

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Збірник
студентських
наукових праць*

Випуск XXVII

Чернівці, 2020

До збірника наукових праць увійшли статті, які містять результати студентських досліджень у галузі економіки з питань організації і управління підприємствами та галузями, фінансів, банківської справи та страхування, обліку, оподаткування, особливості функціонування готельно-ресторанного бізнесу та туризму тощо.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичної інформації, власних імен, цитат та інших відомостей, наданих у рукописах, несуть автори публікацій.

© ЧТЕІ КНТЕУ, 2020

Підписано до друку 23.12.2020 р.

Зміст

Економіка, організація і управління підприємствами та галузями

Антонюк В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Чичун В. А. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	12
Боднараш І., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Вдовічена О. Г. УПРАВЛІННЯ БРЕНДИНГОМ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	13
Боровик А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Кифяк В. Ф. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ	16
Барвус В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Вудвуд В. В. УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ	18
Волонтир М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Пенюк В. О. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА	20
Гіндіч І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Долга Г. В. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	23
Карабуш О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Пенюк В. О. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	26
Куріцин А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Гут Л. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	28
Куріцина С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Гут Л. В. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ПРИ ФОРМУВАННІ АНТИКРИЗОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА	32
Матвій Б., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Маркетинг» Наук. кер. – Чаплінський Ю. Б. ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПОЛІГРАФІЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ	35
Молоток О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Хитрова О. А. ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	37
Москалюк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Маркетинг» Наук. кер. – Нікульча В. А. СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	39
Мочульський В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Вудвуд В. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ	41
Оначук І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Пенюк В. О. АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА КОНКУРЕНТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА	43

Онофрійчук І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Чичун В. А. МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СФЕРІ ТОРГІВЛІ	45
Патраш Н. , 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Хотинь Л. В. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	47
Пятицька Г. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Гут Л. В. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА	50
Русу А. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Шупрудько Н. В. СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ	53
Свідницький Р. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Шупрудько Н. В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ	55
Старинець К. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Чичун В. А. СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	57
Ткачик С. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Вудвуд В. В. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА	59
Швейко М. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Кифяк В. Ф. МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ПІДПРИЄМСТВА	62
Шородок Є. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Долга Г. В. ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ ОЦІНКИ	64

Облік, аналіз і аудит

Андрусик О. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Мустеца І. В. ОБЛІК МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ПЛАТЕЖІВ	67
Барбуца Р. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	69
Бірчак Н. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Мустеца І. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ПОТОЧНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	72
Бужора М. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Багрій К. Л. ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СТАТИСТИЧНИХ ІНДЕКСІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	74
Букатар О. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА	76
Бучко О. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Багрій К. Л. ТЕНДЕНЦІЇ КОЛИВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	78
Васкул В. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Євдошак В. І. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ У ТОРГІВЛІ	80

Ватаман Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. ОБЛІК І РОЗРОБКА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА	83
Годнюк Н., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Рилєєв С. В. ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ	85
Данилюк Д., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Маначинська Ю. А. ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ	88
Думич В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ	91
Кричун А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Скрипник Н. В. МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	93
Макидон Т., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. АНАЛІЗ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	96
Мойсюк М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Скрипник Н. В. РОЗРАХУНКИ З ОПЛАТИ ПРАЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	98
Несіна-Паскар Д., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Маркетинг» Наук. кер. – Багрій К. Л. СТАТИСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА В УКРАЇНІ	101
Ніколайчук К., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Маначинська Ю. А. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ТОВАРНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОРГІВЛІ	103
Паладян Е., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Рилєєв С. В. СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ПІДПРИЄМСТВА	107
Питула А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Скрипник М. Є. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	109
Продан Ю., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Міжнародна економіка» Наук. кер. – Багрій К. Л. ГЛОБАЛЬНА СТАТИСТИЧНА СИСТЕМА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ	112
Проц В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Чорновол А. О. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ	114
Рахімова І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Євдошак В. І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ СУБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ	116
Романюк С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Чорновол А. О. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	119
Ротар Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Маначинська Ю. А. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ	121
Сергенюк С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Скрипник М. Є. ГРОШОВІ КОШТИ: ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ	124

Скрикуляк І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	127
Татарин А. , 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Маначинська Ю. А. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ «СТАНДАРТ-КОСТИНГ»	129
Тихонюк І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Скрипник М. Є. ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ	131
Угрин І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Рилєєв С. В. ОСОБЛИВОСТІ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛАКОФАРБОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	134
Харманська І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. АНАЛІЗ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	138
Хорошенюк С. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Мустеца І. В. ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	141
Хортюк А. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Євдощак В. І. СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	144
Хромюк В. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Маначинська Ю. А. ОБЛІК ОБОРОТНИХ АКТИВІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ	146
Цуркан В. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Облік і оподаткування» Наук. кер. – Лучик С. Д. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА	149
<i>Фінанси, гроші і кредит</i>	
Білобрицький А., Данчінська Н. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Ковалевич Д. А. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	152
Блаз Е. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Простебі Л. І. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	153
Влайку І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	156
Гаврилаш А. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Томнюк Т. Л. ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	158
Гойник І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ	162
Жур К. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Томнюк Т. Л. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	164

Івасюк І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Чорновол А. О. КАЗНАЧЕЙСЬКА СИСТЕМА ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ: МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ	166
Кіцелюк М. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Ковалевич Д. А. КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	169
Паланичко М. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Чорновол А. О. ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	171
Петрушко К. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	174
Савка В. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Рошило В. І. СТРАТЕГІЯ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	176
Сажин В. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Ковалевич Д. А. ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я	178
Станчак В. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Простебі Л. І. МОНІТОРИНГ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	180
Терен В. , 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Томнюк Т. Л. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТДВ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ХІМЗАВОД»	183
Терентяк Ю. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Томнюк Т. Л. ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: СУТНІСТЬ, ІНСТРУМЕНТИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ	187
Андрійчук О. , 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	189
Золота Г. , 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	192
Кравець В. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А. Ю. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	195

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Адамович О. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Данилюк І. П. ТЕХНОЛОГІЯ ДЕСЕРТНОЇ СТРАВИ «МЛИНЦІ МОРКВЯНІ З ЯБЛУЧНО-ГОРІХОВОЮ НАЧИНКОЮ»	198
--	-----

Андрон А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ ДРІЖДЖОВИХ НАПІВФАБРИКАТІВ ДЛЯ ПІЦЦІ	201
Антонюк В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ СОУСІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ОЛІЇ НАСІННЯ ГАРБУЗА ТА ЧЕБРЕЦЮ	205
Барановський В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СМУЗИ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ	209
Боднарюк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СМУЗИ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	213
Бойко О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ БОРОШНЯНИХ КУЛІНАРНИХ ВИРОБІВ З ПІДВИЩЕНИМ ВМІСТОМ НУТРИЄНТІВ	216
Букатов В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. ТЕХНОЛОГІЯ БОРОШНЯНИХ КУЛІНАРНИХ ВИРОБІВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ	220
Бабіщев О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ СТРАВ З КАРТОПЛІ ІЗ БОРОШНОМ КІНОА	224
Ватрачук В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Данилюк І. П. ТЕХНОЛОГІЯ СМУЗИ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ	227
Гнатюк М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ НА ОСНОВІ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ СИРОВИНИ ТА РЕВЕНЮ	231
Гнатюк А., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Наук. кер. – Хотинь Л. В. ЯБЛУКА: ТОВАРОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА, ХВОРОБИ ТА ПОШКОДЖЕННЯ	235
Готинчан Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ СОЛОДКИХ СТРАВ НА ОСНОВІ КОНЦЕНТРАТУ СКОЛОТИН	238
Гуцуляк Т., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ СТРАВ З КУРЯТИНИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ОЛІЇ ГОРІХА МАКАДАМІЇ	241
Косташ К., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Паламарек К. В. НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ ПІСОЧНОГО ПЕЧИВА ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	244
Костенюк О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ БОРОШНЯНИХ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ ІЗ НАСІННЯМ ЧІА	248
Кофлер П., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ СТРАВ ІЗ СУБПРОДУКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ СОЄВОГО ШРОТУ	251
Краєвський М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. ТЕХНОЛОГІЯ ЯБЛУЧНОГО КОКТЕЙЛЮ З ДОДАВАННЯМ ПЕКТИНУ	255
Лейба О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ ТОНІЗУЮЧИХ НАПОЇВ З ВИКОРИСТАННЯМ СОКУ ПЛОДІВ ОБЛІПИХИ ТА ПРОРОЩЕНОГО НАСІННЯ ЛЬОНУ	257

Луківська А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Данилюк І. П. ТЕХНОЛОГІЯ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ІЗ ШРОТІВ З ОБЛІПИХИ	260
Максимчук В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ ДЕСЕРТНИХ СТРАВ ІЗ ПЕКТИНОМ ТА СТЕВІЄЮ	263
Оробець Д., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С. ТЕХНОЛОГІЯ РИБНИХ СТРАВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОРФІРИ	267
Попеску В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Паламарек К. В. НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА СОЛОДКИХ СТРАВ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	270
Проданчук Т., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Данилюк І. П. ТЕХНОЛОГІЯ ДЕСЕРТУ «ЧИЗКЕЙК» З ВИКОРИСТАННЯМ БДЖОЛИНОГО ОБНІЖЖЯ ТА КОРЕНЯ СОЛОДКИ	274
Рибак І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Данилюк І. П. ТЕХНОЛОГІЯ ЗАМОРОЖЕНИХ ДЕСЕРТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ НАСІННЯ ЧІА, КЕДРОВИХ ГОРІХІВ ТА ГЛІЦИРИЗИНУ	278
Руда О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. ТЕХНОЛОГІЯ БОРОШНЯНИХ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ З СИРОПОМ АГАВИ	282
Саранчук Л., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЖЕЛЬОВАНИХ СТРАВ ПІДВИЩЕНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ	285
Сеничак М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Данилюк І. П. ТЕХНОЛОГІЯ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ БЕЗДРІЖДЖОВИХ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ	289
Українець Н., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Данилюк І. П. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ БОРОШНЯНИХ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ	294
Царанюк А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Кравченко М. Ф. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ	298
Якубов О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Паламарек К. В. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПАНКЕЙКІВ З АМАРАНТОВИМ БОРОШНОМ ТА ПОРОШКОМ ОБЛІПИХИ	302

Управління персоналом

Гошуляк В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Чичун В. А. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУТЬ, ЕЛЕМЕНТИ ТА ПРИНЦИПИ	306
Грігоца Б., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Урсакій Ю. А. ОСОБЛИВОСТІ НОВІТНІХ ПІДХОДІВ ДО МОТИВАЦІЇ	308
Кочало О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Хитрова О. А. МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ВАЖЛИВА ТА ЕФЕКТИВНА ФУНКЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ	310
Кушнір Д., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Долга Г. В. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	312

Маковійчук І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Кифяк В. Ф. ОСНОВНІ РИСИ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	315
Пентякова А. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Вдовічен А. А. МЕНЕДЖМЕНТ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	317
Томашенко О. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Долга Г. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	319
Топор К. , 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Урсакій Ю. А. СУТЬ ЛІДЕРСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	321
Туризм та готельне господарство	
Андрусенко К. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Багрій К. Л. СИСТЕМА СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	324
Баженова Ю. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Туризм» Наук. кер. – Гишук Р. М. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДНІСТРОВСЬКОГО СУБРЕГІОНУ	326
Костриж Х. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Кифяк В. Ф. УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ	329
Міх С. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Гишук Р. М. МЕДИКО-ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ АКТУАЛЬНОГО НАПРЯМУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ КУРОРТНОЇ СПРАВИ	331
Олексюк Х. , 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Багрій К. Л. АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ	334
Ончуленку І. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Туризм» Наук. кер. – Гишук Р. М. ЗНАЧЕННЯ КЛІМАТОТЕРАПІЇ В ЛІКУВАННІ ТА ОЗДОРОВЛЕННІ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ	337
Ончуленку І. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Туризм» Наук. кер. – Гишук Р. М. ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТУРИЗМУ	340
Попович А. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Туризм» Наук. кер. – Гишук Р. М. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ У МІЖНАРОДНОМУ ТУРИЗМІ	342
Роїк Д. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Гишук Р. М. ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ	344
Смотилевич Г. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Гишук Р. М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ	347
Смотилевич Г. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Верстяк О. М. ТУРИЗМ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	350

Провідні технології в українській та міжнародній економіці

Барасюк І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Економіка» Наук. кер. – Верстяк О. М. ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ	353
Войтов Д. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Економіка» Наук. кер. – Верстяк О. М. ВЕБ-ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ CRM В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ	355
Золотарчук І. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Маркетинг» Наук. кер. – Корольок Ю. Г. ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ АЛГОРИТМУ FACEBOOK	357
Карпа В. , 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Хитрова О. А. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: СУТЬ, РИСИ ТА ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	359
Міх С. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Верстяк О. М. ТОРГІВЛЯ ЯК ОДНА З ПРОВІДНИХ ФОРМ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ	361
Роїк Д. , 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Менеджмент» Наук. кер. – Верстяк О. М. ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ	363
Юрченко А. , 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ, спеціальність «Харчові технології» Наук. кер. – Зеленюк О. В. ЕТАПИ ПРОСУВАННЯ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	365

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА**

**Антонюк В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Чичун В. А.**

У статті визначено суть інформаційного забезпечення. Здійснено спробу аналізу показників інформаційного забезпечення в аспекті управління продуктивністю підприємства. Також виділено суттєві проблеми, які негативно впливають на кінцевий результат управлінської діяльності підприємства та шляхи їх мінімізації.

The essence of information support is defined in the article. Unattempt is made to analyse the indicators of information support in the aspect of enterprise productivity management. There are also significant problems that negatively affect the end result of management activities of the enterprise and ways to minimize them.

Актуальність. Значення інформаційного забезпечення управління постійно зростає, адже представляє сукупність відомостей про стан і динаміку об'єкта управління, необхідних для прийняття і реалізації управлінських рішень. Без інформації неможливо визначити точну мету діяльності та управління підприємством, оцінити конкретну ситуацію, чітко сформулювати проблему, прийняти раціональне управлінське рішення і проконтролювати його своєчасне виконання. Володіння інформацією досить важливий аспект інноваційного розвитку підприємства, адже надає можливість визначити недоліки діяльності, оцінити внутрішній стан підприємства, оцінити конкурентні можливості.

Ступінь наукової розробленості. Дослідження різних науковців надали можливість дослідити інформаційне забезпечення підприємства та визначити його роль у інноваційному розвитку підприємства. До уваги були взяті праці: Черноіванова Г.С. [1], який розглядав інформаційне забезпечення в системі управління інноваційною складовою підприємства. Боженко О. М. [2] описував особливості інформаційного забезпечення управління потенціалом підприємства. Веретін Л. С. [3] розглядав інформаційне забезпечення як одну із передумов удосконалення управління продуктивністю підприємства. Маслак О. І. [4], Коробкова І. В. [4] досліджували інформаційне забезпечення процесу управління стратегічною стійкістю підприємства. Химиця Н. [5], Сорохтей М. [5] аналізували інформаційне забезпечення управлінської діяльності підприємства.

Метою статті є визначення ролі інформаційного забезпечення, шляхи оптимізації його для забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Завданнями, з урахуванням мети, є:

- визначення суті інформаційного забезпечення;
- аналіз показників інформаційного забезпечення в аспекті управління продуктивністю підприємства;
- виділення суттєвих проблем, які негативно впливають на кінцевий результат управлінської діяльності підприємства та шляхів їх мінімізації.

Об'єктом виступає інформаційне забезпечення та його роль у розвитку інноваційного розвитку підприємства. Предметом є позитивний ефект, який може досягатись, шляхом ефективного інформаційного забезпечення управління, яке позитивно впливає на інноваційний розвиток підприємства.

Виклад основного матеріалу. Загалом інформаційне забезпечення – це сукупність методів, засобів, способів та процесів щодо збору, обробки, узагальнення, зберігання та використання інформації, яка розглядається як інноваційна складова підприємства в системі управління інноваціями та інноваційною працею сучасного підприємства [1, с.60]. Під управлінською інформацією розуміють сукупність відомостей про те, що відбувається всередині організації і в її оточенні. Володіння такою інформацією, яка допомагає менеджеру орієнтуватися в конкретних ситуаціях і приймати оптимальні управлінські рішення. Тому управлінська діяльність повинна починатися зі збору, накопичення, переробки та осмислення інформації.

Інформатизація як важливий чинник інноваційного відтворення потенціалу підприємства є основою і водночас головним чинником формування і розвитку інформаційного потенціалу підприємства - найважливішої складової техніко-технологічної та управлінської бази сучасних підприємств. Ефективний розвиток підприємства на основі раціонального використання та інноваційного відтворення його потенціалу неможливий без адекватного сучасним вимогам інформаційного забезпечення та інформаційного потенціалу - сукупності організаційно-технічних та інформаційних можливостей, які забезпечують підготовку й ухвалення управлінських рішень [2, с.192]. Управління як інформаційний процес – це обмін інформацією між суб'єктом управління, керованим об'єктом і зовнішнім середовищем.

Розглядаючи показники інформаційного забезпечення в аспекті управління продуктивністю підприємства можна вирішити наступні питання:

1. Визначити продуктивність підприємства, динамічні зміни за відповідними показниками. Для цього визначають кінцеві величини, що характеризують діяльність конкретного підприємства конкретної галузі, це і повинно стати критичними значеннями показників. Так, для забезпечення зміни продуктивності підприємства треба досягти оптимального співвідношення між обсягом виробленої продукції підприємства та витратами на її виробництво.

2. Вдосконалювати процеси управління продуктивністю підприємств за рахунок переведення цілей на операційний рівень та визначення показників, необхідних для досягнення запланованих результатів. Тривалість звичайного звітного періоду (для обліку збитків та прибутків) складає один рік, при цьому показники перетворюються на індикаторну систему попередження завдяки їх цілодобовому використанню.

3. Стимулювати процеси за рахунок поточного обліку показників. Це необхідно для виявлення змін або незапланованих характеристик. Так, при зміні рівня продуктивності праці можуть змінюватись показники результативності.

4. Забезпечувати оперативний доступ до чинної нормативно-правової бази. Оскільки така база складається з цілої низки законодавчих, нормативно-правових актів, регламентів, інструкцій тощо, які

постійно оновлюються, змінюються доповнюються, скасовуються, то для керівництва підприємства важливо оперувати достовірною інформацією при розробленні та прийнятті управлінських рішень.

5. Контролювати процеси за рахунок поточного обліку показників, які надають необхідну інформацію у випадку виникнення розбіжностей у фактичних і планових результатах. За відхиленнями показників товарообороту вдається визначити відношення фактичного товарообороту до встановленого планом значення та відхилення цього показника від запланованої цифри [3].

У контексті управління інформаційне забезпечення, на наш погляд, являє собою інструмент регулювання, що відповідає за своєчасне надходження актуальних та вірогідних інформаційних ресурсів, а також сприяє ефективній циркуляції інформації від управлінців до виконавців. У свою чергу, сутність інформаційного забезпечення процесу управління стратегічною стійкістю підкріплена необхідністю задовольняти потреби не лише поточного управління, а й бути здатною збирати, накопичувати і опрацьовувати усю інформацію, яка може впливати на діяльність підприємства в довгостроковій перспективі [4, с.24].

Серед суттєвих проблем, які негативно впливають на кінцевий результат управлінської діяльності підприємства слід назвати [5, с.218-219] та суттєво впливають на інформаційне забезпечення, - це:

- недостатнє матеріально-технічне та програмне забезпечення для створення автоматизованих систем управління інформаційними ресурсами;
- відсутність чітко сформованих комунікаційних каналів руху інформаційних ресурсів у внутрішньому середовищі підприємства для прийняття та реалізації управлінських рішень;
- недосконалий механізм розподілу інформаційних ресурсів відповідно до потреб різних рівнів управлінського персоналу, що призводить до дезорганізації цінної інформації та гальмує процес прийняття рішень. Але для цього необхідно:

1) контролювати механізм розподілу інформаційних ресурсів, з метою надання повної, достовірної, однозначної та своєчасної інформації. Також важливо, щоб в інформаційній системі мають бути передбачені засоби контролю, обробки та аналізу вхідної і результативної інформації, оформлення даних в інформаційних масивах та контролю цілісності інформаційної бази

2) сформувати інформацію таким чином, щоб вона із заданим рівнем точності відображала параметри функціонування певного об'єкта;

3) інформаційне забезпечення повинно надаватись, шляхом інноваційного матеріально-технічне забезпечення, яке покриє свої витрати у майбутньому. Для підтримання відповідного рівня оперативності надання необхідної інформації повинна бути забезпечена сумісність з інформаційними системами, що взаємодіють із системою інформаційного забезпечення об'єкта;

4) необхідними є кодування інформації та створення надійних засобів її передавання та зберігання для забезпечення її захисту від несанкціонованого використання та для спрощення роботи з інформаційними потоками в системі управління підприємств і організацій.

Використання керівниками підприємств і організацій певної інформації повинна мати свій позитивний ефект та сприяти підвищенню ефективності їхньої діяльності. Якщо такого ефекти немає, то слід врахувати вище зазначені проблеми та змінити способи, методи та шляхи отримання інформації, матеріально-технічну базу та інше.

Висновки. Потреба в інформаційному забезпеченні визначається вмістом вирішуваних завдань, якщо метою поставлений інноваційний розвиток підприємства, то важливим стає розумінням цих завдань працівниками, рівнем досвіду і освіти останніх. Причому, чим вони вищі, тим менше працівники потребують додаткової і більш докладної різноманітної інформації. Організаційно-практична діяльність керівника і апарату управління в цілому також багато в чому носить інформаційний характер, так як включає отримання своєчасної і точної інформації для прийняття управлінських рішень і передачу інформації про прийняті рішення. Забезпечення прийняття управлінських рішень повної, надійної і своєчасної інформацією можливе, шляхом: контролю механізм розподілу інформаційних ресурсів; чіткості в отриманні інформації; наявності інноваційного матеріально-технічне забезпечення; кодування інформації та створення надійних засобів її передавання та зберігання для забезпечення її захисту та інші.

Список використаних джерел:

1. Черноіванова Г.С. Інформаційне забезпечення в системі управління інноваційною складовою підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. С. 58-61.
2. Боженко О. М. Інформаційне забезпечення управління потенціалом підприємства. *Наукові записки*. 2016. №2. С.189-197.
3. Веретін Л. С. Інформаційне забезпечення як одна із передумов удосконалення управління продуктивністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4469>.
4. Маслак О. І., Коробкова І. В. Інформаційне забезпечення процесу управління стратегічною стійкістю підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 4. С.23-25.
5. Химиця Н. Сорохтей М. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності підприємства. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20812/1/102-218-219.pdf>

УПРАВЛІННЯ БРЕНДИНГОМ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

**Боднараш І., 1 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Вдовічена О. Г.**

У статті доведено зростання ролі брендингу в забезпеченні конкурентоспроможності підприємств. Проаналізовано поняття «бренд-орієнтоване управління підприємством», виділено складові елементи системи бренд-орієнтованого управління та розкрито зміст поняття «індивідуальність бренду» та умови її досягнення.

The article proves the growing role of branding in ensuring the competitiveness of enterprises. The concept of "brand-oriented management of the enterprise" is analysed, the constituent elements of the system of brand-oriented management are highlighted and the content of the concept of "brand individuality" and the conditions of its achievement are revealed.

Постановка проблеми. Одним із основних напрямів маркетингової діяльності сучасних підприємств є створення конкурентоспроможного бренду. Процес поглиблення ринкових відносин посилює конкурентне середовище функціонування суб'єктів господарювання у різних сферах і видах економічної діяльності. У той же час в умовах, коли серед ключових факторів успіху підприємств виокремлюють відносини зі споживачами, персонал та нематеріальні активи, концепція брендингу набуває більшого значення і стає основним засобом забезпечення конкурентоспроможності товарів та послуг. Отже, дана тема є актуальною для кожної організації, яка прагне бути конкурентоспроможним підприємством та володіти рядом конкурентних переваг для досягнення успіху.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження розвитку теоретичних і практичних проблем формування брендингу проводилися такими вченими, як Д. Аакер, Т. Амблер, Дж. Бернетт, Ф. Котлер, О. Зозульов, Є. Ромат, О. Білан, Т. Любаренко, Т. Поліщук, О. Уколова та інші., розробці нових методів впливу на покупців присвячено праці таких науковців, як А. Елвуд, М. Ліндсторм, О. Руда, В. Тамберг, Ш. Шварц та ін. Вищезазначеними вченими було охарактеризовано бренд, його атрибути та основні складові, виявлено методи та засоби впливу на споживача, побудовано двох-, трьох- і багатовимірні бренди, моделі брендингу. Працями цих вчених охоплено більшість проблемних завдань аналізу та управління брендами, але разом з тим, зміни середовища господарювання вимагають подальших відповідних наукових розробок. Особливої актуальності набуває необхідність розроблення підходів до забезпечення конкурентоспроможності підприємств в Україні, дослідження факторів, що її формують, у т.ч. нематеріальних активів. Значна роль брендингу у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств доведена великою кількістю наукових робіт. Проте майже всі науковці не враховують відмінності в управлінні підприємствами різних форм власності. Таким чином, визначення особливостей формування бренду з урахуванням особливостей функціонування підприємства дасть змогу забезпечити формування їх конкурентних переваг в ринкових умовах господарювання.

Метою статті є дослідження особливостей управління брендингом як фактор конкурентоспроможності підприємства, для досягнення даної мети передбачено вирішення таких *завдань*:

- Обґрунтування теоретичних і методичних засад брендингу;
- дослідження складових елементів системи управління підприємством;
- визначення та дослідження основних елементів системи бренд-орієнтованого управління підприємством; визначення впливу індивідуального бренду на потенційних покупців.

Викладення основного матеріалу дослідження. Діяльність підприємств будь-якої форми власності спрямована на визначення та задоволення потреб споживачів. В умовах високої мінливості зовнішнього середовища забезпечення конкурентних переваг діяльності підприємств є першочерговою умовою виживання на ринку.

Функціонування брендингу пов'язано з проявом його загальних якостей у навколишньому середовищі. Поряд із наявністю внутрішніх зв'язків між атрибутами та асоціативними елементами бренду функціонують зовнішні взаємозв'язки та співвідношення – функції. Трактуючи брендинг як процес управління торговельною маркою з метою формування і розвитку бренду, здатного створювати нову вартість, впливати на створення споживача, захищати та розширювати частку ринку, а отже, реалізовувати певні функції, свідчить про те, що найважливіша роль функціонального підходу в цьому аспекті безсумнівна. Розвиток продуктивних сил і особливості економічного розвитку міст України сприяють загостренню територіальної конкуренції за різноманітні види ресурсів. У зв'язку з чим, особливо актуальною є необхідність розробки нових регіональних стратегій з використанням маркетингових підходів та інструментарію. В даний час, можна стверджувати, що сильний і «розкручений» бренд міста може виступати потужним інструментом боротьби за обмежені ресурси і сприяти підвищенню конкурентоспроможності міста та його стабільності в цілому. У широкому сенсі, під брендом міста розуміється цілісний комплекс характеристик, який містить неповторні, оригінальні характеристики міста та образні уявлення, сприйняття, що дозволяють ідентифікувати місто в очах цільових груп [1, с. 36]. Цільовою аудиторією бренду будь-якого міста можна вважати інвесторів, підприємців, туристів і безпосередньо жителів міста. Поетапністю характеризується і сам процес брендингу, який складається з певних етапів, починаючи зі створення концепції (розробка продукту та ідеї бренду), позиціонування (спроба визначити споживача та перевершити його сподівання щодо якості продукту та самого бренду), визначення стратегії комунікації і творчої стратегії, вибору технології створення іміджу марки й товару і завершуючи втіленням ідеї бренду в реальне посилання чи образ, який асоціюватиметься з маркою та подальшим вивченням реакції споживача на бренд.

Результативність управління брендингом у напрямі підвищення конкурентоспроможності підприємства залежить від врахування науково обґрунтованих підходів до забезпечення ефективності зазначеного процесу. Згідно проведених досліджень можна визначити, що конкурентоспроможність підприємства розглядається як система взаємодіючих факторів, яка характеризує ступінь використання потенціалу підприємства та утримання протягом певного періоду часу своїх конкурентних переваг. Під конкурентоспроможністю розуміють не тільки ефективність, але й динаміку пристосування підприємства до умов зовнішнього середовища, здатність ефективно розпоряджатися власними та позиковими коштами в умовах конкурентного ринку. Кожна конкурентна сила непередбачувана, тому повинна бути визначена, а конкурентоспроможність підприємства може бути забезпечена у випадку присутності на ринку двох і більше підприємств, що виготовляють ідентичну продукцію. Вона розглядається як відносна категорія, яку можна виявити тільки порівнянням підприємств між собою як у масштабі країни, так і в масштабі світового ринку [2, с. 155]. Відповідно конкурентоспроможність підприємства визначається як: перевага підприємства відносно інших підприємств галузі як на внутрішньому ринку, так і на міжнародному; характеристика, яка відображає відмінності процесу розвитку даного виробника від виробника-конкурента як за ступенем задоволення товарами або послугами конкретної суспільної потреби, так і за ефективністю виробничої діяльності; здатність підприємства виготовити товар, який буде відповідати вимогам споживача.

чів в необхідній кількості, у встановлені строки та на умовах постачання, які будуть більш вигідні ніж у конкурентів [3]. Більш того, управління організацією зумовлює відношення до неї й інших організацій. Це означає, що з управлінням пов'язані інтереси багатьох людей як в самій організації, так і за її межами.

Проведений аналіз існуючих підходів до визначення понять бренд-менеджменту, брендингу та управління брендом свідчить про відсутність комплексного підходу до управління підприємством, який би орієнтував діяльність усіх структурних підрозділів підприємства на дотримання цінностей та філософії бренду, на формування та підтримку бренду підприємства, підсилення та розвиток його цінностей. Тому для відображення стратегічного значення концепції бренду в діяльності підприємств та його інтегруючої ролі у взаємодії зі всіма контактними аудиторіями підприємства нами пропонується використовувати термін «бренд-орієнтоване управління підприємством». Під бренд-орієнтованим управлінням промисловим підприємством ми розуміємо управління підприємством, метою якого є формування та підтримка цілісного образу бренду за допомогою всіх елементів комплексу маркетингу шляхом орієнтації діяльності всіх підрозділів підприємства на досягнення параметрів (завдань) концепції бренду. Бренд-орієнтоване управління промисловим підприємством передбачає створення таких продуктів та побудову таких стосунків зі споживачами, партнерами та суспільством, які забезпечують задоволення їхніх функціональних, емоційних, соціальних, психологічних потреб.

З огляду на взаємозумовленість і взаємозалежність зовнішнього впливу і внутрішнього середовища у процесі формування конкурентних переваг підприємства визначальну роль відіграє організаційна культура, що зумовлюється сукупністю переважаючих в організації ціннісних орієнтацій, норм, правил, традицій, які визначають зміст і характер поведінки працівників організації, незалежно від положення в ієрархічній структурі [4]. Водночас із впливом на зовнішнє середовище (мегасередовище і середовище задач) в управлінській діяльності важливим є врахування складових внутрішнього середовища, зокрема організаційної (корпоративної) культури, структури управління, технології виробництва, наявних будівель, споруд, машин, обладнання та ін. Організаційна культура є: системою поглядів, духовних цінностей, передбачень, вірувань і норм, що об'єднують членів організації. Така культура здійснює позитивний вплив на ефективність організації, якщо вона збігається з організаційними цілями, поділяється і використовується її членами [5, с. 53]. Вона є важливою складовою теорії організації, оскільки підвищення ефективності останньої базується на ставленні працівника (менеджера) до праці, забезпеченні сучасної організації, формуванні й реалізації творчої інноваційної спрямованості, що і створює передумови для розвитку організаційної культури. Ознаки, що визначають індивідуальність бренду, дозволяють здійснювати аналіз та оцінку рекламних кампаній, вивчати вплив індивідуальності на лояльність покупців по відношенню до торгової марки, а також розробляти новий імідж бренду. В індивідуальності бренду повинні ототожнюватися купівельні потреби, бажання, цінності, співвіднесені з певними характеристиками марки і викликають у споживача позитивні емоції про товар [6, с. 38]. Бренди, що володіють яскраво вираженою індивідуальністю, мають глибокі та міцні відносини з споживачами і сильно впливають на саме сприйняття ними товару. Для моделювання змісту таких брендів недостатньо лише знань про ціннісних орієнтаціях особистості, необхідно ще змусити покупця повірити в цінність марки товару та відобразити в бренді життя суспільства. Ефективні бренди володіють сильними переконаннями і оригінальними ідеями. Вони за допомогою сучасних комунікацій не тільки змінюють ставлення споживача до марки, але і трансформують свідомість людей. У цих брендах закладені характеристики, що породжують самоідентифікацію споживача з торговою маркою, що сприяє розвитку міцних взаємин на основі раціонально-емоційних почуттів, викликаних характером бренду, або так званих поведінкових емоцій. Індивідуальність бренду, таким чином, виражається через його характер і здатність викликати емоційно-раціональні почуття у споживачів. Від характеру бренду залежить його сила. Сила бренду визначається стійкістю позиції марки у свідомості споживача [7, с.125].

В теперішній час сильні бренди стають необхідною умовою досягнення стійкого і тривалого ринкового успіху компанії шляхом надання можливості призначати більшу ціну без зміни обсягу продажу; забезпечення більш стабільного попиту; створення бар'єрів вступу на ринок нових конкурентів. В свою чергу, зменшується вартість залучення капіталу, витрати на залучення та утримання кадрів, а активний збут та лояльність споживачів призводять до скорочення витрат на збут і до більш сприятливих умов постачальників. Крім того, досягається ефект масштабу завдяки збільшенню обсягів продажу. Сукупність цих факторів призводить до збільшення вартості компанії [8]. Бренд являє собою не просто засіб диференціації товару від аналогічного. Це один із ефективних інструментів підвищення ефективності технічного рівня виробництва, приведення його технології до сучасного рівня, засіб істотного підвищення якості продукції, що виробляється, та, у підсумку, - засіб підвищення конкурентоспроможності. Завдяки брендингу встановлюється необхідний асортимент товарів чи послуг, потрібних споживачеві. Споживачі віддають перевагу бренду, який має високу цінність, тому що так їм легше розуміти, які переваги має товар – носій бренду. І водночас бренд має цінність, якщо обізнаність споживачів з ним сприяє виявленню прихильності до товару і формуванню лояльності. Подальші дослідження мають бути спрямовані на удосконалення методик оцінювання сили та вартості бренду, визначення особливостей управління брендами в конкретних галузях.

Висновки. Отже, розвиток брендингу набуває масштабного характеру, оскільки кожне підприємство намагається виділитися серед різноманітних конкуруючих компаній, презентувати свою продукцію на ринку, а отже бути конкурентоспроможними. Брендинг важливий при плануванні розвитку бізнесу на майбутнє. Потужно розроблений бренд може підвищити цінність бізнесу, надаючи компанії більше важелів у цій галузі. Хороший бренд не матиме проблем із активізацією реферального бізнесу. Сильний брендинг, як правило, означає позитивне враження про компанію серед споживачів, і вони, ймовірно, мають справу з вами через проінформованість про ваш бізнес та довіру, яка до нього виникла. Велика заслуга в цьому належить саме правильно розробленому бренду компанії. Він є найкращою та найефективнішою рекламною технікою бізнесу. Також можна дійти до висновку, що підвищення конкурентоспроможності

підприємства через формування бренду полягає у: забезпеченні реорганізації структури управління державних підприємств та їх корпоратизації; врахуванні рівнів значення бренду, що здатні забезпечити ефективність торгової марки; дотриманні послідовності етапів проведення процесу брендингу, що складають цілісну систему забезпечення конкурентоспроможності підприємств різної форми власності.

Список використаних джерел:

1. Аакер Д. Бренд – лидерство: новая концепция брендинга / Д. Аакер, Э. Йохимштайлер. М.: Изд. Дом Гребенникова, 2003. 380 с.
2. Білан О. Застосування брендингу: переваги і недоліки // Вісник НУ "Львівська політехніка". 2009. № 648. С. 231–235.
3. Григорчук Т.В. Брендинг: навчальний посібник для дистанційного навчання. URL: https://sites.google.com/site/brendingsoccult/branding_in_business_activities
4. Гусева О.В. «Брендинг» – HTML версія. URL: <http://www.management.com.ua/marketing/mark028.h tml>
5. Нагорняк Т. Л. Країна як бренд. Національний бренд "Україна" // Стратегічні пріоритети. 2008. №4(9). С. 220–226.
6. Уиллер А. Индивидуальность бренда. Руководство по созданию, продвижению и поддержке сильных брендов: пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. 235с.
7. Хамініч С. Особливості створення конкурентоспроможного бренду // Схід. 2008. №5 (89).
8. Брендинг як напрямок маркетингової діяльності підприємства / О. І. Шаманська, В. Г. Саветін, Ю. А. Марчук. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1846>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Боровик А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент»

Наук. кер. – Кифяк В. Ф.

У статті визначено суть конкурентоспроможності підприємства. Також виділено умови, необхідні для підвищення позицій фірми на ринку. У статті сформульовано шляхи вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності підприємства.

The essence of the competitiveness of the enterprise is defined in the article. The conditions necessary to increase the firm's position in the market are also identified. Ways to solve problems related to increasing the competitiveness of the enterprise are formulated in the article.

Конкурентоспроможність підприємства завжди була однією з основних задач діяльності фірми, яка покладена, в основному, на керівництво та закладена у стратегії розвитку. Створення конкурентних переваг та зміцнення конкурентостійкості підприємства стає стратегічним напрямком діяльності та повинно мати певні напрямки, за якими усі ланки підприємства зможуть реагувати на зовнішні та внутрішні зміни, що обумовлює актуальність даної статті. Але незважаючи на велику кількість факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, все ж основним і визначальним з них залишається його здатність виробляти конкурентоспроможну продукцію і створювати умови для її просування на ринок.

Науковці присвятили безліч праць з метою дослідження шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємства, але до уваги бути взяті праці: Каплун [2], Н. В. Погуда [2], Малик О.В. [4] Хачатрян А.А. [4], які вважали, що це можливо шляхом стратегічного управління, Шарко М.В. [3], Васильченко К.Г. [3]. Булах І. В. [5], Надтока Т. Б. [5] здійснили спробу оцінити конкурентоспроможність. Літвінова Ю. О. [6], яка досліджувала проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах та інші.

Метою даного дослідження є визначення шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємства як сучасного виклику фірмам, що намагаються втриматись на ринку із нестабільною економікою, складною політичною ситуацією та дією інших негативних зовнішніх факторів. Виходячи з мети, завданнями є:

- визначення суті конкурентоспроможності підприємства;
- виділення умов, необхідних для підвищення позицій фірми на ринку;
- формування шляхів вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності підприємства.

Об'єктом дослідження є умови, фактори, напрямки, які сприяють зміцненню позицій фірми на ринку серед інших суперників. Предметом є ефекти та дія цих факторів, що можуть як позитивно, так і негативно вплинути на діяльність фірми у складних ринкових умовах.

Основою розуміння сутності поняття конкурентоспроможності підприємства є дослідження М. Портера, який оприлюднив теорію конкурентної переваги, згідно з якою конкурентоспроможність підприємства може бути оцінена у межах груп підприємств, які належать до однієї галузі [1].

У сучасній економічній літературі існує велика кількість підходів до визначення конкурентоспроможності підприємства. Проте найбільш доцільним і ефективним для вирішення проблем конкурентоспроможності підприємства є застосування сучасних концепцій менеджменту, що використовують взаємодію трьох підходів: системного, процесного та ситуаційного [2, с.75-76]. На нашу думку, конкурентоспроможність – це здатність суперництва між різними економічними агентами, які знаходяться в однакових ринкових умовах, яка повинна забезпечуватись такими показниками, як висока виробнича ефективність, яка реалізується завдяки сучасному обладнанню, технологіям, кваліфікованими працівниками та здатністю завоювати й тривалий час утримувати стійні позиції на ринку, що забезпечується завдяки ефективному використанню принципів маркетингового управління.

Таким трансформаційним перетворенням структури підприємства, які адекватно відображають ситуаційні зміни зовнішнього середовища функціонування виробничих об'єктів, повинні відповідати наступні умови:

- готовність до інноваційної діяльності: наявність матеріальних, фінансових і трудових ресурсів здатних сприймати зміни, які наступають;

– цілісність запропонованих підприємств, що охоплюють всі сфери дій підприємств, так як фрагментарність інноваційних змін в одній з ланок виробництва обов'язково призведе до диспропорцій і деструктуризації виробництва;

– чітко організована послідовність реалізації цілеспрямованих заходів, орієнтованих у часі, направленість взаємодій між технологічними та структуроутворюючими параметрами виробництва;

– поступальний характер інноваційного оновлення, спрямований на підвищення якості продукції та задоволення зростаючих потреб споживачів;

– планомірний і науково обґрунтований характер заходів, що пропонуються. Дотримання цих умов розвитку обумовлює необхідність постійного росту компетенції і інтелектуалізації персоналу, підвищення його освітнього рівня, мотивації праці, формування нової ментальності, розуміння основних моделей здійснення розвитку, сукупності цілей, на досягнення яких вони спрямовані, через постійне вдосконалення методів менеджменту впровадження інновацій [3, с.39].

Основними шляхами вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності підприємства, є: ґрунтовне вивчення запитів споживачів і аналіз конкурентів; обґрунтована рекламна політика; створення нової продукції, послуг; покращення якісних характеристик продукції; модернізація обладнання; всебічне зниження витрат; вдосконалення обслуговування у процесі купівлі та післяпродажного сервісу; підвищення якості управління; удосконалення зв'язків із зовнішнім середовищем; упровадження (проведення) стратегічного маркетингу «виходу» і «входу» організації; удосконалення організації інноваційної діяльності; впровадження нових інформаційних технологій; впровадження нових фінансових і облікових технологій; аналіз ресурсомісткості кожного товару за стадіями його життєвого циклу і впровадження ресурсозберігаючих технологій; підвищення організаційно-технічного рівня виробництва; розвиток логістики; розвиток тактичного маркетингу [4, с.86].

Але разом з тим, важливим моментом є врахування факторів, які можуть бути враховані при формуванні стратегії виходу підприємства на ринок (рис. 1).

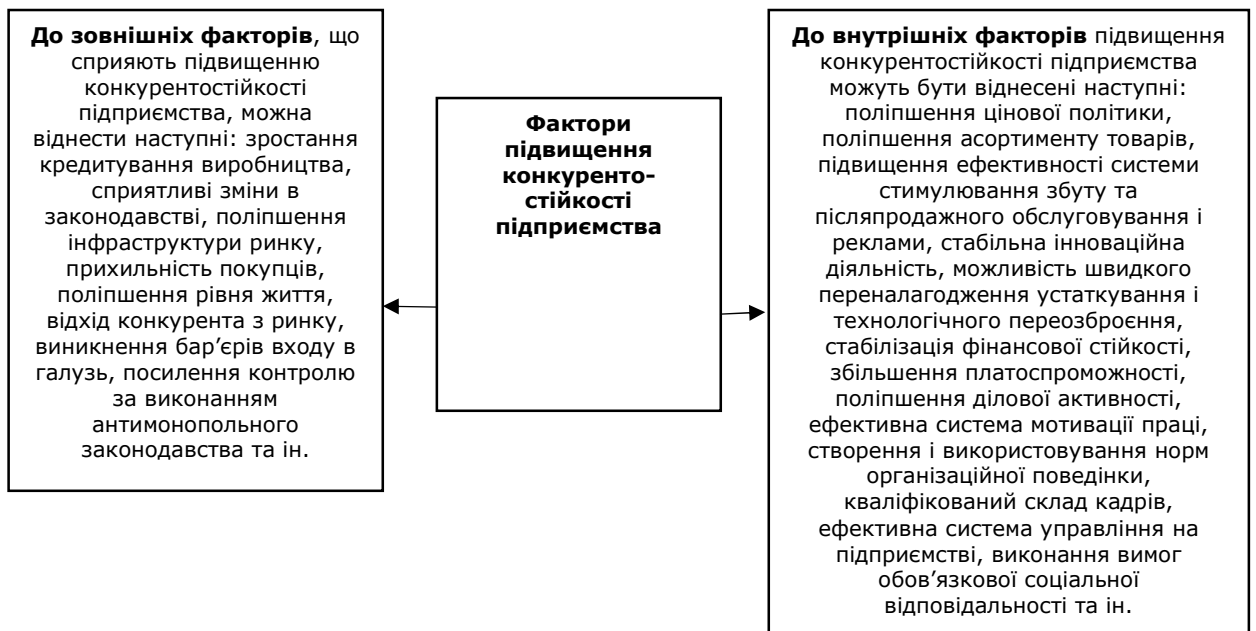

Рис. 1. Фактори конкурентостійкості підприємства [5, с.97-98]

Як видно з рисунку 1, фактори конкурентостійкості є важливими при врахуванні ризиків неспроможності підприємства втримати позиції на ринку серед інших конкурентів. Але, окрім цього, слід також здійснити ряд дій, що втручаються посилення та зміцнення внутрішніх сил підприємства та мінімізація негативної дії зовнішніх факторів.

Тому, з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств особлива увага повинна бути надана вирішенню наступних завдань:

– поліпшення нормативно-правової бази розвитку та вдосконалення конкурентного середовища;

– системний аналіз повинен стати основою для проведення оцінки конкурентоспроможності підприємства;

– розвиток споживчого попиту на продукцію і послуги шляхом введення прогресивних стандартів якості, розширення правової бази споживчих суспільств, розповсюдження достовірної інформації про товари і послуги;

– оцінка конкурентоспроможності повинна здійснюватися на основі нормування відповідних показників;

– стимулювання підприємств до проведення глобальної стратегії щодо перспектив розвитку, підвищення ефективності, конкурентоспроможності і розширення експорту;

– рівень конкурентоспроможності повинен бути оцінений у динаміці, що забезпечить можливість прогнозування змін у майбутньому;

– методика оцінки має бути здійснена для підприємства на практиці, за умов наявності серед основних конкурентів підприємств різних за масштабами діяльності, обсягом та структурою товарної маси;

– при здійсненні оцінки необхідно враховувати причини кількісних та якісних змін діяльності підприємства задля забезпечення можливості прийняття управлінських рішень [6].

Таким чином, конкурентоспроможність – це здатність до постійного аналізу, як внутрішнього середовища, так і зовнішнього середовища підприємства, оперативного реагування на досить швидкі зміни на ринку. Тому врахування зовнішніх і внутрішніх факторів повинно стати однією із важливих задач керівництва підприємства. Для утримання заданого рівня конкурентоздатності підприємства в умовах високої динаміки ділового середовища необхідно оперативно і гнучко реагувати на зміни навколишнього середовища, що можливо при врахуванні проблем та дотриманні вищезазначених умов.

Список використаних джерел:

1. Porter M.E. Competitive Advantage of Nations. New York : Free Press, 1990. 426 p.
2. Каплун І. В., Погуда Н. В. Підвищення конкурентоспроможності підприємства шляхом стратегічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 12. С. 74-78.
3. Шарко М.В., Васильченко К.Г. Шляхи та напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості. *Економіка харчової промисловості*. 2015. №1 (25). С.38-41.
4. Малик О.В., Хачатрян А.А. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств в ринкових умовах господарювання. URL: http://eprints.kname.edu.ua/45298/1/ilovepdf_com-85-87.pdf
5. Булах І.В., Надтока Т.Б. Оцінка конкурентоспроможності підприємства сфери телекомунікацій : Монографія. Донецьк : ДРУК-ІНФО, 2010. 244 с.
6. Літвінова Ю. О. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах. *Управління розвитком*. 2012. № 9. С. 35–37.

УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ

Варвус В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Наук. кер. – Вудвуд В. В.

У статті досліджено сутність активів. Розглянуто теоретичні та методологічні аспекти вдосконалення системи управління активами на підприємстві. Дано оцінку та аналіз співвідношення оборотних і необоротних активів. Розкрито основи та основні завдання управління активами на підприємстві.

The essence of assets is investigated in the article. The theoretical and methodological aspects of improving the asset management system at the enterprise are considered. This assessment and analysis of the ratio of negotiable and non-current assets. The foundations and basic tasks of asset management at the enterprise are revealed.

Сьогодні важливу роль відіграє вміння управляти активами підприємства, від цього залежать ефективний розвиток виробництва, отримання максимального прибутку і підвищення конкурентоспроможності підприємства. Для досягнення найкращих результатів діяльності підприємства необхідно відстежувати й аналізувати динаміку використання активів і вдосконалювати систему планування на підприємстві. Все це зумовлює актуальність проведення аналізу використання активів і підвищує роль такого аналізу в економічному процесі.

Мета статті полягає у дослідженні ключових особливостей управління активами підприємства в умовах сьогодення та пошуку ефективних шляхів удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес формування оптимальної структури активів підприємства.

Предметом дослідження є особливості застосування функціональної моделі оптимізації структури капіталу господарюючого суб'єкта в умовах кризової ситуації.

Питання формування, використання та управління активами підприємства досліджувалися такими зарубіжними вченими, як: І. Ансофф, Ф. Котлер, М. Портер, А.Сміт, А. Томпсон, Й. Шумпетер, а також українськими науковцями: М. Д. Білик, І.А.Бланк, В. М. Геець, С. В. Мочерний, С. Ф. Покропивний, Н. В. Чебанова та ін. Однак на сучасній стадії розвитку української економіки існує нагальна потреба у виявленні більш ефективного управління активами підприємств, що буде забезпечувати їх стабільний розвиток.

Основою здійснення господарської діяльності кожного підприємства є активи. Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому [6].

Активи підприємства являють собою господарські засоби, сформовані за рахунок власного і позикового капіталу. Вони характеризуються балансовою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати дохід унаслідок постійного обороту. До активів традиційно належать контрольовані підприємством ресурси, використання яких зумовлює збільшення економічних ефектів. До них включають усі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать суб'єкту господарювання на певну дату, їх розміщення та використання [4, с. 439]. У балансі підприємства приведені групи активів належать до:

- необоротних активів (незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи й інші необоротні активи);
- оборотних активів (грошові кошти та їх еквіваленти, не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців);
- необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття.

Характеризуючи активи як об'єкт фінансового управління, необхідно зазначити особливості їх окремих складників. Так, необоротні активи є найменш мобільною частиною майна. Під необоротними активами треба розуміти активи, які використовуються підприємством у його діяльності протягом тривалого періоду часу (більше одного року) та від використання яких підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, а їх вартість може бути достовірно визначена. До оборотних активів підприємства належать ті види майнових цінностей, які повністю споживаються за один виробничий цикл. Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи,

призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців із дати балансу. Значну частку оборотних активів на підприємствах становлять запаси [3, с. 57]. На основі здійсненого аналізу навчальної літератури сформовано підхід до системи управління активами підприємства можна зробити висновок про взаємозв'язок структури капіталу і структури активів. Тобто оптимізуючи структуру капіталу, ми одночасно оптимізуємо структуру активів відповідно до цілей і завдань, що стоять перед підприємством. Дана точка зору збігається з думкою сучасних учених, зокрема, С.К. Маєрс зазначає: «Оптимізація структури капіталу – це безперервний процес адаптації до змін економічної ситуації, податкового законодавства, конкуренції. Рішення про вибір структури капіталу не можна приймати ізольовано. Воно повинно бути частиною обґрунтованої стратегії фінансування, в якій враховуються ринкова позиція компанії, майбутні інвестиційні можливості, очікувані грошові потоки, фінансова політика і потреба у фінансуванні» [5].

Практика діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта, так чи інакше, пов'язана з координацією використання активів, з метою їх раціонального використання. Головним стимулом в управлінні цими активами є отримання прибутку та економії при ефективному їх використанні. Цього можна досягти за допомогою зростання інтенсивності використання активів і скорочення пасивних статей, за рахунок зменшення кредитів, позик, податків і так далі. Матрицю з управління активами можна уявити як систему, що складається як мінімум з чотирьох частин загального, і кожна його частина розвиває наступну, дозволяючи розвиватися підприємству в цілому.

Слід зазначити, що управління активами на будь-якому підприємстві є важливим елементом, який охоплює широкий спектр завдань. Також слід відмітити, що політика управління грошовими коштами, виробничими запасами та дебіторської заборгованості входить у загальну систему політики управління оборотними активами, тому ми будемо розглядати управління активами як таке, що складається з двох основних блоків – управління оборотними та необоротними активами.

Найважливішим елементом для успішного функціонування підприємства є оборотні активи. Від їх розміру залежить ефективність підприємства загалом. Саме оборотні активи є індикатором роботи всього підприємства. Саме на них покладено фінансування планових витрат, нормальне функціонування виробництва та реалізації продукції. Наявність активів понад норм веде до їх неефективного функціонування відволікання в запаси, невикористання в подальшій операційній діяльності. Якщо оборотних активів недостатньо, це призводить до невиконання підприємством своїх зобов'язань у повному обсязі. Нині головною прерогативою для будь-якого підприємства є максимізація прибутку і зниження витрат на ведення бізнесу. Для досягнення цієї мети необхідно розробити чітку, ефективну та правильну політику щодо управління активами підприємства, а особливо увагу приділити управлінню оборотними активами. Ефективність і доцільність управлінських рішень відіб'ється на ефективності функціонування підприємства загалом, а саме: на ліквідності підприємства, його платоспроможності й, як наслідок, на фінансовій стійкості підприємства.

Чим менша тривалість обороту оборотних засобів, тим більше число здійснених ними кругообігів за того ж обсягу реалізованої продукції, тим менше потрібно оборотних коштів і тим швидше оборотні кошти роблять кругообіг, тим ефективніше вони використовуються.

Питання управління оборотними активами підприємств стають усе більш актуальними. Сучасна господарська практика потребує прийняття як зважених, так і нетрадиційних рішень, які базуються на глибокому синтезі досягнень сучасної фінансової теорії та досвіду фінансового управління. Управління оборотними активами передусім має передбачати визначення оптимальної величини, розроблення варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Оптимальна величина оборотних активів повинна, з одного боку, забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства, а з іншого – мінімізувати наявність недіючих поточних активів.

Необоротним активом вважається актив, який виникає в результаті минулих подій, контролюється організацією, приносить організації економічну вигоду, має надійну оцінку, і тривалий термін корисного використання якого визначається його внеском у дохід організації. Необоротні активи підприємств потребують ефективної та виваженої політики управління. Метою управління необоротними активами є визначення форм і методів фінансового управління ними в процесі здійснення різних фінансових операцій.

Основними завданнями управління необоротними активами є:

- визначення можливих форм оновлення основних виробничих засобів на простій та розширеній основі;
- визначення потреби в необоротних активах для збільшення обсягів виробництва;
- забезпечення ефективного використання раніше сформованих та нововведених основних засобів та нематеріальних активів;
- формування необхідних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів та оптимізація їх структури.

Політика управління необоротними активами являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у забезпеченні своєчасного їхнього відновлення і високої ефективності використання. Ефективне управління необоротними активами на підприємстві, крім підвищення конкурентоспроможності, дає змогу створити потужну основу для діяльності підприємства та умови для ефективного його розвитку в майбутньому.

Підвищення ефективності управління необоротними активами підприємств має здійснюватися на постійній та систематичній основі за рахунок упровадження системи моніторингу, основне призначення якої полягає у вивченні, узгодженні та корегуванні поточних потреб щодо необхідності реалізації процесу їх формування та відтворення, а також фінансових можливостей підприємства щодо його забезпечення на основі чітко розробленого інструментарію прийняття управлінських рішень [3, с. 208].

Фінансовий стан підприємства та його стійкість значною мірою залежать від того, яким майном володіє підприємство, в які активи вкладено капітал і який дохід вони йому приносять.

Грамотне управління активами дозволить зробити обґрунтованим вибір керівництва. Якщо вибрати стратегію щодо збільшення активів підприємства, необхідно зробити прогностичний розрахунок, наскільки залучення нових коштів скоротить витрати і визначити додаткову вартість вкладень капіталу і їх можливість окупатися. Цей моніторинг дозволить спрогнозувати отримання прибутку тільки через певний період часу, якщо такий варіант не підходить для господарюючого суб'єкта, то необхідно вибрати варіант фінансової стратегії при скороченні пасивів.

Зниження податкового тягаря, кредитних заборгованостей, в тому числі перед банками, дозволить також вибрати шлях на поліпшення фінансового становища. Законодавче зниження сплати податків і зборів шляхом вибору оптимальної системи оподаткування, наприклад, шляхом зміни загальної системи на спрощену, якщо це не суперечить Податковому кодексу, знизить виплати і зменшить витратну частину. Як стратегії можна вибрати зниження залежності від позик шляхом моніторингу найменших кредитних ставок банків, періодів погашення.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок: результати аналізу структури активів дозволяють уточнити вибір політик оптимізації структури капіталу господарюючого суб'єкта, тим самим оптимізувати управління структурою активів на підставі обраної стратегії розвитку підприємства.

На сучасному етапі активи є одним із найважливіших факторів будь-якого виробництва, їх склад і ефективність використання прямо впливають на кінцевий результат господарської діяльності підприємства. В умовах ринкової економіки всі підприємства зацікавлені в ритмічному і стабільному функціонуванні. А щоб досягти високих результатів, потрібна чітко збудована, обґрунтована й ефективна фінансова політика управління активами.

Рациональність в управлінні активами - найважливіше завдання керівництва, яка дозволить домогтися ефективності і прибутковості бізнесу. Тому для рентабельності виробничого циклу можна вводити в фінансовий процес тільки той обсяг оборотних коштів, який належить використовувати і на необхідний мінімальний період часу. Отже, управління структурою активів повинно ґрунтуватися на аналізі чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, уточнюючи вибрані стратегічні напрямки.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. А. Управління активами і капіталом підприємства. Київ : Ніка-Центр, Ельга, 2009. 448 с.
2. Гончарова А.І. Відновлення платоспроможності підприємства: модель оздоровлення фінансів // Фінанси. 2014. № 8. С.68-78.
3. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : практикум. Вінниця : ВНТУ, 2017. 143 с.
4. Ротар Д. А. Ключові особливості стратегічного управління активами підприємств та шляхи його удосконалення // Економічні науки. № 3. Фінансові відносини. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Economics/3_87197.doc.htm
5. Олійник Л.В. Сучасні підходи до ефективного управління ресурсами та активами підприємства // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2012. № 4. Т. 2. С. 206–209.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Волонтир М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент організацій торгівлі»

Наук. кер. – Пенюк В. О.

У статті визначено різницю між поняттями «управління виробничим підприємством» і «управління виробництвом» як необхідної складової забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Також виділено внутрішні та зовнішні елементи управління фірмою, що займається виробничою діяльністю. У статті також зазначено, що аналіз УВП є основним засобом для ведення бухгалтерського обліку як методу контролю ефективної діяльності фірми. На основі проведених досліджень виділено умови досягнення високої якості товару, що випускається, шляхом ефективного управління виробничим підприємством.

The difference between the concept of "production enterprise management" and "production management" as a necessary component of ensuring the competitiveness of the enterprise was defined in the article. Also, internal and external control elements of the production enterprise are separated. Analysis of the management of a manufacturing enterprise is the main tool for accounting as a method of controlling the effective activities of the firm in the article also noted. Conditions for achieving high quality of goods by effective management of the production enterprise are selected on the basis of the study.

Конкурентоспроможність виробничого підприємства – це здатність фірми, організації, яка здійснює виробництво товарів або надає послуги, інформацію, створює духовні цінності, досягати основної мети (прибутку) при наявності великої кількості інших економічних агентів, що мають цілі і реалізують подібні бізнес-процеси для їх досягнення. Управління підприємством тоді ускладнюється наявністю конкурентних переваг у іншій фірми, що вимагає нових підходів до його управління.

Особливості діяльності виробничого підприємства в умовах конкурентного середовища аналізували у своїх роботах безліч науковців та дослідників, але найбільшу увагу приділено Скибі Г.І. [3], Тарасюк М.І. [4], Трайніна М. С.[2], Юдіній Н. В.[2], Яркіна Н.М. [1]. Адже недостатньо дослідженим залишається питання особливостей управління виробничим підприємством, яке діє в умовах конкуренції.

Тому метою даного дослідження є вивчення особливостей управління виробничим підприємством, що діє в умовах конкурентного середовища. Виходячи з мети, завданнями виступають:

- визначення різниці між поняттями «управління виробничим підприємством» і «управління виробництвом»;
- виділення внутрішніх та зовнішніх елементів управління виробничим підприємством;
- аналіз управління виробничим підприємством (УВП) як засобу для ведення бухгалтерського обліку;
- виділення умов досягнення високої якості товару, що випускається, шляхом ефективного управління виробничим підприємством.

Об'єктом виступає процес управління виробничим підприємством. Предметом виступають суть, елементи та фактори, що впливають на ефективне управління підприємством, що займається виробничою діяльністю. Управління підприємством є одним з напрямів його звичайної діяльності і при цьому необхідною та обов'язковою умовою, що забезпечує цілісність, синергічність і протиентропійність підприємства як виробничої системи. Будучи самостійним видом діяльності, що реалізується в межах звичайної діяльності виробничого підприємства, управління «накладається», «пронизує» решту напрямів його діяльності, зазначає Яркіна Н. М. [1, с.130]. Управління виробництвом – це сукупність багатьох бізнес-процесів виробничого підприємства від розробки і створення до ефективного управління, контролю і аналізу всіх його соціально-економічних систем. Щоб забезпечити безвідмовне, безперервне протікання всього ланцюга бізнес-процесів, необхідний якісний менеджмент. Як правило, саме автоматизація управління надає вирішальну роль і дає потужний стрибок успішного зростання будь-якого підприємства [2]. Тобто в управління виробничим підприємством включається процес управління виробництвом як необхідної складової забезпечення ефективності та конкурентоспроможності підприємства.

Скиба Г.І. зазначає, що формування конкурентоспроможності підприємства базується на можливостях підприємства протистояти впливу чинників і елементів зовнішнього середовища. Сукупність елементів зовнішнього середовища, що мають вплив на конкурентоспроможність підприємств, можна об'єднати в кілька груп: державне регулювання; товарні ринки; ринкова інфраструктура; природно-ресурсний потенціал галузі; трудові ресурси галузі й ін. Істотним завданням при формуванні конкурентоспроможності є вивчення чинників, що найбільшою мірою впливають на підприємство, його діяльність і продукцію, усе те, на що звертає увагу суспільство [3, с.313]. Щодо внутрішнього середовища, то важливими елементами управління є складові, показані на рис. 1.

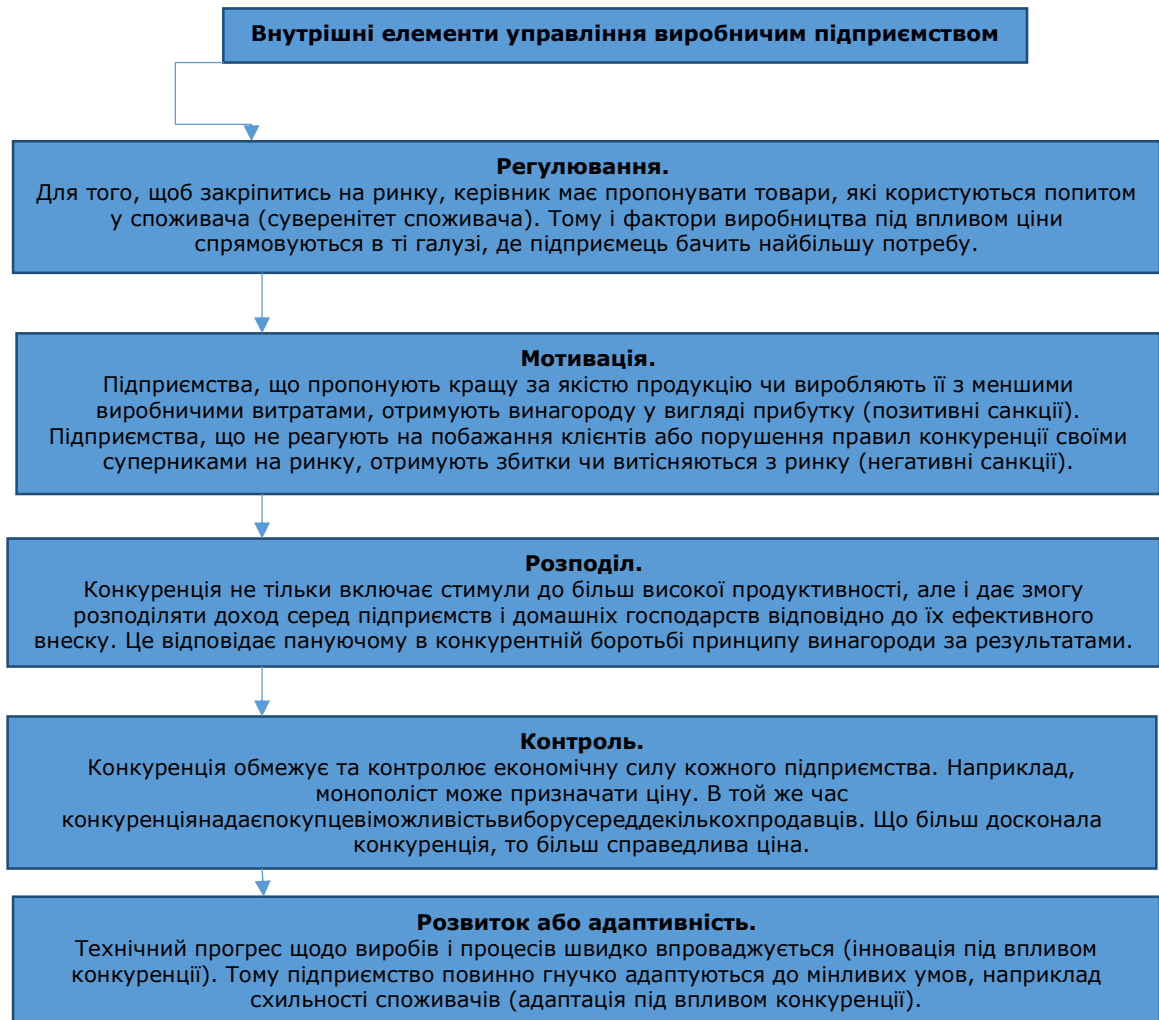

Рис. 1. Внутрішні елементи управління виробничим підприємством*

* Розроблено автором самостійно.

Ставлячи перед організацією певні цілі, керівництво підтверджує те, до чого організація прагне. Для того, щоб ефективно управляти виробництвом, необхідно чітко виявити сам об'єкт управління, тобто те, на що спрямоване управління, виявити форми і види самих управлінських впливів, форми зав'язків між складовими системи управління, і тільки тоді ми зможемо говорити про завдання виробничого менеджменту і методи їхнього вирішення.

До складу виробничої системи будь-якого рівня ієрархії (підприємство, цех, ділянка, робоче місце) традиційно включають наступні ресурси:

1. Технічні ресурси (виробниче устаткування, інвентар, матеріали та інше).

2. Технологічні ресурси (динамічність методів технології, наявність конкурентоспроможних ідей, наукові заділи й інше).

3. Кадрові ресурси (кваліфікаційний і демографічний склад працівників, їхня здатність адаптуватися до зміни цілей виробничої системи).

4. Просторові ресурси (характер виробничих приміщень, території підприємства, комунікацій, можливість розширення тощо).

5. Ресурси організаційної структури системи управління (характер і гнучкість керуючої системи, швидкість проходження керуючих впливів та інше).

6. Інформаційні ресурси (характер інформації про саму виробничу систему і зовнішнє середовище, можливість її розширення і підвищення вірогідності тощо).

7. Фінансові ресурси (стан активів, ліквідність, наявність кредитних ліній та інше) [4, с.96].

Керівникам і топ-менеджерам надається можливість комплексної оцінки фінансового стану виробничого підприємства, а також планування його розвитку на підставі детального аналізу ресурсів. За допомогою потужного функціоналу даної конфігурації забезпечується відображення найважливіших даних управлінського обліку.

УВП є також основним засобом для ведення бухгалтерського обліку на виробництві відповідно до норм чинного законодавства. Автоматизація бізнес-процесів та фінансової діяльності підвищує ефективність управління підприємством, покращує умови проведення внутрішнього і зовнішнього аудиту, сприяє зростанню інвестиційної привабливості компанії. "Управління виробничим підприємством дозволяє побудувати систему інформаційно-аналітичної, методичної та інструментальної підтримки керівництва підприємства у досягненні поставлених цілей. Управління виробничим підприємством надає:

- керівництву підприємства й керівникам, відповідальним за розвиток бізнесу - широкі можливості аналізу, планування та гнучкого управління ресурсами компанії для підвищення її конкурентоспроможності;

- керівникам підрозділів, менеджерам і співробітникам, що безпосередньо займаються виробничою, збутовою, постачальницькою й іншою операційною діяльністю - інструменти, що дозволяють підвищити ефективність щоденної роботи за своїми напрямками;

- працівникам облікових служб підприємства - засоби для автоматизованого ведення обліку в повній відповідності з вимогами законодавства і корпоративними стандартами підприємства [5].

Якщо раніше маркетинг розглядався як один зі складових процесів стратегічного управління, то в умовах сучасного явища неконтрольованої конкуренції, що стало наслідком глобалізації та стрімких процесів розвитку інформаційних технологій, зокрема Інтернет, маркетинг має перетворитися на наскрізний процес управління виробничого підприємства. Це має призвести до підвищення ефективності процесу комерціалізації виробництва [2]. Тому реклама є важливим елементом діяльності виробничого підприємства, що потребує також ефективного управління та контролю.

Пилипенко С. вважає, що для досягнення високої якості «виходу» системи, або конкурентоздатності товару, що випускається, можливе за дотримання таких умов:

1) якість робіт із стратегічного менеджменту та стратегічного маркетингу повинна бути високою, відповідати вимогам конкурентоспроможності;

2) водночас, якість «процесу» в системі, тобто обладнання, технологія, організація виробництва та інші компоненти фірми (власне, якість суто виробничого менеджменту) також має відповідати вимогам конкурентоздатності [6, с. 22-24]. Тобто діяльність виробничого підприємства напряму залежить стратегічного, якісного управління та технологічного прогресу, організованого на підприємстві.

Отже, управління виробничим підприємством включається процес керування виробництвом, як необхідної складової забезпечення ефективності та конкурентоспроможності підприємства. Формування конкурентоспроможності підприємства базується на можливостях підприємства протистояти впливу чинників і елементів зовнішнього середовища. Внутрішні елементи управління виробничим підприємством: регулювання, мотивація, розподіл, контроль, адаптивність або розвиток. Реклама також є важливим елементом діяльності виробничого підприємства, що потребує також ефективного управління та контролю. Щодо зовнішніх чинників, то це: державне регулювання; товарні ринки; ринкова інфраструктура; природно-ресурсний потенціал галузі; трудові ресурси галузі й ін. Тому керівникам і топ-менеджерам надається можливість комплексної оцінки фінансового стану виробничого підприємства, а також планування його розвитку на підставі детального аналізу ресурсів. За допомогою потужного функціоналу даної конфігурації забезпечується відображення найважливіших даних управлінського обліку. Управління виробничим підприємством надає: широкі можливості аналізу, планування та гнучкого управління ресурсами компанії для підвищення її конкурентоспроможності, інструменти, що дозволяють підвищити ефективність щоденної роботи за своїми напрямками засоби для автоматизованого ведення обліку в повній відповідності з вимогами законодавства і корпоративними стандартами підприємства. Досягнення високої якості «виходу» системи, або конкурентоздатності товару, що випускається, можливе за дотримання таких умов: якість робіт, якість «процесу» в системі виробництва та інші.

Невирішеними питаннями залишаються мінімізація дії зовнішніх чинників, шляхом ефективного управління виробничим підприємством.

Список використаних джерел:

1. Яркіна Н. М. Держава та регіони. Економіка та підприємництво. 2014. № 1. С. 130-136.
2. Трайніна М. С., Юдіна Н. В. *Маркетинг як ринково-орієнтована концепція управління виробничим підприємством*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1163> (дата звернення 02.11.2020 р.)
3. Скиба Г.І. Характеристика конкурентного середовища підприємства та його основні елементи. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/8.1/310.pdf> (дата звернення 02.11.2020 р.)
4. Тарасюк М.І. Дослідження системи виробничого менеджменту підприємства у машинобудуванні. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/13726/2/VseukrStud_20121v2_Tarasiuk_M_I-Doslidzhennia_systemy_vyrobnychoho_96.pdf (дата звернення 02.11.2020 р.)

5. Управління виробничим підприємством для України. URL: <https://expresssoft.com.ua/uk/avtomatizacija-2/upravlinnja-virobnictvom/> (дата звернення 02.11.2020 р.)
6. Пилипенко С. Виробничий менеджмент. Харків: Харківський національний економічний ун-т, 2006. 80 с.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Гіндіч І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент готельного, курортного і туристичного сервісу»
Наук. кер. – Долга Г. В.

Ця стаття присвячена розкриттю сутності інвестиційних ресурсів підприємства та їх ролі в економічному розвитку підприємства. Розкрито принципи та етапи формування інвестиційних ресурсів підприємства. Визначено шляхи оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємства.

This article is devoted to the disclosure of the essence of investment resources of the enterprise and its role in the economic development of the enterprise. The principles and stages of investment resources formation of the enterprise are revealed. Ways to optimize the management of investment resources formation of the enterprise are identified.

Актуальність даної теми полягає у тому, що на сьогоднішній день низький рівень доступності до інвестиційних ресурсів у процесі здійснення інвестиційної діяльності підприємства призводить до значного відставання вітчизняних суб'єктів господарювання від загальносвітових тенденцій інвестиційно-інноваційного розвитку. З урахуванням зазначеного пріоритетним завданням в забезпеченні інвестиційної діяльності підприємств України повинен стати пошук дієвих шляхів оптимізації управління формуванням їх інвестиційних ресурсів.

Метою статті є обґрунтування дієвих шляхів оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємства.

Об'єктом дослідження є шляхи оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємства. Предметом дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємства.

Свого часу різні аспекти розв'язання проблем оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів висвітлювалися у працях відомих учених А. Вдовічена, В. Костецького, Т. Майорової, Т. Романової, Н. Татаренко, Л. Феняк, А. Черепи, І. Швеця та ін. Незважаючи на значну добірку наукових робіт, присвячених оптимізації структури інвестиційних ресурсів підприємства, рівень їх розкриття залишається фрагментарним, що особливо гостро відчувається в умовах кризи, а це, відповідно, вимагає подальших ґрунтовних досліджень з окресленої проблематики.

Виклад основного матеріалу. За умов ринково орієнтованої економіки природно постає питання фінансового забезпечення інвестиційних проектів. На цьому етапі першочергово виникає проблема пошуку інвестиційних ресурсів, а саме формування їх необхідного обсягу. Зважаючи на це, слід звернутися до категоріального апарату та узагальнити теоретичні основи поняття інвестиційних ресурсів підприємства.

Зауважимо, що економічна теорія трактує термін інвестиційних ресурсів підприємства з позиції пояснення схеми кругообігу його фондів. Рідше зустрічається ототожнення інвестиційних ресурсів підприємства з його виробничими фондами, тобто капіталом [2, с. 6]. На наш погляд, таке тлумачення є вкрай обмеженим, оскільки не відображає суть інвестиційних ресурсів підприємства.

Відмітимо тлумачення інвестиційних ресурсів підприємства, даного Ю. Н. Воробйовим, як сукупності економічних ресурсів, які використовує підприємство у своїй діяльності для досягнення основної мети інвестування [3, с. 274]. На нашу думку, дане поняття є дещо фрагментарним, оскільки породжує думки щодо необхідності конкретизації саме основної мети інвестування.

Найбільш змістовним вважаємо визначення І. А. Бланка, який розглядає інвестиційні ресурси підприємства як всі форми капіталу, що залучаються підприємством для здійснення вкладень в об'єкти реального та фінансового інвестування" [1, с. 467]. На наше переконання, саме дане тлумачення досліджуваної економічної категорії є найбільш повним, оскільки джерела формування інвестиційних ресурсів значною мірою визначаються вартістю їх залучення (вартістю капіталу).

Узагальнюючи, відмітимо, що під інвестиційними ресурсами підприємства варто розуміти всі економічні ресурси, що перебувають у будь-якій формі, можуть бути вкладені в певний інвестиційний об'єкт для досягнення поставленої мети інвестування.

Варто наголосити, що інвестиційна діяльність підприємства потребує визначення принципів та етапів формування його інвестиційних ресурсів, до складу яких входять не лише грошові засоби, але й виражені в грошовому еквіваленті інші види інвестиційних ресурсів, зокрема основні й нематеріальні активи, кредити, займи, права користування природними ресурсами тощо.

Зауважимо, при формуванні інвестиційних ресурсів підприємства враховуються вплив наступних чинників [7, с. 267]:

- фінансово-економічний стан підприємства;
- стан ринку продукції чи послуг, що випускається чи надається підприємством, а також обсяг, якість, конкурентоспроможність та ціна продукції чи послуги;
- організаційно-технічний рівень виробництва, що характеризується ступенем досконалості машин і устаткування, що використовуються на підприємстві, їхнім технічним станом, рівнем механізації та автоматизації виробництва тощо;
- наявність у підприємства власних та можливості залучення ним позикових фінансових ресурсів шляхом кредитування;
- умови фінансування інвестицій на ринку капіталів;

- пільги, що надаються інвесторам з боку держави;
- ефективність потенційних інвестиційних проектів;
- умови страхування можливих ризиків.

Як зазначалося вище, основною метою формування інвестиційних ресурсів підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури з позицій забезпечення ефективних результатів інвестиційної діяльності.

З урахуванням зазначеного процес формування інвестиційних ресурсів базується на наступних загальноприйнятих принципах [4, с. 155]:

1. Принцип врахування перспектив розвитку інвестиційної діяльності підприємства. В процесі формування інвестиційних ресурсів слід враховувати усі стадії інвестиційного процесу, а саме передінвестиційну, інвестиційну та постінвестиційну.

2. Принцип забезпечення відповідності обсягу інвестиційних потреб підприємства обсягу залучених ним інвестиційних ресурсів. Зауважимо, що загальна потреба в інвестиційних ресурсах базується на розрахунках всього обсягу інвестування, як реального, так і фінансового, у певному плановому періоді. З огляду на це, обсяг даних інвестиційних потреб, диференційованих у часі, обумовлює формування визначеного обсягу інвестиційних ресурсів.

3. Принцип забезпечення оптимальної структури інвестиційних ресурсів підприємства для забезпечення його ефективної інвестиційної діяльності. Відомо, що структура ресурсів підприємства буде оптимальною у тому випадку, коли нею забезпечується фінансова рівновага розвитку підприємства в процесі здійснення ним інвестиційної діяльності. У разі її відсутності – наслідком є виникнення додаткових ризиків у процесі здійснення фінансової діяльності підприємства.

4. Принцип забезпечення мінімізації витрат під час формування інвестиційних ресурсів підприємства з потенційно різних джерел. Зазначена мінімізація витрат здійснюється у процесі управління вартістю, залученого для інвестиційної діяльності підприємства, капіталу, для одержання максимально можливої суми чистого прибутку.

5. Принцип забезпечення найбільш ефективного використання залучених інвестиційних ресурсів у процесі інвестиційної діяльності підприємства. Відомо, що інвестиційні ресурси, тимчасово не використовувані, можуть втрачати свою вартість з плином часу. Саме тому процес їх формування і подальшого використання варто максимально розподілити у часі залежно від інтервалів планового періоду.

Отже, реалізація даних принципів складає основний зміст процесу управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємства. До того ж, дані принципи варто враховувати у процесі розробки та функціонування комплексної системи управління інвестиціями на підприємстві.

Зауважимо, що нині виділено вісім функцій системи управління інвестиціями підприємства, ключовою з яких є розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів підприємства, яка проходить такі основні етапи [4, с. 155; 6, с. 31]:

1. Визначення загального обсягу необхідних інвестиційних ресурсів для реалізації реальних інвестиційних проектів на основі:

- балансового методу;
- методу аналогій;
- прибутку.

2. Прогнозування потреби в інвестиційних ресурсах для виконання планів фінансових інвестицій.

3. Визначення загальної суми необхідного запасу капіталу, враховуючи стадії та терміни реалізації інвестиційних проектів, зокрема:

- вивчення можливостей формування інвестиційних ресурсів за рахунок потенційно доступних джерел;
- визначення методів фінансового забезпечення визначених інвестиційних проектів.

4. Оптимізація структури джерел формування інвестиційних ресурсів.

Розглянемо більш детально кожен з вищезазначених етапів формування інвестиційних ресурсів підприємства. Відтак, на першому етапі визначається загальний обсяг необхідних інвестиційних ресурсів для реалізації реальних інвестиційних проектів. На даному етапі здійснюється підбір необхідних об'єктів-аналогів (тобто застосовується метод аналогій), за якими здійснюється розрахунок вартості нового будівництва або придбання вже існуючого.

На другому етапі прогнозування потреби здійснюється розрахунок необхідного обсягу інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій. Так, розрахунок даної потреби ґрунтується на співвідношеннях потенційно можливих форм інвестування в прогнозованому періоді, встановлених раніше. Загальна потреба в інвестиційних ресурсах для здійснення фінансових інвестицій розраховується як сума потреби в них у початковому періоді з розмірами приросту цих ресурсів у кожному наступному періоді.

На третьому етапі визначення загальної суми необхідного запасу капіталу вивчаються можливості формування інвестиційних ресурсів за рахунок потенційно доступних джерел (шляхом підсумовування потреби в інвестиційних ресурсах для реалізації реальних інвестиційних проектів, потреби в цих ресурсах для здійснення фінансових інвестицій і суми резерву капіталу (передбачається у сумі 10% від сукупної потреби в коштах для реального і фінансового інвестування) та визначаються методи фінансового забезпечення визначених інвестиційних проектів (самофінансування, акціонування, кредитне фінансування, бюджетне фінансування, змішане фінансування тощо).

На четвертому етапі здійснюється оптимізація структури джерел формування інвестиційних ресурсів, що полягає у:

- аналізі структури капіталу у динаміці за певний період часу, а також тенденції його зміни. При цьому проводиться оцінка таких показників, як показники ділової активності, оборотності та рентабельності;

– оцінці основних чинників, що визначають структуру капіталу.

У межах переходу української економіки до ринкового типу одним з найважливіших стратегічних завдань є забезпечення достатності інвестиційних ресурсів підприємства в Україні. Як відображають результати вище проведеного дослідження, оптимізація управління формуванням інвестиційних ресурсів повинна стати одним з найбільш реальних завдань, що постають перед підприємствами у процесі здійснення ними інвестиційної діяльності в Україні.

У цьому розрізі вважаємо за необхідне максимально обґрунтувати питання визначення напрямів оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємства в Україні, зокрема з боку держави.

З позиції обрання національною економікою курсу на інвестиційно-орієнтований шлях свого розвитку набувають актуальності питання визначення адекватних та виважених підходів до аналізу та реалізації державної політики у сфері інвестиційного забезпечення, що, на наш погляд, недоцільно здійснити без реформування державної підтримки інвестиційної діяльності та активізації використання інвестиційних ресурсів. Зокрема, в розвинених країнах світу прискорене економічне зростання частково є наслідком глобалізації інноваційно-інвестиційних процесів, які, в багатьох випадках, обумовлені зростанням конкурентних переваг фінансових інвестицій та нарощення капіталізації світових фондових ринків. При цьому, останніми роками керівництвом даних країн здійснюється системна підтримка підприємств, що планують використовувати інструменти фінансового інвестування, головна мета якої полягає у збалансуванні інтересів держави та бізнес-сектору [8].

З урахуванням вищенаведеного для вітчизняних підприємств варто окреслити найбільш суттєві шляхи реалізації державної підтримки оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємств в Україні, а саме фінансовий та інформаційний, які знаходять своє відображення через інструменти та напрями.

Відтак, першим напрямом реалізації державної підтримки оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів є фінансовий, що полягає у сприянні пошуку додаткових інвестиційних ресурсів та підтримки такої ініціативи з боку держави для зацікавлених у одержанні інвестування суб'єктів господарювання із застосуванням фінансових стимулів у вигляді державної підтримки через пільги, часткові відстрочки зі сплати чи списання заборгованості за податковими та неподатковими платежами, а також податкові кредити та знижки, зміну бази оподаткування, валютне регулювання та валютний контроль [5].

Вважаємо, що такий напрям є особливо актуальним за сучасних умов, оскільки діючий механізм фіскально-валютного навантаження є чи не одним з основних гальмуючих чинників зростання капіталізації інвестиційного ринку та загалом негативним чином впливає на перспективи економічної стабільності та зростання в країні.

Окремий важливий напрям реалізації державної підтримки оптимізації управління формуванням інвестиційних ресурсів підприємства в Україні є інформаційний, що за умов все проникності інформаційних потоків у практичну більшість суспільних сфер життя, набуває особливої актуальності. Відтак, з метою його ефективного здійснення, доцільним є практичне застосування таких інструментів: ефективні електронні системи подання фінансової звітності та обліку та інформаційні послуги учасникам інвестиційного ринку.

Однак зрозумілим є те, що лише чітке визначення напрямів оптимізації управління інвестиційними ресурсами підприємства сприятиме їх ефективному застосуванню. З огляду на це, до найбільш стратегічно важливих напрямів реалізації інформаційного методу державної підтримки було віднесено підвищення рівня інформаційної прозорості інвестиційного ринку, що сприяло б більш повному та достатньому розкриттю особливої інформації про інвесторів, а також удосконалення каналів поширення інформації на інвестиційному ринку через сучасні інформаційні технології.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що роль інвестиційних ресурсів підприємств важко переоцінити у процесі забезпечення його економічного розвитку. Основною метою формування інвестиційних ресурсів підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури з позицій забезпечення ефективних результатів інвестиційної діяльності.

Для покращення інвестиційної діяльності підприємства варто сприяти пошуку додаткових інвестиційних ресурсів та підтримки такої ініціативи з боку держави для зацікавлених у одержанні інвестування суб'єктів господарювання із застосуванням фінансових стимулів у вигляді державної підтримки через пільги, часткові відстрочки зі сплати чи списання заборгованості за податковими та неподатковими платежами, а також податкові кредити та знижки, зміну бази оподаткування, валютне регулювання та валютний контроль.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. А. Інвестиційний менеджмент: початковий курс. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Ельга, Ника-Центр, 2006. 552 с.
2. Бутко М. П. Генезис теорії інвестицій у процесі еволюції економічної думки / М. П. Бутко, С. Ю. Акименко // Інвестиції: практика та досвід. 2007. № 6. С. 4–10.
3. Воробйов Ю. Н. Інвестування: навч. пос. для вузів / Ю. Н. Воробйов, О. Н. Воробйова. Сімферополь: Таврія, 2004. 340 с.
4. Гончаренко М. Л. Проблеми формування інвестиційних ресурсів підприємства [Електронний ресурс] / М. Л. Гончаренко, М. І. Щетина // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 41. С. 154–158.
5. Козлюк О. Інвестиційна політика Європейських країн : досвід Чеської Республіки. URL: <http://otherreferats.allbest.ru>.
6. Коюда В. О. Основи інвестиційного менеджменту : навч. посібник / В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда. К.: Кондор, 2008. 340 с.
7. Просович О. П. Принципи формування інвестиційної стратегії підприємства / О. П. Просович // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2000. № 405 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 264–269.
8. Саталкіна Л.О. Джерела фінансування інвестиційного портфелю підприємства / Л.О. Саталкіна // Економіка: реалії часу. 2017. № 2 (7). С. 181–186.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Карабуш О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент організації торгівлі»

Наук. кер. – Пенюк В. О.

Стаття присвячена визначенню особливостей, узагальненню теоретичних знань та дослідженню теоретико-методичних підходів щодо оцінки ефективності діяльності підприємства в умовах нестабільної економіки.

The article is devoted to the definition of features, generalization of theoretical knowledge and research of theoretical and methodological approaches to assessing the effectiveness of the enterprise in an unstable economy.

Поняття «ефективність» є одною з найважливіших характеристик діяльності підприємства, адже для стабільного економічного розвитку підприємства необхідно, щоб його діяльність була такою, що при мінімальних витратах воно отримувало максимальну прибутковість. Нині українським підприємцям доводиться часто шукати можливості підвищення ефективності його діяльності, особливо з причин нестабільності економічного середовища, а також вміти оцінювати її ефективність та результативність. У зв'язку з цим, визначення основних аспектів оцінки ефективності діяльності підприємства в умовах нестабільної економіки є актуальною темою для дослідження.

Метою статті є визначення особливостей, узагальнення теоретичних знань та дослідження теоретико-методичних підходів щодо оцінки ефективності діяльності підприємства в умовах нестабільної економіки.

Об'єктом дослідження є діяльність, що здійснюється підприємством в господарсько-фінансовій сфері. Предметом дослідження є показники фінансово-господарської діяльності підприємства та фактори, що забезпечують її ефективність.

Значний внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів підвищення ефективності діяльності підприємств здійснила низка вітчизняних та закордонних вчених: К. Адамс, Р. Беннет, П. Буряк, О. Воронін, А. Дейнеко П. Друкер, Л. Захаркіна, В. Ковальова, К. Кросс, Р. Кушваха, Р. Ланч, М. Майєр, К. Макнейр, Л. Мейсел, С. Немирович, В. Петі, Г. Швиданенко тощо. Вони висвітлювали основну проблематику пов'язану з розробленням заходів, що сприяють підвищенню показників ефективності та висвітлюють методологію її оцінювання. На жаль, наявні теоретичні розробки не достатньо розкривають проблематику пов'язану з методологією оцінювання ефективності діяльності підприємства в умовах нестабільної економіки.

Щоб описати ефективність діяльності підприємства, потрібно ознайомитись із теоретичними аспектами понять «ефект», «ефективність», «результативність», «результат» та визначити чи є ці поняття тотожними чи ні. Теорія ефективності чітко розмежовує поняття ефекту та ефективності. Ефект – це результат, наслідок яких-небудь причин, дій, господарських заходів (введення нової техніки та інвестиційних проєктів, реалізація господарського рішення, проведення соціальних заходів) [1]. Він може виражатись у матеріальному, соціальному та грошовому стані. У загальному уявленні ефективність (у перекладі з латинської – дієвий, продуктивний, що дає результат) характеризує розвинені різні системи, процеси, явища [3]. Ефективність – це поняття, яке застосовується для оцінки результату діяльності, за певний період часу, в порівнянні з використаною робочою силою та засобами виробництва. Також його розуміють, як відношення ефекту до витрат або ресурсів, що були витрачені на його отримання.

Сутність результативності – щось таке, що можна охарактеризувати таким собі числом (досягнутим результатом), тобто традиційним ставленням результату до витрат [3]. Результативність – це загальне якісне явище, яке характеризує підсумок за всіма показниками функціонування підприємства і визначає потенціал подальшого розвитку [5]. Результат – це термін, який використовується як вимірник того, наскільки вдало підприємство досягає поставлених цілей, задовольняючи інтереси його власників. Результатом діяльності підприємства є певні блага, які задовольняють потреби керівництва.

В англійській мові існують два терміни – «efficiency» і «effectiveness», словникові еквіваленти яких однакові – «ефективність». Однак між цими термінами існує змістовне відмінність: «efficiency» зазвичай відноситься до використання засобів (ресурсів), в той час як effectiveness (результативність) має відношення до організаційних цілей, поведінки та розвитку. У першому випадку поняття ефективність характеризує ступінь раціональності використання фінансових, організаційних, матеріальних, тимчасових і людських ресурсів. Ефективна організація сфокусована на досягненні ефектів за рахунок структурної та ресурсної оптимізації та контролю внутрішньоорганізаційних витрат. У другому випадку термін «ефект» використовується в контексті співвідношень «причина-результат» [3].

Аналіз наведених визначень дозволяє зробити висновок, що наведені поняття не є тотожними, кожне з них характеризує явища різного роду, а деякі є нерозривною складовою формування інших.

Головним фактором оптимального функціонування підприємства в сьогоденних економічних умовах є забезпечення ефективності його діяльності. Необхідність оцінки ефективності зумовлена потребами в формуванні нових цілей та завдань, що відповідатимуть сьогоденній економічній ситуації, задовольнятимуть вимоги ринку та потреби споживачів. Оцінка ефективності діяльності є найважливішим джерелом інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності підприємства. За результатами оцінки здійснюється прийняття управлінських рішень, формування цілей та стратегії підприємства.

Ефективність діяльності складається з кількох важливих критеріїв. Основним критерієм ефективної діяльності підприємства вважається його економічна ефективність. Отже, ефективність діяльності підприємства – це комплексна характеристика, що описує масштаби використання ресурсних витрат, спроможність підприємства досягати поставлених цілей і задач в конкурентному ринковому середовищі. Вона демонструє ступінь використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів.

Насамперед при оцінюванні результатів діяльності розрізняють економічну, організаційну та соціальну ефективність. Економічна ефективність відображає: ступінь використання матеріальних, фінансових, трудових, природних та інших ресурсів; виробництво продукції відповідної вартості при найменших витра-

тах; досягнення найбільшого обсягу виробництва з використанням ресурсів відповідної вартості; міру витрат на досягнення поставлених цілей. Організаційна ефективність характеризує: якість побудови організації; якість системи її управління; реакцію на організаційні зміни; процес прийняття управлінських рішень. Соціальна ефективність відображає: відповідність витрат і соціальних результатів діяльності підприємства цілям і соціальним інтересам суспільства; формування корпоративного духу та відповідного психологічного клімату в колективі; атмосферу захищеності та причетності до цілей організації; результат впливу економічних заходів на формування способу життя людини [4].

В умовах нестабільної ринкової економіки, за обмеженості ресурсів, наявності високого рівня конкуренції та інших факторів, що вносять значний вплив на розвиток підприємства, від правильності аналізу та прийняття рішень буде залежати існування підприємства, тому вибір найоптимальніших методів оцінки ефективності діяльності для окремо взятого підприємства стає надзвичайно актуальним.

На сьогодні існує безліч підходів до розрахунку ефективності діяльності підприємства. Традиційний підхід базується на класичній моделі Дюпона «Рентабельність капіталу», передбачає оцінку ефективності на основі двох груп показників: узагальнюючих – показників першого рівня, які характеризують ефективність діяльності підприємства в цілому, порівнюючи результативні показники з витратами усіх ресурсів, і показників другого рівня, які оцінюють ефективність використання окремих видів ресурсів підприємства [2].

В науковій літературі пропонується багатофакторний підхід. Він використовує агреговані індекси ефективності, проте його зазвичай не використовують, через складність інтерпретації. Існують також витратний і ресурсний підходи, розрахунок яких базується на оцінці витрат і вартості ресурсів відповідно.

Оцінка ефективності діяльності на основі концепції «Performance Management» (управління результативністю) використовує так звану збалансовану систему індикаторів (Balanced Scorecard (BSC)), яка включає в себе різні фінансові й нефінансові показники, що дають змогу комплексно оцінити ефективність діяльності та вартість підприємства. Показники рентабельності використовуються в цій системі як другорядні, а основним є економічна додана вартість (EVA) [2].

Найбільш конструктивним методом оцінки є аналіз фінансово-майнового стану підприємства, що забезпечує нас цілим рядом важливої інформації про ефективність його минулої та теперішньої діяльності, демонструє динаміку, можливості для розвитку, та потенційні загрози.

У таблиці 1 запропоновано певну послідовність виконання аналітичної роботи щодо оцінки ефективності діяльності підприємства, а також описано етапи та інструментарій, що використовується на кожному етапі оцінки фінансової діяльності підприємства.

Таблиця 1

Етапи оцінки ефективності фінансової діяльності підприємства

Етапи	Аналітичні інструменти	Забезпечення
1. Встановлення мети і задач аналізу, складання плану аналітичної роботи	Аналіз, синтез, індукція, дедукція	Цілі та стратегії підприємства
2. Аналіз та підбір показників над якими буде здійснено аналіз	Аналіз, синтез, порівняння	Методики оцінки ефективності діяльності підприємства, методичні рекомендації, підручники, статті
3. Збирання та опрацювання необхідної інформації, перевірка повноти звітних даних	Збирання, аналіз, синтез, порівняння	Методики оцінки ефективності діяльності підприємства, методичні рекомендації, підручники, статті
4. Проведення арифметичного, логічного і балансового зведення показників, аналіз структури та динаміки показників	Порівняння з нормативними критеріями, порівняння за певним критерієм у динаміці, найпростіші математичні методи, системний і порівняльний аналіз, вертикальний та горизонтальний аналіз	Дані фінансової звітності підприємства, методики та методичні рекомендації щодо аналізу та оцінки фінансової діяльності підприємства
5. Розрахунок коефіцієнтів співвідношення	Коефіцієнтний метод, порівняння з нормативними критеріями	Дані фінансової звітності підприємства, формули
6. Факторний аналіз ефективності фінансової діяльності	Інтегральний метод, факторний аналіз	Методика проведення факторного аналізу, дані фінансової звітності підприємства
7. Групування результатів дослідження у структурні підрозділи, таблиці	Групування, аналіз	Методичні рекомендації, підручники, статті
8. Оцінка результатів аналізу та пошук засобів підвищення економічної ефективності господарювання	Абстрагування, аналіз, синтез, екстраполяція, метод мозкового штурму, історичної аналогії	Дані фінансової звітності підприємства, стратегічний план підприємства, управлінська звітність, дані отримані під час попередніх етапів

Щоб аналіз ефективності господарської діяльності мав практичне застосування, він повинен бути, з одного боку, комплексним, тобто охоплювати всі сторони економічного процесу і виявляти всебічні причинні залежності, які впливають на діяльність організації. З іншого боку, аналіз повинен забезпечити системний підхід, коли кожен досліджуваний об'єкт розглядається як складна система, котра постійно змінюється і знаходиться під впливом ряду факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Аналіз наукових поглядів щодо досліджуваної проблематики засвідчив необхідність формування системи показників оцінки ефективності діяльності підприємства. Дана система повинна всебічно характеризувати результати господарської діяльності, враховувати сукупність всіх факторів підвищення ефективності.

Запропонована система критеріїв та показників оцінки ефективності діяльності підприємств представлена в таблиці 2. Вона забезпечує всеохоплюючий аналіз ефективності діяльності підприємства. Наведені етапи оцінки ефективності господарської діяльності підприємства підпорядковані досягненню стратегічної мети підприємства. При проведенні аналізу необхідно враховувати, що на результат діяльності підприємств чинять вплив як економічні, так і організаційні фактори.

Отже, як бачимо, ефективність господарської діяльності підприємства є складною характеристикою. Для повноцінної оцінки діяльності та аналізу його стану, потрібно проводити аналіз усіх показників в цілому. Показники, які дозволяють оцінити діяльність підприємства, необхідно розглядати у динаміці. Оптимальним часовим відрізком для проведення порівняння вважається період 3 роки. Це мінімальний час протягом якого можна побачити динаміку, встановити відповідні закономірності та розробити план дій щодо усунення виявлених недоліків.

Таблиця 2

Система критеріїв та показників оцінки ефективності діяльності підприємств

Критерії	Характеристика критерію	Показники
Ефективність використання основних засобів	Дозволяє зробити висновок про кількісну та якісну сторону економічної ефективності використання основних засобів	Фондовіддача Фондомісткість Фондоозброєність Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства Коефіцієнт приросту основних засобів Рентабельність основних засобів
Ефективність використання оборотних активів	Визначає ефективність використання оборотних активів, дає можливість виявляти резерви оптимізації та прискорення обертання	Коефіцієнт оборотності оборотних активів Тривалість обороту Коефіцієнт завантаження Рентабельність оборотних активів Коефіцієнт покриття
Ефективність використання трудових ресурсів	Характеризує ефективність використання трудових ресурсів	Продуктивність праці Трудомісткість Рентабельність праці
Оцінка фінансової стійкості	Характеризує платоспроможність, рівновагу між власними та залученими коштами, незалежність від зміни кон'юнктури ринку	Коефіцієнт автономії Коефіцієнт маневреності власного капіталу Коефіцієнт швидкої ліквідності Абсолютна ліквідність
Ефективність використання капіталу підприємства	Характеризує ефективність функціонування капіталу підприємства, оцінює співвідношення власного та залученого капіталу	Коефіцієнт фінансової незалежності Коефіцієнт фінансової стабільності Коефіцієнт фінансового ризику Рентабельність власного капіталу Коефіцієнт оборотності власного капіталу Індекс постійного активу

Список використаних джерел:

1. Градобоев Е. В. Особливості оцінки ефективності діяльності промислових підприємств: канд. экон. наук. Иркутськ, 2009. 24 с.
2. Гречко А. В. Оцінка ефективності виробничої діяльності підприємства / А. В. Гречко, А. С. Гречухін. // Ефективна економіка. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_35.
3. Момот О. І., Демченко А. О. Про сутність понять "ефективність" та "результативність" в економіці // Економічний вісник Донбасу. 2013. № 3 (33). С.207-210.
4. Пилипенко С. М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства // Економіка та управління підприємствами : Глобальні та національні проблеми економіки. № 10. – 2016. – 452-456 с.
5. Економічна результативність діяльності підприємства: монографія / А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, Я. В. Догайдайло. Х.: ИНЖЭК, 2005. 144 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Куріцин А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»
Наук. кер. – Гут Л. В.

У статті здійснено обґрунтування процесу управління фінансовою стійкістю підприємства. Запропоновано основні етапи даного процесу, які включають в себе побудову системи інформаційного забезпечення, аналіз фінансової стійкості, формування цільових параметрів управління фінансовою стійкістю та прогноз результатів управлінських дій. Також зазначено важливість контролінгу за процесом управління фінансовою стійкістю.

The article substantiates the managing process of the enterprise financial stability. The main stages of this process are proposed. These stages include the construction of an information support system, analysis of financial stability, the formation of target parameters for managing financial stability and forecasting the results of management actions. The importance of controlling the process of financial stability management is also noted.

Перехід до ринкової економіки вимагає нових підходів до управління підприємством: на перший план виходять фінансово-економічні та ринкові критерії ефективності, підвищуються вимоги до гнучкості управління. Оскільки економічне середовище функціонування підприємств в сучасних умовах нестабільне, то сучасні економічні умови і динаміка зовнішнього середовища змушують їх перетворюватися у все більш складні системи. Для забезпечення максимального ступеня керованості такими системами необхідні нові методи, які б відповідали складності внутрішнього та зовнішнього середовища їх функціонування. Серед таких методів чільне місце займає удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства. Зважаючи на вищенаведене, обрана тема статті є надзвичайно актуальною для будь-якого сучасного підприємства.

Метою статті є обґрунтування послідовності процесу управління фінансовою стійкістю підприємства.

Об'єктом дослідження є розробка етапів процесу управління фінансовою стійкістю підприємства.

Предметом дослідження є процес управління фінансовою стійкістю підприємства в сучасних економічних умовах.

Вивчення літературних джерел з даної проблеми показало, що вагомий внесок у теорію та методологію аналізу фінансової стійкості підприємства зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Брікхейм Е.Р., Ван Хорн Джон, Бланк І.О., Артеменко В.Г., Беллендир М.В., Савицька Г.В., Покроповий С.Ф., Ковальов В.В., Ізмайлова К.В., Василенко В.О., Лахтіонова Л.А. Попри значну кількість публікацій та досліджень досі не достатньо поширеними є питання удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства та розробки його основних етапів.

За найпоширенішим підходом, процес управління фінансовою стійкістю підприємства об'єктивно існуюча специфічна, упорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів управління фінансовою стійкістю, що існує у рамках інформаційних зв'язків, закріплених існуючою організаційною структурою торговельного підприємства, комплекс цілеспрямованих, послідовних дій, необхідних для забезпечення бажаного стану його фінансової стійкості у різні моменти часу.

Схематично послідовність здійснення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства, наведено на рис. 1. Розглянемо основні його етапи детальніше.

Рис. 1. Етапи процесу управління фінансовою стійкістю підприємства

Ефективність процесу управління фінансовою стійкістю підприємства перш за все залежить від системи його інформаційного забезпечення. Адже її формування забезпечує обґрунтування альтернативних

варіантів рішень і здійснення на цій основі безперервного цілеспрямованого підбору (моніторингу) відповідних інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, прогнозування і підготовки оперативних управлінських рішень за всіма аспектами управління фінансовою стійкістю підприємства.

Одним із найбільш важливих етапів процесу управління фінансовою стійкістю підприємства є, на наш погляд, її аналіз. У праці Бланка І.О. зазначається, що аналіз фінансової стійкості підприємства – це процес її дослідження з метою виявлення резервів її підвищення (відновлення, підтримання на необхідному рівні) та забезпечення на цій основі фінансової безпеки та стабільності його функціонування і розвитку в поточному та перспективному періодах [2, с. 202].

У спеціальній вітчизняній та зарубіжній літературі з питань фінансового менеджменту найпоширенішим є аналіз фінансової стійкості підприємства на основі використання фінансової звітності, як правило, балансу за кілька звітних періодів та розрахунку певного набору фінансових коефіцієнтів або ж абсолютних показників фінансової стійкості з метою визначення її типу.

Оскільки існує багато способів аналізу фінансової стійкості підприємства, пропонуємо аналізувати її виходячи з аналізу головних передумов ведення фінансово-господарської діяльності підприємства, а саме:

1. Ситуаційний аналіз – визначення ситуації, в якій знаходиться підприємство, або місця, яке воно займає в загальному бізнес-просторі, основних факторів, що впливають на його функціонування, а також узагальнюючих характеристик в цілому [5, с.141; 6, с.171].

2. Організаційно-управлінський аналіз – дослідження поточного стану системи управління підприємством, тобто сукупності активних соціальних та пасивних технічних суб'єктів і об'єктів, що реалізують процеси управління в рамках існуючої організаційної структури і культури.

3. Фінансово-економічний аналіз – орієнтується на оцінку фінансового стану підприємства, фінансових результатів та ефективності його діяльності в цілому і за окремими напрямками [3, с.25; 7, с.161].

4. Господарський аналіз передбачає оцінку рівня ефективності використання підприємством наявних матеріальних та трудових ресурсів

5. Аналіз кадрового потенціалу – орієнтований на виявлення резервів колективу, структури індивідуально-психологічних і соціальних якостей персоналу, управлінських факторів.

Важливим є проведення аналізу окремих параметрів кожної аналітичної моделі, визначення ступеню їх взаємозв'язку та взаємовпливу, узагальнення результатів аналізу та формування цілісної картини фінансової стійкості торговельного підприємства в поточному періоді.

Заключним етапом аналізу є узагальнення формулювання загальних рекомендацій щодо фінансової стійкості підприємства в прогнозованому періоді.

Процес управління фінансовою стійкістю підприємства носить цільовий характер, тобто передбачає постановку та досягнення певних цілей. Будучи чітко вираженими, цільові параметри управління фінансовою стійкістю стають важливим засобом її покращення, координації та контролю, а також базою для прийняття управлінських рішень на всіх стадіях діяльності підприємства.

Система цільових параметрів управління фінансовою стійкістю підприємства являють собою бажані показники, які б дозволяли забезпечувати необхідний стан фінансової стійкості в довгостроковій перспективі та ефективність процесу управління нею.

Безпосереднє формування системи цільових параметрів пропонується здійснювати за наступними етапами [1, с.262; 4, с.133]:

1. Ретроспективний аналіз тенденцій фінансової стійкості підприємства у поєднанні з динамікою факторів зовнішнього середовища і параметрами внутрішнього економічного потенціалу.

2. Формулювання головної мети управління фінансовою стійкістю підприємства.

3. Визначення бажаних та можливих тенденцій окремих показників фінансової стійкості підприємства, які забезпечують досягнення головної мети.

4. Визначення небажаних, але можливих тенденцій змін окремих показників фінансової стійкості підприємства, які перешкоджають досягненню головної мети.

5. Формування системи основних цілей управління фінансовою стійкістю підприємства, що передбачає їх структуризацію на оперативні, тактичні та стратегічні (табл. 1).

Таблиця 1

Структуризація цілей управління фінансовою стійкістю підприємства

Цілі управління фінансовою стійкістю підприємства		
Стратегічні	Тактичні	Оперативні
Забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства в поточному та перспективному періодах(базується на використанні моделей фінансової рівноваги та підтримки прискореного росту)	Відтворення фінансової стійкості підприємства (базується на використанні моделей управління фінансовою стійкістю)	1. Забезпечення оптимальної структури капіталу та активів 2. Забезпечення постійної платоспроможності та ліквідності 3. Забезпечення кредитоспроможності 4. Збалансування та оптимізація структури грошових потоків 5. Забезпечення відповідності обсягу капіталу, що залучається, сумі потреби в активах, що формуються

Таким чином, оперативні цілі управління фінансовою стійкістю підприємства є короткостроковими та базуються на принципі «відсіку від зайвого», тобто вони позбавлені будь-яких кардинальних, наступальних управлінських дій і стосуються вирішення окремих проблем та напрямків управління фінан-

совою стійкістю в поточному періоді. Тактичні цілі, використовуючи окремі захисні заходи, зазвичай являють собою наступальну тактику, яка спрямована на подолання несприятливих тенденцій фінансової стійкості та її відтворення і вихід торговельного підприємства на межу фінансової рівноваги. Стратегічні цілі, як правило, довгострокові та виключно наступального стратегічного характеру, що забезпечує оптимізацію необхідних параметрів фінансової стійкості, підтримання фінансової рівноваги у довгостроковому періоді та, як результат, фінансову безпеку та стабільність.

6. Взаємоув'язка всіх цільових параметрів та побудова дерева цілей процесу управління фінансовою стійкістю підприємства.

7. Кінцева індивідуалізація всіх цільових параметрів управління фінансовою стійкістю підприємства, тобто перевірка коректності формування окремих цілей з врахуванням їх зв'язку.

Першим етапом *прогнозу можливих управлінських рішень* щодо перспективної фінансової стійкості підприємства є вибір *стратегії* управління нею. *Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства* – один із важливих видів фінансової стратегії підприємства, який являє собою процес формування генерального перспективного напрямку його розвитку на основі ефективного управління фінансовою стійкістю шляхом формулювання довгострокових цілей, вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватне коригування фінансової стійкості при зміні умов зовнішнього середовища.

Можна виділити такі основні види стратегій управління фінансовою стійкістю підприємства:

I. Залежно від масштабу розробки:

1. Загальна (генеральна) стратегія, яка являє собою процес розробки узагальнюючих концептуальних засад подальшого управління фінансовою стійкістю підприємства та забезпечує досягнення стратегічних цілей управління нею в довгостроковій перспективі;

2. Допоміжні (підтримуючі) стратегії, в ході розробки та реалізації яких визначаються заходи та програми, необхідні для досягнення основної стратегічної мети торговельного підприємства щодо управління його фінансовою стійкістю. За функціональним принципом їх можна поділити на наступні основні види:

2.1. Стратегія забезпечення оптимальної структури капіталу.

2.2. Стратегія забезпечення оптимальної структури активів.

2.3. Стратегія збалансування та забезпечення оптимальної структури грошових потоків.

2.4. Стратегія забезпечення кредитоспроможності.

2.5. Стратегія забезпечення постійної платоспроможності та ліквідності.

II. Залежно від темпів розвитку:

1. Стратегія стійкого зростання фінансової стійкості, коли підприємство має стійку тенденцію до росту та розширення діяльності.

2. Стратегія підтримки фінансової стійкості (стабілізація), що використовується в умовах нестабільної діяльності та застосовується у випадку, коли керівництво підприємства задоволено станом його фінансової стійкості.

3. Стратегія подолання нестійкості (виживання), яку варто використовувати за умови, якщо показники фінансової стійкості торговельного підприємства набувають стійкої тенденції до погіршення.

Розробка програми дій щодо управління фінансовою стійкістю підприємства базується, з одного боку, на обраній раніше стратегії, а з іншого – на системі його внутрішнього планування. Вона тісно пов'язана з місією підприємства та генеральною стратегією діяльності і визначених на плановий період основних показниках його фінансово-економічної діяльності.

Як результат, програма дій щодо управління фінансовою стійкістю може передбачати, наприклад, за умови вибору стратегії подолання нестійкості, наступні заходи:

I. Доведення значень часткових фінансових коефіцієнтів до нормативного рівня, встановленого для підприємств з відповідним профілем діяльності (або ж оптимального для даного підприємства);

II. Забезпечення фінансової стійкості в середньостроковій перспективі, що виявляється в стабільному надходженні коштів від реалізації товарів, достатньому рівні ліквідності та платоспроможності, раціональній структурі джерел фінансування та ефективності їх розміщення, для чого необхідно оцінити можливості щодо залучення додаткових внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування і забезпечити достатність фінансових ресурсів для покриття поточних зобов'язань;

III. Досягнення необхідного рівня фінансової стійкості підприємства в довгостроковій перспективі, тобто забезпечення його перспективної стійкості.

Заключним етапом прогнозу можливих результатів управлінських дій стосовно фінансової стійкості є оцінка результативності розробленої програми дій. Таку оцінку пропонується проводити на кожному підприємстві окремо виходячи зі специфіки його діяльності і, безперечно, вона буде результативною у тому випадку, коли всі її складові працюють у єдиному взаємозв'язку та забезпечують підприємству досягнення головної мети управління фінансовою стійкістю як у поточному, так і в перспективному періодах. Процес управління фінансовою стійкістю підприємства повинен передбачати побудову та використання системи контролінгу. Тим більше, що сучасна економічна теорія та практика приділяють контролінгу значну увагу, а наукові дискусії щодо визначення його сутності, функцій, задач та видів досить активні. Контролінг фінансової стійкості підприємства – функціонально відокремлений напрямок фінансової діяльності та певної контролюючої системи, що забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках процесу управління фінансовою стійкістю, своєчасний вияв відхилень фактично досягнутих значень її показників від передбачених чи бажаних та прийняття оперативних, тактичних та стратегічних управлінських рішень, які б забезпечували нормалізацію стану фінансової стійкості торговельного підприємства в поточному та перспективному періодах.

Відповідно, займаючи особливе місце в системі управління фінансовою стійкістю підприємства, контролінг повинен здійснювати інформаційне забезпечення прийняття рішень з метою оптимального використання наявних можливостей, об'єктивної оцінки сильних та слабких сторін підприємства, а також з

метою запобігання кризових ситуацій (потрапляння в зону катастрофічного фінансового положення). Тому, на нашу думку, метою контролінгу в даному випадку є забезпечення фінансової стійкості підприємства шляхом виявлення причинно-наслідкових зв'язків в процесі управління нею, прийняття заходів щодо регулювання відхилень фактичних її значень від запланованих та оптимізації співвідношення на шкалі «прибутковість-стійкість». Контролінг фінансової стійкості підприємства не повинен обмежуватися здійсненням лише внутрішнього контролю за її станом в цілому та окремими визначаючими показниками, але й бути ефективною координуючою системою забезпечення взаємозв'язку між формуванням системи інформаційного забезпечення, аналізом, прогнозуванням та внутрішнім контролем фінансової стійкості.

Кінцевою метою процесу управління фінансовою стійкістю підприємства є досягнення бажаного її стану, тому аналіз якості управління таким процесом можна виконати лише на основі розрахунку та аналізу досягнутих показників фінансової стійкості і, відповідно, фінансовий моніторинг набуває першочергового значення. Окрім цього, в процесі управління фінансовою стійкістю підприємства складаються стійкі взаємозв'язки між даним процесом та іншими. В кінцевому результаті ці взаємозв'язки і визначають зв'язок входних фінансових показників та проміжних параметрів, що характеризують фінансову стійкість. Отже, побудова та впровадження у практичну діяльність вітчизняних підприємств процесу управління їх фінансовою стійкістю за наведеною схемою дозволить забезпечити прийняття ефективних оперативних та стратегічних управлінських фінансових рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів, їх формування та розподілу, які б дозволили їм розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності та забезпечення і підтримання фінансової рівноваги підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента / И.А.Бланк. – К.: Ника-центр, Эльга, 2003. – 448с.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. В 2 томах / И.А. Бланк. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство «Омега-Л», 2011. – 656 с.
3. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
4. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування / Г.О.Крамаренко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224с.
5. Мазур И.И. Реструктуризация предприятий и компаний /И.И. Мазур, В.Д. Шапиро и др. Справочное пособие / Под ред. И.И. Мазура. – М.: Высшая школа, 2000. –587с.
6. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент / В.Д.Немцов, Л.Є. Довгань, – К.: ТОВ «УВПК «Екс Об», 2001. – 560 с.
7. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д.Шеремет, Р.С.Сайфулин, Е.В.Негашев. –3-е изд., перераб. и доп. –М.: ИНФРА – М, 2001. – 208с.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ПРИ ФОРМУВАННІ АНТИКРИЗОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Куріцина С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація « Економіка підприємства»
Наук. кер. – Гут Л. В.

У статті розглянуті фінансові інструменти проведення діагностики фінансово-економічного стану в залежності від напрямків проведення антикризового аналізу підприємства, параметри аналізу фінансово-економічної стабільності діяльності підприємства: оцінка антикризового фінансового потенціалу, виявлення резервів підприємства до подолання фінансової кризи, оцінка доцільності впровадження антикризових заходів та їх адекватність.

The article considers financial tools for diagnosing financial and economic condition depending on the areas of anti-crisis analysis of the enterprise, parameters analysis of financial and economic stability of the enterprise: assessment of anti-crisis financial potential, identification of reserves to overcome the financial crisis, assessment of anti-crisis measures and their adequacy.

У сучасних умовах багато підприємств стають банкрутами через нездатність їхнього керівництва до своєчасного реагування на кризові явища зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, які можуть привести до банкрутства підприємства. Від об'єктивної оцінки діагностики банкрутства підприємства залежить його інвестиційна привабливість та ринкова вартість підприємства. Своєчасне прийняття управлінських рішень за результатами діагностики фінансово-економічного стану дозволяє не тільки зняти фінансову загрозу банкрутства, але й позбавляє підприємства від залежності використання позикових коштів, прискорює його відновлення з меншими затратами.

Питанням діагностики фінансово-економічного стану підприємства значну увагу приділяли такі вітчизняні вчені як І.О. Бланк, М. О. Данилюк, В. І. Савич, І. Н. Карпунь, В. І. Пазинич, А. В. Шулешко.

Антикризовий аналіз являє собою синтез різних видів діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства, застосовуваних при цьому методик з урахуванням стадії кризи а її глибини, з метою розробки та реалізації відповідних управлінських рішень. На наш погляд, саме синтез різних видів діагностик дозволить найбільш повно й реально оцінити фінансовий стан підприємства, оскільки діагностика не тільки «розпізнає» стан досліджуваного об'єкта, а й визначає причини виникнення даного стану (діагноз), що з огляду на сучасний загальноекономічний хаос є досить важким процесом. На цей час склалися кілька концепцій діагностики, у кожній з яких існують свої об'єктивні особливості. До них відносяться такі концепції, як аналітична, консалтингова, інформаційна, антикризова.

Особливу увагу приділимо антикризовій концепції. Суть антикризової діагностики полягає в тому, що діагностика формує комплексну оцінку неплатоспроможних підприємств через функції управління: економічну, функціональну, технічну соціальну, фінансову, менеджменту та організації, зовнішнього середовища підприємства, стратегічну. Дана концепція комплексно охоплює весь процес дослідження об'єкта і дозволяє з максимальною точністю поставити діагноз фінансового здоров'я підприємства.

Проблема методології діагностики загрози банкрутства має загальнодержавний характер, повинна розв'язуватися спільними зусиллями органів влади та науковцями. Першим рекомендаційним нормативним документом для надання методологічної допомоги була методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій [1] та методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [2].

Своєчасна, повна й достовірна інформація про фінансовий стан підприємства визначає майбутню стратегію поведінки підприємства. Це підтверджують останні наукові розробки вчених у даному напрямі, які крім існуючих комплексних методик, формують нові напрями у системі діагностики, які спрямовані на оптимізацію прийняття рішень. Сучасна діагностика повинна не тільки забезпечувати інформацією про стан справ на підприємстві, а й ідентифікувати несприятливі тенденції ще на стадії потенційної кризи. Із цих позицій зміст діагностики полягає у спостереженні за процесом функціонування економічного об'єкта з метою своєчасної сигналізації про появу несприятливих явищ, оцінки та видачі рекомендацій для їх ідентифікації, що дозволяє полегшити процес ідентифікації слабких сигналів на стадії проактивного управління. Крім того, з методологічної точки зору діагностика орієнтована на розробку, прийняття управлінських рішень щодо вибору антикризових заходів для подальшого розвитку підприємства.

Концепції антикризового управління на підприємстві охоплюють весь спектр методик аналізу - як фінансових, так і економічних, це дозволяє оцінити сформовану ситуацію ще до її настання. В останні роки на вітчизняних підприємствах домінує активне антикризове управління, засноване на фінансовому аналізі, що носить реактивний характер, тобто аналіз фінансового стану проводиться вже в ситуації гострої кризи. На даний час проведений аналіз фінансового стану зобов'язаний не тільки визначити фінансову ситуацію на підприємстві, а й оцінювати його фінансовий потенціал та його фінансову стабільність до криз у майбутньому. У більшості підприємств фінансова служба підприємства взагалі не проводить оцінку фінансового стану. Ми вважаємо, що аналіз фінансової стабільності носить допоміжний характер при діагностиці діяльності підприємства і свідчить про те, що не всі внутрішні резерви підприємства використовуються керівництвом повністю.

Діагностика фінансово-економічного стану підприємства дозволяє визначити внутрішній потенціал підприємства, оцінити не тільки поточний фінансовий стан, але й залежно від стадії кризи на підприємстві розробити подальшу стратегію розвитку підприємства.

Саме аналіз фінансово-економічної стабільності діяльності підприємства містить у собі оцінку антикризового фінансового потенціалу, тобто здатності підприємства до подолання фінансової кризи, у випадку ж настання цього виявити резерви для його подолання, оцінити доцільність впровадження антикризових заходів та їх адекватність. Фінансовий менеджер повинен визначати в залежності від стадії кризи на підприємстві. Основні цілі антикризової фінансової діагностики на підприємстві:

- на стадії латентної кризи - можливість стабільного розвитку;
- на стадії гострої кризи - можливості та резерви подальшого розвитку.

На нашу думку, проведення квартальної діагностики фінансово-економічного стану підприємства сприятиме досягненню фінансової стабільності, тобто здатності підприємства отримувати необхідний фінансовий результат, що дозволить без корінних змін виробничих потужностей забезпечити безперервність процесу реалізації продукції.

Для стабільного розвитку будь-якого підприємства необхідне дослідження параметрів зміни ресурсного потенціалу й прогнозування зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування антикризової діяльності підприємства. Рекомендуємо підприємствами визначати такі цілі діагностики потенціалу фінансово-економічної стабільності підприємства:

- визначення та своєчасне коректування стратегічних орієнтирів стійкого розвитку підприємства;
- ідентифікація кризового стану та можливих шляхів виходу з нього;
- визначення обмежень потенціалу фінансово - економічної стабільності;
- вибір фінансових антикризових заходів.

Це дозволить вирішити ряд першочергових завдань і одержати багаторазовий ефект. Для діагностики реального фінансового стану та визначення потенціалу фінансово-економічної стабільності характерна наявність певних етапів (рис. 1).

Об'єктами діагностики фінансово-економічної стабільності підприємства повинні виступати:

- діагностика результатів діяльності та стану підприємства;
- діагностика управління підприємством (діагностика бізнес-процесів).

Інструментами для проведення діагностики фінансово-економічної стабільності підприємства виступають:

- безпосереднє використання даних фінансової та бухгалтерської звітності;
- вертикальний та горизонтальний аналіз фінансової звітності;
- використання фінансових показників.

Діагностика фінансово-економічної стабільності підприємства спрямовується на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, які представляють загрозу його банкрутства в попередньому періоді:

- показники, що сигналізують про можливість погіршення фінансового стану підприємства: залежність підприємства від одного конкретного проекту, виду активу, ринку сировини, ринку збуту; втрата головних контрагентів; неефективні довгострокові угоди; інвестиційна або інноваційна політика на низькому рівні; збої у постачанні, виробництві та збуті продукції;

- показники, що свідчать про ймовірність банкрутства в найближчому майбутньому: значні втрати в господарській діяльності, що повторюються і відображаються в постійному спаді виробництва, скороченні обсягів продаж, зменшення прибутку і поява збитків; наявність постійної простроченої кредиторської і дебіторської заборгованості; низьке значення показників ліквідності та тенденція до їх зниження; дефіцит власного обігового капіталу; постійне зростання періоду оборотності капіталу; наявність понаднормованих запасів виробничих запасів і готової продукції; використання джерел фінансування на невідповідних умовах; невідповідні зміни в портфелі замовлень; зниження ринкової вартості акцій підприємства [7, с.365].

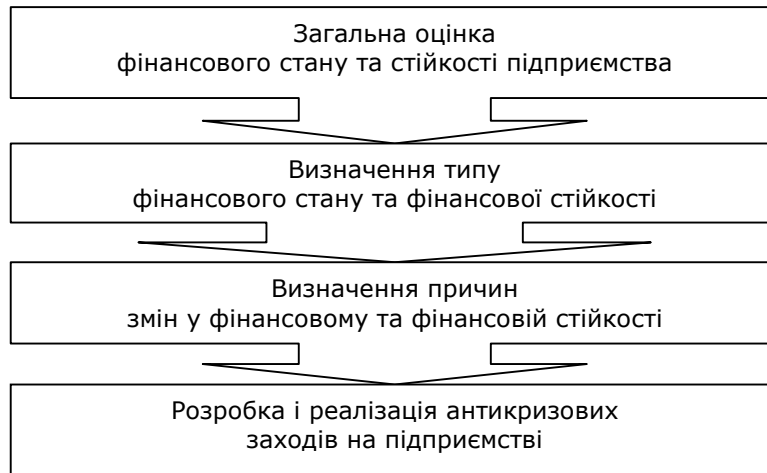

Рис. 1. Етапи проведення діагностики фінансово-економічної стабільності підприємства

М. О. Данилюк і В. І.Савич пропонує для практичного використання діагностичних процедур банкрутства два підходи:

- систему фінансових показників[1];
- спеціальні узагальнюючі показники загрози банкрутства підприємства на основі використання методів багатомірного статистичного аналізу [5, с187-188].

Об'єктами аналізу можливого «кризового поля», які вказують на загрозу банкрутства, є показники поточного і перспективного потоку платежів і показники формування чистого грошового потоку по всіх видах господарської діяльності підприємства.

І. О. Бланк пропонує при проведенні моніторингу поточної діяльності здійснювати експрес-діагностику та фундаментальну діагностику фінансової кризи з визначенням об'єктів «кризового поля», до складу яких входять: чистий грошовий потік, ринкова вартість підприємства, структура капіталу, рівень концентрації фінансових операцій у зонах підвищеного ризику, склад поточних витрат підприємства, склад активів підприємства, склад фінансових зобов'язань підприємства за терміном погашення [4, с 605].

Важлива роль у діагностиці відводиться фахівцям служби фінансового контролінгу, які використовують фінансові інструменти інформаційної системи раннього запобігання та реагування, яка сигналізує про потенційні ризики у фінансово-господарській діяльності, що можуть привести до банкрутства. Фінансові менеджери повинні застосовувати для оцінки фінансового стану та раннього запобігання та реагування підприємства на кризу двофакторну та п'ятифакторну моделі Альтмана, модель Спрінгейта, Ліса та Таффлера. Однак І. Н. Карпунь вважає, що використання зарубіжних дискримінантних моделей ускладнюється через відсутність на вітчизняних підприємствах інтегрованих нормативних даних про їх діяльність, неможливість врахування фактору інфляції, невідповідність балансової вартості окремих активів ринковій вартості, обмежений доступ аналітиків до ринкової інформації [6, с 164].

Вважаємо, що фінансовий менеджер підприємства повинен дотримуватися регламенту фінансової діагностики, при якому:

- при підготовці квартальних звітів та річного звіту проводити фундаментальну діагностику фінансового стану підприємства, яка включає:
 - визначення показників операційної діяльності, показників ефективності використання активів, показники структури капіталу, показники прибутковості активів і власного капіталу;
 - проведення диференціації кризових явищ в залежності від рівня небезпеки для розвитку підприємства;
 - адекватне реагування на окремі кризові явища у фінансовому розвитку підприємства;
- щомісячно проводити оцінку обмеженого кола показників за результатами поточного місяця, тобто здійснювати моніторинг фінансової діяльності за показниками прибутковості активів, власного капіталу та валової прибутковості з метою виявлення ознак кризового поля та масштабу кризи.

Проведення фінансової діагностики підприємства повинне закінчуватися рекомендаціями по SWOT-аналізу, в якому всі фактори діяльності підприємства розподіляються по чотирьох напрямках:

- S – сильні сторони діяльності підприємства;
- W – слабкі сторони діяльності підприємства;
- O – можливості підприємства, які дозволяють покращити його стан;
- T – небезпеки, з якими може стикнутися підприємство на шляху покращення своєї діяльності.

У рамках кожної групи фінансовий менеджер повинен сформулювати декілька висновків за результатами фінансової діагностики з метою мінімізації та нейтралізації ризиків у подальшій діяльності підприємства.

Прагматична доцільність SWOT-аналізу полягає у розробці фінансовим менеджером заходів конструктивного покращення результативності діяльності підприємства.

Вважаємо, що розробка на державному рівні оновленої ефективної методології діагностики ймовірності банкрутства сприятиме об'єктивній оцінці життєдіяльності в інтересах конкретного підприємства, так і держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій : Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій від 23.02.98р. №22. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98#Text>
2. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій : Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій від 27 червня 1997 р. № 81 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-97#Text41-51>.
3. Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій : Лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.98р. № 759/10/20-2117URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2117225-98#Text>
4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. 2-е изд., перер. и доп. К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. 656 с.
5. Данилюк М. О. Финансовый менеджмент: Навчальний посібник / М. О. Данилюк, В. І. Савич. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 204 с.
6. Карпунь І. Н. Антикризові заходи на підприємстві: управління, стратегія, цілі та завдання : монографія. Львів: «Магнолія 2006», 2008. 440 с.
7. Пазинич В. І. Финансовый менеджмент: навч. посібн. / В. І. Пазинич А. В. Шулешко. К.: Центр учбової літератури, 2011. 408 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПОЛІГРАФІЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Матвій Б., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Маркетинг», спеціалізація «Маркетинг»
Наук. кер. – Чаплінський Ю. Б.

Стаття присвячена дослідженню застосування основних елементів системи маркетингових комунікацій підприємств поліграфічної галузі. Запропоновано впроваджувати концепцію інтегрованих маркетингових комунікацій у практичну діяльність поліграфічних підприємств.

The article is devoted to the study of the application of the main elements of the system of marketing communications of the printing industry. It is proposed to implement the concept of integrated marketing communications in the practice of printing companies.

Актуальність теми. В сучасних умовах найбільш дієвими засобами підвищення поінформованості про діяльність поліграфічних підприємств є маркетингові комунікації. Для успішного просування поліграфічної продукції на ринок необхідний постійний і ефективний зв'язок керівництва підприємства із потенційними клієнтами і торговими посередниками. Мета цього зв'язку полягає в здійсненні впливу на цільову групу, створенні такого уявлення про підприємство, яке спричинило б зміну існуючих поглядів та майбутню поведінку клієнтів. Досягти цього на практиці можна якщо повноцінно, своєчасно та раціонально використовувати систему маркетингових комунікацій.

Метою статті є дослідження основних елементів системи маркетингових комунікацій, які можуть використовуватись поліграфічними підприємствами.

Об'єктом дослідження є процес використання основних елементів системи маркетингових комунікацій підприємства. **Предметом дослідження** є економічні відносини, що виникають в процесі практичного застосування основних елементів системи маркетингових комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над теоретико-методологічними основами формування комплексу маркетингових комунікацій працювали такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Вахович І.М. [1], Ковальчук С.В. [2], Бобало О. Ю. [3], Окландер М.А., Литовченко І.Л., Ботушан М.І. [4], Мороз Л.А. [5], Норіцина Н.І. [6], Онуфрієнко Г. [7], Павленко А.Ф. [8], Панюкова В.В. [9], Примаков Т.О. [10], Рижкова Г.А. [11], Сандерс Дж. [12], Уеллс У., Мортарти С, Бернетт Дж. [13], Хмарська І.А. [14], Яцишина Л.К. [15] та ін. Аналізуючи, систематизуючи і узагальнюючи основні положення, викладені в роботах вищезазначених авторів, слід зазначити підвищену увагу вчених за останній період часу до вивчення маркетингових комунікацій, їх форм і особливостей на підприємстві. Поряд із цим, стан і ступінь розробленості питань щодо побудови механізму формування комплексу маркетингових комунікацій для підприємств не знайшли достатнього відображення в сучасній науковій літературі.

Результати дослідження. Маркетингові комунікації є одним з найважливіших засобів здійснення зв'язку між виробниками та споживачами поліграфічного продукту. Зазначимо, що серед вітчизняних і зарубіжних фахівців з маркетингу, немає єдиної думки з приводу трактування визначення комплексу маркетингових комунікацій для поліграфічних підприємств. Чітко не визначені також складові елементи даних категорій. Зазвичай головними методами просування поліграфічного продукту вважаються: реклама, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю (Public relations), персональний або особистий продаж. Водночас, неможливо досягти успіху, використовуючи тільки деякі з них. Застосування того чи іншого засобу комунікаційної суміші багато в чому залежить від конкретної ринкової ситуації, від характеристик самого підприємства і цілей його маркетингової діяльності.

Шлях до правильного вирішення проблеми формування ефективного комплексу маркетингових комунікацій лежить у системному, комплексному сприйнятті всієї ринкової діяльності підприємства. Тільки маркетинговий підхід, усвідомлення пріоритету потреб клієнтів дозволить сформувати по-справжньому діючий комплекс маркетингових комунікацій.

Реклама - цілеспрямована форма комунікацій, яка поширюється визначеним джерелом (рекламодавцем) в оплачений ним час або на оплаченому місці. Вона оперативно доводить інформацію про якості товару до відома клієнта мовою його потреб і бажань із метою одержання комерційної або соціальної вигоди. Основними функціями реклами є: формування довіри клієнта до підприємства через престижну рекламу спрямовану на формування репутації чи іміджу; інформування про асортимент товарів і послуг; переконання в перевазі рекламованих товарів; спонукання до придбання даного поліграфічного продукту на конкретному підприємстві. Ціль реклами - привернути увагу, передати інформацію, змусити діяти споживача певним чином (зв'язатися з підприємством, одержати більш повну інформацію і т.д.). Найбільш дієвими засобами передачі рекламного звернення, що використовуються поліграфічними підприємствами слід вважати: каталоги, брошури і проспекти, листи-продажу, засоби масової інформації, зовнішня та реклама на місці продажу та ін.

Значне місце в просуванні поліграфічного продукту відводиться стимулюванню збуту. Цей елемент маркетингових комунікацій являє собою короточасні спонукальні заходи спрямовані на заохочення споживачів до здійснення покупки або продажу поліграфічного продукту. Заходи стимулювання покликані підтримати інші засоби комунікації з метою полегшити і прискорити продаж. Стимулюючі заходи звичайно поділяють на дві групи. Перша - спрямована на персонал, що продає послуги. Це всі заходи, спрямовані на підвищення мотивації працівників, знань про поліграфічний продукт. Друга - спрямована на клієнтів: спеціальні пропозиції - тимчасове зниження цін; конкурси і лотереї тощо.

Суспільні відносини є частиною комунікаційної діяльності поліграфічного підприємства, що проявляється через систему зв'язків з громадськістю (Public relations). Public relations - це сплановані тривалі зусилля, направлені на створення і підтримку позитивного іміджу підприємства і його взаєморозуміння з суспільством. Основною ціллю зв'язків з громадськістю є створення позитивного іміджу поліграфічного підприємства для досягнення позитивної, доброякісної атмосфери. Засобами просування продукту поліграфічними підприємствами за допомогою Public relations є: інформація для преси, передачі на радіо і телебаченні, прес-конференції, ілюстровані розповіді, ознайомлювальний візит, ярмарки, спонсорство і добродійність, участь керівників поліграфічних підприємств в суспільному житті міста, членство в різних асоціаціях. Таким чином, Public relations включає заходи щодо покращення взаєморозуміння між підприємством і клієнтурою; заходи щодо створення іміджу та суспільного обличчя підприємства; заходи щодо ліквідації чуток або дезінформації щодо їх діяльності.

Персональний (особистий) продаж - це усне представлення поліграфічного продукту в процесі бесіди, спілкування з одним або кількома потенційними клієнтами. При здійсненні персонального продажу в поліграфічній сфері слід враховувати його комунікативні можливості, що дозволяють встановлювати з клієнтами довготривалі стосунки невимушеного, добровільного спілкування заснованих саме на довірі. Звичайно, культура спілкування, довірчі стосунки не виникають автоматично, вони потребують значних зусиль, бажання домовлятися, психологічної налаштованості на доброзичливі контакти. Саме ці риси особливо враховуються сучасними керівниками при підборі кваліфікованого персоналу.

Найбільш перспективним підходом до вирішення проблеми поєднання різних елементів системи маркетингових комунікацій, на наш погляд, є застосування концепції інтегрованих маркетингових комунікацій (ІМК), на основі якої повинна будуватися система управління маркетинговими комунікаціями сучасних підприємств.

Інтегровані маркетингові комунікації - це концепція планування, що пов'язана з необхідністю оцінювання стратегічної ролі окремих напрямків (реклами, стимулювання збуту, персонального продажу і т. д.) і пошуком оптимального їх поєднання для забезпечення чіткості, послідовності і максимізації впливу окремих звернень. Мета ІМК - налагодження ефективної системи управління маркетинговими комунікаціями, що пов'язує воедино всі зусилля підрозділів підприємства і зовнішніх партнерів і направляє їх на успішне досягнення корпоративних цілей. Поняття ІМК поєднує в собі всі інструменти маркетингових комунікацій, призначені для формування звернень, що направляються цільовій аудиторії для просування товару підприємства до споживача. Фахівці з маркетингових комунікацій використовують різні способи для поширення запланованих звернень і обмеження поширення незапланованих. У відношенні плану ІМК фахівці з планування звернень визнають, що маркетингові комунікації не є єдиним елементом маркетингового міксу, здатним переносити інформацію. Три інших елементи маркетингового міксу можуть передавати звернення, що нерідко відіграють у прийнятті споживчих рішень навіть більш важливу роль, ніж заплановані маркетингові звернення. ІМК дозволяє виключити протиріччя між використовуваними маркетинговими зверненнями та сприяє природному процесу сприйняття, що дозволяє цільовим аудиторіям краще запам'ятати й оцінити одержувану інформацію.

На підприємствах, не знайомих з ІМК, незалежне застосування інструментів маркетингових комунікацій, наприклад реклами і зв'язків із громадськістю, не дозволяє забезпечити максимальну ефективність їхнього використання. У тих же підприємствах, у яких активно використовується ІМК, застосування інструментів маркетингових комунікацій здійснюється координовано, що дозволяє створити ефект синергії. Його зміст полягає в тому, що погоджене використання різних інструментів комунікацій дозволяє домогтися більш високого загального результату, ніж окреме. Іншими словами, ефект синергії служить ілюстрацією відомої думки про те, що ціле являє собою більше, ніж просто суму окремих його складових. Для створення синергії фахівці з маркетингових комунікацій повинні знати, при яких умовах кожний з інструментів комунікацій працює щонайкраще і як можна організувати їхнє спільне використання. Різні види комунікацій забезпечують установалення контакту з цільовою аудиторією різними способами, причому деякі з них взаємно доповнюють і підсилюють один одного. Крім того, фахівці підприємства повинні пам'ятати, чого можна досягнути за допомогою того чи іншого інструмента маркетингових комунікацій і в чому полягають сильні і слабкі сторони його використання. Наприклад, реклама здатна миттєво і багаторазово досягати своєї цільової аудиторії. Крім цього, вона добре інформує споживачів про нові товари і нагадує їм про позитивний досвід покупки в минулому.

У той же час зв'язки з громадськістю здатні створити маркетингові звернення, що користуються високою довірою покупців. Заходи для стимулювання збуту можуть виявитися найбільш ефективними при негайній відповідній реакції споживачів, наприклад, коли компанія створює реальні стимули для випробування нового товару.

Висновки. Інтегровані маркетингові комунікації відкривають нові перспективи для ефективного комунікаційного менеджменту поліграфічних підприємств. ІМК, як філософія і стратегія маркетингових комунікацій, може вивести на новий якісний рівень усі види взаємодії підприємства зі споживачем. Управління маркетинговими комунікаціями в рамках концепції ІМК дозволяє перетворити набір заходів щодо просування, реклами і PR в ефективну маркетингову стратегічну політику із залученням всього арсеналу дослідницьких і рекламних засобів. ІМК поліпшує комунікаційне середовище і впливає на попит на товари підприємства.

Список використаних джерел:

1. Вахович І. М. Теоретичні підходи до формування комунікативної політики підприємства / І. М. Вахович, В. Р. Вахович // Економічний форум. – 2018. – 2. – С. 187–192.
2. Ковальчук С. В. Сутність та значення комплексу маркетингових комунікацій підприємств / С. В. Ковальчук, І. А. Хмарська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 6, т. 2. – С. 114–119.
3. Комунікативні стратегії : навч. посіб. / О. Ю. Бобало ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : вид-во Львів. політехніки, 2016. – 344 с.
4. Маркетингові комунікації промислових підприємств в умовах інформаційної економіки: [монографія] / М.А. Окландер, І.Л. Литовченко, М.І. Ботушан. – К.: – Одеса: Астропринт, 2011. – 232 с.
5. Мороз Л. А. Проблеми використання нестандартних методів маркетингових комунікацій [Електронний ресурс] / Л. А. Мороз. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/11332/1/20.pdf>.
6. Норіцина Н. І. Маркетингова політика комунікацій : курс лекцій / Н. І. Норіцина. – Київ : МАУП, 2013. – 230 с.
7. Онуфрієнко Г. Термін комунікація в поняттєвому вимірі й лінгвістичному контексті. Г. Онуфрієнко, А. Черневич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6993/1/34.pdf>
8. Павленко А. Ф. Маркетингові комунікації: сучасна теорія і практика : монографія / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак, Т. О. Примакевич. – Київ : КНЕУ, 2005. – 408 с.
9. Панюкова В. В. Реализация стратегии омниканального маркетинга торговыми организациями [Электронный ресурс] / В. В. Панюкова // Торгово-экономический журнал. – 2016. – № 4. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/realizatsiya-strategiiomnikalnogo-marketinga-torgovymi-organizatsiyami>
10. Примакевич Т. О. Маркетингова політика комунікацій : навч. посіб. / Т. О. Примакевич. – Київ : Атіка : Ельга-Н, 2009. – 328 с.
11. Рижкова Г. А. Особливості і перспективи розвитку ринку маркетингових комунікацій в Україні / Г. А. Рижкова // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 375–381.
12. Сандерс Дж. Тренды коммуникационной отрасли [Электронный ресурс] / Дж. Сандерс. – Режим доступа: <http://www.companion.ua/articles/content?id=291702>.
13. Уэллс У., Мориарти С, Бернетт Дж. Реклама принципы и практика 7-е изд / Пер. с англ. под ред. Л. Богомоловой – СПб: Питер, 2008 – 736 с.
14. Хмарська І. А. Етапізація процесу формування маркетингових комунікацій / І. А. Хмарська // Економіка і суспільство. – 2018. – Вип. # 14. – С. 554–563.
15. Яцишина Л. К. Інноваційні технології в системі маркетингових комунікацій [Електронний ресурс] / Л. К. Яцишина, А. Р. Волкович // Ефективна економіка. – 2014. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2839>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Молоток О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Хитрова О. А.

У статті визначено суть комунікаційного процесу. Також здійснено аналіз особливостей інформаційного розвитку комунікацій в управлінні підприємством. Виділено пропозиції, щодо інформаційного покращення комунікацій.

The essence of the communication process is defined in the article. The analysis of features of information development of communications in enterprise management is also carried out. Proposition for information improvement of communications are identified.

Актуальність. Ефективність комунікаційного процесу на підприємстві багато в чому залежить від його раціональної організації, теоретичних знань і здібностей керівника, його досвіду. Це допомагає йому знайти більш ефективні методи комунікації, оволодіти вмінням раціонально організувати процес передавання, засвоєння та використання інформації. Якщо відсутня або нерационально організована комунікація, то підприємство та управління ним стають некеріваними, діяльність персоналу набуває хаотичного, нескордированого характеру. При управлінні інноваційними комунікаціями підприємства важливо розуміти інформаційні потреби та можливості співробітників, а також володіти основними технологіями комунікацій в управлінні, що набуває актуальності даного дослідження.

Дану проблематику досліджувало безліч науковців, але до уваги були взяті праці наступних: Астахова Н. І. [1], Головська П. В. [2], Кравченко М. О. [2], Якубенко І. М. [3], Бабчинська О. І. [4], Харчук С. А. [5], Мантюк В. А. [5].

Метою даного дослідження є визначення теоретичних аспектів та можливостей інформаційного розвитку комунікацій у процесі управління підприємством. Виходячи з мети, **завданнями** виступають

- визначення суті комунікаційного процесу;
- аналіз особливостей інформаційного розвитку комунікацій в управлінні підприємством;
- виділення пропозицій щодо інформаційного покращення комунікацій.

Об'єктом є комунікаційний процес, **предметом** є вплив комунікацій на розвиток підприємства.

Астахова Н. І. зазначає, що комунікаційний процес - це процес обміну інформацією між двома або більше людьми. Його мета - забезпечити передачу і розуміння інформації, що є предметом обміну. Якщо взаємне розуміння не досягається, то комунікація не відбулася, з чого випливає, що обидві сторони грають у ній активну роль [1]. Тому існує потреба налагодження комунікацій за допомогою інновацій.

Головська П. В., Кравченко М. О. підтверджують, що сучасні економічні умови вимагають нових підходів не тільки в управлінні інноваційними комунікаціями, але й у формуванні нових підходів до комунікаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств. Ефективна система управління інноваційними комунікаціями підприємства сприяє, з однієї сторони, підвищенню продуктивності праці, а з іншої – досягненню задоволеності в груповій взаємодії [2]. Тобто для покращення комунікації та процесу передачі інформації необхідні нові підходи та канали, які б покращували процес їх передачі.

З розвитком науки і техніки комунікації в управлінні підприємством почали розглядати залежно від конкретного змісту з виокремлюванням їх різновидів, які стосуються різних галузей людської діяльності. Так, на рисунку 1 графічно зображений інформаційний розвиток комунікацій в управлінні підприємством. Саме там представлені технічні засоби, методи ефективною передачі інформації через своєрідні канали, що значно зменшують час та методи передачі інформації.

Рис. 1. Інформаційний розвиток комунікацій в управлінні підприємством [3, с.108]

На рис. 1 представлені семіотичні моделі комунікації побудовані насамперед на використанні візуальних або іконічних знаків, хоча на фоні використання цих «повідомлень без кодів» використовуються і вербальні знаки. Засоби масової інформації (ЗМІ) включають засоби передавання, зберігання та відтворення інформації, такі як преса (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, звукозаписи та відеозаписи, мультимедійні центри. Але розвиток технологій зумовив виникнення системи планування ресурсів підприємства ERP, являє собою цілісну систему управління компанії, яка об'єднує ресурси підприємства по різних підрозділах. Тобто всі необхідні ресурси, підрозділи, функції та інший інструментарій, необхідний для ефективного роботи, знаходиться в одній комп'ютерній системі. Доступ до інформації отримують всі підрозділи на підприємстві, що істотно спрощує роботу і забезпечує обмін інформацією. Цифрова мережа з інтегрованими службами (послугами) - це загальнодоступна телефонна мережа, що використовує цифрову технологію передавання сигналу і включає великий набір цифрових послуг, які стають доступними для кінцевих користувачів. ISDN припускає оцифрування телефонної мережі для того, щоб голос, інформація, текст, графічні зображення, музика, відеосигнали і інші джерела, які могли бути передані кінцевому користувачеві по наявних каналах. Щодо NGN (від англ. Next generation networks, new generation networks - мережі наступного / нового покоління) - мультисервісні мережі зв'язку, ядром яких є опорні IP-мережі, що підтримують повну або часткову інтеграцію послуг передачі мови, даних і мультимедіа. Реалізує принцип конвергенції послуг електрозв'язку. Хмарні технології – це технології розподіленої обробки цифрових даних, за допомогою яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачеві як онлайн-сервіс. При цьому всі необхідні для роботи програми та їх дані знаходяться на віддаленому інтернет-сервері і тимчасово зберігаються на ПК. Цей зв'язок зберігається та забезпечується за допомогою інтернет-зв'язку 3 G, 4 G, 5 G. Ці елементи новітніх технологій роблять процес інформаційного розвитку комунікацій ефективним та постійним.

Але побудова ефективного системи комунікацій підприємства потребує ретельного регулювання та організації всіх інформаційних потоків. Комунікація та інформація мають надзвичайно важливе значення в житті суспільства. Добре спланована та ефективно реалізована система комунікацій надає підприємствам можливості результативного обміну інформацією між менеджерами й працівниками для досягнення головної мети організації. Тому ефективні комунікації на всіх рівнях – із споживачем, з постачальником, з власним співробітником – це такий же ресурс бізнесу, як фінанси або час. Система комунікацій підприєм-

ства повинна забезпечувати достатній інформаційний Ефективна робота системи комунікацій потребує належних вхідних ресурсів, технологій та управлінських взаємодій. Від цього істотно залежить ефективність менеджменту підприємства та результат його діяльності [4].

Враховуючи неможливість ефективного функціонування комунікаційної системи без належного управління нею керівникам та менеджерам підприємства з метою формування якісних комунікаційних систем Харчук С.А., Мантиук В.А. вважають необхідним вдосконалювати механізм управління такими системами на засадах визначення цілей і формування департаменту управління системою комунікацій. Для удосконалення комунікаційного процесу на підприємстві слід чітко визначати потребу в інформації кожного структурного підрозділу й кожного робочого місця, регулювати інформаційні потоки відповідно до вирішуваних завдань, повинна відбуватися взаємодія керівників і підлеглих; організація ефективної системи зворотного зв'язку; впровадження системи збирання пропозицій; інформаційні повідомлення адміністрації підприємства; використання сучасних інформаційних технологій. Керівники вищого рівня повинні постійно надавати управлінській діяльності більш організованого характеру: удосконалювати планування масових організаційних заходів, зборів, нарад, зустрічей з підлеглими, ветеранами праці, керівниками інших підприємств [5].

Отже, комунікаційний процес - це процес обміну інформацією між працівниками підприємства з метою злагодженої роботи та забезпечує передачу і розуміння інформації, що є предметом обміну. Новітні технології зумовили інформаційний розвиток комунікацій в управлінні підприємством за допомогою семіотичних моделей, засобів масової інформації, ERP, цифрової мережі, ISDN, NGN, хмарних технологій, інтернет-зв'язку 3 G, 4 G, 5 G та інші. Для цього необхідно вдосконалювати механізм управління такими системами на засадах визначення цілей і формування департаменту управління системою комунікацій. Для цього слід чітко визначати потребу в інформації та технічного оснащення кожного структурного підрозділу й кожного робочого місця, регулювати інформаційні потоки відповідно до вирішуваних завдань, а не для власних потреб. Також повинна відбуватися взаємодія керівників і підлеглих; організована ефективна система зворотного зв'язку; впровадження системи формування пропозицій; використання сучасних інформаційних технологій та інші. Подальшого дослідження потребує формування безперебійної роботи інформаційного розвитку комунікацій на підприємстві та їх технічне оснащення.

Список використаних джерел:

1. Астахова Н. І. Менеджмент. URL: https://stud.com.ua/19378/menedzhment/komunikatsiyniy_protzes_ponyattya_osnovni_elementi_etapi_harakteristika
2. Головська П. В. Кравченко М. О. Інноваційні підходи до управління комунікаціями підприємства. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/download/73392/68769>
3. Якубенко І. М. Розвиток комунікацій на підприємстві. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. № 1 (19). С107-113.
4. Бабчинська О. І. Комунікаційний процес в управлінні: основні положення. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/51.pdf
5. Харчук С.А., Мантиук В.А. Комунікаційний процес менеджменту та методи його вдосконалення на підприємстві. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6290/1/17.pdf>

СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Москалюк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Маркетинг»
Наук. кер. – Нікульча В. А.**

У статті розглянуто особливості реалізації маркетингової діяльності у результаті впливу сукупності факторів глобального характеру. Визначено перспективи застосування омніканального підходу до ведення підприємницької діяльності, місце та способи впровадження наскрізної аналітики у забезпеченні його ефективності.

The article considers the peculiarities of marketing activities as a result of the influence of a set of global factors. Prospects for the application of the Omnichannel approach to doing business, the place and methods of implementing end-to-end analytics in ensuring its effectiveness are identified.

Постановка проблеми. Маркетинг в процесі становлення, формування та розвитку вирішував комплекс завдань підприємства, а у ХХІ столітті став невід'ємною частиною його діяльності, адже в центрі ринкових відносин знаходиться споживач та його потреби. Питання доцільності формування підприємством маркетингової стратегії змінилося питанням автоматизації маркетингової діяльності, що в перспективі дозволяє отримувати інформацію про поведінку споживача, зворотній зв'язок стосовно пропонованих товарів та послуг, а також опис послідовності дій з моменту виникнення потреби придбати товар підприємства до, безпосередньо, купівлі.

У сучасних умовах, коли кожен користувач може за лічені хвилини створити власний сайт або сторінку в соціальних мережах, стрімко зростає кількість конкурентів для підприємств, які займаються електронною комерцією. У результаті відділу маркетингу підприємств необхідно постійно відслідковувати діяльність конкурентів, забезпечуючи їх випередження, але для цього необхідно володіти значною кількістю ресурсів, які дозволяють аналізувати канали комунікації онлайн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти управління сучасною маркетинговою діяльністю та автоматизації процесів розглянуто в працях Андерсона К., Будько С., Войчака А.В., Котлера Ф., Лирик І.В., Павленко А. Ф., Примак Т.О., Романенко О.О., Старостіної А.О., Фурманюк О.Л., Федорова А.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження перспектив та особливостей використання сучасних маркетингових інструментів у підприємницькій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні динамічний розвиток Інтернет-економіки глобально впливає ведення бізнесу, має стратегічне значення для забезпечення конкурентоспроможності підприємств у майбутньому. Використання мережі Інтернет надало величезні можливості для пришвидшення виробничих циклів, включаючи процеси підготовки виробництва (вибір вихідних матеріалів, пошук постачальників та

ін.) і збуту продукції, просування її як на локальному, так і на міжнародному ринках. Фактично, сучасна економіка та діяльність більшості підприємств становлять гібрид старої та нової Інтернет-економіки.

Одночасно в мережах зароджуються нові тенденції, що відображаються в таких поняттях, як маркетинг баз даних, маркетинг мереж, інтерактивний та віртуальний маркетинг, які стають основою сучасного маркетингу і допомагають підприємствам реалізовувати свій продукт в рамках в нових каналах комунікації зі споживачем.

В основі сучасних маркетингових тенденцій закладено глобальні процеси, адже саме вони визначають, які рішення буде приймати підприємство в рамках здійснення маркетингової діяльності, рекламних колаборацій і комунікації зі споживачем, а також вибору рекламних каналів. Детальніше дані процеси розглянемо в таблиці 1.

Таблиця 1

Глобальні процеси розвитку світової економіки

Глобальний процес	Напрямок впливу на підприємство
Customer-firstmarketing	Підприємство ставить перед собою завдання полегшення процесу вибору і споживання – на кожному етапі споживач отримує потрібні йому товари та послуги.
Цифрова революція і технологічні прориви	Сучасний ринок рухається в онлайн, нові технології і передові IT-рішення змушують компанії і бренди міняти звичні стратегії і перебудовувати робочі процеси практично в усіх напрямках діяльності
Демографічні зміни	Перший – це зростання народжуваності, який веде за собою зростання ринку товарів і послуг для дітей. Другий – збільшення тривалості життя.
Урбанізація	Активний процес урбанізації, що тягне за собою зміни в моделях споживчої поведінки – широке поширення моделі поведінки «міського» типу.
Зміна важелів у світовій економіці	Китай збільшує свій вплив на основі присутності сьогодні практично на всіх ринках – починаючи з одягу і закінчуючи складним обладнанням та медициною.
Оmnікальність	За допомогою omніканальності компанії не втрачають інформацію про клієнта, а це дозволяє зберегти персоналізований підхід та зібрати достовірну базу покупців.
Пошук диференціації	Пропозиція споживачам товарів і послуг, що відповідатимуть їхній системі цінностей і мають чітке споживче позиціонування.

Вищезазначені тенденції призвели до зміни важелів у світовій економіці та повпливали на вибір маркетингових інструментів і особливості їх адаптації до вирішення конкретних завдань. Одним із перспективних напрямків підвищення ефективності маркетингової діяльності за даних умов є вибірна користь omнікальності – підходу, принципами якого є цілісність та узгодженість споживчого досвіду. Значення «omni» можна перекласти як «існуючий всюди». Даний канал охоплює усі можливі комунікації зі споживачами.

Для споживачів omніканальність дає змогу вільно переключатись між усіма можливими каналами комунікації з брендом: завдяки мобільним пристроям, соціальним мережам, а також офлайн-магазинам та терміналам обслуговування. Підприємства, які використовують такий метод, стверджують, що споживачі цінують здатність перебування в постійному контакті через безліч шляхів одночасно, не перериваючи при цьому виконання своїх дій.

Споживачі купують в онлайн та офлайн магазинах, на ринках, у вже знайомих та нових компаній і брендів. Багато ритейлерів надалі продовжують вгадувати поведінку споживачів. Звичайно, вони мають власні дані про те, як вони купують, але omnichannel дозволяє усвідомити все, що відбувається навколо.

Реалізація підходу omніканальності не є можливою без системи наскрізної аналітики, яка забезпечує розробку і подальше обслуговування веб-ресурсу. Для деяких підприємств – це простий лічильник, який дозволяє визначити кількість відвідувачів веб-сайту за певний період часу, а для інших – повноцінний комплекс інструментів, здатний відстежити ефективність вкладених коштів в різні види реклами і варіанти просування. З точки зору успішного розвитку бізнесу, другий варіант роботи системи аналітики є найбільш об'єктивним і правильним, так як відмова від неефективних каналів залучення відвідувачів на веб-ресурс і концентрація фінансових коштів на дієвих – основа стабільного зростання доходів і, відповідно, прибутку.

Система наскрізної аналітики об'єднує дані всіх етапів взаємодії клієнта з Інтернет-магазином. За допомогою спеціальних дашбордів створюється можливість відображення усього масиву інформації – від перегляду оголошення до моменту, коли клієнт отримав товар. Такий підхід дозволяє контролювати поведінку споживача і вносити необхідні корективи для підвищення конверсії на кожному з етапів воронки продажів.

Дашборд – це призначений для користувача інтерфейс, який використовується для компактної візуалізації даних. Зазвичай, дашборд являє собою панель синтезу потужних математичних засобів аналітики і наочного графічного представлення результатів. Панель формує можливість відображення ключових показників ефективності, трендів, залежностей та інших метрик в зрозумілому компактному вигляді, а також інтерактивної зміни різних параметрів. Окрім наочної візуалізації даних, основні цілі, що досягаються за допомогою дашборда, пов'язані з порівнянням того чи іншого показника в часі або співставленням з іншими показниками. Дашборди є панелями управління, що відображають дані в реальному часі і у цьому полягає їх принципова відмінність від звітів і таблиць. Участь людини зведено до мінімуму, так як всі дані оновлюються постійно в режимі реального часу. Відповідно, простежується принципова відмінність дашборда від звітів, яка формує їх перевагу – вони істотно економлять час. Використання дашбордів обумовлює відсутність необхідності складання звітів, які

застарівають щодня – налаштування дашборда дозволяє звернутися до нього в будь-який зручний для час, а дані завжди будуть актуальними.

Наскрізна аналітика на основі використання дашборда представляє собою сукупність спеціальних інструментів і різних способів вимірювання ефективності веб-ресурсу, що дозволяє побачити повний ланцюжок подій, починаючи від переходу на джерело з будь-якого каналу залучення потенційних клієнтів і закінчуючи здійсненням цільової дії, зокрема, замовлення. Наскрізна аналітика дозволяє визначити ефективність рекламних кампаній і будь-яких інших способів залучення цільового трафіку, а також виявити найбільш оптимальний і раціональний спосіб просування веб-сайту з точки зору економічної ефективності. Розробку та впровадження системи аналітики доцільно реалізувати у декілька основних етапів (табл. 2).

Таблиця 2

Етапи впровадження наскрізної аналітики у діяльність

Етап	Назва етапу	Характеристика етапу
I	Збір даних	Отримання необхідної інформації з максимально можливої кількості джерел: рекламні майданчики, системи аналітики та коллтрекінга.
II	Візуалізація	Відображення наявних даних у формі таблиць, графіків та діаграм.
III	Розробка	Створення дашборда за допомогою систем візуалізації даних, таких як PowerBI, GoogleDataStudio або власної IT-компанії.

Система наскрізної аналітики оперує комплексом цільових показників ефективності, які повинні відповідати принципам АСТА:

- Actionable – назва метрики повинна відображати її зміст;
- Commoninterpretation – всі користувачі звіту повинні трактувати показники однаково.
- Transparent – всі повинні розуміти, як розраховується метрика.
- Accessible, credible data – джерело даних повинен бути надійним.

Саме це рішення у перспективі створює можливості оптимізації рекламних кампаній, контролю їх ефективності та масштабування каналів реклами. Також система наскрізної аналітики зорієнтована на підвищення конверсії замовлень і роботу із системою NPS, що дозволяє сформувати основу, необхідну для впровадження системи сучасної системи лояльності.

Список використаних джерел:

1. Андерсон Карл. Аналитическая культура. От сбора данных до бизнес-результатов / перев. с англ. Ю.Константинова. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2017. - 336 с.
2. Бринкер С. Agile-маркетинг / пер. с англ. И. Лейко. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2019. 272 с.
3. Петропавловська С.Є., Подреза С.М. Рекламний менеджмент: курс лекцій. Київ : НАУ, 2003. 71 с.
4. Сквозная аналитика. URL: <https://alytics.ru/features/skvoznaya-analitika/>
5. Халид Салех, Айят Шукайри. Повышение конверсии веб-сайта / пер. с англ. П. Миронова. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2012. 314 с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Мочульський В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»

Наук. кер. – Вудвуд В. В.

Стаття присвячена розгляду теоретичних підходів щодо визначення сутності та завдань управління прибутком. Розкрито основні етапи процесу його управління та наведено заходи для збільшення обсягу прибутку підприємства та його прибутковості.

The article is devoted to the consideration of theoretical approaches to defining the essence and tasks of profit management. The main stages of the process of its management are revealed and measures to increase the company's profit and profitability are presented.

Актуальність. Удосконалення господарського механізму пов'язано з необхідністю більш повного використання таких інструментів, як господарський розрахунок, прибуток, рентабельність, кредит і фінанси. В зв'язку із цим, особливе значення надається зниженню собівартості продукції, підвищенню продуктивності праці, збільшенню обсягу реалізації продукції, зростанню прибутку, підвищенню ефективності господарювання, мобілізації внутрішньогосподарських резервів і суворе дотримання господарської, фінансової і трудової дисципліни.

Важлива роль в забезпеченні всебічної інтенсифікації виробництва і підвищення його ефективності належить прибутку. Прибуток є головою рушійною силою ринкової економіки, він забезпечує інтереси держави, власників і персоналу підприємства. Тому одним з актуальних завдань сучасного етапу є оволодіння сучасними методами ефективного управління формування прибутку в процесі звичайної діяльності підприємства.

Метою дослідження є пошук шляхів ефективного управління формуванням і розподілом прибутку, використання сучасних методів аналізу та планування прибутку на підприємстві, що передбачає побудову відповідних організаційно-методологічних систем цього аналізу, планування та управління.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання прибутку з врахуванням заходів підвищення ефективності управління цими процесами.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі покращення ефективності управління формуванням та використанням прибутку підприємства.

Питанням прибутку та розв'язанню проблеми формування прибутковості сучасного підприємства присвячено праці вітчизняних учених С.М. Баранцева, І.О. Бланка, М.І. Гладкої, О.Р. Кривицької, С.І. Ляшенка, С.Ф. Покропивного, В.В. Худой. Теоретичні аспекти управління прибутком діяльності підприємств знайшли відображення в наукових працях В.В. Апопії, В.І. Блонської, Н.С. Бондаренко, Т.А. Говорушко, Т.Є. Воронкової, Я.Д. Качмарика, А.А. Мазаракі, В.В. Нагайчук, С.Є. Николишина та інших науковців. Але не дивлячись на велику кількість публікацій у даному науковому напрямі, що, у свою чергу, доводить актуальність даного дослідження, процес управління прибутком підприємств в сучасних умовах господарювання вимагає подальших досліджень. Проблематика управління прибутком залишається досить актуальною. Н.С. Бондаренко зазначає, що під управлінням прибутком підприємства розуміють побудову системи управління, що враховує тактичні та стратегічні аспекти управління, спрямована на підвищення кінцевих результатів діяльності суб'єкта господарювання, яку розглядають як сутність взаємопов'язаних елементів, кожний з яких виконує певну роботу, спільна дія котрих забезпечує досягнення механізму отримання прибутку заданої величини [1].

Т.А. Говорушко розглядає процес управління прибутком підприємства як комплекс організаційно-управлінських заходів, методів та інструментів визначення і реалізації найбільш економічно ефективних управлінських рішень щодо формування, розподілу та використання фінансово-економічного результату діяльності підприємства для досягнення його цілей та мети створення [3]. Т.Є. Воронкова [2] вважає, що управління прибутком являє собою процес пошуку та прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання на підприємстві. С.Є. Николишин визначає систему управління прибутком як сукупність взаємопов'язаних елементів, кожний з яких має функціональне призначення та спільна дія котрих за певних умов забезпечує досягнення механізму отримання прибутку заданої величини [5].

Таким чином, управління прибутком – це процес побудови та реалізації найбільш економічно ефективних рішень щодо питань формування, розподілу та використання фінансового результату господарської діяльності підприємства з метою забезпечення стійкого фінансового стану й ефективної діяльності підприємства у майбутньому. В умовах ринкової економіки прибуток є найважливішим чинником стимулювання виробничої і підприємницької діяльності підприємства та створює фінансову основу для її розширення, задоволення соціальних і матеріальних потреб трудового колективу [4].

Процес управління прибутком займає вагомe місце в системі управління підприємством загалом. Адже його завданням є пошук шляхів найбільш ефективного формування прибутку та його оптимального розподілу, що спрямовані на забезпечення зростання господарської діяльності підприємства та підвищення його ринкової вартості. Основні завдання управління прибутком наведено на рисунку 1.

Ефективне управління прибутковістю необхідне для забезпечення збільшення добробуту власників підприємств на цей момент і у перспективі. Ця мета повинна забезпечувати одночасно гармонізацію інтересів власників з інтересами держави і персоналу підприємства.

Система управління прибутком повинна бути логічно пов'язана із загальною системою управління підприємством, тому що прийняття управлінських рішень у всіх сферах діяльності підприємства прямо або опосередковано буде впливати на рівень прибутку, який надає нові можливості і джерела фінансування для розвитку підприємства, що дасть змогу збільшити не тільки доходи підприємства, а й доходи його власників і працівників [1].

Для підвищення рівня прибутку на підприємстві доцільно проводити заходи в такій послідовності: організаційні (удосконалення виробничої структури, удосконалення організаційної структури управління, диверсифікація виробництва, реструктуризація виробництва тощо) – технічні (оновлення техніко-технологічної бази, переозброєння виробництва, вдосконалення виробів) – економічні важелі та стимули (удосконалення тарифної системи, форми і системи оплати праці, прискорення обігу оборотних коштів тощо). Якщо почати проводити зміни не в такому порядку, то позитивні зрушення в ефективності діяльності будуть малопомітними або відсутніми взагалі [1].

Рис.1. Завдання управління прибутком підприємства

Однак сьогодні в економіці країни спостерігається тенденція до значного зниження доходів суб'єктів господарювання, що приводить до зменшення прибутку чи навіть збитковості багатьох підприємств. Для

того щоб підприємства України в сучасних ринкових умовах працювали стабільно та отримували прибуток, Т.В. Романова пропонує такі ключові чинники його збільшення:

1. Нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції.
2. Здійснення заходів щодо підвищення продуктивності праці своїх працівників та застосування системи участі працівників у прибутках підприємства.
3. Зменшення витрат на виробництво продукції або застосування сучасних методів управління витратами, одним з яких є управлінський облік.
4. Кваліфіковане здійснення цінової політики, оскільки на ринку діють переважно вільні (договірні) ціни.
5. Грамотна побудова договірних відносин із постачальниками, посередниками, покупцями.
6. Покращення системи маркетингу на підприємстві, потрібно згрупувати свою продукцію за ознакою рентабельності і зосередити увагу на тій продукції, яка є високорентабельною.
7. Удосконалення продукції із середнім рівнем рентабельності, а низькорентабельну потрібно зняти з виробництва.
8. Організація виробничого процесу таким чином, щоб він був пристосований до швидкої переналадки.
9. Постійне проведення наукових досліджень аналізу ринку, поведінки споживачів і конкурентів [6].

Висновки. Таким чином, систематизація наявних підходів до визначення сутності управління прибутком показала, що управління прибутком є системою комплексних методів та заходів для збільшення прибутку та ефективного його розподілу. Система управління прибутком має бути поєднана із загальною системою управління підприємством, адже прийняття рішень в будь-якій іншій сфері діяльності впливає на формування прибутку. Якщо підприємство сформує ефективну та раціональну систему управління, то воно зможе в повному обсязі використовувати свій виробничий потенціал та досягти найбільш високих результатів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. С., Тюленева Ю. В. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. Збірник наукових праць молодих ечених факультету менеджменту та маркетингу КПІ ім. І. Сікорського «Актуальні проблеми економіки та управління» 2017. Вип. 11. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102586>.
2. Воронкова Т. Є., Безпалько Н. Ю. Шляхи підвищення прибутковості підприємства в умовах нестабільного середовища. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2016. (№ 19). С. 42–44.
3. Говорушко Т. А., Арич М. І. Теоретичні аспекти сутності управління фінансово-економічними результатами діяльності підприємства. Економічний аналіз: збірник наукових праць. 2012. (№ 11). С. 117–121.
4. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2017. 143 с.
5. Николишин С. Є. Прибуток підприємства та особливості управління ним. Молодий вчений. 2017. Вип. 2. С. 299–303.
6. Романова Т. В., Даровський Є. О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах. Ефективна економіка. 2015. (№ 4). URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>

АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА КОНКУРЕНТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Оначук І., 2 курс, (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Пенюк В. О.

У статті визначено суть внутрішнього середовища підприємства, функцій та принципів його аналізу. Також у статті здійснено аналіз складових внутрішнього середовища підприємства як елементів підвищення конкурентоспроможності фірми. SWOT-аналіз сприяв визначенню сильних та слабких сторін, загроз та можливостей, що забезпечують конкурентоспроможність підприємства.

The essence of the internal environment of the enterprise, functions and principles of its analysis are defined in the article. The article also analyses the components of the internal environment of the enterprise as elements of increasing the competitiveness of the firm. SWOT-analysis helped to identify strengths and weaknesses, threats and opportunities that ensure the competitiveness of the enterprise.

Актуальність. Внутрішнє середовище фірми це складова її діяльності, яка знаходиться в межах організації. Це середовище здійснює постійний і безпосередній вплив на функціонування підприємства. Тому після аналізу внутрішнього середовища керівництво має провести оцінку потенціалу організації з метою визначення її конкурентних можливостей, що визначає актуальність даного дослідження.

Ступінь наукової розробленості. Аналіз внутрішнього середовища та конкурентних можливостей підприємства здійснювали різні науковці, але до уваги були взяті праці: Полянко В.В., Татарин А.Ю. [1], Демиденка С.Л. [3], Саєнка М.Г. [4], Ситніченка В. [5], Божкової В.В. [6], Носонової Л.В. [6] та інших.

Метою статті є визначення суті, складових внутрішнього середовища, що впливають на розвиток конкурентних можливостей підприємства. Мета зумовила наступні завдання:

- визначення суті внутрішнього середовища підприємства, функцій та принципів його аналізу;
- аналіз складових внутрішнього середовища підприємства як елементів підвищення конкурентоспроможності фірми;
- здійснення SWOT-аналізу на основі складових внутрішнього середовища підприємства.

Об'єктом виступають складові підприємства, що являють собою взаємопов'язані елементи внутрішнього середовища. Предметом є причинно-наслідкові зв'язки між взаємодією елементів внутрішнього середовища та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Полянко В.В., Татарин А. Ю. зазначають, що внутрішнє середовище як сукупність взаємопов'язаних елементів, підсистем, компонентів і чинників, які формують основу підприємства, контролюються його керівниками та працівниками, і як наслідок, формують його довгострокову прибутковість та успішність на ринку [1, с.1271]. На нашу думку, внутрішнє середовище підприємства – це сукупність складових елементів, що контролюються його керівниками та працівниками і як наслідок, формують передумови конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді.

Аналіз середовища підприємства - це процес визначення критично важливих елементів внутрішнього середовища, які мають вплив на досягнення цілей підприємством. Демиденко С. Л. зазначає, що аналіз

середовища виконує ряд важливих функцій в діяльності підприємства:

- з погляду стратегічного планування, покращує визначення найбільш важливих факторів, що впливають на економіку підприємства і його майбутнє;
- з погляду політики підприємства, допомагає йому створити про себе найбільш сприятливе враження;
- з погляду поточної діяльності, забезпечує інформацією, необхідною для кращого виконання виробничих функцій [2];
- сприяє підвищенню конкурентних можливостей підприємства.

В основі аналізу внутрішнього середовища організації лежать такі принципи:

- системність - розгляд організації як складної системи, що включає низку функціональних підсистем (видів діяльності) і компонентів (структурних підрозділів);
- комплексність - передбачає аналіз усіх складових частин організації;
- сумісність - вимагає проведення аналізу всіх внутрішніх змінних в динаміці та в порівнянні з аналогічними показниками конкурентних організацій;
- унікальність, або проведення аналізу з урахуванням специфічних цілей організації [3].

Отже, для забезпечення системності слід визначити складові елементи внутрішнього середовища (табл. 1), що сприятиме комплексному вирішенню проблеми покращення конкурентних можливостей підприємства.

Таблиця 1

Складові внутрішнього середовища підприємства

№з.п.	Назва складової	Характеристика
1.	Маркетинг	Вдосконалення та ступінь популярності товарів та послуг, які виробляє організація. Її якість, система збуту, наявність торгових марок, бренду. Сервісне обслуговування, наявність якісної реклами та асортименту.
2.	Виробництво	Наявність новітніх виробничих потужностей, науково-технічного прогресу. Доступність до ресурсної бази. Перевага розташування, наближеність до каналів збуту. Екологізація виробництва. Ступінь соціальної відповідальності бізнесу.
3.	Фінанси	Прибуток та його види. Наявність активів. Рентабельність капіталу. Оборотність коштів. Доступність кредиту та платоспроможність. Рівень інвестування.
4.	Кадри	Кваліфікація працівників та відповідність їх спеціальності. Наявність управлінського персоналу та ефективна кадрова політика. Плинність кадрів та ступінь залучення персоналу у робочі процеси інших підрозділів.

З таблиці 1 помітно, що саме ці показники можуть стати складовими підвищення конкурентних можливостей підприємства. Збільшення їх свідчить про ефективну стратегію та злагоджену діяльність та правильний рух підприємства. Але, як зазначає Саєнко М.Г., результатом діагностики внутрішнього стану підприємства мають стати уявлення про його сильні і слабкі сторони, його потенціал. Сильні сторони є базою підприємства для конкурентної боротьби, для розробки і реалізації стратегії. Їх слід зміцнювати. Слабких же сторін потрібно рішуче позбавлятися. Сильні і слабкі сторони виявляють при порівнянні з підприємствами конкурентами [4, с.70]. Тому, для проведення аналізу всіх внутрішніх змінних та забезпечення унікальності та адаптованого під особливості діяльності підприємства складових досить доцільним є проведення SWOT-аналізу.

Зручним інструментом структурного опису стратегічних характеристик ринкового (зовнішнього) середовища та внутрішнього потенціалу підприємства є SWOT-аналіз. Під час проведення SWOT-аналізу оцінка сильних (S – Strength) і слабких (W – Weakness) властивостей підприємства стосовно можливостей (O – Opportunities) і погроз (T – Threats) зовнішнього ринкового середовища дає можливість визначити стратегічні перспективи розвитку підприємства в цілому [5, с. 43]. Основною метою проведення SWOT-аналізу є виявлення конкурентних переваг підприємства порівняно з іншими суб'єктами діяльності в рамках певного сектору економіки та конкретної ринкової ситуації [6, с.43].

Враховуючи компоненти з табл. 1, визначимо SWOT-аналіз на основі складових внутрішнього середовища підприємства (див. табл. 2), що характеризують конкурентоспроможність підприємства.

Таблиця 2

SWOT-аналіз на основі складових внутрішнього середовища підприємства

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Висока якість товару, широкий асортимент. 2. Наявна та продумана система збуту. 3. Наявна популярна торгова марка та асортимент. 4. Рентабельне та довготривале сервісне обслуговування. 5. Потужний відділ маркетингу, наявність якісної реклами та асортименту. 6. Наявність власних новітніх виробничих потужностей. 7. Науково-технічний прогрес, що сприяє розвитку НДКР. 8. Доступність до ресурсної бази. 9. Екологізація та соціалізація виробництва.	1. Низька кваліфікація працівників та невідповідність їх спеціальності. 2. Відсутність управлінського персоналу та неефективна кадрова політика. 3. Плинність кадрів. 4. Відсутність або неспроможність розвивати наукову діяльність. 5. Віддаленість від ресурсної бази. 6. Значний негативний вплив на екологію. 7. Низький рівень соціальної відповідальності бізнесу. 8. Порушення системи збуту, значна конкуренція.
Можливості	Загрози
1. Збільшення прибутку та активів. 2. Підвищення рентабельності капіталу. 3. Збільшення доступності до кредиту та підвищення платоспроможності. 4. Підвищення інвестування.	1. Банкрутство. 2. Економічна та політична криза. 3. Відсутність потужностей. 4. Недоступність до інвестицій. 5. Неплатоспроможність по кредиту.

З таблиці 2 помітно, що внутрішні складові можуть чинити значні можливості для підприємства, якщо налагоджені усі процеси та існує прогрес у напрямку науково-дослідної та інноваційної діяльності. Але не

слід занижувати важливість врахування слабких сторін, які можуть створити значні загрози конкурентоспроможності підприємства.

Висновки та пропозиції. Отже, внутрішнє середовище підприємства – це сукупність складових елементів, що контролюються його керівниками та працівниками і як наслідок, формують передумови конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді. Внутрішнє середовище складне і неоднозначне з точки зору конкурентоспроможності. Головною її особливістю є те, що з одного боку в ній зосереджені значні складові (маркетинг, фінанси, кадри, виробництво) для розвитку підприємства, а іншого боку в ній можуть формуватися серйозні загрози для його діяльності. Тому аналіз середовища підприємства повинен критично визначити важливі елементи внутрішнього середовища, які мають вплив на досягнення цілей підприємством. Тоді це сприятиме збільшенню прибутку та активів, підвищенню рентабельності капіталу, збільшенню доступності до кредиту та підвищенню платоспроможності та створить можливості для інвестування. Це створить можливості зниження таких загроз як: банкрутство, відсутність потужностей, недоступність до інвестицій, неплатоспроможність по кредиту.

Подальшого дослідження вимагає питання підвищення соціальної відповідальності бізнесу з метою покращення конкурентних можливостей підприємства.

Список використаних джерел:

1. Полянко В.В., Татарин А.Ю. Поняття функціонування середовища підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С.1270-1275.
2. Демиденко С.Л. Особливості стратегічного аналізу середовища підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4290>
3. Аналіз внутрішнього середовища. URL: <http://fdk.net.ua/article/analiz-vnutrishnogo-seredovishcha>
4. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/9697/1/faem_кеорарк_sep_dsp_LEK.pdf.pdf.
5. Ситніченко В. Стратегія розвитку машинобудування на основі системи збалансованих показників. *Стандартизація, сертифікація, якість*. Харків, 2009. № 1. С. 39–44.
6. Божкова В.В., Носонова Л.В. Комплексний аналіз конкурентостійкості машинобудівних підприємств. *Економічні науки*. 2016. Випуск 19. Частина 1. С.42-48.

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СФЕРІ ТОРГІВЛІ

Онофрійчук І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент організації торгівлі»

Наук. кер. – Чичун В. А.

Стаття присвячена розкриттю сутності та значення якості обслуговування в сфері торгівлі. Розкрито головні поняття та складові сервісу і сервісної діяльності, визначено технології вияву рівня якості обслуговування, а також охарактеризовано чинники, які сприяють підвищенню рівня професійності працівників.

The article is devoted to revealing the essence and significance of the quality of service in the field of trade. The main concepts and components of service and service activity are revealed, the technologies of manifestation of the level of service quality are defined, and also the factors which promote increase of level of professionalism of workers are characterized.

Актуальність даної теми полягає у відсутності єдиних підходів до оцінки обслуговування клієнтів, особливо через призму того, що головним фактором її забезпечення виступає персонал організації. В сучасних умовах накопичений теоретичний матеріал з даної проблеми свідчать про те, що багато аспектів організації обслуговування вимагають системного підходу.

Метою статті є вивчення теоретичних і методологічних аспектів організації системи обслуговування і розробка рекомендацій щодо вдосконалення обслуговування клієнтів і їх оцінка.

Об'єктом дослідження є процес організації сервісної діяльності на підприємстві торгівлі.

Предметом дослідження є організаційно-економічні відносини, що виникають в процесі регулювання якості обслуговування на підприємствах торгівлі.

Значний внесок у розвиток якості обслуговування внесли вітчизняні і зарубіжні вчені та практики такі, як: Дятлов В. А., Кабушкін Н. І., Грузинів В. П., Варданян І. С., Тебекін А.В., Волгін А. П., Сотникова С. І., Арутюнов В. В., Віханський О. С., статті теоретиків і практиків у галузі управління людськими ресурсами: Альохіна О.Е., Іванова С. В., Торшина К.А., Михайлиною Г. І. Авторами вирішене велике коло питань теоретичного і методологічного характеру. Проте, не звертаючи увагу на значну кількість робіт в області обслуговування в сфері торгівлі, важливих методів вирішення цієї проблеми поки недостатньо.

Кожна людина за своє життя обов'язково хоч один раз була продавцем і багато-багато раз покупцем. У повсякденному житті люди постійно зіштовхуються з проблемою вибору – купити чи не купити, що купити, за якою ціною, у кого і в якому місці. У кожного є свої переваги і стереотипи, які керують рішенням зробити покупку або відмовитися від неї. Для одних визначальним є ціна, для інших гарантія надійності, якості та гарного обслуговування, для третіх – час, який вони готові витратити на це і т. д.

І все-таки головним фактором, який впливає на покупця при здійсненні покупки і формує його лояльність до конкретного магазину або торговельної мережі, є не просто задоволення його потреб в ході обслуговування, але і здатність перевершити його очікування. Якщо проаналізувати досвід покупця, то можна з'ясувати, на що найбільше звертають увагу при покупці, що дратує, а що позитивно дивує і приваблює.

Якщо, в процесі обслуговування, людина отримує грубість, байдужість, дратівливість, агресивність, некомпетентність, то бажання повернутися і купити щось там, де не сподобалося, де нагубили, не змогли допомогти або змусили довго чекати, не виникає. Ні для кого не секрет, що при здійсненні покупки люди в більшій мірі залежать від своїх емоцій і душевних переживань. Тому, якщо при покупці товару або послуги покупці бачать усміхнені обличчя, готовність допомогти, компетентність, доброзичливість і увагу, то, як мінімум, вони отримують задоволення від покупки, а швидше за все у них покращиться настрій, і вони поділяться зі своїми знайомими, враженнями про магазин або салон краси, де їм так сподобалося.

Сервіс – це коли клієнту комфортно (підвищення кваліфікації менеджерів і торгового персоналу). Персонал – головний ресурс бізнесу, особливо у сфері продажів і послуг (сервісу). Від нього залежить не менше 50% успіху. Саме менеджери та продавці-консультанти працюють з клієнтом. Вони формують імідж компанії і безпосередньо впливають на результат її діяльності [1].

Тому дуже важливо, хто зустрінє покупця – втомлений і роздратований продавець, якому все одно, що продавати, або сучасний, компетентний менеджер з продажу, що знає товар або послугу краще, ніж самого себе, і здатний позитивно здивувати покупця, перевершити всі сподівання від обслуговування. Таке загальне визначення сервісу, в якому використовуються ключові поняття: діяльність, потреба, послуга. Сервісна діяльність – це вид діяльності, спрямованої на задоволення потреби людей шляхом надання індивідуальних послуг. Сервісною діяльністю займаються індивідуальні підприємці і сервісні організації. Послуга – це результат безпосередньої взаємодії виконавця і споживача (замовника), а також власної діяльності виконавця щодо задоволення потреби людини [2].

Є безліч підтверджень того, що насправді значно важливішим моментом при ухваленні рішення про покупку є створення атмосфери, яка сприяє довірчим взаєминам. Відомо, що, коли клієнт вибирає між компаніями, «підсвідоме відчуття схвалення» володіє такою ж силою переконання, як порада близького друга. І ще, не слід забувати, що відчуття, яке збільшує задоволення від процесу покупки, для клієнтів важливіше, ніж надійність або ціна.

Організація, яка хоче бути лідером в своєму сегменті сучасного ринку не може не розуміти, що якість її продукту і якість сервісу взаємопов'язані, що якісний сервіс – це не тільки гарна робота окремого співробітника, але і, це дуже важливо, концентрація всіх ресурсів і всіх співробітників компанії на задоволенні потреб і очікувань клієнтів. Цілком очевидно, що будь-яка комерційна фірма створена для отримання, в першу чергу, прибутку, але прибуток – це завжди наслідок правильно обраної ринкової стратегії розвитку і правильно організованої роботи персоналу. Розуміючи, що шлях до успіху – це надання таких товарів і послуг, які б не просто задовольняли очікування покупців, а перевершували їх у багато разів, більшість топ-менеджерів спрямовують свої зусилля на розробку і впровадження таких технологій роботи персоналу, які здатні забезпечити високу якість обслуговування своїх клієнтів.

Природно, виникає питання: як обслуговувати покупця, щоб він був задоволений, і повністю вам довіряв? І яким чином можна оцінити роль сервісу і якості обслуговування в формуванні прибутку підприємства? Якщо, наприклад, проаналізувати статистику скарг, які надходять керівництву або власнику компанії від покупців через неякісне обслуговування, то можна побачити, що тільки один з десяти незадоволених йде скаржитися, а решта дев'ять, або збирають в собі негативні емоції і є «ходячою» антирекламою, або просто йдуть до конкурентів [3]. Коли компанія успішно реалізує професійну стратегію сервісу, її продажі, прибуток і рентабельність ростуть не просто пропорційно, а в геометричній прогресії, причому без будь-якої реклами і маркетингу. Значно підвищується рівень задоволеності і лояльності клієнтів. А кількість скарг, навпаки, зменшується. Відомо, що погане обслуговування тягне організацію назад. Гарне обслуговування – дозволяє компанії утримувати свої позиції на ринку. І тільки чудове обслуговування гарантує просування компанії вперед до більшої прибутковості.

Стандарти на процеси і роботи встановлюють основні вимоги до організації виробництва, до методів (способів, прийомів, режимів, норм) виконання різного роду робіт, а також методи контролю цих вимог в технологічних процесах розробки, виготовлення, експлуатації та ремонту продукції. Такі процеси найчастіше є об'єктом стандартизації організацій. Для того щоб успішно керувати організацією і її функціонування необхідно направляти її діяльність систематично і відкрито. Успіх може бути досягнутий в результаті впровадження і підтримки в робочому стані системи менеджменту якості, розробленої для постійного поліпшення діяльності з урахуванням потреб усіх зацікавлених сторін. При оцінці якості послуг необхідно звертати увагу не тільки на величину споживчого ефекту послуги, а й на стабільність рівня якості послуги. Основним гарантом якості послуги, як і товарів, є наявність діючої і сертифікованої системи менеджменту якості на підприємстві сфери послуг.

Загальновідомо, що наявність у фірми великої кількості постійних, лояльних клієнтів дозволяє трохи знизити витрати на рекламу, промоакції і всі інші засоби залучення нових відвідувачів, на які у великих організацій сьогодні йде від 5% до 10% річної виручки. Навіть зекономлені 0,5% можуть зберегти мільйони доларів. Перед багатьма власниками і керуючими підприємств стоїть питання, як цього домогтися, і чим вище конкуренція в галузі, тим гостріше потреба в його здатності: вирівнюються цінові умови, роздрібні точки конкурентів розташовуються близько один від одного. Однак в умовах сьогодення дефіциту кадрів шукати співробітників, які будуть за власною ініціативою демонструвати ввічливість, ввічливість та уважність в спілкуванні з клієнтами – значить просто надовго зупинити роботу своїх роздрібних точок. Залишається єдиний вихід: необхідно так організувати роботу персоналу «передній лінії», щоб він просто не міг працювати інакше. Інакше кажучи – розробляти стандарти обслуговування, навчати, мотивувати і контролювати відповідність цим стандартам. Для останнього існують різні способи, в тому числі і оцінка якості обслуговування з використанням методу «таємний покупець». Спеціально навчені люди, що відповідають профілю цільових клієнтів компанії, відвідують роздрібні точки, вибирають і купують товари і послуги. Після відвідин вони заповнюють анкету, що включає докладні питання про те, як їх обслуговували на різних етапах взаємодії. Дані по кожному відвідуванню у вигляді загальної оцінки якості обслуговування, оцінок з тих чи інших професійних навичок і коментарів з описом ситуації лягають на стіл керівника. Сам по собі метод «таємний покупець», як і будь-яке інше дослідження – просто збір інформації, констатація фактів і т. д. [4].

Але ж власникам і менеджерам потрібно, щоб поведінка співробітників змінилося, якість обслуговування підвищилося, число задоволених клієнтів зросло. А для цього повинні вживатися певні дії. Спочатку співробітників слід проінформувати про результати дослідження. Звіти «таємних покупців» несуть безцінну інформацію про те, що які саме навички вимагають термінового розвитку, а які потрібно просто підтримувати. Ті професійні якості, які виявилися розвинені слабо, можна підсилити за допомогою

спеціальних програм навчання. Однак лише навчання може не вистачити для зміни поведінки: потрібно домогтися, щоб людина не просто придбала, але і застосовувала ці навички в щоденній роботі з клієнтами.

Найперший спосіб, який використовують при стимулюванні якості обслуговування - матеріальна мотивація. Здавалося б, існує проста і всім зрозуміла схема: хороша робота заохочується премією, за погану стягується штраф. Однак тут є кілька «підводних каменів».

Перш за все, дуже важливо спочатку визначити, що означає в системі оцінки якості обслуговування «добре» і що - «погано». Для того щоб вирішити цю задачу, необхідно:

- 1) висловити результати дослідження «таємний покупець» в цифрах;
- 2) визначити рівень обслуговування, який в торговій мережі буде вважатися нормою.

Якщо припустити, що якість обслуговування в мережі дорівнює 70 балам в жовтні і 84 - в листопаді. А в певній роздрібній точці в листопаді вона виявилася 88 балам.

Оцінка якості обслуговування з використанням методу «таємний покупець» - це якісний метод дослідження. Зазвичай відбувається від одного до шести походів в конкретну точку. Отже, похибка вимірювання дуже велика, і 88 балів ще не говорять про те, що персонал в цій точці дійсно працює краще, ніж в іншій, що набрала 82. Для ефективною же матеріальної мотивації необхідно, щоб співробітникам чітко було сказано про те, що в даний момент нормою є 84 бали, і всі компанії йдуть на це [5]. Відмінності в управлінських підходах до мотивації проявляються, коли менеджери приймають рішення, як бути з тими, хто не досяг встановленої планки. У деяких компаніях вважається, що за будь-який відступ від норми співробітників слід штрафувати. Штраф зазвичай нараховується або у вигляді конкретної суми, або в процентному відношенні до заробітку. Наприклад, якщо в звіті «таємного покупця» буде сказано, що продавець жував жуйку в торговому залі, то останній заплатить компанії 100 гривень, а якщо грубо відповів клієнту - 300 гривень. В кінці місяця співробітнику або колективу роздрібної точки компанія виставляє «рахунок» за провини. Результати дослідження за допомогою методу «таємний покупець» стають «гільйотиною» для заробітної плати: істотна її частина може піти на оплату штрафів. Нагороджують ж співробітника премією в рамках такого підходу тільки за дію, яка не наказано інструкцією, але позитивно впливає на імідж компанії. Наприклад, якщо продавець допоміг йому донести важку покупку до машини, заохочення складе 300 гривень, а якщо службовець магазину повернув покупцеві загублений їм гаманець, то 750 гривень. Згодом такі дії можуть фіксуватися в посадових інструкціях і ставати нормою корпоративної поведінки [6]. Стандартизуючи параметри якості обслуговування, слід пам'ятати про те, що при надмірній формалізації правил і відсутності заохочень легко можна отримати результат, зворотний бажаному. Так, в одній з відомих мереж супермаркетів, що впровадила систему якості обслуговування, керівництво ввело дуже жорсткий регламент щодо спілкування з клієнтами, де було розписано все буквально до дрібниць. Супермаркети регулярно відвідувалися «таємними покупцями», оцінки яких впливали на зарплату продавців. Тому співробітники виконували правила, але лише формально. Вимовлені безраднісним тоном слова і вимучені посмішки втрачали свій сенс. До того ж система штрафів в мережі була побудована нерозумно: іноді сума штрафів перевищувала заробітну плату, і за підсумками місяця співробітник залишався винен компанії. Природно, що якщо в результаті впровадження системи якості обслуговування щось і росло помітним чином, то це плінність кадрів серед продавців.

Отже, проведене дослідження теоретичних аспектів управління і оцінки якості обслуговування дозволяє зробити наступні висновки:

- різноманіття існуючих підходів оцінки якості вимагає розробки ефективних і коректних методів, що спираються на більш сучасні апарати обчислень, заснованих на єдиних принципах, і визначення адекватних критеріїв і показників якості.
- у зв'язку з реалізацією політики забезпечення соціальних пріоритетів і зростаючу роль якості обслуговування в цілому, зростають вимоги до організації управління в цій сфері. Критерієм вдосконалення управління у сфері послуг є рівень задоволення різноманітних потреб людей в потрібних їм послуги;
- з метою збереження згуртованої роботи колективу і підтримання відповідного рівня вимог споживачів якості послуг необхідно здійснювати планування, організацію, стимулювання, регулювання та контроль всіх підрозділів компанії.

Список використаних джерел:

1. ІС-консалтинг [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://isc.biz.ua/ua/dlya-kogo/40-kerivniki-malogo-ta-serednogo-biznesu/93-shcho-take-servis-chogo-khoche-klient-yak-zbilshiti-prodazhi>
2. Романович Ж. А., Калачов С. Л. Сервісна діяльність: Підручник / За заг. ред. Ж. А. Романовича. - М.: ІТК "Дашков і К°", 2005. - С. 9.
3. Дятлов В. А. Управління персоналом / В. А. Дятлов, А. Я. Кібанов, В. Т. Пихало. - М.: КНОРУС. 2010. с. 109.
4. Балікоєв В.З. Загальна економічна теорія: підручник для студентів, які навчаються на економічній спеціальності. 11-е видав. стер. - М.: Омега-Л, 2010., с. 34.
5. Веснін В. Р. Основи менеджменту / В. Р. Веснін. - М.: Інститут міжнародного права і економіки ім. Грибоєдова, 2010., с. 216.
6. Жуков А. Л. Регулювання і організація оплати праці / А. Л. Жуков. - М.: МІК, 2011., с. 306.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Патраш Н., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

**Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Товарознавство та експертиза в митній справі»**

Наук. кер. - Хотинь Л. В.

У статті висвітлений сучасний стан олійно-жирового комплексу України. Проведено аналіз даних, який свідчить про зростання обсягів виробництва та експорту соняшнику. Також уточнено значення ринку олійного насіння для України та виділені перспективи розвитку олійно-жирової продукції.

The article covers the current state of the oil and fat complex of Ukraine. The analysis of data which testifies to growth of volumes of production and export of sunflower is carried out. The importance of the oilseeds market for Ukraine is also specified and the prospects for the development of oil and fat products are highlighted.

Постановка проблеми. Олійно-жирове виробництво України — єдиний сектор аграрного комплексу, де завдяки впровадженню економічних заходів регулювання ринку встановлено баланс економічних інтересів держави, сільськогосподарської й переробної сфер виробництва та внутрішнього споживача.

Олійно-жирова галузь є надзвичайно потужною та перспективною галуззю харчової промисловості України. Щороку збільшуються обсяги її виробництва і експорту, що виводять країну в лідери на вітчизняному та міжнародних ринках. Олійно-жирова промисловість України являє собою сформовану, постійно функціонуючу систему та є стабільним джерелом валютних надходжень для країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення питань, пов'язаних з дослідженням олійно-жирової галузі набуло широкого висвітлення в науковій літературі, зокрема в працях таких дослідників, як І. В. Задорожний, Пономарьов П. Х., Сирохман І. В., Шубін О. О. та ін. Однак є необхідність у узагальненні розглянутих аспектів даної проблеми.

Метою статті є ознайомлення зі станом та перспективами розвитку олійно-жирового комплексу України.

Для досягнення даної мети передбачено вирішення таких завдань:

- провести аналіз обсягів виробництва соняшнику за певний період;
- визначити основні країни-експортери насіння соняшнику з України;
- уточнити значення ринку олійного насіння для України;
- ознайомитися з перспективи розвитку олійно-жирової продукції.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасний олійно-жировий комплекс України ґрунтується в основному на виробництві та переробці насіння соняшнику, але крім соняшнику, в олійно-жировій промисловості переробляється ще насіння рапсу, льону, ріцини, коноплі, сої. Слід зазначити, що природо-ресурсний потенціал повністю задовольняє потребу в природних ресурсах, потрібних для безперерйного функціонування структурних елементів олійно-жирової промисловості, а саме:

1) родючими ґрунтами (великомасштабним ґрунтовим обстеженням на території країни виявлено близько 650 видів ґрунтів; ця різноманітність вкладається в чітку систему небагатьох ґрунтових типів, підтипів та агрономічних груп);

2) достатніми водними ресурсами (річкова система України дуже насичена);

3) сприятливими кліматичними умовами [1].

Аналіз досліджених даних показує зростання обсягу виробництва соняшнику в Україні. В 2018 році він збільшився на 4031 тис. т у порівнянні з 2014 роком, в 2015 році на 1047 тис. т у порівнянні з 2014 роком, в 2016 році на 2446 тис. т у порівнянні з 2015 роком, у 2017 році спостерігався спад обсягів виробництва на 1391 тис. т у порівнянні з 2016 році, в 2018 році зріс на 1926 тис. т у порівнянні з 2017 роком (рис. 1) [5].

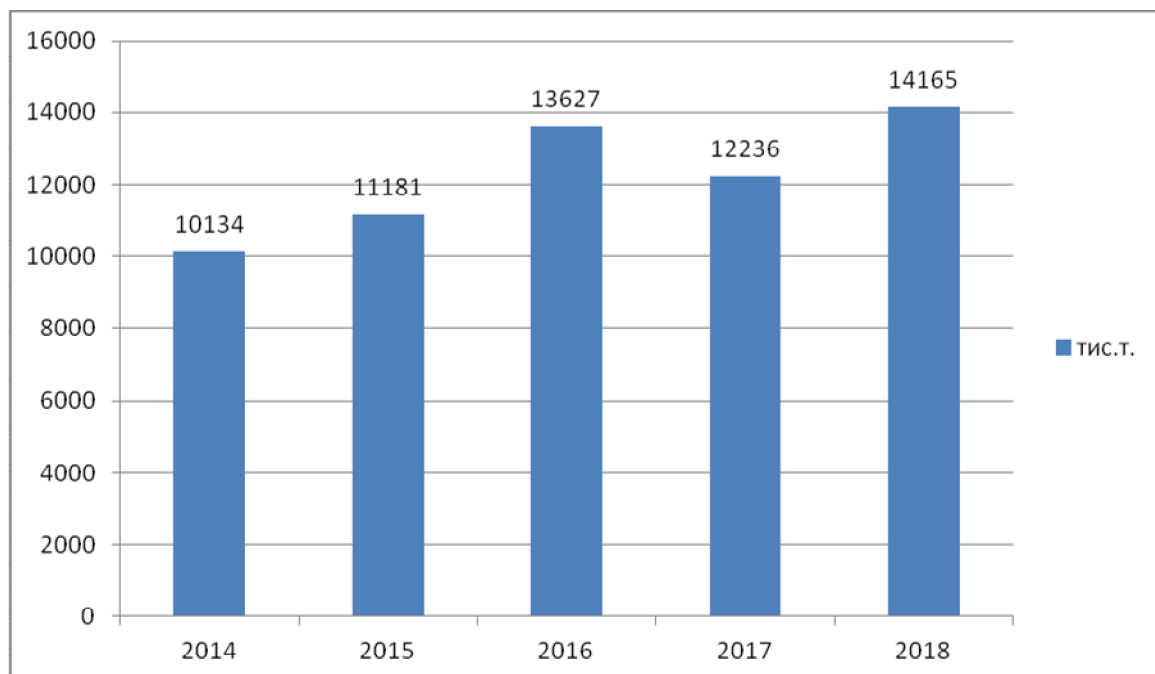

Рис. 1. Обсяги виробництва соняшнику в Україні у період 2014-2018 рр.

В Україні станом на 2019 рік функціонує 64 переробних підприємств та 48 олійно-екстракційних заводів. Країна довгий час утримує світове лідерство з експорту соняшникової олії. Українська соняшникова олія продається в 105 країнах світу. Аналіз даних митної статистики свідчить, що торік понад 55% усієї олії соняшникової вітчизняного виробництва було безпосередньо спрямовано до 3 країн – Індії (43,1%) на суму \$1774,1 млн., Китаю (8,1%) на \$334,0 млн. і Іраку (6,4%) на \$261,7 млн. тоді як решта припадала на інші світові ринки збуту продовольчої продукції (рис. 2) [6].

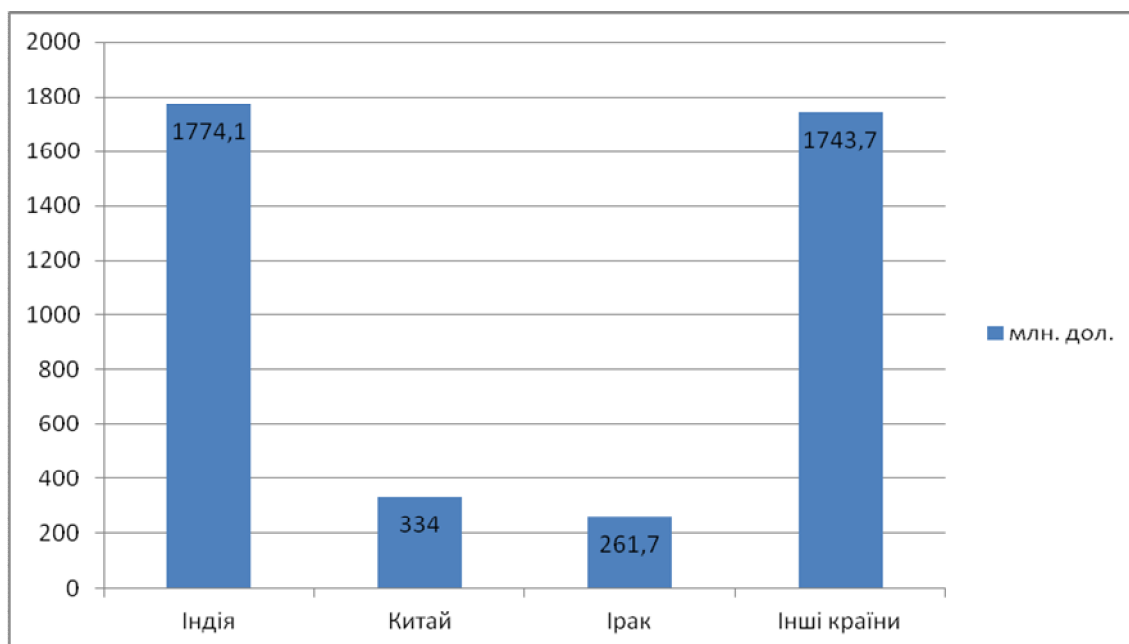

Рис. 2. Експорт олії соняшникової з України на основні світові продовольчі ринки за січень-грудень 2018 р.

За даними сайту Державної фіскальної служби України до основних країн-імпортерів насіння соняшнику, подрібненого або неподрібненого у 2018 році належать Туреччина, Італія, Румунія (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Країни-експортери насіння соняшнику з України у 2018 році

Експорт з 01.01.2018 по 31.12.2018			
<i>Країна</i>	<i>Вартість, тис. дол. США</i>	<i>Питома вага, %</i>	<i>За останній місяць періоду, тис. дол. США</i>
Туреччина	9554,0	33,84	3101,0
Італія	4876,0	17,27	0,0
Румунія	1993,0	7,06	82,0
Інші країни	11810,	41,83	1106,0

За останні 10 років Україна перемістилася на лідируюче місце на світовому ринку за величиною виробництва соняшникової олії. В 2017 році вітчизняні переробники виробили 5,9 млн. т олії, у 2018 році – 4,7 млн т. Із початку вересня 2018 року по серпень 2019 року виробництво продукції збільшилося на 10% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року і становить понад 1,9 млн. т [2].

Наша країна займає лідируючі позиції з експорту соняшникової олії на зовнішні ринки. Такий високий результат вдалося отримати за рахунок розвитку галузі та постійного нарощування потужностей по переробці. В Україні споживається всього 20% виробленої соняшникової олії, 80% поставляється на експорт. Це є унікальною особливістю українського ринку соняшникової олії.

Олійно-жирова галузь інвестиційно приваблива, в її розвиток спрямовано значні інвестиції як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів у реконструкцію діючих та будівництво нових заводів. Потужності з переробки олійної сировини в Україні збільшуються кожного року [6].

Рентабельність виробництва соняшнику в Україні не падає нижче, ніж 50%, проте відбувається незначне зниження даного показника в динаміці. З року в рік вартість виробництва збільшується, проте попит на міжнародному ринку і пізнаваність вітчизняного бренду соняшникової олії компенсують виробничі витрати, саме тому культура не втрачає лідируючі позиції [5].

Ринок олійного насіння має важливе значення для України, оскільки:

1. Олійні культури є одними з найприбутковіших у багатьох регіонах України (особливо соняшник та ріпак — відповідно у південних та північних областях). Україна має переваги у вирощуванні олійних культур, на відміну від, наприклад, цукру. На думку експертів, посівну площу ріпаку та сої можна і надалі розширювати.

2. Попит на світовому ринку як олійного насіння, так і олії найближчими роками, очевидно, зростатиме. Ціни на цю продукцію дуже високі, й очікується, що вони залишаться стабільними. Якщо б українські господарства могли отримати більші доходи за рахунок надходжень зі світового ринку, це б задовольняло також інтереси уряду.

3. У вирощуванні соняшнику, зокрема останніми роками, відбулося найбільше зростання посівної площі та загальних обсягів виробництва. Олійні культури в Україні є найбільш ліквідними. Через виробництво олійного насіння сільськогосподарські підприємства отримують доступ до найважливіших матеріально-технічних засобів.

4. Ринок олійного насіння можна розвивати простіше і швидше, ніж багато інших сільськогосподарських товарних ринків в Україні. Участь держави при цьому має бути незначною, а конкурентоспроможності переробної галузі згодом можна досягти простіше, ніж у інших сферах АПК.

Оскільки результати у цій галузі будуть досягнуті швидше і стануть відчутнішими, то й галузь могла б бути каталізатором політичних реформ у інших підгалузях.

5. За таких важливих переваг розвитку ринку олійного насіння ситуація може швидко поліпшитися на користь усіх учасників ринку та держави. Головна проблема олійно-жирової галузі — постачання сировини [3, с. 255].

Виробництво олійно-жирової продукції займає одне із провідних місць у структурі вітчизняного агропромислового комплексу і є фундаментальним сектором харчової промисловості. Цей сегмент українського ринку динамічно розвивається та має перспективи для залучення капіталовкладень не тільки вітчизняних інвесторів, але й закордонних фінансових структур.

За прогнозами ринок олійно-жирової продукції буде розвиватися, демонструючи у різних сегментах різну динаміку. Попит на олійну продукцію на світовому ринку постійно збільшується, що зумовлено зростанням зацікавленості споживачів оліями та жирами рослинного походження завдяки їхнім фізіологічним перевагам і доступнішим цінам порівняно із тваринними жирами [3, с. 266].

З урахуванням загострення конкуренції на світових ринках стратегія підвищення конкурентоспроможності вітчизняного олійно-жирового комплексу має базуватися на формуванні дієздатних кластерів, до складу яких залучаються підприємства-лідери і технологічно пов'язані з ними спеціалізовані виробництва цієї чи суміжної галузі. Основою забезпечення ефективного розвитку олійно-жирового комплексу є здійснення реструктуризації підприємств, систем управління та покращення фінансового стану.

Висновки. Отже, ринок олійно-жирової продукції в Україні наразі є одним із найперспективніших секторів аграрного виробництва. Олійно-жирова продукція користується попитом як на внутрішньому, так і на світовому ринках, де Україна займає лідируючі позиції. Експорт рослинних олій помітно зростає, спостерігається нарощення виробничих потужностей, модернізується устаткування та покращується якість продукції. Висока врожайність та якість насіння соняшнику є основними факторами, що сприяють підвищенню ефективності олійно-жирового комплексу України.

Список використаних джерел:

1. Географія головних типів ґрунтів. Ґрунти України. URL: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=437821>
2. Динаміка цін на соняшник в Україні 2019 р. URL: <https://bizontech.ua/blog/dynamics-of-sunflower-prices-in-ukraine>
3. Інфраструктура товарного ринку. Продовольчі товари: підручник. / за ред. проф. О. О. Шубіна Київ : Знання, 2009. С. 564.
4. Олійно-жирова галузь 2020: тенденції, прогнози, перспективи. URL: <https://www.growhow.in.ua/oliyno-zhyrova-haluz-2020-tendentsii-prohnozy-perspektyvy/>
5. Обсяги виробництва соняшникової олії. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт асоціації «Укроліяпром». URL: <http://www.ukroilprom.org.ua/?q=node/53>.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Пятицька Г., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Економіка підприємства»
Наук. кер. – Гут Л. В.

У статті розглянуті параметри ефективного управління запасами, особливості сучасних моделей управління запасами, та методи контролю запасів в залежності від ступеня важливості окремих видів витрат, визначені фактори, які впливають на обсяг формування страхового запасу: зміна попиту на товарно-матеріальні цінності, час запасів в дорозі, зростання витрат, пов'язаних з дефіцитом тазберіганням запасів, зі зростання/ падіння закупівельних цін, фінансові та моральні втрати.

The article considers the parameters of effective inventory management, features of modern models of inventory management, and methods of inventory control depending on the importance of certain types of costs, identified factors that affect the volume of insurance inventory: changes in demand for inventory, inventory time on the road, growth of expenses related to deficit and storage of stocks, growth / fall of purchase prices, financial and moral losses.

Політика управління оборотними активами підприємства повинна ґрунтуватися на наукових підходах, забезпечувати пошук компромісу між зростанням прибутковості оборотних активів і ризиком вкладень оборотного капіталу та втрати ліквідності. Через те, що цілі і характер використання окремих елементів оборотних активів мають істотні особливості, на підприємстві з великим обсягом використання оборотних активів розробляється самостійна політика управління окремими їх елементами. Від стану використання товарно-матеріальних цінностей в значній мірі залежать результати виробничо-господарської і фінансової діяльності підприємства.

Управління запасами спрямоване на забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації при мінімізації витрат по обслуговуванню запасів.

Відповідно з П(С)БО 9, «Запаси» - це активи, які утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг й управління підприємством [1].

Система управління запасами з притаманними їй особливостями функціонування даної економічної категорії є складовою частиною управління оборотними активами підприємства. Основні положення теорії управління запасами викладені у роботах західних вчених Є. Брикхема [7, с. 491-504], В. Хорна [8, с. 362-376], К. Друри [9, с. 491-504], російських вчених В. Ковалева, О. Стоянової [11, 12], вітчизняних економістів: І. Бланка [4, 5, с. 339-348], М. Грещака [10, с. 190-199].

І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало [13, с.126] вважають, що ефективне управління виробничими запасами дозволяє підприємству:

- зменшити розмір збитку через дефіцит виробничих запасів;
- прискорити їх оборотність і знизити тривалість операційного циклу;
- звести до мінімуму надлишки виробничих запасів, що збільшують вартість операцій і «заморожують» дефіцитні грошові кошти;
- знизити ризик старіння і псування товарів;
- знизити витрати на збереження виробничих запасів;
- вивільнити з обороту частину фінансових ресурсів і спрямувати їх на поточні потреби підприємства.

Оптимальним розміром запасів вважається такий розмір замовлення, який мінімізує сукупні витрати на обслуговування товарно-матеріальних цінностей.

Вивчення і аналіз зарубіжних і вітчизняних літературних джерел та практичних розробок з проблеми управління запасами на підприємстві показав, що кінцевою метою вдосконалення управління запасами є мінімізація операційних витрат підприємства.

Традиційні моделі управління запасами ґрунтуються на мінімізації величини виробничих (товарних) запасів. Найбільше поширення як за рубежом, так і у вітчизняній практиці одержали наступні моделі управління запасами:

- Класична модель управління запасами (модель *Economic ordering quantity* - EOQ - модель економічно обґрунтованого розміру замовлення), що розроблена зарубіжними вченими і розглядається у теорії вітчизняного фінансового менеджменту [2, 5, 6] і не передбачає визначення нормативів оборотних засобів, що використовувались у період існування планової економіки. За цією моделлю необхідний (оптимальний) обсяг поставки сировини основних та допоміжних матеріалів визначають шляхом співставлення витрат на постачання (замовлення) запасів та витрат на їх зберігання на складі. Інтерпретацію цього підходу наведено на рис. 1.

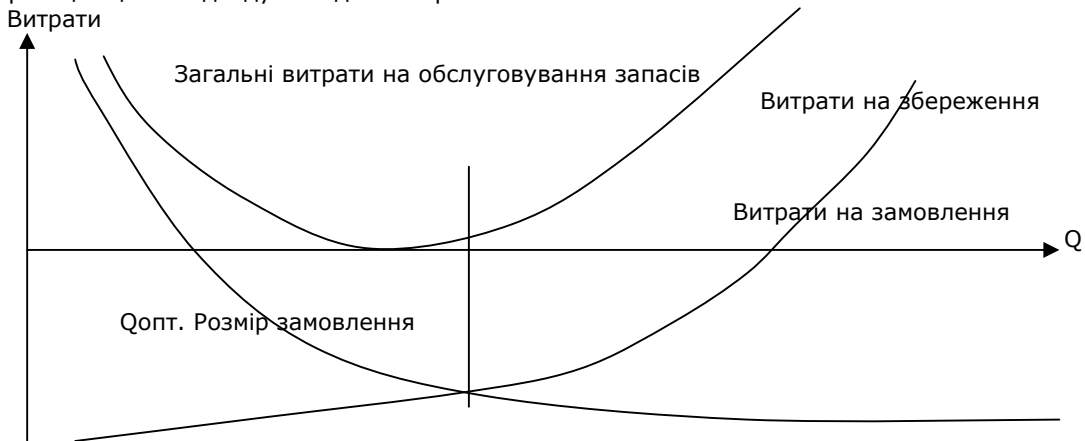

Рис. 1. Співвідношення економічного розміру замовлення і поточних операційних витрат

При цьому операційні витрати із збереження запасів збільшуються із зростанням обсягів замовлень, у той час як операційні витрати на їх постачання зменшуються, що дозволяє мінімізувати витрати із обслуговування товарно-матеріальних запасів на підприємстві [5, 7, 8]. Підприємство повинно розробляти політику матеріально-технічного забезпечення, спрямованої на мінімізацію сумарних витрат на організацію системи постачання в умовах невизначеності внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємств, несталою розвитку суб'єктів господарювання. Фінансовий менеджер повинен групувати і аналізувати витрати, пов'язані з управлінням запасами за такими групами: витрати, пов'язані зі зберіганням запасів, з формуванням запасів та з дефіцитом запасів.

- Метод "точно-в-термін" базується на тому, що запас сировини і матеріалів може бути нульовим, за умови, що процес доставки товарів постачальниками належним чином скоординований з технологічним процесом на підприємстві, що сприятиме вивільненню оборотного капіталу для розвитку виробництва через відсутність накопичення товарно-матеріальних цінностей [8, с. 373-375]. Для цього розробляються спеціальні комп'ютерні системи. Метод "точно-в-термін" називають "методом нульового запасу" чи "методом виробництва при безупинному постачанні", він використовується в США (на підприємствах IBM, General Motors, General Electric) і в Європі. Закази постачальнику передають з інтервалом 3-4 години, які негайно виконуються. Система управління базами даних дозволяє постійно об'єднувати інформацію о наявності запасів, при досягненні точки замовлення автоматично розміщує замовлення через комп'ютерну мережу з врахуванням інформації про поповнення запасів.

І. Бланк вказує на те, що політика управління запасами полягає в оптимізації загального розміру і структури запасів товарно-матеріальних цінностей, мінімізації витрат з їх обслуговування і забезпечення ефективного контролю за їх рухом [4, с. 339-342]. На його думку, розробка політики управління запасами повинна охоплювати такі етапи: аналізу, визначення цілей, оптимізацію розміру основних груп поточних запасів, забезпеченню високої оборотності та ефективних форм руху запасів, обґрунтування облікової політики запасів підприємства та побудову ефективних систем контролю за рухом запасів на підприємстві.

Як свідчить практика господарювання в Україні, підприємства з метою одержання відносно низької собівартості продукції, і як результат – більшого прибутку після її реалізації, в умовах інфляційних процесів намагаються накопичувати наднормативні запаси сировини і допоміжних матеріалів навіть при

чинній системі оподаткування, що суперечить вищенаведеній концепції управління запасами. Вирішення проблеми управління запасами повинно здійснюватися шляхом створення схеми класифікації запасів за такими ознаками: природою утворення, способом реалізації, асортиментом, ризиками перевищення/нестачі, видом заохочення у створенні.

Діючі методики управління запасами не охоплюють всієї множини можливих виробничих ситуацій та впливу дії численних факторів, що визначають обсяги та умови товаропостачання на підприємстві. Це спонукає ставити нові оптимізаційні задачі з вдосконалення системи управління запасами і розробляти нові методи щодо їх реалізації, насамперед, за допомогою засобів імітаційного моделювання. На багатьох підприємствах спостерігається збільшення питомої ваги запасів готової до реалізації продукції. Низька конкурентоспроможність українського виробника, висока собівартість продукції, втрата через величезний вибір постачальників звичних ринків збуту і низька купівельна спроможність, як господарських суб'єктів, так і населення в цілому, неефективна робота збутових служб підприємства щодо маркетингових досліджень відповідних ринків стали причиною збільшення залишків готової продукції на складах.

Сьогодні майже зовсім не приділяється увага визначенню оптимального обсягу ресурсів, що знаходяться у незавершеному виробництві. Разом з тим кількість факторів, що впливає на рівень ресурсів у незавершеному виробництві значно більша, ніж при визначенні інших елементів оборотних активів. Крім того, тривалість виробничого циклу багато в чому зумовлює рівень ефективності і використання усіх фінансових ресурсів.

При плануванні потреби у виробничих запасах підприємства визначають розмір страхового запасу, що передбачає резервування товарно-матеріальних цінностей на випадок порушення умов поставок.

Фінансовому менеджеру потрібно враховувати фактори, які впливають на обсяг формування страхового запасу. До них слід віднести: невизначеність попиту на товарно-матеріальні цінності, зокрема на товари-новинки, час в дорозі, зростання витрат, пов'язаних з дефіцитом запасів, фінансові та моральні втрати (втрати виробництва через нестачу сировини, втрати ділових партнерів, втрати споживачів продукції, у яких формується незадоволений попит через дефіцит готової продукції), зростання витрат, пов'язаних зі зберіганням запасів, зростання або падіння закупівельних цін. Тому керівництво підприємства збільшують частку страхового запасу при визначенні нормативу запасів, але це приводить до відволікання коштів з обороту. Завданням фінансового менеджера є визначення розміру вірогідної нестачі запасів, яку готове допустити керівництво підприємства.

В сучасних умовах господарювання значна увага на підприємствах приділяється фінансовому контролінгу. При управлінні запасами значного розповсюдження набув метод «ABC-контролю» [4, 5, 6, 23, с.327, 13, с.127], який спрямовується на забезпечення безперебійної операційної діяльності підприємства та формування кінцевих фінансових результатів. Відповідно до цього методу виробничі запаси поділяються на три категорії за ступенем важливості окремих видів залежно від їх питомої ваги у витратах.

Фінансовому менеджеру потрібно приділяти увагу на тих 20% статей запасів, до яких прив'язано 80% фінансових ресурсів підприємства. Саме ці категорії запасів потребують жорсткого контролю з боку фінансових контролерів фінансового відділу підприємства.

Категорія «А» містить обмежену кількість найбільш цінних видів ресурсів, які мають суттєву питому вагу в поточних матеріальних витратах, що вимагають додаткового і скрупульозного обліку і контролю (щоденного або щонедільного). По даній категорії запасів здійснюється обов'язковий розрахунок оптимального розміру замовлення.

Категорія «В» складається з тих видів виробничих запасів, що меншою мірою важливі для підприємства, які оцінюються і перевіряються при щомісячній інвентаризації запасів. Бажаною є методика оптимального розміру замовлення або використання концепції «червоного світла», тобто встановлення показника рівня відновлення без розрахунку оптимальної величини замовлення, виходячи з критерію логістики - часу поставок. Запаси даної групи контролюються один раз на місяць.

Категорія «С» охоплює різноманітний асортимент малоцінних виробничих запасів, що закуповуються у великій кількості. Їх вартість невисока, і відповідно суттєво не впливає на формування фінансових результатів. Обсяг закупок може бути великим, а контроль за їх рухом здійснюється щоквартально. Використовується метод двох контейнерів, тобто замовлення здійснюється тоді, коли вичерпується наповнення першого ящика або метод червоної лінії - спосіб управління виробничими запасами, за якого на внутрішніх стінках контейнера, де зберігаються товари, проводиться лінія, яка вказує на те, що настав час робити нове замовлення.

Використання ABC-методу дозволяє зосередитися на контролі тільки за найбільш важливими видами виробничих запасів (категорії А і В) і тим самим заощадити час, ресурси і підвищити ефективність управління ними. Фінансовий менеджер повинен спільно з фахівцями відділу операційного менеджменту і маркетингурозробляти заходи по залученню понад- нормативних запасів, що забезпечить вивільнення частини фінансових коштів, а також сприятиме зниженню розміру втрат запасів у процесі транспортування і зберігання. Фінансовим аспектом управління запасами є обґрунтування раціонального способу їх закупівлі, який залежить від конкретних умов та завдань діяльності підприємства: замовлення на разову поставку, замовлення на регулярну поставку на довготривалий період та щоденна поставка продукції на договірній основі для підприємств ресторанного господарства та продовольчих магазинів.

Отже, управління виробничими запасами є важливим аспектом фінансової діяльності підприємства, тому що фінансовий менеджер здійснюючи інвестування грошових коштів у товарно-матеріальні цінності, застосовує сучасні методи контролю за запасами для та забезпечення зростання рентабельності активів.

Подальший розвиток досліджень повинен бути спрямований на поглиблене вивчення факторів, що впливають на виробничий процес, умови постачання та інші параметри, а також на розробку комп'ютерного забезпечення розрахунку нормативів товарно-матеріальних запасів з урахуванням усієї номенклатури сировини та матеріалів, що споживає підприємство та номенклатури продукції, яку воно виробляє.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України N 246 від 20.10.99 зі змінами і допов. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>
2. Баканов А. Д. Теория экономического анализа/ А. Д. Баканов, М. В. Мельник, А. Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 536 с
3. Балабанов И. Т. Анализ и планирование финансов хозяйствующего субъекта. / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 112 с.
4. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. / И А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1999. – Т.1. – 592 с.
5. Бланк И. А.. Управление активами. – К.: Ника-Центр, 2000. – 720 с.
6. Бланк И. А. Управление использованием капитала/ И. А. Бланк. –К.: «Ника-Центр», 2000 -656 с.
7. Бригхем Е. Финансовый менеджмент: [Полный курс: в 2-х т.] / Е. Бригхем, Л. Гапенски / Пер. с англ. Под ред. В.В. Ковалева. СПб.: Экономическая школа, 1998.Т. 2.- 669 с. 27, с. 491-504
8. Ван Хорн Дж. К. Основы финансового менеджмента. [Текст] / Дж. К Ван Хорн. – 11-е изд.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 992 с.
9. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет [Текст]: / К. Друри. Пер. с англ. / Под ред. С.А. Табалиной. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 560с.
10. Грещак М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства: [Навч. посібник]. / М. Г. Грещак.- К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.
11. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент. [Текст]/ В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 768 с.
12. Стоянова Е. С. Управление оборотным капиталом: [Учеб.-практ. пособие] [Текст]; / Стоянова Е. С. и др. /Под ред. Е.С. Стояновой / Ин-т финансового менеджмента. – М.: Перспектива, 1998.-127 с.
13. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : Навчальний посібник. / І. О. Школьник, І. М. Боярко, В. І. Сюркало. Суми : Університетська книга, 2009. – 301 с.

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ

**Русу А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Шупрудько Н. В.**

У статті визначено суть поняття «соціальний розвиток підприємства». Також виділено напрямки, що мають вплив на соціальну складову підприємства. У статті досліджено показники (детермінанти), що представляють стан соціальної сфери підприємства та її розвиток.

The essence of the concept of "social development of the enterprise" is defined in the article. Also, areas that have an impact on the social component of the enterprise are highlighted. Indicators (determinants) representing the state of the social sphere of the enterprise and its development are investigated in the article.

Соціальний розвиток підприємства є важливим напрямком діяльності організації, оскільки забезпечує прямий зв'язок між конкретним трудовим внеском працівників і можливостями задоволення їх соціальних потреб, істотно пом'якшуючи проблему соціальної нерівності, зменшуючи загальну соціальну напруженість та формуючи дружній та продуктивний колектив. Це, у свою чергу, позитивно відображається на результатах діяльності підприємства. Тому питання визначення суті та детермінант соціального розвитку підприємства є важливою задачею на сьогодні.

Дану проблематику із різних сторін досліджували науковці, але до уваги були взяті праці наступних: Сичової А., Сичової Н. Лункіної Т., Совщак С., Склевої К., Римкіної М., Біловол Р., Хомович В., Севастьянова Р., Родіонової І., Богатирьової І., Чупир О. та інших. Вони описували теоретичні аспекти соціально-економічного розвитку підприємств, дефініції категорії, передумови, особливості, що надало можливість визначити суть та детермінанти саме соціального розвитку підприємства.

Тому метою статті є визначення суті та визначальних показників (детермінант) соціального розвитку підприємства, для цього поставлено ряд завдань:

- визначення суті поняття «соціальний розвиток підприємства»;
- виділення напрямків, що мають вплив на соціальну складову підприємства, безпосередніх факторів;
- дослідження показників (детермінант), що представляють стан соціальної сфери підприємства.

Соціальний розвиток підприємства – це специфічна форма розвитку, що має багатоаспектний характер. По-перше, про наявність соціального розвитку підприємства доцільно стверджувати в тому випадку, якщо за звітний період відбулися зміни на краще у соціальному середовищі підприємства й не було повернення до попереднього стану соціальних процесів. По-друге, зміни в рівні соціального розвитку підприємства повинні бути наслідком усвідомленого, спрямованого на досягнення поставлених цілей управлінського впливу на внутрішнє і зовнішнє соціальне середовище підприємства, зазначають Сичова А., Сичова Н. [1, с.45]. Отже, окрім позитивних змін у соціальних процесах, необхідно, щоб відбувався ефективний вплив керівництва, яке турбується про свій персонал та колектив.

Лункіна Т. І., Совщак С. С., Склева К. В. вважають, що соціальний розвиток персоналу підприємства повинен бути направлений на:

1. Удосконалення соціальної структури трудового колективу в цілях поступового подолання розбіжностей між соціальними групами працівників, зближення їх по характеру й змісту праці та досягнення на такій основі більшої соціальної однорідності.
2. Покращення професійно-кваліфікаційної структури персоналу з метою підвищення частки праці кваліфікованих і висококваліфікованих працівників, зростання їх загальноосвітнього та культурного рівнів.
3. Підвищення освітнього і професійного рівнів молоді, жінок та осіб передпенсійного віку.
4. Скорочення обсягів ручної, некваліфікованої та малокваліфікованої праці й стабілізація на цій основі персоналу організації й зниження плинності робочої сили.

5. Збереження та подальший розвиток персоналу шляхом покращання ергономічних, санітарно-гігієнічних й інших умов роботи, охорони праці й забезпечення безпеки працівників.

6. Врахування соціальних факторів при створенні нових підприємств чи структурних виробничих підрозділів, реконструкції підприємств з метою формування високопрофесійних стабільних трудових колективів.

7. Стимулювання заходами як матеріальної винагороди, так і морального заохочення успішного проходження виробничої адаптації, атестації персоналу, безперервного професійного навчання, розвитку їх трудової кар'єри та професійно-кваліфікаційного просування працівників, формування резерву керівників підприємства [2, с.107].

8. Запровадження відпочинку та способів відновлення трудового потенціалу та, як позитивний ефект, покращення клімату у колективі.

Римкіна М. зазначає, що соціальний розвиток - це сукупність факторів, що визначають якість трудового життя працівників; процеси взаємовідносин у колективі. До основних безпосередніх факторів соціального середовища організації відносяться: потенціал організації; її соціальна інфраструктура; умови та охорона праці; матеріальна винагорода трудового вкладу, а також сімейні бюджети; соціальний захист працівників; соціально-психологічний клімат колективу; позаробочий час і використання дозвілля [3, с.447]. Саме вони є визначальними при покращенні соціальної складової підприємства. На них повинен звертати увагу керівник при вдосконаленні управління.

Головною метою вдосконалення соціального управління колективом є підвищення соціального ефекту та рівня соціальної ефективності функціонування підприємства. Ефективність соціального розвитку - характеристика соціального середовища підприємства, що виражає відповідність між впливом на персонал результатів соціальних заходів, у тому числі впровадження нових соціальних технологій, і витратами матеріально-фінансових й інших ресурсів на їхнє здійснення. Соціальна ефективність, її визначення й оцінка ґрунтуються на якісних показниках і визнанні пріоритетності соціальних цілей: чим більшою мірою той або інший захід сприяв рішенню конкретних соціальних проблем, тим він є більш соціально ефективним [4, с.90]. Тому виникає потреба виділення показників, за якими можна було оцінити ефективність соціального розвитку підприємства.

Тому Пшеничною Е.Н. було проведено систематизацію цих показників і виділені сім груп за ознакою однорідності:

- 1) умови, характер і зміст праці;
- 2) структура колективу;
- 3) стимули до праці;
- 4) задоволення соціально-побутових потреб;
- 5) задоволення фізичних і духовних потреб;
- 6) морально-психологічний клімат в колективі;
- 7) соціальна активність [5, с.179].

Запропоновані показники слід застосовувати шляхом експертних оцінок та анкетування для визначення соціального клімату, ступеня задоволеності та оцінки активності працівників. Це надасть можливість керівнику коригувати управлінські дії в напрямку підвищення вище представлених даних.

Однією з проблем розвитку є наявність протиріч між комерційними інтересами підприємства на ринку та інтересами соціального розвитку працівників. До таких проблем можна віднести потребу в витратах для забезпечення соціального розвитку підприємства. Севаст'янов Р.В., Родіонова І.О. вважають, що ці витрати необхідно розглядати у взаємодії всіх складових потенціалу підприємства. Тому ці кошти можна розглядати як необхідні інвестиції для забезпечення розвитку підприємства. Від якості трудових ресурсів залежить ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства. У свою чергу, соціальний розвиток підприємства передбачає забезпечення оплати, охорони, нормування праці, соціальний захист і страхування робітників, а також підготовку кадрів. На думку науковців, економічна та соціальна сфери тісно пов'язані між собою, і тому важелі їх розвитку мають бути узгодженими [6, с.134]. Тому ефективне соціальне управління стає більш поширеним і можливим для підприємств, які мають стабільний економічний стан та ефективно управляють власними ресурсами.

Підтверджує даний факт Чупир О.М., зазначає, що соціальний розвиток підприємства залежить від його економічного зростання, проте він є рушійною силою, що викликає якісні зміни в економіці, сприяє її загальному розвитку та розвитку людського капіталу через формування корпоративної культури. Тому соціально-економічний розвиток підприємства є незворотнім процесом, який забезпечує спонтанні чи керовані переходи від одного неповторного стану, що забезпечується неможливістю повного відтворення різноманітності, якості, кількості та сили впливу факторів, які його визначили, до іншого через процеси організаційних змін [7, с. 91]. Але, на нашу думку, організаційні зміни можуть відбуватись на будь-якій стадії розвитку підприємства, основне - раціонально налагоджені процеси.

Тоді, на думку Богатирьов І. О., у соціальній сфері це означає покращення організаційних комунікацій та соціально-психологічних відносин в процесі спільної праці на підприємстві; створення комфортних умов праці персоналу; належне стимулювання праці; формування корпоративної культури та етики бізнесу, що базується на принципах партнерства; забезпечення умов професійного розвитку персоналу завдяки підвищенню рівня освіти та професійної підготовки управлінського і виробничого персоналу [8]. Що і представляє собою соціальний розвиток підприємства за різних економічних обставин.

Отже, соціальний розвиток підприємства - це процес цілеспрямованих змін, спрямованих на досягнення поставлених цілей управлінського впливу, що визначаються якістю трудового життя працівників, процесами взаємовідносин у колективі та впливають на їх результати трудової діяльності. Соціальний розвиток організації передбачає якісні зміни в її соціальному середовищі, в тих матеріальних, суспільних і духовно-моральних умовах, в яких працівники організації працюють і живуть.

Список використаних джерел:

1. Сичова А., Сичова Н. Стратегія соціального розвитку підприємств торгівлі та підходи до її оцінювання. *Вісник КНТЕУ*. 2012. №5. С. 44-50.
2. Лункіна Т. І., Совшак С. С., Склева К. В. Передумови соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2018. №10. 105-110.
3. Римкіна М. Дефініція категорії «соціально-економічний розвиток підприємства». *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. №1 (28) 447. С. 440-453.
4. Біловол Р.І., Хомович В.М. Управління соціально-економічним розвитком підприємства в умовах ринкового господарювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 13. С. 88-92.
5. Пшеничная Е.Н. Определение интегрального показателя для оценки уровня социального развития коллектива предприятия. *Научно-технический сборник Харьковский государственный технический университет строительства и архитектуры*. №75. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/4170/1/178>
6. Севастьянов Р.В., Родіонова І.О. Особливості соціально-економічного розвитку підприємств у сучасних умовах господарювання. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_131.pdf
7. Чупир О. М. Економічні аспекти управління соціальним розвитком колективу підприємства : монографія. Х. : Тимченко А. М., 2010. 201 с.
8. Богатирьов І. О. Управління розвитком підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. К., 2004. 22 с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ

**Свідницький Р., 2 курс, (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Шупрудько Н. В.**

У статті здійснено аналіз та систематизацію суті поняття «інформаційне забезпечення». Також виділено напрями інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства як необхідної умови функціонування у сучасних умовах, а саме: диверсифікація джерел інформації та систематизація, структурування та прискорення обробки даних, що забезпечить можливість оперативного прийняття рішень і підвищить.

Analysis and systematization of the essence of the concept of "information support" is carried out in the article. Areas of information support of innovative activities of the enterprise as a necessary condition for functioning in modern conditions are also identified, namely: diversification of information sources and systematization, structuring and acceleration of data processing, which will enable rapid decision-making and increase.

Для забезпечення інноваційної діяльності підприємства слід проаналізувати та створити ефективну інформаційну систему, яка дозволить найбільш активно використовувати результати досліджень і розробок у діяльності підприємства. Адже ключовим елементом інноваційної діяльності є інформація, яка включає стратегічно важливий потенціал, що дозволяє вирішити проблеми інформаційного забезпечення на всіх стадіях інноваційної діяльності. Формування системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства є одним із ключових завдань, вирішення якого буде сприяти активізації діяльності, тому дана тема є досить актуальною на сьогодні.

Вивченням теоретичних і практичних питань розвитку інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства займалися безліч науковців, але до уваги були взяті праці: Денисенка М. П., Голубева Т. С., Колос І. В., Петухова О. М., Лігоненко Л.О., Селезова М.В., Микитюк П. П, Криська Ж. Л., Овсянюк-Бердадіної О. Ф., Скочилася С. М., Боженка О. М., Крістева А., Абалкіної Л.О. Ш, Райзберга Б.О. Лозовського Л.О. Ш Стародубцевої Е.О. Ш Іванової О. М. та інших.

Метою даної статті є теоретичне осмислення суті та напрямків інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства. Виходячи з мети, завданнями є:

- аналіз та систематизація визначення поняття «інформаційне забезпечення»;
- виділення напрямків інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства як необхідної умови функціонування у сучасних умовах.

Предметом є сучасна роль та ефективність інформації та інновацій як взаємозалежних складових діяльності підприємства.

Як зазначає Абалкіна Л.О. Ш інформаційне забезпечення – це відомості, знання, що надаються споживачеві у процесі задоволення його інформаційних потреб; інформація, що відповідно відібрана, систематизована й оформлена. Інформаційне забезпечення – процес надання інформації окремим особам або групам осіб відповідно до їх інформаційних потреб [1, с. 248]. Це означає, що інформаційне забезпечення є сучасна потреба, яка повинна бути відібрана та систематизована для реалізації її подальших функцій.

Райзберг Б.О. Ш, Лозовський Л.О. Ш вважають, що інформаційне забезпечення – це створення інформаційних умов функціонування системи управління, забезпечення її інформацією, засобами пошуку, накопичення, зберігання, обробки, передачі інформації, організації банків даних [2, с. 157]. Тобто для того, щоб створити і забезпечити ефективне використання інформації має бути система. А формування інформаційного забезпечення – одна з найважливіших складових розроблення інформаційної системи, яка повинна забезпечити:

- єдність і зберігання інформації, необхідної для розв'язання задач;
- єдність інформаційних масивів для всіх задач інформаційних систем;
- однократність введення інформації та її багатозільове використання;
- різні методи доступу до даних;
- низьку вартість витрат на зберігання та використання даних, а також на внесення змін [3]. Але на нашу думку, у сучасних умовах вона повинна забезпечувати інноваційний розвиток.

Сучасні тенденції економічних процесів, наслідком яких є високий ступінь впливу мінливого зовнішнього середовища, зумовлюють ускладнення управлінських функцій, підвищують вимоги до процесу прийняття рішень, зокрема в інноваційній діяльності, що базується на проведенні аналізу та діагностики організаційного середовища, використанні методів економіко-математичного моделювання, зазначає Іванова О. М.. Інформаційні продукти та технології є при цьому необхідним інструментарієм, який дає змогу не тільки впорядковувати й ефективно використовувати для інновацій внутрішні інформаційні потоки, будувати та оцінювати різні сценарії дій суб'єкта залежно від стану ринків, оптимізувати при цьому управління ресурсами, а й генерувати інформацію про суб'єкт, що буде надходити до світового інформаційного простору та забезпечувати прискорення розповсюдження такої інформації, зокрема щодо інноваційної продукції або послуг підприємства [4, с.213]. Це і представляє повну сутність інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства, а саме – це знання, що сприяють розвитку інновацій, шляхом впорядкування інформаційних потоків підприємства із урахуванням сучасних ринкових потреб, що сприяє вирішенню проблем його та активізації інноваційної діяльності.

Боженко О. М. зазначає, що інформатизація як важливий чинник інноваційного відтворення потенціалу підприємства є основою і водночас головним чинником формування і розвитку інформаційного потенціалу підприємства – найважливішої складової техніко-технологічної та управлінської бази сучасних підприємств. Ефективний розвиток підприємства на основі раціонального використання та інноваційного відтворення його потенціалу неможливий без адекватного сучасним вимогам інформаційного забезпечення та інформаційного потенціалу – сукупності організаційно-технічних та інформаційних можливостей, які забезпечують підготовку й ухвалення управлінських рішень [5, с.192]. Що підкреслює важливу роль інформаційного забезпечення, яке відповідає сучасним вимогам.

Крістев А. відмічає справедливо, що інформаційне забезпечення діяльності підприємства залежить не тільки від наявності інформаційних ресурсів, а й від можливостей впровадження інформаційних інновацій, впорядкування інформаційних потоків підприємства, від вирішення проблем його ефективної інформаційної взаємодії з суб'єктами ринку [6, с.5]. Тобто існує взаємозалежність між інформаційним розвитком та інноваціями. Налагоджуючи систему інформаційного забезпечення створюються інформаційні інновації та навпаки, коли присутні сучасні інноваційні системи передачі інформації це сприяє інформаційному забезпеченню. Але це залежить від правильної стратегії, яка направлена на інноваційний розвиток. Тому Микитюк П. П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скович С. М. вважають, що відповідно до стратегічної спрямованості інноваційного розвитку існують напрямки:

- збалансованого інноваційного розвитку, який застосовують при умові поступових технічних змін;
- наступального інноваційного розвитку, який використовують в умовах швидких технічних змін, коли необхідно досягти випередження або збереження лідерства на ринку через використання нових здобутків НТП;
- захищаючого інноваційного розвитку шляхом використання та поступового відтворення результатів інноваційної діяльності підприємств-лідерів ринку;
- абсорбуючого інноваційного розвитку, через номінальні, а не реальні інноваційні перетворення [7, с.34-35]. Це залежить від стадії розвитку підприємства, дії зовнішніх чинників та внутрішнього середовища підприємства. Також важливо врахувати ступінь інформатизації та стану інноваційного розвитку підприємства.

Зважаючи на стратегічну спрямованість інноваційного розвитку, напрямками удосконалення інформаційного забезпечення інноваційної діяльності мають стати:

- диверсифікація джерел інформації;
- систематизація, структурування та прискорення обробки різного роду звітних даних, що забезпечить можливість оперативного прийняття рішень і підвищить обґрунтованість необхідних управлінських рішень в інноваційній сфері, зазначає Петухова О. М. [8, с.70].

Для поліпшення інформаційного забезпечення аналізу інноваційної діяльності Лігоненко Л.О., Селезова М.В. пропонують синхронізувати базу даних Державної служби статистики з міжнародними статистичними організаціями, такими як Статистичне відомство Європейського Співтовариства (EUROSTAT), Міжнародний інститут статистики (ISI), Міжнародна асоціація статистичних розрахунків (IASC) тощо. Для якісного аналізу інноваційної діяльності необхідна не тільки інформація, а й поглиблені знання теоретичних та методологічних аспектів проведення аналізу інноваційної діяльності. Проте в більшості вітчизняних навчальних посібників окремого розділу, присвяченого аналізу інноваційної діяльності, немає. До того ж не сформовано єдиних підходів до змісту та методичного забезпечення аналізу інноваційної діяльності. Мають місце суттєві протиріччя та неточності в наявних рекомендаціях щодо напрямів та об'єктів аналізу інновацій, послідовності його проведення, критеріїв оцінювання та формування аналітичних висновків [9, с.417].

Отже, забезпечення інноваційної діяльності підприємства – це знання, що сприяють розвитку інновацій, шляхом впорядкування інформаційних потоків підприємства із урахуванням сучасних ринкових потреб, що сприяє вирішенню проблем його та активізації інноваційної діяльності. Ефективними напрямками інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства має стати: диверсифікація джерел інформації та систематизація, структурування та прискорення обробки даних, що забезпечить можливість оперативного прийняття рішень і підвищить обґрунтованість необхідних управлінських рішень в інноваційній сфері. Це прийатиме розвиток підприємства та його адаптації до складних ринкових умов.

Список використаних джерел:

1. Экономическая энциклопедия / под ред. Л.□.□ Абалкина. М.: Экономика, 1999. 1055 с.
2. Райзберг Б.□.□, Лозовский Л.□.□, Стародубцева Е.□.□ Современный экономический словарь. 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2005. 480 с.
3. Інформаційні системи і технології в статистиці (2003). URL: <https://library.if.ua/book/80/5658.html>
4. Іванова О. М. Інформаційне забезпечення інновацій як потенціалу економічного зростання. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. № 3 (48). 2011. С. 212-214.

5. Боженко О. М. Інформаційне забезпечення управління потенціалом підприємства. Наукові записки. 2016. №2 (53). С. 189-197.
6. Крістев А. Механізми оперативного інформаційного забезпечення діяльності промислових підприємств Болгарії та України : дис. д-ра філософії в галузі економіки : 08.00.04. Київ, 2010. 254 с.
7. Микитюк П. П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочиляс С. М. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. – Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. – 224 с.
8. Петухова О. М. Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності підприємства. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємства. Інтеллект XXI. 2014. № 6. С.666-70.
9. Лігоненко Л.О., Селезова М.В. Інформаційне забезпечення аналізу інноваційної діяльності підприємств в Україні: стан, проблеми, шляхи їх розв'язання. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 20. С. 414-417.

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Старинець К., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Чичун В. А.

У статті визначено суть управління підприємством його основні принципи. Також у статті здійснено аналіз основних методів управління підприємством та виділено сфери застосування та результат їх використання у сучасних умовах.

The essence of enterprise management, its basic principles are defined in the article. The analysis of the main methods of enterprise management is also carried out in the article and the scope and result of their use in modern conditions are determined.

На сьогодні значна кількість підприємств функціонують в умовах політичної та економічної нестабільності. Це значно послаблює їх позиції на ринку, знижуючи рентабельність, конкурентоспроможність та зменшує шанси виходу на нові міжнародні ринки збуту. Тому виникає потреба ефективного управління підприємством, що значно збільшує шанси підвищення рентабельності, збереження внутрішньої цілісності підприємства та підвищує конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках, що обумовлює необхідність дослідження сучасних методів управління підприємством. Сучасні методи управління бізнесом найбільш широко і всебічно відображають всі закони і правила, які допоможуть не тільки «вижити» підприємствам і компаніям, а й залишатися рентабельними у сучасних умовах. Та відсутність ефективних методів управління може призвести до: несвоєчасного прийняття управлінських рішень; відсутності динаміки і розвитку; втрачених вигоди; витоку цінних кадрів; банкрутства. Існує безліч ефективних методів управління організацією. Кожне підприємство використовує свою систему. Багато з них схожі між собою, так як одні методи породжують інші, застосування багатьох неможливо без використання інших.

Тому безліч науковців досліджували з різних позицій описували методи управління підприємством, але до уваги були взяті праці: Іванілова О. С. Рудінської О. В., Ленської Н. І., Ареф'єва О. В. Коренков О. В., Вачугова Д. Д., Березкіної Т. Е., Кислякової Н. А., Павленкової В. А., Грещака М. Г. Гребішкова О. М., Коцюби О. С., Маликової Е. Г., Спірідонова А. І., Пономарева С.А. та інших.

Метою даного дослідження є аналіз сучасних методів управління підприємством. Це, у свою чергу, зумовлює вирішення наступних завдань:

- визначення суті управління підприємством, принципів;
- аналіз основних методів управління підприємством;
- виділення сфери застосування та результат використання методів управління підприємствами у сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є сукупність прийомів, засобів управління, що представляють собою методи. Предметом є сфера застосування та позитивний ефект від використання досліджуваних методів.

Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погрішук Б. В. Зазначають, що управління підприємством - процес планування, організації, мотивації, контролю й регулювання дій персоналу, постановки стратегічних цілей і тактичних завдань підприємства, ухвалення управлінських рішень і забезпечення їх виконання [1, с.56]. Тобто управління повинно забезпечити налагодження усіх процесів на підприємстві таким чином, щоб це забезпечило ефективну діяльність усіх ланок, що представлені зв'язками між елементами системи управління.

Управління як процес, або функція, може відбуватися лише за допомогою спеціального апарату, який відповідає за збереження, цільове використання ресурсів, здійснює контроль за роботою виконавців щодо виконання програми бізнес-плану та господарських операцій технологічного процесу підприємницької діяльності [2]. Ця роль покладена, в основному, на керівника підприємством. Він може бути один або декілька, які відповідають за різні процеси але переслідують єдину мету.

Іванілов О. С. зазначає, що професіоналізм сучасного керівника полягає в умінні вибудовувати управління процесами на підприємстві так, щоб лише здійснювати координацію і контроль за діями своїх професійних співробітників, але й правильно оцінивши обсяг і делегуючи певний функціонал серед своєї команди, може розраховувати на якісний результат. Методи управління покликані забезпечити високу ефективність діяльності колективів, їх злагоджену роботу, сприяти максимальній мобілізації творчої активності кожного члена. Цим методи управління відрізняються від усіх інших технічних та технологічних методів, які використовуються в ході вирішення комплексних завдань [3].

Рудінська О. В., Ленська Н. І. відмічають, що основу вибору і реалізації методів менеджменту можуть бути покладені наступні принципи:

- цілеспрямованості, тобто застосування повинно спонукати працівників діяти для досягнення певної мети або їх сукупності;

– можливості бути реалізованим, тобто має бути присутня можливість розробки і здійснення заходів, що дозволяють реалізувати обраний метод впливу відповідно до правових та соціальних норм, наявних ресурсів і технічних засобів;

– адаптивності, тобто застосовувані методи повинні здійснюватися у формі, що дозволяє адаптувати їх до ситуації, що змінюється;

– ефективності, тобто застосування обраного методу повинно забезпечувати досягнення максимально можливого соціального та економічного ефекту при мінімальних витратах на розробку заходів, що реалізують метод [4, с.107];

– соціальної спрямованості, тобто методи не повинні суперечити соціальним інтересам та потребам працівників та мати позитивний соціальний ефект.

Тому існує потреба аналізу методів управління підприємством, які є результатом реалізації функцій менеджменту, тобто апарат управління у процесі своєї діяльності повинен створити усі необхідні способи впливу на систему підприємства. Тобто управління підприємством може здійснюватися завдяки організаційним, розпорядчим, соціально-психологічним та економічним методам (рис. 1).

Рис. 1. Методи управління підприємством*

*Джерело: розроблено автором на основі [5-8].

Зважаючи на рис. 1, слід додати, що організаційні методи управління поділяють на регламентні й розпорядчі. Зміст регламентних методів полягає у формуванні структури та ієрархії управління, делегуванні повноважень і відповідальності певним категоріям працівників підприємства, визначенні орієнтирів діяльності підлеглих, наданні методично-інструктивної та іншої допомоги виконавцям. Розпорядчі методи передбачають визначення конкретних завдань для виконавців, розподіл цих завдань між ними, контроль виконання, організація нарад з питань поточної діяльності підприємства. Основною перевагою організаційних методів є забезпечення волі керівництва для досягнення мети, крім того, ці методи управління підприємством не вимагають значних матеріальних витрат. До недоліків можна віднести утиск ініціативи та творчого підходу. Соціально-психологічні здійснюються у формі соціального планування, переконання, навіювання; особистого прикладу, регулювання міжособистісних і міжгрупових відносин, створення й підтримки морального клімату в колективі. У сучасних умовах усе більшого значення набувають такі чинники, як змістовність і творчий характер праці, можливості для прояву ініціативи, суспільне визнання, моральне заохочення тощо. Тому розуміння закономірностей соціальної психології та індивідуальної психіки працівника є необхідною умовою ефективного управління. Економічні методи засновані на матеріальній зацікавленості працівників і дозволяють активізувати їх діяльність. Оплата праці є основним мотивом трудової діяльності і грошовим вимірником вартості робочої сили. Додаткова заробітна плата дозволяє врахувати складність і кваліфікацію праці, суміщення професій, наднормативну роботу, соціальні гарантії підприємства у разі вагітності або навчання співробітників та ін. [9]. Цей метод може розглядатись у двох аспектах. Суть першого аспекту економічних методів полягає у формуванні системи оподаткування суб'єкта господарювання. Другий - у визначенні дійової амортизаційної політики, яка сприяла б оновленню матеріальних активів підприємства.

Щоб результат застосування вище представлених методів приносив економічний та соціальний результат, слід відмітити, які методи є більш дієвими та ефективними. Економічні є мотиваційною програмою для співробітників і осіб, які беруть участь у створенні продукту або послуги компанії. Організаційні регламентують взаємовідносини в компанії, вибудовування вертикалі влади, дисциплінарних правил. Соціально-психологічні сприяють формуванню корпоративної культури, а також сприяють адаптації нових співробітників, залученню в сферу прийняття рішень. Розпорядчі широко використовуються, коли немає можливості контролювати велику кількість виконавців. Щоб повторювані роботи, дії виконувалися точно і відповідально, видається наказ, розпорядження, інструкції, в яких чітко викладається порядок дій і виконавці. Тобто кожен метод має свою сферу застосування та функцію, хоча переслідує одну й ту саму мету – ефективне управління. Використовуючи сучасні методи управління бізнесом, кожен керівник може оптимізувати виробничі процеси і створити професійну команду, щоб досягати успіху.

Список використаних джерел:

1. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погрішук Б. В. Економіка підприємства: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 304 с.

2. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/17nebava_ekonomika_organizaciya_virobnichoyi_diyalnosti/31.htm
3. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с. URL: https://pidru4niki.com/13340203/ekonomika/metodi_upravlinnya_diyalnistyu_pidpriemstva
4. Рудінська О. В., Ленська Н. І. Сучасна структура та ефективність методів менеджменту. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Том 15. Вип. 2 (33). С. 105-122.
5. Ареф'єва О.В. Коренков О.В. Управління потенціалом розвитку підприємств: монографія. К.:ГРОТ, 2004. 200с.
6. Основы менеджмента: учеб. для вузов / Д. Д. Вачугов, Т. Е. Березкина, Н. А. Кислякова и др. ; под ред. Д. Д. Вачугова. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Высш. шк., 2005. 376 с.
7. Конкурентоспроможність підприємства: управління, оцінка, стратегія: колективна монографія / за ред. В.А. Павленкової. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет економіки та права ім. Альфреда Нобеля, 2011. 352с.
8. Грещак М.Г., Гребішкова О.М., Коцюба О.С. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. Посібник. К.:КНЕУ, 2001. 228с.
9. Маликова Е.Г., Спиридонова А.И., Пономарева С.А. Современные методы управления организацией. URL: https://elar.rsvpu.ru/bitstream/123456789/16820/1/avme_2014_099.pdf

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Ткачик С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Наук. кер. – Вудвуд В. В.

У статті досліджено питання управління оборотними активами та шляхи практичного впровадження стратегічних завдань по оптимізації джерел формування оборотного капіталу на підприємстві, що дозволить максимально ефективно використовувати власні ресурси для забезпечення стабільної фінансової діяльності.

The article examines the management of current assets and ways of practical implementation of strategic objectives to optimize the sources of working capital in the enterprise, which will allow the most efficient use of own resources to ensure stable financial performance.

Однією із важливих проблем фінансового менеджменту на підприємстві є управління оборотними активами. Політика управління оборотним капіталом підприємства спрямована на забезпечення довгострокової виробничої і ефективної фінансової діяльності підприємства, що досягається через пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективністю роботи. Реалізація даної політики передбачає визначення необхідного рівня оборотних активів та оптимізацію структури джерел їх фінансування. В зв'язку з цим виникає необхідність у встановленні та обґрунтуванні критерію раціонального використання джерел фінансування оборотних коштів та ефективності їх використання.

Від стану та розміщення оборотного капіталу, правильного вибору джерел його фінансування на підприємстві також залежить фінансова стійкість та стабільність діяльності суб'єкта. Рішення задач стабілізації фінансового стану організації вимагає знаходження джерел фінансових ресурсів, їх раціонального розподілу, ефективного використання в ході проведення фінансового аналізу, який дає оцінку фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, та прийняття управлінських рішень.

Метою даної статті є обґрунтування особливостей формування і використання оборотного капіталу підприємства на різних етапах його діяльності.

Об'єктом дослідження є вивчення та дослідження формування і використання оборотного капіталу підприємства в цілому.

Предметом дослідження є економічні, правові та наукові основи формування і використання оборотного капіталу в господарській діяльності підприємства.

Визначену проблему досить давно і успішно вивчають науковці та економісти всього світу: Бланк І.А, Брігхем Є., Буряк Л.Д., Гропеллі А., Ковальов В. В., Нікбахт Е., Поддєрьогін А.М., Терещенко О.О., та в умовах постійних змін в оточуючому зовнішньому середовищі та впровадження нових підходів до використання оборотного капіталу в середині господарюючих суб'єктів дане питання завжди залишається актуальним для подальших досліджень, постійно з'являються нові фактори, дію яких необхідно вивчати та оптимізовувати діяльність під їх впливом.

Питання управління оборотними активами підприємств стають все більш актуальними. Сучасна господарська практика потребує прийняття як званих так і нетрадиційних рішень, які базуються на глибокому синтезі досягнень сучасної фінансової теорії та досвіді фінансового управління.

Ефективно управляючи оборотними активами можна достатньо швидко досягти позитивних результатів у фінансовому оздоровленні підприємства. Розробка стратегії фінансового оздоровлення організацій обов'язково включає розробку принципів управління оборотними активами як найбільш мобільною частиною майна.

За результатами аналізу з метою підвищення ефективності використання оборотних активів у сфері управління оборотними активами необхідно здійснити наступні заходи:

- прискорення оборотності загальної суми оборотних активів. Це завдання управління оборотними активами реалізується шляхом збільшення частини активів з високою оборотністю й зменшення частини активів, які обертаються повільно;
- підтримка достатньої суми оборотних активів для підтримки платоспроможності підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями. Це управлінське завдання реалізується за допомогою постійного контролю над розміром оборотних активів у грошовій, абсолютно ліквідній формі, а також шляхом забезпечення відповідної частини високоліквідних активів у вигляді поточних фінансових інвестицій та інших активів, які при необхідності можуть швидко трансформуватися в кошти;
- забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів. Реалізувати це управлінське завда-

ння можна шляхом своєчасного використання тимчасово вільних залишків грошових активів для формування ефективного портфеля поточних фінансових інвестицій, які можуть принести підприємству прямий дохід у формі відсотків або дивідендів, розміщення засобів на депозит, відкриття контокорентних рахунків у банку. З метою максимізації прибутковості оборотних активів необхідно оптимально поєднувати активи, які дають прямий дохід, і ті активи, які такого доходу не приносять;

- мінімізація ризиків і втрат, пов'язаних з формуванням і використанням оборотних активів.

Прискорення оборотності оборотних коштів має велике значення, тому що в цей час із запасів підприємств вивільняються величезні суми коштів, які можна додатково направляти на фінансове розширення своєї діяльності. Основними шляхами прискорення обігу є:

- скорочення запасів на підприємстві, ліквідація зайвих виробничих запасів;
- скорочення тривалості виробничого процесу;
- зниження норм витрачання сировини та матеріалів і палива на одиницю виробленої продукції;
- рівномірне завезення товарно-матеріальних цінностей;
- формування запасів необхідних цінностей у межах можливого мінімуму для постійного забезпечення безперервності процесу виробництва;
- недопущення придбання непотрібних і реалізації надлишкових матеріалів;
- прискорення відвантаження та реалізації готової продукції, прискорення документообігу;
- зменшення залишків готової продукції на складі;
- удосконалення системи розрахунків між підприємствами.

Прискорення оборотності оборотних активів на стадії виробництва досягається в основному за рахунок скорочення виробничого циклу. У сфері обертання прискорити обіг оборотних коштів можливо шляхом прискорення реалізації продукції, розрахунків за реалізовану продукцію та надані послуги, недопущення створення дебіторської заборгованості та ін.

Ефективне використання оборотних коштів повинно забезпечуватися прискоренням їх оборотності на всіх стадіях кругообігу. На стадії створення запасів - це раціональне їх використання; ліквідація наднормативних запасів товарів; удосконалення нормування; поліпшення організації постачання, у тому числі через установлення чітких договірних умов і забезпечення їх виконання, оптимальний вибір постачальників, налагодження роботи транспорту; поліпшення організації складського господарства.

На стадії реалізації - упровадження прогресивної техніки та технології, зокрема безвідходної та маловідходної роботи; розвиток стандартизації й уніфікації; удосконалення форм організації торгівлі; удосконалення системи економічного стимулювання, економного використання сировинних та паливно-енергетичних ресурсів; удосконалення використання основних фондів, насамперед їх активної частини.

На стадії обігу це раціональна організація збуту, застосування прогресивних форм розрахунків; своєчасне оформлення документації та прискорення її руху; дотримання договірної та платіжної дисципліни.

Зазначені заходи дозволяють прискорити оборотність оборотних коштів, що в свою чергу надасть можливість збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції без додаткових фінансових впливів.

Більш ефективне використання оборотних фондів передбачає перш за все вирішення конкретних завдань з економії сировини, матеріалів, палива, електроенергії. Прийнято розрізняти джерела і шляхи економії матеріальних ресурсів.

Джерела економії показують, за рахунок чого може бути досягнута економія ресурсів, а шляхи економії - яким чином, за допомогою яких заходів можна заощаджувати ті чи інші види матеріальних ресурсів. Зі всієї сукупності можливих заходів щодо економії матеріальних ресурсів слід виокремлювати виробничо-технічні та організаційно-економічні. Найбільші за величиною резерви підвищення рівня ефективного використання найважливіших видів матеріальних ресурсів пов'язані з комплексною переробкою сировини та широким застосуванням так званих вторинних ресурсів.

На кожному підприємстві є резерви економії матеріальних ресурсів. Під резервами слід розуміти ті можливості поліпшення використання матеріальних ресурсів, які виникають, або ті, які вже виникли, але ще не використані (повністю або частково). Значні резерви підвищення ефективності використання оборотних активів криються безпосередньо в самому підприємстві. У виробничій сфері це відноситься перш за все до запасів сировини і матеріалів. Будучи однією з складових частин оборотних активів, вони відіграють важливу роль в забезпеченні безперервності процесу діяльності.

Раціональна організація запасів є важливою умовою підвищення ефективності використання оборотних активів. Основні шляхи оптимізації запасів сировини і матеріалів зводяться до їх раціонального використання: ліквідація наднормативних запасів; вдосконалення нормування; поліпшення організації постачання, у тому числі шляхом встановлення чітких договірних умов поставок і забезпечення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту. Важлива роль належить поліпшенню організації складського господарства.

Прискорення обороту оборотних активів дозволяє вивільнити значні суми і, таким чином, збільшити обсяг торгівлі без додаткових фінансових ресурсів, а засоби що вивільнялися використовувати відповідно до потреб підприємства. В умовах переходу до ринкової економіки одним з найважливіших завдань кожного підприємства є економія матеріальних ресурсів, оскільки саме матеріальні витрати складають велику частину витрат виробництва, від яких безпосередньо залежить величина прибутку. Також внаслідок економії матеріальних ресурсів збільшується оборотність оборотних активів, зростає ефективність їх використання.

Для досягнення максимально ефективного рівня використання оборотних ресурсів на підприємстві необхідно розробити комплексну цільову програму управління своїми оборотними активами. Цільовим напрямком політики управління оборотним капіталом є визначення об'єму та структури оборотних активів, джерел їх покриття і співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової стабільної господарської та ефективної фінансової діяльності.

Шляхи покращення використання оборотних активів полягають у наступному:

1. Необхідно оптимізувати розмір оборотного капіталу, що обслуговує господарські потреби підприємства.

Оскільки фінансові ресурси надаються на платній основі, будь-яке підприємство зацікавлене у скороченні потреб з метою мінімізації витрат на їх залучення та подальше використання. Це досягається шляхом: планування потреби підприємства в формуванні оборотних активів, нормування обсягів окремих груп оборотних активів, контролю за виконанням планів і нормативів та організації роботи по виявленню можливостей скорочення потреби в оборотних активах.

2. Необхідно здійснити нормування грошових коштів.

Особливе місце у плануванні оборотних активів підприємства займає визначання потреби в грошових коштах, адже вони повинні бути оптимально сплановані, щоб в достатній мірі забезпечити його господарську діяльність, і не осідати на банківських рахунках.

3. Потрібно прискорити швидкість кругообороту (або скорочення тривалості обороту) оборотного капіталу.

Зростання обсягів діяльності потребує адекватного збільшення потреби в оборотних активах, і відповідно – витрат на їх формування. Протидією цьому є підвищення швидкості кругообігу, що дозволяє скоротити потребу в них. Можливе скорочення потреби підприємства за рахунок прискорення швидкості кругообороту (COA) може бути обчислене так [34]:

$$COA = (ПООА_{ф} - ПООА_{норм}) \times T / Д \quad (1),$$

де $ПООА_{ф}$ – фактичне значення періоду кругообороту активів, у днях; $ПООА_{норм}$ – оптимальна (нормативна) тривалість кругообороту, в днях; T – обсяг товарообороту, тис. грн; $Д$ – тривалість періоду, днів.

Прискорення оборотності оборотного капіталу досягається за рахунок кращої організації його кругообігу. Внаслідок цього зменшуються запаси планових оборотних засобів і збільшується частка власного оборотного капіталу у їх формуванні. Прискорення оборотності оборотних активів призводить до вивільнення оборотних коштів з обороту, а уповільнення до додаткового залучення, а активне нарощування власного оборотного капіталу при одночасному прискоренні оборотності оборотних активів – реальний шлях зміцнення фінансового стану і забезпечення фінансової незалежності.

4. Необхідно забезпечити поточну платоспроможність та ліквідність активів підприємства.

Це одне із найвагоміших завдань управління оборотними активами. Управління ліквідністю та платоспроможністю відбувається за рахунок:

- дотримання певних пропорцій між обсягом формування матеріальних оборотних активів;
- дотримання пропорцій між дебіторською заборгованістю та грошовими коштами підприємства.

5. Потрібно також підвищити прибутковість використання оборотних активів.

Будь-яке підприємство зацікавлене у зростанні доходу (прибутку) за рахунок ефективного використання оборотного капіталу. Для вирішення цього завдання необхідно:

- дослідити кожний етап кругообігу активів для визначення понаднормативних активів; тих, що не використовуються в господарському обігові, а також тих, що приносять збитки;
- розробити та реалізувати програму ліквідації виявлених активів та вивільнення грошових коштів;

6. Необхідно забезпечити інфляційну захищеність оборотного капіталу. Вагомим недоліком оборотного капіталу є його інфляційна незахищеність.

Перш за все це стосується монетарних активів (грошових коштів, дебіторської заборгованості покупців тощо). Гроші, авансовані у формування немонетарних оборотних активів (товарних та інших матеріальних запасів, дебіторської заборгованості постачальників) також певною мірою страждають від інфляції, але рівень інфляційних втрат порівняно менший.

Забезпечення інфляційної захищеності потребує, з одного боку, додержання пропорцій між обсягом монетарних та немонетарних активів, з другого – розробки та впровадження спеціальних інструментів захисту оборотних активів від інфляції.

Підвищенню рівня інфляційної захищеності обігових активів сприяє:

- зниження розміру страхових запасів готової продукції;
- зниження розміру незавершеного виробництва;
- зниження частки грошових коштів в іноземній валюті;
- збільшення частки грошових коштів в національній валюті;
- зменшення сум дебіторської заборгованості підприємства.

Відтак, раціональне розміщення та ефективне використання оборотних активів в умовах ринкової економіки є одним з центральних завдань виробничих підприємств. Успішне його виконання може бути досягнуто шляхом:

- збільшення обсягів діяльності і прибутку при одночасному прискоренні оборотності оборотного капіталу;
- абсолютного і відносного збільшення власного оборотного капіталу у формуванні оборотного капіталу;
- раціонального використання власного оборотного капіталу, недопущення його вилучення в необоротні активи, прострочену і нереальну до стягнення дебіторську заборгованість тощо.

Наслідком впровадження ефективної політики управління оборотними активами мають стати:

- забезпечення безперебійної роботи підприємства;
- зниження обсягів вільних поточних активів, і, як наслідок, зниження витрат на їх фінансування;

- прискорення обороту оборотних активів;
- максимізація прибутку підприємства при збереженні ліквідності.

Практичне впровадження запропонованих стратегічних завдань по оптимізації джерел формування оборотного капіталу на підприємстві дозволить максимально ефективно використовувати власні ресурси для забезпечення стабільної фінансової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. А. Управління активами і капіталом підприємства. Київ.: Ніка-Центр, Ельга, 2009 – 448 с.
2. Економічний аналіз: навч. посібник / [М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.]; за ред. М.Г. Чумаченка; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 3-тє вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2018. – 560 с.
3. Олійник Л.В. Сучасні підходи до ефективного управління ресурсами та активами підприємства / Л. В. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2012. – №4, Т.2. – С. 206-209.
4. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. для дистанц. навч. / Г.Г. Старостенко // Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". Інститут дистанційного навчання. – К.: Університет "Україна", 2017. – 202 с.
5. Філатова З. В. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства [Текст] / З. В. Філатова, А. Г. Ротанова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. – Вип. 29. – Київ: НАУ, 2011. – 330 с.
6. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / О. Ю. Ніпаліді, Н. І. Карпишин. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 232 с.
7. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало. – Суми: Університетська книга, 2009. – 301 с.

МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ПІДПРИЄМСТВА

Швейко М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Кіфяк В. Ф.

У статті визначено суть та складові елементи внутрішнього середовища підприємства. Також виділено критерії аналізу внутрішнього середовища підприємства. На основі проведених досліджень, сформульовано напрямки вдосконалення управління внутрішнім середовищем підприємства.

The essence and components of the internal environment of the enterprise are defined in the article. Criteria for analyzing the internal environment of the enterprise are also defined. The directions of improvement of management of internal environment of the enterprise on the basis of the spent researches are formulated.

Системний підхід до вивчення ефективної діяльності підприємства передбачає поділ середовища організації на внутрішнє та зовнішнє. Значення внутрішніх елементів організації визначається їхньою взаємодією, впорядкованістю та ефективністю використання. Важливість внутрішнього середовища обумовлюється тим, що воно, на відміну від зовнішнього, може змінюватись під дією та контролем керівництва і його розвиток можна загалом спрогнозувати. Це дає можливість керівництву підприємства досягати поставлених цілей, шляхом формування напрямків вдосконалення управління внутрішнім середовищем, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Питаннями вивчення внутрішнього середовища займалися безліч науковців. Теоретичні аспекти внутрішнього середовища описували: Чернишев М. А., Коротков Е. М., Солдатова І. Ю., Дикань В. Л., Зубенко В. О., Маковоз О. В., Токмакова І. В., Шраменко О. В., Нотченко В.В., Макеева Е. Д. Особливості взаємодії зовнішнього та внутрішнього середовища вивчав Котляров І. Д. Методичні підходи до оцінки внутрішнього середовища описували Чурлей Е. Г., Братенкова Т. М.

Метою статті є сформулювати можливі напрямки вдосконалення управління внутрішнім середовищем підприємства на основі вивчення теоретичних аспектів внутрішнього середовища. Для цього поставлено ряд завдань:

- визначення суті та складових елементів внутрішнього середовища підприємства;
- виділення критеріїв для аналізу внутрішнього середовища підприємства;
- формулювання напрямків вдосконалення управління внутрішнім середовищем підприємства.

Об'єктом дослідження є елементи внутрішнього середовища підприємства. Предметом є особливості взаємодії, зв'язки між ними та можливості вдосконалення управління.

Внутрішнє середовище організації – це сукупність процесів, у результаті яких організація перетворює наявні ресурси в товари, пропоновані ринку. Чернишев М. А., Коротков Е. М., Солдатова І. Ю., у складі внутрішнього середовища виділяють дві частини: ресурсну частину, операційну частину. Ресурсна частина організації – сукупність ресурсів, які організація має в своєму розпорядженні для здійснення своєї діяльності. До складу ресурсної частини входять менеджмент як ресурс, який визначає організацію процесів управління, фінанси як ресурс, що визначає можливості в придбанні необхідних ресурсів для свого розвитку, персонал як трудовий ресурс. Операційна частина організації – сукупність процесів, пов'язаних з перетворенням вихідних ресурсів у готовий товар. До складу операційної частини включаються процеси, пов'язані з аналізом стану цільових ринків, процеси проведення наукових досліджень і розробки нових товарів (робіт, послуг), процеси постачання виробничих ресурсів, виробництва і збуту продукції [1]. Ці ресурси становлять базу внутрішнього середовища, яке може ефективно взаємодіяти із зовнішнім. Внутрішнє середовище підприємства визначається внутрішніми змінними всередині підприємства, які безпосередньо впливають на процес перетворень (виробництва продукції, послуг) та функціонування підприємства [2, с. 71].

На відміну від типового для традиційного менеджменту протиставлення зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, можна констатувати наявність між ними свого роду проміжного шару, перехід-

ною середовища, елементи якої об'єднують в собі ознаки внутрішнього і зовнішнього середовища. Це можна трактувати як розширення внутрішнього середовища фірми в зовнішнє середовище, причому відбувається експансія як функціональної (за рахунок часткової інтеграції зовнішніх елементів), так і інституційного середовища (шляхом поширення правил і чинників внутрішньофірмової взаємодії на зовнішні інтегровані елементи) [3, с.37], вважає Котляров І. Д. Важливо також визначити підсистеми внутрішнього середовища та його елементи (характеристики).

До внутрішнього середовища підприємства відносяться наступні підсистеми:

1) кадрова підсистема, характеристиками якої є:

- характеристики персоналу підприємства;
- ефективність використання кадрового потенціалу;

2) управлінська підсистема, характеристиками якої є:

- апарат управління;
- механізм, методи, функції управління;

3) організаційна підсистема, характеристиками якої є:

- організаційна структура;
- формальні і неформальні комунікації між співробітниками і підрозділами;

4) майнова підсистема, характеристиками якої є:

- наявність і стан основних виробничих фондів, ефективність їх використання;
- наявність, стан основних невикористаних фондів, ефективність їх використання;

5) технологічна підсистема, характеристиками якої є:

- використовувані технології, їх новизна, характеристики;
- ефективність використання технологій;

6) науково-дослідна підсистема, характеристиками якої є:

- результати розробок нової продукції і послуг;
- результати розробок нових технологій;
- результати розробок в області підбору, навчання, перепідготовки кадрів;
- результати розробок щодо вдосконалення організації виробництва і праці;

7) фінансова підсистема, характеристиками якої є:

- наявність грошових коштів у підприємства;
 - цінні папери інших підприємств, придбані даними;
- 8) інформаційна підсистема, характеристиками якої є:
- організація збору, обробки, контролю інформації;
 - кількість і якість інформації, що надходить;
 - організація руху та використання інформації;
- 9) маркетингова підсистема, характеристиками якої є:
- методи і результати досліджень ринку;
 - розробленість шляхів реалізації продукції, підхід до встановлення цін, формування асортименту;
 - розробленість шляхів, схем постачання підприємства необхідними ресурсами [4, с.223-224];

10) виробнича підсистема:

- організація виробничої діяльності;
- робота працівників, результати кадрової політики.

Для ефективного аналізу внутрішнього середовища та оцінки його ефективності взаємодії його елементів слід застосовувати певні критерії. Чурлей Е. Г., Братенкова Т. М. пропонують наступні критерії для аналізу внутрішнього середовища підприємства:

1. Організація (кваліфікація співробітників, націленість на результат, взаємодія відділів підприємства).

2. Виробництво (якість робочого обладнання, якість продукції, що випускається, собівартість товару).

3. Фінанси (прибуток, витрати, швидкість обороту грошових коштів, стабільність).

4. Інновації (частота впровадження інновацій, ступінь новизни, термін окупності вкладених коштів).

5. Маркетинг (ефективність реклами, популярність марки, відгук споживачів, асортимент, рівень цін, додаткові послуги, обслуговування клієнтів) [5].

Як сфери внутрішнього середовища виступають: маркетинг (бізнес-функції), менеджмент, виробництво (бізнес-процеси) і ресурси (людські, фінансові, матеріально-технічні, нематеріальні). Запропонована структура внутрішнього середовища підприємства обумовлена класичним і сучасним науковими підходами. Так, сфера «ресурси» спирається на модель «трьох факторів» виробництва, в якій закладені класичні праця, земля, капітал, а також сучасний підхід до класифікації факторів виробництва, а саме, інформація та інше. Сфера «виробництво» являє собою свого роду технологію ув'язки задіяних на підприємстві ресурсів в процес (фіксування, формалізація бізнес-процесів підприємства). «Менеджмент» виступає інструментом формування механізму управління бізнес-процесами для досягнення цілей підприємства. Сфера «Маркетинг» виконує координуючу функцію по відношенню до «Менеджменту» і, отже, до всіх інших сфер, що підтверджується одним із сучасних інтерпретацій маркетингу як філософії бізнесу [5, с.189]. Ці сфери формують основу для формування напрямків вдосконалення управління внутрішнім середовищем підприємства. Отже для того, щоб кожна підсистема з її елементами працювали ефективно, слід здійснювати вдосконалення за наступними напрямками:

1) комплексне вивчення та аналіз ринку (маркетингова підсистема);

2) активізація інноваційної діяльності (технологічна підсистема, науково-дослідна підсистема, управлінська підсистема, організаційна підсистема);

3) ефективна виробнича діяльність (виробнича та кадрова підсистема);

- 4) комерційна діяльність підприємства на ринку (маркетингова, фінансова підсистема);
- 5) належне матеріально-технічне забезпечення виробництва (майнова підсистема);
- 6) економічна діяльність підприємства та раціональне використання ресурсів (фінансова, організаційна підсистема, управлінська);
- 7) післяпродажний сервіс продукції виробничо-технічного і споживчого призначення (технологічна підсистема, науково-дослідна підсистема);

Отже, внутрішнє середовище підприємства – це кадрова підсистема, управлінська, організаційна, майнова, технологічна, науково-дослідна, фінансова, маркетингова, які взаємодіють між собою та являють взаємозв'язок та завдяки ресурсній та операційній частині перетворюють ресурси у товари та послуги. Для того, щоб кожна підсистема з її елементами працювали ефективно, слід здійснювати вдосконалення за наступними напрямками: виробнича комерційна, матеріально-технічна, економічна діяльності, післяпродажний сервіс. Але подальшого дослідження та врахування складових елементів вимагає соціальна діяльність (підтримка на належному рівні умов праці і життя трудового колективу, створення соціальної інфраструктури підприємства, що включає власні житлові будинки, столові, лікувально-оздоровчі та дитячі дошкільні установи і т.п.).

Список використаних джерел:

1. Чернышев М. А., Коротков Э. М., Солдатов И. Ю., И. Ю. Основы менеджмента. URL: <https://port-u.org/kakobiektpupravleniya/vnutrennyayasreda> (дата звернення 11.12.2020 р.)
2. Стратегічне управління : навч. посіб. / В. Л. Дикань, В. О. Зубенко, О. В. Маковоз, І. В. Токмакова, О. В. Шраменко К. : «Центр учбової літератури», 2013. 272 с.
3. Котляров И. Д. Внутренняя и внешняя среда фирмы: соотношение и понятий. Вестник УрФУ. Серия экономика и управление. 2012. № 5. С. 34-41.
4. Нотченко В. В. Содержание и классификация внешней и внутренней среды предприятия. Проблемы современной экономики. 2010. № 2. С. 218-223.
5. Чурлей Э. Г., Братенкова Т. М. Методические подходы к оценке внутренней среды предприятия. Экономика и управления. № 2014. № 7. С. 189-193.
6. Макеева Е. Д. Анализ факторов внутренней и внешней среды предприятия. URL: <http://edrf.ru/article/27-08-17> (дата звернення: 11.12.2020 р.)

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ ОЦІНКИ

Шородок Є., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент організацій торгівлі»

Наук. кер. – Долга Г. В.

У цій статті визначено поняття системи управління підприємством. Розглянуто теоретичні основи ефективності системи управління підприємством. Досліджено методи і критерії оцінки ефективності системи управління підприємством.

This article defines the concept of enterprise management system. The theoretical bases of efficiency of enterprise management system are considered. Methods and criteria for evaluating the effectiveness of the enterprise management system are investigated.

Актуальність теми. Інтеграція України в європейські та інші міжнародні економічні структури вимагає нових прогресивних механізмів. Активний перехід на сучасні європейські методи роботи, сприяння розвитку взаємодії на горизонтальному рівні, розширення повноважень середньої та нижньої управлінських ланок у сфері обміну інформацією, заохочення ініціативності, вивчення досвіду європейських країн дають можливість сформувати нове власне бачення механізму забезпечення ефективності системи управління підприємством. Проблема стабілізації та розвитку економіки, особливо її виробничої сфери, уже тривалий час залишається нагальною для України. Відповідальність за розв'язання цієї проблеми покладається на системи управління виробництвом усіх рівнів ієрархії, більшість із яких досі не змогли адаптуватися до ринкових перетворень через брак досвіду функціонування в умовах конкуренції, економічного ризику, інноваційного розвитку, соціальної відповідальності тощо.

Мета статті полягає у формуванні підходів та розробці критеріїв оцінки ефективності системи управління підприємством на основі структурно-функціонального підходу, а також удосконалення механізму забезпечення ефективності управління підприємством.

Об'єктом статті є процес дослідження ефективності системи управління підприємством.

Предметом статті є теоретико-методичні та прикладні аспекти щодо проблем управління підприємством та підвищення його ефективності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у формування теоретичних засад, дослідження оцінки ефективності управління підприємством і прикладних рекомендацій із забезпечення ефективності управління підприємством здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, як М. Армстронг, Н. Афанасьєв, Д. Баюра, В. Василенко, В. Герасимчук, Л. Довгань, П. Друкер, Д. Загірняк, А. Єгоршина, О. Кендіюхов, К. Ковальська, А. Маслоу, В. Нижник, Д. Стеченко, Н. Сімченко, Н. Чухрай, С. Войтко, О. Гавриш, В. Дергачова, М. Згуровський, О. Зозульов, Л. Шульгіна, Г. Яловий та ін. Але існуючі в літературі підходи не передбачають можливості оцінювання ефективності системи управління як цілісного утворення, що складається з окремих підсистем. Оцінка ефективності управління містить багато дискусійних та невирішених питань, які здебільшого стосуються аспектів розробки конкретних методичних рішень. Недостатньо висвітленими є праці щодо вдосконалення механізму забезпечення ефективності управління та оцінювання рівня ефективності. Недостатня розробленість і практична значимість зазначених вище питань обумовили спрямованість даного дослідження та доводять актуальність обраної теми.

Викладення основного матеріалу дослідження. Згідно з основними положеннями теорії систем, будь-який об'єкт, явище чи процес (включаючи підприємство) можна розглядати як систему. Під системою

розуміють сукупність взаємозв'язаних в одне ціле елементів. Елемент системи – це частина цілого, яка в процесі аналізу не підлягає поділу на складові. Отже, для будь-якої системи характерно, що: 1) вона складається з двох або більшої кількості елементів; 2) кожний її елемент має властиві лише йому якості; 3) між елементами системи існують зв'язки, за допомогою яких вони впливають один на одного; 4) система не може існувати поза часом і простором. Вона має часову сутність (її склад може бути визначений у кожний даний момент), а також свої межі та навколишнє середовище [1, с.75]. На сьогоднішній день в науковій літературі існує велика кількість визначень системи управління підприємством, кожне з яких відповідає методології певного наукового розділу та, відповідно, наголошує на певному аспекті функціонування системи, її побудови, внутрішніх відносинах тощо. Так, О.С. Іванілов визначає, що система управління підприємством – це принципи та механізми прийняття рішень, проходження інформації, планування, а також системи мотивації та матеріального стимулювання [2, с.80].

Структура управління включає: функціональну й організаційну структуру, схему організаційних відносин, конкретні схеми взаємодій вищих органів управління і структуру персоналу [3, с.126]. Управління, як і будь-який інший вид діяльності, вимагає своєї конкретної оцінки, визначення його ефективності. В умовах ринкової економіки забезпечення ефективності управління є метою будь-якого підприємства, оскільки саме ефективність управління забезпечує успішне функціонування та розвиток кожної організаційно-господарчої ланки. Ефективність управління не визначається лише факторами зовнішнього середовища підприємства, в першу чергу, ефективність залежить від дій персоналу в процесі діяльності організації, в процесі реалізації розроблених планів і програм розвитку підприємства, в процесі досягнення певних цілей. Тобто, ефективність управління залежить від якості цілепокладання, адекватності обраних стратегій цілям підприємства, оптимальності процесів реалізації стратегій, мотивації персоналу на досягнення цілей, кваліфікації персоналу, технології та стилю управління. Підвищення ефективності і якості роботи підприємства в умовах ринкової економіки можна досягти лише шляхом поєднання прогресивної техніки і технології з раціональною організацією виробництва і праці, тобто, впровадження менеджменту [4, с.164].

Ефективність управління – це результативність функціонування системи і процесу управління як взаємодії керуючої і керованої систем, що забезпечує досягнення цілей підприємства; яка визначається співвідношенням ефекту від реалізації різноманітних інвестицій в систему управління підприємством з розміром витрат, необхідних для їх впровадження. Ефективність, у широкому значенні цього слова, означає співвідношення між результатом (ефектом) та витратами. Поняття «ефективність управління» не одержало поки чіткого визначення і тлумачення ні в науковій літературі, ні в практиці управління. Якщо ототожнити ефект управління з його результативністю, а витрати – з витратами на управління, то ми дійдемо до наступної логічної формули ефективності управління:

$$\text{Ефективність управління} = \frac{\text{Ефект (результат) управління}}{\text{Витрати на управління}} \quad (1.1)$$

У загальному вигляді ефективність організації можна охарактеризувати як співвідношення між ціною продукції, її собівартістю та якістю [5].

Необхідно зауважити, що в умовах ринкових відносин та конкуренції важливим узагальнюючим критерієм оцінки ефективності управління організацією є її конкурентоздатність. Конкурентоздатність організації може визначатись рейтингом, тобто, оцінкою, що характеризує її місце серед інших організацій, які постачають аналогічні продукти на ринок. Високий рейтинг (його зростання) відбиває високий рівень (зростання) ефективності управління організацією. На сьогоднішній день опрацьовані та реалізуються численні методики визначення рейтингу конкурентоздатності організацій, результати яких використовуються в якості однієї із характеристик ефективності управління [6, с.30]. Існує п'ять критеріїв короткотермінової ефективності: продуктивність; якість; ефективність; гнучкість; задоволеність. Критерії конкурентоздатності та розвитку відображають середньотермінову ефективність.

В умовах нестабільності вітчизняного ринку і невисокої продуктивності більшості підприємств, важливого значення набуває вибір методів оцінки ефективності системи управління організацією, які відповідатимуть особливостям її функціонування і змінам зовнішнього середовища. Саме цілеспрямований аналіз ефективності менеджменту дозволяє визначити не тільки рівень досягнень підприємств, а й можливості щодо їх вдосконалення і розвитку. Досвід останніх років свідчить, що в Україні не створено визнаної системи комплексної оцінки результатів діяльності управлінських служб, відсутні офіційні методи визначення ефективності менеджменту. Як зазначають науковці, дана ситуація пояснюється методологічною складністю таких розрахунків: не всі елементи економічного і соціального ефекту мають кількісний вираз, що ускладнює оцінку ефективності управління; слід врахувати не тільки кількісні, а й якісні показники; зміни у виробничо-фінансовій діяльності підприємств є наслідком впливу не одного фактора – вдосконалення системи менеджменту, а їх сукупності, тому важко визначити вплив кожного з них [4, с.162].

Існує можливість виділення різних методів формування критеріїв ефективності, зокрема, монокритеріальної і полікритеріальної постановки завдань. Якщо при монокритеріальній постановці відбувається оптимізація одного з параметрів ефекту, то при полікритеріальній – спільна оптимізація зазначених параметрів. Інший метод формування критеріїв ефективності передбачає віднесення однієї частини параметрів ефекту – параметри, які необхідно покращити – до чисельника, а іншої – параметри, які необхідно зменшити – до знаменника. Недолік методу в тому, що при зменшенні знаменника і незначній величині чисельника відбувається забезпечення великого значення критерію. Тому виникає проблема обмеження або чисельника, або знаменника. Ще один метод полягає в максимізації або мінімізації одного з параметрів ефекту, а також обмеженні інших. На сучасному етапі розвитку менеджменту часто постає необхідність застосування ретроспективного методу оцінки ефективності менеджменту, який полягає в дослідженні раніше створених систем менеджменту і результатів їх функціонування [2, с.79]. З аналізу попереднього досвіду отримують кількісні показники, що відбивають ефективність

менеджменту. Слід зазначити, що ретроспективна оцінка не дозволяє визначати порівняльну ефективність різних систем менеджменту, а також порівнювати його різні варіанти організації і здійснення [3, с.128].

Для здійснення оцінки ефективності управління, використовують наступні методичні підходи:

1. Співставлення затрат на менеджмент з кінцевими результатами діяльності підприємства: вихід валової продукції на одного керівника, одержання прибутку тощо.
2. Використання показників, безпосередньо пов'язаних з процесом менеджменту: трудоемність менеджменту і окремих його функцій та операцій, витрати матеріально-фінансових ресурсів.
3. Застосування підсумкових показників роботи підприємства.
4. Застосування емпіричних формул, які характеризують ефективність менеджменту. Емпіричні формули виводяться на основі встановлених залежностей, наприклад, за допомогою кореляційного аналізу.
5. Розрахунок інтегрованих показників, які визначають ступінь впливу менеджерів на використання основних факторів виробництва: землі, робочої сили і технічних засобів. Інтегральний показник розраховується на основі індивідуальних коефіцієнтів їх використання.
6. Нормативний підхід, який полягає у порівнянні фактичних витрат на менеджмент з нормативними.
7. Проведення експертних і якісних оцінок [4, с.158].

Критерії ефективності управління – це результативність управлінської діяльності менеджерів в організації, яка визначає якісні її сторони. До основних критеріїв відносять [6, с.276]:

- оперативність – своєчасність підготовки і прийняття рішень, а також налагодженість механізмів зворотнього зв'язку;
- надійність системи управління – достовірність, цінність і своєчасність інформації, відповідність прийомів і методів роботи сучасному рівню науково-технічного прогресу; рівень підготовки, стаж практичної діяльності та стабільність кадрів;
- якість виконання функцій, забезпеченість засобами оргтехніки;
- оптимальність системи управління – вибір оптимальних методів прийняття господарських рішень, обґрунтованість ступенів управління в організації, а також співвідношення централізації і децентралізації управління стосовно до конкретних умов, норм керованості та ін.

Г. Р. Джонс і Чарльз В. Л. Хіл пропонують для всебічної оцінки ефективності управління проводити окремі види розрахунків щодо визначення числових значень часткових критеріїв з наступним зведенням їх в інтегральні показники і загальний показник порівняльної ефективності різних варіантів менеджменту. Таким чином, доцільно використовувати систему критеріїв: часткові критерії, інтегральні (сумарні) критерії по групах і загальний критерій, що показує, який рівень використання потенціалу підлеглих можна очікувати від тієї чи іншої системи менеджменту. Система показників ефективності управління має оцінювати здатність менеджменту організації справлятися із проблемами, що виникають у процесі її діяльності. Разом з тим, показники ефективності мають відображати і зміну загального стану організації під впливом управлінських зусиль. Загальними критеріями оцінки системи управління підприємством можна вважати [6, с.145]:

- швидкість прийняття рішень та їх передавання на всі рівні структури;
- ефективність організаційної системи підприємства (робота всіх підсистем та відділів має бути скоординована та налагоджена так, щоб мінімізувати за часом передавання даних та прийнятих рішень, надавала б можливість приймати спільні рішення та активно брати участь у реалізації проектів, дозволяла контролювати досягнення цілей та визначення слабких місць);
- систему моніторингу та оцінки діяльності підприємства;
- характер взаємовідносин з зовнішнім середовищем (орієнтація на споживачів, характер відносин з конкурентами, постачальниками, органами влади).

Особливості функціонування підприємств в Україні виставляють нові вимоги до формування організаційно-економічного механізму управління підприємством, ефективність функціонування якого повинна забезпечуватися як під впливом удосконалення організації виробництва, праці та управління, так і спроможністю його пристосування до сучасних умов господарювання. Оцінюючи ефективність управління підприємством, необхідно на базі комплексного підходу сформулювати визначену множину показників економічної ефективності організації загалом та показників, що характеризують ефективність процесів управління [6, с.112]. Їх визначають як співвідношення між економічним ефектом діяльності організації загалом і затратами ресурсів на його досягнення.

Висновки. Наведена методика оцінки ефективності управління заснована на діагностичному обстеженні всієї системи управління підприємством. На основі послідовного аналізу згрупованих по блоках проблем управління підприємством, дана методика є підґрунтям оцінки економічної ефективності заходів щодо раціоналізації процесу управління.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук В.Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність: монографія / В.Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 2005 – 265 с.
2. Харун О.А. Ефективність використання персоналу в системі управління підприємством / О.А. Харун // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 4. Т. 1. – С. 78 - 80.
3. Харун О.А. Конкурентоспроможність персоналу підприємств в системі їх ефективного управління / О.А. Харун // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи : матеріали II між нар. наук.-практ. конф., Житомир, 17-18 квітня 2008 р. / . – Житомир, 2008. – С. 126 - 129.
4. Василик А.В. Інтелектуальний капітал підприємства як основний фактор виробництва в постіндустріальній економіці // Формування ринкової економіки: 36. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Т.2. : Управління персоналом в організаціях. – С. 158-164.
5. Корсаков Д.О. Організаційна діагностика системи управління персоналом підприємства [Електронний ресурс] / Корсаков Д.О. // Бібліотечний вісник. – 2011. – №4. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecoroz/2011_3/e113kors.pdf.
6. Геєць В. М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів [Електронний ресурс] : монографія / за ред. В. М. Гейця, А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2008. – Ч1. – 389 с. – Режим доступу : <http://uchebnik-besplatno.com/natsionalnaya-ekonomika-uchebnik/triada-prioritetiv-upravlinni.html>

ОБЛІК МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ПЛАТЕЖІВ

Андруськ О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Наук. кер. – Мустеца І. В.

У статті досліджено особливості розрахунків підприємства за податками і платежами. Досліджено проблеми обліку, умови визнання і класифікацію податків з метою обліку та аналізу на підприємстві. Доведено значний вплив податкового навантаження на фінансову стійкість підприємства, а також акцентовано увагу на послаблення податкового тиску на підприємство в умовах світової пандемії COVID 19.

The article examines the features of the company's calculations for taxes and payments. The problems of accounting, conditions of recognition and classification of taxes for the purpose of accounting and analysis at the enterprise are investigated. The significant impact of the tax burden on the financial stability of the enterprise is proved, as well as the emphasis on easing the tax pressure on the enterprise in the global pandemic COVID 19.

Розрахунки з бюджетом за податками й зборами займають важливе місце у системі управління будь-якого підприємства. Актуальність цього питання останнім часом зростає, адже держава в особі наглядових та контролюючих органів приділяє все більше уваги наповненню бюджетів усіх рівнів за рахунок податкових платежів та зборів. Як наслідок, зростає податкове навантаження на підприємства і фінансове навантаження на їхні грошові потоки. У такій ситуації актуалізуються старі і постають нові завдання перед системою обліково-аналітичного забезпечення усіх суб'єктів господарювання, оскільки саме воно є інформаційною базою для побудови взаємовідносин із наглядовими та контролюючими державними органами.

Ця проблема досліджувалася у роботах відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, у тому числі Петрик О.А., Кудрицький Б.В., Золотов Б.В. [2], Письменний В. [3], Лопушинський І. [4], Черновська М. [5] та інших. Проте, незважаючи на постійно зростаючий інтерес вітчизняних підприємств до процесів обліково-аналітичного забезпечення податкових платежів, саме проблеми обліку і аналізу розрахунків за місцевими податками і зборами, приділяється значно менше уваги науковцями. Враховуючи реформування місцевих і селищних рад, певні питання потребують подальшого вивчення, що і формує актуальність теми дослідження.

Основною метою реформи місцевого оподаткування є забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, система місцевого оподаткування повинна відповідати не тільки інтересам органів місцевого самоврядування, а також й інтересам населення територіальної громади.

Податкова система України являє собою сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які справляються у встановленому Податковим кодексом України порядку (рис. 1).

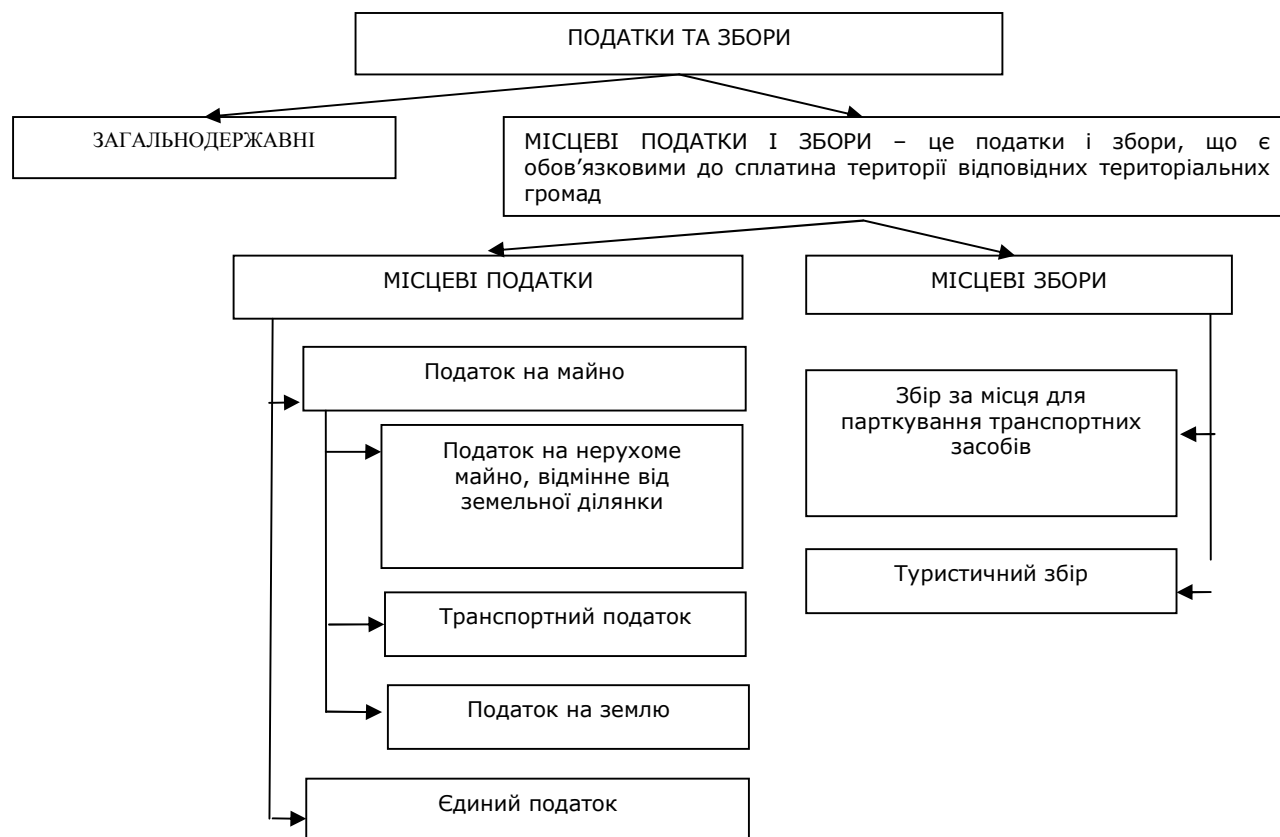

Рис. 1. Склад місцевих податків і зборів за ПК України [1, ст. ст. 8, 10]

В економічній літературі та в практиці поширеним є погляд на місцеві податки як на другорядні елементи у системі оподаткування. Згідно теорії обміну місцеві податки і збори слід розглядати як

еквівалентну плату за вигоди, які забезпечують органи місцевого самоврядування [2, с. 37]. Такий підхід до їхнього змісту ґрунтується на припущенні В. Письменний, в основі якого сформований механізм «голосування ногами» (мотивацією переїзду до тієї або іншої юрисдикції), в результаті чого відбувається раціональний перерозподіл суспільних послуг на місцевому рівні. Згідно теорії поворотної послуги місцеві податки і збори необхідно розглядати як плату за послуги, які надають органи місцевого самоврядування населенню відповідної території [3, с. 10].

І. Лопушинський вважає, що: «Місцеві податки та збори – це обов’язкові платежі, суми яких, відповідно до законодавством України, встановлюються органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (селища, села, міста або об’єднання сіл) та які зараховуються до її місцевого бюджету» [4].

Черновська М. стверджує, що «місцеві податки і збори повинні формувати у собі саме ту частину дохідної бази місцевих бюджетів, до якої центральні органи влади не мають ніяких повноважень. Ці кошти мають бути власністю місцевого самоврядування, на якій вони спираються при виконанні своїх завдань та функцій» [5].

Про місцеві податки та збори прийнято говорити як про єдине ціле, проте ці платежі відрізняються між собою (табл. 1).

Таблиця 1

Основні відмінності місцевих податків та місцевих зборів

Критерій	Місцеві податки	Місцеві збори
1	2	3
Призначення	Мають задовольняти потреби держави	Мають задовольняти певні потреби чи витрати установ
Характер обов’язку	Сплата пов’язана з чітко вираженим обов’язком платника	Характеризуються певною добровільністю його дій і іноді не регулюються відносинами імперативного характеру.
Періодичність	Характеризуються певною періодичністю.	Часто є разовими, і сплата їх здійснюється без визначеної системи
Значення	Займають велику питому вагу надходжень у дохідній частині місцевих бюджетів	Мають невелику питому вагу у дохідній частині місцевих бюджетів

Як видно з табл. 1, місцеві податки та місцеві збори мають між собою деякі відмінності, та все ж вони, на нашу думку, мають більше спільного. Місцеві податки і збори мають, перш за все, мають спільну мету – обидва створені, щоб задовольняти інтереси територіальних громад, від імені яких проводять свою діяльність органи місцевого самоврядування, тому що такі платежі є виключно їхньою фінансовою базою. Як наслідок, метою введення місцевих податків та зборів є забезпечення місцевих органів влади коштами, які необхідні для реалізації їхніх завдань та функцій, що перебувають у їх самостійному розпорядженні й концентруються в відповідних бюджетах.

Ми поділяємо дуже актуальне розмежування між податком та сплатою податку з точки зору В. Вишневського [6, с. 64]. Тобто, застосований в законодавчому визначенні термін «обов’язковий платіж» якраз і є по своїй суті сплатою податків. В. Бур’яковський у своєму визначенні додає законність його встановленого розміру та визначених термінів [7, с. 4].

Враховуючи раніше наведене, вважаємо за доцільно урегулювати розподіл категорій податок, збір, внесок, мита та плата через надання законодавчого визначення. Опосередковано існування різниць між поняттями доказує те, що формування інформації щодо обов’язкових платежів у платників податків відбувається згідно з чинними нормативно-правовими актами з фінансового обліку на різних рахунках.

Звідси, згідно інструкції про застосування плану рахунків [8], податки, збори та плата обліковуються на різних субрахунках рахунку 641 «Розрахунки за податками», внески на субрахунках рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням», а мито на рахунку 642 «Розрахунки за обов’язковими платежами». Також, відмінності між ними є у наявності або відсутності форми звітності, органах податкового чи іншого державного контролю, цільового або нецільового призначення. Тому пропонуємо власне визначення цих категорій:

Податок – це законодавче встановлений розмір грошової заборгованості перед бюджетом для фінансування потреб держави, який обліковується на різних субрахунках рахунку 641 «Розрахунки за податками», розраховується та надається платниками до податкових інспекцій у встановлений термін на підставі відповідної форми звітності, згідно якої підлягає внесенню в державний чи місцевий бюджет у граничні строки, а також за несплату якого встановлені фінансові санкції та контроль здійснюється органами податкової служби.

Внесок – це законодавче встановлений розмір грошової заборгованості перед позабюджетними фондами для фінансування соціальних потреб громадян, який обліковується на різних субрахунках рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» (крім банківських установ щодо Фонду гарантування вкладів фізичних осіб), розраховується та надається платниками до відповідних органів державного страхування у встановлений термін на підставі відповідної форми звітності, згідно якої підлягає внесенню у позабюджетні фонди у граничні строки, а також за несплату якого встановлені фінансові санкції та контроль здійснюється органами страхування.

Мито – це законодавче встановлений розмір грошової заборгованості перед бюджетом для фінансування потреб держави, який обліковується на рахунку 642 «Розрахунки за обов’язковими

платежами», розраховується та контролюється митними органами залежно від вартості товару на підставі вантажно-митної декларації, згідно якої підлягає внесенню у бюджет при переміщенні через кордон.

Збір – це законодавче встановлений розмір грошової заборгованості перед бюджетом для фінансування потреб держави, який обліковується на різних субрахунках рахунку 641 «Розрахунки за податками», вноситься у державний або місцевий бюджет у граничні строки без розробленої форми звітності, а також за несплату якого встановлені фінансові санкції та контроль здійснюється спеціальними уповноваженими державними органами влади.

Плата – це законодавче встановлений розмір грошової заборгованості перед бюджетом, яка повертається державі за тимчасове або постійне користування ресурсами, обліковується на різних субрахунках рахунку 641 «Розрахунки за податками», розраховується та надається платниками до податкових інспекцій у встановлений термін на підставі відповідної форми звітності, згідно якої підлягає внесенню в державний чи місцевий бюджет в граничні терміни, а також за несплату якого встановлені фінансові санкції та контроль здійснюється органами податкової служби.

Наведена класифікація сприяє більш повному висвітленню сутності податків і платежів, характеризує принципи і функції податків, та показує їхню роль в податковій системі держави, обґрунтовує напрям й характер впливу на соціально-економічну сферу держави.

Пропонуємо такі заходи з метою оптимізації податкового навантаження на підприємства на період карантину, враховуючи зонування території (червоні зони) через COVID 19: 1) Звільнити від будь-якої відповідальності за порушення податкового кодексу протягом 2020 року (термін можливо продовжити); 2) Заборонити проведення перевірок до кінця 2020 року (крім кримінальних); 3) Звільнення від сплати єдиного соціального внеску до кінця 2020 року; 4) Декларації фізичним особам підприємцям подавати до 1 грудня 2020 року; 5) Звільнення від сплати земельного податку, якщо земля перебуває під об'єктами, які використовуються у підприємницькій діяльності до 31 грудня 2020 року. 6) Звільнити підприємства від виплати податку на доходи фізичних осіб в період вимушеного простою співробітникам на період карантину[9].

Вищезазначені заходи дозволять оптимізувати податковий тиск на підприємства малого бізнесу і дозволять стабільно розвиватися в період карантину.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Петрик О.А., Золотов В.О., Кудрицький Б.В. Аудит: підручник / за заг. ред. проф. О. А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2015. – 498.
3. Письменний В. Місьцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України : [монографія] / В. Письменний. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2011. – 196 с.
4. Лопушинський І. Місьцеві податки і збори: стан та перспективизростання / І. Лопушинський. URL: http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:R3IAe3SDUJ:www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Tavnv/2009_63_2/63_2_25.pdf+site:www.nbuv.gov.ua.
5. Черновська М. Виникнення та розвиток місьцевого оподаткування / М. Чернявська. URL: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:EoAmos3ZGwJ:>
6. Вишневський В. Принципи оподаткування: обґрунтування і емпірична перевірка / В. Вишневський // Економіка України. – № 10. – 2008. – С. 55–72.
7. Бур'яковський В.В. та ін. Податки: Учебний посібник / Дніпропетровськ: Пороги, 1998. – 611 с.
8. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Інструкція від 21 грудня 1999 р. за № 893/4186, із змінами і доповненнями.
9. Мустеца І.В. Напрями оптимізації на підприємства малого бізнесу // Розвиток бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні: теорія, практика та професійна етика : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ірпінь, 5–6 листопада 2020 року. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. С.72
10. Податкові пільги для бізнесу через коронавірус. Дебет-Кредит. URL: <https://news.dtk.ua/taxation/common/61293>

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Барбуца Р., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена визначенню особливостей використання основних засобів у сільськогосподарському виробництві. Проведено аналіз використання основних засобів на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Агрофірма Оршівська», визначено напрями підвищення ефективності їх використання на підприємстві.

The article is devoted to determining the features of the use of fixed assets in agricultural production. The analysis of use of fixed assets at the agricultural enterprise of LLC Agrofirma Orshivska is carried out, the directions of increase of efficiency of their use at the enterprise are defined.

Актуальність дослідження. Матеріально-технічною основою процесу виробництва на будь-якому підприємстві є основні виробничі засоби. В умовах ринкової економіки первісне формування основних засобів, їхнє функціонування і розширене відтворення здійснюються при безпосередній участі фінансів, за допомогою яких утворюються і використовуються грошові фонди цільового призначення, опосередковуючи набуття, експлуатацію та відновлення засобів виробництва.

За таких умов виникає потреба в розробці ефективного механізму управління процесами надходження, експлуатації та утримання основних засобів сільськогосподарських підприємств. Незважаючи на те, що сьогодні основні засоби є важливими та широко досліджуваними об'єктами бухгалтерського обліку, існують проблеми у формуванні якісного інформаційного простору для управління основними засобами.

Метою статті є дослідження використання основних засобів в сільськогосподарському виробництві на прикладі ТОВ «Агрофірма Оршівська» та розробка напрямів підвищення ефективності їх використання на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процеси формування, наявності і використання основних засобів на ТОВ «Агрофірма Оршівська» Кіцманського району Чернівецької області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних засад і практики бухгалтерського обліку основних засобів сільськогосподарського підприємства.

Одними із найважливіших об'єктів для сільськогосподарських підприємств є необоротні активи, що попри різноманітні форми власності, організаційної будови (структури), розмірів та обсягів діяльності, потребують адекватного відображення в обліку і звітності. В розглядуваному аспекті зловживанням і назрілим є дослідження сучасного стану обліку необоротних активів в Україні та оцінка його відповідності вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Найбільш ёмною складовою необоротних активів аграрних підприємств є основні засоби. Вони відіграють ключову роль у формуванні кількісного і якісного складу сільськогосподарської продукції та в значній мірі впливають на конкурентоспроможність таких суб'єктів господарювання на ринку.

У складі матеріально-технічної бази аграрних підприємств першорядну роль відіграють засоби виробництва [1]. До них належать:

земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва;

трактори, мотори комбайнів, автомобілі, стаціонарні двигуни, електросилові установки і робоча худоба. Ці елементи матеріально-технічної бази складають енергетичні ресурси підприємства. Силові машини безпосередньо не впливають на предмети праці, але їхня роль у розвитку продуктивних сил сільського господарства надзвичайно велика;

сільськогосподарські машини і знаряддя, обладнання тваринницьких ферм і машини для приготування кормів, інші робочі машини, які застосовуються у сільськогосподарському виробництві, електромережі, водопроводи. Робочі машини є основою виконання всіх робіт у рослинництві і тваринництві, а також у галузях первинної переробки сільськогосподарської продукції;

виробничі приміщення та споруди, транспортні засоби і дороги; - продуктивна худоба і птиця; - корми, насіння, органічні і мінеральні добрива, засоби хімізації рослинництва і тваринництва, а також інші засоби виробництва в аграрних підприємствах.

Отже, основні засоби сільськогосподарських підприємств – це матеріальні активи, що володіють тривалим строком корисного використання, переносять свою достовірно визначену вартість на вартість виготовленої аграрної продукції частинами у вигляді амортизаційних відрахувань (відповідними частками) та дозволяють отримати майбутні економічні вигоди.

Аналіз руху основних засобів проводиться на основі наступних показників:

коефіцієнт надходження (введення) основних засобів;

коефіцієнт вибуття основних засобів;

коефіцієнт придатності;

коефіцієнт зносу.

Джерелом вихідної інформації для розрахунку показників руху основних засобів є фінансова звітність підприємств.

Проведемо аналіз наявності та стану основних засобів на підприємстві на ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр. На підприємстві ТОВ «Агрофірма Оршівська» первісна вартість основних засобів з роками практично не змінилась, що свідчить про низький рівень їх оновлення. Коефіцієнт зносу основних засобів на підприємстві збільшується і досяг у 2019 р. значення 71%. Отже, стан основних засобів стає незадовільним, адже у 2019 р. придатними для використання були лише 29% основних засобів.

Ефективне використання основними засобами аграрних підприємств можливе за умови ефективного управління ними. Як зазначає Рассоха В.В. [2]: управління основними засобами підприємства передбачає постійне здійснення перегляду наявного складу основних засобів і порівняння його з отриманими фінансовими результатами. При цьому використовується це порівняння з попередніми роками і визначається при якій політиці і при якій структурі виробничих фондів підприємство працювало найрентабельніше і наразі визначаються шляхи оптимізації складу виробничих фондів.

При загальному зменшенні вартості основних засобів ТОВ «Агрофірма Оршівська» на 1282 тис. грн. структура основних засобів змінилась не значно. У структурному відношенні спостерігається зменшення питомої ваги будівлі, споруд на 4,52%, інших основних засобів – на 2,94%., транспортних засобів – на 0,09%. При цьому питома вага земельних ділянок зросла на 7,03%, машин і обладнання на 0,25 процентних пунктів.

Проведемо аналіз економічної ефективності функціонування основних засобів підприємства ТОВ «Агрофірма Оршівська». Він характеризує результат використання всіх виробничих основних засобів підприємства. До основних показників ефективності використання основних виробничих засобів належать фондодідача, фондомісткість та рентабельність. Аналіз показників ефективності використання основних виробничих засобів проводиться методом порівняння фактичного їх рівня за звітний період з аналогічними показниками попереднього періоду.

Аналіз використання основних засобів на підприємстві виявив, що середньорічна вартість основних засобів підприємства за роки дослідження зменшилась на 657 тис. грн. Особливо значне вибуття основних засобів спостерігалось у 2018 р., при цьому їх середньорічна вартість зменшилась на 378,5 тис. грн. Активна частина основних засобів підприємства невелика і складає 10-12,7%. Також спостерігається зменшення її частки у 2019 р. Фондовіддача на підприємстві становила у 2017 р. 20,31 грн. реалізованої продукції на 1 грн. основних засобів, у 2018 р. – лише – 13,40 грн., а у 2019 р. знову збільшилась до 25,06 грн. Для активної частини основних засобів фондодідача зросла від 166 до 233 грн.

Облік, аналіз і аудит

Оскільки чистим фінансовим результатом для підприємства у 2018 і 2019 рр. був збитком, тому рентабельність основних засобів в ці роки мала від'ємне значення – відповідно -392,5% (2018 р.) і -289,67% (2019 р.).

Розрахунок впливу факторів проведемо за допомогою способу ланцюгових підстановок. Отримане зниження фондіввіддачі на ТОВ «Агрофірма Оршівська» в 2018 р. на 6,91 грн. відбулося в наслідок зниження питомої ваги активної частини на 0,63% і зниження фондіввіддачі активної частини на 48,88 грн. В 2019 р. відбулося зростання фондіввіддачі на 11,66 грн. за рахунок зниження питомої ваги активної частини на 1,31% і збільшення фондіввіддачі активної частини на 121,99 грн.

На приріст продукції впливає як збільшення обладнання та основних фондів у цілому, так і ефективність використання ОЗ (фондіввіддача). Важливо окремо визначити вплив кожного з цих факторів. Для цього використовуємо метод абсолютних різниць (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок впливу змін на обсяг продукції ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр.

Роки	Абсолютне відхилення по середньорічній вартості ОЗ	Фондовіддача базисного періоду	Зміна середньої вартості ОЗ (2*3)	Абсолютне відхилення фондіввіддачі	Середньорічна вартість ОЗ	Зміна фондіввіддачі (5*6)
1	2	3	4	5	6	7
2017	-	-	-	-	8621,5	-
2018	-378,5	20,31	-7687,34	-6,91	8243	-56959,13
2019	-278,5	13,40	-3731,9	11,66	7964,5	92866,07

З табл. 1 видно, що обсяг реалізації продукції в 2018 р. зменшився на 64595 тис. грн., Це відбувається за рахунок зменшення середньорічної вартості основних фондів на 378,5 тис. грн. і зменшення фондіввіддачі на 56959,13 тис. грн. В 2019 році відбулося зростання обсягу реалізації продукції на 89091 тис. грн. за рахунок зменшення середньорічної вартості основних фондів на 278,5 тис. грн. і збільшення фондіввіддачі на 92866,07 тис. грн.

Проведемо розрахунок амортизаційної віддачі ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр. (табл. 2). В результаті проведених розрахунків бачимо, що коефіцієнт амортизаційної віддачі має тенденцію до збільшення з 250,09 до 349,49, тобто практично у півтори рази. Це свідчить про зниження рівня використання основних засобів, що є негативним явищем в діяльності ТОВ «Агрофірма Оршівська».

Таблиця 2

Розрахунок амортизаційної віддачі ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютне відхилення (+,-)	
				2018 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.
1. Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	175065	110470	199561	-64595	89091
2. Амортизація, тис. грн.	700	727	571	27	-156
3. Коефіцієнт амортизаційної віддачі (1:2)	250,09	151,95	349,49	-98,14	197,54

В результаті проведених розрахунків ми бачимо, що коефіцієнт амортизаційної віддачі має тенденцію до зниження з 36,08 до 16,85, тобто більше ніж в два рази. Це свідчить про зниження рівня використання основних засобів, що є негативним явищем в діяльності ДП «Овруцьке лісове господарство».

Показники оцінки ефективності використання основних засобів поділяють на три групи:

- узагальнюючі;
- часткові;
- техніко-експлуатаційні

До узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів відносять фондіввіддачу і рентабельність основних засобів, які дозволяють оцінити дві сторони економічної ефективності їх використання — кількісну і якісну. Однак кожен з них може підвищуватися або знижуватися на підприємстві за один і той же проміжок часу. Тому в процесі порівняльної оцінки ефективності використання основних засобів двох і більше підприємств або періодів виникають труднощі, адже окремі підприємства при достатньо високих показниках фондіввіддачі мають низькі показники рентабельності і навпаки. Усунути цей недолік дає можливість розрахунок інтегральних показників.

Значення інтегрального показника дозволяє зробити оцінку економічної ефективності використання основних засобів. З трьох періодів відносно кращі показники використання основних засобів на ТОВ «Агрофірма Оршівська» були у 2017 р., де перший інтегральний показник має додатна значення і складає 4,34 грн.

Зазначимо, що загалом підприємство ТОВ «Агрофірма Оршівська» має вкрай низькі показники віддачі основних засобів і при цьому їх значення за аналізований період ще погіршились. Про це свідчить зниження другого інтегрального показника у 2017 р., величина якого склала 0,03 грн.

Часткові показники характеризують економічну ефективність використання окремих груп і елементів основних засобів. До них належать:

- виручка від реалізації продукції на 1 грн активної частини основних засобів;
- рентабельність на 1 грн активної частини основних засобів;
- інтегральний показник ефективності використання активної частини основних засобів.

Розрахунки свідчать, що використання активної частини основних засобів на ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр. погіршилися. Значення інтегрального показника було позитивним лише у 2017 р і дорівнював 34,19 грн.

Показники ефективності використання основних засобів досить суттєво впливають на показники фінансово-господарської діяльності підприємства, зокрема, виручку від реалізації продукції, робіт, послуг та фінансовий результат діяльності.

Зазначимо, що у 2019 р. порівняно з 2017 р. виручка від реалізації продукції на підприємстві скоротилася на 24496 тис. грн. Це зменшення пояснюється, у першу чергу, різким погіршенням ефективності використання основних засобів. За рахунок зниження фондovіддачі основних засобів на 2,84 грн. підприємство втратило можливість отримати 2229,3 тис. грн. виручки.

В розрахунках є певні відхилення, що пов'язано із заокругленням під час розрахунків.

З метою проведення більш детального аналізу ефективності використання основних засобів та її впливу на показники фінансово-господарської діяльності підприємства розрахуємо вплив окремих факторів на зміну фондovіддачі.

На збільшення фондovіддачі у 2019 році на 4,75 грн. вплинули:

зменшення виручки від реалізації на 24496 тис. грн. збільшило фондovіддачу на 2,84 грн.;

зменшення середньорічної вартості основних засобів на 657 тис. грн. зумовило збільшення фондovіддачі на 1,91 грн.

Серед причин зниження фондovіддачі основних засобів слід назвати також випередження темпів зміни вартості основних засобів над темпами зміни виручки від реалізації.

Використовуючи дані таблиці, маємо змогу розрахувати ступінь використання основних засобів на ТОВ «Агрофірма Оршівська». Цей показник визначається як відношення індексу зміни обсягу виручки до індексу зміни основних засобів за 2017-2019 рік. По аналізованому підприємству ступінь використання основних засобів становить 1,869 (1,806:0,966).

Отже, показники, які одержані при розрахунку впливу факторів на зміну показників ефективності використання основних засобів є умовні. Адже будь-яке зростання основних засобів розглядається як фактор, який знижує фондovіддачу, проте в умовах технічного прогресу ріст основних засобів, особливо їх активної частини є закономірним явищем, тому керівництво повинно прагнути до ефективного його використання.

При оцінці ефективності використання основних засобів необхідно враховувати особливості господарської діяльності, форму власності та стратегічну мету підприємства.

Список використаних джерел:

1. Труш Н.І. Ресурсно-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Н.І. Труш. – Київ, 2012. – 21 с.

2. Россоха В.В. Ефективність використання виробничого потенціалу в аграрній сфері АПК / В.В. Россоха // Економіка АПК. – 2004. – № 6. – С. 16-22.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ПОТОЧНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI

Бірчак Н., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Мустеца І. В.

У статті досліджено особливості обліку дебіторської заборгованості на підприємствах торгівлі. Особливу увагу звернуто на актуальність теми наукового дослідження, здійснено огляд наукових домok щодо об'єкту дослідження. Визначені основні проблеми які виникають у процесі організації обліку дебіторської заборгованості підприємства. Обґрунтовано аналітичний та синтетичний облік дебіторської заборгованості на підприємстві.

The article examines the features of accounting for receivables at trade enterprises. Particular attention was paid to the relevance of the topic of scientific research, a review of scientific houses on the object of study. The main problems that arise in the process of organizing the accounting of receivables of the enterprise are identified. Analytical and synthetic accounting of receivables at the enterprise is substantiated.

Правильність і точність відображення інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності підприємства є важливим елементом і запорукою успіху діяльності підприємства загалом. Для того щоб правильно відображати інформацію про дебіторську заборгованість необхідно добре розрізняти її види, типи господарських операцій та методику відображення їх в обліку. Можна також виділити ціле коло нерозв'язаних і актуальних питань пов'язаних з обліком дебіторської заборгованості тому виникає необхідність перегляду і удосконалення нормативно-правового поля щодо визнання і методики розрахунку дебіторської заборгованості, формування резерву сумнівних боргів.

Проблематикою дослідження займалися багато українських науковців, серед них: М. Бондар, М. Біблик, Л. Черненко, Ф. Бутинець, С. Голов, Т. Мараховський, В. Шевчук, Я. Соколов, В. Сопко, Н. Синькевич та інші.

Такий тренд, як збільшення і зменшення розміру дебіторської заборгованості суттєво впливають на фінансовий стан підприємства та його ключові показники господарської діяльності. Збільшення дебіторської заборгованості має негативний тренд по відношенню до оборотних активів підприємства, впливає на зменшення ліквідності підприємства, погіршення інвестиційної діяльності та в результаті до банкрутства. В свою чергу зменшення дебіторської заборгованості не за рахунок її погашення, а через зменшення доставки товарів, робіт і послуг є свідченням того, що зменшується ділова активність підприємства.

Враховуючи вищезазначене можна сказати, що тема наукової статті є актуальною і важливою для багатьох підприємств України, вона охоплює багато секторів економіки і потребує подальших досліджень.

Економічну сутність «дебітори» та дебіторська заборгованість науковцями трактується по-різному, однак підприємству необхідно керуватися законодавчими актами для того щоб чітко оцінювати дебіторську заборгованість та відображати її у звітності.

Головний нормативний документ, яким регулюється порядок ведення обліку на підприємстві та складання фінансової звітності є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [1].

Українські підприємства повинні керуватися такими стандартами (положеннями) бухгалтерського обліку, які регулюють питання методології обліку дебіторської заборгованості: П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [2] та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [3], в міжнародній практиці використовується МСФЗ 1 «Подання фінансових звітів» [4], МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» [5] та МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [6].

Сучасне визначення понять «дебітор» та «дебіторська заборгованість» враховуючи дослідження проведені Н. Синькевич зародилось понад півтори тисячі років тому, та протягом тривалого часу існування та використання їх сутність кардинально не змінилася, хоча, із розвитком бухгалтерської та фінансової науки вдосконалилася і потребує подальшого удосконалення враховуючи виклики сучасного світу. О.М. Кияшко визначає дебіторську заборгованість як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати, також І.О. Бланк вважає, що під дебіторською заборгованістю необхідно розуміти суму заборгованості на користь підприємства, що представлена фінансовими зобов'язаннями юридичних та фізичних осіб по розрахунках за товари, роботи, послуги, видані аванси та ін., а [7, с. 36].

Л.О. Лігоненко, вважає, що дебіторська заборгованість – включені у склад активів підприємства майнові вимоги до інших осіб, які є боржниками у відносинах, що виникають за різних обставин [8, с.88].

Л.В. Черненко вважає, що дебіторська заборгованість є правами (вимогами), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору на отримання боргів контрагентами, та фінансовим ресурсом, що тимчасово вилучений з кругообігу й підлягає поверненню в майбутньому. Н.Ю. Зудіна визначає поняття «дебіторська заборгованість» як право організації на надходження фінансових і нефінансових активів, яке виникає із зобов'язань юридичних та фізичних осіб у процесі господарської діяльності [9].

О.В. Рибкін вважає, що це – складова оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до фізичних та юридичних осіб з оплати товарів, продукції, робіт, також Т.М. Мараховська і О.С. Любенко зазначають, що дебіторська заборгованість – елемент оборотного капіталу, сума боргів фізичних та юридичних осіб підприємству [10].

На нашу думку, на основі аналізу наукових праць і літературних джерел можна виділити найбільш актуальні проблеми організації обліку дебіторської заборгованості:

1. Проблема організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її місце в обліковій політиці

2. Проблема реальної оцінки дебіторської заборгованості

3. Проблема формування та обліку резерву сумнівних боргів

4. Проблема відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку

5. Проблема проведення аналізу розрахунків з покупцями та замовниками при наявних методиках.

Проаналізувавши проблеми організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості проблеми її реальної оцінки, проблеми формування резерву сумнівних боргів та проблему відображення операцій з дебіторською заборгованістю на бухгалтерських рахунках, можна запропонувати такі рекомендації щодо вдосконалення обліку дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками.

Науковці акцентують увагу на необхідності приділити увагу організації обліку дебіторської заборгованості та доповнити облікову політику елементами, що дасть змогу вчасно виявити проблемні моменти та вжити заходи щодо відновлення платоспроможності покупців та замовників.

Дебіторська заборгованість відображається у формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у складі активів, а також у ф. 5 «Примітки до фінансової звітності», а саме розділ IX «Дебіторська заборгованість» у розрізі строків непогашення.

Основними джерелами інформації для контролю розрахункових відносин з покупцями і замовниками слугують первинні документи з обліку розрахунків.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем і замовником, за кожним пред'явленням до сплати рахунком, за кожною операцією.

У складі дебіторської заборгованості досліджуваного підприємства переважає дебіторська заборгованість за розрахунками з покупцями і замовниками послуг, схематично порядок документообігу по операціях з дебіторською заборгованістю представлено на рис. 1.

На підставі видаткових накладних на відпуск товарів і послуг складається Відомість 16 по рахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Порядок та форми розрахунків між постачальником та покупцем визначаються в господарських договорах.

Для прийняття зацікавленими особами адекватних та вчасних рішень щодо існуючої політики управління дебіторською заборгованістю в процесі антикризового регулювання фінансово-господарського стану істотно значення мають актуальність і якість інформації про стан розрахунків з дебіторами, що формується на базі даних бухгалтерського обліку конкретних суб'єктів господарювання.

Однак форма бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, яка рекомендована нормативно, не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання.

Крім цього, облікові регістри, що є рекомендовані для використання, не передбачають накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації і узагальнення.

Рис. 1. Порядок відображення в обліку дебіторської заборгованості на торговельному підприємстві

Це зумовлює неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість в обсязі і вигляді, достатньому для проведення аналізу розрахунків з дебіторами зокрема, і заборгованості загалом, з метою прогнозування ймовірності настання платіжної кризи суб'єктів господарювання, складання рекомендацій щодо її попередження.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України станом на 16 липня 1999 р. № 996 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1999. – (Офіційне видання Верховної Ради України).
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Міжнародний стандарт фінансової звітності 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
6. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Подання фінансових звітів». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
7. Міжнародний стандарт фінансової звітності 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
8. Бланк И. А. Финансовый менеджмент. Киев: Ника-Центр Ельга, 2004. 656 с.
9. Зудина, Н.Ю. Анализ и регулирование дебиторской задолженности в коммерческой организации: автореф. дис.... к.э.н. / Зудина Н. Ю. М.: ФГОУ, 2009. – 26 с.
10. Лігоненко Л.О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства / Л.О. Лігоненко, Н.М. Новікова. – К.: КНТЕУ, 2005. – 276 с.
11. Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №1. – С. 156-163.
12. Рибкіна О.В. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти // Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасні концепції розвитку : зб. матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції; 17 квітня 2019 р. – Київ : КНЕУ, 2019. – 690 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СТАТИСТИЧНИХ ІНДЕКСІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Бужора М., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Готельний і ресторанний менеджмент»
Наук. кер. – Багрій К. Л.

Стаття присвячена дослідженню теоретичних і методичних основ та прикладних питань формування й розробки напрямів соціально-економічного дослідження на основі системи статистичних загальних індексів.

The article is devoted to the research of theoretical and methodical bases and applied questions of formation and development of directions of social and economic research on the basis of system of statistical general indices.

На всіх стадіях дослідження статистика використовує різні методи, в тому числі метод рядів динаміки, кореляційно-регресійний та дисперсійний аналіз, вибіркове спостереження. Вони використовуються для вивчення масових суспільних явищ. Тому основними цілями в рамках даної статті є розкриття принципів та методик побудови загальних індексів як одного із інструментів вивчення інтенсивності розвитку, факторів впливу, структурних зрушень.

Питанням методології, теоретичним і практичним аспектам використання статистичних індексів присвячено ряд наукових праць сучасних вчених: Бек В.Л. [1], Герасименко С.С. [2], Єріна А.М., Єгоров І. Ю. [3], Кулинич О.І., Кулинич Р.О. [4], Чекотовський Є.В., Опря А.Т. [5], Корнієнко А.І., Остапчук Ю.М., Уманець Т. В., Пігарев Ю. Б. [6] та інші. Однак слід визнати, що залишилися ще не достатньо опрацьовані питання побудови та використання статистичних загальних індексів у соціально-економічних дослідженнях, які потребують поглибленого вивчення. Більш обґрунтовану позицію відносно функцій індексів займають індексологи Н. Виноградова, П.Казінець, У.Мересте, Г.Бакланов, які вважають, що індекси одночасно виконують і аналітичну, і синтетичну функції.

Поняття «індекс» містить в собі подвійне значення. По-перше, воно трактується як деякий показник або результат певних розрахунків; по-друге, як особлива відносна величина, за допомогою якої вивчається динаміка складних явищ шляхом їх агрегування зі взаємопов'язаними з ними явищами. В статистичній літературі при визначенні поняття «індекс» є істотні відмінності. Прихильники синтетичного напрямку бачать в індексах інструмент вивчення складних економічних явищ, що складаються з безпосередньо несумірних елементів. Таке розуміння індексів є домінуючим в науковій і особливо навчальній статистичній літературі.

Агрегатні індекси історично виникли як показники, покликані виконувати синтетичну функцію, направлену на узагальнення статистичних даних і отримання узагальнюючих відносних величин динаміки. Фундатор теорії індексів Е. Ласпейрес, уперше запропонував агрегатний індекс цін, вбачав у ньому виключно узагальнюючий відносний показник, мета якого – синтезувати різноспрямовану зміну цін будь-якого конгломерату різнорідних товарів. Ця точка зору отримала подальший розвиток в дослідженнях інших відомих індексологів – А. Маршалла, А. Боулі, І. Фішера та інших.

Таким чином, за методологією побудови і характером функції, що виконується, індекси виникли як особливі відносні величини. Ця обставина значною мірою зумовила погляди на суть індексів багатьох статистиків, які вбачали в них переважно синтетичні узагальнюючі показники. Відповідно до цієї концепції індекси розглядаються як категорії, що відображають відносну зміну складних явищ, окремі елементи яких безпосередньо несумірні.

Основною особливістю індексного методу є те, що його складові компоненти (абсолютні, відносні та середні величини) належать до певної об'єднуючої їх системи. Будь-які з перерахованих величин, що знаходяться поза системою, не мають відношення до індексного методу. Здатність індексного методу об'єднати в певну, цілеспрямовану систему ізольовані статистичні величини, являє собою новий рівень обробки статистичних даних, який відрізняє його від методів відносних і середніх величин. Отже, індексний метод і його основний інструмент – індекс – на відміну від названих методів повинен ототожнюватись передусім з поняттями «система» і «взаємозв'язок».

Системний підхід до дослідження динаміки соціально-економічних явищ реалізується в індексному методі таким чином: при індексуванні непорівнянних явищ елемент взаємозв'язку вводиться шляхом їх агрегування з певним сумірником. Рішення такого роду задач являє собою найбільш звичну для економістів сферу діяльності індексного методу. Однак, «складність» явищ не обмежується несумірністю їх елементів. Вона відображається і в тому, що між явищами і їх елементами існує внутрішній, причинно-наслідковий взаємозв'язок, який індексний метод використовує для виконання аналітичних функцій.

Чіткість інтерпретації, економічний зміст і зручність практичного розрахунку формули Ласпейреса зробили її самою популярною в світі для розрахунків індексу споживчих цін, який показує, у скільки разів змінилися б споживчі витрати в звітному періоді в порівнянні з базисним періодом, якби при зміні цін рівень споживання залишався незмінним. Такий розрахунок можна вважати коректним при відсутності суттєвих кількісних і якісних змін в структурі споживання (в часі, по території).

Вивчення динаміки роздрібних цін повинно бути максимально наближеним до сукупності товарів, вироблених в звітному періоді. Результат розрахунку за формулою Пааше показує, у скільки разів сума фактичних витрат населення на придбання товарів більше (менше) суми грошових коштів, яку населення повинно було б заплатити за ці ж товари, якби ціни залишались на рівні базисного періоду.

Статистичним аналізом доведено, що в довгостроковому аспекті формула Пааше занижує реальні зміни цін внаслідок суспільної від'ємної кореляції (відносно значення товару знижується, якщо його ціна зростає), а у випадку довгострокових і міжнародних співставлень різниця між індексами, зваженими різними способами, складає декілька процентів (до 30-50 %). Значення індексів, розрахованих по формулах Ласпейреса і Пааше, співпадають лише у випадку майже неможливого на практиці незмінного рівня структури товарної продукції базисного і звітного періодів.

Встановлено, що відмінності числових значень цих індексів можуть визначатися трьома факторами:

- 1) варіацією індивідуальних індексів цін;
- 2) зміною обсягів виробленої продукції, товарів;
- 3) коефіцієнтом кореляції, який виміряє тісноту стохастичного зв'язку між досліджуваними індивідуальними індексами.

Різниця в значеннях індексів, в основному визначається взаємним впливом змін цін і кількості продукції, товарів, в значній мірі – варіацією кількісних змін та в меншій мірі – коливаннями цін.

Характерною рисою індексного методу при виконанні аналітичної функції в соціально-економічних дослідженнях стає причинно-наслідковий підхід до вивчення явищ і їх елементів. Отже, виконуючи і синтетичну, і аналітичну функції, індексний метод не може проявлятися інакше, як через використання певного взаємозв'язку між явищами. Це відрізняє його від інших статистичних методів, зокрема, від

кореляційно-регресійного. Хоч останній також досліджує взаємозв'язки між явищами, але об'єктом його дослідження є стохастичний взаємозв'язок між явищами, а об'єктом індексного методу функціональний. Потрібно також підкреслити, що індекси не обов'язково повинні зв'язуватися тільки з динамікою процесів, вони використовуються і для порівняльної характеристики складних явищ в статистиці.

Таким чином, відмінною рисою індексного методу є те, що він досліджує не поодинокі соціально-економічні категорії, а їх систему, утворену за принципом функціональної залежності між явищами. Причому дослідження даної залежності може здійснюватися в різних напрямках.

Головне в індексному методі – перехід від аналізу кількісних відмінностей між елементами порівнюваних систем до аналізу кількісних відмінностей між системами загалом. Іншими словами, аналіз на рівні частковості здійснюється з метою його синтезу на рівні загального. У цьому проявляється єдність аналітичної і синтетичної функцій індексного методу. Математичні аспекти відображення взаємозв'язків є формальною стороною справи, похідною від якісної суті взаємозв'язків. Головним виступає розв'язання проблеми про те, чи дійсно даний взаємозв'язок функціональний за формою, а в практичному відношенні, – чи вірна вона за змістом і чи істотна за економічною значимістю.

Так, наприклад деякі дослідники, які вивчали розрахунок узагальненого індексу людського розвитку, стверджують, що він не завжди відображає задоволення населення своїм життям, тобто немає чіткої залежності показників багатства та рівня освіти, що формують його агрегат. Тому аналітики британського дослідного центру провели альтернативне дослідження, розраховуючи «Всесвітній індекс щастя». При розрахунку індексу враховують три чинники: задоволеність громадян рівнем життя; тривалість життя; екологічне благополуччя. При цьому порівнюються витрати (кількість природних ресурсів, що споживаються) з результатами (задоволеність життям та його тривалість). Україна має результат індексу 0,381, що відносить її на 95-те місце з 143-х країн світу [2, с.62].

Така постановка питання передбачає розгляд індексного методу на стику декількох наук: статистики, економіки, філософії і математики. З математичної сторони індексування є формальним прийомом виразу однієї величини за допомогою двох або більше інших величин, виходячи з наявності функціональної залежності між ними. При цьому має місце прив'язка статистичних аспектів індексування до соціально-економічної природи явищ, конкретна економічна оцінка отриманих індексів і т.д., що загалом зумовлює тісний зв'язок індексного методу з економічними науками. Індексування – це не просто оперування індексами, а проникнення в діалектичну природу взаємозв'язку між даними явищами, забезпечення об'єктивної кількісної характеристики цього взаємозв'язку і цілеспрямоване її використання в практичній діяльності.

Отже, індексний метод – це комплексна характеристика відносної зміни явищ у часі, просторі або в порівнянні з яким-небудь еталоном таких явищ, які внаслідок наявності функціональної залежності між ними представлені системою взаємопов'язаних показників за принципом представлення інтегрального результату через його складові.

Список використаних джерел:

1. Бек В. Л. Теорія статистики : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 288 с.
2. Герасименко С. С. Україна у сучасному світі : порівняльна багатомірна оцінка // Статистика України. 2018. №2 С. 59-64
3. Егоров І. Ю. Проблеми побудови узагальнюючих індексів інноваційного розвитку України // Статистика України. 2012. №4(47) С. 7-11
4. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підручник. Київ : Знання, 2010. 294 с.
5. Опрят А. Т. Статистика (модульний варіант з програмованою формою контролю знань) : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 496 с.
6. Уманець Т. В., Пігарев Ю. Б. Статистика : навч. посіб. Київ : Вікар, 2003. 623 с.

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Букатар О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена визначенню аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства. Проведено аналіз використання, визначено напрями підвищення ефективності їх використання на підприємстві.

The article is devoted to the definition of analytical support for the management of current assets of the enterprise. The analysis of use is carried out, the directions of increase of efficiency of their use at the enterprise are defined.

Актуальність дослідження. Стан оборотних активів у сучасних умовах господарювання відіграє важливу роль, оскільки вони формують вагому та найбільш мобільну частку в активах будь-якого суб'єкта господарювання. Тому, здійснюючи свою діяльність в умовах ринкової економіки як суб'єкт підприємницької діяльності, будь-яке підприємство повинно забезпечувати стан своїх оборотних активів на такому рівні, щоб швидко і якісно реагувати на потреби ринку. Внутрішня система управління оборотними активами для підприємства загалом і для галузі в цілому має ряд однакових ознак, які підпадають під нормативне регулювання. Разом з тим, кожне підприємство може виробляти власну систему управління оборотними активами, яка виконує поставлені перед нею завдання для користувачів. Різноманітний склад потреб щодо управління оборотними активами зумовлює постійну зацікавленість такою системою.

Метою статті є аналіз оборотних активів виробничого підприємства олійно-жирової галузі та розробка напрямів підвищення ефективності їх використання.

Об'єктом дослідження є процеси управління оборотними активами підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» на основі використання облікових та аналітичних технологій.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних і практичних засад

обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства як інформаційної основи прийняття рішень щодо ефективного їх використання.

Чітке розуміння сутності оборотних активів має велике практичне значення, адже правильне сприйняття економічної термінології спрощує роботу кожного підприємства, допомагає простежити та виявити взаємозалежності між різними факторами виробничо-господарської діяльності, що у подальшому дозволить не лише раціонально споживати наявні фінансові ресурси, а й будувати обґрунтовані економічні прогнози щодо доцільності використання та управління оборотними активами підприємства. Здійснивши аналіз визначень різних авторів економічної категорії «оборотні активи», пропонуємо таке трактування даного поняття: оборотні активи - це контрольовані суб'єктом господарювання ресурси, що можуть використовуватися у виробничому процесі та переносити свою вартість на готову продукцію або можуть бути перетворені на грошові кошти протягом одного операційного циклу.

Критичний аналіз поняття «система управління оборотними активами» різними науковцями [1-8] дав можливість сформулювати узагальнене визначення. Отже, під системою управління оборотними активами будемо розуміти цілеспрямовано організовану взаємодію між суб'єктом та об'єктом управління, що ґрунтується на базових принципах управління, забезпечуючи за допомогою відповідних функцій, методів та інструментів досягнення цілей, з урахуванням впливу ендегенних та екзогенних факторів.

Підприємство в нашій країні повинно самостійно, ґрунтуючись на чинному законодавчому полі та власному досвіді роботи, а також особливостях національної економіки, проводити коректний обліково-аналітичний процес щодо оборотних активів із врахуванням специфіки здійснення ним господарської діяльності відповідно до умов ринкової кон'юнктури та інших внутрішніх і зовнішніх факторів функціонування.

Управління оборотними активами включає наступні складові:

управління грошовими коштами, важливим напрямом управління якими є розрахунок мінімально необхідної суми для операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;

управління запасами – це забезпечення і підтримання їх оптимальної кількості та ефективного використання. Ефективне управління запасами дозволяє мінімізувати витрати з обслуговування, зберігання і витрачання запасів, прогнозувати інфляційні витрати на формування запасів;

управління дебіторською заборгованістю з метою оцінки реального стану та змін дебіторської заборгованості, та прогнозування відсутності сумнівних безнадійних боргів.

Об'єктом дослідження обрані процеси, пов'язані з обліком оборотних активів на Приватному акціонерному товаристві (ПрАТ) «Чернівецький олійно-жировий комбінат», який входить до складу виробничого комплексу Промислової групи "Войол". Підприємство випускає такі види продукції як олія соняшникова, олія ріпакова, олія соєва, лляна, паливні гранули; займається переробкою олійного насіння, виробництвом нерафінованих та рафінованих рослинних олій та виробництвом паливних гранул. Річна потужність з переробки - до 180 тис. т насіння соняшнику. Підприємство працює на давальницькій сировині, тому власної продукції та експорту немає. За 2017-2019 рр. фінансово-господарська діяльність комбінату була збитковою, майже критичною. Збитковість реалізації продукції досягла 26,1%. Чисельність працюючих на заводі скоротилась на 85 осіб. Оцінка фінансового стану ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» виявила погіршення показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності. Більшість показників ділової активності ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за період дослідження мали тенденції до покращення. Виключення становила кредиторська заборгованість, для якої залишились високими строки погашення, спостерігається зниження ефективності використання ресурсів підприємства.

Для оцінки економічного стану підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» можна здійснити аналіз засобів та джерел їх формування за 2017-2019 рр. Під час загальної характеристики засобів побачимо їхню наявність, склад, структуру і зміни, що відбулися в них.

За даними аналізу можна зробити такі висновки, що за 3 роки у структурі активів (коштів підприємства) відбулися деякі зміни: зменшення необоротних активів на 62557 тис. грн. (на 8,7%) за рахунок зменшення основних засобів на 64511 тис. грн. (9,0%) при одночасному збільшенні незавершених капітальних інвестицій на 1954 тис. грн. (на 336,3%). Оборотні активи на підприємстві зменшились на 74080 тис. грн. (на 68,1%). Це відбулось за рахунок значного зменшення дебіторської заборгованості на 47049 тис. грн., або на 81,5%. Також відбулось зменшення матеріальних оборотних активів на 27637 тис. грн., або на 54,3%. Також бачимо у 2019 р. збільшення грошових коштів і поточних фінансових інвестицій на 606 тис. грн., або на 429,8 відсотків.

Проведемо аналіз обсягів та структури оборотних активів ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2017-2019 рр.

Дослідження показників підприємства свідчать, що у звітному 2019 р. оборотні активи в порівнянні з 2017 р. зменшились на 74080 тис. грн. В структурі оборотних активів відбулись зміни. Якщо у 2017 р. найбільшу питому вагу займала дебіторська заборгованість – 53,1%, то у 2019 р. – матеріальні оборотні активи – 67,0%. Питома вага дебіторської заборгованості на підприємстві на кінець 2019 р. скоротилась до 30,8%. Частка грошових коштів і поточних фінансових інвестицій невелика, але вона за період дослідження збільшилась від 0,1% (2017 р.) до 2,2% (2019 р.).

Аналіз структури розміщення оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємства за сферами розміщення його окремих елементів здійснюється за на підставі даних форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Дослідження показників свідчать, що у 2019 р. в порівнянні з 2017 р. спостерігались наступні зміни: загальна величина оборотного капіталу зменшилась на 74080 тис. грн., за рахунок зменшення капіталу у сфері виробництва на 40265 тис. грн., або на 16,5%, зменшення в сфері обігу на 33815 тис. грн., або на 16,5%. В структурі оборотного капіталу 2019 р., найбільша питома вага капіталу сфери обігу – 69,9 %, а питома вага в сфері виробництва – 30,1%.

В 2018 р. порівняно з 2017 р., відбулися зміни в структурі оборотного капіталу: частка сфери виробництва скоротилась до 17% за рахунок зменшення виробничих запасів. Частка сфери обігу підприємства зросла за рахунок дебіторської заборгованості до 83%.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів на підприємствах використовуються різноманітні показники, найважливішим з яких є швидкість обороту. Тривалість обороту – це синтетичний показник, здатний відображати одночасно результат процесу матеріального відтворення – обсяг реалізації створених товарів і наданих послуг за даний період – і ефективність використаних у цьому процесі матеріальних засобів і коштів. За сучасних умов він може використовуватись на рівні підприємств і на макrorівні для розробки комплексних економічних програм. Оборотність оборотних активів обчислюється за планом і фактично. Порівнюючи фактичний час обертання з плановим, визначають прискорення або сповільнення обертання як щодо всіх нормованих оборотних коштів, так і щодо окремих їх статей. Для характеристики ефективності використання оборотних коштів використовується коефіцієнт обертання. Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних коштів за звітний період. Чим більше оборотів здійснюють оборотні кошти, тим оптимальніше вони використовуються. Коефіцієнт завантаження оборотних активів характеризує величину оборотних активів на одну гривню реалізованої продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на одну гривню реалізованої продукції, тим ліпше вони використовуються. Для характеристики ефективності використання оборотних активів може використовуватись коефіцієнт ефективності. Цей показник характеризує, скільки прибутку припадає на одну гривню оборотних коштів. Чим він більший, тим ефективніше використовуються оборотні кошти. Поліпшення використання оборотних активів вивільняє їх. При цьому, дане вивільнення може бути як абсолютним так й відносним.

Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2017-2019 р. виявив, що структура дебіторської заборгованості на підприємстві значно знизилась. Якщо у 2017 р. частка дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги склала 7,1%, то у 2019 р. – 50,6%. Відповідно частка дебіторської заборгованості за розрахунками знизилась з 92,9% до 49,4%. Найбільшу частку у структурі дебіторської заборгованості за розрахунками складала дебіторська заборгованість за виданими авансами. Хоча її питома вага за роки дослідження поступово скорочувалась з 79,0% (2017 р.) до 48,0% (2019 р.). Інша поточна дебіторська заборгованість на підприємства незначна, її питома вага у 2019 р. склала 1,4%.

Проведений аналіз оборотності оборотних активів на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» свідчать, що у 2018 р. в порівнянні з 2017 р. спостерігались наступні зміни: ефективність використання оборотних коштів підприємства покращилась, це свідчить про зменшення коефіцієнту завантаженості на 0,30, або на 46,8%. При цьому коефіцієнт оборотності збільшився на 1,39 або 88,0%; тривалість одного обороту зменшилась на 106,4 днів (за рахунок збільшення часу перебування коштів у запасах – на 85,38 днів, в коштах в розрахунках – на 20,73 днів). Це призвело до економії суми оборотних коштів у розмірі 10660,9 тис. грн. Якщо оборотні кошти використовувались би на рівні 2017 року, то кредиторська заборгованість склала 11041,9 тис. грн., що менше її поточної величини.

Якщо досліджувати 2019 р., то в порівнянні з 2018 р. спостерігались такі зміни: ефективність використання оборотних коштів підприємства продовжувала покращуватись, це свідчить про зменшення коефіцієнту завантаженості на 0,16, або на 49,1%. При цьому коефіцієнт оборотності збільшився на 2,87 або 96,5%; тривалість одного обороту зменшилась на 59,3 днів (за рахунок збільшення часу перебування в коштах в розрахунках – на 80,95 днів). В результаті виникла необхідність в додаткових оборотних коштах на суму 4550 тис. грн.

Таким чином, для ефективного функціонування підприємства необхідно ефективне управління як оборотними активами, так й важливими їх елементами – дебіторською заборгованістю і запасами для запобігання відволікання грошових коштів з обороту підприємства, а також грошовими коштами з метою збільшення їх величини, ліквідності активів балансу, ефективного розміщення вільного залишку грошових коштів, що не можливо без проведення їх детального економічного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Баранова В. Г. Теоретичні засади управління оборотним капіталом / В. Г. Баранова, С. М. Гоцуляк. Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса: ОДЕУ, 2008. № 30. С. 32–36.
2. Бланк І. А. Управління активами / І. А. Бланк. К. : Ника-Центр, Ельга, 2002. 702 с.
3. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. Інвестиції практика та досвід. 2008. № 4. С. 40–44.
4. Власова Н. О. Управління оборотними активами в підприємствах роздрібної торгівлі: монографія. Харків: ХДУХТ, 2014. – 258 с.
5. Ковалев В. В. Финансы предприятий : учебник. М. : ТК Велби, 2004. 352 с.
6. Поддєрьогін А. М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. Финансы підприємств : підручник. 6-те вид., перероб. та допов. К. : КНЕУ, 2010. 552 с.
7. Філатова З. В., Ротанова А.Г. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць. 2011. Вип. 29. С. 330–335.
8. Швець Ю. О., Скворцова А.В. Управління оборотними активами підприємств. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. № 13. С. 127–130.

ТЕНДЕНЦІЇ КОЛИВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Бучко О., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Наук. кер. – Багрий К. Л.

У статті досліджено інфляційні процеси в Україні за останні роки. Проаналізовано теоретичні аспекти сутності інфляції та її особливості в Україні.

The article examines inflationary processes in Ukraine in recent years. Theoretical aspects of the essence of inflation and its features in Ukraine are analyzed.

Однією з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки в багатьох країнах світу, яка негативно впливає на всі аспекти життя суспільства, є інфляція. Вона знецінює результати праці, знищує заощадження юридичних і фізичних осіб, перешкоджає довгостроковим інвестиціям й економічному зростанню. З переходом до ринкових форм господарювання в Україні особливого значення набуває державна політика, реалізація якої спрямована на досягнення стабілізації макроекономічних параметрів економічного зростання.

Метою дослідження є поглиблене вивчення та аналіз теоретичних аспектів сутності інфляції та її особливостей в Україні, з'ясування ролі регулювання ціноутворення в процесі стабілізації економічної діяльності, а також в пошуку можливих шляхів подолання інфляції в країні.

Об'єктом дослідження є коливання інфляційних процесів в економіці України.

Предметом дослідження є тенденції коливання інфляційних процесів в економіці України.

Питаннями інфляційних процесів та розробкою засад антиінфляційної політики займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед яких Дж. Кейнс, І. Фішер, М. Фрідмен, В. Гесць, А. Гриценко, С. Марцин, С. Кравченко та інші.

Інфляція – це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою, яка виявилась незабезпеченою економічними благами. Це одна з найбільш актуальних проблем сучасності, її називають ворогом суспільства номер один. Вона тісно пов'язана з проблемою зайнятості населення, безробіттям, матеріальним і духовним благополуччям. Головна особливість інфляції полягає в тому, що вона стосується кожного. У світі немає країни, яка б тією чи іншою мірою не зазнала втрат від неї. Україна не є винятком [1]. Сучасна інфляція відбувається під впливом не тільки грошових, але й негрошових факторів, їй властива низка характерних особливостей:

- якщо раніше інфляція носила локальний характер, то зараз – всеосяжний;
- якщо раніше вона охоплювала певний період, тобто мала періодичний характер, то нині є «хронічною».

Інфляційні процеси в Україні були зумовлені такими причинами:

- не виважена первинна емісія, диспропорційність у структурі економіки, що виникла за часів існування адміністративно-командної системи;
- залежність українських виробників від імпорту (енергоносіїв, окремих сировинних матеріалів, комплектувальних виробів тощо);
- неефективність безготівкової системи розрахунку, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі;
- зростання цін на імпортні товари та послуги, необґрунтоване встановлення валютного курсу;
- втрата зацікавленості у продуктивності праці;
- суттєве скорочення інвестицій;
- надмірне розширення тіньового сектору економіки;
- використання неринкових форм розрахунків, зокрема бартеру;
- низький рівень спроможності економіки щодо задоволення внутрішнього попиту.

Основним показником, за допомогою якого вимірюється інфляція в країні, є коефіцієнт інфляції або індекс споживчих цін, він характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді порівняно з минулим (табл. 1). Індекс інфляції показує, наскільки змінилася вартість фіксованого набору товарів і послуг для споживачів у даному періоді стосовно попереднього [2]. Споживчий набір впроваджується централізовано, є однаковим для всіх регіонів України і являє собою набір самих характерних і важливих для домашнього споживання товарів і послуг.

Таблиця 1

Індекс інфляції в цілому по Україні з 2010 по 2020 рр. [3]

Період	Індекс інфляції, %	Інфляція, %	Зміна, %
2020	102,70	2,70	-1,30
2019	104,10	4,10	-5,90
2018	109,80	9,80	-4,20
2017	113,70	13,70	+1,70
2016	112,40	12,40	-30,60
2015	143,30	43,30	+18,30
2014	124,90	24,90	+23,90
2013	100,50	0,50	+0,50
2012	99,80	-0,20	-5,20
2011	104,60	4,60	-4,40
2010	109,10	9,10	-2,90

Як показують дані, найвищою інфляція була у 2014-2015 рр. Вона була сформована за рахунок трьох основних складників, таких як продукти харчування, житлово-комунальні послуги та алкогольні

напої і тютюнові вироби. У 2016 р. відбулося стрімке зниження споживчої інфляції, а саме до 12,4%, тоді як у 2015 р. споживчі ціни зросли на 43,3%. Динаміка споживчих цін у 2016 р. була близькою до прогнозів Національного банку, що публікувалися в інфляційних звітах протягом року та передбачали зростання споживчих цін на 12% за підсумками року. Протягом 2016 р. ціни на товари, що переважно імпортуються, такі як побутова техніка, одяг та взуття, уповільнили зростання до 5,7% та 5,5% (порівняно з 36,4% та 35% відповідно у 2015 р.). Ціни на окремі товари, наприклад аудіо- та відеотехніку, а також обладнання для обробки інформації, навіть знизилися в річному вимірі (на 1,8% та 0,4% відповідно). Також суттєво сповільнилося зростання цін на продукти харчування з високим ступенем обробки, а саме до 5,7% (із 42,3% у 2015 р.). На початку 2017 р. інфляційний тиск посилювався. Споживча інфляція у березні 2017 р. становила 15,1%. Зростання цін прискорилося за більшістю основних складників споживчого кошика на тлі збільшення виробничих витрат та низької бази порівняння. Інфляція сирих продуктів харчування пришвидшилася за рахунок збільшення виробничих витрат, активного експорту і низької бази порівняння. Також збільшилися темпи зростання адміністративно регульованих цін внаслідок планового підвищення окремих тарифів та акцизів.

Фактичний рівень інфляції в 2018 році нижче прогнозного показника Національного банку (10,1%), оприлюдненого в інфляційному звіті за III квартал 2018 року. Базова інфляція в грудні 2018 року в порівнянні з попереднім місяцем склала 0,6%, за 2018 рік у цілому - 8,7% (відносно високий рівень). Зростання цін виробників за 2018 рік склав 16,5%. Ціни імпортованої продукції збільшилися на 15% (вплив цього фактора особливо відчутно для країн з малою відкритою економікою, до яких належить і Україна). Обидва ці чинники створювали додатковий інфляційний тиск на споживчі ціни.

Зростання споживчих цін в Україні в 2019 році сповільнилося до 4,1% в порівнянні з 9,8% в 2018 році, повідомила Державна служба статистики України. У грудні 2019 року в порівнянні з попереднім місяцем, дефляція склала 0,2% проти інфляції 0,1% в листопаді, 0,7% - в жовтні. Держстат уточнює, що середньорічна інфляція в 2019 році (січень-грудень до січня-грудня попереднього року) знизився до 7,9% з 10,9% роком раніше. Базова інфляція в грудні в порівнянні з листопадом - 2019 року склала "мінус" 0,3%, за рік в цілому - 3,9%. Примітно, що продукти харчування подорожчали в минулому році, за оцінками Держстату, на 4,8%, тобто, зростання цін на продукти було вище за споживчу інфляцію. Найбільш сильно подорожчали фрукти - на 18,8%, хліб - на 9,7%, масло - на 7,8%, сир - на 7,7%, молоко - на 7,4%. Алкогольні і тютюнові вироби за 2019 рік подорожчали на 13%. Гаряча вода та опалення подорожчали на 14,4%, послуги водопостачання - на 12,7%, водовідведення - на 12,2%. Але, завдяки зниженню тарифів на газ на 28,7% в цілому житлово-комунальні послуги подешевшали на 1,9%. Споживча інфляція в 2019 році була на найнижчому рівні з 2013 року [3].

У 2020 році інфляція залишиться у цільовому діапазоні 5% +/- 1 в.п - помірно прискориться у подальші місяці та на кінець 2020 року становитиме 6%, тобто залишиться в межах цільового діапазону. Однак споживчий попит залишатиметься пригніченим ще досить тривалий час після завершення дії карантину, і це стане на заваді зростанню інфляції понад цільовий рівень у поточному році.

Проаналізувавши інфляційні процеси в Україні, можна виділити наступні фактори, що спричинили наявний темп інфляції рівень якого дорівнює кризовому: зростання цін на паливно-енергетичні ресурси, що викликане політичним конфліктом в країні, криза влади, зростання цін на споживання, комунальні послуги, знецінення гривні, COVID-19 та безперечно витрати на війну.

Отже, основними методами антиінфляційної політики повинні бути: зниження дефіциту державного бюджету; припинення фінансування збиткових підприємств; зменшення непродуктивних витрат; контроль над зростанням заробітної плати; підтримка стабільності грошової одиниці як усередині, так і ззовні тощо. Серед ефективних методів боротьби з інфляцією нами було виділено такі: контроль над грошовою масою; стабілізація інфляційних очікувань населення; збільшення ступеня товарності економіки; зменшення податків; регулювання валютного курсу. Важливо уявити, що інфляція не виникає зникає, а розвивається як загальноекономічний процес, який нагромаджує дисбаланс і протиріччя в усіх сферах суспільно-економічного життя. Звичайно, він охоплює грошовий обіг, кредитну систему і фінанси, виробничі і особисті споживання. Таким чином, з викладеного вище видно, що інфляція - це складний багатопрофільний процес, який впливає на ціноутворення та завдає серйозної шкоди економіці країни [4].

Інфляція призводить до кризи державних фінансів. Через неї реальна вартість доходів бюджету постійно зменшується, тому державі доводиться зменшувати свої витрати. Заходи щодо оздоровлення фінансової ситуації в Україні дадуть позитивні результати лише за умови обов'язкового і суттєвого оздоровлення фінансів як базової ланки економіки, фінансів підприємств та організацій, ефективного стимулювання ділової активності та підприємництва, продукуючого процесу.

Список використаних джерел:

1. Гайдуцький П. Інфляція: зовнішні і внутрішні виклики // Урядовий кур'єр. 2017. № 244. С. 8-9.
2. Круш П. В., Клименко О. В. Інфляція: суть, форма та її оцінка : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 288 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 27.10.2020).
4. Горбанський А. Ідентифікація типу інфляційного процесу в Україні // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. № 1. С. 76-81.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ У ТОРГІВЛІ

Васкул В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Євдошак В. І.

У статті розкрито особливості обліку і оподаткування доходів на торговельних підприємствах в умовах надання сезонних знижок. Досліджено особливості бухгалтерського обліку доходів на вітчизняних торговельних підприємствах.

The article reveals the features of accounting and income taxation at commercial enterprises in terms of seasonal discounts. Peculiarities of income accounting at domestic trade enterprises are investigated.

Актуальність даної теми полягає в тому, торгівля виступає одним із пріоритетних секторів економіки нашої вітчизни. Безпосередня ступінь перспективного розвитку якого є визначальним для потенційних реальних можливостей зростання інших взаємопов'язаних із нею секторів в цілому. В силу таких умов досить актуальним є формування такої основи для високопродуктивної роботи працівників торговельної сфери, й всебічне сприяння досягнення бажаного рівня прибутковості діяльності торговельних підприємств. Проте зростання у динаміці рівня доходів підприємств сфери обігу практично не можливе без підвищення кінцевого рівня ефективності їх діяльності. Ключовим питанням у відповідності до вищезазначеного виступає одержання відповідного обсягу доходів. Проте їх безпосереднє одержання торговельним підприємством спонукає появу проблеми щодо їх подальшого розподілення та споживання в ході торговельного циклу.

Метою статті є обґрунтування необхідності удосконалення бухгалтерського обліку та оподаткування доходів в торгівлі.

Об'єктом дослідження є процеси обліку та оподаткування доходів та торговельних підприємств.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань удосконалення бухгалтерського обліку доходів на вітчизняних торговельних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення системи бухгалтерського обліку доходів на торговельних підприємствах знаходять своє відображення у працях провідних вітчизняних та закордонних вчених економістів: Н.Г. Белова, Ф.Ф. Бутинця, М.А. Вахрушена, В.Г. Гетьмана, В.В. Говді, А.А. Голованова, С.Ф. Голова, Г.С. Кличова, Є.І. Костюкова, Д.А. Ларинова, Б.Г. Маслова, В.Б. Моссаковського, В.Ф. Палія, Г.В. Постнікова, М.С. Пушкаря, Ю.І. Сігідова, Я.В. Соколова, В.В. Сопко, Л.В. Сотнікова, Б.Н. Хосієва, Л.І. Хоружного, та інших. Проте варто відмітити ту обставину, що низка аспектів щодо обліку доходів, організації та методики їх облікового відображення, процедури їх формування й розподілу в ході здійснення фінансово-господарської діяльності дає змогу стверджувати, про недостатність дослідження даних питань, та наявність низки проблемних аспектів. В силу чого, вважаємо за доцільне продовжити дослідження даної категорії, зі сторони аспектів облікового відображення. Все відповідно визначає актуальність даного дослідження та важливе значення при керуванні основною діяльністю торговельного підприємства.

Результати досліджень. Порядок оподаткування доходів підприємців на загальній системі оподаткування встановлений ст.177 Податкового кодексу України [1]. Оподаткуванню підлягає чистий дохід, тобто різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій та негрошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю такої фізичної особи – підприємця. Отже, для підприємців важливо розуміти, які доходи та витрати включати в оподаткування, а які ні. До складу загального оподаткованого доходу зараховується виручка, що надійшла підприємцю як в грошовій, так і в натуральній формі від провадження господарської діяльності. Датою при формуванні загального оподаткованого доходу є дата фактичного надходження коштів на банківський рахунок (у касу) або отримання інших видів компенсацій вартості поставлених (або тих, що підлягають поставці) ним товарів (тобто застосовується касовий метод) [1].

Першочерговим принципом раціональної організації обліку в оптовій торгівлі є звітність МВО у передбачені заздалегідь, визначені строки, а також ефективна організація аналітичного обліку ТМЦ в бухгалтерській службі ПП «Шанс» в розрізі місць їх безпосереднього збереження.

Нормативним ґрунтом організації бухгалтерського обліку доходів на ПП «Шанс» виступає П(с)БО 15 «Дохід», затверджене Наказом Міністерства Фінансів України №290 від 29.11.1999р. (зі змінами від 27.06.2013р. №627) [2], а також Наказ про облікову політику. Саме у відповідності до даного Наказу, обліковий процес на торговельному приватному підприємстві, яке виступає об'єктом дослідження в даній випускній кваліфікаційній роботі організовано за журнально-ордерною формою бухгалтерського обліку.

При цьому присутня часткова автоматизація облікового процесу в середовищі програмного продукту «1С: Бухгалтерія». П(С)БО 15 «Дохід» [2] передбачено основні умови, у відповідності до яких досліджуване приватне підприємство повинне здійснювати визнання доходів від гуртового продажу товарної маси в розрізі асортименту:

- у майбутньому очкується зростання економічних вигід;
- їх оцінку можна об'єктивно обчислити.

При цьому, під збільшенням економічних вигід мається на увазі зростання сукупної вартості активів чи скорочення вартості зобов'язань суб'єкта господарювання у відповідному періоді.

Продаж товарів організовується на основі укладення договорів, переважна більшість із них у безготівковій формі, тому за таких взаємовідносин оформляються такими документами, як накладні, рахунки-фактури, ТТН (товарно-транспортні накладні).

Схема організації ходу процесу документообігу операцій щодо відображення доходів торговельного підприємства подана на рис. 1.

У дослідженнях вітчизняних науковців особлива увага приділяється саме удосконаленню синтетичного та аналітичного обліку доходів від реалізації товарів, це зокрема стосується напрацювань І.К. Прохорчук [9], в яких розглянуто практичні проблеми обліку процесу реалізації та шляхи вдосконалення аналітичного обліку доходів в торговельній сфері. Зокрема аналітичну деталізацію про доходи від реалізації товарів, дослідниця пропонує здійснювати за наступними критеріями, які доцільно використати для запровадження на торговельному підприємстві, а саме: розмежування інформаційних потоків на дві підгрупи: зовнішні та внутрішні; деталізація за об'єктами аналітики (в цілому по торговельному підприємстві, товарні склади, групи товарів, товарні позиції), що в комплексі сприяє стимулюванню мотиваційної політики досліджуваного підприємства; періодизація в часовому просторі (за відповідний проміжок часу чи період господарського циклу). При опрацювання спеціальної вітчизняної літератури було

виявлено низку проблемних аспектів при здійсненні організації обліку доходів за сучасних умов господарювання, це першочергово стосується наукових публікацій А.Н. Губіна [10], С.Р. Добриніна [11], зокрема, вчені пропонують низку удосконалень організації даної ділянки облікового процесу.

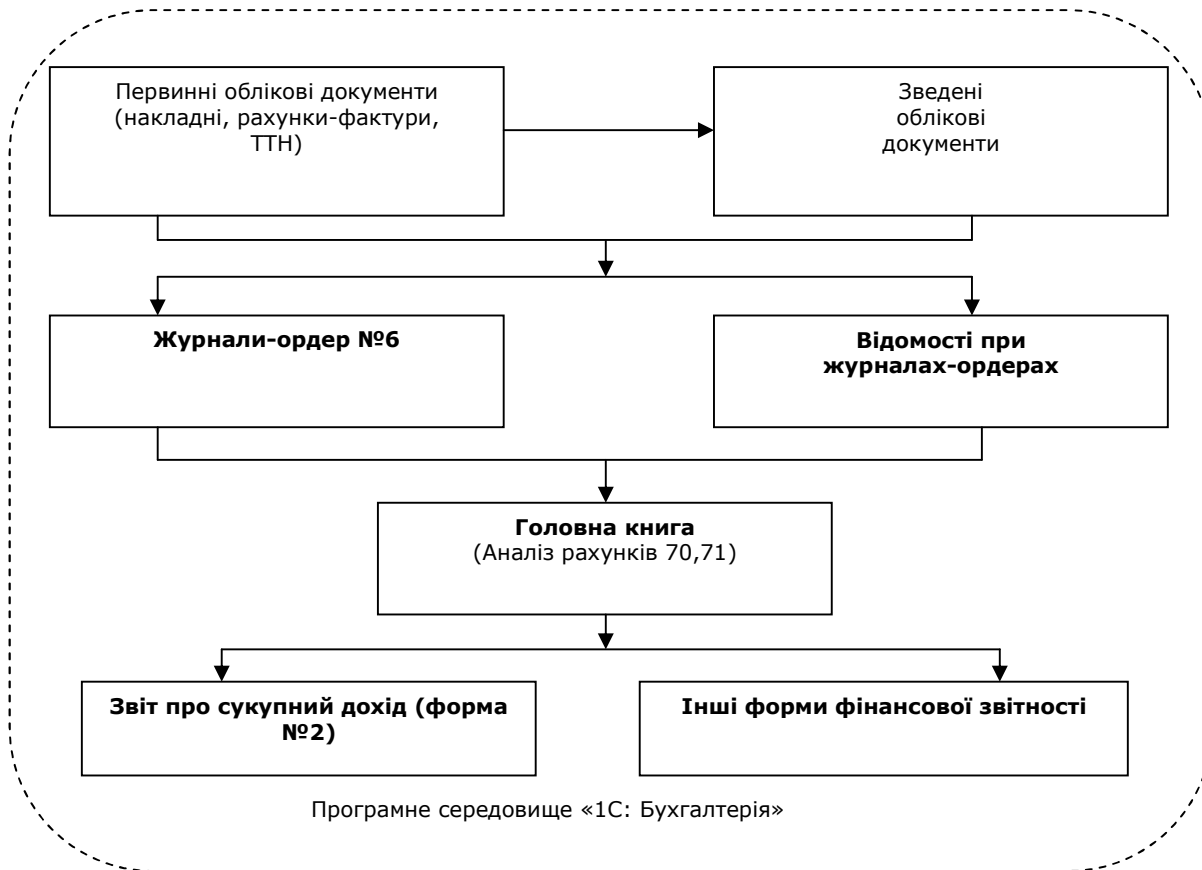

Рис. 1. Схема документообігу з відображення доходів від реалізації товарів та торговельному підприємстві

У відповідності до п.5 П(с)БО 15 «Дохід» [3] доходи на ПП «Шанс» визнають визнаються в ході збільшення вартості активів (або ж скорочення вартості зобов'язань), що в комплексі забезпечує приріст власного капіталу. При цьому, за умов такого зростання (чи скорочення), до уваги не береться збільшення капіталу, коли він поповнюється за рахунок внесків його засновників. Окрім того, в обов'язковому порядку оцінка доходів повинна бути здійснена ретельно та об'єктивно.

Торговельне підприємство застосовує низку визначених вищезгаданим Національним положенням (стандартом) критеріїв при здійсненні процедури визнання доходів окремо по відношенню до кожної операції в ході торговельного циклу. Окрім того, п.6.1 – п.6.8 П(с)БО 15 «Дохід» [3] визначено спектр надходжень від інших осіб, що не визнаються доходами.

п.8 П(с)БО 15 «Дохід» [3] передбачено, що дохід (виручку) від реалізації товарів на торговельному підприємстві слід визнавати, лише при виконанні цілої системи ключових умов:

- гуртовим покупцям товарів передається спектр ризик та вигід, що першочергово обумовлено правонаступництвом на цінності;
- торговельне підприємство не контролює в подальшому реалізовані гуртом товарно-матеріальні цінності, тобто втрачає на них право;
- сукупну суму доходу від гуртової реалізації товарів підприємства можна об'єктивно та достовірно оцінити в цілому;
- існує впевненість у тій обставині, при якій в майбутньому в результаті здійснення господарської діяльності підприємством можна буде досягти збільшення економічних вигод;
- витрати, які мають пряме відношення, до вищезазначеної операції, можна об'єктивно оцінити в комплексі.

На думку інших вчених, зокрема О.В. Фоміної [12] існуюча система класифікації доходів задля задоволеності вимог обліку за П(с)БО 15 «Дохід» [3] є доволі обмеженою, перш за все це викликано тим, що вона пов'язана із класифікацією витрат, та безпосередньо застосовується для потре складання звітності підприємства. З цією метою вітчизняна дослідниця пропонує введення рахунків третього порядку до рахунку 702 «Дохід від реалізації товарів», дану пропозицію теж доцільно впровадити на торговельних підприємствах:

- 7021 «Дохід від гуртової реалізації товарів в період акцій»;
- 7023 «Дохід від гуртового продажу товарів зі знижками»;
- 7024 «Дохід від гуртової реалізації товарів під час розпродажу»;
- 7025 «Дохід від гуртової реалізації товарів за іншими активізаційними заходами» [12].

Цілковито підтримуємо думку вітчизняних вчених, та вважаємо, що саме застосування такого

поглиблення деталізації субрахунку 702 «Дохід від реалізації товарів» створює сприятливий базис для здійснення подальшої аналітичної оцінки складу доходів фінансовими аналітиками, оскільки дає змогу оцінити активізаційні заходи при здійсненні гуртового продажу, а також дасть змогу надавати її менеджерам з продажів, у відповідності до якої, можна бути прийняти обґрунтоване рішення щодо доцільності подальшого застосування того чи іншого активізаційного заходу (наприклад чи продовжувати розпродажі, чи навпаки акцентувати увагу на акційних знижках на товари, при оптовій реалізації покупцям) [12].

Тобто, оскільки існуюча методика обліку операцій з продажу товарів не передбачає можливості цілісного відображення такого процесу, то безпосередньо проблема аналітичної деталізації показників, що розглядаються, є досить актуальною. Саме цей підхід сприятиме створенню дієвої та ефективної системи бухгалтерського та управлінського обліку доходів, а також внутрішньої звітності.

Висновок. Господарський процес в сфері торговельних відносин, як і в будь-якій іншій комерційній сфері, спрямований цілком і повністю на досягнення попередньо означеного рівня доходності бізнес-процесів. Саме дана ділянка облікових та аналітичних робіт, й відповідно застосування на її системному підґрунті аудиторських процедур є надзвичайно актуальною для будь-якого суб'єкта господарювання. Що й визначило актуальність обраної теми випускної кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та народногосподарське значення в цілому для торговельних суб'єктів ринку.

Отже, за результатами проведеного дослідження специфіки бухгалтерського обліку доходів торговельного підприємства, що дана ділянка потребує постійного удосконалення. Це обумовлює постійний пошуковий дослідження в області даної ділянки, що визначає актуальність даних питань, як теоретичного так і практичного характеру. Постійні публікації в спеціалізованих облікових та аналітичних виданнях створюють сприятливу основу для розв'язання низки проблем прикладного характеру та розробки системи вдосконалень в цілому.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010р. №2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. С.536.
2. Дохід : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 29.11.1999р. №15. Дата оновлення : 27.06.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 25.10.2020).
3. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291 : Інструкція. Дата оновлення : 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 24.10.2020).
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкції по його використанню : Наказ МФУ від 30.11.99р. № 291 : Дата оновлення : 09.12.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 22.10.2020).
5. Сливка Я.В. Соціальна відповідальність за продаж товарів: обліковий аспект // *Вісник ЖДТУ*. 2019. №1 (59). С. 198 – 203
6. Фірко Н.Б., Канак І.В. Облік доходів та результатів основної діяльності // *Науковий вісник ЛКА*. 2018. 4(19). С. 134 – 138.
7. Дмитрук Н.М. Сутність, склад та напрями вдосконалення обліку доходів від операційної діяльності на промислового підприємства // *Молодий вчений*. 2014. №5(08). С. 92 – 93.
8. Дєдова О.В. Особливості обліку доходів від основної діяльності на підприємствах торгівлі. *Інновації соціально-економічного та політичного розвитку економіки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Ростов-на-Дону, 2013. С. 240 – 246.
9. Прохорчук І.К. Удосконалення управління обліковим процесом реалізації товарів на підприємствах торгівлі // *Журнал РЦПУ*. 2015. №11(12). С.125 – 128.
10. Губіна А.Н. До питання організації обліку доходів торговельних організацій // *Вісник Білгородського університету споживчої кооперації*. 2019. -№ 1(29). С. 56 – 61.
11. Добринін С.Р. Система облікових регістрів по формуванню інформації про доходи торговельного підприємства // *Вісник Брянського державного університету*. 2015. № 3. С.210 – 213.
12. Фоміна О.В. Напрямки вдосконалення обліку операцій з продажу товарів із застосуванням активізаційних управлінських заходів // *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит*. 2019. № 9. С.207 – 215.

ОБЛІК І РОЗРОБКА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ватаман Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена дослідженню теоретичних питань контролю товарних запасів в системі управління підприємствами. В рамках статті проведено критичний аналіз існуючих в наукових колах підходів до досліджуваного питання і зроблені відповідні висновки.

The article is devoted to the study of theoretical issues of inventory control in the enterprise management system. Within the framework of the article the critical analysis of the approaches in the scientific circles to the researched question is carried out and the corresponding conclusions are made.

Постановка наукової проблеми. В сучасних умовах розвитку економічної науки існує значний масив як методологічних, так і практичних проблемних питань, пов'язаних із систематизацією та узагальненням наукових підходів до визначення таких понять, як товарні ресурси, товари, товарні запаси, а також дослідження форм товарних запасів сфери обігу та вироблення єдиного підходу до класифікації товарних запасів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та удосконалення контролю товарних запасів у системі управління підприємством знайшли відображення у дослідженнях багатьох вітчизняних науковців, зокрема: Ф. Бутинця, Г. Беднарчук, В. Єгарміної, О. Кузьменко, Н. Куцміди, Л. Лігоненко, А.

Мазаракі, Л. Плешонкової, Л. Тимофєєвої, О. Уварової, Н. Ушакової, О. Хамайдюк та ін. Аналізуючи існуючі у наукових колах підходи щодо сутності та класифікації товарних запасів, зазначимо, що на сьогоднішній день немає єдності поглядів у цих питаннях, для визначення запасів використовуються різні поняття. Процес обліку та контролю товарних запасів регламентується застарілими нормативними документами, які вже не відповідають сучасному стану економіки, новим формам власності та вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та контролю.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження теоретичних питань з контролю товарними запасами в системі управління підприємств на прикладі ТДВ «Чернівецький хімічний завод», м. Чернівці., вивчення сучасних підходів науковців щодо даної проблематики та критичний аналіз визначених положень для пошуку пропозицій щодо удосконалення контролю товарних запасів підприємствам торгівлі.

Виклад результатів досліджень. Необхідною складовою управління підприємством є ефективне використання товарних запасів при їх реалізації споживачам, чіткий облік та аналіз цих операцій. Передумовою формування і регулювання цього процесу є перехід від централізованого розподілу товарних ресурсів до вільного їхнього продажу. Початково, коли товар переходить до кінцевого споживача, то проходить певний торгово-технологічний процес: постачання товарів, організація та формування асортименту, стимулювання збуту, сервісне обслуговування. Дані операції є взаємопов'язаними і основними у комерційній роботі торгового підприємства ТДВ «Чернівецький Хімзавод».

Основне завдання облікової політики підприємства в частині товарних запасів □ ефективне управління запасами, спрямоване насамперед на розширення обсягів продажів. Управління цими активами на вітчизняних підприємствах регламентується наступними нормативно-правовими актами:

- Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV;
- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.09.1999;
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» / Наказ МФУ від 20.10.1999р № 246;
- Порядок провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів / Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. № 833.

Облік руху товарів на підприємстві ТДВ «Чернівецький Хімзавод» здійснюється на підставі первинних документів: рахунку-фактури, транспортних накладних (товарно-транспортних), закупівельних актів, накладних касових чеків та інших. На їх підставі матеріально відповідальні особи періодично складають звітність про наявність та рух товарів, тари і здають її в бухгалтерію організації; адміністрація організації використовує цю звітність для контролю за діями матеріально відповідальних осіб і управління товарними запасами. Терміни складання звітності встановлює адміністрація організації.

На підприємстві ТДВ «Чернівецький Хімзавод» основним завданням бухгалтерського обліку є контроль за виконанням договірних постачань товарів постачальниками, продажом товарів покупцям, станом товарних запасів. Зазвичай дані відносини документально оформляють у вигляді договору купівлі-продажу між продавцем та покупцем. Договірні відносини суб'єктів господарювання регулюються статтею 65 Цивільного Кодексу України, де визначено, що одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність іншій стороні (покупцю), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього відповідну грошову суму.

На складі товар приймається матеріально відповідальною особою лише на підставі супровідних товар документів. В рідких випадках, коли супровідні документи відсутні, товар може бути прийнятий на склад після складання акту про фактичну наявність отриманого товару із зазначенням документів, яких не вистачає. В даному випадку проблему становить визначення первісної вартості товарів, які надійшли на склад без супровідних документів.

Зазвичай на підприємствах товари на складі підлягають не лише бухгалтерському обліку, але й складському. З цією метою підприємства використовують різноманітне програмне забезпечення у залежності від специфіки галузі, обсягів товарообороту, тощо. У випадку застосування спеціального забезпечення для бухгалтерського та складського обліку виникає проблема відображення даних в обох програмах. Підприємство ТДВ «Чернівецький Хімзавод» використовує програму «1С: Бухгалтерія» або ж «М.Е.Дос». Дане програмне забезпечення дає змогу відслідковувати залишок товарних запасів на складах, а також на балансі підприємства. Зазвичай облікова політика підприємства містить норми щодо обліку товарних запасів, зокрема списання первісної вартості товарів та матеріалів, які з тих чи інших причин не можуть підлягати наступній реалізації. У більшості випадків саме керівництво має право надавати перелік товарів чи матеріалів, які можуть бути списані бухгалтером. Також є певні ліміти для списання товарів. Так, наприклад, якщо вартість зіпсованих товарів, або ж тих, термін придатності яких не перевищує тисячу гривень бухгалтер має право списати вартість даних товарів на втратні рахунки. Якщо вартість перевищує встановлений ліміт, керівництво погоджує списання визначеної вартості.

З метою контролю за кількістю товарних запасів та їх первісною вартістю, співвідношенням наявних товарів та їх відображенням в обліку бухгалтери проводять інвентаризацію товарних запасів в системі бухгалтерського обліку. Отримані дані порівнюються із даними фізичної інвентаризації на складі за для виявлення відхилень (недостач, надлишку, неправильно облікованих товарів, тощо). У випадку недостачі, бухгалтер, як і працівник складу проводять перевірки з метою виявлення причин виникнення, та за потреби, здійснення корекцій в системі обліку. Також за допомогою спеціальних вбудованих функцій бухгалтер може зарезервувати певну партію товару з метою наступного продажу замовнику. У даному випадку створюється спеціальний ордер, який містить повний перелік товарів, зокрема найменування, кількість товару, вага, тара, місце зберігання (склад), тощо. Даним способом дає змогу планувати товарні запаси та спрогнозувати необхідність поповнення товарів на складі з метою підтримання безперебійної роботи підприємства та задоволення потреб покупців. Отже, така система організації обліку породжує проблему можливої невідповідності бухгалтерського та складського обліку, що загалом може вплинути на коректне звітування товарних запасів підприємства.

Належним чином організований бухгалтерський облік реалізації товарних запасів має важливе значення для підвищення ефективності роботи підприємств, для забезпечення своєчасних і повних розрахунків з бюджетом за податковими зобов'язаннями з податку на додану вартість. Сьогодні залишаються невирішеними кілька питань, які створюють методичну неузгодженість в практиці обліку запасів підприємств, а саме відсутній порядок бухгалтерського обліку товарних запасів, які не використовуються в господарській діяльності підприємства понад один рік і не можуть бути реалізовані в зв'язку з відсутністю попиту на них; не врегульовано бухгалтерський облік товарних запасів, що надійшли безоплатно і не використовуються в господарській діяльності, тому не можуть бути віднесені до таких, які принесуть економічну вигоду в майбутньому, немає чіткого визначення та аргументації методики обліку такого досить специфічного об'єкта запасів, як поворотна тара. Рішення всіх цих питань вимагає відповідного методологічного узгодження і розробки методики практичного застосування на вітчизняних підприємствах.

Окрім бухгалтерського обліку, на підприємстві неабияку вагу має саме управлінський облік. У випадку товарних запасів вага управлінського обліку дещо зростає, оскільки її основною метою є управління товарними запасами в напрямку утримання їх величини, що відповідатимуть потребам підприємства, а також забезпечать його безперебійну роботу за умови зважених витрат. Поставлена мета обумовлює дії менеджменту підприємства, які полягають у веденні обліку товарних запасів, визначенні терміну зберігання товарних запасів, необхідність розміщення замовлення на поставку наступної партії продукції.

Управління товарними запасами це складний, багатоетапний процес, який складається із комплексу заходів, що спрямовані на формування належної структури, підтримання оптимального, обґрунтованого обсягу товарних запасів та їх своєчасного поповнення. Відповідно виділяють наступні завдання управління товарними запасами [1, с. 24]:

- визначення цілей формування товарних запасів, що створює умови для формування облікової, контрольної і аналітичної політики;
- створення інформаційної бази для здійснення управління товарними запасами;
- аналіз стану та ефективності поточного управління товарними запасами;
- нормування товарних запасів відповідно до потреб підприємства;
- планування обсягу товарних запасів відповідно до побудованих прогнозів;
- оперативний облік товарних запасів.

Висновки. Товарні запаси є однією із найважливіших складових для підприємства. Для управління товарними запасами на підприємствах здійснюють як бухгалтерський, так і управлінський облік.

Формування необхідних розмірів товарних запасів дає змогу підприємству забезпечити стійкість асортименту товарів, здійснювати певну цінову політику, підвищувати рівень задоволення попиту населення тощо. Товарні запаси – це маса товарів, призначена для наступного продажу та здійснення безперебійної торгівлі, що знаходиться в сфері обігу в процесі переміщення від виробництва до споживання. На підставі дослідження товарних запасів, можна зробити висновок, що товарні запаси в процесі обліку, контролю та аналізу потрібно розглядати всебічно, з урахуванням усіх можливих варіантів їх формування та використання. Товарні запаси є невід'ємним елементом організації торговельного процесу, виконуючи при цьому амортизуючу функцію (запаси товарів слугують буфером проти перепадів попиту, пом'якшують розриви між прогнозами попиту і його фактичними параметрами та структурою, згладжують нерегулярність або зупинки постачання товарів) та економічну функцію (товарні запаси забезпечують певний рівень незалежності і самостійності підприємствам).

Список використаних джерел:

1. Максименко І. Я., Вайло Т. В. Особливості обліково-аналітичного відображення товарних запасів у системі управління торговельним підприємством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 22-25. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2016/7.pdf.

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Годнюк Н., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Рилєєв С. В.

У статті розглянуто стан та динаміку вирощування товарної риби за останні роки. Досліджено вплив факторів, а саме наявність та використання водних об'єктів, а також вирощування рибопосадкового матеріалу на обсяги виробництва товарної риби. Окреслено роль виробництва продукції аквакультури на продовольчу безпеку України.

The article considers the state and dynamics of commercial fish farming in recent years. The influence of factors, namely the presence and use of water bodies, as well as the cultivation of fish planting material on the volume of commercial fish production is studied. The role of aquaculture production on the food security of Ukraine is outlined.

Сучасні вітчизняні реалії, які характеризуються обмеженістю ресурсів та посиленням конкуренції, вимагають від сільськогосподарських підприємств в цілому та аквакультури, зокрема, запровадження ефективних форм господарювання, управління виробництвом та збутом продукції, активізації ініціативи та підприємництва в системі забезпечення продовольчої безпеки країни та зайнятості.

Метою статті виступає аналіз динаміки виробництва рибопосадкового матеріалу та товарної риби, а також поглиблення та обґрунтування теоретико-методичних засад, розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання розвитку аквакультури для насичення внутрішнього ринку якісною, безпечною та екологічно чистою продукцією. Об'єктом дослідження виступає процес виробництва рибопосадкового матеріалу та товарної риби в Україні в системі забезпечення споживачів якісною продукцією та продовольчої безпеки держави. Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти управління та підтримки вітчизняного виробництва продукції

аквакультури.

Дослідженню теоретичних і практичних питань управління виробничим розвитком аквакультури присвячено значну кількість наукових праць. Серед вітчизняних вчених вагомий внесок у вирішення окреслених проблем зробили Н.М. Вдовенко, В.В. Бех, А.І. Андрющенко, В.О. Коваленко, М.В. Гринжевський, С.М. Кваша, І.К. Кавер, О.М. Третяк, М.С. Стасишен, І.І. Грициняк, Р.А. Балтаджі, О.М. Третяк, Н.І. Смирнюк, Л.В.Товстенко, Н.О. Марценюк та ін. Проте сучасні проблеми виробництва та споживання продукції аквакультури, які характеризуються втратою частини чорноморської акваторії, підвищенням конкуренції з боку країн-імпортерів, імплементацією у вітчизняне законодавство світових норм якості, досліджені не повністю і потребують належного вивчення.

Аквакультура (рибництво) – сільськогосподарська діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-плеємної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг [3].

За оцінками ООН очікується, що населення планети до 2050 року перевищить 9 мільярдів і, відповідно, продовольчий розрив у забезпеченні продуктами харчування та їх потребою збільшиться через обмеження кліматичними та природними ресурсами, доступністю ріллі та прісних вод, водночас із підвищенням конкуренції з рекреацією та виробництвом продуктів для домашніх тварин.

Аквакультура – найбільш швидко зростаючий сектор тваринництва і, мабуть, один з найбільш важливих секторів глобальної продовольчої системи. Її значення в забезпеченні населення планети продуктами харчування невіддільно зростає. За прогнозами FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) саме у 2020 р. повинен відбутись історичний злам – коли кількість продукції аквакультури перевищить загальний вилов всієї рибопродукції у природних водоймах. При цьому загальний обсяг аквакультури прогнозується на рівні понад 91 млн. т [1].

Як і щодо будь-якого виду суспільно важливої економічної діяльності, пов'язаної з виробництвом продуктів харчування, до яких безумовно належить і аквакультура, у держави виникає необхідність в інформації щодо обсягів виробництва у результаті провадження економічної діяльності. Інформація щодо обсягів виробництва потрібна державі у першу чергу для складання продовольчих балансів, визначення політики щодо необхідності розвитку, надання певної уваги певному виду виробничої діяльності, формування у тому числі експортно-імпоротної політики, а також, за сучасних умов, сприяння чи гальмування певних видів економічної діяльності у зв'язку з необхідністю розвитку економіки на засадах сталого виробництва з урахуванням усіх трьох відомих складових сталого розвитку.

З метою відстеження обсягів виробництва продукції аквакультури та його динаміки за роками п. 2 ст. 5 «Права та обов'язки суб'єктів аквакультури» Закону України «Про аквакультуру» передбачено, що суб'єкти аквакультури зобов'язані «подавати центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері рибного господарства, звітну інформацію щодо обсягів виробництва продукції аквакультури у визначені строки за формами, затвердженими в установленому порядку». З метою виконання зазначеного положення закону було відпрацьовано та затверджено Наказ Мінагропроду України від 21.03.2012 р. № 141 форму звітності № 1 А-риба (річна) [2].

Зазначена форма звітності може бути використана для аналізу балансу площ виробничих потужностей водних об'єктів, наявності ремонтно-маточного поголів'я, вирощування рибопосадкового матеріалу, вирощування та виліву товарної продукції, витрат кормів та внесення добрив, економічних показників виробництва продукції аквакультури як на рівні окремого суб'єкта господарювання, так і на регіональному, галузевому та державному рівні [5, с. 230]. Саме форма первинного, а отже і вторинного статистичного спостереження є основою для загального (табл. 3-4) та факторного аналізу (табл. 1-2) виробництва товарної продукції суб'єктами аквакультури.

Таблиця 1

Склад та динаміка використання потужностей водних об'єктів аквакультури України за 2017-2019 рр., га

№ з/п	Категорія ставків	Роки			Абсолютний приріст			Темп приросту, %		
		2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017
1.	Маточні	642,7	525,3	1456,1	-117,4	930,8	813,4	-18,3	177,2	126,6
2.	Нерестові	144,2	157,8	123,2	13,6	-34,6	-21,0	9,4	-21,9	-14,6
3.	Вирощувальні	19485,6	21346,9	15340,3	1861,3	-6006,6	-4145,3	9,6	-28,1	-21,3
4.	Нагульні	39381,6	42158,2	36294,6	2776,6	-5863,6	-3087,0	7,1	-13,9	-7,8
5.	Зимувальні	912,1	762,4	858,1	-149,7	95,7	-54,0	-16,4	12,6	-5,9
6.	Карантинні	237,5	54,8	39,3	-182,7	-15,5	-198,2	-76,9	-28,3	-83,5
7.	Інші стави	1887,9	1661,9	1440,9	-226,0	-221,0	-447,0	-12,0	-13,3	-23,7
8.	Водопостачальні	1283,9	1255,8	1161,5	-28,1	-94,3	-122,4	-2,2	-7,5	-9,5
9.	Інші водні об'єкти (водосховища, озера)	9342,2	4370,5	19312,3	-4971,7	14941,8	9970,1	-53,2	341,9	106,7
10.	Всього було експлуатації	63775,4	67873,1	56714,0	4097,7	-11159,1	-7061,4	6,4	-16,4	-11,1

*Джерело: складено за [2].

Аналізуючи дані табл. 1, можна стверджувати, що протягом 2018-2019 рр. по Україні відбулося зменшення загального обсягу використання виробничих потужностей на 11159.1 га або на 16.4 %, у т.ч. в

розрізі вирощувальних та нагульних ставків на 6006.6 та 5893.6 га або на 28.1 та 13.9 % відповідно. У той час як за 2017-2018 рр. використання виробничих потужностей зазначених категорій ставків зросло відповідно на 1861.3 та 2776.6 га або на 9.6 та 7.1 %, а в загальному на 4097.7 га або на 6.4 %.

Основою господарської діяльності підприємств аквакультури виступає їх забезпеченість рибопосадковим матеріалом, які надійшли з інших господарств або отримані у результаті біологічних перетворень. Рибопосадковий матеріал, з одного боку, забезпечує постійність, безперервність та ритмічність діяльності підприємств аквакультури, гарантує його економічну безпеку, з іншого – від якісної поінформованості про його наявність та рух, організації його обліку та аналізу залежить точність визначення фінансового результату підприємства, його фінансовий стан, конкурентоспроможність на ринку та в цілому ефективність функціонування.

Аналіз динаміки виробництва рибопосадкового матеріалу по Україні за 2017-2019 рр. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Склад та динаміка виробництва рибопосадкового матеріалу по Україні за 2017-2019 рр.

№ з/п	Вирощено та виловлено рибопосадкового матеріалу	Роки			Абсолютний приріст			Темп приросту, %		
		2017	2018	2019	2018/2017	2019/2018	2019/2017	2018/2017	2019/2018	2019/2017
1. Всього вирощено рибопосадкового матеріалу:										
1.1	млн. екземплярів	325,9	154,5	126,7	-171,4	-27,8	-199,2	-52,6	-18,0	-61,1
1.2	тонн	8986	8602	7740	-384	-862	-1246	-4,3	-10,0	-13,9
2. Вирощено цьоголіток:										
2.1	млн. екземплярів	258,8	108,0	92,3	-150,8	-15,7	-166,5	-58,3	-14,5	-64,3
2.2	тонн	3001	2718	2601	-283	-117	-400	-9,4	-4,3	-13,3
3. Вирощено дволіток:										
3.1	млн. екземплярів	28,7	15,4	12,8	-13,3	-2,6	-15,9	-46,3	-16,9	-55,4
3.2	тонн	3257	3358	2913	101	-445	-344	3,1	-13,3	-10,6
4. Всього посаджено на зимівлю рибопосадкового матеріалу:										
4.1	млн. екземплярів	130,2	109,2	71,0	-21,0	-38,2	-59,2	-16,1	-35,0	-45,5
4.2	тонн	4924	6521	4388	1597	-2133	-536	32,4	-32,7	-10,9
5. Середня наважка, г:										
5.1	цьоголітка	11,6	25,2	25,8	13,6	0,6	14,2	117,2	2,4	122,4
5.2	дволітка	113	218	228	105	10	115	92,9	4,6	101,8
6.	Рибопродуктивність вирощувальних ставів, ц/га	4,4	3,9	4,8	-0,5	0,9	0,4	-11,4	23,1	9,1
7.	Отримано личинки в інкубаційних цехах, млн. шт.	544,6	907,6	659,1	363,0	-248,5	114,5	66,7	-27,4	21,0
8.	Вселення у внутрішні водні об'єкти, млн. шт.	0,034	0,300	0,630	0,266	0,330	0,596	782,4	110,0	1752,9

*Джерело: складено за [2].

Дані табл. 2 показують, що по Україні в цілому спостерігається негативна тенденція вирощування рибопосадкового матеріалу протягом 2017-2019 рр., а саме його скорочення за 2017-2018 та 2018-2019 рр. відповідно на 171.4 та 27.8 млн. екз., або на 52.6 та 4.3 та 10 %. В цілому ж обсяг вирощування рибопосадкового матеріалу у 2019 р. в порівнянні з 2017 р. скоротилася на 199.2 млн. екз. (1246 т) або на 61.1 % (13.9 %), у т.ч. цьоголіток та дволіток на 400 та 344 т або на 13.3 та 10.6 %.

Одночасно спостерігається зменшення питомої ваги дволіток в загальній кількості рибопосадкового матеріалу. Причини зменшення традиційні: більші витрати на вирощування дволіток, необхідність використання більших площ під вирощування дволіток, подвійний відхід риби за два періоди зимівлі, збільшення собівартості рибопосадкового матеріалу в цілому та інші фактори.

Витрати кормів на рибопосадковий матеріал протягом останніх трьох років були майже однакові [2].

Рибопродуктивність вирощувальних ставків (йдеться, в основному, про традиційних для України об'єктів аквакультури) у 2019 р. склала 4,8 ц/га, проти минулорічної 3,9 ц/га. Навряд чи це можна назвати прийнятним результатом, враховуючи, що зональна рибопродуктивність вирощувальних ставків при екстенсивній технології вирощування за нормативами мала би складати від 5 до 7 ц/га, а за інтенсивної технології – від 10 до 15 ц/га і більше.

Зменшення обсягів виробництва рибопосадкового матеріалу у 2019 р. відбулося у всіх категоріях. Цьоголіток вирощено на 15 % менше, ніж за минулий рік, дволіток на 17 %, отримано личинок у інкубаційних цехах на 27 %. Скорочення площ ставкового фонду є прямою причиною зменшення виробництва зарибку. Але не єдиною. Причини зменшення виробничих площ криються не тільки в сфері аквакультури. Зазначені фактори є одними з основних в системі приросту обсягів товарної риби (табл. 3-4).

Дані офіційної статистики та табл. 3 свідчать, що протягом 2018-2019 рр. по Україні відбулося зменшення обсягів вирощування товарної риби на 1589 т або на 7.9 %, у т.ч. сазану/коропу, рослиннідних, осетрових, лососевих та інших видів риб на 1068.4, 324.6, 14.4, 35.5 та 236.9 т або на 11.1, 4.1, 12.9, 13.6 та 11.2% відповідно. Водночас у 2018 р. в порівнянні з 2017 р. відбулося незначне збільшення обсягів вирощування товарної риби на 24.8 т або на 0.1 %.

Таблиця 3

**Склад та динаміка вирощування товарної риби
(обсяги виробництва за видами риб) по Україні за 2017-2019 рр., т**

№ з/п	Види вирощувальної товарної риби	Роки			Абсолютний приріст			Темп приросту, %		
		2017	2018	2019	2018/2017	2019/2018	2019/2017	2018/2017	2019/2018	2019/2017
1.	Сазан/короп	9624,0	9584,8	8516,4	-39,2	-1068,4	-1107,6	-0,4	-11,1	-11,5
2.	Рослиноідні	7750,4	7990,4	7665,8	240,0	-324,6	-84,6	3,1	-4,1	-1,1
3.	Сомові	146,2	133,7	224,3	-12,5	90,6	78,1	-8,5	67,8	53,4
4.	Осетрові	137,9	111,5	97,1	-26,4	-14,4	-40,8	-19,1	-12,9	-29,6
5.	Лососеві	344,2	261,4	225,9	-82,8	-35,5	-118,3	-24,1	-13,6	-34,4
6.	Інші	2165,4	2111,2	1874,3	-54,2	-236,9	-291,1	-2,5	-11,2	-13,4
7.	Разом	20168,2	20193,0	18604,0	24,8	-1589,0	-1564,2	0,1	-7,9	-7,8

*Джерело: складено за [2].

Таблиця 4

Склад та структура вирощування товарної риби по Україні за 2017-2019 рр., %

№ з/п	Види вирощувальної товарної риби	Питома вага			Приріст питомої ваги		
		2017	2018	2019	2018/2017	2019/2018	2019/2017
1.	Сазан/короп	47,7	47,5	45,8	-0,3	-1,7	-1,9
2.	Рослиноідні	38,4	39,6	41,2	1,1	1,6	2,8
3.	Сомові	0,7	0,7	1,2	-0,1	0,5	0,5
4.	Осетрові	0,7	0,6	0,5	-0,1	0,0	-0,2
5.	Лососеві	1,7	1,3	1,2	-0,4	-0,1	-0,5
6.	Інші	10,7	10,5	10,1	-0,3	-0,4	-0,7
7.	Разом	100,0	100,0	100,0	X	X	X

*Джерело: складено за [2].

Сьогодні в Україні традиційними об'єктами аквакультури незмінно залишаються коропові: звичайний короп та далекохідні коропові (рослиноідні) види: білий та строкатий товстолобики, їх гібриди, білий амур. Крім корокових українські аквафермери вирощують інші види: райдужну форель, європейського сома, щуку, судака, лина, кларієвого сома, карася, стерлядь, російського та сибірського осетрів, бестера, веслоноса тощо. Асортимент продукції аквакультури залишається тривалий час майже незмінним.

Даний факт підтверджується як складовим, так і структурним аналізом вирощування товарної риби (табл. 3-4). Отже частка вирощування сазану/коропу, а також рослиноідних по Україні у загальному обсязі виробництва основної сільськогосподарської продукції аквакультури становила 47.7, 47.5, 45.8 та 38.4, 39.6, 41.2 % відповідно.

Загалом, аналіз сучасного стану рибної галузі України, вказує на потребу формування загальнодержавної програми розвитку вітчизняної аквакультури, яка включала би заходи із наукового, законодавчого, фінансового і матеріально-технічного забезпечення як першочергових стратегічних завдань, таких як розробка і впровадження системи багатоцільового раціонального використання біорозмаїття потенціалу внутрішніх водойм, так і оперативно-тактичних заходів, які вимагають державної підтримки: селекційно-плеїнна робота з об'єктами культивування, заходи із збереження природного біорозмаїття водних екосистем, освоєння та впровадження економічно доцільних і екологічно безпечних технологій товарної аквакультури, отримання безпечної харчової продукції.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН – FAO ввела спеціальний термін – “culture based fisheries”, тобто рибальство, що засноване на аквакультурі, іншими словами – на зарибленні. Саме в цьому напрямку Україна може виступити як лідер, як країна-виробник цінної конкурентноспроможної рибопродукції. Це означає, що за організації ефективної системи відтворення природних живих ресурсів Україна зможе отримати додатково до 100000 тонн цінної, з низькою собівартістю, доступної для широкого споживача рибопродукції [1].

Розвиток аквакультури дасть змогу забезпечити продовольчу безпеку населення шляхом постачання продукції рибного господарства вітчизняного виробництва на рівні науково обґрунтованих норм споживання, збільшити обсяг товарного виробництва цінних видів риб, забезпечити відповідність комплексного показника конкурентноспроможності вітчизняної продукції рибного господарства міжнародним вимогам, забезпечити діяльність оптових ринків продукції рибного господарства, підвищити соціально-економічний рівень життя населення, забезпечити гідні умови оплати праці на галузевих підприємствах.

Список використаних джерел:

- Бех В. В., Андрущенко А. І., Коваленко В. О. Тенденції розвитку світової аквакультури та рибогосподарський потенціал України. *Національний університет біоресурсів і природокористування України*. оф. веб-сайт. URL: <https://nubip.edu.ua/node/78732> (дата звернення: 15.10.2020).
- Огляд виробництва продукції аквакультури в Україні за даними статистичної форми 1-риба (річна) за 2019 рік. *Державне агентство рибного господарства України*. оф. веб-сайт. URL: http://darg.gov.ua/files/15/04_22_akva2.pdf
- Про аквакультуру : Закон України від 18.09.2012 р. № 5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17> (дата звернення: 16.10.2020).
- Про затвердження форми звітності № 1А – риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та інструкції щодо її заповнення : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21.03.2012 р. № 141. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0514-12> (дата звернення: 18.10.2020).
- Рилєєв С. В. Окремі особливості облікового забезпечення управління підприємствами аквакультури. *Вісн. Чернівецького торг.-екон. ін-ту. Екон. науки*. Вип. I-II (77-78). Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2020. С. 223–238.

ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ

Данилюк Д., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Наук. кер. – Маначинська Ю. А.

У статті розкрито основні аспекти бухгалтерського обліку та оподаткування операцій з основними засобами на підприємствах торгівлі. Досліджено особливості облікової політики вітчизняних роздрібних торговельних підприємств для організації обліку основних засобів.

The article reveals the main aspects of accounting and taxation of transactions with fixed assets in trade enterprises. The peculiarities of the accounting policy of domestic retail trade enterprises for the organization of accounting fixed assets are investigated in the article.

Актуальність даної теми полягає в тому, в сучасній теорії та практиці бухгалтерського обліку доволі вагоме місце займають питання переосмислення діючих та розробки нових методичних підходів в частині операцій з основними засобами організацій, формуванні їх облікової політики по відношенню до вибору способу обліку основних засобів та розкриття інформації про них у фінансовій звітності. Насправді, не дивлячись на те, що саме основні засоби в умовах сьогодення, здавалося б, виступають класичними, доволі добре вивченими об'єктами обліку, сам факт їх наявності на балансі суб'єкта господарювання обумовлює потребу обліку досить широкого кола операцій пов'язаних з ними, це стосується як змісту так і експлуатації окремих об'єктів, щодо їх переоцінки, руху, зміни початкових облікових параметрів, таких, як вартість і термін корисного використання відповідного об'єкта, тощо. Не є винятком існування орендних операцій, консервації, часткової ліквідації, тобто таких операцій, які досить характерні саме для основних засобів, а не для іншого об'єкта бухгалтерського обліку.

Основні засоби виступають одним із найбільш вагомих та важливих складових елементів необоротних активів суб'єкта господарювання, оскільки саме вони у сукупності забезпечують матеріально-технічну базу діяльності підприємства. При найбільш раціональному використанні основних засобів та потужностей суб'єкта ринку забезпечується покращення всіх техніко-економічних показників: зростання продуктивності праці, обсягів продажу товарів та скорочення їх собівартості. При цьому ефективність використання основних засобів досягається шляхом забезпечення раціонального їх обліку, складання та надання співставної інформації про майновий стан суб'єкта ринку, так як саме в системі бухгалтерського обліку формується найсуттєвіша інформація, що є необхідною для прийняття управлінських рішень.

Метою статті є обґрунтування необхідності розкриття окремих аспектів бухгалтерського обліку та оподаткування операцій з основними засобами на підприємствах торгівлі.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку операцій з основними засобами на вітчизняних торговельних підприємствах.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань удосконалення бухгалтерського обліку операцій з основними засобами на вітчизняних торговельних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад в дослідження питань обліку основних засобів зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В.П. Астахов, А.С. Бакаєв, М.І. Бондар, Н.В. Валінкевич, Н.Г. Волков, А.С. Воронцова, Н.Д. Врублевський, С.Ф. Голов, Л.В. Джулій, Н.В. Кондраков, М.І. Кутер, М.М. Матієшин, О.А. Наумчук, Н.В. Новодворський, В.Ф. Палій, В.В. Патров, Л.В. Сотнікова, А.Є. Суглобов, Н.М. Ткаченко, Ж. А. Хігінс, Ч.Т. Хорнгрен, А.Д. Шеремет, В.Г. Ширококов. Не дивлячись на численні наукові та практичні напрацювання у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, що займаються обліковою проблематикою, тим не менше доводиться констатувати, що в питаннях теорії, методики і практики обліку основних засобів залишаються невирішеними окремі положення, що зокрема стосуються їх визнання, як активу суб'єкта ринку, початкової оцінки та подальшої зміни облікових параметрів, побудови облікової політики по відношенню до способів обліку, належної організації їх аналітичного обліку на основі систематизованої класифікації тощо. Все це визначає актуальність обраного дослідження та практичну значимість для ефективного функціонування суб'єкта ринку.

Результат досліджень. Новаціями 2020 року стали деякі податкові аспекти щодо відображення інформації про основні засоби в системі обліку, зокрема відповідно до пп. 138.3.3 Податкового кодексу України [1] визначено мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів (крім випадку застосування виробничого методу нарахування амортизації). Зокрема:

- ✓ група 1 – земельні ділянки (мінімально допустимі строки корисного використання не встановлені);
- ✓ група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом (мінімально допустимі строки корисного використання – 15 років);
- ✓ група 3 – будівлі (мінімально допустимі строки корисного використання – 20 років), споруди (мінімально допустимі строки корисного використання – 15 років), передавальні пристрої (мінімально допустимі строки корисного використання – 10 років);
- ✓ група 4 – машини та обладнання (мінімально допустимі строки корисного використання – 5 років), і т.д. за видами об'єктів основних засобів [5].

Мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів використовуються з урахуванням наступного. У разі коли строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів в бухгалтерському обліку менше ніж мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів, то для розрахунку амортизації використовуються строки, встановлені пп. 138.3.3 ПКУ [1].

У працях вітчизняних вчених, зокрема М.М. Матієшин [6], в ході дослідження аспектів синтетичного та аналітичного обліку операцій з основними засобами окреслено коло проблем на ділянці дослідження.

Це першочергово стосується відсутності даних про зміни форм експлуатації засобів праці на підприємства, зокрема на наступних ділянках облікової роботи:

- процедури обліку в ході підтримки у справному стані об'єктів;
- облікове відображення операцій з відновлення об'єктів;
- фіксація в системі обліку операцій з поліпшення об'єктів;
- облікове відображення операцій по внутрішньому переміщенню;
- система обліку капітальних інвестицій при введенні в експлуатацію досліджуваних об'єктів;
- відображення в системі рахунків операцій по здійсненню консервації об'єктів засобів праці [6].

У табл. 1 нами узагальнено виділені проблеми для відповідної ділянки бухгалтерського обліку основних засобів торговельного підприємства.

Таблиця 1

Використання рахунків синтетичного обліку основних засобів в розрізі відповідних проблемних ділянок на торговельному підприємстві [6]

№ з/п	Ділянка облікового циклу	Рахунки, на яких накопичується інформація про	
		витрати на даній ділянці обліку	зміна форми експлуатації об'єкта
1	2	3	4
1.	Облік підтримки у придатному технічному стані об'єктів основних засобів	92 «Адміністративні витрати» 93 «Витрати на збут»	Проблема на даній обліковій ділянці – не має спеціального призначеного рахунку
2.	Облікове відображення процедури відновлення основних засобів	92 «Адміністративні витрати» 93 «Витрати на збут» 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»	Проблема на даній обліковій ділянці – не має спеціального призначеного рахунку
3.	Облікове відображення процедури поліпшення основних засобів	152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»	Проблема на даній обліковій ділянці – не має спеціального призначеного рахунку
4.	Відображення в обліку операцій із внутрішнього переміщення основних засобів	10 «Основні засоби»	Проблема на даній обліковій ділянці – не має спеціального призначеного рахунку
5.	Облікова фіксація процедури переоцінки об'єктів основних засобів	41.1 «Дооцінка (уцінка) основних засобів» 97.5 «Уцінка необоротних активів та фінансових інвестицій» 746 «Інші доходи»	Відображення вважається економічно не доцільним
6.	Відображення в обліку капітальних інвестицій	152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»	Проблема на даній обліковій ділянці – не має спеціального призначеного рахунку
7.	Облікове відображення консервації досліджуваних об'єктів	977 «Інші витрати діяльності»	Проблема на даній обліковій ділянці – не має спеціального призначеного рахунку

М.М. Матієшин [6] відмічає, що така необхідна обліку інформація знаходить відображення у відповідних формах первинних документів, а саме: ОЗ-1; ОЗ-2; Акті про тимчасове виведення основних засобів із експлуатації тощо. Але саме відсутність в обліковій практиці суб'єктів господарювання спеціальних рахунків, які б давали можливість акумулювати таку інформацію спричиняють появу низку проблемних питань в ході процесу управління.

На нашу думку потребує нагальної необхідності вирішення цих проблем задля сприяння забезпеченню менеджерів та керівників вищих ланок управління торговельним підприємством своєчасною інформацією про технічний стан об'єктів основних засобів. Комплексна автоматизація облікового процесу, навіть в середовищі «1 С: Бухгалтерія 8.3», причина полягає в тому, у сучасних програмних продуктах конфігурацією не визначено аспекти відображення таких облікових даних.

З метою ведення бухгалтерського обліку процесу експлуатації основних засобів в частині нетривалого зберігання, технічного обслуговування, відновлення, поліпшення основних засобів, а також їх безпосередньої експлуатації та консервації пропонуємо введення аналітичних рахунків до тих синтетичних, на яких накопичується інформація про ділянки обліку, що є проблемними.

Важливою ділянкою бухгалтерського обліку на торговельному підприємстві є відображення переоцінки основних засобів. Такі операції здійснюються, перевищенні більше ніж на 10% залишкової над справедливою вартістю. При цьому застосовується традиційний індексний метод, а саме відносну величину співвідношення між справедливою сукупною вартістю визнання та залишковою вартістю об'єкта засобів праці. Слід акцентувати увагу, що при проведенні такої процедури по відношенню до відповідного об'єкта основних засобів, необхідно в обов'язковому порядку охопити всі об'єкти тієї групи, до якої вони належать. В системі бухгалтерського обліку для відображення таких операцій використовують субрахунок 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів».

Всі розглянуті операції з основними засобами в розрізі відповідних ділянок облікового циклу знаходять кінцеве відображення в облікових регістрах та фінансовій звітності торговельного підприємства, так у Звіті про фінансовий стан для цього призначені рядки 1000, 1010, 1012, 1030, 1005, а в Примітках до річної фінансової звітності рядки 100 – 180; 190 – 260; 010 – 260; 350 – 420; 280 – 340.

Висновки. Дослідження основних аспектів бухгалтерського та податкового обліку основних засобів дає змогу зробити висновок, що досить дискусійним виступає питання визначення первинної та подальших оцінок об'єктів основних засобів. Зокрема пропонуємо, на базі врахування зарубіжного досвіду, активно

впроваджувати такий підхід до формування первісної вартості, який би брав до ваги передбачення наступних переоцінок об'єктів основних засобів на приватних торговельних підприємствах.

Розкриття методики синтетичного та аналітичного обліку основних засобів дало змогу запропонувати низку удосконалень щодо впровадження ієрархічних, так званих багаторівневих моделей їх аналітичного обліку. В їх основу пропонуємо слід класти диференційований підхід в залежності від пріоритетності системи обліку (фінансового чи управлінського). Окрім того у випускній кваліфікаційній роботі запропонована модель «фасетної» класифікації засобів праці на базі їх багаторівневого аналітичного обліку. Фасетна класифікація передбачає паралельне розподілення об'єктів основних засобів не залежно од обраної класифікаційної ознаки. Саме термін «фасет» характеризує певний набір значень однієї відповідної класифікаційної ознаки (тобто один і той самий об'єкт основних засобів може входити до різних класифікаційних угруповань). Такий підхід до побудови класифікації забезпечує ліквідацію недоліків ієрархічного методу побудови класифікації.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010р. №2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №48-49. С.536.
2. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291 : Інструкція. Дата оновлення : 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкції по його використанню : Наказ МФУ від 30.11.99р. № 291. Дата оновлення : 09.12.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
4. Основні засоби 7 : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 27.04.2000р. №92. Дата оновлення : 16.09.2019р. № 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 19.10.2020).
5. Якими є терміни амортизації ОЗ у податковому обліку? URL: <https://news.dtki.ua/taxation/profits-tax/65634> (дата звернення: 01.11.2020).
6. Матієшин М. М. Нормативно-правове забезпечення обліку консервації основних засобів будівельних підприємств // Фінансово-економічні напрями розвитку менеджменту, обліку та аудиту : зб. тез наук. роб. уч. Міжнар. наук.-практ. конф. (21-22 березня 2014 року). Одеса : ЦЕДР, 2014. Ч.2. С. 36-38.
7. Валінкевич Н.В., Боброва С.В. Напрями удосконалення стратегії відтворення основних засобів підприємств // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2019. №2 (56). С.13 – 16.
8. Воронцова А.С. Порівняльна характеристика обліку основних засобів в інформаційних системах // Науковий вісник УАБЦ НБУ. 2019. №2. С. 175 – 184.

АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Думич В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена визначенню особливостей витрат на виробничому підприємстві хлібопекарської галузі. Проведено аналіз витрат на виробництво та реалізацію продукції на Вашківському хлібокомбінаті Вишницької райспоживспілки, визначено напрями скорочення витрат на підприємстві.

The article is devoted to the definition of the peculiarities of costs at the production enterprise of the bakery industry. The analysis of expenses for production and sale of products at Vashkivtsi bakery of Vyzhnytsya district consumer union is carried out, the directions of reduction of expenses at the enterprise are defined.

Актуальність дослідження. Нестабільність економічної ситуації, підвищення конкуренції на ринку та зменшення доходів вимагають від керівників та менеджерів підприємств пошуку дієвих методів управління господарською діяльністю. Ефективність функціонування підприємств у цих умовах залежить від раціонального використання всіх видів ресурсів, що зумовлює необхідність переходу до єдиної системи управління витратами. Побудова та вдосконалення цієї системи забезпечить конкурентоспроможність продукції за рахунок більш низьких витрат та цін, надання об'єктивних даних для впорядкування структури доходів і видатків підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень.

Актуальність питань управління витратами на підприємствах зумовлена й тим, що серед пріоритетних проблем організації та ведення бізнесу в Україні – висока собівартість вітчизняної продукції, відсутність фінансових ресурсів для розвитку, відсутність системи управлінського розвитку, адекватного до потреб управління. Усе це потребує від керівників підприємств упровадження та застосування сучасних технологій управління витратами, їх економії та запобігання втратам.

Метою статті є аналіз витрат виробничого підприємства хлібопекарської галузі та розробка рекомендацій щодо їх скорочення. **Об'єктом дослідження** є процеси формування витрат на виробництво та реалізацію продукції на підприємстві «Вашківський хлібокомбінат Вишницького району у Чернівецькій області». **Предметом дослідження** є сукупність теоретичних, методичних і організаційних засад обліку і аналізу витрат на виробництво та реалізацію продукції на підприємстві.

Критичний аналіз різних тлумачень сутності витрат [1-5] дозволяє визначити сутність витрат на виробництво: це вартість використаних ресурсів на виготовлення готових виробів найбільш економічно вигідними методами з дотриманням такої технології виробництва, яка одночасно забезпечує оптимальну величину витрат для отримання прибутку та максимально можливу споживчу цінність готового продукту. Витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) формуються за центрами відповідальності та об'єктами обліку, планування та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг). Залежно від конкретних умов виробництва, структури управління, системи оплати праці, визначення та розподілу госпрозрахункового доходу бухгалтерія підприємства облік витрат може вести у цілому по конкретних виробничих підрозділах без деталізації за окремими об'єктами (видами і групами худоби та птиці, видами виробництв).

В Україні є низка нормативних актів, що регулюють облік витрат на хлібопекарських підприємствах. Сучасний облік витрат хлібопекарного виробництва здійснюється на підставі Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та впроваджено П(С)БО, які мають пристосувати

вітчизняний бухгалтерський облік до нових умов та наблизити до міжнародних стандартів обліку. Однак при цьому не взято до уваги галузеві особливості. Вирішення даної проблеми повинно розпочинатися з конкретизації таких понять, як прямі та непрямі витрати. На жаль, у жодному з нині діючих П(С)БО, включаючи П(С)БО16, немає чіткого визначення категорії прямих витрат. Організаційно-технологічні особливості галузі передбачають особливості розподілу постійних і змінних витрат. Так, до постійних затрат у цій галузі відносять витрати на електроенергію і паливо на технологічні цілі, які не залежать від обсягу продукції, оскільки час випікання і температура залишаються незмінними за будь-якого завантаження печі.

Насправді постійними або змінними можуть бути не лише непрямі, а й прямі витрати. Зокрема, оплата праці, яка може бути переважно постійною (при погодинній оплаті) чи переважно змінною (при відрядній), або амортизація, яка при виробничому методі нарахування буде змінною, а при інших методах – постійною (такою, що не залежить від обсягу виробництва).

Для дослідження витрат на виробництво та реалізацію продукції обрано підприємство Вашківецький хлібокомбінат Вишницької райспоживспілки у Чернівецькій області (далі Хлібокомбінат). Чистий фінансовий результат діяльності підприємства збільшився за період дослідження 2017-2019 рр. на 9,7 тис. грн., або на 77,0%. Зростання обсягів прибутку підприємства відбувалось за рахунок зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 2017-2019 рр. на 455,1 тис. грн., або на 19,7%. Однак, при збереженні прибутковості діяльності всі показники фінансового стану значно знизились.

Основну частку у собівартості хлібопекарської продукції на підприємстві займають сировина, основні матеріали і напівфабрикати, що відпускаються на виробництво за встановленими на підприємстві рецептурами. У них враховується економія сировини, матеріалів і напівфабрикатів на одиницю хлібобулочної продукції. Також важливе значення має норма виходу хлібобулочних виробів – мінімально допустима кількість продукції, отриманої зі 100 кг борошна та іншої сировини, внесеного відповідно до затвердженої рецептури. Для розрахунку виходу хлібобулочних виробів враховуються чиста витрата борошна й іншої сировини, технологічні витрати при виробленні хлібобулочних виробів, на складах і комунікаціях. Плановий вихід хлібобулочних виробів встановлюють нижче граничного значення, завдяки чому кожне підприємство може перевиконати норму виходу, використовуючи внутрішні резерви.

Специфіка хлібопекарського виробництва включає в себе можливість часткової реалізації некондиційної хлібобулочної продукції, яка користується попитом у найменш соціально захищених верств населення – пенсіонерів й безробітних. Така ситуація вимагає адекватного її відображення в обліку. Тому в хлібопекарській промисловості рахунок 24 «Брак у виробництві» слід деталізувати субрахунком 241 (чи іншим субрахунком залежно від вже існуючої деталізації на підприємстві) «Некондиційна продукція, придатна для реалізації».

Проведемо аналіз витрат Хлібокомбінату на основі звітів про фінансові результати за 2017-2019 рр. Аналіз структури витрат Хлібокомбінату за економічними елементами свідчить про те, що виробництво хліба та хлібобулочних виробів є матеріаломістким. За даними підприємства спостерігається тенденція до збільшення частки матеріальних витрат у динаміці, питома вага цих витрат залишається у 2017 р. – 24,9%, у 2018 р. – 30,3, а в 2019 р. – 36,8%. Протягом періоду дослідження спостерігалась тенденція до зниження частки витрат на оплату праці з 59,3% у 2017 р. до 49,9% у 2019 р. Частка витрат на амортизацію незначна – в межах 1-2%. Зменшення питомої ваги інших операційних витрат у загальних витратах та їх збільшення майже у півтори рази потребує додаткового аналізу за окремими складовими.

Аналіз динаміки та структури витрат від операційної діяльності на Хлібокомбінаті за 2017-2019 рр. свідчить про тенденцію збільшення як виробничих, так і невиробничих витрат в абсолютному розмірі. Так у 2019 р. собівартість реалізованої продукції збільшилась на 293,2 тис. грн., або на 17,3%. Водночас частка цих витрат у загальних витратах зменшилась з 73,3% у 2017 р. до 72,1% у 2019 р., тобто на 1,2 процентних пункти. При абсолютному зростанні витрат на збут на 52,5 тис. грн. їх частка у структурі зменшилась на 0,1%. Адміністративні витрати збільшились: як в абсолютному розмірі на 68,0 тис. грн., так і у відносному їх частка зросла з 9,3% у 2017 р. до 10,2% у 2019 р., або на 1,0%. Інші операційні витрати на підприємстві значні і частка їх коливалась 5-7% від загальної суми витрат.

Таблиця 1

Оцінка ефективності витрат Хлібокомбінату за 2017-2019 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення					
				Абсолютне, (+,-).			Відносне, %		
				2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017
Загальні операційні витрати на 1 грн. операційних доходів	0,995	0,992	0,992	-0,003	0,000	-0,003	-0,27	0,01	-0,26
Коефіцієнт питомої собівартості реалізованої продукції	0,729	0,701	0,715	-0,029	0,014	-0,014	-3,91	2,03	-1,96
Коефіцієнт питомих адміністративних витрат	0,092	0,102	0,102	0,010	0,000	0,009	10,51	-0,41	10,06
Коефіцієнт питомих витрат на збут	0,123	0,119	0,122	-0,004	0,002	-0,001	-2,98	2,00	-1,04
Коефіцієнт питомих інших операційних витрат	0,050	0,070	0,054	0,020	-0,016	0,004	39,37	-22,99	7,32
Собівартість реалізованої продукції на 1 грн. чистого доходу	0,734	0,705	0,720	-0,030	0,015	-0,015	-4,05	2,11	-2,02

Облік, аналіз і аудит

Частка постійних витрат у валовому прибутку	0,816	0,753	0,801	-0,063	0,048	-0,015	-7,67	6,32	-1,83
Рівень адміністративних витрат у валовому прибутку	0,350	0,348	0,365	-0,003	0,017	0,015	-0,75	4,95	4,16
Рівень збутових витрат у валовому прибутку	0,466	0,406	0,436	-0,060	0,030	-0,030	-12,87	7,49	-6,34
Рентабельність основної діяльності	0,362	0,419	0,390	0,057	-0,029	0,028	15,88	-7,00	7,77
Рентабельність операційної діяльності	0,005	0,008	0,008	0,003	0,000	0,003	50,79	-1,63	48,34
Чиста рентабельність	0,005	0,008	0,008	0,003	0,000	0,003	50,79	-1,63	48,34

Проведена оцінка ефективності витрат в табл. 1 засвідчила, що загальні операційні витрати підприємства склали протягом періоду дослідження 0,99 грн. на 1 грн. операційних доходів. Коефіцієнт питомої собівартості реалізованої продукції скоротився з 0,73 до 0,72. Коефіцієнт питомих адміністративних витрат складав 0,09-0,1. Майже аналогічні значення мав коефіцієнт питомих витрат на збут 0,11-0,12. Коефіцієнт питомих інших операційних витрат незначний 0,05-0,07.

Собівартість реалізованої продукції за період дослідження склала 0,72-0,73. Постійні витрати у валовому прибутку значні 75-82%. У валовому прибутку рівень адміністративних витрат склав 0,35, тобто 35%, збутових витрат – 41-47%. Рентабельність основної діяльності підприємства за період дослідження склав 36-39%. Рентабельність операційної діяльності підприємства і чиста рентабельність склала 0,5% у 2017 р., 0,8% - у 2018-2019 рр.

Проаналізуємо збутову діяльність у формуванні фінансових результатів підприємства Хлібокомбінат за 2017-2019 рр. Згідно даних аналізу, Хлібокомбінат за весь період дослідження отримав позитивні значення за всіма показниками фінансових результатів.

Певний інтерес становлять показники маржі фінансових результатів у відсотках до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції. За даними таблиці спостерігається незначне збільшення показників маржі. Це свідчить про певне покращення якості одержаних фінансових результатів підприємства.

Отже, управління витратами є важливим і одним із найскладніших питань у діяльності керівників підприємств. Від рівня та динаміки витрат залежать прибутки або збитки як окремих суб'єктів господарювання, так і ефективність формування національного доходу держави. Для досягнення і збереження належного рівня конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі підприємству необхідно здійснювати ґрунтовний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування. Дані цього аналізу використовуються у прогнозуванні собівартості продукції, пошуку можливостей зниження витрат, цін продукції.

Список використаних джерел:

1. Білоусова І.М. Дискусійні проблеми обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. Бухгалтерський облік та аудит. 2008. № 10. С. 3–7.
2. Бондар І.П. Виробничі витрати та їх класифікації. Економіка АПК. 2003. №10. С. 10–12.
3. Бутинець Ф. Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 1 (22). С. 11–18.
4. Козак В.Г. Визначення поняття «витрати» та їх оцінка. Реформування економіки України: стан та перспективи : зб. матеріалів ІУ Міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 листопада 2009 р., м. Київ). К., 2009. С. 129–131.
5. Крушельницька О.В. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах. Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». 2010. Вип. 1(51). URL : [http://www.nbu.gov.ua/portal/ oc_gum/Vzhdtu_econ/2010_1/33.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/oc_gum/Vzhdtu_econ/2010_1/33.pdf).

МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кричун А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Скрипник Н. В.

У даній статті розглянуто та обґрунтовано методичні та організаційні аспекти формування облікової політики та її вплив на фінансово-господарські результати діяльності підприємства. Запропоновано шляхи удосконалення формування облікової політики з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

This article considers and substantiates the methodological and organizational aspects of the formation of accounting policies and its impact on the financial and economic performance of the enterprise. The ways of improvement of formation of accounting policy for the purpose of increase of efficiency of activity of the enterprise are offered.

У зв'язку з розширенням підприємств з'явилась необхідність та можливість використання фінансових результатів різних операцій, а, відповідно, і варіантів їх відображення в обліку. До початку ринкових реформ необхідності в розробці облікової політики підприємств не виникало, так як законодавство, що регулює організацію бухгалтерського обліку, не передбачало можливості декількох варіантів відображення в обліку та звітності одних і тих самих господарських операцій.

Метою даної статті є дослідження методичних та організаційних аспектів формування облікової політики та їх вплив на фінансово-господарський результат діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процес формування облікової політики підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та організаційні аспекти формування облікової політики на підприємстві з метою її оптимізації.

Питання облікової політики досліджувались в працях багатьох вчених-економістів, зокрема: Бутинця Ф. Ф., Малюги Н. М., Пушкаря М. С., Сопко В. В., Голова С. Ф., Пархоменко В. М., Гринько А. П.,

Кирейцева Г. Г., Лебедзевича Я. В. та інших. Проблематика облікової політики досліджується також в працях зарубіжних вчених Хендріксена, Мея, Ван Бреда. Проте розкриття методичного та організаційного аспекту формування облікової політики та її вплив на результати діяльності підприємства вимагає більшої уваги.

В Україні нормативне визначення терміну «облікова політика» вперше було наведено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», в якому зазначено, що облікова політика – це сукупність принципів, методів, процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [1]. Таке нормативне визначення вважаємо некоректним, тому що слово «сукупність» – це загальна кількість, сума чогось, не розкриває взаємозв'язку між складовими облікової політики, а подає їх як рівнозначні. Тому замість терміну «сукупність» доречнішим було б вживання дефініції «система» з розумінням взаємозв'язку в ній принципів – у Законі України [1], та деталізація їх дотримання за відповідними принципами і процедурами у НП(С)БО 1 [2].

Таким чином, формулювання терміну «облікова політика» в Законі України, на нашу думку, є недосконалим з методологічної точки зору, тому що наприкінці цього визначення мовою йде винятково про принципи, методи і процедури, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Тобто про бухгалтерський облік не згадується взагалі. Однак далі наведені основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Тобто, треба розуміти, що ті ж самі принципи одночасно є і принципами бухгалтерського обліку.

Одним з основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності є послідовність, тобто постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Згідно з ним зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку й повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності. Але стосовно принципів треба більш детально розібратися. Перш за все, на нашу думку, незрозумілим є саме віднесення принципів, так, у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» принципи відносяться до бухгалтерського обліку і фінансової звітності, але у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» вони відносяться тільки до фінансової звітності. Отже, якщо детально вивчати ці два документи, можна побачити, що принципи дублюються навіть не в тій послідовності: в Законі України [1] першим зазначений принцип обачності, що стосується П(С)БО 1 [2] – він зазначений за номером вісім. Принцип автономності за стандартом є першим, а в Законі він займає третє місце. На наш погляд, неможливо цю ситуацію називати несуттєвою, тому що редакція документів, котрі є методологічною основою, має бути бездоганною. Ту ситуацію, що ми маємо зараз в контексті нормативних документів, не можна залишати без змін, а отже, і черговість принципів повинна базуватись на логічній залежності один від інших, а не бути просто хаотичним переліком.

Нами встановлено, що визначення облікової політики робить її близькою до поняття балансової політики, розповсюдженій в бухгалтерському обліку країн західної Європи (Польщі, Німеччини, Франції, Англії, Австрії). Для цих країн характерним є поняття «балансової політики», під яким розуміють сукупність заходів, здійснених протягом звітного періоду, а також під час складання та подання річної звітності, з урахуванням норм чинного законодавства, завданням яких є вплив на користувачів цих звітів (як зовнішніх, так і внутрішніх), з метою сприяння реалізації поставлених господарських завдань. В деяких випадках балансову політику називають політикою річної фінансової звітності. Балансова політика – це обдумане оформлення балансу в рамках існуючих законів при дотриманні загальноприйнятих принципів складання річного звіту, зазначає В. Хойер [6, с. 12]. Г. Воге під визначенням балансової політики розуміє «...загальну кількість узгоджених із законодавством рішень суб'єкта господарської діяльності з метою формування відображених в балансі фінансового результату, майна, зобов'язань та інших джерел фінансування, щоб якнайкраще реалізувати господарські задуми».

Отже, проаналізувавши вітчизняну нормативно-правову базу, в якій міститься визначення облікової політики, ми схилиємося до думки, що поняття облікової політики не обмежується лише складанням та поданням фінансової звітності. Звітність може бути достовірною лише за умови правильної організації та ведення бухгалтерського обліку. Ми пропонуємо, наступне визначення облікової політики: облікова політика – комплекс (або система) методичних прийомів, принципів і процедур організації та ведення бухгалтерського обліку, що обираються підприємством з числа загальноприйнятих або розробляються самостійно, виходячи з особливостей його діяльності з метою забезпечення захисту прав та інтересів власника. Розкриємо сутність кожної із складових облікової політики, яка полягає в наступному: принципи – це основні, базові положення цієї політики, те, на основі чого будується ця політика, методи – це способи вирішення конкретних завдань, які постають перед підприємством при веденні бухгалтерського обліку, процедура – встановлений порядок ведення бухгалтерського обліку.

При виборі облікової політики обов'язково слід враховувати ряд чинників: галузеві особливості або вид діяльності підприємства, організаційно-правову форму підприємства, обрану систему оподаткування, стратегію і тактику фінансово-господарського розвитку, обсяги діяльності рівень кваліфікації облікового апарату та забезпечення його комп'ютерною та іншою обчислювальною технікою, чисельність працюючих на підприємстві та кількість матеріально-відповідальних осіб, свободу в прийнятті рішень з питань ціноутворення та вибору партнерів, забезпеченість технічними засобами функцій менеджменту, систему стимулювання працівників за позитивні наслідки господарської діяльності підприємства в цілому та його структурних підрозділів.

Провівши дослідження нормативного забезпечення бухгалтерського обліку та звітності, а також чисельні публікації з питань формування, методології облікової політики, спираючись на дослідження публікацій іншими науковцями, можна зробити висновок, що більшість авторів виділяють та детально розглядають облікову політику підприємства на мікроекономічному рівні.

Облікова політика є ґрунтом бухгалтерських стандартів, рекомендацій, тлумачень, правил і положень, які використовуються компаніями при складанні фінансової звітності, зазначають Хендріксена

Е. С., Ван Бреда М. Ф. Отже, згідно з визначенням Ради по розробці принципів бухгалтерського обліку США, облікова політика фірми включає «... методи використання адміністрацією тих принципів, які при зазначених обставинах забезпечують справжнє управління фінансовим станом» [9, с. 153]. Ми вважаємо, що не треба обмежуватися тільки законодавчим трактуванням при визначенні поняття «облікова політика», як це роблять такі вчені, як: Безруких П. С., Єфремова О. А., Хабарова Л. П., Попова Л. В., Костильов В. А., Николаєва С. О. Вони стверджують, що «облікова політика» – це сукупність принципів, методів, процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Так, Николаєва С. О. пише: «Облікова політика підприємства є сукупністю принципів і правил, що регламентують методичні і організаційні основи бухгалтерського обліку на підприємстві в умовах чинної нормативної бази на поточний момент часу» [8, с. 3]. Соколов Я. В., зазначає, «облікова політика – це засіб, що дозволяє адміністрації підприємства легально маніпулювати фінансовими результатами» [4, с. 397]. Цінністю такого визначення ми вважаємо акцентування уваги на тому, що саме завдяки обліковій політиці підприємства, шляхом вибору того чи іншого способу, методичного прийому, можна вплинути на величину багатьох показників діяльності підприємства. Таким чином, беручи до уваги вищезгадані точки зору стосовно визначення «облікова політика», ми дотримуємося думки, що найбільш правильним є розуміння облікової політики як інструмента організації обліку на конкретному підприємстві, який включає сукупність способів і процедур ведення обліку, що використовується з метою підготовки, складання та подання фінансової звітності.

Ми з впевненістю стверджуємо, що єдиного оптимального рішення завдання формування облікової політики не існує, це показує різноманітність систем бухгалтерського обліку, які існують як всередині однієї країни, так і в різних країнах в цілому. В свою чергу відсутність такого рішення є наслідком політичних труднощів, які супроводжують формування облікових стандартів. Таким чином, наголошуємо, що державні органи, які відповідають за формування облікової політики, повинні керуватися не лише інтересами поповнення бюджету, але й інтересами бізнесу, а це, в свою чергу свідчить про те, що облікова політика повинна розроблятися на основі наукових досліджень з проблем бухгалтерського обліку. А що стосується складових облікової політики, ми пропонуємо до кожної з наведених складових оформлювати відповідний документ (положення, розпорядження, або наказ).

Документальне оформлення методичного та організаційного аспектів облікової політики підприємства повинне здійснюватися у вигляді Наказу про облікову політику, який після його затвердження, набуває статусу юридичного документу. В ході нашого дослідження, ми проаналізували різноманітні схеми наказів про облікову політику, які були запропоновані в періодичних та інших виданнях. Більшість авторів в структурі Наказу про облікову політику відокремлюють розділи, кожен з яких відповідає за певну ділянку організаційно-облікових робіт. Інші автори навпаки, не виділяють окремих розділів, а кожний підрозділ облікової політики зазначають окремим пунктом. Як свідчать дослідження, в структурі наказів виділяється різноманітна кількість розділів, які в свою чергу, об'єднують деякі однорідні документи. Так, наприклад, Бутинець Ф. Ф. вважає, що наказ про облікову політику повинен починатися обов'язково з преамбули, де необхідно зазначати основні відомості про підприємство (назву підприємства, форму власності, організаційно-правову форму, чисельність працюючих) [3, с.30]. Так, Єфремова А. А., пропонує відокремлювати розділ «техніка обліку» [7], але ми вважаємо недоцільним відокремлення цього розділу, бо інформація, яка міститься в ньому майже повторює інформацію, надану в розділі «методика обліку» (наводяться за окремими напрямками обліку обрані варіанти методики та техніки обліку). Отже, успішне управління підприємством в ринковому середовищі залежить від фінансової, маркетингової, і, звичайно, облікової політики, яка повинна розглядатися, в єдиній системі управління господарським суб'єктом і переслідувати загальну мету – одержання максимального ефекту від діяльності торговельного підприємства.

Також, ми дійшли до висновку, що облікова політика дає можливість оцінити рівень постановки облікової роботи, відповідність нормативним актам, врахувати потреби фінансового та управлінського обліку в необхідній інформації. Підготовка наказу про облікову політику підприємства на практиці є досить трудомісткою справою і вимагає від учасників цього процесу відповідних здібностей, комплексних знань з усіх процесів, які відбувалися на підприємстві в минулому, здійснюються сьогодні та будуть у майбутньому. Все це потребує ґрунтовного аналізу подій і фактів, вміння бачити перспективу, неординарно мислити.

Таким чином, облікова політика дає можливість:

- визначити порядок і умови формування та обліку фінансових результатів;
- аналізувати дані звітності в динаміці;
- своєчасно одержувати дані про істотні зміни в господарській діяльності підприємства;
- забезпечувати збереження майна власника;
- надавати достовірну інформацію керівникам для здійснення управління;
- коригувати законним способом фінансовий результат й оподатковуваний прибуток.

Облікова політика – одне з найважливіших питань організації бухгалтерського обліку, правильність формування якої сприяє достовірному визначенню фінансового результату, і впливає на суму оподаткованого прибутку, а тому потребує повного розкриття у фінансовій звітності. Вплив облікової політики на розмір фінансового результату буде безпосередньо залежати від стратегії, обраної підприємством в ній. При цьому підприємство повинно враховувати ступінь ризику при прийнятті конкретного методу облікової політики. Різні підходи облікової політики при оцінюванні, групуванні та відображенні операцій повинні бути обрані підприємством в межах вимог, визначених національними П(С)БО і сприяти точному відображенню фінансових результатів. Отже, якщо довкола питання щодо вибору варіантів обліку за елементами облікової політики ще точаться суперечки, то з впевненістю можна стверджувати, що це дасть можливість підприємству зосередити свої зусилля на головному – покращенні фінансових результатів діяльності та підвищенні ефективного господарювання.

Таким чином, слід зауважити, що недосконалість нормативної бази бухгалтерського обліку спонукає до більш активної розробки методологічних основ становлення облікової політики на всіх підприємствах України, що треба вважати одним із головних напрямів наукових досліджень на найближчу перспективу. Нажаль на сьогодні не всі підприємства виконують вимоги щодо встановлення облікової політики. Тому, ми пропонуємо закріпити законодавчо відповідальність за недотримання норм відносно затвердження наказу про облікову політику, та навмисне використання тих елементів облікової політики, які не відповідають особливостям та умовам господарювання підприємства.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України затверджений Верховною Радою 16.07.1999р. №996-XIV, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Затверджено Міністерством фінансів України від 07.02.2013 № 73 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#>
3. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності "облік і аудит" вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – [5-те вид., доп. і перероб.]. – Житомир : Рута, 2013. – 726 с.
4. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2011. – 496 с.
5. Поливана Л. А. Облікова політика та її вплив на фінансові результати діяльності / Л. А. Поливана // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2019. – Вип. 4 (28). – С. 106 – 111.
6. Хойер В. Как делать бизнес в Европе [вступ. слово Ю. В. Пискулова] / В. Хойер. – М. : Фонд «За экономическую грамотность», 2010. – 253 с.
7. Єфремова А. А. Учетная политика предприятия: содержание и формирование / А. А. Єфремова. – М. : Книжный мир, 2009. – 478 с.
8. Николаева С. А. Учетная политика предприятия: Принципы формирования, содержание, практические рекомендации, аудиторская проверка / С. А. Николаева. – М. : Аналитика-пресс, 2012. – 168 с.
9. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда; под ред. проф. Я. В. Соколова; [пер. с англ.]. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 576 с.

АНАЛІЗ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Макидон Т., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена розкриттю сутності «доходи сільськогосподарського підприємства». Проведено аналіз доходів сільськогосподарського підприємства ТОВ «Агрофірма Оршівська», визначено напрями підвищення прибутковості діяльності підприємства.

The article is devoted to the disclosure of the essence of "agricultural enterprise income". The analysis of incomes of the agricultural enterprise of LLC Agrofirma Orshivska is carried out, the directions of increase of profitability of activity of the enterprise are defined.

Актуальність теми. За умов ринкової економіки та жорсткої конкуренції метою діяльності сільськогосподарського підприємства є збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства. Проте без достовірної, релевантної, систематизованої належним чином інформації про особливості утворення доходів підприємства неможливо ефективно управляти процесом їх формування. Тому в сучасних умовах зростає роль обліку доходів і результатів діяльності підприємств, як джерела необхідних даних для забезпечення належного контролю процесів формування результатів діяльності суб'єктів господарювання. Своєчасна інформація, щодо формування доходів на сільськогосподарських підприємствах дозволить вчасно виявляти перспективні шляхи розвитку підприємств, а не вирішувати питання про виживання.

Метою статті є аналіз доходів сільськогосподарського підприємства та розробка напрямів підвищення прибутковості його діяльності.

Об'єктом дослідження є процеси формування доходів на підприємстві ТОВ «Агрофірма Оршівська» Кіцманський району Чернівецької області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і організаційних засад обліку і оподаткування доходів сільськогосподарського підприємства.

Дохід від сільськогосподарської діяльності визнано окремою обліковою категорією. Проблемами формування доходів на сільськогосподарських підприємствах та її адаптації до міжнародних стандартів займаються провідні науковці. Зокрема цьому присвячені праці В.М. Жука [1], Г.Г. Кірейцева [2], М.М. Коцупатрого [3], В.Б. Моссаковського [4], П.Т. Саблука [5], Л.К. Сука [6] та інших.

В бухгалтерському обліку запроваджена методика визначення та узагальнення інформації про доходи від сільськогосподарської діяльності базована на МСФЗ. В аграрних підприємствах дохід від сільськогосподарської діяльності містить в собі: дохід від первісного визнання біологічних активів та сільськогосподарської продукції, дохід від зміни справедливої вартості біологічних активів, дохід від реалізації біологічних активів та сільськогосподарської продукції, отриманої в результаті біологічних перетворень.

На процес формування доходів сільськогосподарських підприємств значний вплив здійснюють особливості аграрного виробництва, а саме: високий ступінь відносної монополізації сільського господарства; нееластичність зв'язку між попитом на сільськогосподарську продукцію та цінами на неї [7]; високий підприємницький ризик через вплив природно-кліматичних умов; нерівномірність надходження доходів через сезонність виробництв; тривалий операційний цикл; рівень товарності продукції; низький рівень ефективності використання основних засобів через їх зношеність; невідповідність якості продукції міжнародним стандартам.

Крім того, об'єктивні природні особливості сільськогосподарського виробництва досить тісно переплітаються з іншими факторами технологічного та організаційно-економічного характеру та здійснюють комплексний вплив на процеси формування і використання доходів підприємств галузі [8].

ТОВ «Агрофірма «Оршівська» є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахункові та інші рахунки в установах банку, печатку зі своїм найменуванням. Головною метою діяльності товариства є отримання прибутку за рахунок різних видів діяльності. Предметом діяльності є сільськогосподарське виробництво та реалізація товарної продукції і сировини. Для здійснення цієї діяльності підприємство використовує землі, які належать йому на правах власності, постійного користування та оренди. Підприємство займається вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (КВЕД 01.11).

Проведемо аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр. Дані аналізу засвідчили різке погіршення результатів фінансово-господарської діяльності ТОВ «Агрофірма Оршівська» протягом останніх 2018-2019 рр. Чистий фінансовий результат у 2018 р. становив 32354 тис. грн. збитку, 2019 р. – відповідно 23071 тис. грн. збитку. Така ситуація пояснюється значним збільшенням витрат підприємства на збут. Якщо у 2017 р. такі витрати становили 2198 тис. грн., то у 2018 р. вони збільшилися на 17105 тис. грн. (або на 778,2%), у 2019 р. – на 23963 тис. грн. (або на 1090,2%) порівняно з 2017 р. Фінансовий результат від операційної діяльності на підприємстві зменшився з 49924 тис. грн. (2017 р.) до 9287 тис. грн. (2019 р.), тобто на 81,4%.

Що стосується фінансової діяльності підприємства, то при повній відсутності фінансових доходів фінансові витрати ТОВ «Агрофірма Оршівська» несе надзвичайно великі. 2017 р. ці витрати склали 41480 тис. грн., 2018 р. – 50485 тис. грн., 2019 р. – 32350 тис. грн. Інші доходи та витрати на підприємстві практично відсутні.

Для визначення фінансового стану ТОВ «Агрофірма Оршівська» проведено аналіз показників ліквідності, платоспроможності, ділової активності та рентабельності за 2017-2019 рр.

Аналіз показників ліквідності підприємства ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр. виявив погіршення ситуації. В періоді, що аналізувався, найкращим для підприємства був 2017 рік. У 2018-2019 рр. спостерігалися зменшення показників поточної ліквідності на 60,0%, швидкої ліквідності – 63,4%. Показники абсолютної ліквідності для підприємства мають нульові значення. Чистий оборотний капітал підприємства зменшився на 304470 тис. грн., або на 165,1%. Цей показник у 2018-2019 рр. прийняв від'ємне значення.

Щодо даних про платоспроможність, то керівництво підприємства вивчає ефективність його роботи та визначає шляхи подальшого розвитку, наявні та потенційні партнери обґрунтовують доцільність співпраці, інвестори оцінюють ризики вкладання коштів, а кредитори визначають можливість і загальні умови надання позики. Показник платоспроможності на ТОВ «Агрофірма Оршівська» у 2018-2019 рр. зменшився на 61,6%, а показник фінансування навпаки збільшився на 194,3%. Суттєво зменшились значення показників забезпеченості та маневреності власного капіталу відповідно на 233,9 і 265,1%.

Ділова активність підприємства передбачає всі зусилля і заходи підприємства, спрямовані на підвищення його конкурентоспроможності. Для підприємства ТОВ «Агрофірма Оршівська» частина показників погіршили свої значення. Серед них зменшення оборотності кредиторської заборгованості на 27,1%, основних засобів на 8,8%, підвищення строку кредиторської заборгованості – на 37,2%. Інші показники були достатньо нестабільними.

Показники рентабельності діяльності ТОВ «Агрофірма Оршівська» у 2018-2019 рр. стали нульовими. Виняток склав показник рентабельності реалізації продукції, який також зменшився на 86,7%.

Таким чином, дослідження та оцінка діяльності ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр. виявили, що підприємство у 2017 р. було прибутковим з високими показниками фінансової ліквідності, платоспроможності і ділової активності. Проте, у 2018-2019 рр. відбулось значне погіршення фінансового стану підприємства, зниження коефіцієнтів рентабельності. Тому підприємству необхідно врахувати отримані результати і розробити комплекс заходів для покращення ситуації.

Аналіз операційної діяльності підприємства ТОВ «Агрофірма Оршівська» виявив, що досліджуване підприємство у 2017-2019 рр. мало доходи у сумі 177582 тис. грн., 120840 тис. грн., 200932 тис. грн. серед яких чистий дохід від реалізації продукції, інші операційні доходи, інші фінансові та інші доходи. Фінансові доходи у сумі 4 тис. грн. підприємство отримало лише у 2017 р. У 2019 р. були отримані інші доходи у сумі 2 тис. грн.

Сума чистого доходу від реалізації продукції на підприємстві за досліджуваний період збільшилась на 24496 тис. грн., або на 13,99%. Суттєве зменшення показника відбулось у 2018 р. на 64595 тис. грн., або 36,9%. Інші операційні доходи зменшились за весь період дослідження на 1144 тис. грн., або на 45,52%. У 2018 р. сума цих доходів була найбільшою і становила 10370 тис. грн. В цілому доходи підприємства збільшились на 23350 тис. грн., або на 13,15%.

Аналіз структури доходів показав, що поступово на підприємстві збільшувалась частка чистого доходу від реалізації продукції. Так, у 2019 р. він склав 99,3% при частці 91,4% у 2018 р. Частка інших операційних доходів на підприємстві була найбільшою у 2018 р. і становила 8,6% або 10370 тис. грн. У 2019 р. частка цих доходів склала 0,7%, або 1369 тис. грн.

За даними аналізу зміни фінансових результатів найвищий валовий дохід підприємство ТОВ «Агрофірма Оршівська» мало у 2017 р. у сумі 57541 тис. грн. У 2018 р. і 2019 р. цей показник знизився на 24181 тис. грн. та на 18857 тис. грн. відповідно до 2017 р. Всі три роки дослідження на підприємстві фінансовий результат від операційної діяльності був прибутком, значення якого поступово знизилось від 49924 тис. грн. до 9287 тис. грн.

Такі показники як фінансовий результат до оподаткування і чистий фінансовий результат на підприємстві співпадають за значеннями, оскільки підприємство не вело іншої діяльності, крім операційної.

А також підприємство не платило податок на прибуток, оскільки у 2018-2019 рр. діяльність підприємства була збитковою.

Проаналізуємо динаміку валового доходу, прибутку від операційної діяльності та чистого фінансового результату ТОВ «Агрофірма Оршівська» за 2017-2019 рр. За результатами аналізу бачимо зниження валового доходу підприємства у 2018 р. і 2019 р. Також спостерігаємо критичне зменшення прибутку від операційної діяльності підприємства в ці ж роки. Чистий фінансовий результат підприємства переходить із зони прибутку в глибокий збиток. В 2017 р. прибуток від операційної діяльності зріс на 42 тис. грн. Найбільший вплив мали скорочення обсягу собівартості виробленої продукції на 48 тис. грн., ріст інших операційних доходів на 25 тис. грн. та зменшення інших операційних витрат на 49 тис. грн., що збільшило змін прибутку від операційної діяльності на ці суми відповідно.

За результатами факторного аналізу прибутку можна зробити висновок: сума виручки від реалізації продукції у 2019 р. становить 199561 тис. грн., ця сума збільшилась порівняно з минулим роком на 89091 тис. грн. (80,6%). Собівартість продукції у звітному році становить 160877,0 тис. грн. Ця сума збільшилась порівняно з минулим роком на 83767 тис. грн. (108,6%), що негативно впливає на діяльність підприємства. У 2019 р. сільськогосподарське підприємство отримало прибуток від продажів в розмірі 9287 тис. грн., що складає меншу суму порівняно з 2018 р. на 8846 тис. грн. (48,8%) за рахунок збільшення витрат на збут та підвищення собівартості реалізованої продукції.

Отже, у нинішніх умовах господарювання, які вимагають від сільськогосподарських виробників забезпечення власної фінансової стійкості у зв'язку з не надто стабільною ситуацією в економіці країни, будь-яке підприємство прагне до максимізації своїх власних фінансових результатів, що зумовлює необхідність проведення для них якісного аналізу з метою виявлення резервів зростання їх обсягів у майбутньому. Фінансова діяльність підприємства повинна бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Облік сільськогосподарської діяльності: навчальний посібник [Лузан Ю. Я., Жук В. М., Гаврилюк В. М. і ін.]; за ред. В. М. Жука. – К.: Видавництво ТОВ «Юр-Агро-Веста», 2007. – 368 с.
2. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: [монографія]. Житомир: ЖДТУ, 2007. 236 с.
3. Бухгалтерський облік у сільському господарстві [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; ред. Ф. Ф. Бутинець, М. М. Коцупатрий. – Житомир : ПП "РУТА", 2003. – 511 с.
4. Моссаковский В.Б. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні : монографія. К. : Интерпрес ЛТД, 2009. 326 с.
5. Бухгалтерський облік на підприємствах АПК : (Посіб. по застосув. нормат. док.) Авт. колектив: П.Т. Саблук, Ю.А. Лузан, М.Я. Дем'яненко та ін. ; За ред. П.Т. Саблука. К. : Ін-т аграр. економіки, 2001. 478 с.
6. Сук Л. Організація обліку доходів і фінансових результатів. Бухгалтерія в сільському господарстві. 2010. № 1. С. 36-40.
7. Вишневська О. М., Стефурак В. А. Теоретичні аспекти формування і розподілу доходів сільськогосподарських підприємств. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/011/v2i3/17.pdf>.
8. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи : монографія. [І. В. Абрамова, О. М. Віленчук, Д. І. Дема та ін.]; за ред. проф. Д. І. Деми. Житомир : ЖНАЕУ, 2015. 364 с.

РОЗРАХУНКИ З ОПЛАТИ ПРАЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Мойсюк М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Скрипник Н. В.

У даній статті розглянуто аспекти організації оплати праці й усіх розрахунків, пов'язаних з нею, що впливають на ефективність управління трудовими ресурсами. Досліджено процеси формування, використання та обліку фонду оплати праці з погляду управління витратами на оплату праці в умовах обмежених ресурсів досліджуваного підприємства.

This article discusses aspects of the organization of wages and all the calculations associated with it, which affect the effectiveness of human resource management. The processes of formation, use and accounting of the wage fund in terms of managing labor costs in terms of limited resources of the studied enterprise

У сучасних умовах Україні необхідна нова парадигма розвитку, що буде заснована на високій продуктивності праці, яка є важливою передумовою відновлення економічного зростання та досягнення соціального прогресу, сприятиме рівноправній інтеграції національної економіки у світові господарські зв'язки. Тому, перспективні соціально-економічні зрушення в Україні вимагають пошуку нових надійних шляхів підвищення продуктивності праці, чого неможливо досягти без активізації інноваційної діяльності підприємств. Необхідно також підкреслити, що оплата праці є одним з основних показників розвитку економіки та важливим чинником відтворення людського капіталу.

Метою даної статті є дослідження теоретичних аспектів організації оплати праці та розрахунків, пов'язаних з нею, що впливають на ефективність управління трудовими ресурсами.

Об'єктом дослідження є процес розрахунків з оплати праці. Предметом дослідження є теоретичні та організаційні аспекти розрахунків з оплати праці на підприємстві з метою її оптимізації.

Питанням бухгалтерського обліку оплати праці в Україні присвячені дослідження І. Бігдан, С. Голова, Н. Головай, Л. Городянської, С. Деньги, В. Дибі, І. Жураковської, О. Конєвої, С. Кравченко, Я. Крупки, В. Моссаковского, Р. Романіва, Г. Уманців, І. Садовської, І. Яремка та ін.

Проте, незважаючи на всю важливість проведених досліджень з проблем обліку оплати праці, основні проблеми реформування системи оплати праці в концепції відтворення людського капіталу досі не

вирішені, що проявляється у недостатній мотивації праці та низькому її рівні. Тому, аспекти організації оплати праці й усіх розрахунків, пов'язаних з нею є основою соціально-трудових відносин найманих працівників, роботодавців і держави, що впливають на ефективність управління трудовими ресурсами.

Трансформаційні процеси, пов'язані з розбудовою соціально-ринкової економіки в Україні та її інтеграцією у світове господарство, вплинули на загальний економічний стан держави. Після десятирічного економічного спаду з 2000-го року намітилися ознаки стабілізації та зростання загальних економічних показників, у тому числі і в сфері оплати праці. Але головні проблеми залишаються все ж таки не вирішеними: явно диспропорційне розшарування суспільства за доходами, зниження вартості робочої сили, розміри заробітної плати практично відірвані від кінцевих результатів праці працівників і діяльності підприємств, недосконала диференціація і «тінізація» оплати праці, неадекватні механізми її оподаткування та застосування у покращенні використання трудових ресурсів.

Вказані проблеми посилюють кризу мотиваційного механізму з усіма її наслідками – зниження ролі праці як основної життєвої цінності, слабка трудова активність, недовикористання трудового потенціалу, спад виробництва, відсутність якісного відтворення трудових ресурсів. В таких умовах підприємства вимушені постійно шукати нові моделі оплати праці, які б задовольняли одночасно зростаючі потреби найманих працівників та дозволяли отримати достатню норму прибутку. Отже, сучасне соціально-економічне становище у сфері оплати праці та управління трудовими ресурсами потребує негайних конструктивних, і головне, комплексних перетворень з боку держави, які б базувались на глибоких наукових дослідженнях, враховуючи позитивний зарубіжний та вітчизняний досвід. Провідна роль у таких дослідженнях відводиться системі обліку, аудиту та аналізу з огляду на їх інформативність і контрольованість процесів праці та її оплати безпосередньо на підприємстві та на рівні держави в цілому.

Перш ніж сконструювати механізм організації оплати праці, визначимо сутність розрахунків з оплати праці у світлі сучасного соціально-ринкового реформування економіки України та як об'єкт обліку, аудиту, аналізу. Опрацювання наукової літератури та діючих законодавчо-нормативних документів довело, що питання визначення термінів «оплата праці» і «заробітна плата», а отже вияву сутностей і сфер застосування цих економічних та обліково-аналітичних категорій є дискусійним.

У ранніх економічних вченнях трактували поняття не «оплата праці», а «заробітна плата», яке відображає економічну природу вказаної категорії. При цьому існувало два основних підходи до визначення заробітної плати. Прихильники теорії трудової вартості (У. Петті, А. Смітт, Д. Рікардо та послідовники) вважали заробітну плату ціною праці, бо, з однієї сторони, найманий працівник отримує її вже після того як виконає відповідну роботу, а з іншої – її величина залежить від того, скільки часу він працював або скільки продукції та якої якості виробив. Інший підхід розроблено К. Марксом, який розробив наукову теорію зарплати, базовану на теорії доданої вартості. Маркс визначив заробітну плату вартістю товару робоча сила і довів, що як і будь-який товар, вона володіє двома властивостями: споживчою вартістю та вартістю. Споживча вартість робочої сили – це її властивість бути джерелом доданої вартості, а вартість –затрата певної кількості суспільно необхідної праці. Величина вартості – робочий час, необхідний для виробництва засобів для відтворення товару робоча сила. Відповідно, вартість робочої сили, що виражена в грошових одиницях, є ціною робочої сили, тобто – заробітною платою.

В сучасній науковій літературі не існує одностайного трактування понять «оплата праці» та «заробітна плата», що прослідковується й у діючому законодавстві України. У нормах ст. 1 Закону України «Про оплату праці» (далі – Закон про оплату праці) [2], розділів VII «Оплата праці» та VIII «Гарантії і компенсації» КЗпПУ [1] йдеться про ідентичність понять «оплата праці» та «заробітна плата». Вони означають винагороду, обчислену, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Та опрацювання положень Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» (далі – Закон про ПДФО), Інструкції зі статистики заробітної плати (далі – Інструкція №5) [5] і наукової літератури [6, 7, 9, 10] дало змогу зробити висновок, що поняття, а отже і обліково-аналітична категорія «оплата праці» ширше за своїм значенням, ніж «заробітна плата».

Болотіна Н. Б. визначає цільове призначення терміну «оплата праці», спрямоване на її організацію на підприємстві та регламентацію всієї системи правових засобів у цій сфері. По суті це означає, що термін «оплата праці» вказує на процес, дію роботодавця, яку він повинен здійснити у силу наявності відповідних правовідносин. Хіжний Е. К., докладно дослідивши структуру заробітної плати зарубіжних країн, пропонував розглядати її з двох позицій: виходячи із поняття заробітної плати як елементу ФОП з точки зору бухгалтерського обліку та як перетвореної форми вартості робочої сили через відшкодування усіх необхідних затрат на її фізичний та моральний елементи. З першої позиції заробітна плата формується за рахунок фонду індивідуальної оплати праці, а з другої – включає індивідуальну оплату та соціальні виплати, тобто є витратами підприємців та держави на робочу силу.

У Інструкції № 5, на якій фактично ґрунтується увесь механізм бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці та витрат, пов'язаних з ними, визначено порядок оцінки розміру заробітної плати найманих працівників через показник ФОП. Це фактично означає, що заробітна плата окремого найманого працівника є складовим елементом оплати праці. Тобто, об'єкт бухгалтерського обліку «розрахунки з оплати праці» пов'язаний із зобов'язанням роботодавця оплатити, надати винагороду за працю, а отже включає розрахунки із заробітної плати працівників, які працюють за трудовим договором і оплати усіх гарантій і компенсацій, передбачених трудовим законодавством, за винагородою за ЦПД й авторськими гонорарами. Розрахунки із заробітної плати стосуються виключно винагороди працівника, який працює за трудовим договором.

Вивчення праць науковців (А. М. Колот, О. В. Крушельницька, М.Я. Остап'юк, О.М. Кундеус, О.Ю. Шоляк, В. С.Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб) дозволило розглянути категорію «заробітна плата» в сучасних умовах більш глибоко з позицій економічного, соціального та правового

аспектів, які є взаємодоповнюючими та взаємообумовленими. Економічна складова цієї категорії полягає у адекватності оплати праці трудовим затратам й у тому, щоб вона забезпечувала об'єктивно необхідні для відтворення робочої сили та ефективного функціонування виробництва життєві матеріальні та духовні блага. З цієї позиції заробітну плату доцільно розглядати на макро- і мікроекономічному рівнях.

Найбільший інтерес представляє дослідження мікроекономічної категорії «заробітна плата». На цьому рівні вона обумовлена одночасно потребами працівника, виробничим процесом і його результатами та розглядається у двох напрямках: відображає відносини між роботодавцем і працівником з приводу розподілу новоствореної доданої вартості; є елементом витрат виробництва і загальногосподарських витрат підприємства та, водночас, головним чинником матеріального стимулювання працівників у покращенні своїх трудових результатів. Витрати роботодавця на оплату праці усіх працівників загалом формують ФОП. Дискусійним і важливим питанням, що потребує уточнення з погляду оплати праці як обліково-аналітичної категорії, є сучасна структура ФОП за Інструкцією № 5, яка у повній мірі, але більш деталізовано відповідає структурі заробітної плати, визначеній Законом про оплату праці.

Аналіз структури заробітної плати в історичному аспекті дозволяє зробити висновки, що структура заробітної плати, а отже і ФОП, пострадянського періоду зазнала значних змін, зокрема: до нього тепер входять не тільки грошові, а й натуральні виплати і навпаки вилучено вихідну допомогу при розірванні трудового договору; щезло таке поняття, як «фонд матеріального заохочення», який акумулював майже всі види премій; невживаним є поняття інших грошових виплат і заохочень (розмежовуються поняття «інші заохочувальні та компенсаційні виплати» та «інші виплати, що не відносяться до ФОП»). Натомість дуже поповнився склад сучасного ФОП, що одночасно опинилося дуже важко. На перший погляд, здається, що саме в забезпечення соціалізації оплати праці та інтересів найманих працівників, розширено структуру зарплатних виплат. Як показує практика, частіше працівники не можуть скористатися більшою частиною трудових гарантій. Відповідно можна припустити, що розширена структура заробітної плати переслідує, перш за все, фіскальні цілі задля збільшення бази оподаткування внесками за рахунок підприємства.

З погляду сучасної практики бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці для правильного визначення бази оподаткування податками і внесками окремих виплат працівникам дуже важливо уточнити певні положення Інструкції № 5 [5]. Так, вважаємо, що:

- неправомірно відносити до додаткової заробітної плати оплату додаткових відпусток більшою тривалістю, ніж це передбачено законодавством, наданих у відповідності з колективним (за Законом про оплату праці це інші заохочувальні та компенсаційні виплати, бо є виплатами понад встановлені норми);
- необхідно вилучити зі складу інших виплат, що не включаються в ФОП надбавок (польового забезпечення) до тарифних ставок і посадових окладів працівників, направлених для виконання монтажних, налагоджувальних, ремонтних і будівельних робіт, і працівників, робота яких виконується вахтенним методом, постійно проводиться в дорозі чи має роз'їзний (рухомий) характер, у розмірах, визначених діючим законодавством і віднести їх до додаткової заробітної плати (оскільки є доплатами за особливі умови праці відповідно до Закону про оплату праці);
- упушення є неврахування досить розповсюдженої щомісячної винагороди за вислугу років (стаж роботи) і надбавок та доплат, що пов'язані з виконанням трудових обов'язків працівників, але не передбачених законодавством, чи понад встановлені норми, регламентовані колективним (трудова) договором, які правомірно відносити до інших заохочувальних та компенсаційних виплат згідно їхнього визначення, наданого у Законі про оплату праці.

Процеси формування, використання та обліку ФОП є досить важливими з погляду управління витратами на оплату праці в умовах обмежених ресурсів досліджуваного підприємства.

Винятково важлива роль заробітної плати в механізмі функціонування соціально-ринкової економіки зумовлена тим, що вона повинна виконувати соціально-економічні та правові функції. Серед вчених немає єдиної думки щодо їх кількості та назви. Визначена багатоаспектність категорії «заробітна плата» передбачає виконання нею наступних функцій, які виявляють її дійсну сутність в умовах становлення соціально-ринкової економіки:

- відтворювальна, яка впливає з її економічної природи як ціни праці й тісно пов'язана з встановленням на державному рівні МЗП і наближенням його до законодавчо визначеного ПМПО;
- мотиваційна, яка полягає у встановленні залежності (диференціації) її розміру від кількості і якості праці працівника, його трудового внеску в результати роботи підприємства (від продуктивності праці);
- регулююча, що забезпечує балансування інтересів найманих працівників і роботодавців і полягає в оптимізації розміщення робочої сили за регіонами, галузями господарства, підприємствами з урахуванням ринкової кон'юнктури;
- обліково-вимірвальна функція відображає обліковувану у витратах виробництва міру живої праці при розподілі фонду споживання між найманими працівниками і працедавцями;
- формування платоспроможного попиту населення – узгодити пропорції між попитом покупців-найманих працівників та товарною пропозицією виробників.
- забезпечення соціальної справедливості при розподілі доходу між найманими працівниками і роботодавцями, між найманими працівниками у відповідності з результатами їхнього трудового внеску, а також як недопущення дискримінації у оплаті праці за статтю, віком тощо;
- функція впливу на розвиток соціальних процесів шляхом перерозподілу доходної частини бюджету та соціальних фондів за рахунок утримань та нарахувань на заробітну плату між бюджетною сферою та соціальним забезпеченням;
- функція виховування і розвитку творчих здібностей до праці, бо зарплата спонукає продуктивно і ефективно працювати, удосконалювати свої загальні і професійні знання, навички (теорія «ефективної» заробітної плати);
- стимулювання розвитку почуття колективізму і відповідальності за покращення загальних результатів справи, особливо за колективних форм організації та стимулювання праці;

– узгодження розміру заробітку найманого працівника з встановленими законодавчо-договірними нормами праці;

– гарантування мінімального рівня оплати праці;

– забезпечення оплати за особливі умови праці та оплати праці окремих категорій громадян.

На сьогоднішній момент жодна із функцій заробітної плати не виконується у повному обсязі.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що загальний механізм організації оплати праці на підприємствах будь-яких форм власності і господарювання складається з таких елементів: ринкового регулювання, що забезпечується дієвістю загальних економічних законів попиту і пропозиції; державного регулювання через встановлення трудового, податкового законодавства та здійснення контролю за його виконанням; колективно-договірного регулювання шляхом укладання угод між соціальними партнерами (генеральної, галузевих, регіональних), колективних і трудових договорів, трудових контрактів, угод; розрахунку кінцевої заробітної плати окремого найманого працівника за встановленими формами і системами оплати праці та стимулювання.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: за станом на 11 травня 2017 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада УРСР. – К.: CD – вид-во «Інфодиск», 2017. – № 12. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
2. Про оплату праці: Закон України, прийнятий Верховною Радою України 24. 03. 95 р № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.liga. net/l_doc2.nsf/alldoc.
3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність: Закон України прийнятий ВРУ від 16.07.99 р. № 996-XIV, з наступними змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.liga. net/l_doc2.nsf/alldoc.
4. Про збір та облік єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування: Закон України від 08.07.2012 р. № 2464 – VI; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.liga. net/l_doc2.nsf/alldoc.
5. Інструкція зі статистики заробітної плати, затверджена наказом Державного комітету статистики України від 13.01.2004 р. № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.liga. net/l_doc2.nsf/alldoc.
6. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник / А.М. Колош. – К.: КНЕУ, 2012. – 337 с.
7. Колот А. М. Соціально-трудова відносина: теорія і практика регулювання: монографія. / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2005. – 230 с.
8. Крушельницька О. В. Управління персоналом : навч. посіб.; вид. друге, перероб. й доп. / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельник. – К., «Кондор». – 2005. – 308 с.
9. Остап'юк М.Я. Вдосконалення форм оплати праці та їх обліку в промисловості / М.Я. Остап'юк, О.М. Кундеус, О.Ю. Шоляк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Економіка». – 2017. – Вип. №18. – С. 218-222.
10. Управління трудовим потенціалом: навч. посіб. / Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. – К.: КНЕУ, 2017. – 403 с.

СТАТИСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА В УКРАЇНІ

Несіна-Паскар Д., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Маркетинг»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті досліджено статистичне прогнозування розвитку соціальних медіа в Україні. Розглянуто основні етапи і найбільш поширені прості методи прогнозування, що ґрунтуються на ковзних середніх. Окреслені проблеми, що виникають у процесі прогнозування, та їх вплив на кінцеві результати.

The article examines the statistical forecasting of social media development in Ukraine. The main stages and the most common simple forecasting methods based on moving averages are considered. The problems that arise in the forecasting process and their impact on the final results are outlined.

Суспільство завжди цікавилось тим, що відбуватиметься в майбутньому. У стародавні часи люди виконували прогнози завдяки спостереженню за птахами, сонцем чи зірками. Пізніше прогнозами займалися переважно експерти, які використовували власний досвід та інтуїцію. У більш пізні часи дослідницька спільнота розробила набагато складніші методи, спрямовані на прогнозування майбутніх результатів за допомогою статистичних моделей на основі даних. Такі прогнози, ґрунтовані на побудованій моделі, виявилися досить успішними у прогнозуванні результатів, включаючи економічні, соціальні та політичні. Однак, незважаючи на свій загальний успіх, навіть ці моделі не можуть передбачити майбутнє досконало. Сьогодні соціальні медіа надають вражаючу кількість даних про користувачів та їх суспільну взаємодію, тим самим пропонуючи науковцям багато нових можливостей для дослідження. Одним із найцікавіших напрямків роботи є прогнозування майбутніх подій на основі даних соціальних медіа. Оскільки перші алгоритми та методи прогнозування на базі соціальних медіа з'явилися нещодавно, мало відомо про їх загальний потенціал, обмеження та використання у різних областях науки. Необхідне краще розуміння можливостей прогнозування та обмежень соціальних медіа, щоб досягти успіху та уникнути помилкових очікувань, дезінформації чи неточних висновків.

Мета статті – акцентувати увагу на методах прогнозування з використанням програмної мови R, а також провести прогноз кількості користувачів соціальної мережі Facebook в Україні на наступні 5 років.

Об'єктом дослідження є розвиток соціальних медіа в Україні.

Предметом дослідження є статистичне прогнозування розвитку соціальних медіа в Україні.

Питаннями вивчення методів прогнозування та здійснення прогнозу у різних напрямках соціально-економічного середовища країни займалися такі вітчизняні вчені як А. Головач [1], З. Дзуліт, О. Онищенко [2], А. Єріна, Д. Єрін [3], О. Корепанов, Ю. Лазебник, Т. Чала [4], І. Манцуров [5], О. Осауленко [6], Н. Парфенцева [7] та інші. В ряді робіт вітчизняних дослідників розглядається використання методу сингулярного спектрального аналізу, або "гусениці". Ці роботи присвячені прогнозу загальних соціально-економічних явищ у країні. Питанню дослідження соціальних медіа та їх використання у вітчизняній літературі присвячено декілька робіт. Зокрема, З. Дзуліт і О. Онищенко [2] вивчають розвиток соціальних медіа в розрізі маркетингу. Використання даних соціальних медіа та прогноз на їх основі все ще вимагає

подальших досліджень. Соціальні медіа дозволяють користувачам взаємодіяти, ділитися вмістом та створювати контент. Вони включають, серед іншого, веб-журнали, сайти соціальних мереж та платформи для обміну музикою, відео та фото. Кожен крок користувачів у соціальних мережах документується за допомогою машин. Розроблення будь-якого прогнозу зазвичай включає 5 основних етапів:

1. Визначення завдання. Часто це найскладніша частина прогнозування. Ретельне визначення проблеми вимагає розуміння того, як використовуватимуться прогнози, хто потребує прогнозів і як функція прогнозування вписується в організацію, яка вимагає прогнозів. Науковцю потрібно витратити час на розмови з усіма, хто братиме участь у збиранні даних, підтримці баз даних та використанні прогнозів для майбутнього планування.

2. Збирання інформації. Завжди потрібно щонайменше два види інформації: а) статистичні дані та б) накопичений досвід людей, які збирають дані та використовують прогнози. Часто буває важко отримати достатньо історичних даних, щоб можна було створити повну статистичну модель. Іноді старі дані не в змозі відобразити поточні процеси, і потрібно враховувати лише найновіші дані.

3. Попередній (дослідницький) аналіз. Завжди потрібно починати з візуалізації даних. Виявити, чи є викиди, чи присутня тенденція, чи важлива сезонність, наскільки міцними є зв'язки між змінними, доступними для аналізу, та ін.

4. Вибір та підгонка моделей. Якість використовуваної моделі залежить від наявності історичних даних, виявлення сили зв'язків між результативною ознакою та будь-якими пояснювальними змінними та напрямів використання прогнозів. Для визначення кращої моделі зазвичай порівнюються дві-три потенційні моделі. Кожна модель – це конструкція, яка ґрунтується на наборі припущень (явних та неявних) і як правило включає один або більше параметрів, які необхідно оцінити, використовуючи відомі історичні дані.

5. Використання та оцінка моделі прогнозування. Після вибору моделі та оцінки її параметрів вона використовується для прогнозування. Працездатність моделі може бути належним чином оцінена лише після того, як дані для прогнозного періоду стануть доступними. Однак користувачі Інтернету і тим більше користувачі соціальних медіа є вибіркою сукупності, яка відрізняється від загального населення за демографічними, соціально-економічними та соціально-політичними характеристиками.

Більшість контенту в соціальних медіа створюється активними меншинами. Завдання автоматично проаналізувати думки, висловлені в контенті соціальних медіа, не є простим, деякі користувачі намагаються "обдурити" інших користувачів, поширюючи дезінформацію або створюючи аномально високий обсяг діалогу за допомогою автоматизованих облікових записів ("ботів"). Дані з профілю чи сторінки таких автоматичних облікових записів не відображають інформацію про реальну людину, її вподобання, думки, тощо. Аби уникнути врахування такого типу інформації, можливо, наприклад, зменшити демографічні відхилення шляхом зважування вмісту відповідно до верств населення, до яких належить кожен користувач, використовуючи профілювання користувача. 6. Коригування даних. Одним із вагомих пунктів прогнозування є коригування вхідних даних. Наприклад, розглянемо набір даних із сайту Internet World Stats, який надає інформацію за останні 25 років стосовно чисельності людей на планеті та кількості користувачів мережі Інтернет (рис. 1).

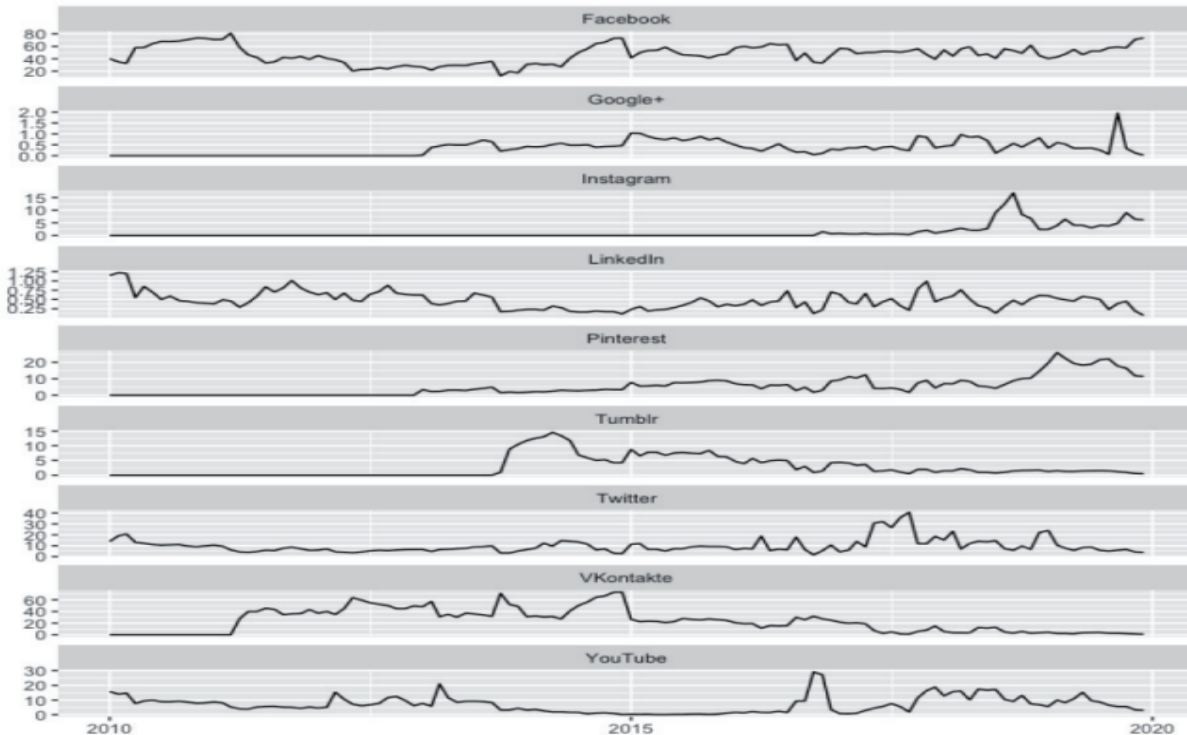

Рис. 1. Статистичне прогнозування розвитку соціальних медіа в Україні за 2010-2020 роки

Коригування історичних даних часто спрощує завдання прогнозування. Метою коригування та перетворення є спрощення шаблонів у історичних даних шляхом видалення відомих джерел варіацій або створення структури даних, більш узгоджених у всьому наборі. Простіші моделі зазвичай призводять до

більш точних прогнозів.

У нашому випадку ми маємо справу з коригуванням вихідних показників. Будь-які показники, на які впливають зміни чисельності населення, можуть бути скориговані шляхом представлення даних на душу населення, тобто розрахунку відносних величин інтенсивності. Пропонується розрахувати кількість користувачів соціальних медіа на тисячу осіб. Результати інтерпретувати набагато простіше, якщо усунути зміни чисельності населення та враховувати тільки частку користувачів соціальних медіа в загальній чисельності населення. Тоді можна побачити, чи відбулося реальне збільшення інтенсивності користування Інтернетом або збільшення цілком пов'язане зі зростанням кількості населення. Можна припустити, що загальне користування Інтернетом збільшується, але зменшується кількість користувачів на тисячу осіб. Це відбувається, коли населення збільшується швидше, ніж нові користувачі з'являються у мережі. Задля отримання прогнозних значень кількості користувачів соціальних медіа було апробовано методи експоненціального згладжування та метод Хольта. Методи прогнозування. Експоненціальне згладжування було запропоновано наприкінці 1950-х рр. і стало одним із найточніших методів прогнозування [8]. Прогнози, створені за допомогою експоненціальних методів згладжування, є середньозваженими значеннями показників минулих спостережень. Найпростіший з методів називається простим експоненціальним згладжуванням (SES, від англ. simple exponential smoothing). Цей метод придатний для прогнозування даних без чіткої тенденції чи сезонності. Наприклад, дані, представлені на рис. 1, не відображають явної тенденції розвитку чи сезонності.

Однією з великих проблем аналізу та отримання якісного прогнозу є наявність даних та їх достовірність. У нашому випадку задіяні дані трьох рівнів надійності:

1. Надійні. Наприклад, населення України та країн світу. Ці дані можна перевірити за різними джерелами, тому їх можна вважати точними з невеликою похибкою.

2. Середньої надійності. Це темпи зростання кількості користувачів Інтернету в країні. На рівні країни потрібні дані від усіх постачальників Інтернет-послуг та система розпізнавання однієї людини, якщо вона користується мережею з різних місць. Не всі компанії залюбки безкоштовно нададуть точні дані. Наприклад, користувачі компанії Google мають у своїй екосистемі пошуковий сайт Google, поштовий сервер Gmail, браузер Google Chrome, мобільну платформу Android, карти Google Maps та інші додатки. Майже всі користувачі Інтернету використовували принаймні одну з цих систем. Далі вступає в дію процес зв'язування інформації з різних джерел і створення/оновлення профілю під кожну окрему людину. Після проведення таких кроків компанія Google стає володарем величезного обсягу інформації про користувачів, яку вона може продавати.

3. Слабкої надійності. Така інформація надається лише компаніями. Наприклад, соціальна мережа Facebook має приблизно 2,5 млрд користувачів (тобто третина земної кулі!) – це офіційні дані компанії. Однак ці дані неможливо перевірити, насамперед тому, що багато аккаунтів є фейковими (несправжніми). Так, у 2019 році компанія закрила/видалила 3,2 млрд таких аккаунтів. Це 56% від загальної кількості користувачів, тобто більш ніж половина. Але це не означає, що пошуковий алгоритм зміг знайти всі несправжні аккаунти. Facebook є публічною компанією і кількість користувачів є одним із показників розвитку таких систем, якому приділяють увагу аналітики, що, у свою чергу, відображається на капіталізації компанії. Отже, аналітика та прогнози, зроблені зовнішніми компаніями, матимуть велику похибку у зв'язку з недостовірністю даних.

Отже, в ході дослідження розглянуто такі методи прогнозування як просте експоненціального згладжування та метод Хольта. На базі зібраного матеріалу побудовано прогнозні значення кількості користувачів соціальної мережі Facebook в Україні на наступні 5 років та зроблено висновки про наявність тенденції до їх збільшення. Питання прогнозування результатів на базі соціальних медіа є не врегульованими, і для розкриття справжнього потенціалу соціальних медіа як надійного джерела даних потрібні більш глибокі дослідження та експерименти.

Список використаних джерел:

1. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. с. 333.
2. Двудіт З. П., Онищенко О. Ю. Прогнозування тенденцій розвитку соціального медіа маркетингу в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. 2018. Т. 28. № 4. С. 41–45.
3. Єріна А. М., Єрін Д. Л. Статистичне моделювання та прогнозування: підруч. Київ : КНЕУ. 2014, с. 348.
4. Корепанов О. С., Лазебник Ю. О., Чала Т. Г. Аналіз і прогнозування тенденцій зростання чисельності населення країн і регіонів світу // Соціальна економіка. 2017. Вип. 53(1). С. 19–24.
5. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни : монографія. Київ : КНЕУ, 2006. с. 392.
6. Манцуров І. Г. Інституційне планування як складова сучасної системи державного регулювання економіки // Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 5. С. 5–11.
7. Осауленко О. Г. Національна статистична система: стратегічне планування, методологія та організація : монографія Київ : «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. с. 415.
8. Парфенцева Н. О. Статистика ринків : підруч. для вищ. навч. закл. Київ : «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. С. 863.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ТОВАРНИХ ОПЕРАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОРГІВЛІ

Ніколайчук К., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Маначинська Ю. А.

У статті розкрито основні аспекти бухгалтерського обліку та оподаткування товарних операцій на підприємствах торгівлі. Досліджено особливості облікової політики вітчизняних роздрібних торговельних підприємств для організації обліку товарних операцій.

The article reveals the main aspects of accounting and taxation of commodity transactions in trade enterprises. The peculiarities of the accounting policy of domestic retail trade enterprises for the organization of accounting commodity transactions are investigated in the article.

Актуальність даної теми полягає в тому, в умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, коли доволі характерними прояви гіперінфляційних процесів, спостерігається чимало супутніх негативних тенденцій та проблем. Саме поява останніх в сфері товарообертання безпосередньо пов'язана із формуванням товарних ресурсів, що в кінцевому вигляді призводить до негативних фінансових результатів торговельного підприємства. Зростання показника товарного ресурсу із паралельним підвищенням ефективності їх використання виступає важливим чинником до успішного економічного розвитку. У зв'язку із зазначеним вище, процес ефективного керування товарними ресурсами слід розглядати, як комплексну проблему, що у собі поєднує такі важливі питання щодо розвитку торговельного сектору економіки, як формування та товаропросування до кінцевого споживача, та на цій основі удосконалення організаційної структури управління економікою в секторі торговельних операцій.

Задля прийняття виважених та обґрунтованих з різних точок зору управлінських рішень необхідною є достовірна, а також своєчасна інформація про всі сторони фінансово-господарської діяльності торговельного суб'єкта. Мова йде про те, що цінність управлінського рішення в такому випадку знаходиться в прямій залежності від достатності та доцільності отримуваної керівництвом та працівниками інформації обліково-аналітичного характеру.

Метою статті є обґрунтування необхідності розкриття окремих аспектів бухгалтерського обліку та оподаткування товарних операцій на підприємствах торгівлі.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку товарних операцій на вітчизняних торговельних підприємствах.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань удосконалення бухгалтерського обліку товарних операцій на вітчизняних торговельних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією із найбільш відповідальних та складних ділянок інформаційного забезпечення в управлінні торговельним суб'єктом виступає бухгалтерський облік надходження товарів та розрахунків з постачальниками, у зв'язку із чим удосконалення даної ділянки набуває особливої актуальності та важливості. Вагомий вклад у розвиток досліджень в рамках окресленої проблематики здійснили М.С. Абрютіна, М.І. Баканов, І.В. Барсукова, В.А. Березовський, І.О. Бланк, А.П. Бобович, В.П. Воронін, Р.П. Валевиц, Є.А. Головокова, В.Б. Гуккаєв, В.Б. Гурко, Є.І. Данилов, М.М. Дарбиян, Г.А. Давидова, Л.І. Єрмалович, А.Д. Зиков, А.П. Капралова, Т.І. Кобилух, В.В. Кожарський, Н.К. Костенко, А.С. Кирова, Л.І. Кравченко, Н.І. Ладутько, В.В. Ротар, Я.В. Соколов та інші. Але варто зазначити, що цілий спектр ключових питань, щодо ділянки обліково-аналітичного відображення операцій з поступлення товарів в торговельну мережу залишаються не розв'язаними.

Результат досліджень. Бухгалтерський облік надходження товарів та розрахунків із їх постачальниками є важливою діяльною обліку на вітчизняних роздрібних торговельних підприємствах, адже це сприяє забезпеченню визначення й контролю за точністю і об'єктивністю основного результативного показника фінансово-господарської діяльності. Роздрібна торгівля, яку здійснює досліджувана колективно-торговельна фірма, виступає надзвичайно важливим сектором підприємницької діяльності, який сприяє реалізації функції доведення товару од виробника до кінцевого споживача [5, с.48].

Особливістю обліку торговельної діяльності на вітчизняних роздрібних торговельних підприємствах виступає те, що використовуються субрахунки: 282 «Товари в торгівлі», 285 «Торгова націнка», до рахунку 28 «Товари», як основного рахунку. Наступною характерною рисою обліку на досліджуваному роздрібному торговельному підприємстві виступає те, що всі витрати акумулюються на таких рахунках, як 92 та 93, відповідно для відображення адміністративних та збутових затрат. Тобто облік поступлення товарів та розрахунків за їх оприбуткування виступає першочергово важливою ділянкою обліку на досліджуваній торговельній фірмі. При цьому в ході організації обліку досліджуваних об'єктів одиницею виступає окреме їх найменування, окрім того нею може виступати окрема товарна група. Оскільки фірма спеціалізується на продовольчому асортименті, то одиницею обліку виступає окрема група продовольчих товарів. Закупівля товарів на вітчизняних роздрібних торговельних підприємствах оформляється на підставі укладених договорів на поставку, в даному документі визначається номенклатура та вартість товару, обов'язково прописуються терміни постачання товарів на фірму та низка зобов'язань, які виникають в ході здійснення роздрібно торгівлі.

Оприбуткування товарів на торгову фірму відображається згідно накладних, товарно-транспортних накладних, разом з якими обов'язково надходить податкова накладна, де зазначається сума ПДВ.

У відповідності до П(С)БО 9 «Запаси» [3], до складу товарів відносять цінності матеріальної природи, які фірма закупила задля здійснення подальшої їх реалізації. Процес організації обліку товарів на торговельному підприємстві обумовлюється впливом наступних чинників:

- роздрібною формою продажу товарів (оскільки за такої форми збуту процес реалізації товарів та надходження грошових коштів відбуваються одночасно);
- встановленням різних цін при придбанні й продажі товарів фірмою (така особливість обумовлює те, що бухгалтерський облік товарів ведуть або за ціною закупівлі або ж за цінами продажу).

Загалом, Національним стандартам бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [3] передбачено низку методів вибуття товарів, та запропонована для вибору на розсуд підприємства. Обліковий процес в торгівлі за часту повністю автоматизовано в середовищі «1С: Бухгалтерія», наглядно рух інформаційних потоків облікової інформації з надходження товарів подано на рис. 1.

На колективно-торговельній фірмі облік товарів ведуть за цінами продажу. В такому випадку обліковують різницю між ціною продажу та закупівлі, тобто визначають торговельну націнку на товари. Методика обчислення відсотка торговельної націнки наведена нижче:

$$\% \text{ торгової націнки} = \frac{\text{Залишок торгової націнки на початок місяця}}{\frac{\text{Продажна вартість залишку товарів на місяць}}{\text{Продажна вартість отриманих товарів у звітному місяці}}} + \frac{\text{Торгова націнка за місяць}}{\text{Продажна вартість отриманих товарів у звітному місяці}}, (1)$$

Відповідно до чинного законодавства, а саме першочергово згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» на вітчизняних торговельних підприємствах формується облікова політика для цілей складання фінансової звітності.

Щодо ступеня незалежності фірми в ході формування облікової політики, то він обмежений на загальнодержавному рівні регламентації основних її принципів реалізації. На вітчизняних торговельних підприємствах, облікова політика розроблена і визначена у однойменному Наказі про облікову політику, який підписується директором, а контроль за правомірністю його виконання покладається на головного бухгалтера, який розробляється на декілька років і може змінюватися лише у тих випадках, що визначені п. 9 П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Обліковий процес організований та акумульований в централізованій бухгалтерській службі. Щодо ділянки обліку операцій з поступлення товарів та розрахунків за їх постачання на фірму, то в бухгалтерії за цей етап облікових робіт відповідає бухгалтер по товарних операціях.

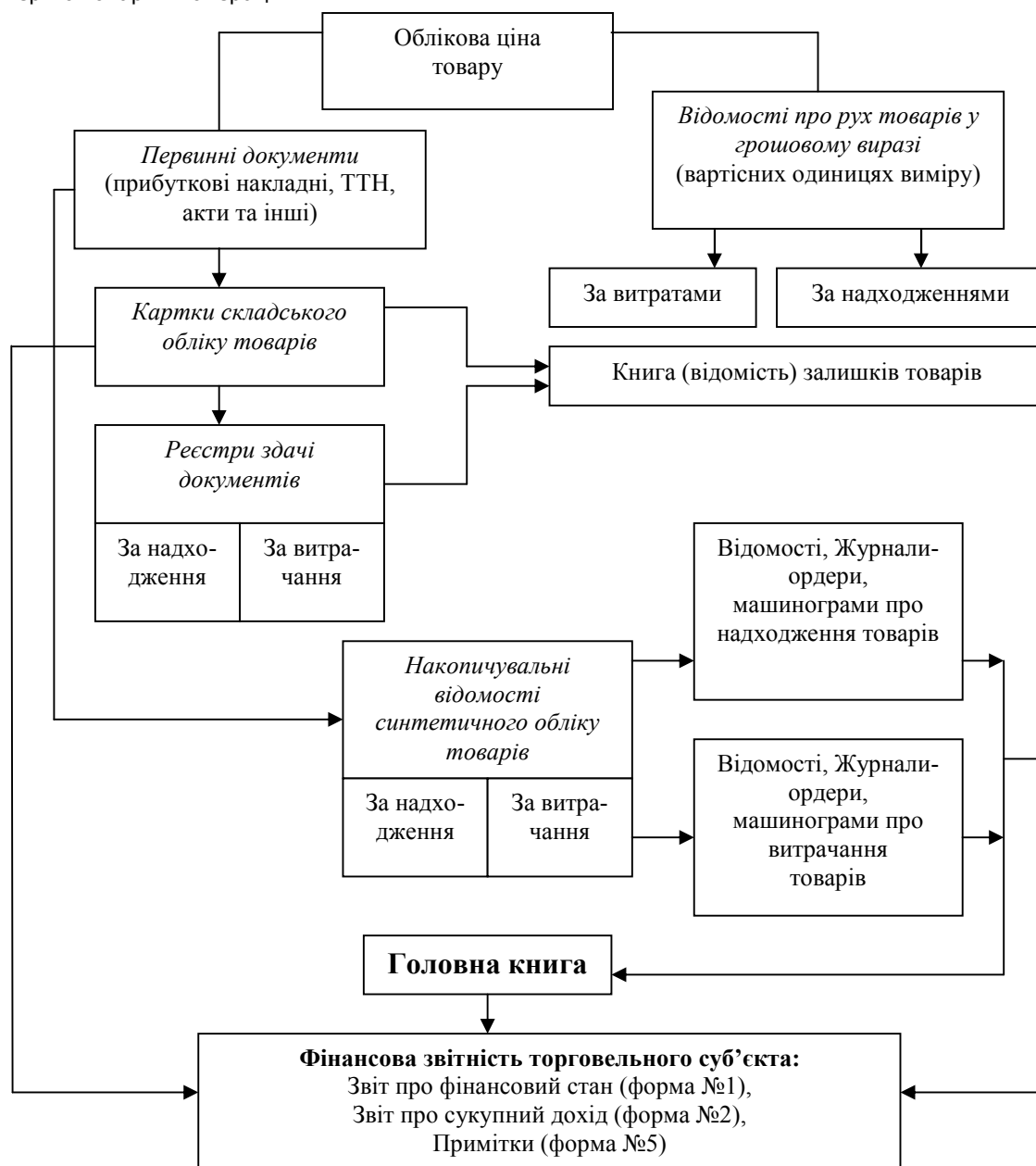

Рис. 1. Інформаційні потоки облікової інформації з надходження товарів на роздрібне торговельне підприємство

Варто зробити акцент на тому, що при побудові облікової політики на фірмі строго дотримуються, як методичних, так і організаційно-технічних аспектів відображення інформації про товари, та розрахунки із

постачальниками. Дані аспекти передбачають об'єднання відповідних об'єктів бухгалтерського обліку, у згрупованому форматі облікову політику роздрібного торговельного підприємства щодо товарних операцій узагальнює табл. 1.

Отже, з табл. 1 бачимо, що облікова політика роздрібного торговельного підприємства, а саме її методична складова серед основних її елементів містить доволі важливу складову первісної оцінки товарів – транспортно-заготівельні витрати (ТЗВ).

На вітчизняних роздрібних торговельних підприємствах, їх одночасно відносять до складу собівартості товарів, які поступили, проти чинним законодавством передбачена ще одна альтернативна методика відображення таких витрат, а саме шляхом фіксації інформації про них на окремому субрахунку до рахунку 28 «Товари», із наступним розподіленням із використанням середнього відсотку ТЗВ:

$$\%TЗВ = \frac{З_{почТЗВ} + ДО_{ТЗВ}}{З_{кін28} + ДО_{28}}, \quad (2)$$

щодо основних умовних позначень, то $З_{почТЗВ}$ – це залишок на початок по субрахунку ТЗВ; $ДО_{ТЗВ}$ – оборот за дебетом цього ж субрахунку; $З_{поч28}$ – залишок на початок періоду по субрахунку 282 «Товари в торгівлі»; $ДО_{28}$ – оборот по дебету за субрахунком 282.

Таблиця 1

Облікова політика роздрібного торговельного підприємства щодо операцій із надходження товарної маси на фірму та розрахункової дисципліни

Методичний аспект облікової політики	Організаційно-технічний аспект облікової політики
Обрання одиниці обліку товарів: - найменування товару; - однорідна товарна група.	Визнання Робочого плану рахунків, щодо ділянки обліку надходження товарів (28), та розрахунків із постачальниками (63)
Встановлення методичних аспектів розподілення транспортно-заготівельних витрат (ТЗВ) із застосуванням оцінки за цінами продажу.	Вибір форми бухгалтерського обліку. На вітчизняних торговельних підприємствах за часту обліковий процес реалізовано в середовищі «1С: Бухгалтерія».
Визначення методу оцінки вибуття товарів: - за цінами продажу.	Визначення форм первинних документів для фіксації здійснення товарних операцій
Призначення та умови використання товарних запасів в ході здійснення роздрібної торгівлі.	Встановлення на фірмі термінів у які буде здійснюватися інвентаризація товарів в торгівлі.
Визначення методів управлінського обліку товарних операцій	Створення системи управлінського обліку товарних операцій на фірмі.

У працях вітчизняних вчених проблемі відображення транспортно-заготівельних витрат присвячується доволі багато уваги, зокрема, особлива увага приділяється складності обліку ТЗВ на ділянці документального відображення таких операцій. Адже саме первинні форми документів доволі часто не у повній мірі слугують підтвердженням ТЗВ, що були понесені.

Висновки. В цілому організація облікового процесу на вітчизняних торговельних підприємствах безпосередньо на ділянці відображення інформації в обліку про товарні операції передбачає:

- затвердження Робочого плану рахунків для обліку таких операцій;
- визначення графіку документального відображення таких операцій;
- визначення ступеню деталізації інформації про товари та розрахунки із постачальниками в системі аналітичного обліку;
- визначення МВО в складських приміщеннях фірми для раціонального відображення в системі документообігу інформації про товари;
- затвердження на торговельній фірмі посад працівників, що будуть відповідати за оприбуткування та передачу для наступної реалізації товарів;
- передбачення складу комісії, яка буде проводити інвентаризацію товарів на досліджуваній торговельній фірмі, та терміни проведення інвентаризаційної роботи заздалегідь.

Список використаних джерел:

1. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291 : Інструкція. Дата оновлення : 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкції по його використанню : Наказ МФУ від 30.11.99р. № 291 : Дата оновлення : 09.12.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
3. Запаси 9 : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 20.10.1999 р. № 246. Дата звернення : 29.10.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 15.10.2020).
4. Зобов'язання 11 : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 31.01.2000 р. №20. Дата звернення : 16.09.2019 р. №379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
5. Кобилюх Т.І. Проблемні аспекти обліку товарних операцій в роздрібній торгівлі // Економіка і фінанси. 2018. №3(12). С. 43 – 51.
6. Костенко Н.К. Ціни на продовольчі товари // Все про бухгалтерський облік. 2019. №77. С.23 – 27.
7. Кирова А.С. Облік операцій з постачання товарів в торгівельну мережу // Вісник ЖДТУ. 2020. № 1(58). С. 109 – 114.
8. Ротар В.В. Податок на додану вартість у касовому чеку не за кожним товаром // Все про бухгалтерський облік. 2018. № 6. С.23 – 28.

СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ПІДПРИЄМСТВА

Паладян Е., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
 Спеціальність «Облік і оподаткування»
 Наук. кер. – Рилєєв С. В.

У статті розглянуто підходи до тлумачення поняття «матеріально-технічна база підприємства». Розкрито її складові частини з точки зору факторів виробництва (основні засоби, матеріальні ресурси, технології) та галузевих особливостей.

The article considers approaches to the interpretation of the concept of "material and technical base of the enterprise". Reveals its components in terms of factors of production (fixed assets, material resources, technology) and industry characteristics.

Однією з найважливіших проблем ринкового розвитку промислових підприємств є їх матеріально-технічне забезпечення. Без цього неможливе досягнення високого рівня продуктивності праці, виробництво продукції з низькою собівартістю. Значна частина основних засобів промислових підприємств є фізично та морально зношеною. Наслідком цього є порушення технологій виробництва промислової продукції, зниження її конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Поява та розвиток системної кризи, викликаного розповсюдженням COVID-19, акцентує увагу виробників на підвищення ефективності та повноти використання матеріально-технічної бази (МТБ) та її оновлення тощо. У зазначених умовах значення МТБ виробничого підприємства набуває вагомості ролі, що пов'язано безпосередньо з її економічною сутністю.

Проблемі відтворення факторів виробництва промислових підприємств присвячені праці відомих економістів, зокрема класиків економічної науки: Дж. Кейнса, Ф. Кене, Дж. Б. Кларка, А. Сміта, К. Маркса, М. Фрідмена, А. Маршалла, Дж. С. Мілля, У. Петті, Д. Рікардо, Ж.Б. Сея, Д. Хікса, Й. Шумпетера, М.І. Грицишина, В.В. Іванишина, М.І. Кісіля, С.М. Колотухи, П.М. Макаренка, К.М. Мельника, П.Т. Саблука й ін.

Незважаючи на широке коло питань, які вивчалися вітчизняними та зарубіжними економістами, ряд із них у зв'язку із розповсюдженням COVID-19, а отже певною модифікацією ринкових відносин, потребують удосконалення та розвитку. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень щодо трактування поняття «матеріально-технічна база».

Важливою умовою організації ефективного функціонування підприємства, що займається виробничою діяльністю, виступає оптимальне формування і ефективне використання його МТБ – сукупність матеріальних, речових елементів, засобів виробництва, які використовуються і можуть бути використані в економічних процесах [12, с. 98]. Для підприємства поняття МТБ враховує стан компонентів: наявність і пристосування виробничих площ, ступінь новизни обладнання, його вік, відповідність наявних матеріальних ресурсів виробничій програмі [1, с. 276].

МТБ багатогранна і має натуральний і вартісний склад. По своєму натуральному складу вона включає засоби і предмети праці (машини, обладнання та інші технічні засоби). В процесі її функціонування використовують природні ресурси (вода, земля та ін.). Всі елементи матеріально-технічної бази об'єднуються в ті чи інші технологічні процеси [3].

Як двигун розвитку суб'єкта господарювання в ринковій системі господарювання виступають виробничі потужності, що уособлюються, у першу чергу, в основних засобах та системі управління. Так, у 1972 р. американський спеціаліст по управлінню Л. Грейнер запропонував концепцію еволюційно-революційної «фазової трансформації бізнесу», у якій виділив закономірності організаційних змін, що прямо залежать від розміру підприємства: чим більший масштаб, тобто матеріально-технічна база підприємства, тим складніша система управління. Навіть К. Маркс вбачав причину суспільно-економічних трансформацій у розвитку МТБ виробництва. Суб'єкт господарювання також є соціальною системою та розвивається за аналогічним принципом, де в якості причини розвитку є матеріально-технічний базис.

Економічний зміст тісно пов'язаний зі змістом продуктивних сил, проте є й істотна різниця. Зокрема, МТБ аграрної сфери не включає до свого складу безпосереднього виробника, хоча продукт створюється та приводиться до руху засобами праці і робочою силою, також включає земельні ресурси (рис. 1).

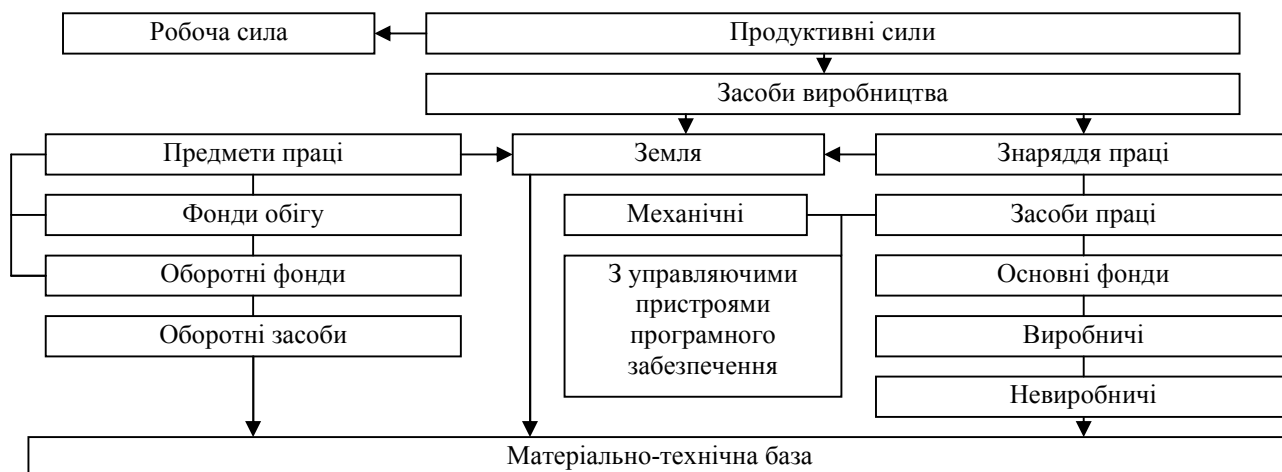

Рис. 1. Економічний зміст структури формування МТБ [6, с. 45]

Відмінність МТБ від самого виробництва полягає у тому, що останнє являє собою діалектичну єдність виробничих сил та виробничих відносин, а МТБ – лише елемент виробничих сил, на основі якого між суб'єктами виробничого процесу складаються відповідні виробничі відносини.

З рис. 1 випливає, що складовими елементами виробничих сил є робоча сила та засоби виробництва, проте робоча сила, як елемент виробничих сил, не входить до складу МТБ, а земельні ресурси природного походження безпосередньо входять до складу МТБ. Крім цього, окремі галузі національної економіки, зокрема сільське господарство, можуть мати специфічні складові елементи МТБ.

У табл. 1 наведено тлумачення поняття «МТБ» різними вченими-дослідниками.

Таблиця 1

Тлумачення поняття «матеріально-технічна база» у працях різних дослідників

№ з/	Автор (джерело)	Визначення
1	Горбонос Ф.В., Черенко Г.В., Павленчик Н.Ф. [5]	Сукупність усіх матеріальних умов здійснення процесу виробництва в поєднанні з його технологією в галузях і підрозділах цього підприємства
2	Грицюк Е.О., Ляшенко А.Ф., Міняйло І.Л. [2]	Це проста сума ресурсів чи речових елементів, що відрізняються за призначенням чи технічним рівнем. Їй властива соціально-економічна природа, яка визначається тим, кому вони належать, в чийх інтересах вони використовуються
3	Зайнчковський А.О., Решетюк Г.М., Болдуй Г.А. [4, с. 231]	Основні виробничі фонди, які задіяні у процесі виробництва та реалізації продукції промисловості
4	Камінська Т.Г. [7, с. 137]	Усі активи підприємства є його матеріально-технічною базою. Обсяг активів визначається масштабами і характером діяльності підприємства. Залежно від функціональної ролі активи у сфері підприємницької діяльності (виробничої, комерційної і банківської) відіграють роль засобів виробництва й обігу, а в ланках бюджетної сфери – засобів споживання (тривалого і одноразового характеру)
5	Кучін Б.Л., Якушева Є.В. [9, с. 38]	Сукупність засобів і предметів праці, використовуваних підприємством в процесі продукування благ і послуг
6	Лебедев В.Г., Дроздова Т.Г., Кустарьов В.П. [10, с. 299]	Засоби виробництва, що виступають у формі реальних активів підприємства та забезпечують ефективне виконання всіх організаційно виділених процесів
7	Литвиненко А.О. [11, с. 99]	Реальні оборотні та необоротні активи підприємства, які забезпечують виконання виділених бізнес-процесів
8	Сабов А.-М.І. [14]	Являє собою сукупність всіх матеріальних та технічних ресурсів, що належать підприємству. Від якості та стану цих ресурсів та результатів господарської діяльності залежить кількість та якість отриманої продукції
9	Самочкін В.Н. [15, с. 104]	Це виробничі площі, устаткування, енергоозброєність, забезпеченість матеріальними ресурсами, рівень технології виробничих процесів, організація праці
10	Сосненко Л.С. [16]	Економічні ресурси, що повинні приносити прибуток
11	Ушакова Н.М., Лігоненко Н.О., Ситник О.О. [17, с. 96]	Усі основні фонди, що знаходяться у розпорядженні підприємства незалежно від порядку їх формування, а також сукупність його обігових фондів (сировина, матеріали та інші матеріальні ресурси)
12	Юрченко В.В. [18]	Сукупність організаційно-технічних заходів, які виступають завершальним етапом певних науково-технічних програм, здійснюється у межах підприємства і виконують роль інтенсифікатора щодо певних ділянок виробничого процесу

На рис. 2 узагальнено наявні підходи до тлумачення змісту «МТБ».

Рис. 1. Логіка розуміння поняття «матеріально-технічна база» [13, с. 84]

Означене тлумачення дозволяє у агрегованому вигляді звести МТБ до сукупності таких елементів, як засоби праці, предмети праці та використовувана технологія, що забезпечує взаємодію засобів та предметів праці.

Отже, у складі МТБ слід виділити дві значні складові частини, що співвідносяться з засобами праці

та предметами праці, й по різному відбиваються в процесах розвитку підприємства. Тут можна наголосити, що саме технологічний розвиток (розвиток в аспекті обраної сукупності технологій й науково-виробничих потужностей) складатиме підґрунтя розвитку підприємства в цілому. Предмети ж праці в структурі МТБ виступатимуть переважно як обмеження чи можливості для розвитку.

Залежно від такого контексту можна диференціювати задачі й інструменти механізму управління розвитком МТБ, встановлювати складові елементи (інструменти, важелі керівного впливу, критерії ефективності, цільові орієнтири) такого механізму.

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що раціональна організація матеріально-технічного забезпечення підприємства та ефективність його управління в цілому дозволяють підприємству ефективно здійснювати виробничу діяльність в умовах трансформаційної економіки.

Список використаних джерел:

1. Васильців Т. Г., Павлишин Б. Л. Стратегічні засади управління використанням матеріально-технічної бази підприємства. *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2008. Вип. 18 (10). С. 275–279.
2. Грицюк Е. О., Ляшенко А. Ф., Міняйло І. Л. Системний підхід як основа для обґрунтованого планування показників матеріально-технічної бази підприємств. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту економічних наук*. 2012. Вип. 1. С. 134–141. URL: http://www.chte-knteu.cv.ua/herald_en/content/download/archive/2012/v1/1-2012-20.pdf (дата звернення: 10.10.2020).
3. Дідович Ю. О. Ефективність стратегічного управління підприємством : дис. ... канд. екон. наук : 06.10.09. Київ, 2012. 238 с.
4. Економіка підприємств харчової промисловості / А. О. Заїнчковський, Г. М. Решетюк, Г. А. Болдуй та ін. Київ : Урожай, 2008. 272 с.
5. Економіка підприємств : підруч. / за ред. В. Ф. Горбоноса. Київ : Знання, 2010. 463 с. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/101-ekonomika-pdprimstv-gorbonos-fv.html>.
6. Індюков А. І. Сущность и экономическое содержание материально-технической базы сельхоз предприятия. *KANT*. 2018. № 3 (12). С. 44–49.
7. Камінська Т. Г. Облік і контроль кругообороту капіталу : монограф. Житомир : ПП «Рута», 2013. 448 с.
8. Качан Д. А., Свиноус І. В. Теоретико-методичні підходи до трактування поняття «матеріально-технічна база». *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 33–36. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2018/9.pdf (дата звернення: 19.10.2020).
9. Кучин Б. Л., Якушева Е. В. Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость. Москва : Экономика, 2000. 157 с.
10. Лебедев В. Г., Дроздова Т. Г., Кустарев В. П. Управление затратами на предприятии ; под. ред. Г. А. Краюхина. 6-е изд.. Санкт-Петербург : "Питер", 2012. 592 с.
11. Литвиненко А. О. Теоретичні аспекти організації управління розвитком матеріально-технічної бази підприємства. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2009. №9 С. 97–101.
12. Мельник Л. Г. Економіка підприємства : підруч. Суми : Університетська книга, 2016. 864 с.
13. Пилипенко А. А., Литвиненко А. О. Реінжиніринг та реструктуризація в механізмі розвитку матеріально-технічної бази промислового підприємства. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. 83–89.
14. Сабов А.-М. І. Економічна та організаційні методи удосконалення лізингу в оновлення основних засобів підприємств. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3160> (дата звернення: 18.10.2020).
15. Самочкин В. Н. Гибкое развитие предприятия. Анализ и планирование. 2-е изд. Москва : Дело, 2001. 376 с.
16. Сосненко Л. Анализ экономического потенциала действующего предприятия : монограф. Москва : Экономическая литература, 2014. 208 с. URL: <http://nagon.net/books.php?q=L-Sosnenko> (дата звернення: 15.10.2020).
17. Ушакова Н. М. Економіка торговельного підприємства : опорний конспект лекцій / Н. М. Ушакова, Л. О. Лігоненко, О. О. Ситник. – К. : КНТЕУ, 2008. – 172 с.
18. Юрченко В. В. Розробка програми вдосконалення матеріально-технічної бази підприємства. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=75143> (дата звернення: 15.10.2020).

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Питула А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Наук. кер. – Скрипник М. Є.

У даній статті досліджено способи і методи оцінки оборотних активів, як однієї з найцікавіших і широко обговорюваних проблем бухгалтерського обліку. Зроблено критичний огляд методів оцінки оборотних активів при відпуску у їх виробництво.

This article explored the ways and methods of evaluation of current assets as one of the most interesting and widely discussed issues of accounting. A critical review of methods for assessing current assets when released into their production.

За ринкових умов господарювання особливий інтерес в організації облікового і контрольного процесу належить оцінці оборотних активів, наявних на підприємстві. Адже від використаної методики оцінки залежать якість і достовірність звітних показників, що характеризують майновий і фінансовий стан суб'єкта економіки. Важливо підкреслити, що питання оцінки оборотних активів стали ще більш актуальними у зв'язку з перетвореннями, що відбуваються у економічному секторі.

Метою даної статті є дослідження способів і методів оцінки оборотних активів та їх вплив на фінансово-господарські результати діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є процес оцінки оборотних активів підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та організаційні аспекти оцінки оборотних активів на підприємстві з метою її оптимізації.

Питання оцінки оборотних активів підприємства досліджувались в працях багатьох вчених-економістів, зокрема: Бутинця Ф. Ф., Малюги Н. М., Пушкаря М. С., Сопко В. В., Голова С. Ф., Пархоменко В. М., Гринько А. П., Кирейцева Г. Г., Лебедзевича Я. В. та інших. Проблематика оцінки оборотних активів

досліджується також в працях зарубіжних вчених Хендріксена, Мея, Ван Бреда. Проте розкриття методичного та організаційного аспекту оцінки оборотних активів політики та її вплив на результати діяльності підприємства вимагає більшої уваги.

Оборотні активи відображаються в бухгалтерському обліку в грошовому виразі з використанням таких методів оцінки: історичної собівартості, поточної собівартості, вартості продажу (реалізації), теперішньої вартості [1].

Оцінка за історичною собівартістю означає, що активи відображаються за сумою сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або за справедливою вартістю компенсації, виданої на момент придбання. Історична собівартість придбання активів містить ціну їх придбання та всі витрати, необхідні для приведення їх у місце та стан використання за призначенням (транспортні витрати, витрати на встановлення, мито тощо). Історичною собівартістю активів, створених підприємством, є їхня виробнича собівартість.

При оцінці за поточною собівартістю активи відображаються за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б сплачена в разі їх придбання на поточний момент [1].

Термін „відновлювальна собівартість” звичайно застосовують до активів, які періодично замінюються (запасів).

За продажною вартістю (вартістю реалізації) актив відображається за сумою грошових коштів (або їх еквівалентів), яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активу за звичайних умов.

При оцінці за теперішньою вартістю активи відображаються за теперішньою дисконтовою вартістю майбутніх чистих надходжень грошових коштів.

Аналіз публікацій економічного характеру дає підстави стверджувати, що у спеціалістів у галузі бухгалтерського обліку і економічного аналізу спостерігається розбіжність поглядів відносно способів і методів оцінки. На наш погляд, оцінка - це реальне уявлення про обсяги господарських засобів, джерела їх утворення і результати господарських процесів у грошовому виразі. Загальноприйнятими оцінками є собівартість і ціна. При цьому собівартість представляє собою величину всіх здійснених витрат на виробництво продукції, виражену у грошовій формі.

Автори навчальних посібників з економічної теорії [3; 4; 6; 7; 9] поняття „ціна” характеризують як грошовий вираз вартості продукції, товару. В процесі господарської діяльності суб'єкти господарювання мають можливості використовувати фактичні, планові, договірні та інші ціни. Загалом всі види цін підлягають класифікації в певному порядку. В зв'язку з цим заведено розрізняти тверді, лімітні і вільні ціни. У даному випадку тверді ціни розраховуються, затверджуються і змінюються центральним органом; лімітні - встановлюються на підставі укладеного договору між постачальником і покупцем; вільні ціни встановлюються за угодою сторін на конкретну операцію, пов'язану з реалізацією і придбанням активів.

На практиці доведено, що у прямій залежності від того, наскільки об'єктивно ціни відтворюють вартісні характеристики товару, знаходиться собівартість продукції, що виробляється, й величина кінцевого фінансового результату діяльності підприємства.

Оборотні активи, а саме запаси можуть надходити на підприємство з різних джерел, серед яких:

- придбання за плату;
- виготовлення власними силами підприємства;
- внесення до статутного капіталу підприємства;
- безоплатне одержання;
- придбання в результаті обміну на подібні активи;
- придбання в результаті обміну (часткового обміну) на неподібні активи.

П(С)БО 9 „Запаси” [2] передбачено, що придбані або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. При цьому первісна вартість активів, що придбані за плату, є їх собівартістю.

Проведемо порівняльний аналіз структури витрат на придбання (первісна вартість) запасів згідно П(С)БО 9 і МСФЗ 2 (табл. 1).

Таблиця 1

Структура витрат на придбання запасів

<i>За П(С)БО 9 „Запаси”</i>	<i>За МСФЗ 2 „Запаси”</i>
Сума, яка підлягає до сплати постачальнику: Витрати на інформаційні, посередницькі та інші подібні послуги у зв'язку з пошуком та придбанням запасів	Ціна придбання
Сума ввізного мита	Імпортне мито
Суми непрямих податків, пов'язаних з придбанням запасів, які не відшкодовують підприємству	Інші податки, які не відшкодовуються компанії податковими органами
Витрати на заготівлю, завантажувально-розвантажувальні роботи, транспортування запасів, включаючи витрати на страхування і ризики при транспортуванні запасів	Транспортно – експедиторські витрати до місця їх використання
Інші витрати, які пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях: прямі матеріальні витрати на оплату праці	Інші витрати, які безпосередньо відносять на придбання запасів
Інші витрати, які безпосередньо відносять на придбання запасів	-

Як бачимо, відмінності між П(С)БО і МСФЗ незначні, хоча у П(С)БО 9 „Запаси” склад витрат більш деталізований. Проте в МСФЗ 2 „Запаси” уточнюється, що торгові скидки, повернення платежів та інші аналогічні статті вираховуються при визначенні витрат на закупівлю, що не зроблено в П(С)БО 9 „Запаси”.

При формуванні первісної вартості запасів треба завжди пам'ятати, що у відповідності з п.14 П(С)БО 9 „Запаси”, до їх вартості не включаються, а відносяться до витрат періоду, в якому вони були здійснені або виявлені: понаднормативні втрати і недостачі запасів; проценти за використання кредиту; витрати на збут; загальногосподарські та подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і постачанням запасів і доведення їх до стану, придатного для використання в запланованих цілях, вираховуються при визначенні витрат на закупівлю, що не зроблено в П(С)БО 9 „Запаси”.

Під час визнання первісної вартості оборотних активів (а саме запасів) також виникають лінгвістичні та сутнісні неузгодженості, які значно впливають на методологію операцій з запасами. До однієї з таких проблем відноситься використання терміну „відновлювальна вартість”, яка згідно з П(С)БО 9 трактується як поточна собівартість придбання аналогічних оборотних активів. Іноді поточна собівартість у господарській діяльності та економічній літературі ототожнюється із терміном „ринкова вартість”. У вітчизняному правовому полі термін „ринкова вартість” не визначений. Спираючись на Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [5], відповідно до П(С)БО 9, термін „ринкова вартість” можна визначити, як суму коштів, що отримуються або сплачуються за придбання оборотних активів (запасів) на активному ринку. Під активним ринком розуміється ринок, якому притаманні наступні умови: предмети, що продаються та купуються на такому ринку є однорідними, у будь-який час можна знайти зацікавлених продавців та покупців, інформація про ринкові ціни є загальнодоступною. Порівнюючи термін „ринкова” і „відновлювальна вартість”, встановлено, що відмінність полягає у наявності або відсутності активного ринку. Вказана різниця має зміст в тому економічному середовищі, де отримала широкий розвиток біржова торгівля.

Згідно з П(С)БО 9 „Запаси” при відпуску оборотних активів у виробництво та іншому вибутті оцінка їх повинна здійснюватися за одним з таких методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходжень активів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Впровадження в національну практику обліку основних елементів облікової політики, які застосовуються при оцінці активів у країнах з розвинутою ринковою інфраструктурою, сприятиме підвищенню ефективності виробництва окремо взятих підприємств, і зміцненню економіки України загалом. Ґрунтуючись на цій позиції, здійснимо дослідження порядку виконання вказаних методів оцінки із визначенням їх переваг та недоліків.

Як відомо, в процесі облікових робіт щоразу виникають труднощі при визначенні ціни запасів, що відпускаються у виробництво. Це пояснюється такою обставиною: протягом звітного періоду ціни на значну частку активів змінюється. Одна і та ж кількість однакових матеріалів може бути придбана за різними цінами. Часто при придбанні або реалізації одного і того виду активів неможливо визначити, яка частка конкретних оборотних активів уже реальна, а яка перебуває на складі. Для вирішення вказаної проблеми в обліковій практиці пропонується розмежовувати поняття „рух активів” і „рух вартості”. Перший термін означає справді фізичне переміщення активів у процесі діяльності підприємства. Поняття „рух вартості” характеризує ув'язку витрат із очікуванням їх потоком.

У відповідності з національними стандартами бухгалтерського обліку може застосовуватися кілька видів інформації про рух вартості. Використання передбаченої інформації дозволить правильніше і точніше розраховувати величину прибутку у процесі діяльності підприємства. Так, на думку американських вчених Б.Нідлза, Х.Андерсона і Д.Колдуела [8, с.165], оцінка оборотних активів - одна з найцікавіших і широко обговорюваних проблем бухгалтерського обліку. Помилка в оцінці активів на кінець поточного року може мати небажаний вплив на величину чистого прибутку, як у поточному, так і в наступних роках. У США федеральний прибутковий податок сплачують із прибутку фірми. Оцінка запасів, на думку вищезазначених авторів, безпосередньо впливає на розмір податку на прибуток, тому федеральна влада особливу увагу приділяє регулюванню застосування підприємствами різних методів оцінки оборотних активів для фінансової звітності. Основні з них, як стверджують такі американські вчені, зокрема Ч.Т. Хонгрэн і Д.Ж. Фостер, ґрунтуються на собівартості або ринковій ціні. Обидва підходи можна застосовувати для визначення прибутку і суми прибуткового податку.

Упродовж місяця, року, ціни на запаси змінюються, одну і ту ж кількість однакових запасів можна придбати за різними цінами. Придбаючи або реалізовуючи один і той же вид активів, часто неможливо визначити, яка частина конкретних матеріалів уже витрачена, а яка ще наявна на складі. Тому потрібно визначити, в якому порядку їх витрачали, оскільки передбачений порядок витрачання матеріалів може не збігатися з фактичним.

У бухгалтерському обліку найбільше поширення отримала оцінка на базі історичної собівартості - історичної (первісної) оцінки. Оцінка такого оборотного активу, як дебіторська заборгованість на основі історичної собівартості передбачає підрахунок вартості боргу, виходячи із затрат на його виробництво і придбання. Відмінною особливістю первісної оцінки оборотних активів (дебіторської заборгованості) в обліку є її перманентність - відмова від можливого вимірювання у часі, збереження незмінної величини, не сприйняття коливання цін і купівельної спроможності грошового вимірника.

Стосовно питання методів обліку такого оборотного активу, як грошові кошти, необхідно зазначити наступне, у бухгалтерському обліку заборгованість, відображена в монетарних статтях балансу перераховується за курсом НБУ на дату складання балансу та при її погашенні; заборгованість,

відображена в монетарних статтях балансу не підлягає впливу валютних курсів взагалі. Курсові різниці за монетарними статтями балансу відображаються в бухгалтерському обліку підприємства у складі витрат або доходів звітного періоду.

При дослідженні проблематики безготівкових розрахунків не можливо не звернути увагу на операції реалізації валюти за безготівковим розрахунком.

При здійсненні реалізації валюти виникає проблема визначення собівартості валюти та її балансової вартості (з точки зору оподаткування).

На підставі проведеного дослідження нами запропоноване вирішення зазначеного питання завдяки застосуванням для розрахунку собівартості (балансової вартості) валюти, яка реалізується, одного з наступних методів оцінки списання запасів:

1. Метод ФІФО - при застосуванні зазначеного методу, собівартість (балансова вартість) реалізованої валюти формуватиметься за офіційним курсом НБУ, що діяв на дату перших за часом надходжень валютних коштів.

2. Метод середньозваженої собівартості - собівартість (балансова вартість) реалізованої валюти буде формуватися на підставі здійснення розрахунку середньозваженої собівартості одиниці валюти за визначений період. Визначена собівартість реалізованої валюти в бухгалтерському обліку знайде відображення за дебетом рахунка 94 „Інші витрати операційної діяльності“, а також у складі валових витрат підприємства звітного періоду.

На основі проведеного дослідження, зроблено критичний огляд методів оцінки оборотних активів (запасів) при відпуску у виробництво. Результати аналізу літературних джерел свідчать, що метод суцільної ідентифікації базується на фактичних витратах, а два інших – на передбаченнях інформації про рух вартості запасів.

Список використаних джерел:

1. Податковий Кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV ; із змін. та допов. Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (НП(С)БО 1) від 07.02.2013 р. № 73 (із змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/page>
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" від 20.10.1999 р. № 246 (із змінами). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0725-99>.
6. Євлаш Т.О. Інформаційне забезпечення обліку операцій з дебіторської заборгованості та його удосконалення // Вісник Запорізького національного університету. №4(8). 2010. С. 161-171
7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку [Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова]. К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2010. 380 с.
8. Пельтек Л.В. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства / Л.В. Пельтек, С.М. Писаренко // Вісник Запорізького національного університету. 2010. №1(5). С. 43-49.
9. Петруня Н.В. Особливості управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств // Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. 2009. В. № 49. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua>
10. Сікора І. Особливості оцінки оборотних активів на виробничих підприємствах / І.Сікора // Бухгалтерський облік і аудит. 2014. №7. С. 43-46

ГЛОБАЛЬНА СТАТИСТИЧНА СИСТЕМА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Продан Ю., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Міжнародна економіка»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті досліджено важливість глобальної статистичної системи, розглянуті пропозиції щодо шляхів розвитку цієї системи.

The importance of the global statistics system and proposals for ways to develop this system are investigated in the article.

Передумовою послідовного глобального вимірювання найважливіших показників є потужна глобальна статистична система. Минулими роками було досягнуто багато покращень, однак ця система все одно далеко не ідеальна і потребує подальшого вдосконалення. Пріоритетними напрямками розвитку може стати розробка стратегічного плану для глобальної статистичної системи та покращення співпраці між країнами.

Офіційні статистичні показники в Україні збираються та поширюються Державною службою статистики в Україні (Держстат). Однак, є й інші державні органи, що виконують ці ж завдання. Зокрема, дані про фінансову та банківську систему збирає та публікує на своєму сайті Національний банк України, про виконання державного та місцевих бюджетів – казначейство, дані про захворюваність та систему охорони здоров'я збирає Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України, про освіту – Міністерство освіти і науки України та підпорядковані йому установи, про злочинність – прокуратура, НАБУ, поліція тощо у межах своїх повноважень. Усі ці відомства погоджують свої статистичні форми з Держстатом. Проте досі в нашій країні немає єдиної політики зі збору та поширення інформації. Тому владі слід взяти вектор на розвиток і покращення цієї частини національної статистичної системи, оскільки перед тим як досягати глобального рівня у цьому напрямку, необхідно створити усі умови конкретно в кожній країні.

Сьогодні, глобальна статистична система потребує впровадження нового кращого практичного досвіду, сучасної методології та залучення більшої кількості класифікованих працівників, адже, маючи доволі високий потенціал, при швидкому та якісному розвитку, потрібність та актуальність цієї системи через кілька років стане надзвичайно великою.

Метою дослідження є осмислення важливості, аналіз сучасного стану глобальної статистичної системи, а також пропозиції щодо можливих шляхів її розвитку та вдосконалення.

Об'єктом дослідження є методи та напрями розвитку глобальної статистичної системи.

Предметом дослідження є практичні рекомендації щодо розвитку глобальної статистичної системи.

Дослідженню питань розвитку глобальної статистичної системи присвячені роботи таких науковців, як Осауленка О. Г. [1, 3], Тревіна Д. [2], Головача А. Г. [4] та ін. Праці зазначених вчених внесли вагомий аргументації до пояснення даного питання, однак, сьогодні досі залишається доволі багато відкритих моментів, які варто було б роз'яснити.

Під глобальною статистичною системою розуміється сукупність статистичних служб ООН – Статистична комісія і Статистичний відділ в її Секретаріаті, а також статистичні підрозділи спеціалізованих агенцій і інших органів у системі ООН. Діяльність організації з регіональними функціями за своїм змістом є глобальною, хоча і стосується лише низки країн одного чи декількох регіонів світу. Такими є, наприклад, Євростат, Африканський банк розвитку (Africa Development Bank), Організація економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) та ін. Керівництво глобальною статистичною системою є багаторівневим, на найвищому рівні діє Статистична комісія ООН.

У чому ж важливість глобальної статистичної системи? Все більше людей покладаються на міжнародну статистику. Міжнародні агенції є одними з ключових користувачів. Також тісно пов'язані інтереси дослідницької спільноти, які у своїх дослідженнях користуються важливими показниками статистики. Багато хто бере участь у дискусіях щодо міжнародної та національної політики, і доступ до належної доказової бази є фундаментальним для таких досліджень. І у світі, що стає все більш глобальним, загальне співтовариство демонструє все більший інтерес до міжнародної статистики.

Хосе Окампо, заступник Генерального секретаря Департаменту економічних та соціальних питань ООН, говорив про важливість статистики як наслідку Порядку денного розвитку ООН. Вони були потрібні для цільових програм, а також для моніторингу прогресу. Він розповів про важливість покращення якості та обсягу міжнародної статистики. У багатьох країнах, що розвиваються, бракує важливих показників. Крім того, деякі сектори статистики (наприклад, галузі послуг, неформальний сектор) недостатньо представлені у міжнародній статистиці [1].

Стівен Роуч, головний економіст Morgan Stanley, який виступив на відомому форумі, сказав, що статистика в деякому роді була тим «клеєм», який тримав його організацію. Але він також зазначив, що фінансова система певним чином випередила корисність міжнародної та національної статистичних систем. Вони не завжди мали відношення до їх використання або були достатньо своєчасними.

Національні уряди також є дуже важливими користувачами, і рівень інтересу, схоже, зростає. Зокрема, порівняння з іншими країнами може бути дуже корисним для оцінки ефективності існуючої політики та визначення сфер потенційного вдосконалення [2].

Глобальна статистична система, очевидно, є однією з небагатьох світових систем, яка, на відміну від інших глобальних утворень (таких, наприклад, як світова банківська система), функціонує не для отримання прибутку, а для обслуговування суспільних потреб. У своїй діяльності глобальна статистична система керується принципами, що впливають з фундаментальних принципів офіційної статистики, але мають і певну специфіку, зумовлену масштабом міжнародної діяльності на глобальному рівні та самим характером функціонування цієї системи. Серед них можна виділити такі [3]:

- якість, доступність і конфіденційність міжнародної статистики;
- прозорість, професійність і незалежність;
- оперативність;
- міжнародне управління та координація;
- співробітництво між організаціями-учасниками.

Важливість існування глобальної статистичної системи зумовлена, передусім, постійним збільшенням обсягів і розширенням сфер, що використовують міжнародну статистичну інформацію. У свою чергу, корисність міжнародної статистики загалом залежить від її об'єктивності, якості, своєчасності та надійності на рівні кожної окремо взятої країни.

Розвиток глобальної статистичної системи напряму пов'язаний із збільшенням числа та обсягів міжнародних баз статистичної даних. Ці бази даних можуть використовуватися не лише на міжнародному, а також на національному рівні, окрім того, їх можуть використовувати й індивідуальні користувачі.

Одним з етапів розвитку глобальної статистичної системи, оглядаючи недостатній рівень розвиненості офіційної статистики у багатьох країнах, характеризується швидким і активним, зокрема через використання донорської допомоги, зростанням можливості національних статистичних систем у продукуванні надійних і якісних даних.

Наступними етапами розвитку варто вважати такі:

1. Концентрація зусиль на проблемних питаннях. Передусім, це покращення координації роботи міжнародних організацій за такими напрямками [3]:

- скорочення звітного навантаження на національні статистичні системи;
- здійснення заходів з усунення дублювання витрат та зусиль у сфері технічної допомоги;
- забезпечення якісного, всебічного й узгодженого у часі впровадження кожною країною міжнародних статистичних стандартів та концепцій, особливо у сферах, які є першочерговими для здійснення міжнародних порівнянь;

- поглиблення рівня впровадження вже адаптованих міжнародних стандартів, розширення програми відповідних статистичних спостережень і, як результат, досягнення більшої глибини порівнянності національних даних на міжнародному рівні;

- виявлення та усунення пустот у міжнародних рядах статистичних даних.

2. Рух за вектором розвитку статистики послуг та соціальної статистики, усвідомлюючи їх важливість для сучасної світової економіки та політики. Відповідно, через це поступово посилює свою участь Статистична комісія, координуючи діяльність усіх зазначених галузей статистики, залучаючи до цього процесу усіх учасників глобальної системи.

3. Активне інвестування фінансових засобів у міжнародне співробітництво, спрямоване на підвищення загального рівня офіційної статистики, та подальшу активізацію взаємного впливу міжнародної та національної статистик.

4. Надалі варто розробити федеративну модель для розповсюдження міжнародної статистики. Це означало б, що окремі установи зберігатимуть та будуть нести відповідальність за власні бази даних, але в той же час вони погоджуються на певні протоколи та стандарти, щоб користувачі могли шукати та завантажувати потрібну інформацію в базах даних [4]. Такий напрям розвитку повинен призвести до підвищення зацікавленості користувачів, поінформованості в міжнародних базах даних, а також покращення доступності.

5. Відповідно до попередньої пропозиції, мають бути узгоджені інформаційні стандарти для розповсюдження міжнародної статистики.

6. Якщо типи змін, зазначених вище, у глобальній статистичній системі будуть успішними, необхідно, щоб усі міжнародні відомства здійснювали реальні зміни в системі на ті установи, що не відповідають стандартам.

7. Статистичний відділ ООН та регіональні органи повинні співпрацювати над узгодженою програмою щодо глобальних статистичних питань.

8. Для впровадження нових статистичних стандартів та інших міжнародних статистичних програм слід застосувати підхід до управління проектами, що відповідає Міжнародній програмі порівняння (International Comparison Program).

9. Важливо розробити схему залучення найкращих співробітників до глобальної статистичної системи. Це може означати підвищення рівня спеціалізації та імовірно усуне деякі чинники бюрократії.

10. Якщо хоча б кілька пунктів описаних вище будуть реалізовані, потрібно підібрати досконале керівництво для координації роботи працівників. З цією метою слід створити глобальне статистичне управління, щоб забезпечити керівництво глобальною статистичною системою. Також повинен бути призначений головний статистик [4].

Підсумовуючи усе вищесказане, зрозуміло, що важливість глобальної статистичної системи з часом та при правильному напрямку розвитку стане надзвичайно великою. Вона покращить співпрацю держав на міжнародному рівні та спростить функціонування статистики у світі, зокрема це проявлятиметься у зборі інформації, проведенні статистичних досліджень та підсумовуванні усіх даних. На даному етапі необхідно повністю переосмислити стан та стратегічний план глобальної статистичної системи з урахуванням її місця в міжнародній системі інформаційної безпеки. Для досягнення найкращого результату у розвитку потрібне узгодження дій міжнародних організацій, національних статистичних систем, постачальників технічної та матеріальної допомоги, а також подальше підвищення ролі країн у всебічному управлінні глобальною системою.

Список використаних джерел:

1. Осауленко О. Г. Координація національної статистичної системи в контексті інформаційної безпеки // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр. 2017. №4. С. 7-12
2. Dennis Trewin An Effective Global Statistical System – A Prerequisite for Consistency in Global Measurements // Statistics, Knowledge and Policy 2017 Measuring and Fostering the Progress of Societies. 2017. №19. С. 307-316
3. Осауленко О. Г. Офіційна статистика в системі національної інформаційної безпеки : монографія. Київ : ТОВ «Август Трейд», 2017. 367 с.
4. Статистика : підручник / С. С. Герасименко та ін. Київ: КНЕУ, 2000. 467 с.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Проц В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Підприємство, торгівля та біржова діяльність»

Наук. кер. – Чорновол А. О.

Статтю присвячено проблемі вивчення теоретичних та практичних аспектів формування витрат підприємства з метою удосконалення механізму управління витратами. Досліджено теоретичні основи та шляхи практичного застосування різних систем управління витратами. Розкрито питання підвищення ефективності управління витратами підприємства та розробки конкретних механізмів пошуку і реалізації внутрішніх резервів оптимізації витрат.

The article is devoted to the problem of studying the theoretical and practical aspects of the formation of enterprise costs in order to improve the cost management mechanism. The theoretical foundations and ways of practical application of various cost management systems are investigated. Disclosed issues of improving the efficiency of enterprise cost management and the development of specific search mechanisms and the implementation of internal resources to optimize costs.

Ефективність функціонування підприємств в цих умовах залежить від раціонального використання всіх видів ресурсів, що зумовлює необхідність переходу до єдиної системи управління витратами. Побудова та вдосконалення цієї системи забезпечить конкурентоспроможність продукції за рахунок більш низьких витрат та цін, наявність якісної та достовірної інформації про собівартість окремих видів продукції

та її позиції на ринку порівняно з продукцією інших виробників, надання об'єктивних даних для упорядкування структури доходів і видатків підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень. Через безсистемний перехід до нерегульованого ринку, повну втрату державного впливу на економічні процеси, недосконалість законодавства щодо приватизаційних процесів, значне подорожчання енергетичних і матеріальних ресурсів істотно підвищилась собівартість продукції, а виробництво на багатьох підприємствах стало збитковим. Це зумовлює необхідність постійної роботи над вирішенням завдань оптимізації рівня витрат і забезпечення їх стійкої позитивної тенденції. При цьому особливої важливості набуває пошук шляхів формування та удосконалення системи управління витратами.

Метою статті є вивчення теоретичних та практичних аспектів формування витрат підприємства з метою удосконалення механізму управління витратами.

Об'єктом дослідження є процесів управління витратами підприємства.

Предметом дослідження є управління витратами підприємства, як комплексом методів спрямованих на покращення його діяльності.

Дослідження теоретичних основ та практичного застосування різних систем управління витратами знайшли своє відображення в працях вітчизняних і закордонних учених: К. Вілсона, К. Ларіонової, С. Ніколаєвої, О. Орлова, Т. Примака, Є. Рясних, Дж. Сігела, С. Сінка, С. Стукова, В. Суржика, Р. Хілтона, Л. Хлапенова, Ю. Цал-Цалка, М. Чумаченка та ін.

У сучасних макроекономічних умовах для швидкого реагування на зміну попиту, забезпечення конкурентоздатності продукції, матеріального заохочення працівників, для ефективного ведення господарства з метою отримання максимального прибутку особливого значення набуває проблема раціонального використання виробничого потенціалу. З метою забезпечення точного й достовірного збору й обробки інформації про витрати, їх виникнення й контроль має здійснюватись в автоматизованому середовищі за певними структурами управління витратами. До таких структур пропонуємо віднести: центри відповідальності, економічний сектор та адміністрація за кожним автоматизованим робочим місцем. Таким чином, запропоновано концентрувати інформацію про витрати за місцями їх виникнення та, в цьому розрізі по ним обробляти й приймати управлінські рішення. Для реалізації зазначеного вченими робиться акцент на забезпеченні дієвості системи управління витратами шляхом поділу підприємства на центри відповідальності.

Варто відзначити, що нові умови господарювання висувають нові, більш жорсткі, вимоги щодо методичного забезпечення управління поточними витратами. Від вміння передбачити комерційну ситуацію, виявити фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства, завчасно вжити заходи по оперативному регулюванню розміру витрат і оптимізації співвідношення ресурсів, витрат та результатів залежить міра досягнення підприємством мети його діяльності і забезпечення його конкурентоспроможності на ринку. Розробка стратегії управління поточними витратами вимагає постановки мети. Такою метою не можна вважати зменшення витрат, оскільки забезпечення належної якості продукції та послуг невід'ємне від них. Таке зменшення може призвести до скорочення кола споживачів та погіршення показників фінансово-господарської діяльності підприємства.

Оптимальними можна вважати такі витрати, які є оптимізованими (або наближеними до мінімальних), але достатніми для дотримання прийнятих на підприємстві стандартів виробництва і обслуговування споживачів. Звичайно такі стандарти повинні відповідати ринковому рівню, тобто бути не менш високими ніж у аналогічних підприємствах, аби забезпечити конкурентоспроможність.

Першим етапом розробки стратегії оптимізації витрат є розробка відповідних стандартів якості. Вона вимагає вивчення асортименту та якості продукції і послуг підприємств-конкурентів, ринкових тенденцій, особливостей споживчого попиту і вимог споживачів. Розроблені стандарти повинні бути конкретними, вимірюваними в часі. Після розробки стандартів виходячи із планового чи фактичного обсягу виробництва і товарообороту потрібно розрахувати необхідні витрати по статтях. Розрахована сума витрат по статтях є оптимальною, оскільки вона одночасно є мінімальною для дотримання стандартів якості.

Розраховані оптимальні витрати порівнюються з фактичними витратами підприємства. Результати порівняння є підставою для розробки і впровадження конкретних заходів, спрямованих на наближення фактичної структури витрат до оптимальної. У процесі реалізації стратегії оптимізації витрат необхідно постійно слідкувати за результатами фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому і витратами зокрема, а також за змінами у зовнішньому середовищі. Такий моніторинг дозволяє своєчасно визначити можливу невідповідність між стандартами якості і вимогами ринку, між стандартами якості і розрахованими витратами, між розробленими заходами та результатами їх реалізації. У разі з'ясування будь-яких невідповідностей потрібно своєчасно внести зміни у розрахунки або зміст заходів.

Завдання управління витратами потрібно вирішувати в комплексі, адже тільки такий підхід дає бажані результати, сприяє стрімкому зростанню економічної ефективності роботи підприємств. Також необхідно правильно визначити завдання, які стоять перед системою управління витратами підприємства та відповідають його цілям:

- обґрунтування управлінських рішень щодо виробництва та реалізації продукції, послуг;
- коригування планових показників відповідно до змін ринкової кон'юнктури та впливу зовнішніх факторів;
- визначення витрат за основними функціями управління;
- підготування інформаційної бази, що дає змогу оцінювати витрати під час вибору та прийняття господарських рішень;
- пошук резервів зниження витрат на всіх етапах виробничого процесу та в усіх виробничих підрозділах підприємства;
- вибір нормування витрат;
- чітке калькулювання витрат за економічними елементами, стадіями та структурами виробництва;
- планомірне удосконалення організації та технології виробництва;

- матеріальне стимулювання ресурсоощадливості;
- вибір системи управління витратами, що відповідає умовам роботи підприємства.

Для здійснення ефективного управління витратами на підприємстві пропонуємо організувати відділ контролінгу за децентралізованим підходом.

Так, найбільш адекватними інструментами контролінгу витрат для застосування на підприємстві, виходячи з запропонованих критеріїв, є: директ-костинг, таргет-костинг, CVP-аналіз та процесно-орієнтоване управління витратами (Activity Based Costing). Дані інструменти є надійними, володіють широким спектром можливостей, поєднуються з іншими інструментами на підприємстві та мають позитивні рекомендації щодо використання з боку провідних фахівців.

Для забезпечення ефективного менеджменту необхідно організувати управління витратами в різних аспектах – за технологіями, центрами відповідальності, видами продукції, за відповідальними особами, що дає змогу всебічно аналізувати рівень витрат і визначати їх відповідність встановленим нормам і на цій основі розробляти власну політику управління витратами, застосовуючи ефективні методи і механізми на всіх рівнях управління.

Так, для ефективного функціонування необхідною основою є правильна організація управління витратами, а це означає створення єдиної, раціональної, чітко та безперебійно-функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами.

Отже, володіння методикою планування витрат в умовах ринку створює економічно обґрунтовану базу для розрахунку цін, оптимізації господарчої і комерційної діяльності. Зокрема, собівартість продукції є основною складовою поточних витрат. Таким чином, оптимізуючи її розмір шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо споживання ресурсів, підприємство буде мати конкурентні переваги, обумовлені нижчою ціною на продукцію. З цих причин методи нахождення оптимальних управлінських рішень стосовно поточних витрат висувуються на перший план в системі економічного управління підприємством.

Методика прогнозування величини витрат за допомогою економетричних моделей, дає змогу визначити вплив факторів на величину витрат та розрахувати прогнозні значення показника на коротку перспективу. Одним із шляхів прогнозування витрат є застосування алгоритму управління витратами підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Прогнозування величини витрат підприємства в умовах невизначеності

Для розробки прогнозової моделі динаміки витрат необхідно побудувати та обґрунтувати достовірність прогнозової моделі витрат підприємства.

Отже, наведений алгоритм управління витратами підприємства дозволяє визначити прогнозовану величину витрат підприємства в умовах невизначеності й зумовленого цим ризику, що насамперед дає право підприємству проводити ефективну господарську діяльність, а також надає можливість розробити управлінські рішення щодо зниження витрат підприємства.

Список використаних джерел:

1. Андрушків Б. М., Вівчар О. І., Гевко В. Л., Кирич Н. Б., Мельник Л. М. Проблеми теорії і практики менеджменту. Тернопіль: Вид. ТзОВ "Терно-Граф", 2009. 312 с.
2. Бельтюков Є. А., Н. О. Безнощенко // Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 2
3. Білобловський, С. Модель бюджетування операційних витрат на підприємстві // Економіка. Фінанси. Право. 2015. № 8. С. 7–15.
4. Бутинець Ф. Ф., Давидюк Т. В., Малюга Н. М., Чижевська Л. В. «Бухгалтерський управлінський облік» - Житомир: ПП «Рута», 2002.
5. Герасимчук В. В. // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» 36. наук. праць. Вип. 5(20), част. 1. Луцьк, 2008. 367 с.
6. Голубовський Л. В. Аналіз сучасних методів управління витратами // Галицький економічний вісник. 2010. № 1(26). С. 192
7. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2014. 320 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ СУБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

Рахімова І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Євдошак В. І.

Стаття присвячена розкриттю сутності доходів і видатків та сучасних підходів щодо їх обліку суб'єктами державного сектору, їх поділу за номенклатурою згідно нових нормативно-правових документів. Розкрито особливості ведення обліку в процесі діяльності установ державного сектору, визначено основні підходи до поділу та класифікації операцій з доходами і видатками на обмінні та необмінні.

The article is devoted to the disclosure of the essence of revenues and expenditures and modern approaches to their accounting by public sector entities, their division by nomenclature according to new regulations. The peculiarities of accounting in the process of activity of public sector institutions are revealed, the basic approaches to division and classification of operations with incomes and expenses on exchange and non-exchange are defined.

Актуальність даної теми полягає в тому, що суб'єкти державного задовольняють освітні, соціально-культурні та інші потреби суспільства шляхом фінансування їх діяльності за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, які надаються їм безповоротно, тому виникає об'єктивна необхідність ефективного управління рухом бюджетних коштів та майна, придбаного за їхній рахунок. Процес надання нематеріальних послуг установами є основним і відповідно найскладнішим видом діяльності. Розширення номенклатури доходів та видатків через реформування облікової системи призвело до збільшення кола об'єктів обліку, що вимагає удосконалення відповідних організаційних та методичних складових.

Метою статті є обґрунтування теоретичних, методичних та практичних питань організації обліку доходів і витрат установи державного сектору, з врахуванням специфіки її діяльності.

Об'єктом дослідження виступає процес організації обліку доходів і витрат суб'єктами державного сектору.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і практичних аспектів організації обліку доходів і видатків в процесі діяльності установ державного сектору.

Бухгалтерський облік в установах державного сектору здійснює контроль за наявністю та рухом бюджетних коштів, систематичний облік виконання кошторисів; виконує управлінську, інформаційну, контрольну функції; ґрунтується на відповідних принципах: достовірність, повнота бухгалтерського обліку, незалежність, законність, та інші; має свій відповідний предмет та методики ведення, що досить сильно відрізняє його від бухгалтерського обліку в сферах підприємницької діяльності.

Основним завданням бухгалтерського обліку у процесі діяльності установи державного сектору є забезпечення повного, точного та своєчасного відображення всіх господарських операцій, в тому числі доходів і видатків. Досліджуючи стан обліку доходів і видатків в бюджетних установах можна відзначити, ці об'єкти обліку є найважливішим в їх діяльності. Саме контроль за надходженням державних коштів, за їх доцільним кошторисним використанням лежить в основі даного обліку та, водночас, забезпечує майбутнє ефективне функціонування установи державного сектору.

Реформи в бухгалтерському обліку установ державного сектору, що стосуються обліку доходів, почалися зі спроби сформувати нові підходи до їх визнання, оцінки та класифікації. Однак зазначеного удосконалення методології бухгалтерського обліку доходів установ державного сектору було недостатньо, тому виникла потреба подальших змін, кінцевою метою яких було розроблення єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та звітності.

Вивченням питання обліку доходів бюджетних установ займається ряд дослідників, зокрема Свірко С.В., Левицька О.О., Лемішовський В.І. Причому, кожен з них висуває своє трактування поняття «дохід». Виходячи з цього в таблиці наведено визначення поняття дохід за різними науковими джерелами.

Таблиця 1

Визначення поняття «дохід» за різними джерелами

Автор чи нормативний документ	Сутність поняття «Доходи»
НП(С)БОДС 124 «Доходи» [10]	усі доходи суб'єктів державного сектору віднесено до двох великих груп – доходи від обмінних операцій та доходи від необмінних операцій
МСБОДС 9 «Дохід від операцій обміну» [8]	валове надходження економічних вигід або потенціалу корисності протягом звітного періоду, коли чисті активи/ власний капітал зростають у результаті цього надходження, а не в результаті внесків власників
НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» [9]	збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власника)
Свірко С.В. [12, с. 229]	надходження грошових коштів, отримуваних установами за рахунок державних коштів, для виконання кошторису доходів і видатків
Левицька С.О. [5, с. 362]	отримані з державного та місцевого бюджетів та генеровані бюджетними організаціями асигнування
Лемішовський В.І. [6, с. 456]	діяльність установ фінансується за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, які надаються на безповоротній основі

Згідно з НП(С)БОДС 124 «Доходи», що розроблене на основі МСБОДС, доходи суб'єктів державного сектору класифікуються в бухгалтерському обліку за такими групами:

– доходи від обмінних операцій (бюджетне асигнування; доходи від надання послуг (виконання робіт); плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю; надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності; доходи від продажу (доходи від операцій із капіталом, доходи від продажу нерухомого майна); доходи від відсотків, роялті та дивідендів та інші доходи від обмінних операцій);

– доходи від необмінних операцій (податкові надходження; неподаткові надходження (збори та платежі); трансферти та кошти, що отримують установи державного сектору від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів; надходження до державних цільових фондів; зобов'язання, що не підлягають погашенню).

Існують різні підходи до визнання доходу, у залежності від того, у результаті якої операції від був отриманий. Виходячи з цього, порядок оцінки доходів від обмінних та необмінних операцій також відрізняється, він зазначений у НП(С)БОДС 124 «Доходи».

У сучасних умовах важливого значення набуває правильно організований бухгалтерський облік доходів, основними завданнями якого є:

- контроль за повним і своєчасним надходженням та оприбуткуванням коштів;
 - облік і контроль витрачання коштів суворо за призначенням відповідно до з кошторисних передбачень;
 - своєчасне складання і подання звітності про надходження і використання коштів спеціального фонду для забезпечення вірогідною інформацією всіх рівнів управління.
- Бюджетні установи у процесі надання нематеріальних послуг здійснюють видатки, які за економічним змістом відрізняються від витрат суб'єктів підприємницької діяльності. Існують різні тлумачення терміну «видатки», які наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Визначення терміну «видатки» за різними джерелами

Автор чи нормативний документ	Сутність поняття «Видатки»
Бюджетний кодекс [3]	кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.
МСБОДС [8]	Зменшення економічних вигод або потенціалу корисності протягом звітного періоду у вигляді вибуття чи споживання активів або у вигляді виникнення зобов'язань, що призводить до зменшення чистих активів/власного капіталу за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами власникам.
НП(С)БОДС 135 «Витрати» [11]	Витрати установ визнаються, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена, у разі зменшення економічних вигід та/ або потенціалу корисності, зокрема у вигляді вибуття активу або збільшення зобов'язання, які приводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власником), а також визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання яких вони здійснені.
Александров В.Т. [1]	Один з найважливіших показників фінансово-господарської діяльності бюджетних установ.
Лондаренко О.О. [7, с. 16]	Видатки бюджетних установ є централізованими видатками, оскільки здійснюються за рахунок коштів відповідного бюджету (державного або місцевого). Вони є прямими цільовими витратами держави, що забезпечують її безперебійне функціонування і відображають економічні відносини, що пов'язані з розподілом і перерозподілом частини національного доходу, яка концентрується у бюджеті.
Джога Р.Т. [4]	Державні платежі, які не підлягають поверненню, а тобто не створюють і не компенсують фінансові вимоги і поділяються на відплатні (обмінюються на товари чи послуги) і не відплатні (односторонні).
Атамас. П.Й. [2]	Сума коштів, витрачених бюджетними установами в процесі господарської діяльності в межах сум, установлених кошторисом.

Правильність обліку доходів і витрат бюджету забезпечується єдністю системи бюджетного обліку, в основу якої покладено бюджетну класифікацію. Вимогу використання єдиної класифікації доходів і видатків закладено у Бюджетному кодексі. В економічній класифікації видатків приведено чітке розмежування видатків по економічним ознакам з детальним розподілом коштів по їх предметним ознакам (заробітна плата, нарахування, всі види господарської діяльності, виплати населенню та ін.).

При визнанні видатків в обліку своєрідною особливістю є їх поділ на касові та фактичні, це пов'язано з тим, що видатки на утримання установ не завжди відповідають видаткам самих установ. Касовими видатками вважають всі суми, отримані установою з поточних бюджетних рахунків у банку чи реєстраційних рахунків у відповідних органах Державного казначейства для їх виконання (витрачання) згідно з кошторисом.

В свою чергу, фактичні – видатки установи оформлені відповідними документами, включаючи видатки за неоплаченими рахунками кредиторів, за нарахованою, але не виплаченою заробітною платою. Таке поєднання протилежних методів пояснюється жорстким обмеженням у витрачання коштів установами державного сектору і суцільним контролем з боку держави за використанням коштів. Облік касових видатків забезпечує інформацію про касове виконання кошторису та залишки невикористаних асигнувань на кожну конкретну дату. Облік фактичних видатків дає можливість контролювати хід фактичного виконання кошторису видатків установи в цілому та дотримання встановлених норм за окремими статтями і структурними підрозділами. Облік фактичних видатків, як і касових, ведеться за кодами економічної класифікації видатків. Коди економічної класифікації видатків бюджету застосовуються при складанні видаткової частини кошторисів розпорядників бюджетних коштів, розписів бюджетів, планів асигнувань відповідно до видів видатків, к поточних, так і капітальних, а також нерозподілених видатків та кредитування з вирахуванням погашення платежів до бюджету.

Доходи і видатки є найголовнішими об'єктами обліку суб'єктами державного сектору, тому потребують значної уваги і контролю. В сьогодинішніх умовах дефіциту бюджету саме правильне і раціональне використання доходів є пріоритетним напрямом. Щодо видатків, то розподіл видатків на касові та фактичні, їх облік та правильний поділ дадуть змогу посилити контроль над витрачанням бюджетних коштів, підвищити економію за рахунок зменшення витрат, покращити процедуру планування майбутніх витрат та аналізу видатків минулих років за окремими видами класифікації.

Список використаних джерел:

1. Александров В.Т. Планування, облік, звітність, контроль у бюджетних установах: навч. посіб. Київ: АВТ, 2004. 387с.
2. Атамас П.Й. Основи обліку в бюджетних організаціях: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 284с.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>

4. Дзога Р.Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2001. 250с.
5. Левицька С.О. Фінансові результати діяльності одержувачів бюджетних коштів: економічна сутність, вітчизняна та міжнародна практика обліку: навч. посіб. 2-ге видання. Київ: 2008. С. 361–369.
6. Лемішовський В.І. Бюджетні установи: бухгалтерський облік та оподаткування: навч. посіб. Львів: Інтеллект-Захід, 2007. 1104 с.
7. Лондаренко О.О. Економічна природа видатків та її вплив на обліково-аналітичні аспекти бюджетних установ. *Економіка. Фінанси. Право.*: навч. посіб. за заг. ред. О.О. Лондаренко., 2015. С. 15–19.
8. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку державного сектору. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 162. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 «Доходи»: наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 1629. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11>
11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 "Витрати": Наказ Міністерства фінансів України від 18.05.2012 № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-12#Text>
12. Свірко С.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: навч. посіб. за заг. ред. С.В. Свірко., Київ: КНЕУ, 2006. 243 с.

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Романюк С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Наук. кер. – Чорновол А.О.

У статті досліджено напрями оптимізації необоротних активів підприємств України. Визначено теоретичні і практичні аспекти політики управління використанням необоротних активів, як частини фінансової стратегії підприємства. Її суть полягає у фінансовому забезпеченні своєчасного оновлення і високій ефективності використання.

The article investigates the areas of optimization of non-current assets of Ukrainian enterprises. Theoretical and practical aspects of non-current assets management policy as part of the company's financial strategy are identified. Its essence lies in the financial provision of timely renewal and high efficiency of use.

Сформовані на початковому етапі діяльності підприємства необоротні активи вимагають постійного управління ними. Це управління здійснюється в різних формах і різними функціональними підрозділами підприємства. Частина функцій цього управління покладається на економічне управління і його невід'ємну складову частину – економічне управління активами.

Політика управління використанням операційних необоротних активів – це частина фінансової стратегії підприємства, суть якої полягає у фінансовому забезпеченні своєчасного їх оновлення і високій ефективності використання. Вибір схеми фінансування операційних необоротних активів підприємства нерозривно пов'язаний з урахуванням особливостей використання власного та позикового капіталу [2].

Метою статті є дослідження напрямів оптимізації необоротних активів підприємства, у відтворенні та розвитку його основного капіталу.

Об'єктом дослідження є процес оптимізації необоротних активів підприємства.

Предметом дослідження є особливості оптимізації необоротних активів підприємства.

Проблеми управління необоротними активами, а також джерела їх фінансування завжди займали значне місце в дослідженнях таких відомих науковців, як Е. Нікбахт, А. Гроппелі, Е.Ф. Брігхем, Б. Колапс та ін. Проблеми фінансування необоротних активів досліджувалися О.Р. Квасовським, І.Т. Балабановим, Л.О. Костирко, В.Я. Міщенком, В.М.Тимофєєвим, І.О. Бланком, А.А. Мазаракі, Н.М. Ушаковою, Л.О. Лігоненко, О.В. Березінін, Н.Г.Міценко, Н.О. Власовою, А.П. Грінко, В.І. Оспіщевим та іншими. Теоретико-методична та практична значущість вирішення зазначених проблемних питань, недостатня їх наукова та прикладна розробка зумовлює актуальність обраної теми.

Необоротні активи знаходяться в постійному русі, а результатом їх використання підприємство надає послуги, виготовляє продукцію. Через амортизаційні відрахування частина вартості необоротних активів переходить на новостворену продукцію. Отже, необоротні активи перебувають в процесі обороту капіталу підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Необоротні активи в системі обороту капіталу підприємства

Відповідно, в процесі господарського обороту, необоротні активи використовуються як ресурсний потенціал для створення продукції, де частина їх вартості переходить на новостворену продукцію у вигляді амортизаційних відрахувань. Отриманий прибуток від реалізації продукції підлягає розподілу, а

частина коштів направляється на відтворення необоротних засобів. Таким чином відбувається процес обороту капіталу, в якому необоротним активам відведена особлива роль у процесі господарської діяльності підприємств.

Підприємство, що використовує тільки власний капітал для формування операційних необоротних активів, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку (тому що не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів в періоди сприятливої кон'юнктури ринку) і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал.

Підприємство, що використовує позиковий капітал для формування операційних необоротних активів, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, однак, у більшій мірі генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства, які збільшуються в міру нарощення питомої ваги позикових коштів у загальній сумі використовуваного капіталу.

Ефективність використання капіталу підприємства одночасно залежить від двох груп чинників:

- від оптимального поєднання власного і позикового капіталу, довгострокових (постійних) і короткострокових (змінних) джерел фінансування інвестиційних потреб підприємства;
- від загального обсягу вкладень в основні й оборотні засоби, скільки їх перебуває у сфері виробництва і сфері обігу, в грошовій і матеріальній формах та наскільки оптимальне їх співвідношення.

Все це зумовлює необхідність розроблення виваженої політики формування капіталу та її узгодження з політикою формування активів підприємства.

Можливість формування операційних необоротних активів сільськогосподарського підприємства визначається співвідношенням їх власного та позикового капіталу. Як би не хотілося сільськогосподарському товаровиробнику спиратися у своїй виробничій діяльності лише на власні кошти, але реалії сьогодення диктують власні умови. На сучасному етапі розвитку практично немає підприємств, які не використовують у своїй діяльності позиковий капітал. При цьому вартість сформованих в такий спосіб джерел фінансування повинна обов'язково співвідноситись із розміром ефекту від його використання.

Необхідність формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств визначається потребою в операційних необоротних активах та оптимізацією їх структури з позицій забезпечення умов ефективного використання власного і позикового капіталу. Умови формування високих кінцевих результатів діяльності підприємства значною мірою залежать від структури капіталу, що використовується. Структура капіталу являє собою співвідношення між власними коштами та зобов'язаннями, які використовуються підприємством для здійснення виробничо-господарської діяльності.

Оптимальна структура капіталу – найкраще, найсприятливіше співвідношення з можливих варіантів використання власного та позикового капіталу, за якого підприємство, вільно маневруючи наявними грошовими коштами, здатне забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації продукції та найбільш ефективну пропорційність між витратами і доходами.

Згідно з теорією середньозваженої вартості капіталу оптимальна структура капіталу перебуватиме в точці, в якій значення середньозваженої вартості капіталу буде мінімальним (табл. 1).

Гранична межа використання позикового капіталу для досліджуваного підприємства знаходиться на рівні 30% банківського кредиту в загальній структурі капіталу. При такому співвідношенні власного та позикового капіталу підприємство не отримує приросту фінансової рентабельності, але й не матиме збитків від використання позичених коштів.

Залучення додаткового капіталу підприємства як за рахунок власних, так і за рахунок позикових джерел має свої економічні межі і пов'язане зі зростанням його середньозваженої вартості. Так, залучення власного капіталу за рахунок прибутку обмежене його розмірами; збільшення обсягу емісії та облігацій вище точки насичення ринку можливе лише при більш високому розмірі виплачуваних дивідендів; залучення додаткового банківського кредиту у зв'язку з ростом фінансового ризику для кредиторів може здійснюватись лише на умовах зростання ставки відсотка за кредит тощо.

Оскільки банківський кредит представляє в сучасних умовах один з найбільш дорогих видів залученого позикового капіталу, забезпеченню умов ефективного його використання на підприємстві повинна приділятися першорядна увага.

Таблиця 1

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості

Показники	Варіанти вибору					
	1	2	3	4	5	6
Загальна потреба в фінансуванні, %	100	100	100	100	100	100
Власний капітал, %	90	80	70	60	50	40
Кредит, %	10	20	30	40	50	60
Рівень можливих виплат на власний капітал, %	18	17,5	17	16,5	16	15,5
Рівень ставки відсотка за кредит, %	20	20,5	21	21,5	22	22,5
Вартість власного капіталу, %	16,2	14	11,9	9,9	8	6,2
Вартість кредиту, %	2	4,1	6,3	8,6	11	13,5
Середньозважена вартість капіталу, %	18,2	18,1	18,2	18,5	19	19,7

Критерієм такої ефективності виступають наступні умови:

- рівень кредитної ставки по короткостроковому банківському кредиту повинен бути нижче рівня рентабельності господарських операцій, для здійснення яких він залучається;
- рівень кредитної ставки за довгостроковим банківським кредиту повинен бути нижче коефіцієнта рентабельності активів, інакше ефект фінансового левериджу матиме негативне значення.

Поточне обслуговування банківського кредиту полягає у своєчасній сплаті відсотків по ньому відповідно до умов укладених кредитних договорів. Ці платежі включаються в розроблюваний підприємством платіжний календар і контролюються у процесі моніторингу його поточної фінансової діяльності.

Способи амортизації суми основного боргу залежать від передбачених кредитним договором умов його погашення. За вимогами цього договору (або з ініціативи позичальника) на підприємствах може завчасно створюватися спеціальний фонд погашення кредиту, платежі в який здійснюються за розробленим графіком. на кошти цього фонду, збережені в комерційному банку, нараховується депозитний відсоток.

Сучасні тенденції розвитку сільського господарства породжують стрімке збільшення зносу основних засобів, чим підсилюють руйнівні тенденції в матеріально-технічній базі. Підтримка у працездатному стані сільськогосподарських машин і устаткування здійснюється на підприємствах із застосуванням примітивних технологій в умовах ремонтних майстерень. Своєчасне списання зношених засобів штучно стримується в результаті дефіциту коштів на придбання нової техніки.

Головне призначення коштів амортизації – заміна зношеного обладнання, однак, вивчення фінансової звітності підприємств показує, що у більшості випадків придбання обладнання та устаткування за рахунок коштів амортизації стало рідкісним явищем. Натомість, у процесі діяльності досить часто виникає потреба у проведенні ремонтних робіт.

Проведене дослідження свідчить, що вартість витрат на поліпшення основних засобів на підприємствах є значними. Для підтримання наявної матеріально-технічної бази у робочому стані необхідно розмір інвестицій збільшити з метою швидкого оновлення застарілих основних засобів.

Управління оборотними активами являє собою систему принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням активів, їх ефективним використанням в різних видах діяльності підприємства і організацією їх обороту.

З цією метою на підприємстві визначається необхідний рівень інтенсивності оновлення операційних оборотних активів за рахунок продуктивної виробничо-господарської діяльності. Воно передбачає розширення інвестиційної діяльності підприємств, оновлення застарілих машин та обладнання більш якісними і досконалішими, удосконалення існуючої амортизаційної політики, збільшення обсягів послуг, товарної продукції, прибутку, зростання рівня рентабельності.

Забезпечення ефективного використання операційних оборотних активів підприємств полягає в розробці системи заходів, спрямованих на підвищення коефіцієнтів рентабельності та виробничої віддачі операційних оборотних активів.

Список використаних джерел:

1. Бабець Є.К. Теорія капітального інвестування: Навч. посіб. / Є.К. Бабець, О.Г. Губенко. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2013. – 209 с.
2. Карп'як Я.С., Ріжко Л.І. Особливості нарахування амортизації основних засобів у бухгалтерському та податковому обліку підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26301/1/19-115-121.pdf>.
3. Кірейцев Г.Г. Фінанси підприємств: Навч. посіб. для студ. екон. спец. всіх форм навч. / Г.Г. Кірейцев, Н.Г. Виговська, О.М. Петрук // Житомирський інженерно-технологічний ін-т. – Житомир: ЖІТІ, 2012. – 272 с.: рис. – Бібліогр.: с. 264-267.
4. Кнейслер О. В. Фінансове адміністрування і менеджмент у системі управління фінансами суб'єктів господарювання / О. В. Кнейслер, Н. І. Налукова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Економіка. – 2013. – Вип. 124. – С. 169-173.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Скоморохова С.Ю. Сучасна концепція амортизаційної політики підприємства / С.Ю. Скоморохова, С.М. Ніколаєнко, Л.В. Гейвич // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 4. – С. 65-67.
7. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств: Навч. посібник. К.: Знання-Прес, 2013. 622 с. Бібліогр.: с. 608-622.
8. Черешнюк, О. Оцінка ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств / Оксана Черешнюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2014. – № 3, т.15. – С. 218-224.
9. Чорна М.В. Особливості здійснення політики фінансування оборотних активів / М.В. Чорна, С.О. Зубков // Вісник ДонДУЕТ. Сер.: Економічні науки. – 2014. – №3(27). – С.176-183.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Ротар Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Наук. кер. – Маначинська Ю. А.

У статті розкрито основні аспекти бухгалтерського обліку витрат обігу на вітчизняних торговельних підприємствах. Досліджено особливості бухгалтерського обліку витрат за елементами, витрат діяльності в торгівлі та аспекти відображення інформації про витрати у фінансовій звітності торговельних підприємств.

The article reveals the main aspects of accounting for turnover costs in domestic trade enterprises. Peculiarities of accounting expenses by elements, expenses of activity in trade and aspects of reflection of the information on expenses in the financial reporting of the trading enterprises are investigated in the article.

Актуальність даної теми полягає в тому, задля сприяння ефективному розвитку торговельні підприємства використовують у ході здійснення господарської діяльності низку методів, що надають можливість суттєво розшири ринки реалізації товарів та збільшити обсяги продажу в цілому. Проте, варто зазначити, що в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій з'являється змога сформувати різноманітні методи та адаптувати їх до особливостей економічної діяльності. Використання рекламних заходів торговельним підприємством, як доволі ефективного заходи збільшення товарообороту, потребує

од системи управління покращення заходів щодо відображення понесених витрат в системі бухгалтерського обліку задля їх ефективного проведення та оптимізації в цілому.

Залежність абсолютної суми прибутку торговельного суб'єкта од фактично понесеної величини витрат обігу потребує від менеджера особливої уваги до даного об'єкту бухгалтерського обліку. У випускній кваліфікаційній роботі запропоновані теоретичні та організаційно-методичні рекомендації щодо відображення поточних витрат на субрахунках другого порядку, окрім того вирішення прикладних інформаційного забезпечення обліку витрат оборотання дає змогу підвищити якісний рівень інформації, покращити роботи облікової служби в ході її обробки, на стадії прийняття економічних рішень та мінімізації витрат обігу в торгівлі.

Метою статті є обґрунтування необхідності удосконалення системи обліку витрат в системі управління бізнесом.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку витрат на вітчизняних торговельних підприємствах.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань удосконалення бухгалтерського обліку витрат на вітчизняних торговельних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка проблем обліку витрат оборотання на підприємствах сфери торгівлі розглядаються у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-економістів. Зокрема праці таких вчених, як П.А. Антріла, П.С. Безруких, Н.І. Гури, Л.Т. Гіралевська, І.М. Дмитрієва, В.Р. Захаріна, С.А. Звягіна, Г.Ю. Касьянова, Д.В. Кислова, В.Я. Кожінова, Л.І. Кравченка, М.В. Мельника, Т.І. Ніколаєва, В.Ф. Палія, В.В. Патрова, І.А. Склярчук, Я.В. Соколова, А.М. Фрідмана та інших відомих вчених, різносторонньо відображають стан сучасної системи бухгалтерського обліку витрат обігу торговельних суб'єктів ринку. Проте не дивлячись на багатоваріантність підходів вітчизняних та зарубіжних вчених у наукових розробках з питань обліку витрат оборотання до сих пір практично відсутня термінологічна ясність щодо показника витрат торговельного суб'єкта ринку. Доволі часто в якості синоніму до категорії «витрати обігу» використовують такі економічні категорії, як «витрати на продаж», «витрати торговельного підприємства», але водночас між ними існують суттєві відмінності, що обумовлює появу низки різноманітних протиріч, ігнорування яких може привести до негативних наслідків для бізнесу в торговельній сфері.

Результат досліджень. Організація бухгалтерського обліку витрат на торговельному підприємстві побудована у відповідності до методичних вимог Національного положення (стандарту) бухгалтерського «Витрати» [3], що першочергово визначає такі важливі моменти, як: обліковий період та додержання принципу нарахування та відповідності доходів та витрат.

Основні моменти щодо організації бухгалтерського обліку витрат на підприємствах торгівлі визначено у затвердженій та узагальненій в однойменному Наказі, обліковій політиці торговельного підприємства.

За ведення облікового процесу, в тому числі, й на ділянці, з відображення витрат, що були понесені в ході здійснення господарської діяльності на відповідає бухгалтерська служба, що здійснює основні операції по належному забезпеченню організації та ведення облікового процесу на досліджуваному торговельному підприємстві. У Наказі про облікову політику щодо ділянки обліку витрат, визначено наступні основні моменти, а саме:

- що безпосередньо виступає об'єктом обліку витрат;
- передбачено ключові моменти їх визнання в ході здійснення господарської діяльності в секторі торгівлі;
- визначено розподіл витрат за видами діяльності (оскільки досліджуване підприємство займається лише основною діяльністю, то відповідно й витрати виникають в основному од даного виду діяльності), їх класифікація;
- на рахунках якого класу здійснюється облік витрат;
- нормальна потужність торговельного суб'єкта ринку.

Щодо процедури визнання витрат в торгівлі, то вона є наступним кроком, після вже попередньо здійсненої оцінки майна та джерел його формування, а також одержаних досліджуваним підприємством доходів. Це викликано тим, що виникнення витрат перебуває у прямо пропорційному зв'язку із моментом часу, коли відбувається зменшення вартості активів, чи навпаки збільшення сукупної суми зобов'язань у періоді. Окрім того, як ми вже відмічали, визнання витрат проводять тільки за одночасного визнання доходів, які торговельне підприємство отримало, завдяки понесених для їх отримання затрат [5].

Зміни ринкових умов, постійно чинять вплив на структуру та поведінку витрат, що несуть в ході своєї діяльності торговельні підприємства. У відповідності до зазначеного, в свою чергу, виникає нагальна необхідність в удосконаленні системи бухгалтерського обліку, із врахуванням специфіки діяльності в тому чи іншому секторі національної економіки.

На торговельному підприємстві витрати розмежовуються за видами діяльності: витрати од основної операційної та іншої операційної діяльності. За функціональною спрямованістю витрати поділяються на: витрати обігу, маркетингові витрати (або витрат на рекламу), адміністративні та логістичні затрати. Щодо основних елементів витрат, то до них відносяться: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, соціальні відрахування, амортизація та інші операційні затрати.

Система синтетичного та аналітичного обліку витрат на торговельних підприємствах побудована відповідності діючого Плану рахунків [2] та Інструкції про його застосування [1], та відповідно до національних стандартів (положень) бухгалтерського обліку.

Як вже було зазначено у попередніх параграфах, основним нормативним документом для ділянки обліку витрат виступає П(С)БО 16 «Витрати» [4], оскільки саме в ньому визначено аспекти визначення змісту витрат, їх класифікації, визнання та відображення у звітності.

Для обліку витрат діяльності на торговельних підприємствах у складі рахунків класу 9 використовуються наступні рахунки та субрахунки:

- 90 «Собівартість реалізації» (субрахунки 902 «Собівартість реалізованих товарів», 903 «Собівартість реалізованих послуг»);
- 92 «Адміністративні витрати»;
- 93 «Витрати на збут»;
- 94 «Інші витрати операційної діяльності».

В дебеті вищезазначених рахунків знаходиться відображення збільшення суми зобов'язань, а в кредиті – зменшення сукупної суми ресурсного потенціалу на підприємстві.

На субрахунок 902 «Собівартість реалізованих товарів» в дебеті відображають сформована собівартість продажу товарної маси в розрізі номенклатури понесених витрат, а відповідно в кредиті її сукупну суму списують на визначення результату операційної діяльності.

Слід зазначити, що торговельний суб'єкт тільки на базі оперативного аналізу має змогу оцінити рівень дієвості рекламних заходів, що сприяє ідентифікації витрат на рекламу, за означеними різновидами: «продуктивні» та «непродуктивні». Практичне впровадження таких пропозицій у практику господарської діяльності для торговельних підприємств забезпечить побудову раціональної моделі керування витратами на проведення рекламних заходів, що в свою чергу збільшить ефективність проведення маркетингової політики, шляхом усунення або зменшення рівня витрат, що є непродуктивними за своїм економічним змістом.

Окрім того, пропонуємо низку удосконалень щодо відображення в синтетичному обліку інформації до рахунку 92 «Адміністративні витрати» та щодо рахунку 93 «Витрати на збут». Тобто пропонуємо суттєво розширити склад номенклатури обліку витрат діяльності в торгівлі.

На нього вирішальний вплив чинять система менеджменту та маркетингу торговельного підприємства, адже саме на їх плечі покладається визначення спектру основних статей зазначених витрат.

Впровадження у практику використання на торговельних підприємствах вищезгаданих пропозицій, допоможе суттєво удосконалити облік витрат операційної діяльності, та зробить його інформаційне наповнення більш ефективним для проведення подальшої аналітичної оцінки змін.

Отже, з наведених проведення по досліджуваному підприємстві бачимо, що всі витрати діяльності, за їх основними видами (адміністративні, збутові) списуються на субрахунок 791 «Результат операційної діяльності».

Якщо торговельне підприємство здійснює також іншу операційну діяльність, то в силу цього виникають інші операційні витрати, які у відповідності до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, що затверджена Наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999р. (зі змінами від 18.06.2015р. № 573) [2] обліковуються на рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності».

Щодо інших видів діяльності, зокрема фінансової та інвестиційної до досліджуване торговельне підприємство не займається даними видами діяльності, проте чинним законодавством, зокрема Інструкцією №291 для відображення таких витрат передбачено рахунки 95 «Фінансові витрати», 96 «Витрати від участі в капіталі», 97 «Інші витрати», а також на відображення витрат з податку на прибуток призначено рахунок 98 «Податок на прибуток».

Всі понесені витрати, з рахунків 92, 93, 94 та субрахунків 902, 903 торговельне підприємство списує в кредит субрахунку 791 «Результат операційної діяльності», основні проведення по відображенню операцій з їх списання на визначення фінансового результату відображено в додатку В.15.

Основними обліковим регістром з узагальнення інформації про витрати виступає Журнал №5, Оборотна відомість та Головні книга, оскільки облік комп'ютеризовано в «1С», то процедура узагальнення облікових даних про витрати комплексно автоматизована і в кінцевому вигляді інформація про витрати відображається у Звітності досліджуваного торговельного підприємства.

У відповідності до вимог Н(П)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», яке затверджене Наказом Міністерства фінансів України №73 від 07.02.3013р. (зі змінами, що внесені Наказом №241 від 17.02.2017р.) [3], згідно з додатком 1, інформація про витрати відображається у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).

Перш за все облікова інформація про собівартість реалізованих товарів відображається у Розділі І «Фінансові результати», рядок 2050, в свою чергу у цьому ж розділі фіксують відомості про «Адміністративні витрати» – код рядка 2130, «Витрати на збут» – р.2150, «Інші операційні витрати» – р.2180.

Щодо елементів операційних витрат, які є важливими складовими формування показника собівартості реалізованих товарів, то інформація про них відображається у Розділі ІІІ «Елементи операційних витрат», зокрема в розрізі основних елементів витрат наступним чином:

- «Матеріальні витрати» – р. 2500, розділу ІІІ, Звіту про сукупний дохід;
- «Витрати на оплату праці» – р. 2505, , розділу ІІІ, Звіту про сукупний дохід;
- «Відрахування на соціальні заходи» – р. 2510, розділу ІІІ, Звіту про сукупний дохід;
- «Амортизація» – р. 2515, розділу ІІІ, Звіту про сукупний дохід;
- «Інші операційні витрати» – р. 2520, розділу ІІІ, Звіту про сукупний дохід.

Висновки. Отже, синтетичний та аналітичний облік витрат та узагальнення інформації про них у звітності на торговельних підприємствах ведеться у відповідності до чинного законодавства, у відповідності до Н(П)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3], П(С)БО 16 «Витрати» [4], Плану рахунків [2] та Інструкції до його застосування [1].

Окрім Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) інформація про витрати також знаходить узагальнення у Примітках до річної фінансової звітності. У вищезазначеній звітній формі

інформація про витрати відображається в розділі V «Доходи і витрати»: р.440 – 490 (А. «Інші операційні доходи і витрати»); р.530 – 540 (В. «Інші фінансові доходи і витрати»).

Список використаних джерел:

1. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291 : Інструкція. Дата оновлення : 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкції по його використанню : Наказ МФУ від 30.11.99р. № 291 : Дата оновлення : 09.12.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
3. Загальні вимоги до фінансової звітності 1: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 07.02.2013р. №73. Дата оновлення : 31.05.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 19.10.2020).
4. Витрати 16 : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 31.12.1999р. №318. Дата оновлення : 27.06.2013 р. №627. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 17.10.2020).
5. Антріл П.А. Управлінський облік для не фінансових менеджерів. Дніпро : Баланс Клуб, 2019. 601 с.
6. Безрукіх П.С. Склад і облік витрат оборотності : монографія. Маріуполь : ФБК, 2017. 240 с.
7. Гура Н.І., Склярчук І.А. Проблеми формування собівартості та порядок її відображення в податковому законодавстві. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2016. №11 (6). С.23 – 27.

ГРОШОВІ КОШТИ: ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Сергенюк С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Скрипник М. Є.

У даній статті досліджено економічну сутність грошових коштів, як необхідного засобу для забезпечення функціонування підприємства. Розкривається основи трактування «грошові кошти», «грошові потоки» також розглядається основні тенденції розвитку даних понять на сьогоднішній день.

This article examines the economic essence of cash as a necessary means to ensure the functioning of the enterprise. The basics of the interpretation of "cash", "cash flows" are also considered, the main trends in the development of these concepts to date are also considered.

Розвиток ринкової економіки вимагає удосконалення економічних методів управління підприємством та підвищення обґрунтованості управлінських рішень, що приймаються. Традиційні методи управління, орієнтовані на максимізацію прибутку, в умовах посилення конкурентної боротьби вже не є ефективними, зважаючи на прискорення всіх бізнес-процесів. Підприємство може визначити фінансовий результат лише через певний проміжок часу після здійснення господарських операцій. Тобто, оцінка ефективності діяльності здійснюється з запізненням, що призводить до несвоєчасного реагування менеджменту на зміни всередині підприємства та його зовнішнього середовища. Часто навіть прибуткові підприємства стають неплатоспроможними і визнаються банкрутами через неефективне управління рухом грошових коштів. Зароблений прибуток може бути безконтрольно трансформований у оборотні активи (наприклад, у випадку формування надлишкових запасів на складах та виникнення простроченої дебіторської заборгованості) і підприємство не матиме грошових коштів для розрахунків зі своїми постачальниками та кредиторами, тобто, стає неплатоспроможним.

Метою даної статті є дослідження економічної сутності грошових коштів, як необхідного засобу для забезпечення функціонування підприємства

Об'єктом дослідження є вивчення та дослідження грошових коштів підприємства в цілому.

Предметом дослідження є економічні, правові та наукові трактування змісту грошових коштів в господарській діяльності підприємства.

Значний внесок у розвиток теоретичної сутності та класифікації грошових коштів внесли такі провідні вчені, як Бланк І. А., Лігоненко Л. О., Т. Райс, Маркіна І.А, В.В. Сопко, Л. Харріса, Т. Крампа. Однак, досить багато наукових доробок щодо вирішення даної проблеми, ще не сформовано єдиної теоретичної бази, що дала б відповідь на цілий ряд запитань управління грошовими потоками підприємства. При трактуванні поняття грошові кошти, не визначено єдиного цілісного підходу.

Зважаючи на наведене вище, сьогодні під час прийняття рішень все більше уваги приділяється показниками руху грошових коштів, що значною мірою визначає кінцеві результати господарської діяльності. Це пов'язано з тим, що грошові кошти обслуговують господарську діяльність підприємства практично в усіх її аспектах. Ефективно організований рух грошових коштів є запорукою високої ділової активності підприємства і на цій основі максимізації його ринкової вартості.

Усвідомлення важливості руху грошових коштів для забезпечення функціонування будь-якого господарського механізму неможливе без з'ясування його економічної сутності. Аналіз трактування грошей видатними філософами давнини і сучасності дозволяє зробити висновок, що гроші стали "третьою" природою (після природи та культури), без якої неможливе життя людини в усіх її вимірах.

Кант І. визначає гроші як всезагальний засіб взаємного обміну праці. На рівні ж буденної свідомості вони просто є грошима; або всім, або нічим, залежно від світоглядної позиції людини. За Гегелем Г.В.Ф. гроші – це всезагальний товар, що як абстрактна вартість не може бути спожитий для задоволення будь-якої потреби, він лише загальний засіб придбання тих благ, що здатні задовольнити потреби людини. Маркс К. розглядає гроші з точки зору категорії капіталу, тобто як гроші, що приносять гроші [10]. Він показує як гроші з посередника в товарообмінних операціях (Т – Г – Т) перетворюються в капітал – товар стає засобом зростання грошей (Г – Т – Г). Саме тут з'являються гроші не як функція, не як засіб чи спосіб, а як субстанція, що визначає динаміку суспільних процесів [4].

Розвиток економічної науки обумовив дослідження грошей як невід'ємного атрибуту господарських відносин. Увага дослідників зміщується з вивчення грошей як філософської категорії до економічної категорії грошових коштів. В економічній теорії сутність грошових коштів розкривається через дослідження їх функцій, основними з яких є міра вартості, засіб обігу та платежу, засіб нагромадження [3]. Як засіб виміру вартості під грошовими коштами розуміють універсальний вартісний еквівалент, що забезпечує порівняння різних господарських засобів та процесів. Грошові кошти як засіб обігу та платежу виступають посередником в обміні одних матеріальних і нематеріальних цінностей на інші під час здійснення господарської діяльності. Грошові кошти як засіб заощадження використовуються для накопичення майбутньої купівельної спроможності суб'єктів господарювання. Наведені положення досить повно характеризують економічну сутність грошових коштів, розкриваючи їх основні функції в економіці.

Фахівці з обліку, контролю та аналізу розглядають грошові кошти як найліквіднішу частину оборотних активів підприємства. Бутинець Ф.Ф. визначає грошові кошти як суму готівки в касі підприємства, вільні грошові кошти, що зберігаються на поточному, валютному та інших рахунках у банках, а також інші грошові кошти підприємства [4]. Ковальов В.В. розуміє під грошовими коштами гроші в касі, на розрахункових і депозитних рахунках [8]. Сопко В.В. до грошових коштів відносить кошти в касі, на рахунках у банках, у підзвітних осіб, у контрагентів, еквіваленти грошових коштів. За визначенням Велша Г. та Шорта Д. грошові кошти – це гроші та інші документи, які приймаються банками до вкладу та негайно відносяться на рахунок вкладника. До останніх належать розрахункові чеки, грошові перекази та векселі.

На увагу заслуговують також визначення грошових коштів, наведені в дисертаційних роботах з обліку, контролю та аналізу господарської діяльності. Грошові кошти – це готівка в касі, електронні гроші, залишки коштів на поточному та іншому рахунках, що можуть бути використані господарюючим суб'єктом у будь-який момент часу для проведення розрахунків у процесі здійснення господарської діяльності. За іншим визначенням грошові кошти – це особливий вид активів, господарських засобів, що здатні моментально без всяких втрат виступати у якості засобів платежу, обігу, накопичення, міри вартості. Також грошові кошти визначаються як найліквідніша частина оборотних активів, що готова до погашення будь-яких зобов'язань.

Визначенню сутності грошових коштів також присвячено ряд положень вітчизняних нормативно-правових актів. Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» грошові кошти – це кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банках, що можуть бути використані для поточних операцій [2]. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає грошові кошти як готівку, кошти на рахунках у банках і депозити до запитання [2]. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій до складу грошових коштів включає грошові кошти в касі в національній та іноземній валютах, грошові кошти на рахунках у банках у національній та іноземній валютах, грошові документи в національній та іноземній валютах, а також грошові кошти в дорозі у національній та іноземній валютах. Згідно з Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті грошові кошти – це грошова одиниця України, яка виконує функції засобу платежу та обліковується на рахунках у банках. Готівкові кошти, відповідно до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, визначаються як грошові знаки національної валюти України – банкноти і монети, у тому числі й обігові пам'ятні та ювілейні монети, які є дійсними платіжними засобами.

Близькими за рівнем ліквідності до грошових коштів є їх еквіваленти, до яких, згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», належать короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, що вільно конвертуються в певні суми грошових коштів і характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості [2]. В магістерській роботі поточні фінансові інвестиції розглядаються як форма зберігання грошових коштів, що здатна приносити підприємству інвестиційний дохід.

Наведені визначення грошових коштів у сукупності досить повно характеризують їх економічну сутність. Проте кожне з них акцентує увагу на якомусь одному аспекті, залишаючи не розкритим багатосторонність поняття грошових коштів. Узагальнюючи наведені положення, можна дати наступне визначення грошових коштів як об'єкта обліку, контролю та аналізу: грошові кошти підприємства – це його найбільш ліквідний оборотний актив, що супроводжує здійснення господарських операцій, може бути швидко трансформований у інші активи та спрямований на погашення капіталу і зобов'язань, обліковується на відповідних рахунках, а його рух і залишки є одними з ключових об'єктів контролю та аналізу.

Виконання грошовими коштами функції обігу та засобу платежу можливе лише за умови їх руху. З'ясування сутності руху грошових коштів передбачає визначення поняття грошового потоку. Спочатку поняття грошового потоку застосовувалось у фінансовій математиці для узагальненого аналізу фінансових операцій без урахування їх економічного змісту. Грошовий потік розглядався як числовий ряд, що складається з розподілених у часі платежів. У термінології фінансового менеджменту під грошовими потоками часто розуміються чисті грошові надходження, тобто різниця між сукупним надходженням і витрачанням грошових коштів. Проте таке визначення грошових потоків є обмеженим, оскільки не враховує їх економічного змісту та структури. На нашу думку, грошовий потік – це рух грошових коштів, ідентифікований за певними ознаками, наприклад, за формою, напрямком, валютою, економічним змістом, структурним підрозділом тощо. Тобто, рух грошових коштів конкретизується у грошовому потоці.

У фінансовому менеджменті рух грошових коштів розглядається як система розподілених у часі надходжень та витрачань грошових коштів, що генеруються господарською діяльністю підприємства і супроводжують рух вартості, виступаючи зовнішньою ознакою функціонування підприємства [3]. Більшість фахівців при дослідженні сутності руху грошових коштів акцентують увагу на його залежності від факторів ризику, часу та ліквідності [4].

Фахівці з обліку, контролю та аналізу господарської діяльності також приділяють увагу дослідженню сутності руху грошових коштів. Вони визначають рух грошових коштів як систему розподілених у часі надходжень та витрачань грошових коштів, що генеруються суб'єктом господарювання у результаті здійснення ним операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

У дисертаційних роботах облікового і контрольно-аналітичного спрямування рух грошових коштів визначається як сукупність залежних від часу надходжень та витрачань грошових коштів, що виникають у процесі господарської діяльності підприємств, взагалі не наводять визначення руху грошових коштів [3, 4]. Лише НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає рух грошових коштів як надходження і вибуття грошових коштів і їх еквівалентів [2]. Це визначення не повною мірою характеризує економічний зміст руху грошових коштів підприємства і потребує вдосконалення.

У вітчизняній нормативно-правовій базі не дається ґрунтовного і достатнього визначення руху грошових коштів підприємства. Основні нормативно-правові акти, що регламентують порядок здійснення контролю господарської діяльності підприємств, взагалі не наводять визначення руху грошових коштів [3, 4]. Лише НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає рух грошових коштів як надходження і вибуття грошових коштів і їх еквівалентів [2]. Це визначення не повною мірою характеризує економічний зміст руху грошових коштів підприємства і потребує вдосконалення.

Наведені визначення відображають економічний зміст руху грошових коштів підприємства, розкриваючи його основні характеристики і функції у процесі господарської діяльності. Проте, на нашу думку, при визначенні економічного змісту руху грошових коштів, необхідно звернути увагу на наступні моменти:

1. Рух грошових коштів – це не просто система надходжень і витрачань грошових коштів, а безперервний процес їх кругообігу. У процесі господарської діяльності відбувається кругообіг грошових коштів з тимчасовою трансформацією їх у матеріальні і нематеріальні активи. Можна виділити короткостроковий і довгостроковий кругообіги грошових коштів. Короткостроковий кругообіг грошових коштів пов'язаний з поточною виробничо-комерційною діяльністю підприємства і являє собою фінансовий цикл підприємства. Фінансовий цикл – це період повного обороту грошових коштів підприємства, починаючи з моменту оплати рахунків постачальників за поставлені виробничі запаси і закінчуючи отриманням коштів за реалізовану продукцію, що виготовлена з зазначених виробничих запасів.

На першому етапі для закупівлі виробничих запасів підприємство формує кошти у розрахунках з постачальниками. У випадку, якщо умовами контрактів передбачена відстрочка платежу, кошти у розрахунках з постачальниками набувають від'ємного значення (кредиторська заборгованість) і певна частина запасів формується за рахунок комерційного кредиту, тобто за рахунок оборотних коштів.

Якщо виробничі запаси купуються на умовах попередньої оплати, підприємство відволікає частину своїх оборотних коштів на формування дебіторської заборгованості постачальників, тобто кредитує їх. Якщо розрахунки відбуваються в день поставки, оборотні кошти у формі розрахунків з постачальниками набувають нульового значення.

У процесі господарської діяльності виробничі запаси трансформуються в готову продукцію, вартість якої порівняно з виробничими запасами збільшується на суму виробничих витрат. Таким чином, грошові кошти авансуються у запаси сировини і матеріалів, незавершеного виробництва та готової продукції. Під час реалізації готової продукції формуються кошти в розрахунках з покупцями. У випадку відстрочки платежу підприємство фінансує своїх покупців і формує дебіторську заборгованість. За умови попередньої оплати покупці фінансують підприємство і кошти в розрахунках з останніми набувають від'ємного значення.

Тривалість фінансового циклу характеризує ефективність та інтенсивність руху грошових коштів. Чим коротший фінансовий цикл підприємства, тим менше грошових коштів необхідно йому для здійснення господарської діяльності. Варто відмітити, що підприємства важкої промисловості мають довший фінансовий цикл порівняно з підприємствами легкої промисловості, торгівлі та сфери обслуговування, що пояснюється різною тривалістю виробничого циклу та умовами розрахунків з постачальниками сировини.

2. Рух грошових коштів не просто генерується господарською діяльністю підприємства, а значною мірою обумовлює її існування. В умовах товарно-грошових відносин господарська діяльність не може існувати без грошових коштів, оскільки сама по собі є безперервним процесом руху грошових коштів з тимчасовою трансформацією їх у різні види активів. Натуральне господарство може існувати і без руху грошових коштів, проте його ефективність є досить низькою, зважаючи на відсутність універсального вимірника вартості та низьку ліквідність матеріальних цінностей порівняно з грошовими коштами.

3. Основною функцією руху грошових коштів підприємства є їх відновлення відповідно до принципу розширеного відтворення. Господарська діяльність має бути ефективною, тобто відтік грошових коштів підприємства повинен породжувати їх приплив у більших розмірах. Це є необхідною умовою здійснення господарської діяльності, джерелом її подальшого розвитку.

Узагальнюючи наведені положення, можна дати наступне визначення руху грошових коштів як об'єкта обліку, контролю та аналізу: рух грошових коштів підприємства – це система розподілених у часі надходжень та витрачань грошових коштів, що перебувають у процесі безперервного кругообігу, генеруються його господарською діяльністю, визначають ефективність цієї діяльності, виступають зовнішньою ознакою функціонування підприємства, обліковуються на відповідних рахунках і є важливим об'єктом аналізу.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 14.01.2017 № 996-XIV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ

Мінфіну України від 07.02.2018 № 73. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

3. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. [для студ. екон. ф-тів вищ. навч. закл.] / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. К. : КНЕУ, 2011. 334 с.

4. Лень В. С. Управлінський облік: Навч. посіб. 2-ге вид., випр. К. : Знання-Прес, 2019. 317 с.

5. Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : монографія. Житомир. держ. технол. ун-т. Житомир : ЖДТУ, 2018. 548 с.

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Скрикуляк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена визначенню особливостей виробничих запасів на виробничому підприємстві хлібопекарської галузі. Проведено аналіз використання виробничих запасів на Вашківському хлібокомбінаті Вижиницької райспоживспілки, визначено напрями підвищення ефективності їх використання на підприємстві.

The article is devoted to determining the features of production stocks at the production enterprise of the bakery industry. The analysis of the use of production stocks at the Vashkivtsi bakery of the Vyzhnytsya district consumer union is carried out, the directions of increase of efficiency of their use at the enterprise are defined.

Актуальність дослідження. Ефективність успішного функціонування хлібопекарських підприємств значною мірою залежить від якості, оперативності, достовірності й аналітичності інформації, на основі якої приймаються важливі управлінські рішення.

Хлібопекарська галузь – це матеріаломістка галузь промисловості, тому передумовою успішного управління виробничим процесом є управління наявністю та раціональним використанням виробничих запасів. Важлива роль у реалізації поставлених питань належить бухгалтерському обліку і економічному аналізу як одним із функцій управління.

Ціла низка питань організації та методики обліку і аналізу ефективності використання виробничих запасів на підприємствах галузі хлібопечення досліджені недостатньо й потребують додаткового вивчення. До таких питань слід віднести різні підходи до визначення суті виробничих запасів, їх класифікації з урахуванням галузевої специфіки та якостей основної хлібопекарської сировини – борошна та іншої сировини; відсутність належного їх нормування відповідно до потреб виробництва; розробку та впровадження ефективної методики обліку використання виробничих запасів на хлібопекарських підприємствах. Крім того, питання оцінки вибуття виробничих запасів через їх велику кількість та номенклатуру – найскладніша проблема методології системи бухгалтерського обліку, яка постійно змінюється через недосконалість нормативної бази.

На хлібопекарських підприємствах залишаються все ще невирішеними питання щодо вдосконалення документації оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів, особливо нагальною є повна автоматизація їх обліку. Також подальшого дослідження і наукових розробок потребують проблеми організації та методики здійснення економічного аналізу використання виробничих запасів на хлібопекарських підприємствах, які за сучасних умов господарювання практично не здійснюються.

Метою статті є аналіз виробничих запасів на підприємстві хлібопекарської галузі та розробка напрямів підвищення ефективності їх використання.

Об'єктом дослідження є процеси надходження та використання виробничих запасів на підприємстві «Вашківський хлібокомбінат Вижиницького району у Чернівецькій області».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і організаційних засад обліку і аналізу виробничих запасів на підприємстві.

В результаті теоретичного дослідження встановлено, що відсутня єдина точка зору у економістів при визначенні поняття і структури виробничих запасів. В вітчизняних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та законодавчих і нормативних актах відсутні визначення понять «матеріальні цінності», «виробничі запаси», «сировина», «матеріали». Провівши аналіз економічної літератури, запропоновано наступне визначення терміну «виробничі запаси»: це складова частина предметів праці, які приймають участь у виготовленні продукції, але безпосередньо ще не задіяні у виробничому процесі, споживаються протягом одного виробничого циклу і всю свою вартість переносять на вартість кінцевого продукту.

Виробничі запаси хлібопекарських підприємств поділяють на наступні групи: основна і додаткова сировина; допоміжні матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби; тара і тарні матеріали; паливо; будівельні матеріали; запасні частини; інші матеріали.

Основою побудови обліку виробничих запасів є їхня класифікація. Серед досліджених видів класифікації найбільш доцільна класифікація за економічним призначенням та функціональною роллю в процесі виробництва, а також за технічними властивостями, що лежить в основі розробки номенклатури-цінника та дає змогу шифрувати матеріальні цінності. Виходячи зі специфіки хлібопекарського виробництва виробничі запаси слід поділяти на основні і допоміжні, причому лише на конкретному підприємстві. Запропоновано загальноекономічну класифікацію матеріальних ресурсів та визначено структуру виробничих запасів, товарно-матеріальних запасів.

Вашківський Хлібокомбінат Вижиницької райспоживспілки у Чернівецькій області (далі Хлібокомбінат) обрано як об'єкт дослідження. Основний вид його діяльності: 10.71 - Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання. Хлібокомбінат всі роки дослідження зберігав прибутковість на рівні 5-8%. Однак значне абсолютне зростання чистого доходу від реалізації продукції за 2017-2019 рр. на 455,1 тис. грн., яке дало зростання

валового прибутку лише на 161,9 тис. грн., забезпечило зростання чистого фінансового результату лише на 9,7 тис. грн. Тобто доходи підприємства практично поглинулися витратами підприємства. Для показників фінансової ліквідності, стійкості, платоспроможності також характерна динаміка зниження, що свідчить про скорочення господарської діяльності підприємства та погіршення його фінансового стану.

Найбільшу частку матеріальних ресурсів Хлібокомбінату становлять виробничі запаси. Певна неритмічність, а також недопостачання виробничих запасів можуть бути повністю або частково нейтралізовані за допомогою складських запасів матеріалів та інших ресурсів. Отже, такі запаси виконують функцію амортизатора в постачанні. У розпорядженні Хлібокомбінату знаходиться п'ять складів, які забезпечують виробничий процес різноманітними виробничими запасами.

Аналізуючи складські запаси матеріальних ресурсів Хлібокомбінату, дамо оцінку загальної величини складських запасів, динаміки їх залишків, структури, комплектності, наявності непотрібних і зіпсованих матеріалів та сировини.

На основі даних бухгалтерського балансу (форма №1) і приміток до нього (форма №5) проведемо аналіз динаміки зміни в обсязі виробничих запасів усього і за видами за звітний період порівняно з даними базового періоду.

Дані аналізу свідчать, що підприємство Хлібокомбінат у 2019 році збільшило величину складських запасів порівняно з 2017 р. на 41,6 тис. грн. або на 437,9%. Порівняно з 2018 р. відбулось зменшення запасів на 12,2 тис. грн., або на 19,3%. В основному це відбулося за рахунок ефективнішого використання сировини і матеріалів. В 2019 р. підприємство збільшило обсяги використання даного виду виробничих запасів на 17,5 тис. грн. або на 296,6%. Це призвело до збільшення обсягів випуску готової продукції та збільшення чистого доходу від реалізації готової продукції з 2309,7 тис. грн. в 2017 р. до 2764,8 тис. грн. в 2019 р. Використання палива на підприємстві збільшилось на 9,9 тис. грн., або на 761,5%; запасних частин – на 4,5 тис. грн., або на 250%; будівельних матеріалів – на 1,1 тис. грн., або на 275%.

Дані аналізу зміни структури виробничих запасів підприємства за видами показали, що у 2017-2019 рр. в структурі виробничих запасів найбільшу частину має сировина і матеріали (відповідно 62,1%, 57,8%, 61,4%). Зростання рівня цього виду виробничих запасів у звітному періоді можна оцінити позитивно, тому що ці вкладення спрямовані на збільшення обсягу випуску продукції.

Збільшилася в 2019 р. питома вага купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів в структурі виробничих запасів до 1,4%; палива відповідно до 21,9%; будівельних матеріалів – до 2,9%.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що на Хлібокомбінаті служба матеріально-технічного постачання працює задовільно. На складах існує дефіцит металопродуктів та допоміжних матеріалів. Це може спричинити неритмічність виробництва, навіть його тимчасові зупинки. Зайві запаси, або понаднормативні залишки, також небажані, оскільки потребують додаткових приміщень і фінансових ресурсів.

Основними причинами відхилень від нормативів є:

- зміна суми вступних складських запасів для виробництва;
- відхилення, пов'язані з надходженням виробничих запасів на підприємство;
- зміна обсягів випуску продукції;
- зміна норм витрат виробничих запасів на виробництво окремих видів продукції;
- асортиментно-структурні зрушення у виробництві;
- недоліки в плануванні, обліку і зберіганні сировини й матеріалів;
- прорахунки в обчисленні нормативів тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що на підприємстві Хлібокомбінат необхідно розробляти заходи щодо оптимізації рівня складських запасів, поліпшення стану їх зберігання і ефективнішого функціонування служби матеріально-технічного постачання.

Недоліки в постачанні, зменшення обсягів матеріалів у поточних запасах можуть до певної міри компенсуватися економією їх у процесі виробництва. І, навпаки, перевитрати виробничих запасів та їх використання не за прямим призначенням спричиняють невиконання плану виробництва продукції при задовільному матеріальному постачанні.

Для характеристики матеріаломісткості на Хлібокомбінаті розрахуємо такі узагальнюючі показники: матеріаломісткість товарного випуску, матеріаловіддачу, питому вагу матеріальних витрат у собівартості продукції та коефіцієнт використання матеріалів, використавши при цьому аналітичну методику наведену у джерелах [1-4].

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки.

По-перше, у 2019 р. порівняно з 2017 р. матеріальні витрати зменшилися на 164,8 грн. на кожну гривню товарної продукції.

По-друге, у 2019 р. вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів збільшився на 1,31 грн.

По-третє, як результат зменшення матеріаломісткості товарної продукції у 2019 році спостерігається економія матеріалів у розмірі 332,7 тис. грн.

По-четверте, в результаті збільшення матеріаловіддачі на 1,31 грн. у 2019 р. обсяг випуску продукції на Хлібокомбінаті збільшився на 901,7 тис. грн. і становить 4646,1 тис. грн.

По-п'яте, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції у 2019 р. становить 34,6 %, тобто порівняно з 2018 р. вона зменшилася на 15,6%.

Ефективніше використання матеріальних ресурсів на Хлібокомбінаті стало можливим внаслідок проведення сучасної політики ресурсозбереження.

Аналіз індивідуальних показників ефективності використання матеріальних ресурсів на Хлібокомбінаті виявив наступне.

Сировиномісткість продукції Хлібокомбінату у 2019 р. зменшилася на 0,02 або на 2% порівняно з

запланованим обсягом використання матеріалів, але у 2019 р., порівняно з 2018 роком, Хлібокомбінат розпочав випуск нової продукції, в якій частка сировини зросла від 0,19 до 0,35, тобто на 0,16. Отже, підприємство розпочало випуск матеріаломісткої продукції.

Паливо-енергомісткість також зменшилася на 0,013 або на 1,22% порівняно з запланованою часткою палива та енергії у вартості продукції і на 0,011 або на 1,13 % порівняно з 2018 роком.

Вартість покупних напівфабрикатів у собівартості продукції становить 0,16 або 16%. У 2019 р. підприємство зменшило залежність продукції від купованих напівфабрикатів порівняно з 2018 р. на 0,22 або на 22%. Це свідчить про те, що підприємство ефективніше стало використовувати власні матеріали і комплектуючі.

Отже, можна зробити такі висновки. На Хлібокомбінаті з 2019 року проводиться політика ресурсозбереження як сукупність заходів щодо комплексної переробки сировини. Комплексна переробка сировини – це процес її промислової переробки, результатом якої є добування з вихідної сировини усіх можливих компонентів та їх повне використання, включаючи технологічні відходи. Економічна доцільність комплексної переробки сировини обумовлена великою цінністю супутньої продукції, яка міститься у вихідній сировині.

Внаслідок проведення політики ресурсозбереження, а також ефективнішого використання виробничих запасів на Хлібокомбінаті у 2019 р. порівняно з 2018 р. матеріаломісткість продукції зменшилася на 0,05 грн., а матеріаловіддача збільшилася на 0,071 грн. Крім того, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції зменшилася на 7,3%. Це є позитивним моментом у діяльності підприємства, але неефективно залишається діяльність служби матеріально-технічного забезпечення, адже на складах існує дефіцит металопрокатів та допоміжних матеріалів, а деякі види виробничих запасів є надлишковими. Отже, необхідно звернути увагу на ефективність функціонування служби матеріально-технічного забезпечення і вжити відповідних заходів. Вирішивши проблему з матеріальним забезпеченням підприємство зможе вчасно забезпечити виробничий процес всіма необхідними видами матеріальних ресурсів і Хлібокомбінат матиме можливість швидшими темпами нарощувати виробництво продукції.

Список використаних джерел:

1. Аналіз господарської діяльності: Опорний конспект лекцій. Укл. Барабаш Н. К.: КНТЕУ, 2015. 252 с.
2. Бабицький А.Ф. Методологія аналізу економічних процесів і управління: Навчальний посібник. Київ: МАУП, 2013. 128 с.
3. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит". За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП "Рута", 2010. 680 с.
4. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 412 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ «СТАНДАРТ-КОСТИНГ»

Татарин А., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Маначинська Ю. А.

У статті розкрито основні аспекти застосування системи «стандарт-костинг». Досліджено особливості національної системи обліку витрат. Доведено, що витрати є однією з найважливіших економічних категорій, яка відображає інформацію, необхідну для формування ціни на виготовлений продукт.

The article reveals the main aspects of the application of the "standard costing" system. The peculiarities of the national cost accounting system are investigated in the article. It is proved that costs are one of the most important economic categories, which reflects the information needed to form the price of the manufactured product.

Актуальність даної теми полягає в тому, в ринковому середовищі кожний суб'єкт управління прагне отримати таку інформацію, яка б забезпечила йому можливість обґрунтування та прийняття ефективних управлінських рішень. Важливою складовою такої інформації є інформація про витрати. Витрати є однією з найважливіших економічних категорій, яка відображає інформацію, необхідну для формування ціни на виготовлений продукт, забезпечення та зростання прибутку, прийняття ефективних управлінських рішень.

У сучасному світі досить важливу роль на підприємствах відіграють витрати. Важливе значення під час прийняття управлінських рішень, планування, контролю правильно визначена система обліку. Тому в процесі ведення обліку є необхідність застосування відповідні методи обліку такі як: директ-костинг, стандарт-костинг, нормативний метод та інші.

Метою статті є дослідження особливостей застосування системи «стандарт-костинг» та обґрунтування доцільності використання підприємством даного методу.

Об'єктом дослідження є процес управлінського обліку витрат та калькулювання собівартості продукції за методом «директ-костинг».

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань удосконалення управлінського обліку витрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні методи й процеси обліку витрат досліджують такі науковці, як Ю. Товстопят, В. Сопко, І. Блова, Р. Бруханський, О. Гудима, С. Голов, Л. Дороженко, О.Корольова, І. Лепетан, Є. Мних, М. Палюх, К. Друрі, Н. Тарасенко, І. Фаріон. Систему обліку «стандарт-костинг» запропонували вчені Ф. Тейлор, Г. Емерсон [3, с. 145].

Результат досліджень. На початку ХХ століття в Америці широко почали застосовувати таку систему обліку, як «стандарт-костинг» і була досліджена багатьма вченими. Першим науковцем, котрий написав про цю систему є Г. Емерсон у книзі "Продуктивність праці як основа оперативної роботи і заробітної плати" [2, с.11].

Багато країн світу скористались американським досвідом, тому досі дана система обліку використовується закордонними підприємствами. Даний метод висвітлює дані про витрати, які можуть використовуватись в різноматнітних цілях підприємства, наприклад, планування та контроль витрат, прийняття рішень та оцінювання результатів виконання робіт, оцінка запасів. Згідно із цим методом обліку й калькулювання виробничі витрати поділяють на змінні та постійні. Система «стандарт-костинг» являє собою завчасно визначені або наперед складені кошториси витрат на виробництво одного чи кількох виробів, одного виду протягом певного теперішнього та майбутнього періодів. Щоб оперативно звірити витрати з фактичною собівартістю використовують кошториси витрат на виробництво [6].

Поняття «стандарт-костинг» означає стандартні вартості: стандарт – кількість необхідних виробничих витрат (матеріальних і трудових) для випуску одиниці продукції; кост – є грошовим вираженням виробничих витрат, що припадають на одиницю продукції [3, с. 45].

Система «стандарт-костинг» має такі характерні особливості:

- використання спеціальних рахунків для відображення наявних відхилень;
- у разі виявлення відхилень завжди встановлюється, наскільки суттєві вони є й для вирішення яких проблем вони використовуються.

- відсутність документування відхилень, оскільки основне її завдання не допускати їх.

Система «стандарт-костинг» передбачає:

- складання стандартної калькуляції;
- розробку норм стандартів;
- облік фактичних витрат із визначенням відхилень від стандартів.

Стандарти системи «стандарт – кастинг» класифікуються так:

- базисні стандарти;
- полегшені стандарти;
- поточні стандарти;
- постійні стандарти.
- ідеальні стандарти;
- досягнуті стандарти;
- мотивуючі стандарти;
- реальні стандарти.

Розрахунок стандартних витрат базується на двох основних видах стандартів – базових і поточних [4].

Базові стандарти являють собою стандарти, котрі не змінюються протягом тривалого періоду. Основною перевагою цих стандартів є забезпечення основи для порівняння з фактичними витратами протягом кількох років, що дозволяє виявляти загальні тенденції розвитку. Базові стандарти підлягають збільшенню або зменшенню тільки у разі істотних змін у виробничому процесі.

Поточні – передбачають розрахунок на основі цін певного облікового періоду як очікуваних, так і діючих в цей період.

Закордонними підприємствами використовуються різні варіанти обліку виробництва і калькулювання стандартної собівартості. У даній статті буде описано два найпоширеніші варіанти.

Суть першого варіанту обліку витрат на виробництво полягає в тому, що витрати по дебету рахунку 20 "Виробництво" оцінюються за стандартною вартістю, а з кредиту цього рахунку готова продукція списується також за стандартною вартістю, вартість залишків незавершеного виробництва обчислюється за стандартною вартістю.

При другому варіанті обліку виробничі витрати по дебету рахунку виробництва обліковуються за фактичною вартістю, а готова продукція списується з кредиту цього рахунку за стандартною вартістю. Вартість залишків незавершеного виробництва визначається за стандартної вартості з урахуванням відхилень.

За цими варіантами обліку витрат калькуляція собівартості одиниці продукції визначається заздалегідь на базі твердого стандарту. Відхилення від стандартної собівартості більшість фірм в США не відносять на собівартість продукції, а списують цю різницю на реалізацію готової продукції [6].

Загальна сума прямої заробітної плати, накладних витрат прямих матеріалів і прямих матеріалів складає собівартість виготовленої продукції, що оприбутковується на склад за стандартною вартістю.

Основним в цій системі є визначення ще до початку виробництва стандартних витрат, тому потрібно пильно слідкувати за здійсненням витрат зі сторони відповідальних осіб. Характерною особливістю цієї системи є не документальне виявлення відхилень від норм в процесі витрачання засобів, а відображення відхилень у бухгалтерських записах на спеціальних рахунках. Відповідальні особи по даному питанню мають за мету не документувати, а не допускати і своєчасно усувати відхилення, що виникають.

Метод «стандарт-костинг» часто порівнюють з нормативним методом. Спільними ознаками цих методів є те, що облік ведеться за повними втратами (прямими і непрямими) в межах норм.

Але все ж, між ними існують і відмінності. За методом «стандарт-костинг» витрати понад встановлені норми відносять на винних осіб, а за їх відсутності – на результати фінансовогосподарської діяльності. При нормативному методі наднормативні витрати, по яких винні особи не встановлені, списують на витрати (включають у собівартість реалізованої продукції). Перший метод не передбачає ведення в поточному обліку змін норм, як при нормативному методі.

Висновки. Основною та важливою перевагою системи «стандарт-костинг» є економія ведення облікових записів. Вона не є відокремленою або самостійною. Даний метод можна застосовувати як у попроцесному, так і у позамовному методах калькулювання собівартості. Звичайно, що у даного методу є недоліки, постійні і змінні затрати не відокремлюються, а тому для прийняття більшості рішень потребуються додаткові розрахунки, зокрема, вплив затрат на прибуток. Сучасні ринкові умови значно впливають на зміну обсягу виробництва і реалізації продукції та сприяють збільшенню питомої ваги

постійних затрат у їх загальному обсязі, що істотно відбивається на коливаннях собівартості продукції та прибутку. Посилення вказаних тенденцій збільшило потреби товаровиробників у інформації про затрати на виробництво і реалізацію продукції, не перевернутої в результаті розподілу накладних витрат і відносно постійних на одиницю випуску продукції [5, с. 153].

Незважаючи на всі вищесказані недоліки, керівники підприємств використовують систему «стандарт-костинг» як потужний інструмент контролю за витратами виробництва і калькулювання собівартості продукції, управління, планування з метою отримання максимального прибутку.

Список використаних джерел:

1. Витрати 16 : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 31.12.1999р. №92. Дата оновлення : 16.09.2019р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 18.11.2020).
2. Гаррісон Ч. Оперативно-калькуляційний облік виробництва й збуту / Пер. с англ. Б. Вакмен; Під ред. і з передмовою Ю.О. Любовича. М., 1999. 298 с.
3. Белоусова И. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції // Бухгалтерський облік й аудит. 2006. № 9. С. 3-5.
4. Ластовецький В. О. Галузевий бухгалтерський облік: проблеми теорії і практики. Чернівці, 2005. 200с.
5. Мишин Ю.А. Управлінський облік: керування витратами й результатами виробничої діяльності : Монографія. М, 2002. 176 с.
6. Савчук В.П. Управление прибылью и бюджетирование. М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2005. 432 с.
7. Пушкар М. С., Пушкар Р. М. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту : монографія. Тернопіль, 2004. 370 с.
8. Нападовська Л. Н. Управлінський облік : монографія. Дніпро, 2016. 450 с.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ

Тихонюк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Наук. кер. – Скрипник М. Є.

Одним з ключових моментів ефективної діяльності підприємства є управління дебіторською заборгованістю. В даній статті досліджено організацію обліку розрахунків з дебіторами відповідно до міжнародних стандартів та можливість її застосування у вітчизняній практиці.

One of the key elements of effective business is accounts receivable management. This article examines the organization of accounting for settlements with debtors in accordance with international standards and the possibility of its application in domestic practice.

Трансформація економіки України до ринкової моделі розвитку зумовила виникнення необхідності перебудови та адаптації всього господарського механізму вітчизняних господарюючих суб'єктів у відповідності до вимог ЄС. Сьогодні перед Україною поставлені стратегічні завдання, серед яких головними слід вважати більш тісну співпрацю з Європейським Союзом в умовах членства у Світовій організації торгівлі. Цього, у свою чергу, неможливо досягти без реформування та приведення усіх ланок економічного простору до вимог відповідних європейських стандартів.

Метою даної статті є дослідження організації обліку розрахунків з дебіторами відповідно до міжнародних стандартів та можливість її застосування у вітчизняній практиці.

Об'єктом дослідження є процес управління розрахунками з дебіторами.

Предметом дослідження є теоретичні та організаційні аспекти розрахунків з дебіторами відповідно до міжнародних стандартів на підприємстві з метою їх оптимізації.

Питанням обліку розрахунків з дебіторами, аналізу дебіторської заборгованості присвячені наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку зробили такі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлюк, Й.Я. Даньків, В.І. Єфіменко, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, Ю.А. Кузьмінський, В.В. Сопко, В.Г. Швець, І. Бернар, Ж.-К. Коллі, Д. Стоун, К. Хітчинг та ін.

Підвищена увага до стану розрахунків з дебіторами пов'язана із необхідністю врахування змін бізнес-середовища, що змушує суб'єктів господарювання знаходити нові підходи до оптимізації цього процесу, опрацьовувати нові форми та методи аналізу дебіторської заборгованості, розробляти системи оцінки показників стану розрахунків з використанням новітніх досягнень у галузі сучасних інформаційних технологій для автоматизації обробки потрібної інформації та прийняття відповідних управлінських рішень.

Зазначена обставина повною мірою стосується і вітчизняного бухгалтерського обліку, оскільки сьогодні триває процес його трансформації у напрямку впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Для цього сьогодні зроблено наступні важливі кроки у напрямку реформування бухгалтерського обліку в Україні:

- розроблено першочергові та вдосконалено (переглянуто) діючі положення (стандарт) бухгалтерського обліку, з метою забезпечення дотримання основних принципів і вимог міжнародних стандартів;
- переглянуто первинні облікові документи, реєстри бухгалтерського обліку та інші носії обліково-економічної інформації, що належать до уніфікованої системи бухгалтерської облікової та звітної документації;
- затверджено новий План рахунків бухгалтерського обліку виробничо-господарської діяльності підприємств, організацій та фінансових інституцій;
- удосконалено методiku бухгалтерського обліку для суб'єктів малого підприємництва;
- внесено зміни до структури затрат і порядку формування собівартості продукції (робіт, послуг).

Реальні перетворення у бухгалтерському обліку та звітності в Україні почалися з моменту прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року № 996-XIV.

На виконання Закону методологічною радою з бухгалтерського обліку Міністерства фінансів протягом 1999-2007 років були підготовлені та затверджені наказами Міністерства фінансів України 31 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку. Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 затверджено План рахунків бухгалтерського обліку та інструкцію по його застосуванню. Ці документи є основною нормативною базою бухгалтерського обліку та звітності в Україні.

Безумовно, прийняття цих документів є важливим кроком у напрямку переходу України до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, оскільки однією із загальних цілей міжнародних бухгалтерських організацій є застосування вимоги оцінки всіх фінансових інструментів за справедливою вартістю з визнанням реалізованих та нереалізованих доходів та витрат у тому звітному періоді, у якому вони виникли [3]. Проте і сьогодні існують певні особливості відображення в обліку розрахунків з дебіторами у порівнянні між вітчизняною і міжнародною практикою.

Слід зауважити, що у системі МСФЗ визнання, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості прямо не визначені. Але існують декілька основних стандартів, якими регулюється облік фінансових інструментів і у їх складі дебіторської заборгованості [3, с. 31].

МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» регулює облік фінансових інструментів у частині розкриття та подання про них інформації у фінансовій звітності, але не визначає формату інформації, яку необхідно розкрити, та її розміщення у фінансовій звітності [7, с. 63].

МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» розглядає питання визнання фінансових інструментів в обліку, списання з балансу, а також первісної та подальшої оцінок.

Новий стандарт МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: опис», який набрав чинності з 01.01.2007 р. і тим самим відмінив собою стандарт 30, що передбачав особливі вимоги щодо подання інформації про фінансові інструменти у фінансовій звітності банків та інших фінансових організацій, встановлює загальні правила для усіх компаній: як фінансових так і не фінансових щодо розкриття інформації про фінансові інструменти у фінансових звітах.

Наведені стандарти не охоплюють усіх фінансових інструментів, у тому числі дебіторську заборгованість, як і всіх господарських операцій, предметом яких стають фінансові інструменти. Їх облік регулюються усіма стандартами, які тією чи іншою мірою регламентують облік тих чи інших фінансових активів, фінансових зобов'язань, інструментів власного капіталу. При цьому в міжнародних стандартах, як наприклад у МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», подані лише загальні рекомендації по розкриттю відповідної інформації щодо обліку дебіторської заборгованості та розкриття інформації у фінансових звітах.

При визначенні та класифікації дебіторської заборгованості в зарубіжній та українській практиці не існує явних розбіжностей, але за кордоном, під дебіторською заборгованістю компанії розуміють фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства [3, с. 500]; зобов'язання покупців чи інших контрагентів бізнесу перед компанією, наприклад, по виплаті грошей за продані товари, продукцію, виконані роботи чи надані послуги.

У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість розглядається як фінансовий інструмент, при чому до фінансового інструменту відноситься тільки така дебіторська заборгованість, при якій необхідна наявність договірних відносин, тобто одночасне виникнення фінансових зобов'язань в однієї сторони і фінансового активу у іншої сторони [1, с. 137].

Згідно з п. 11 МСФЗ 32, до фінансових активів належать:

- грошові кошти;
- контрактне право отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства;
- контрактне право обмінювати фінансові інструменти з іншими підприємствами за потенційно сприятливих умов;
- інструмент капіталу іншого підприємства [8, с. 276].

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість, у порядку погашення якої компанія повинна отримати грошові кошти або будь-які інші фінансові активи, вже сама по собі є фінансовим активом, а дебіторська заборгованість, яка утворилася у процесі бартерного обміну товарами (послугами), фінансовим активом не являється як така заборгованість, що утворилася внаслідок перерахування авансів і передплат на адресу постачальника товарів, робіт, послуг.

Дана ситуація буде можлива у випадку, коли раптом не з'ясувалося, що поставок не буде і аванс підлягає поверненню на рахунок компанії. В останньому випадку дебіторська заборгованість пере kwalіфікується на фінансовий актив [5, с. 32]. Вивчаючи МСФЗ можна побачити, що первісна оцінка дебіторської заборгованості відрізняється від тієї, за якою вона обліковується у подальших періодах, поки значиться на балансі. Так у момент виникнення дебіторської заборгованості, вона оцінюється за справедливою вартістю на дату укладання угоди або на дату розрахунків, залежно від того, якою датою компанія вирішила керуватися у власній обліковій політиці.

Згідно п. АГ 53 додатка А МСФЗ 39, обраний метод повинен застосовуватися послідовно до всіх операцій з фінансовими активами, що належать до однієї і тієї самої категорії, за якою вони будуть обліковуватися надалі.

Згідно п. АГ 55 додатка А МСФЗ 39, датою укладання угоди вважається день, коли компанія бере на себе зобов'язання купити або продати актив. Облік на дату укладання угоди передбачає:

- визнання активу, що підлягає отриманню, і зобов'язань з його оплати у день укладання угоди;
- припинення визнання активу з одночасним визнанням доходів від реалізації і дебіторської заборгованості.

Отже, представлений метод нарахування, який видно, прив'язаний не до факту отримання-передачі рахунків-фактур, а до факту укладання договору, який може бути і усним. Причому певна вірогідність того, що договірні відносини можуть не скластися, у такому випадку також буде присутня.

Як наслідок, виникає проблема взаємозв'язку структурних підрозділів підприємства, що необхідно розглядати у якості засобу вирішення питання ефективного управління дебіторською заборгованістю (наприклад, відділу продажів та бухгалтерії).

Тому лише зауважимо, що на практиці ведення договірно-правової роботи з контрагентами передбачає одночасне виконання багатьох бізнес-процесів, що потрапляють у сферу компетенції та функціональних обов'язків різних структурних підрозділів підприємства.

Таким чином, координування подібних функцій стосуватиметься не лише роботи з контрагентами, але й оптимізації відповідних бізнес-процесів у межах його організаційної структури.

Згідно п. АГ 56 додатка А МСФЗ 39, датою розрахунків вважається день здійснення поставки активу компанії. Облік на дату розрахунків передбачає:

- визнання активу у день його передачі компанії;
- припинення визнання активу та визнання доходів від його реалізації у день поставки компанії [13, с. 212].

На вибрану дату визнання (дату операції або дату розрахунків), справедлива вартість, як правило, дорівнює фактичним витратам на придбання або контрактній вартості, за якою товари (роботи, послуги) передаються.

Отже, фактичні витрати на придбання і є справедливою вартістю, у зв'язку із тим, що операція купівлі-продажу фінансових активів відбувається між добре проінформованими, незалежними і зацікавленими сторонами (п. 8 МСФЗ 39).

Крім того, пп.111-115 МСФЗ 39 передбачено створення резервів під знецінення фінансових активів, що обліковуються за амортизованою вартістю. До них, зокрема, належить і майже вся дебіторська заборгованість, що є на балансі підприємства на певний момент часу.

Дебіторська заборгованість, що відповідає критеріям визнання її фінансовими активами, відразу після первісного визнання можуть бути віднесені до будь-якої з чотирьох категорій фінансових активів – це залежить від обставин, в яких вони виникли, і мети, з якою компанія має намір утримувати їх на балансі.

Знецінення констатується, коли балансова (амортизована) вартість активу перевищує суму його відшкодувань, а сума витрат від знецінення визначається як різниця між балансовою вартістю фінансового активу і поточною вартістю очікуваних у майбутньому потоків грошових коштів. Поточна вартість очікуваних грошових потоків визначається дисконтуванням майбутньої їх вартості за ефективною ставкою відсотка, від самого початку застосованою до цього активу [4, с. 290]. Необхідність застосування початкової ставки пояснюється тим, що дисконтування за поточною ставкою означало б оцінку за справедливою вартістю, що для активів, уже оцінених за амортизованою вартістю, неприйнятно [6, с. 38].

У цьому контексті необхідно відмітити, що згідно п.74 МСФЗ 39, до короткострокової дебіторської заборгованості дисконтування застосовується вкрай рідко – ефект від дисконтування визнається неістотним. Тому короткострокову дебіторську заборгованість оцінюють, як правило, за первісною сумою, зазначеною у виставленому покупцю (замовнику) рахунку-фактурі. Але це не означає, що під знецінення короткострокової дебіторської заборгованості не треба створювати резерви. Щоб встановити, приблизно яку частку в загальній сумі довгострокової чи короткострокової дебіторської заборгованості може становити сумнівна заборгованість (а отже, і резерв сумнівних боргів), визначають критичний термін оплати на базі даних звітного року шляхом порівняння за датами платежів, що надходять, і виставлених рахунків. При цьому необхідно стежити за дотриманням графіка погашення дебіторської заборгованості, бо прострочені платежі призводять до упущеної вигоди, а недотримані за продовження терміну відсотки – це витрати на обслуговування дебіторської заборгованості. Якщо ж балансова вартість фінансового активу перевищує поточну вартість очікуваних у майбутньому потоків грошових коштів, в обліку відображаються збитки від знецінення на суму такого перевищення у вигляді резерву. При цьому у бухгалтерському обліку створення резерву сумнівних боргів формується за рахунок витрат підприємства.

Незалежно від того, коли дебіторська заборгованість визнається в обліку (або за датою укладання угоди, або за датою розрахунків), одночасно із цим визнається і дохід від реалізації, який повинен оцінюватися за справедливою вартістю отриманого або очікуваного до отримання зустрічного надання, тобто якщо, як правило, зустрічним наданням виступають грошові кошти, то сума дебіторської заборгованості буде виражатися у вартості грошей на момент визнання в обліку, а не товару, раніше відправленого покупцеві. Передусім це пов'язане із тим, що товар кредитору уже не належить, оскільки його вартість відображена у балансі компанії-дебітора, а продавець має цікавити тільки вартість одержуваних за нього грошових коштів. Оскільки дебіторська заборгованість фактично являє собою кредит у товарній або грошовій формі, то вона, як і будь-який кредит, має бути безризиковим і приносити дохід.

На жаль, вітчизняний ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» не передбачає дисконтування грошових коштів, тому неможливо достовірно оцінити та відобразити у балансі справедливую вартість дебіторської заборгованості, особливо це стосується довгострокової дебіторської заборгованості. Надзвичайна актуальність піднятої нами проблеми, потребує окремого, більш детального розгляду у наступній частині представленої роботи. Саме це надасть можливість більш глибоко дослідити згадане питання у контексті тематики поточного дисертаційного дослідження. Дане твердження набуває особливої ваги з позиції набуття підприємством стабільних конкурентних переваг завдяки оптимізації роботи з контрагентами в умовах невизначеності оточуючого бізнес-середовища.

У бухгалтерському обліку для відображення інформації про стан розрахунків з дебіторами, дебіторську заборгованість можна класифікувати за різними ознаками. Так, наприклад, за очікуваними

термінами погашення, які встановлюються в договорах, у всіх країнах дебіторська заборгованість поділяється на:

- поточну дебіторську заборгованість, тобто заборгованість, яка повинна бути погашена протягом одного року чи операційного циклу (залежно від того, який період довше);
- непоточну (довгострокову) дебіторську заборгованість, яку в окремих країнах поділяють на середньострокову та довгострокову [2, с. 367].

Отже, дебіторська заборгованість у балансі зарубіжної компанії, зокрема в країнах англо-американської системи обліку, подається і класифікується за вищевказаними групами.

Крім дебіторської заборгованості покупців у балансі може відображатися і інша дебіторська заборгованість. Наприклад, в естонському балансі відображається також:

- дебіторська заборгованість дочірніх та материнських підприємств;
- дебіторська заборгованість пов'язаних підприємств;
- розрахунки з акціонерами;
- інша короткострокова дебіторська заборгованість [2, с. 367].

Згідно законодавства США щодо дебіторської заборгованості, підприємствам слід дотримуватися наступних правил:

- виділення різних типів дебіторської заборгованості, яка належить підприємству, якщо це суттєво;
- забезпечення правильного розміщення оціночних (коригувальних) статей поряд з відповідними статтями дебіторської заборгованості;
- подання в розділі «Оборотні активи» балансу лише тієї дебіторської заборгованості, яка буде погашена протягом одного року чи операційного циклу (залежно від того, що довше);
- розкриття інформації про будь-які непередбачені збитки, пов'язані з існуванням дебіторської заборгованості;
- розкриття будь-якої дебіторської заборгованості, право на яку передано чи віддано під заставу як забезпечення;
- розкриття всіх значних концентрацій ризику, пов'язаних з дебіторською заборгованістю (якщо дебіторська заборгованість має загальні характеристики, що можуть вплинути на її погашення, наприклад, підприємство має дебіторську заборгованість компанії, однієї галузі чи одного регіону).

Таким чином, ці правила регламентують кількість і якість інформації про дебіторську заборгованість, яка повинна міститися у фінансовій звітності в інтересах користувачів [2, с. 367-368].

Облік дебіторської заборгованості, а саме облік рахунків до одержання, пов'язаний з реалізацією товарів, робіт, послуг. Водночас за міжнародними стандартами моментом реалізації і визнання доходів від реалізації є час відвантаження товарів, здійснення роботи, фактичне надання послуги й одночасне виставлення платіжних документів на адресу покупця. Саме з цієї миті і виникає дебіторська заборгованість.

Список використаних джерел:

1. Бондар М.І. Визнання фінансових інструментів з метою їх бухгалтерського обліку. Вчені записки: Зб. наук. праць. – Вип. 9. – К.: КНЕУ, 2012. – С. 132-138.
2. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: Навч. посібник. – Житомир: ПП «Рута», 2011. – 544 с.
3. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. – К.: Лібра, 2011. – 840 с.
4. Голов С.Ф. Управлінський облік: Підручник. / С.Ф. Голов. – К: Лібра, 2003. – 704 с.
5. Грачова Р. Дебіторська заборгованість та інші фінансові активи. / Р. Грачова // Дебет-Кредит. – 2018. – №12. – С. 29-32, 49-52.
6. Грачова Р. Дебіторська заборгованість: знецінення та безнадійні борги. / Р. Грачова // Дебет-Кредит. – 2018. – №16-17. – С. 35-46.
7. Компендіум / [Проект Тасіс «Навчання з бухгалтерського обліку в Україні»]. – К.: Делегація Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусі, 2017. – 136 с.
8. Посібник з бухгалтерського обліку / [Проект Тасіс Європейського Союзу «Навчальна програма з бухгалтерського обліку в Україні»]. – К.: Делегація Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусі, 2017. – 554 с.

ОСОБЛИВОСТІ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛАКОФАРБОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Угрин І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Облік і оподаткування»
Наук. кер. – Рилєєв С. В.

У статті розглянуто методи калькулювання собівартості продукції (робіт та послуг) та можливості їх використання на вітчизняних підприємствах з врахуванням галузевих особливостей, зокрема лакофарбової промисловості, та потреб управління.

The article considers the methods of calculating the cost of products (works and services) and the possibility of their use in domestic enterprises, taking into account industry characteristics, in particular the paint industry, and management needs.

В умовах ринкових відносин підприємства є економічно незалежними, тому ефективність управління залежить від рівня кваліфікації управлінського персоналу, а також повноти та якості інформаційного забезпечення. Ефективність діяльності залежить передусім від зниження витрат на одиницю продукції, збереження та підвищення її якості.

Враховуючи вид економічної діяльності підприємства і тип виробництва, особливості технологічного і виробничого процесу та інші організаційні моменти у виробництві й управлінні підприємства, визначаються методи обліку витрат на виробництво продукції і калькулювання її собівартості [2, с. 1019].

Метою статті виступає дослідження методів калькулювання собівартості продукції з врахуванням галузевих особливостей та інформаційного забезпечення потреб управління виробництвом суб'єктів господарювання.

Об'єктом дослідження виступає процес калькулювання собівартості виробництва продукції на підприємствах в цілому та лакофарбової промисловості зокрема.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти формування собівартості промислової продукції.

Дослідженню теоретичних і практичних питань калькулювання собівартості промислової та лакофарбової продукції присвячено значну кількість наукових праць. Серед вчених вагомих внесок у вирішення концептуальних засад окреслених проблем зробили такі відомі вчені, як Дж. Фостер, К. Друрі, Ч.Т. Хорнгрен, Б. Нідлз, Н.О. Гура, Т.П. Карпова, В.Ф. Палій, М.С. Кузів, Л.В. Нападовська, Л.Г. Столяр, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Я.В. Соколов, П.Й. Атамас, М.Б. Кулинич та ін. Точиться дискусія, щодо визначення та розподілу методів обліку витрат та методів або способів калькулювання. Вчені відносять одні і ті ж методи або до методів обліку витрат, або до методів калькулювання, виходячи з тлумачення сутності. Крім того кількість методів облік витрат та калькулювання собівартості зростає із року в рік

Під час прийняття багатьох економічних рішень важливу роль відіграє обчислення собівартості одиниці продукції, зокрема при обґрунтуванні ціни на продукцію, при схваленні рішення про випуск нової продукції, при визначенні рентабельності виробництва окремих видів продукції тощо.

Процес обчислення собівартості продукції називається калькулюванням собівартості продукції. Калькулюванням собівартості продукції передбачає встановлення об'єкта калькуляції, вибір калькуляційних одиниць, визначення калькуляційних статей витрат.

Об'єкт калькулювання – це продукція, собівартість яких обчислюється. До об'єктів калькулювання на підприємстві належать основна і допоміжна продукція, послуги і роботи, що призначені для споживання як за межами, так і всередині цього підприємства.

Сукупність методів калькулювання собівартості продукції, які висвітлені у нормативно-правовій базі та у працях вітчизняних й зарубіжних дослідників наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів обліку витрат та їх застосування на підприємствах лакофарбової промисловості [1; 4, с. 141]

Метод	Характеристика	Використання на підприємствах лакофарбової промисловості
1	2	3
Позамовний метод	Об'єктом обліку і калькулювання є окреме індивідуальне замовлення, контракт, проект або партія продукції, що складається з ідентичних зразків, які проходять однаковий технологічний процес виготовлення. Використовується в індивідуальних та дрібносерійних виробництвах (суднобудівне, меблеве, авіабудівництво)	Може бути використаний при виробництві продукції під спецзамовлення незначними партіями, зокрема від 5-10 кг
Попередільний метод	Об'єктом обліку є окремий (самостійний) переділ. Суть методу полягає в тому, що прямі витрати відображаються не за видами продукції, а за переділами, незалежно від того що можуть виготовлятися продукція різних видів. В метод рекомендація № 373 визначено можливість використання попередільно-напівфабрикатного варіанту та попередільно-нормативного методу обліку витрат	Використовується на підприємствах відповідно до Методичних рекомендацій № 373. Виробництво продукції здійснюється в один етап без обробки сировини на переділах та виготовлення напівфабрикатів
Попроцесний метод	Метод, що передбачає узагальнення витрат, пов'язаних з виробництвом продукції (робіт, послуг) протягом звітного періоду загалом по підприємству. Собівартість продукції визначається діленням загальної суми виробничих витрат понесених за певний проміжок часу на кількість одиниць виготовленої продукції за цей час. Застосовують підприємства добувної галузі та енергетики. Підприємства мають характеризуватись масовим виробництвом, нетривалим виробничим циклом, незначними розмірами незавершеного виробництва	Запропонований для використання на підприємствах
Нормативний метод	Основний метод обліку витрат, який сприяє впровадженню прогресивних норм витрат, дієвого контролю за рівнем витрат, для виявлення резервів зниження собівартості продукції для оперативного управління. Застосовується на підприємствах з масового та крупносерійного виробництва, які виготовляють складну продукцію (машинобудування, швейне, взуттєве та меблеве виробництво тощо)	Окремі елементи методу можуть бути застосовані на підприємствах лакофарбової промисловості
Стандарт-кост	Окремий облік витрат стандартів (по нормах) і відхилень від стандартів (від норм) і розглядається як один з інструментів контролю витрати у системі управлінського обліку. Всі витрати розраховуються до початку виробництва у кількісному і вартісному виразах. Фактичні витрати збираються на спеціальних рахунках. Різниця між фактичною і стандартною собівартістю збирається на окремих рахунках. Недоліками методу є важкість складання стандартів згідно з технологічною картою та неможливість використання при випуску різномірної продукції	Можливе використання елементів методу в частині виявлення відхилення фактичних витрат від стандартних

Облік, аналіз і аудит

Директ костинг	Базується на обчислення собівартості тільки на основі прямих (змінних) виробничих витрат та визначення маржинального доходу, встановлення точки беззбитковості. Постійні витрати вважаються витратами поточного періоду, і не відносяться на собівартість продукції а прямо відносяться на результат діяльності	Може бути застосований в управлінських цілях
Метод ABC (за видами діяльності)	Метод пов'язаний з управлінням окремими господарськими операціями, системою господарських операцій. Характерними особливостями методу на основі діяльності є велика кількість центрів витрат, розподіл непрямих витрат за видами діяльності та розподіл їх між видами продукції. Всі операції та види діяльності із застосуванням даного методу поділяються на чотири групи: певний виріб; партія виробів; певний вид продукції; операції та види діяльності на рівні підприємства. Калькулювання на основі діяльності поділено на стадії: ідентифікація та визначення видів діяльності; віднесення витрат до видів діяльності; віднесення витрат на продукти	Може бути застосований для підприємств, що мають високотехнологічну структуру виробництва та виробляють різноманітну продукцію. Більшість підприємств досліджуваної галузі не володіють такою ознакою. Крім того недоліком даного методу є складність розподілити всі операції на чотири категорії
1	2	3
Абсорбшен-костинг (система обліку повних витрат)	Передбачає включення у собівартість всіх виробничих витрат на її виготовлення. Прямі витрати належать до окремих об'єктів калькулювання на підставі первинних документів, непрямі витрати розподіляються за конкретними об'єктами витрат пропорційно до бази розподілу	Фактично є метод обліку витрат, що визначений нормами П(С)БО 16 «Витрати»
Метод ЛІТ (точно в час)	Передбачає відмову від виробництва крупними партіями і створення безперервного та поточного, масового виробництва. Мета методу - знищення зайвих витрат та ефективне використання виробничого потенціалу підприємства. Виробничий облік перетворюється на систему управління вартістю. Орієнтація обліку не на контроль за складськими запасами і їх використання, а на можливі тенденції розвитку виробничого процесу, підвищення якості	Може бути застосований для прийняття управлінських рішень мінімізації складських запасів
Метод однорідних секцій	Характерний для країн, які дотримуються французької системи обліку. Методологія обліку полягає в тому, що підприємство поділяють на однорідні секції (цехи, відділи, служби), розподіляють між цими секціями непрямі витрати, визначають по кожній секції суму витрат, яку відносять на продукцію чи замовлення, при виробництві яких були використані послуги відповідної секції	Недоліком методу є умовність однорідних секцій і неможливість абсолютно точного встановлення одиниць роботи. Не характерний для промисловості

Після проведення дослідження особливостей лакофарбового виробництва зроблено висновок, що на підприємствах застосовується в основному попередільний метод (рис. 1), а в окремих випадках – позамавний.

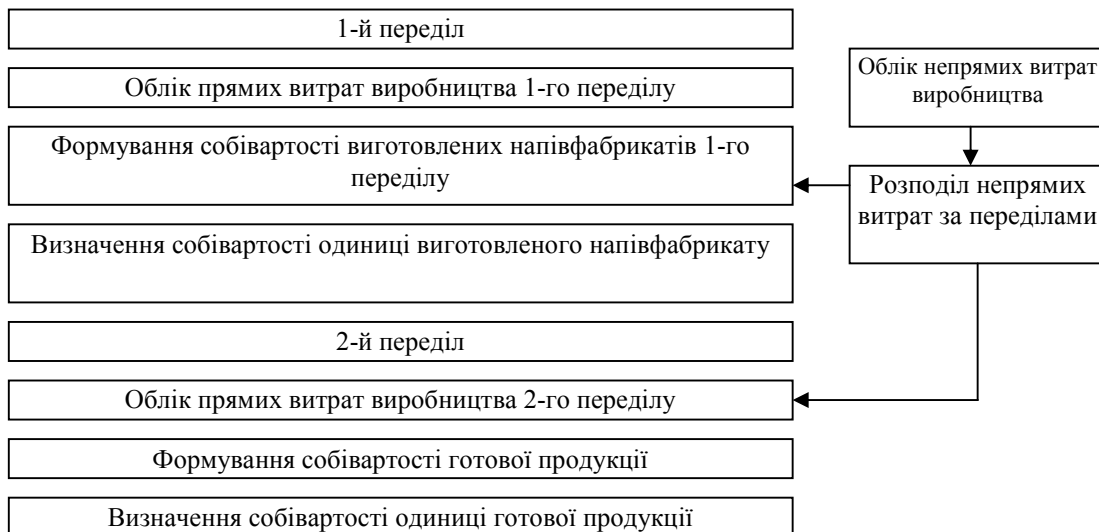

Рис. 1. Послідовність попередільного методу обліку витрат та калькулювання собівартості продукції на підприємствах лакофарбової промисловості [4]

Витрати групуються залежно від переділів основного виробництва, враховуючи статті матеріальних витрат, заробітну плату робітників з відрахуваннями. Об'єктом обліку витрат виробництва є напівфабрикат та готова продукція, перелік витрат визначається на основі технологічного процесу.

Однопередільний метод застосовується у тому випадку, якщо технологічний процес неподільний і від першої операції до останньої становить єдине ціле. Багатопередільний метод використовується, якщо технологічний процес поділяється на декілька технологічних переділів (фаз, стадій, процесів, операцій) і в кінці кожного переділу отримується напівфабрикат. Оскільки на підприємствах лакофарбової промисловості процес виробництва готової продукції складається з декількох послідовних технологічно закінчених переділів, то відбувається обчислення собівартості продукту кожного переділу, тобто готової продукції і напівфабрикатів, які реалізуються на сторону або використовуються для власних виробничих потреб. На думку Л.Г. Столяр та Я.П. Пастернак, на підприємствах лакофарбової промисловості необхідно застосовувати попередільний метод з елементами нормативного методу, особливо в розрізі прямих витрат [1, 2, 4] (рис. 2).

Слід зауважити, що причинами відсутності нормативного методу обліку витрат на підприємствах лакофарбової промисловості є недостатня участь керівників і спеціалістів, а також нерозуміння переваг застосування цього методу.

Тобто такі причини можна поділити на дві групи: організаційні та методологічні. Причини організаційного порядку зводяться, як правило, до суб'єктивного підходу щодо впровадження нормативного методу обліку витрат. До причин методологічного характеру належать такі: недостатнє використання необхідної для прийняття управлінських рішень інформації про витрати виробництва та ін.

Отже, попередільний метод обліку витрат для забезпечення дієвості контролю за процесом формування витрат виробництва необхідно використовувати разом з нормативним методом. Застосування нормативного методу обліку витрат передбачає розробку заздалегідь системи нормативів і норм (планових, поточних). Планові величини ґрунтуються на минулому досвіді.

Важливим питанням системи обліку й калькулювання нормативних витрат є виявлення та контроль відхилень фактичних витрат від нормативних. Такі відхилення необхідно зазначати та аналізувати як за місцями їх виникнення, так і за основними причинами [2, с. 1029].

Виявлені відхилення документуються і списуються на собівартість виготовленого продукту. Поточний облік змін норм ведеться з огляду на причини і винуватців. Перевагами застосування нормативного методу є можливість поточного контролю за витратами та можливість аналізу причин і винуватців відхилень [3, с. 30].

Виявлення відхилень з одночасним відображенням в обліку дозволяє виділити відхилення від плану та їх вплив на фінансові результати діяльності в розрізі окремих господарських операцій. Для контролю за процесом формування витрат основної діяльності підприємств лакофарбової промисловості велике значення має визначення науково обґрунтованої класифікації відхилень фактичних витрат від нормативних.

При калькулюванні витрати підприємства групують відповідно до калькуляційних статей. Статті калькуляції включають витрати, що відрізняються між собою функціональною роллю у виробничому процесі й місцем виникнення. Перелік статей калькуляції витрат може бути різним, що обумовлено особливостями галузі, до якої належить підприємство.

Рис. 2. Порядок обліку витрат підприємств лакофарбової промисловості з використанням нормативного та попередільного методів калькулювання

Дослідивши методи обліку витрат, які можуть використовувати підприємства лакофарбової промисловості, робимо висновок, що кожний метод має свої переваги та недоліки. При цьому, питання калькулювання собівартості продукції є компетенцією виключно власника, або управлінського персоналу на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості : Наказ Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373.– Режим доступу : <http://www.pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=154&ArtID=421> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Пастернак Я. П. Вибір методів обліку витрат основної діяльності для потреб управління. *Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 5. С. 1019–1024.
3. Сичев А. В. Семенычева М. А. Бизнес-моделирование в задачах управленческого учета в лакокрасочном производстве. *ВЕСТНИК ЮРГТУ (НПИ)*. 2016. № 3. С. 28–37.
4. Столяр Л. Г. Методи обліку витрат виробництва підприємств лакофарбової промисловості та шляхи їх удосконалення. *Актуальні питання обліку, аналізу і аудиту: теорія та практика*: кол. монограф. у 2 т. / за ред. П.Й.Атамас. Дніпропетровськ : ФОП Дробязко С.І., 2014. Т. 2 С. 137–152.

АНАЛІЗ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Харманська І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена розкриттю сутності «прибуток підприємства». Проведено аналіз прибутку підприємства ТДВ «Чернівецький хімічний завод», визначено напрями підвищення прибутковості діяльності підприємств хімічної промисловості.

The article is devoted to the disclosure of the essence of "enterprise profit". The analysis of the profit of the enterprise TDV "Chernivtsi Khimichnyi zavod" is carried out, the directions of increase of profitability of activity of the enterprises of the chemical industry are defined.

Актуальність дослідження. У процесі подальшого розвитку ринкових відносин усі підприємства України зіткнулися з низкою проблем щодо визначення фінансових результатів та відображення їх в обліку, тому що одним із найважливіших показників, що характеризує ефективність фінансової діяльності підприємства, є фінансовий результат, тобто прибуток чи збиток. Основною метою діяльності підприємства в умовах глобальних економічних перетворень є одержання максимального прибутку за мінімальних витрат.

У власників організацій може виникати потреба в незалежній перевірці правильності, повноти та законності визначення фінансових результатів підприємства. У зв'язку із цим постає необхідність розроблення ефективної методики проведення аудиту фінансових результатів, яка б охоплювала всі аспекти визначення фінансових результатів, достовірності їх відображення у фінансовій звітності, точного і повного виявлення облікових помилок або навіть можливих умисних шахрайських дій.

В умовах нестабільного економічного становища вітчизняного бізнесу та постійних змін норм податкового законодавства особливою актуальністю набуває облікове відображення та оподаткування фінансового результату діяльності підприємства. На сьогодні залишають недостатньо врегульованими та узгоджуваними положення бухгалтерського та податкового законодавства стосовно оподаткування прибутку підприємства податком на прибуток, що потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Метою статті є аналіз прибутку від діяльності підприємства хімічної промисловості та розробка рекомендацій щодо підвищення його прибутковості.

Об'єктом дослідження є процеси формування прибутку на ТДВ «Чернівецький хімічний завод», м. Чернівці. **Предметом дослідження** є сукупність теоретичних, організаційно-методичних засад і практики бухгалтерського обліку фінансових результатів підприємства хімічної промисловості.

Фінансовий результат є визначальним критерієм ефективності господарювання. Позитивний фінансовий результат діяльності підприємства є прибутком. Саме він визначає можливість подальшого розвитку підприємства та створює запас фінансової стійкості, який дає підприємству змогу оперативно реагувати на зміни у ринковій кон'юктурі.

Беручи до уваги головну мету діяльності підприємства щодо максимізації прибутку, можна говорити про важливість планування фінансових результатів та прибутку, зокрема, у довгостроковому періоді. Тому для підвищення конкурентоспроможності підприємства доцільно дуже ретельно здійснювати вивчення та робити аналіз зміни показника прибутку. Прибуток – це загальноекономічна категорія. Він є частиною доходу підприємства, одержаного під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників та сфери розвитку підприємства, і є різницею між доходами, які були отримані в результаті господарської діяльності, і витратами підприємства, що були понесені в процесі отримання цих доходів.

Формування інформації про фінансові результати й розподіл прибутку регламентується цілим переліком нормативних актів бухгалтерського обліку, серед них НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", П(С)БО 15 "Дохід", П(С)БО 16 "Витрати", П(С)БО 17 "Податок на прибуток".

Зміни в чинних Положеннях породжує відсутність розуміння взаємозв'язків між різними показниками фінансових результатів і необхідністю їх формування. Також не вирішено багато концептуальні питання, що стосуються, перш за все, принципів взаємодії нормативного регулювання бухгалтерського й податкового законодавства, що сьогодні є актуальною проблемою. Наявні протиріччя в системах бухгалтерського та податкового обліку фінансових результатів.

Показники, що характеризують підсумки фінансово-економічної діяльності господарюючих суб'єктів

— це основа для формування фінансової звітності та практичної оцінки ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, результати якої є важливим інформаційним базисом прийняття ефективних управлінських рішень зовнішніми і внутрішніми зацікавленими особами.

Товариство з додатковою відповідальністю «Чернівецький хімічний завод» займається виробництвом фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик. ТДВ «Чернівецький хімічний завод» є прибутковим підприємством, яке продемонструвало розвиток у 2019 р. Підприємство характеризує висока ліквідність, фінансова стійкість і платоспроможність. Позитивним для підприємства є зростання оборотності оборотних активів на 42,9%, продуктивності праці – на 89,5%.

Проведений аналіз економічної літератури дозволив виявити відсутність єдиної методики аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Так, більшість аналітиків аналізують різні показники, що характеризують фінансові результати діяльності підприємства. За результатами окремих показників формується загальний висновок відносно ефективності його діяльності. Водночас вибір того чи іншого показника залежить від мети аналізу, специфіки підприємства, що аналізується, рівня конкуренції на ринках тощо.

У загальному вигляді аналіз проводиться за наступними напрямками:

- 1) оцінка рівня, динаміки й структури фінансових результатів та показників, що їх формують, тобто доходів і витрат;
- 2) аналіз фінансового результату від операційної діяльності як основної діяльності підприємства;
- 3) визначення впливу основних факторів на формування фінансового результату суб'єкта господарювання;
- 4) аналіз показників рентабельності [1].

Проведений аналіз доходів ТДВ «Чернівецький хімічний завод» виявив значне зростання чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на 32,1 млн. грн., або на 94,1%. Також відбувалось збільшення інших операційних доходів на 3,6 млн. грн., або на 162,9%. Інші доходи на підприємства зменшуються і це зменшення склало за три роки дослідження 465 тис. грн., або на 78,2%. В цілому доходи підприємства збільшились на 13,9 млн. грн., або на 95,5 відсотків.

Структурні зміни доходів ТДВ «Чернівецький хімічний завод» в динаміці відображені на рис. 1.

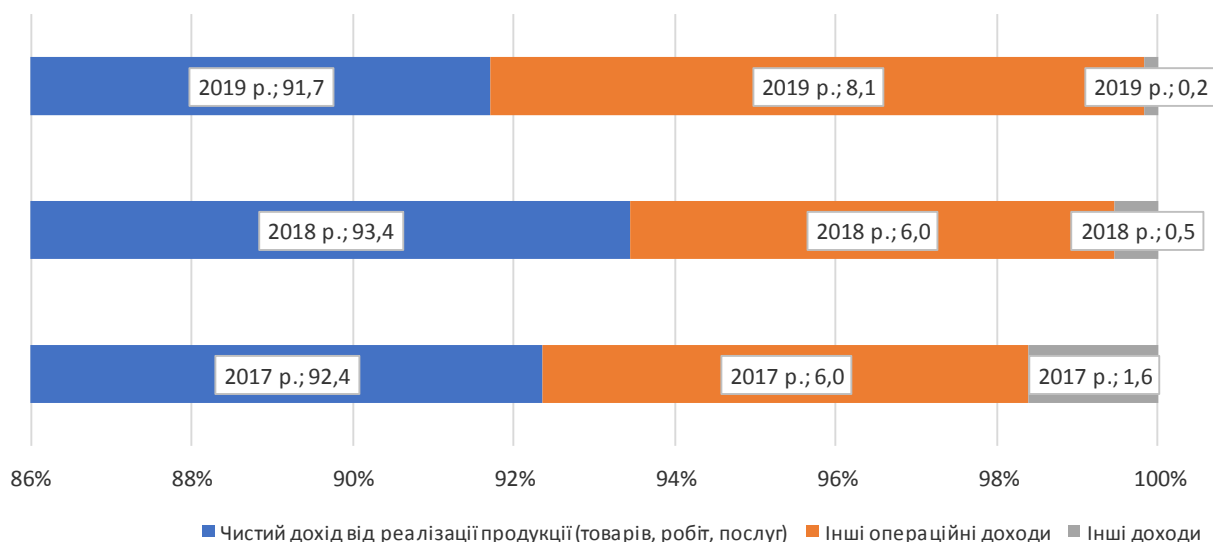

Рис. 1. Структура доходів ТДВ «Чернівецький хімічний завод» за 2017-2019 рр.

Дані рис. 3.1 свідчать про значну частку чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг в загальній сумі доходів. Це 91-93,4%. Інші доходи операційної діяльності складали 6-8,1%. Частка інших доходів в загальній сумі незначна – 0,2% у 2019 р.

Дослідження основних фінансово-економічних показників підприємства необхідно продовжити аналізом динамічних зрушень в обсягах операційних витрат ТДВ «Чернівецький хімічний завод», що є важливими фінансовими результатами підприємства.

Розглянемо витрати операційної діяльності ТДВ «Чернівецький хімічний завод», які можна згрупувати за такими елементами [2, с.93]:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація;
- інші операційні витрати.

Проведений аналіз витрат підприємства ТДВ «Чернівецький хімічний завод» показав, що загальні витрати господарської діяльності ТДВ «Чернівецький хімічний завод» за 2017-2019 рр. збільшились на 14,9 млн. грн., або 32,6%. Серед них найбільш помітним є збільшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) на 12,3 млн. грн., або на 34,7%. Також суттєво зросли адміністративні витрати на 1,5 млн. тис. грн., або на 25,6%, інші операційні витрати – на 578 тис. грн., або на 19,9%, витрати на збут – на 524 тис. грн., або на 19,9%. Мали місце на підприємстві інші витрати, які за роки дослідження

скоротились на 13 тис. грн., або на 59,1%. Якщо порівняти з 2018 р., то скорочення значне – на 115 тис. грн., або на 92,7%. Фінансові витрати підприємства збільшились на 24 тис. грн., або на 171,4%.

На рис. 2 подано структуру витрат підприємства ТДВ «Чернівецький хімічний завод» в динаміці.

За даними рис. 2 зробимо такі висновки:

- збільшилась частка собівартості реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг з 57,1% (2017 р.) до 69,8% (2019 р.);
- значною залишалась частка адміністративних витрат – 12,5-14,7%;
- помітно зросла частка інших операційних витрат від 2,7% (2017 р.) до 9,3% (2019 р.);
- питома вага витрат на збут залишалась на рівні 5,2-6,3%;
- частка інших витрат незначна 0,2-0,3%.

Прибуток ТДВ «Чернівецький хімічний завод» - це фінансовий результат його діяльності, який найточніше відображає ефективність реалізації продукції, рівень організації, стан продуктивності праці, рівень собівартості. До того ж це і основа для розвитку підприємства, і запорука добробуту персоналу, і великі дивіденди для власників.

Проведемо аналіз фінансових результатів підприємства ТДВ «Чернівецький хімічний завод» за 2017-2019 рр. (табл. 1).

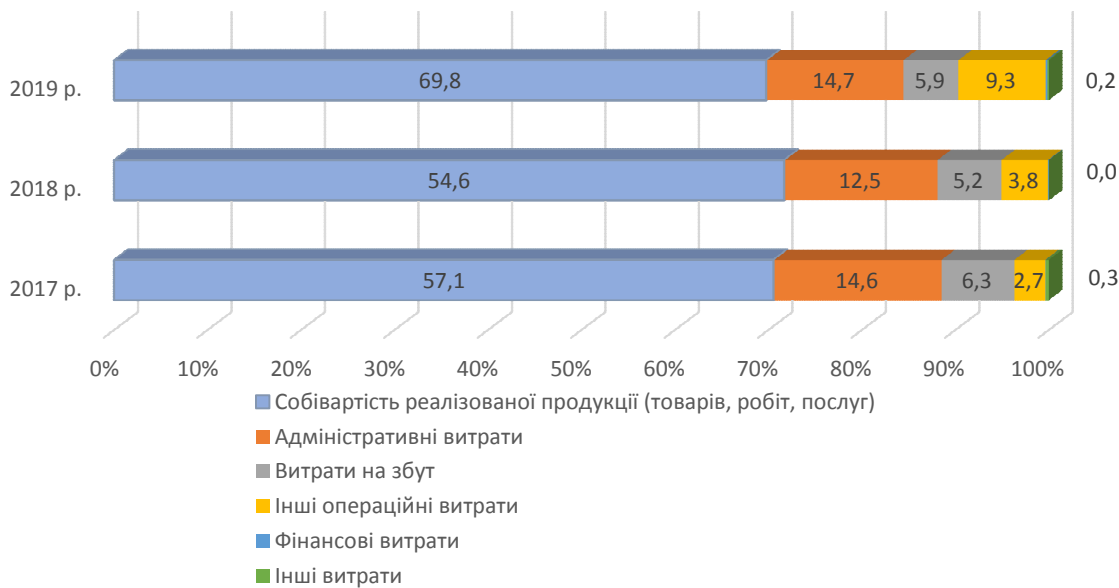

Рис. 2. Структура витрат підприємства ТДВ «Чернівецький хімічний завод» в 2017-2019 рр.

Таблиця 1

Аналіз фінансових результатів за даними фінансової звітності ТДВ «Чернівецький хімічний завод»

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхи- лення					
				Абсол., (+,-)	Відн.,%				
				2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Валовий прибуток	9338	8590	23222	-748	14632	13884	-8,01	170,3	148,7
Фінансовий результат від операційної діяльності	208	4450	10635	4242	6185	10427	2039,42	139,0	5013,0
Фінансовий результат до оподаткування	666	4682	10549	4016	5867	9883	603,00	125,3	1483,9
Чистий фінансовий результат	535	3821	8651	3286	4830	8116	614,21	126,4	1517,0

Отже, результати проведеного аналізу фінансових результатів діяльності підприємства виявив збільшення валового прибутку на 13,9 млн. грн., або на 148,7%. Фінансовий результат від операційної діяльності підприємства збільшився на 10,4 млн. грн., або на 5013,0%. Фінансовий результат до оподаткування у 2019 р. на підприємстві становив 10,5 млн. грн., що перевищило аналогічний результат 2017 р. на 9,9 млн. грн., або на 1483,9%. В результаті зростання чистого фінансового результату відбулось на 1517,0%.

Останнім етапом аналізу фінансових результатів підприємства є аналіз рентабельності. Розраховані показники рентабельності на підприємстві за роки дослідження зростали. Найбільше зростання характерно для показників рентабельності капіталу, власного капіталу, продажу. Дуже позитивним для підприємства є значне зростання рентабельності господарської діяльності. Якщо у 2017 р. вона складала 0,0,6, то у 2019 р. – 0,13.

Проведене дослідження показало, що:

- фінансові результати діяльності підприємства є найважливішими показниками в системі управління підприємством, визначення і порядок формування яких для фінансового обліку та економічного аналізу регламентує НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», але дослідження наукових праць вчених показало, що не існує єдиного підходу до класифікації фінансових результатів діяльності підприємства;
- доходи і витрати у бухгалтерському обліку групуються за видами діяльності, а також формування фінансових результатів та саме за таким підходом відображаються у формі №2 та є найбільш зручним для аналізу формування фінансових результатів в практичній діяльності підприємства;
- використання адитивної моделі для проведення багаторівневого факторного аналізу фінансових результатів від звичайної діяльності підвищує якість його виконання та можливості визначення значно більшої кількості факторів.

Для покращення фінансових результатів діяльності підприємства ТДВ «Чернівецький хімічний завод» потрібно:

- розглянути і усунути причини виникнення витрат фінансових ресурсів на матеріальні та інші операційні витрати;
- впровадити на підприємстві системи управлінського обліку витрат в розрізі центрів відповідальності та витрат по окремим групам товарної продукції;
- підвищити у складі реалізації питому вагу дрібнооптової товарної продукції;
- здійснити ефективну цінову політику, диференційовану по відношенню до окремих категорій покупців;
- удосконалити рекламну діяльність, підвищувати ефективність окремих рекламних заходів;
- надавати достатню увагу навчанню і підготовці кадрів, підвищенню їх кваліфікації;
- розробити і ввести ефективну систему матеріального стимулювання персоналу, тісно пов'язану з основними результатами господарської діяльності підприємства і економією ресурсів;
- здійснювати постійний контроль за умовами зберігання і транспортування товарної продукції.

Список використаних джерел:

1. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – [3-тє вид., переробл. і доповн.]. – К. : Знання, 2008. – 630 с.
2. Карп'як Я.С. Організація бухгалтерського обліку витрат, доходів і фінансових результатів суб'єкта господарювання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2014. № 794. С. 172–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2014_794_26.

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Хорошенюк С., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Мустаца І. В.

У статті досліджено особливості обліку грошових коштів. Особлива увага звернута на нормативно-правове забезпечення обліку грошових коштів, визначено рівні нормативного забезпечення даної ділянки обліку. Також встановлено, що найбільш актуальними для підприємства є облік на рахунках в банку, а облік касових операцій за допомогою готівкових розрахунків втрачає актуальність. Сформована класифікацію грошових коштів з метою обліку.

The article examines the features of cash accounting. Special attention is paid to the regulatory and legal support of cash accounting, the levels of regulatory support of this area of accounting are determined. It is also established that the most relevant for the company is accounting in bank accounts, and accounting for cash transactions using cash payments loses relevance. Formed classification of cash for accounting purposes.

У період виходу України з кризи підприємства, кредитні установи, інші господарюючі суб'єкти вступають у довірні відносини по використанню грошових коштів, що обумовлює зростання ролі організації обліку даного об'єкту як необхідної умови отримання достовірної інформації для прийняття обґрунтованих рішень, вибору надійних господарських партнерів і запобігання підвищеного ризику діяльності, особливо гостро стоїть питання використання безготівкової форми розрахунків в період тимчасових обмежувальних заходів пов'язаних з карантинном, як в Україні так і за її межами. Крім того, підприємства, які займаються виробництвом товарів першої необхідності, такі, як хліб, молочні продукти, макаронні вироби і м'ясні повинні забезпечувати безперебійну роботу свого персоналу, особливо торгових агентів, мерчендайзерів, продавців, які постійно контактують з покупцями і для них форма безготівкових розрахунків є одним із факторів захисту від пандемії, що підсилює актуальність теми статті.

Проблеми обліку грошових коштів досліджували такі науковці: Ткаченко Н., Бутинець Ф., Голов В., Мазіна О., Мустаца І., Рилєєв С. та інші.

Саме в ситуації, яка склалася, підприємствам необхідно звернути більше уваги на удосконалення обліку грошових розрахунків у безготівковій формі, особливо коли мова йде і про міжнародні відносини і розрахунки, як показала практика українські підприємства звертають недостатню увагу на правильність і ефективність організації обліку грошових коштів у безготівковій формі.

Мета дослідження полягає у визначенні шляхів удосконалення обліку операцій на рахунках в банку підприємства на основі вивчення теоретичних і практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Криза неплатежів, що проявляється в недостатній кількості грошей на підприємствах залежить не тільки від їх господарської діяльності, але і від раціонального і ефективного управління грошовими потоками, а правил їх класифікація лежить в основі правильно організованого їх обліку і узагальнення у фінансовій звітності підприємства, що завжди є в полі зору зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Останні при більш раціональному й оперативному управлінні здатні знизити ризики несплати заборгованості постачальникам і працівникам, підвищити платоспроможність і інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання.

Якщо говорити про систему обліку грошових коштів, то основне, що цікавить бухгалтера в їх класифікації, це є їх призначення та місце зберігання, на рис. 1 наведена їх характеристика.

Враховуючи букву закону основна форма звіту про грошові кошти - це форма №3, тобто звіт в якому відображають інформацію про вибуття і надходження найбільш ліквідних активів протягом визначеного періоду враховуючи результати інвестиційної, фінансової та операційної діяльності, гроші можуть бути розміщені в касі, на депозиті, до запитання і на рахунках в банку [1-8].

Слід згадати, що короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції є еквівалентами грошових коштів, що вільно конвертуються їх характеризують не значним ризиком від зміни вартості. Узагальнюють інформацію про гроші на рахунках у банку у спеціально затвердженому Міністерством фінансів звіті про рух грошових коштів (форма №3), порядок складання кого визначає НП(С)БО 1 за формою, структурою, будовою, його повинні складати більшість підприємств в Україні [9].

Вищезазначений звіт головні бухгалтери можуть скласти за 2 методами, як і згідно вимог міжнародної практики, точніше МСФЗ за не прямим та прямим методами в розрізі трьох основних видах діяльності, звичайно найбільшу питому вагу у складі грошових потоків підприємств належить саме операційній діяльності, уже за нею описують фінансову та інвестиційну [10].

Рис. 1. Класифікаційні ознаки грошових коштів з метою обліку

У формі №3 знаходять своє відображення грошові потоки за схемою їх вибуття та надходження, контроль за ними дозволяє здійснити оцінку раціональності та доцільності їх використання, прогнозувати майбутні грошові потоки. Аналіз грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності хлібопекарських підприємств в області як різниця між їх вхідними і вихідними потоками, що скоригований на рух коштів від надзвичайних ситуацій показав, що cash-flow (чистий грошовий потік) по окремих видах діяльності має від'ємне значення і означає, що підприємства балансують на межі банкрутства та з великими потугами форсують фонди грошових коштів для свого подальшого розвитку.

1 рівень – Міжнародні нормативно - правові акти					
МСБО 7 "Звіт про рух грошових коштів"		МСБО 21 Вплив змін валютних курсів.		МСБО 29 Фінансова звітність в умовах гіперінфляції	
2 рівень – Національні нормативно – правові документи					
Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"	Закон України "Про банки і банківську діяльність"	Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»	Податковий кодекс	Закон України «Про Національний банк України»	Господарський кодекс
3 рівень – Підзаконні нормативно – правові акти					
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 22 «Вплив інфляції»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 21 «Вплив змін валютних курсів»	
4 рівень – Інструкції, положення державного рівня					

Рис. 2. Рівні нормативно-правового регулювання операцій

Перед головними бухгалтерами розрізі даного питання постає головне завдання при плануванні руху грошових коштів, а саме: перевірка реальності джерел надходження коштів на підприємство, оцінити обґрунтованість понесених витрат та узагальнити інформацію про їх виникнення та синхронність, оцінити потребу в залученні позикових коштів, який може бути складений прямим або непрямим способом, також крім вищезазначеного плану можна формувати короткостроковий план, наприклад на місяць, квартал та його зображати у вигляді платіжного календаря.

Для того, щоб ефективно складати платіжний календар, бухгалтеру потрібно здійснювати контроль над інформацією про витрачені кошти і середні залишки на день, вивчати стан ринкових цінних паперів підприємства, також необхідно здійснювати оцінку залишків коштів на банківських рахунках, дослідити планові надходження та виплати майбутніх періодів на підприємстві.

Крім проведеного дослідження нормативно правових актів і законів доцільно встановити рівні нормативно-правового регулювання обліку безготівкових розрахунків, як узагальнені на рис.1.2.

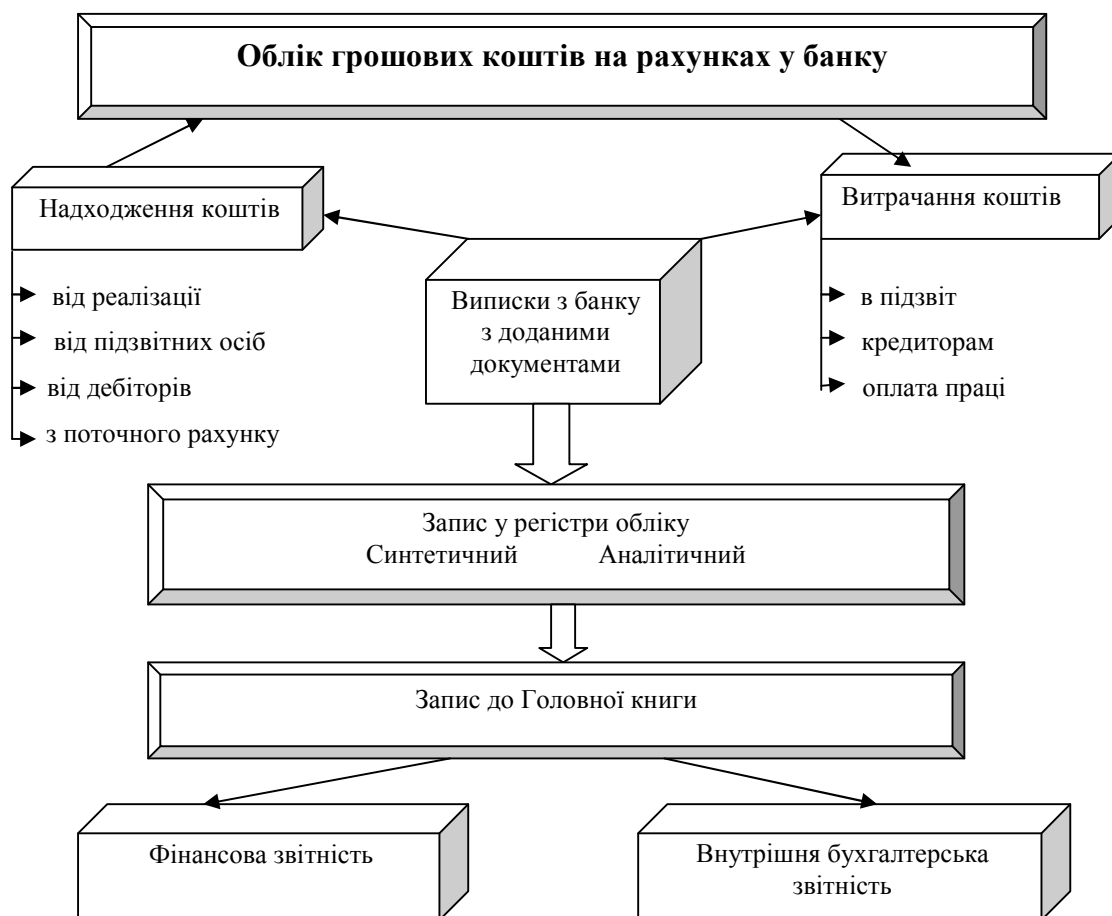

Рис. 3. Документообіг розрахунків з банком [7]

На основі проведеного дослідження визначено, що основними проблемами формування якісної облікової інформації є:

- 1) відсутність нормативних актів, що регулюють бухгалтерський облік монетарних активів;
- 2) недосконалість нормативного регулювання бухгалтерського обліку складових монетарних активів, що, водночас, призводить до викривлення інформації про монетарні активи в національній валюті.

Документообіг з обліку операцій на рахунках в банку визначено на рис. 2. На рис. 3 наведено документообіг розрахунків через рахунок в банку. Слід зазначити, що більшість розрахунків підприємства здійснюють саме через рахунки в банку, тому актуальність обліку грошових коштів в касі втрачають свою цінність.

На сьогодні в Україні існує досить багато нормативно-правових актів, що регламентують облік грошових коштів та їх потоків. Проте для більш ефективної організації обліку необхідно здійснити гармонізацію українського законодавства відповідно до вимог МСФЗ.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996–XIV зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679–XIV зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Про застосування електронних контрольно-касових апаратів і товарно - касових книг при розрахунках із споживачами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України. Прийнятий 13.07.2000р. №1927–III URL: http://zakon.rada.gov.ua-478/jdjjfjgg*dgbhggg/fgjhh.fg45hh/

4. Положення про ведення касових операцій у національній валюті України: Постанова НБУ від 15.12.2004 р. № 637. URL: http://zakon.rada.gov.ua_14557/84.1.klll/_yuiiiggf-gf4g1g444/
5. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України: Постанова НБУ від 30.12.1998 № 566-URL: http://zakon.rada.gov.ua_tytyr_cgfggf/dfgg/x454685/dfghh4g121ghh
6. Про порядок відкриття і використання рахунків у національній та іноземній валюті: інструкція НБУ від 18.12.1998 № 527.URL: http://zakon.rada.gov.ua_4578b/b8v5b5gf--b54
7. Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова НБУ від 29.03.201 № 135. URL: http://zakon.rada.gov.ua/fghgh/eee/r/h/gd/rg//fgy/um/dt112f2g**_
8. Порядок реєстрації та ведення книг обліку розрахункових операцій і розрахункових книжок: Наказ ДПАУ від 01.12.2000 № 614. -URL: <http://zakon.rada.gov.ua/dddggh/gh/j/j/yyy/hj/k44>
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1«Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. № 73 із наступними змінами та доповненнями.//URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 "Звіт про рух грошових коштів" - URL: http://ppppp/dftyh/xfgh/bgh/bbb/_15v,///bv

СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Хортюк А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Євдошак В. І.

У статті розкрито основні аспекти удосконалення синтетичного та аналітичного обліку фінансових результатів на підприємствах сільського господарства. Досліджено особливості бухгалтерського обліку доходів та витрат в аграрному секторі України.

The article reveals the main aspects of improving the synthetic and analytical accounting of financial results in agricultural enterprises. Peculiarities of accounting incomes and expenses in the agricultural sector of Ukraine are investigated in the article.

Актуальність даної теми полягає в тому, серед спектру основних цілей, які ставить перед собою аграрне підприємство, передове місце відноситься позитивному фінансовому результату – прибутку, оскільки саме даний показник виступає в ролі ключового джерела утворення фінансових ресурсів загалом. Безпосередньо показник чистого прибутку утворюється на останній стадії кругообігу господарських коштів. У відповідності до зазначеного саме прибуток являє собою підсумок усієї господарської діяльності аграрного підприємства та у комплексному форматі відображає усі її аспекти. В умовах зростання прибутку сільськогосподарське підприємство отримує, так званий базис для сприяння ходу процесу розширеного відтворення в аграрному секторі. В силу чого вдається забезпечити задоволення соціальних та матеріальних потреб власників та працівників аграрного суб'єкта ринку. Окрім того, од системи способів обчислення величини прибутку та сукупності методів аналізу показників прибутку будуть залежати рішення, що приймаються при керуванні сільськогосподарським виробництвом.

Метою статті є обґрунтування необхідності удосконалення системи обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес синтетичного та аналітичного обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань удосконалення бухгалтерського обліку фінансових результатів на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення системи бухгалтерського обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах знаходять своє відображення у працях провідних вітчизняних та закордонних вчених економістів: Р.А. Алборова, Л.В. Донцова, Н.Т. Лабинцева, М.В. Мельник, В.Д. Новодворського, Л.В. Попова, Ж. Рішара, Г.В. Савицької, І.Т. Трубіліна, А.Н. Хоріна, Л.І. Хоружия, Г.Н. Ясенко, а також багатьох інших. Проте варто відмітити ту обставину, що Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку та низка інших нормативних актів щодо обліку відображення інформації про фінансові результати діяльності аграрних підприємств теж містять низку протиріч.

Результат досліджень. В ході здійснення діяльності аграрні підприємства керуються чинним нормативним простором, що чинить безпосередню ключову роль на побудову системи бухгалтерського обліку фінансових результатів діяльності. Варто відмітити, що особливості діяльності аграрних суб'єктів відіграють ключову роль при організації обліку, в тому числі й результатів діяльності. Першочергово це обумовлене тим, що в ході процесу аграрного виробництва ключову роль посідають «живі організми», а також низка продуктів їх життєдіяльності та існування. Для яких процес здійснення оцінки має також свої специфічні особливості, в силу чого у працях вітчизняних та зарубіжних вчених приділяється багато уваги саме питанням дослідження даної ділянки облікового циклу. Таким чином, слід зазначити, що при формуванні кінцевих фінансових результатів аграрного підприємства важливим є суворе дотримання принципів та правил обліку, що слід виконувати у відповідності до регламентації нормативної бази.

В системі фінансового обліку аспекти визнання, оцінки й класифікації доходів визначені чинним нормами П(С)БО 15 «Дохід» [1]. Трактуючи поняття «дохід» надає й інше Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». У відповідності до вищезазначених національних Положень, категорія «дохід» характеризується у формі приросту економічних вигод, або тенденцій скорочення суми зобов'язань, що відповідно спонукає збільшення

величини капіталу, який знаходиться у власності агрофірми. Знову ж таки не приймають до відома зростання останнього при внесенні внесків власниками.

Аналогічним чином, як і для витратної складової, доходи од первинного визнання аграрної продукції, а також біологічних активів при коливання їх справедливої вартості на аграрного підприємства обліковуються у відповідності до національного П(С)БО 30 «Біологічні активи» [3].

Також важливим моментом при побудові системи обліку доходів є врахування основних принципів щодо їх відображення. Зокрема першочерговим принципом є принцип їх нарахування та відповідності в обліковому процесі, який за своїм змістом полягає в тому, що затрати й доходи та результати діяльності фіксуються у момент їх появи, при цьому не враховується момент поступлення коштів. В свою чергу відповідність проявляється у тому, що при формуванні показника чистого фінансового результату співставлення проводять між доходами та тими витратами, які агрофірма понесла для отримання таких доходів у тотальному періоді.

Взяття до уваги такого класичного принципу, як «превалювання змісту над формою» передбачає те, що дохід від реалізації аграрної продукції на фірмі визнається або на момент відвантаження сільськогосподарської продукції, або ж навпаки після його здійснення.

Серед важливих двох умов визнання доходу п.5 П(С)БО 15 [1] визначає: першочергово – зростання економічних вигод; а також – достовірність застосування процедур їх оцінки суб'єктом господарювання. Також зазначене національне Положення, передбачає спектр надходжень, що не можуть бути визнані в якості доходу. Серед них, зокрема: суми ПДВ, інших податкових платежів; сум авансу в рахунок здійснення передоплати за сільськогосподарську продукцію та низка інших платежів.

Специфіка господарської діяльності ПП СФ «Інтерагроком» також чинить суттєвий вплив на систему документообігу. Зокрема при продажі яблук досліджувана агрофірма використовує ТТН на транспортування зерняткових, Типової форми №ТНСГ-4, ПКО, банківські виписки, контракти на здійсненні операцій купівлі-реалізації, платіжні вимоги, а також низка довідкових відомостей облікової служби.

Згідно Плану рахунків на ПП СФ «Інтерагроком» для обліку доходів застосовуються рахунки класу 7 «Доходи і результати діяльності». Перш за все при відображенні доходів від основного виду операційної діяльності застосовується рахунок 70 «Доходи від реалізації», із таким поглибленням:

- 701.1 «Дохід од продажу зерняткових плодів в с. Н.Станівці»;
- 701.2 «Дохід од продажу зерняткових плодів в с. Тернавка»
- 701.4 «Дохід од виконання робіт, надання послуги».

Зростання сукупного доходу в обліку відображається у кредиті субрахунків 701 та 703, у дебеті – відображають суми ПДВ, акцизів тощо, а також при закритті даних субрахунків дебетовий оборот переносять ляхом списанням на рахунок 79.

Також ПП СФ «Інтерагроком» при узагальненні даних про доходи від продажу продукції рослинництва застосовує окремі форми спеціальних Реєстрів (Тип.форм №11.1 с.-г, 11.3 с.-г.).

Агрофірма одержує низку інших операційних доходів, інформація про які фіксується на однойменному рахунку 71, до якого відкрито передбачені Інструкцією про застосування Плану рахунків №291 субрахунки 710, 711, 714. Операції щодо відображення сум отриманих доходів від продажу іноземної валюти на агрофірмі зазначають на субрахунку 711, зокрема інформація про одержані суми таких доходів зазначається у кредиті.

Основні господарські операції ПП СФ «Інтерагроком» по відображенню доходів нами зазначено в додатку 7. Для даної ділянки важливим регістром обліку є Журнал №11 с.-г., до якого також на додаток використовуються спеціальні макети Відомостей.

Оскільки агрофірма здає у фінансову оренду основні засоби, то в обліку суми отриманих інших доходів обліковують на субрахунок до рахунку 73 «Інші фінансові доходи», а саме 732, для відображення сум отриманих процентів, за здійснення зазначених орендних операцій.

Щодо виникнення суми заборгованості дебіторів за орендними операціями фінансового характеру, то в таких обставинах виникає курсова різниця, що носить не операційну природу. Для відображення доходу од таких операцій на ПП СФ «Інтерагроком» застосовується субрахунок 744. На даній ділянці використовується національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №21.

Досліджувана агрофірма при отриманні таких доходів в поточному періоді, які слід віднести до перспективних доходів відображає їх в обліку на субрахунок 691 «Доходи майбутніх періодів в селі Тернавка», тобто використовується субрахунок з класу 6 «Поточні зобов'язання».

Основною ділянкою вивчення у даній випускній кваліфікаційній роботі виступає облік фінансових результатів, який ПП СФ «Інтерагроком» також використовується рахунок 79, у класі 7. Як вже було нами відмічено у параграфі 2.1 випускної кваліфікаційної роботи у кредит рахунку 79 списують доходи (на основі закриття дебетових оборотів за рахунками 70,71, 73-74), а в дебет рахунку 79 – навпаки витрати (90 – 94, 97), також у дебеті фіксується сума податку на прибуток. Сформоване в кінці періоду сальдо за рахунком 79 переносять на рахунок 44.

Сільськогосподарська фірма «Інтерагроком» відображає фінансові результати в ході операційної діяльності на субрахунок 791:

- 791.1 «Фінансові результати од здійснення операційної діяльності (яблуневі насадження в с. Н.Станівці (зерняткові));
- 791.2 «Фінансові результати од здійснення операційної діяльності (яблуневі насадження в с. Тернавка (зерняткові)).

До кредиту субрахунку 791 переносять суми у порядку закриття рахунків з обліку доходів (70, 71), а у дебеті – рахунків витрат (90 – 94).

Для того, що відобразити фінансовий результат од іншої звичайної діяльності на сільськогосподарській фірмі застосовується субрахунок 793.

Абсолютна величина чистого прибутку формується шляхом співставлення доходу од продажу (рах.

70) та собівартості (рах. 90). Варто відмітити, що лише наприкінці поточного року здійснюють закриття рахунку 90, тобто лише тоді, коли сільськогосподарська фірма обчислює показник фактичної собівартості продажу агропродукції. За таких обставин, фінансовий результат на обчислюється на сільськогосподарській фірмі на базі показника планової собівартості продажу, рівень якої приводиться до фактичного рівня. Ця процедура здійснюється тільки одноразова наприкінці поточного періоду, що цілком характерно для сектору рослинництва.

Визначений чистий фінансовий результат діяльності агрофірми у формі нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) обліковують на рахунок 44.

На рахунок 44 у кредит відносяться зростання сукупної суми прибутку, а в дебеті – понесені суми негативних чистих фінансових результатів. Планом рахунків визначено до даного рахунку три субрахунки: 441 – 443. Перші два субрахунки відповідно для відображення сум прибутків та збитків, а третій – для споживання сум чистого прибутку, у разі його одержання в періоді.

До числа облікових регістрів на даній діяльності варто віднести Журнал № 11 с.-г., №12 с.-г., з яких дані переносяться у Головну книгу агрофірми.

Висновки. Заключний етап облікового циклу – це складання публічної фінансової звітності, статистичної та податкової звітності. Інформація про чисті фінансові результати, а також саму поетапну процедуру їх формування узагальнює форма Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

Даний етап облікового циклу регламентується вимогами НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Форма даного звіту охоплює чотири основні розділи: Розділ I «Фінансові результати»; Розділ II «Сукупний дохід»; Розділ III «Елементи операційних витрат»; Розділ IV «Розрахунок показників прибутковості акцій» [4]. Форма Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) зорієнтована на зовнішніх користувачів облікових інформаційних потоків. Основні методичні аспекти відображення облікової інформації у даному Звіті у відповідності до вимог.

Список використаних джерел:

1. Дохід : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 29.11.1999р. №15. Дата оновлення : 27.06.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 25.10.2020).
2. Витрати : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 29.11.1999 р. №16. Дата оновлення : 27.06.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 27.10.2020).
3. Біологічні активи : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 18.11.2005р. № 30. Дата оновлення : 12.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення: 24.10.2020).
4. Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств : Наказ, Рекомендації, Міністерство аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> (дата звернення: 22.10.2020).
5. Михайлов М.Г., Баранік О.О., Мельник О.А. Проблемні питання впровадження П(С)БО 30 «Біологічні активи» // Облік і фінанси АПК. 2017. №12. С.100 – 107.
6. Вороніна О.О. Управління фінансовими результатами діяльності підприємства // Вісник ХДТУ. 2016. №4 (32). С. 124 – 132.
7. Ковальов В.В. Облік і аналіз фінансових результатів діяльності підприємств : монографія. Москва : МУГ, 2014. 342 с.
8. Кошельок Г.В., Янковий В.О. Факторний аналіз прибутку підприємства // Вісник Житом. держ. технолог. ун.-ту. 2018. № 3(53). С. 122 – 127.
9. Головков Є.П. Системний аналіз в управлінні прибутковістю бізнес-процесів регіонів // Економіка та інновації. 2018. №12 (33). С. 27 – 36
10. Клименко О.П. Оцінка біологічних активів та її вплив на фінансові результати // Вісник ЖДТУ : Економіка, управління та адміністрування. 2011. Ч.1. С.105 – 110 URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/65203> (дата звернення: 21.10.2020).

ОБЛІК ОБОРОТНИХ АКТИВІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Хромюк В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Маначинська Ю. А.

У статті розкрито основні аспекти бухгалтерського обліку оборотних активів на підприємствах сільського господарства. Досліджено особливості бухгалтерського обліку запасів, грошових коштів, дебіторської заборгованості в аграрному секторі України.

The article reveals the main aspects of accounting for current assets in agricultural enterprises. Peculiarities of accounting of stocks, cash, receivables in the agricultural sector of Ukraine are investigated in the article.

Актуальність даної теми полягає в тому, потенціал перспективного розвитку аграрних суб'єктів формує нові інноваційні підходи до правил їх поведінки на сільськогосподарському ринку України. За таких обставин, безумовно, задля підвищення ефективності прийняття управлінських рішень вкрай необхідною стає саме обліково-аналітична інформація про найважливіші процеси в сільськогосподарському виробництві, основні господарські операції, стан ресурсного потенціалу аграрного підприємства в цілому, а також про його використання в ході сільськогосподарського циклу, про існуючі потенційні можливості та сукупність основних джерел забезпечення таких можливостей.

Надзвичайно важливе місце в системі всебічного сприяння розвитку сільськогосподарського виробництва та фінансово-господарської діяльності займають оборотні активи, та рівень їх участі в загальному обороті. Фактична наявність оборотного майна, що утримується керівниками вищих ланок керування бізнес-процесами в аграрному секторі, повинна бути завжди достатньою для забезпечення поточної виробничої потужності. В силу таких обставин, виникає потреба у формуванні дієвої системи обліку, аналізу та контролю за їх станом та ефективним використанням.

Метою статті є обґрунтування необхідності удосконалення системи обліку оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес синтетичного та аналітичного обліку оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних й прикладних проблем з питань удосконалення бухгалтерського обліку оборотних активів на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу дослідженню економічних, організаційних, облікових аспектів пов'язаних із формуванням інформації про оборотні активи, приділяли у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М.Ф. Ван Бред, Й. Бетге, І.Л. Бреславцева, М.А. Вахрушина, А.Г. Грязнова, Д.А. Ендовицький, В.Б. Івашкевич, В.В. Ковальова, В.А. Кузьменко, Л.І. Кулікова, М.І. Кутер, Д. Кондуел, А.Д. Ларіонова, М.В. Мельник, Є.А. Мизоковська, О.А. Міронова, Б. Нідлз, В.Д. Новодворський, Ж. Рішар, Я.В. Соколов, Т.А. Ткач, М.Л. Федорова, С. Хендріксена та інших. Здійснена детальна оцінка низки теоретичних, методичних та практичних напрацювань в області окресленої проблематики показала, що дана ділянка потребує подальших ґрунтованих досліджень. Досить недостатньо розкритими виступають проблемні аспекти визначення нерівномірності й доцільності вкладень в оборотні активи та відображення зазначених фактів в системі публічної фінансової звітності сільськогосподарського суб'єкта.

Результат досліджень. У складі оборотних активів аграріїв важливе місце належить запасам аграрних підприємств, до складу яких входять: матеріали на складах, паливно-мастильні матеріали, запасні частини, матеріали аграрного призначення (с/г), саджанці, МШП, основне аграрне виробництво (зерно, яблукові плоди), аграрна продукція. Згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку [1] та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2] для узагальнення інформації про перелічені на початку параграфу об'єкти обліку призначено рахунок 20 «Виробничі запаси», до якого на агрофірмі поглиблено деталізацію відображення та відкрито:

201.2 «Матеріали на складах агрофірми»

203.1 «Паливно-мастильні матеріали агрофірми»

205.1 «Будівельні матеріали агрофірми»

207.1 «Запасні частини агрофірми»

208.1 «Матеріали сільськогосподарського призначення»

208.2 «Гній»

208.3 «Саджанці»

209.1 «Інші матеріали агрофірми».

У відповідності до вимог Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [2] у дебеті зазначеного вище рахунку накопичують облікові відомості про загальну сукупну вартість оприбуткування запасів сільськогосподарського та іншого виробничого призначення, а в кредит – сукупну суму їх витрачання в ході аграрного виробництва, а також здійснена уцінка їх первісної вартості в ході виробничого циклу.

Переважна більшість запасів виробничого спрямування придбається агрофірмами у вітчизняних постачальників, а щодо саме виробничих запасів аграрного спрямування, то їх виробництво здійснюють на самій досліджуваній агрофірмі. Розглянемо більш детально окремі їх складові.

Так, щодо ділянки обліку, таких об'єктів, як матеріали, що знаходяться на складах агрофірми, то для цього призначений відповідний субрахунок 201 «Матеріали на складі», на якому й відображають переміщення в ході виробничого процесу матеріалів, як основного й допоміжного спрямування. Саме вони є необхідними компонентами при формуванні собівартості сільськогосподарської продукції, або ж є потрібними компонентами в ході безпосереднього процесу вирощування яблуневих плодів та пшениці озимої на досліджуваній агрофірмі.

Що стосується паливно-мастильних матеріалів агрофірми (ПММ), а саме: бензин за основними марками, дизельне пальне, то вони відіграють важливу роль в агросекторі, їх відображають на рахунку 203 «Паливо».

Бухгалтерський аналітичний облік нафтопродуктів на досліджуваній агрофірмі здійснюють у детальному розрізі за основними видами, окрім того поглиблення деталізації про ПММ здійснюють у розрізі матеріально відповідальних осіб (МВО) аграрного підприємства.

На наступному субрахунку до рахунку 20 «Виробничі запаси», а саме 205 «Будівельні матеріали» на агрофірмі організовують бухгалтерський облік різноманітних конструкцій, деталей та вузлів сільськогосподарського обладнання, яке встановлюється з метою здійснення робіт капітального характеру при будівництві об'єктів, а також при проведенні різних видів будівельно-монтажних робіт.

На субрахунку 207 «Запасні частини» здійснюють облік таких об'єктів, як запасні частини, до них відносять: запасні частини, що потрібні для проведення ремонту тракторів, комбайнів, запасної гуми до колісних транспортних засобів (КТЗ) агрофірми. Наявні на агрофірмі мінеральні добрива, а також низку засобів, які безпосередньо призначені для захисту сільськогосподарських рослин відображаються на субрахунку 208 «Матеріали с/г призначення». Сукупну суму понесених таких матеріалів списують на витрати аграрного виробництва оформляють спеціальним документом «Актом про використання добрив (бактеріального, органічного та іншого походження), а також хімічного захисту рослин в аграрному секторі». До даного субрахунку агрофірма поглиблює аналітику шляхом відкриття субрахунку третього порядку 208.3 «Саджанці», який призначений для накопичення облікової інформації про придбані або вирощені власними силами саджанці.

Система аналітичного обліку цінностей матеріального характеру на агрофірмі базується на веденні спеціальних сальдових Відомостей, які працівники облікового апарату заповнюють спеціальну форму Звіту про рух цінностей (тип. форма № 12). Основним обліковим регістром, який призначений для узагальнення

інформації про запаси виробничого спрямування є Журнал №10.1 с.-г., відомості з якого в кінцевому вигляді узагальнюються в Головній книзі, що в середовищі «1С» має форму Аналізу рахунку 20 «Виробничі запаси».

Загальна сукупна сума затрат та безпосередньо зерняткових (яблуневих) плодів агрофірми відображається на спеціальному субрахунку 231 «Основне виробництво», при цьому в дебеті – акумулюють понесені прямі затрати під урожай перспективних періодів та поточного періоду (в тому числі), а вже в кінці поточного періоду у дебет 231 також списують обчислену різницю між плановим та фактичним рівнем собівартості робіт та послуг допоміжних виробництв агрофірми, а також сукупна сума загальновиробничих затрат. Тобто, у кінці звітного періоду на 231 субрахунку акумулюються всі затрати, які були понесені при вирощуванні аграрної продукції. Така методика дає змогу здійснити калькуляцію собівартості продукції рослинництва в розрізі основних сортів, що вирощуються.

Також вітчизняні агрофірми мають доволі великі площі посівів пшениці (озимої), для відображення такої інформації застосовувався відповідний субрахунок 231.3 «Основне виробництво (озима пшениця)», при цьому надходження зерна за результатами зібраного врожаю відображають за початковою «бункерною» загальною вартістю. Вслід за процедурою сушіння та сортування зібраного врожаю зерна сукупну суму затрат, які виникли в результаті їх доробки сторнують за наступним проведенням: Дт 20 «Виробничі запаси» Кт 231 «Основне виробництво (зерно)», підставою для відображення на рахунках обліку такої операції є такий первинний документ, як «Акт сортування та сушіння продукції рослинництва» (в даному випадку зернових культур). Для відображення в бухгалтерському обліку процедури первинного визнання аграрної продукції, а також додаткових біологічних активів, що отриманні в ході здійснення аграрного виробництва застосовується одинишменний рахунок 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва». У дебет якого акумулюється сукупна сума оприбуткованої аграрної продукції, тоді як в кредиті – її реалізація агрофірмою, або вибуття внаслідок здійснення подальшої переробки, або ж внутрішнього споживання в ході сільськогосподарського виробництва. Тобто на агрофірмі зібраний врожай яблуневих плодів відображають проведенням: Дт 27 Кт 23.

Облік аграрної продукції здійснюють за плановою собівартістю. Проте в кінці звітного періоду заплановану собівартість доводять до фактичного рівня. При переміщенні аграрної продукції у складські приміщення оформляються спеціальні Накладні на відпуск (тип. форми №11).

Наступна важлива складова оборотних активів агрофірм – це грошові кошти, розгляд облікових аспектів відображення якої слід розпочати з ділянки бухгалтерського обліку касових операцій, що відображається на субрахунку 301 «Готівка в національній валюті». Оскільки субрахунок активний, то цілком зрозуміло, що за дебетом – відображають поступлення коштів на агрофірму, а за кредитом – їх видачу агрофірмою з каси у періоді. Для узагальнення облікових даних про операції у касі агрофірми застосовується спеціальний обліковий регістр – Журнал № 1 с.-г., який ведеться за субрахунком 301 «Готівка в національній валюті». Окрім того до даного облікового регістру відкрита спеціальна відомість 1.1. с.-г., дані з якого переносять до Головної книги, що в продукті «1С» має автоматизований формат.

Першочерговою підставою при відображенні здійснених аграрним підприємством операцій на рахунках у банку є Виписка банку з відкритого там поточного рахунку, до якої, у свою чергу, підставами є такі первинні документи, як: платіжні доручення, чеки, об'яви на внесок готівкових коштів на відповідний розрахунковий рахунок. Саме виписка із поточного рахунку виступає основою при організації аналітичного обліку на агрофірмі. Щодо облікових регістрів, то інформація про здійсненні безготівкові операції за рахунком 31 відображається у Журналі №2 с.-г.

Із рахунку в іноземній валюті агрофірми здійснюють розрахунки за матеріальні цінності із закордонними постачальниками. За таких умов у документах при відображенні таких операцій, обов'язково окрім іноземної валюти вказується гривневий еквівалент коштів до сплати за курсом НБУ на дату валютування. Окрім того, агрофірма здійснює реалізацію валюти на фінансовому ринку України, суму коштів в іноземній валюті перераховують в банківську установу, для здійснення подальшої їх реалізації (також за офіційним курсом НБУ на дату валютування), яку зараховують у Д-т рахунку 33 «Інші кошти» (33.4 «Грошові кошти в іноземній валюті») та К-т 31 «Рахунки в банках» (312.1 «Поточні рахунки в Євро»).

Сума курсової різниці, яка виникла із заборгованості засновників агрофірми у валюті щодо виконання зобов'язань перед нерезидентами відображається з відповідною деталізацією субрахунків до рахунку 71 та 94.

Дебіторська заборгованість є досить важливою складовою оборотних активів агрофірми, вона є важливим показником розрахункової дисципліни. Безпосередньо бухгалтерський облік розрахунків із покупцями на агрофірмі ведуть на субрахунок третього порядку 361.4 «Розрахунки із вітчизняними покупцями агрофірми», у дебеті якого відображають продажну вартість аграрної продукції, що реалізована на ринку, у кредиті – сукупну суму отриманих агрофірмою платежів, що поступили на поточні рахунки у банках, чи можливо безпосередньо у касу агрофірми.

Працівники агрофірми можуть направлятися у відрядження, при цьому їм видають певні суми коштів під звіт. Для відображення таких сум в обліку ведуть субрахунок 37.2 «Розрахунки із підзвітними особами», що відкритий до рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами». У разі сформованого дебетового сальдо підзвітні суми відображаються у складі оборотних коштів, при кредитовому залишку – у складі зобов'язань агрофірми.

Висновки. Дослідження особливостей ведення бухгалтерського обліку та оцінки виробничих запасів аграрного призначення, дає змогу зазначити, що дана ділянка на агрофірмі здійснюється суворо із додержанням таких нормативних документів, як Н(П)СБО 1 [3], П(С)БО 9 [4], П(С)БО 10 [5], П(С)БО 30 [6] та безпосередньо самого Плану рахунків й відповідної Інструкції, що його використання суб'єктами господарювання [1; 2]. Специфіка аграрного сектору обумовлює застосування досліджуваною й характерних рахунків, зокрема у складі запасів, окрім виробничих запасів та МШП, з'являється такий

об'єкта, як аграрна продукція, що знаходить в системі обліку узагальнення на рахунку 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва», облік якої у відповідності до Наказу про облікову політику в ході відпуску у виробничий процес здійснюють за середньозваженою вартістю, а збут – за цінами продажу на ринку. Щодо додаткових біологічних активів, то їх оцінку агрофірма проводить за справедливою вартістю, остання відштовхується од цін активного ринку.

Список використаних джерел:

1. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291 : Інструкція. Дата оновлення : 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкції по його використанню : Наказ МФУ від 30.11.99р. № 291 : Дата оновлення : 09.12.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 18.10.2020).
3. Загальні вимоги до фінансової звітності 1: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 07.02.2013р. №73. Дата оновлення : 31.05.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 19.10.2020).
4. Запаси : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 від 20.10.1999р. №246. Дата оновлення : 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
5. Дебіторська заборгованість 10: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 08.10.1999р. №273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 24.10.2020).
6. Біологічні активи : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 18.11.2005р. № 30. Дата оновлення : 12.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення: 24.10.2020).
7. Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств : Наказ, Рекомендації, Міністерство аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> (дата звернення: 17.10.2020).

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

Цуркан В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Облік і оподаткування»

Наук. кер. – Лучик С. Д.

Стаття присвячена розкриттю сутності «дебіторська заборгованість підприємства». Проведено аналіз стану і структури підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», визначення шляхи прискорення оборотності дебіторської заборгованості, зменшення терміну її погашення підприємства.

The article is devoted to the disclosure of the essence of "receivables of the enterprise". The analysis of the condition and structure of the enterprise of PJSC "Chernivtsi Oil and Fat Plant", determination of the way to accelerate the turnover of receivables, reducing the term of its repayment of the enterprise.

Актуальність теми. Однією з ключових проблем підприємства є управління фінансовими ресурсами, що може бути пов'язане з великими обсягами дебіторської заборгованості, яка суттєво впливає на його фінансовий стан. Чітко налагоджена організація обліку та здійснення аналізу зміни обороту дебіторської заборгованості надають можливість визначити резерви зменшення потреби в оборотних коштах шляхом прискорення розрахунків. Саме тому дослідження теоретичних основ обліку та аналізу дебіторської заборгованості залишаються актуальними.

Метою статті є аналіз стану і структури дебіторської заборгованості підприємства та розробка пропозицій щодо прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є процеси управління дебіторською заборгованістю підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних і практичних засад обліку дебіторської заборгованості підприємства.

Дослідженню сутності дебіторської заборгованості, класифікації та аналізу було присвячено чимало праць науковців, серед яких М.Д. Білик, Н.І. Верхоглядова, З.В. Гуцайлюк, Й.Я. Даньків, Л.М. Кіндрацька, В.М. Костюченко, О.В. Лишиленко, І.М. Парасій-Вергуненко, М.С. Пушкар, І.Б. Садовська, В.П. Савчук, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко та інші автори та інші автори. Серед авторів відсутній єдиний підхід щодо формування сутності дебіторської заборгованості та її класифікації, що потребує подальших наукових досліджень.

Критична оцінка теоретичних досліджень з питань визначення сутності дебіторської заборгованості дозволила визначити, що дебіторська заборгованість – це частина активів підприємства, що являє собою контрактне зобов'язання юридичних та фізичних осіб, інших контрагентів перед даним господарським суб'єктом на певну дату і розглядається як засіб вилучений із обороту суб'єкта господарювання, що переданий контрагенту у якості кредиту. Вважаємо доцільним застосовувати комплексний підхід до характеристики дебіторської заборгованості як специфічного активу бухгалтерського обліку, який, окрім суто облікового, доповнюється податковим, юридичним та економічним трактуванням.

Питання обліку дебіторської заборгованості підприємств в Україні регулює ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість». В системі МСФЗ дебіторська заборгованість визнається як фінансовий актив, що є контрактним правом отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства. При порівнянні національних і міжнародних стандартів обліку з'ясовано, що оцінка поточної дебіторської заборгованості у вітчизняній практиці здійснюється на дату виникнення та на дату складання балансу за первісною вартістю або чистою вартістю реалізації відповідно. У зарубіжних країнах оцінка проводиться на дату виникнення, дату погашення та на дату складання балансу за сумою виставленого рахунку, з урахуванням знижки (за умови оплати в період дії знижки) та за сумою, скоригованою на знижку відповідно.

Вагому роль в управлінні дебіторською заборгованістю відіграють планування, організація та контроль розрахунків із дебіторами. Налагоджений облік та своєчасно проведений аналіз зменшують суму дебіторської заборгованості на підприємствах.

Проведемо аналіз дебіторської заборгованості ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2017-2019 рр. За досліджуваний період на підприємстві відсутня довгострокова дебіторська заборгованість.

Результати проведеного аналізу поточної дебіторської заборгованості підприємства засвідчили, що дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги збільшилась на 1283 тис. грн. Дебіторська заборгованість за розрахунками знижувалась за рахунок її складових. Дебіторська заборгованість за виданими авансами за три роки дослідження зменшилась на 40468 тис. грн. з бюджетом – на 7753 тис. грн. Інші складові дебіторської заборгованості за розрахунками відсутні. В загальному поточна дебіторська заборгованість зменшилась на 47049.

Щодо структури поточної дебіторської заборгованості, то у 2019 р. відбулись зміни: частка дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги збільшилась до 50,6% в загальній структурі. Дещо знизилась на 31,0% частка дебіторської заборгованості за виданими авансами і склала 48,0%. Частки іншої дебіторської заборгованості та заборгованості з бюджетом незначні – 1,4% і 0,1% відповідно.

Отже, при значному скороченні поточної дебіторської заборгованості в цілому та її складової – дебіторської заборгованості за виданими авансами, високою залишається частка дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (рис. 1). Це може свідчити про незважену кредитну політику підприємства; збільшення обсягу продажів; неплатоспроможність покупців і замовників тощо.

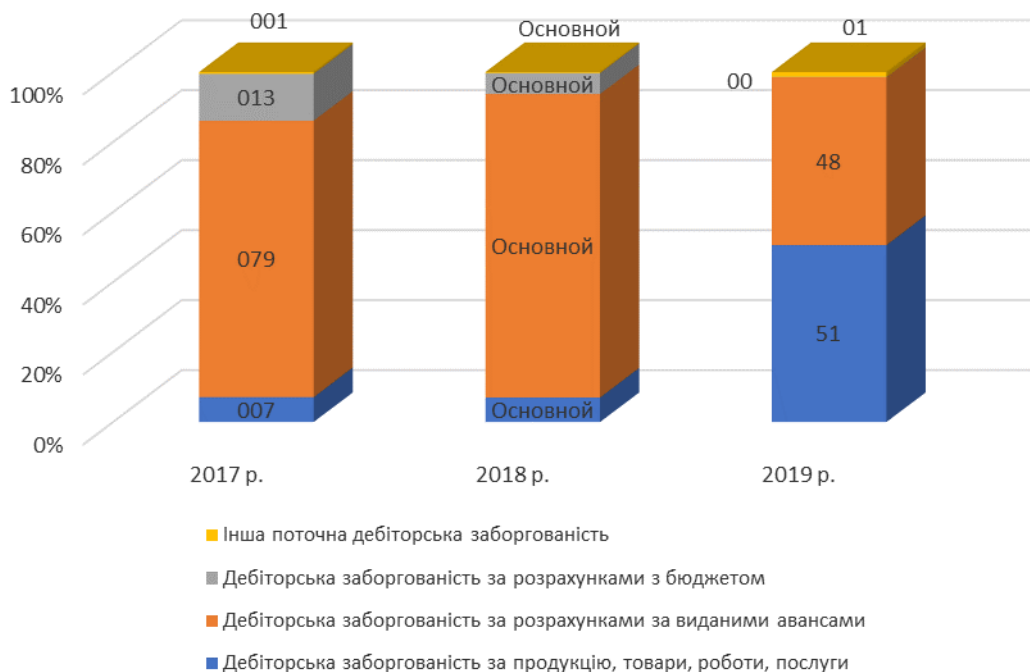

Рис. 1. Структура поточної дебіторської заборгованості ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» у 2017-2019 рр.

Для дослідження значимості дебіторської заборгованості для підприємства проаналізуємо частку дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» у 2017-2020 рр. Оборотні активи підприємства за 2017-2019 рр. зменшились на 27637 тис. грн. У структурі оборотних активів частка дебіторської заборгованості поступово зменшувалась. Якщо у 2017 р. вона складала 53,1%, 2018 р. – 82,4%, то у 2019 р. лише 30,8%. Це позитивне явище, оскільки різке збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців.

Отже, скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення. Якщо ж дебіторська заборгованість зменшується у зв'язку зі зменшенням відвантаження продукції, то це свідчить про зниження ділової активності підприємства [1, с. 202].

Для ефективного управління діяльності суб'єкта господарювання не тільки потрібно здійснювати кількісний аналіз показників оцінки поточного стану та стратегічно важливих перспектив управління активами підприємства. Доцільно застосовувати якісний аналіз. Основне його завдання – це виявлення видів продукції за якими виникає найбільша дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги найбільш важливих клієнтів (споживачів, посередників, постачальників) підприємства, основних видів продукції, за якими найчастіше виникає дебіторська заборгованість.

Проведемо аналіз стану дебіторської заборгованості в системі управління підприємством, який об'єднає зовнішній і внутрішній аналіз, виявлення ризиків і загроз щодо неповернення, визначення середньої величини дебіторської заборгованості, її частку у загальній сумі оборотних активів підприємства, оцінку дебіторської заборгованості за строками погашення тощо [2-3].

Отже, дані аналізу свідчать, що коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів впродовж періоду, що аналізується, обсяги надходжень від реалізації можуть вмістити в собі середній залишок дебіторів. Як бачимо, оборотність дебіторської заборгованості збільшилась до 19,0, тобто на 536,0%. Термін погашення дебіторської заборгованості підприємства зменшився з 120 днів до 19. Отже, це позитивне явище, оскільки чим триваліший період погашення, тим вищий ризик неповернення дебіторської заборгованості.

Порівняємо дебіторську і кредиторську заборгованість підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат». Якщо спостерігається перевищення кредиторської заборгованості проти дебіторської, то це позитивно впливатиме на фінансовий стан підприємства. Однак підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості. Якщо ж кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, то підприємство раціонально використовує засоби, тобто тимчасово залучає в оборот засобів більше, ніж відволікає з обороту. Бухгалтери вважають, що кредиторську заборгованість підприємство зобов'язане погашати незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Таким чином, аналізуючи дебіторську і кредиторську заборгованість, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, враховуючи конкретну виробничу ситуацію на підприємстві.

Результати аналізу неоднозначні. Якщо у 2018 р. поточна кредиторська заборгованість знизилась на 31747 тис. грн., або на 25,1%, то у 2019 р. знову спостерігаємо суттєве її збільшення на 33508 тис. грн., або на 36,5%. Отже, коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості у всі роки менше одиниці, що свідчить про значне перевищення останньої. У 2019 р. отримано коефіцієнт співвідношення 0,1.

Таким чином, аналізуючи дебіторську і кредиторську заборгованість, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, враховуючи конкретну виробничу ситуацію на підприємстві.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2019 р. показав, що загальне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською становить 114648 тис. грн.

Зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути через погіршення стосунків з клієнтами, а саме – через зменшення кількості покупців продукції. Проведення аналізу дебіторської заборгованості за строками непогашення дозволяє здійснювати контроль заборгованості підприємства та оперативно реагувати на підвищення її показників. За результатами аналізу можливо спрогнозувати повернення коштів дебіторами та імовірність набуття частини дебіторської заборгованості статусу сумнівної та безнадійної.

Таким чином, заборгованість дебіторів є досить специфічним активом, адже завжди присутній ризик неповернення такого боргу з об'єктивних та суб'єктивних причин, тому дебіторська заборгованість вимагає постійної уваги й контролю, особливо за умови зростання ризику її перетворення на безнадійний борг, що може стати причиною зниження платоспроможності через «вимивання» грошових коштів з обігу. Тому підприємству слід шукати оптимальні методи управління заборгованістю задля недопущення її перетворення на безнадійну та перевищення критично допустимого рівня для підприємства з урахуванням специфіки його діяльності, розміру та інших особливостей.

Список використаних джерел:

1. Dubrovs'ka, Ye. V. (2009). Doslidzhennya sutnosti ponyattya «Debitors'ka zaborhovanist'». Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu. Ser. Ekonomika, 2, 202-205.
2. Андреева Г.І. Роль аналізу поточної дебіторської заборгованості при оцінці обґрунтованості управлінських рішень. 2014. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52572>
3. Гангал Л.С. Основні проблеми та шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. URL: https://rus-nauka.com>18_EN_2009/Economics/48184.doc.htm.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Білобрицький А., Данчінська Н., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Ковалевич Д. А.

У статті розкрито сутність соціального захисту населення, його значення, напрямки розвитку. Проведено аналітичні дослідження видатків, проведених із місцевих бюджетів Чернівецької області. Описано принципи, функції та завдання соціального захисту населення. Обґрунтовано висновки та розроблено пропозиції щодо покращення системи соціального захисту та соціального забезпечення.

The essence of social protection of the population, its significance, directions of development are revealed in the article. Analytical studies of expenditures conducted from local budgets of Chernivtsi region were conducted. The principles, functions and tasks of social protection are described. Conclusions and developed proposals for improving the system of social protection and social security are justified.

Система соціального захисту – це сукупність правових, економічних та соціальних заходів, гарантованих Конституцією України, щодо створення та забезпечення здорового соціально-економічного мікроклімату для життя та розвитку як економічно активної частини населення, так і тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, гарантуючи обом групам соціальну безпеку (розвиток без війни і тероризму), соціальні зобов'язання, котрі ґрунтуються на соціальній справедливості й рівності прав.

У Конституції незалежної України визначено: "Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених цим законом" [1].

Дотримуючись принципів соціальної справедливості, система соціального захисту створює для всіх членів суспільства рівні умови, які перешкоджають негативному впливу середовища на людину та забезпечують гідну й соціально прийнятну якість їхнього життя.

Сьогодні держава – основний, але не єдиний інститут, який повинен сприяти формуванню здорового соціального мікроклімату в суспільстві, дбати про стабільне та безпечне життя громадян і надавати соціальний захист, що відповідає нинішнім потребам.

Курс на модернізацію соціального захисту населення шляхом формування такої моделі, котра відповідає ринковим відносинам в Україні, спричиняє необхідність поглибленого розроблення його теоретико-методологічних засад та практичних аспектів.

Проблеми розвитку системи соціального захисту відображені у працях вітчизняних учених-економістів: Н. Абакумова, Н. Борецької, В. Гейця, В. Гетьмана, О. Гупала, К. Дідківської, О. Длугопольського, Ю.Килимника, Е.Лібанової, І. Рудкевич, І. Сироти, А. Сіленко, А. Халецької, П. Шевчука та ін. Однак теперішній стан системи соціального захисту населення України засвідчує необхідність детальнішого аналізу й надання конкретних пропозицій щодо вдосконалення наявної системи у найближчій перспективі.

За роки незалежності в Україні практично сформований комплекс інститутів системи соціального захисту населення, який включає інститути економічної підсистеми, інститути соціальної підсистеми, інститути політичної підсистеми, інститути організаційної підсистеми та інститути правової підсистеми, що найбільш точно відображає функціональні складові вітчизняної системи соціального захисту населення як цілісної системи, яка має в своєму арсеналі різноманітні механізми й інструменти регулювання суспільних відносин. Серед них основне функціональне навантаження щодо забезпечення суспільно прийнятного рівня, споживання економічних благ і надання соціальних послуг нужденним верствам населення в залежності від їх соціально-економічного стану та потреб, належить соціальним правам, соціальним гарантіям, соціальним стандартам, нормативам і нормам.

Із місцевих бюджетів Чернівецької області за досліджувані роки використано на соціальний захист населення: у 2017 році - 3511060,2 тис. грн., у 2018 році видатки зросли на 39784,3 тис. грн. і склали 3550844,52 тис. грн., у 2019 році видатки у порівнянні з 2018 роком зменшились на 962898,5 тис. грн. і склали 2588946,0 тис. грн.

Найбільшу частку у структурі видатків на соціальний захист займали видатки на надання пільг та житлових субсидій населенню, зокрема у 2017 році вони склали 42,2%, у 2018 році - 40,0%, у 2019 році їх доля зменшилась і склала 13,5%. Досить велику частку займають видатки на надання допомоги сім'ям з дітьми малозабезпеченим, зокрема, у 2017 році вони склали 43,7%, у 2018 році - 35,3%, у 2019 році їх доля зменшилась і склала 46,4 %. Значно зросла частка витрат на надання допомоги на догляд за інвалідом 1,2 гр. Якщо у 2017 році вона склала 1%, у 2018 році - 10,2%, у 2019 році - 20,9%. Питома вага витрат на надання соціальних та реабілітаційних послуг у 2017 році склала 5,1%, у 2018 році - 5,8 %, у 2019 році - 8,6%.

Частка витрат на надання пільг та субсидій населенню на приб. тверд. палива складає від 2,5 % до 2,8%. Збільшується частка витрат на надання соціальних та реабілітаційних послуг від 5,1% у 2017р. до 5,8% у 2018 році, до 8,68% у 2019 році. Збільшилась частка витрат на надання пільг з оплати зв'язку інвалідам з 1,5% у 2017 році до 3% у 2019 році. Всі інші видатки на соціальний захист займають незначну питому вагу до 1%.

Фактично використано субвенцій для виплати допомог, надання пільг: у 2017 році - 1833405,9 тис. грн., у 2018 році-3148026,9 тис. грн., у 2019 році -2167900,7 тис. грн.

За роки незалежності в Україні практично сформований комплекс інститутів системи соціального захисту населення, який включає інститути економічної підсистеми, інститути соціальної підсистеми, інститути політичної підсистеми, інститути організаційної підсистеми та інститути правової підсистеми, що

найбільш точно відображає функціональні складові вітчизняної системи соціального захисту населення як цілісної системи, яка має в своєму арсеналі різноманітні механізми й інструменти регулювання суспільних відносин. Серед них основне функціональне навантаження щодо забезпечення суспільно прийнятого рівня, споживання економічних благ і надання соціальних послуг нужденним верствам населення в залежності від їх соціально-економічного стану та потреб, належить соціальним правам, соціальним гарантіям, соціальним стандартам, нормативам і нормам. Здійснений нами аналіз дає змогу дійти необхідних висновків стосовно необхідності:

- надання кожному членові суспільства прожиткового мінімуму й матеріальної допомоги тим, хто неспроможний подбати про себе;
- формування сприятливих умов, що дають змогу громадянам заробляти кошти для існування будь-якими законними способами;
- створення необхідних умов для підприємницької діяльності, стимулювання соціальної спрямованості її розвитку;
- сприяння в отриманні роботи відповідно до рівня кваліфікації фахівця, ефективної та якісної праці, справедливого заробітку, підвищення кваліфікації, зміни професії, оздоровлення і відпочинку;
- здійснення належної соціально-орієнтованої житлової політики, охорони здоров'я, освіти, материнства й дитинства;
- гарантування матеріального забезпечення людей старшого та похилого віку згідно з трудовим внеском;
- формування умов для реалізації інвалідам права на соціально належного рівня життя;
- захисту громадянських і політичних прав та свобод, котрі відповідають принципам правової демократичної держави;
- забезпечення стабільності громадського життя.

Впровадження всіх цих заходів сприятимуть покращенню системи соціального забезпечення населення.

Необхідною умовою сталого розвитку є соціальна стабільність в суспільстві. Економічне зростання значно залежить від стратегії та тактики державного регулювання, визначення пріоритетів і напрямів соціальної політики, адекватним ринковим відносинам, спрямованим на гарантування соціального захисту та безпеки населення. В умовах ринку та євроінтеграції визначальне питання, яке постає перед Україною, – прийняття прозорої та чіткої схеми дій щодо ефективного державного регулювання системи соціального захисту. Це має супроводжуватися формуванням високої якості життя та підвищення добробуту населення через запровадження високих соціальних стандартів і становлення здорового соціального клімату в державі. Як уже зазначалося, державна політика повинна відновити довіру суспільства до інститутів влади та віру в соціальну справедливість, що формується через використання економічно-правових важелів державного впливу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Верховна Рада України від 28.06.1996 р. №254/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Звітність про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки.

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Блаз Е., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Простебі Л. І.

У науковій статті здійснено моніторинг основних показників діяльності АТ «Банк Альянс» за 2017-2019 роки (активи і пасиви). Проведено аналіз прибутків АТ «Банк Альянс» за 2017-2019 роки. Запропоновано розробити інноваційну стратегію розвитку банкам в Україні, використавши кращий світовий досвід в напрямку цифровізації банківських послуг.

The scientific article monitors the main performance indicators of JSC "Bank Alliance" for 2017-2019 (assets and liabilities). An analysis of the profits of JSC "Bank Alliance" for 2017 - 2019. It is proposed to develop an innovative development strategy for banks in Ukraine, using the best world experience in the direction of digitalization of banking services.

Актуальність. В умовах кризових явищ в економіці актуальним питанням залишається аналіз закономірностей розвитку банківського сектору країни. Адже саме банківська система відіграє важливу роль у стабілізації економіки та забезпечує сталий економічний розвиток загалом. Тому тема, беззаперечно, є актуальною.

Метою статті є оцінка основних показників діяльності банківської установи (на прикладі діяльності АТ «Банк Альянс» за 2017-2019 рр.).

Об'єктом дослідження виступає діяльність АТ «Банк Альянс». **Предметом дослідження** є практичні аспекти функціонування банківської установи (практичні аспекти функціонування АТ «Банк Альянс»).

Значний внесок у дослідження питань функціонування банківського сектору присвятили низка науковців та практиків. Виокремимо таких вчених: Бочарова А. С. [1], Горідько О. В. [2], Дзюблюк О. [3], Коваленко В.В [4], Козлянченко О. [5], Майба Ю. [6], Якімова В. І. та інші. Проте, вважаємо, що дана тематика має великий теоретико-практичний потенціал, бо банківська система країни потребує постійного моніторингу через кризові явища в економіці.

За даними національного банку України (НБУ), за підсумками 2019 року найбільші прибутки задекларували Приватбанк (32,6 млрд. грн), Райффайзен Банк Аваль (4,75 млрд. грн), ПУМБ (2,62 млрд.

Фінанси, гроші і кредит

грн), Укрсиббанк (2,58 млрд грн), ОТП Банк (2,54 млрд грн), Сітібанк (2,21 млрд. грн), Креді Агріколь (1,73 млрд. грн), Альфа-Банк (1,59 млрд. грн), Укргазбанк (1,3 млрд. грн), Укрексімбанк (1 млрд. грн). (рис. 1). Почало оживати гривневе кредитування фізичних осіб. Приріст кредитів домогосподарствам за 2019 рік збільшився на 4,7% (або 9,3 млрд грн), до 205,3 млрд грн. При цьому кредити домогосподарствам у національній валюті зросли (на 24,1%, або 32,6 млрд грн), а в іноземній – зменшилися (на 38,4%, або 23,3 млрд грн). Середньозважена відсоткова ставка за кредитами у національній валюті домогосподарствам підвищилася до 35,8% (у грудні 2018 року – 33,1%).

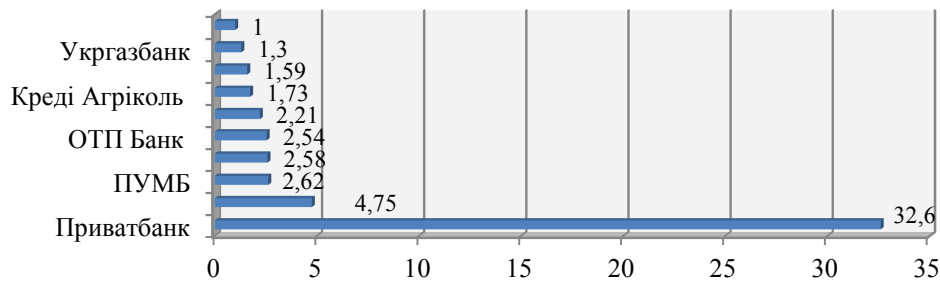

Рис. 1. Банківські установи України з найбільшими розмірами прибутків у 2019 році, млрд грн

Незважаючи на потік негативної інформації щодо COVID-19, зміни керівництва НБУ, девальвацію обмінного курсу з початку року майже на 18% та падіння доходів у реальному секторі економіки, основні ринки банківських послуг знаходяться у відносно стабільному стані. Залишки коштів з початку року збільшилися як у фізичних, так і у юридичних осіб [8]. Здійснимо моніторинг показники діяльності Акціонерного товариства «Банк Альянс» (АТ «Банк Альянс») за 2017-2019 роки – це універсальний банк, що надає повний спектр банківських послуг для юридичних та фізичних осіб.

Таблиця 1

Основні фінансові показники діяльності АТ «Банк Альянс» за 2017-2019 роки, тис. грн [7]

Балансові показники	Роки			Абсолютне відхилення, тис. грн.		Відносне відхилення, %	
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р./2018 р.	2019 р./2017 р.	2019 р./2018 р.	2019 р./2017 р.
Активи, в т.ч.	777264	2114167	3453459	1339292,0	2676195,0	63,3	344,3
Грошові кошти та їх еквіваленти	167755	368002	307444	-60558,0	139689,0	-16,5	83,3
Кредити та заборгованість клієнтів	430858	1398873	2347173	948300,0	1916315,0	67,8	444,8
Інвестиції в цінні папери	150103	297795	562404	264609,0	412301,0	88,9	274,7
Похідні фінансові активи	1085	1560	3646	2086,0	2561,0	133,7	236,0
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	-	450	450	-	450,0	-	-
Відстрочений податковий актив	552	2553	1202	-1351,0	650,0	-52,9	117,8
Основні засоби та нематеріальні активи	12863	21190	37159	15969,0	24296,0	75,4	188,9
Активи з права користування	-	-	31899	31899,0	31899,0	-	-
Інші активи	14048	23774	162082	138308,0	148034,0	581,8	1053,8
Зобов'язання, в т.ч.	487420	1713123	2955872	1242749,0	2468452,0	72,5	506,4
Кошти банків	2	-	1	1,0	-1,0	-	-50,0
Кошти клієнтів	460496	1665238	2860617	1195379,0	2400121,0	71,8	521,2
Похідні фінансові зобов'язання	1029	797	68	-729,0	-961,0	-91,5	-93,4
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	13057	10520	10770	250,0	-2287,0	2,4	-17,5
Резерви за зобов'язаннями	3069	14181	6679	-7502,0	3610,0	-52,9	117,6
Зобов'язання з оренди	-	-	31603	31603,0	31603,0	-	-
Інші зобов'язання	-	22387	46134	23747,0	46134,0	106,1	-
Власний капітал	289844	401044	497587	96543,0	207743,0	24,1	71,7
Всього зобов'язань і капіталу	777264	2114167	3453459	1339292,0	2676195,0	63,3	344,3

Фінанси, гроші і кредит

Показники табл. 1 показують, що у 2019 році в порівнянні з 2017 роком вартість загальних активів банку збільшилася на 2676195,0 тис. грн. або на 344,3 %, в тому числі грошові кошти та їх еквіваленти – на 139689,0 тис. грн (на 83,3%), кредити та заборгованість клієнтів – на 1916315,0 тис. грн (на 444,8 %). Інвестиції в цінні папери збільшилися на - 274,7 % (на 412301,0 тис. грн.); похідні фінансові активи зросли на 2561,0 тис. грн. (на 236,0%). Відстрочений податковий актив теж зріс (на 650,0 тис. грн.).

Основні засоби та нематеріальні активи за період оцінки збільшилися на - 188,9 % (на 24296,0 тис. грн.). У 2017 році становили 12863 тис. грн., у 2018 році – 21190 тис. грн., та у 2019 році – 37159 тис. грн. відповідно.

Вартість зобов'язань банку в 2019 році у порівнянні з 2017 роком збільшилася на 2468452,0 тис. грн., в тому числі кошти клієнтів – на 2400121,0 тис. грн. (521,2%).

Обсяг власного капіталу у 2019 році АТ «Банк Альянс» збільшився в порівнянні з минулорічним показником на 96543,0 тис. грн. (на 24,1 %). За весь період моніторингу даний показник збільшився на 207743,0 тис. грн. (на 71,7%).

Загальна сума пасивних операцій АТ «Банк Альянс» у 2017 році становила – 777264 тис. грн., у 2018 році – 2114167 тис. грн. та у 2019 р. - 3453459 тис. грн. відповідно. Абсолютне відхилення по даній категорії за весь період дослідження склало 2676195,0 тис. грн. (або 344,3 %).

На підставі даних фінансової звітності за Міжнародними стандартами та звіту незалежного аудитора за 2019 рік і за 2018 рік проведемо аналіз прибутків АТ «Банк Альянс» за 2017 – 2019 роки (табл. 2 [7]).

Таблиця 2

Динаміка сукупних прибутків АТ «Банк Альянс» за 2017-2019 рр., тис. грн

Показники	Роки			Відхилення		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютне, (+,-)		Відносне, (%)
				2019 р./ 2018 р.	2019 р./ 2017 р.	
Прибуток до оподаткування	78570,0	135974,0	118413,0	-17561	39843,0	50,7
Чистий прибуток за рік	64290,0	111200,0	96543,0	-14657	32253,0	50,2
Всього сукупного доходу, що належить власникам банку	64290,0	111200,0	96543,0	-14657	32253,0	50,2
Прибуток на акцію, що належить власникам банку (грн)	4,43	6,95	6,03	-0,92	1,60	36,12

Прибуток до оподаткування АТ «Банк Альянс» за 2017-2019 рр. становив: у 2017 р. – 78570,0 тис. грн, у 2018 р. - 135974,0 тис. грн та у 2019 р. в обсязі – 118413,0 тис. грн. За період оцінки прибуток до оподаткування зріс на 39843,0 тис. грн або на 50,7%.

Сума чистого прибутку та й загалом сукупного доходу, що належить власникам АТ «Банк Альянс» за 2017 рік склала - 64290,0 тис. грн., за 2018 р. - 111200,0 тис. грн., і за 2019 р. її обсяг склав - 96543,0 тис. грн. А це на 14657 тис. грн. менше ніж у 2018 році та на 32253,0 тис. грн. або на 50,2% більше ніж у 2017 р.

Прибуток на акцію, що належить власникам АТ «Банк Альянс» за 2019 рік склав - 4,43 грн., за 2018 р. - 6,95 грн, і за 2019 р. її обсяг склав - 6,03 грн. А це на 0,92 грн. менше ніж у 2018 році та на 1,60 грн. або на 36,1% більше ніж у 2017 р.

Регулятивний капітал АТ «Банк Альянс» станом на 1 жовтня 2020 року склав 554,3 млн. грн (за нормативної вимоги більше 200). Показник адекватності регулятивного капіталу станом зафіксовано на рівні 11,5% (при нормативі не менше 10%). Короткострокова ліквідність, Н6 - 66,7% (при нормативі більше 60%) (табл. 3).

Таблиця 3

Фінансові показники АТ «Банк Альянс» станом на 01.10.2020 р.

Показник	Фактичне значення	Нормативне значення
Регулятивний капітал, млн. грн.	554,3	>200
Адекватність капіталу, Н2	11,5	>10%
Короткострокова ліквідність (1 рік), Н6	66,7	>60%
LCR за всіма валютами	183,7	>100%
LCR в іноземній валюті	144,5	>100%
Кредитний портфель, млн грн	2940,4	-
Сукупні активи, млн. грн.	5149,9	-
Чистий прибуток, млн. грн.	50,8	-

Отже, як бачимо, банківська установа забезпечена ліквідністю протягом дев'яти місяців 2020 року.

Результатом реформ в банківській сфері за останні роки було значне скорочення кількості діючих комерційних банків та поліпшення показників роботи всього банківського сектору України. Аналіз

статистичних даних Національного банку свідчить, що в період 2010 р. – I половини 2018 р. сукупні загальні активи комерційних банків в Україні в номінальному обчисленні зросли у 1,7 рази – з 1090 млрд до 1854 млрд грн, у тому числі в іноземній валюті в 1,57 рази – з 476 млрд до 746 млрд грн відповідно [8].

Реформування банківської системи України до вимог Європейського союзу повинно відбуватися і надалі, особливо в умовах, які пов'язані з пандемією коронавірусу й загалом з кризовими явищами в економіці.

Вважаємо дуже доречними наразі твердження вченого Дзюбляка О. Він у своїй праці "Інноваційні вектори розвитку банківської системи" зазначає, що банківські установи в сучасних умовах при формуванні власної стратегії мають розцінювати інноваційний вектор розвитку як найважливіший засіб забезпечення стабільності свого функціонування, економічного зростання і конкурентоспроможності, позаяк ефективність діяльності банку залежить від його здатності задовольняти певні потреби клієнтів. Результати впровадження таких нововведень можуть виявлятися у розширенні клієнтської бази банку, оптимізації його філіальної мережі й організаційної структури, збільшенні частки фінансового ринку, скороченні трансакційних витрат проведення банківських операцій, а також у забезпеченні стійкості функціонування банку в довгостроковій перспективі [3, с. 22].

Отже, варто банківським установам в Україні розробити інноваційну стратегію розвитку, використавши кращий світовий досвід в напрямку цифровізації банківських послуг.

Список використаних джерел:

1. Бочарова А. С. Теоретичні аспекти функціонування банківського сектору національного господарства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 11. 2015. С. 129–132.
2. Горідько О. В., Якімова В. І., Новікова Л. Ф. Аналіз основних показників діяльності банків в умовах реформування банківської системи України. Проблеми системного підходу в економіці. Вип. 3(2). 2018. С. 60–64.
3. Дзюбляк О. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. Світ фінансів. 3(60). 2019. С. 8–25.
4. Коваленко В. Конкурентоспроможність банків України в умовах економічної глобалізації. International Scientific and Practical Conference "World Science". URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/97.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
5. Козлянченко О. Теоретичні аспекти функціонування банківського сектору в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. № 1 (21), 2020. С. 285–292.
6. Майба Ю. Конкурентоспроможність банківського сектору України: сутність та механізм формування. Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки». № 2. 2020. С. 53–65.
7. Офіційна інтернет-сторінка "Банк Альянс". URL: <https://bankalliance.ua/> (дата звернення: 20.10.2020).
8. Офіційна статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2020).

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Влайку І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

У статті досліджено теоретичні аспекти міжбюджетних відносин в Україні в умовах децентралізаційної реформ. Визначено закономірності формування та функціонування системи міжбюджетних відносин в Україні. Проведено аналіз доходів бюджету міста Чернівці. Здійснена аналітична оцінка міжбюджетних трансфертів як способу фінансового забезпечення розвитку територіальних громад. Обґрунтовано концептуальну модель модернізації міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації.

The article examines the theoretical aspects of intergovernmental relations in Ukraine in the context of decentralization reforms. The regularities of formation and functioning of the system of interbudgetary relations in Ukraine are determined. The analysis of budget revenues of the city of Chernivtsi is carried out. An analytical assessment of intergovernmental transfers as a way of financial support for the development of territorial communities. the conceptual model of modernization of interbudgetary relations in the conditions of financial decentralization is substantiated.

Актуальність даної теми полягає в тому, що децентралізаційні процеси в сфері міжбюджетних відносин обумовили формування оновленої системи горизонтального вирівнювання для згладжування об'єктивно існуючих бюджетних дисбалансів, спричинених дією природно-кліматичних, історичних, географічних, соціально-демографічних, економічних та багатьох інших чинників. Трансформація моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів має за мету посилити автономію фінансово несамоодостатніх територіальних громад та підвищити ефективність публічного управління на місцевому рівні. Успіхів можна досягти шляхом економічного зростання та створення інституційних механізмів, які б сприяли розвитку суспільства.

Дослідження теоретико-методологічних засад і практичних аспектів ефективного управління соціально-економічними процесами потребує розроблення концептуально нового підходу до функціонування системи міжбюджетних відносин в Україні. Практика свідчить, що ще гострою залишається проблема формування ефективної бюджетної політики як ключової умови досягнення реальної фінансової стабільності в країні, забезпечення стійкого економічного зростання необхідних доходів для всіх ланок бюджетної системи. Потребують уточнення цілі, завдання та напрями подальшого реформування міжбюджетних відносин, особливо в частині правового регулювання центральною владою взаємовідносин державного бюджету і місцевих бюджетів, розподілу функцій, відповідальності між центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, розподілу доходів між державним бюджетом і місцевими бюджетами.

Метою статті є дослідження теоретичних і методичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо модернізації міжбюджетних відносин в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади організації міжбюджетних відносин та науково-прикладні аспекти їх модернізації в умовах фінансової децентралізації.

Дослідженню і обґрунтуванню основних аспектів розвитку системи міжбюджетних відносин, розвитку концептуальних підходів до формування дохідної бази місцевих бюджетів та організації міжбюджетних трансфертів присвятили свої праці такі вітчизняні економісти: Н. Бикадорова, О. Василик, С. Васильчак, І. Волохова, Ю. Воробйов, М. Гапонюк, Я. Гринчишин, А. Ігудін, М. Карлін, О. Кожемяченко, М. Козоріз, С. Кондратюк, В. Кравченко, А. Крисоватий, П. Круш, І. Луніна, В. Малько, П. Мельник, В. Опарін, К. Павлюк, В. Письменний, Б. Пшик, О. Сунцова, І. Сторонянська, Л. Тарангул, Л. Тичковська, І. Усков, В. Федосов, Л. Фурдичко, І. Чугунов, С. Юрій та інші.

Проводячи оцінювання ефективності механізму регулювання міжбюджетних відносин необхідно враховувати такі аспекти, як ефективність усунення вертикальних і горизонтальних фіскальних дисбалансів, узгодження інтересів органів державної влади та місцевого самоврядування, ризик, пов'язаний із цим процесом. Це дозволить комплексно оцінити ефективність механізму регулювання міжбюджетних відносин в умовах невизначеності та на цій основі вносити своєчасні корективи у процес розподілу відповідних трансфертів, орієнтованих на більш повне врахування специфіки конкретних регіонів, а отже, забезпечить підвищення ефективності державної бюджетної політики.

Дослідження теоретичних основ міжбюджетних відносин дозволяє нам узагальнити напрями їх реформування:

- розподіл видаткових повноважень і відповідальності між органами влади різних рівнів;
- чіткість умов надання міжбюджетних трансфертів центральною владою із передбаченням санкцій для місцевої влади в разі їх невиконання, впровадження кількісних критеріїв оцінки зусиль органів місцевого самоврядування у досягненні цілей середньострокових програм;
- створення державного фонду фінансової підтримки регіонів України, впровадження механізмів інвестиційної підтримки розвитку регіонів або створення державного фонду фінансового територіального вирівнювання;
- проведення вирівнювання фінансової спроможності в обсязі, що залишатиме органам місцевого самоврядування стимули для поліпшення податкової бази та адміністрування податків, забезпечення органів місцевого самоврядування фіскальними засобами для досягнення рівня публічних послуг відповідно до попиту;
- орієнтація політики вирівнювання на економічну ефективність та соціальну справедливість, консенсус між створенням умов для соціально - економічного розвитку всіх регіонів і державною підтримкою регіонів - аутсайдерів, усунення міжрегіональних та галузевих диспропорцій

До бюджету міста Чернівці за 2019 рік надійшло 2698092,7 тис. грн. податків, зборів та інших платежів (99,6% до річного плану), у тому числі □ до загального фонду 2520635,5 тис. грн. (99,5%), до спеціального фонду – 2698092,7 тис. грн. (83,3%). У загальному обсязі надходжень трансферти з державного бюджету (субвенції та дотації) становили 938257,2 тис. грн., їх питома вага структурі надходжень – 34,8%. Динаміка надходжень до бюджету територіальної громади в 2019 році порівняно з минулим роком зросла на 5238,5 тис. грн. або 0,2% та 178351,7 тис. грн., або 7,1% порівняно з 2017 р.

Обсяг власних доходів, які надійшов до бюджету м. Чернівців (без врахування міжбюджетних трансфертів) за 2019 рік склав 17598355 тис. грн., що складає 101,5% до уточнених річних планових показників. Порівняно з 2017 роком надходження збільшились на 426289,6 тис. грн., або 32%, порівняно з 2018 роком на 202162,2 тис. грн., або 13%.

Фінансову автономію місцевого самоврядування забезпечує частка власних доходів загального і спеціального фонду бюджету міста. Їх частка в структурі бюджетних ресурсів в 2019 році становить 65,3%, що свідчить про посилення фінансової самодостатності територіальної громади міста Чернівці.

Впродовж 2019 року надійшло міжбюджетних трансфертів у сумі 938257,2 тис. грн., що на 247937,9 тис. грн. менше, ніж надходження 2017 року (20,9%), та на 196923,7 тис. грн. (17,3%) менше порівняно з 2018 роком. Проводячи моніторинг структури джерел доходів місцевих бюджетів варто відмітити позитивну динаміку зменшення їх частки.

Питома вага офіційних трансфертів у складі доходів бюджету за аналізований період знаходиться в межах 47,1% (2017 р.) – 34,8% (2019 р.). Зауважимо, що хоча в Україні з 2015 року активно здійснюється децентралізація фінансових ресурсів, обсяг офіційних трансфертів у 2019 році бюджету міста склав 34,8% та зменшився на 12,3% та 7,4% порівняно з 2017-2018 роками. Це свідчить про зниження залежності бюджету міста від централізованих фінансових ресурсів, посилення фінансової самодостатності територіальної громади та ліквідації бюджетного дисбалансу коштів

Базової дотації бюджет міста Чернівці в 2019 році не отримував, тобто горизонтальне фінансове вирівнювання не здійснювалось, оскільки рівень індексу податкоспроможності, склав 1,4. Це свідчить про те, що органи місцевого самоврядування активізували свій потенціал для нарощення спроможності та про вплив децентралізації на можливості розвитку регіонів, який полягає в тому, що території отримали додаткові інструменти, в результаті чого змогли їх ефективно використати.

Надходження субвенцій до бюджету міста Чернівці у 2019 році досягли суми – 938257,2 тис. грн.. У 2019 році спостерігаємо зменшення надходження субвенцій в абсолютній величині на 247937,9 тис. грн. (або на 20,9%), ніж у 2017 році та на 196923,7 тис. грн. (або на 17,3%), ніж у 2018 році. Відзначимо, що частка субвенцій у структурі доходної частини бюджету міста в 2019 році становила 34,8%, порівняно з 2017 роком зменшилася на 12,3% і становила 47,1%, а в 2018 році – 42,2%. Найбільшу частку у представленій структурі субвенцій у 2019 році займає освітня субвенція – 33%, субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям – 28,7%, медична субвенція – 20,2%, субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу,

послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот, її частка складає 10,4% усього обсягу субвенцій, що надходять до міського бюджету.

Пошук сучасних підходів до вирішення проблем оптимізації системи міжбюджетних трансфертів в умовах розширення бюджетних прав органів місцевого самоврядування має базуватися на таких основних положеннях:

- розширення фінансової бази місцевої влади через збільшення обсягів власних доходів місцевих бюджетів; зростання частки податкових надходжень, які мають залишатися на місцевому рівні;
- використання базових дотацій, що містять стимулюючу складову, за принципом справедливості;
- відмова від використання реверсних дотацій (за виключенням м. Києва);
- своєчасне та повне фінансування делегованих «зверху» повноважень місцевих органів влади;
- здійснення єдиної державної бюджетної політики у сфері інвестиційної діяльності, спрямованої на стійкий інноваційний соціально-економічний розвиток регіону та збалансованість міжбюджетних відносин у вертикальному й горизонтальному вимірах.

З метою посилення фінансової самодостатності місцевих органів влади доцільно внести зміни в механізм розрахунку міжбюджетних трансфертів:

- оновити механізм горизонтального вирівнювання шляхом зменшення реверсної дотації із 50 до 20% з метою подальшого стимулювання місцевого економічного розвитку та збільшення базової дотації із 80 до 100% для усунення невідповідності витратних зобов'язань та фіскальних повноважень відповідних рівнів управління;
- розширити дохідну частину місцевих бюджетів шляхом збільшення нормативу зарахування до місцевих бюджетів податку на доходи фізичних осіб до 80%, що обумовлено недостатністю коштів місцевих бюджетів для виконання всіх переданих державною повноважень
- уточнити у законопроекті розподіл обсягу міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами, враховуючи зміни статусу адміністративно-територіальних одиниць та чисельності населення у них, зміни у місцезнаходженні суб'єктів господарювання – платників податків та обсягів сплачених податків, зміни параметрів, що застосовуються при розрахунку освітньої субвенції (збільшення коефіцієнту поділу класу на групи при вивченні окремих предметів, врахування оплати годин індивідуального навчання учнів, які за станом здоров'я не можуть відвідувати школу, врахування реальної потреби оплати праці вихователів груп подовженого дня.

Список використаних джерел:

1. Звітність про виконання бюджету міста Чернівці за 2017-2019 роки.
2. Дяченко С. А. Фіскальна децентралізація як тенденція реформування міжбюджетних відносин // Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 21. С. 89–94. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6372&i=15> (дата звернення: 7.11.2020).

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Гаврилаш А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Томнюк Т. Л.

У статті охарактеризовано умови та механізм оподаткування підприємств за загальною та спрощеною системами. Виявлено переваги та недоліки кожної з систем та алгоритм дій підприємства при прийнятті рішення про вибір системи оподаткування.

The article describes the conditions and mechanism of taxation of enterprises under the general and simplified systems. The advantages and disadvantages of each of the systems and the algorithm of actions of the enterprise in deciding on the choice of taxation system are revealed.

Актуальність теми полягає в тому, що сучасні реалії функціонування суб'єктів підприємництва чітко вказують на те, що оподаткування виступає одним із найвпливовіших інструментів державного економічного регулювання. Цілком очевидно, що результатом стягнення податків є перерозподіл національного доходу, який спонукає державу до виконання її базових функцій: коригування суспільної нерівності, стимулювання розвитку пріоритетних галузей національного господарства та науки тощо. Водночас, роль податків у економічному зростанні вітчизняних бізнес-одиниць є доволі суперечливою.

Значне податкове навантаження погіршує становище юридичних осіб, адже зменшуються їх прибутки через зростання частки витрат на виплати до держбюджету, а це, своєю чергою, спричиняє викривлення управлінської, податкової та інших видів звітності, перехід суб'єктів господарювання у «тіньовий сектор» функціонування, гальмує розвиток новітніх та підтримку діючих галузей і сфер економіки держави.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних аспектів загальної та спрощеної систем оподаткування підприємств в Україні як можливості оптимізації оподаткування.

Об'єктом дослідження є теоретичні та практичні аспекти механізму оподаткування підприємств.

Предметом дослідження є загальна та спрощена системи оподаткування підприємства.

Дослідження стану та тенденцій оподаткування підприємств відображені у працях В.П. Вишневського, Т.І. Єфіменко, Ю.Б. Іванова, А.І. Крисоватого, М.І. Крупки, І.О. Луніної, В.М. Мельника, В.М. Опаріна, А.М. Соколовської, Л.Л. Тарангул, В.М. Федосова та ін. Проте питання удосконалення оподаткування підприємств у напрямку активізації їх діяльності і надалі потребує розгляду. Особливо гострий характер цих суперечок зумовлений фінансовою нестабільністю підприємств, зменшенням сукупного попиту та податкових надходжень до бюджету, економічною кризою, яка суттєво вплинула на

результати діяльності підприємств. Це все нашоухує на необхідність ґрунтовного дослідження усіх аспектів (у тому числі теоретико-методологічних) впливу оподаткування на діяльність підприємств та шляхів його оптимізації.

Податковим законодавством України передбачено можливість оподаткування підприємств за загальною або ж за спрощеною системою. Якихось особливих умов перебування на цій системі немає – на ній можуть перебувати усі підприємства. Загальна система передбачає, що підприємство є платником:

- податку на прибуток;
- інших податків, установлених Податковим кодексом, зокрема земельного податку, податку на нерухоме майно, транспортного податку, рентної плати за спецводокористування тощо, за умови, що воно має об'єкти обкладення такими податками.

Об'єкт обкладення податком на прибуток визначається шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, розрахованого у фінзвітності відповідно до П(С)БО або МСФЗ, на різниці, передбачені розділом III Податкового кодексу (далі – ПК), а також окремими положеннями розд. I, II і XX ПК (п. 134.1 ПК). Застосовувати вказані різниці повинні лише ті підприємства, у яких дохід за останній рік перевищує 20 млн грн. Для обчислення 20-мільйонного критерію до уваги беруть бухгалтерський дохід за рік – виручку від реалізації, інші операційні, фінансові та інші доходи (без ПДВ).

Різниці можуть виникати під час нарахування амортизації необоротних активів, формування резервів (забезпечень), здійснення фінансових операцій, оподаткування окремих видів діяльності та окремих операцій (ст. 39, 1231, ст. 138–141, підрозд. 4 розд. XX ПК).

Платники, у яких річний дохід менше 40 млн. грн. (зміни прийняті улітку 2020 р., раніше діяла межа 20 млн. грн.), можуть самостійно приймати рішення про застосування різниць. Якщо підприємство ухвалить рішення не застосовувати різниці, такий порядок діятиме, поки дохід не перевищить 40 млн. грн. Причому відмовитися можна лише від різниць із розд. III ПК (крім податкового збитку попереднього періоду). Тобто у підприємств, які не коригують фінрезультат на податкові різниці, сума податку на прибуток фактично залежить тільки від фінрезультату, розрахованого за даними бухгалтерії. Ставка податку на прибуток становить 18 %.

Спрощена система оподаткування – це спеціальний податковий режим, який являє собою особливий механізм справляння податків і зборів, що замінює сплату окремих податків і зборів, визначених Податковим кодексом України (ПКУ), на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Проаналізуємо сучасний вигляд спрощеної системи та проведемо її порівняння з загальною системою оподаткування (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз загальної та спрощеної систем оподаткування підприємств в Україні [1]

Ознака	Загальна система оподаткування	Спрощена система оподаткування				
		I група	II група	III група		IV група
				платники ПДВ	неплатники ПДВ	
Умови застосування	без обмежень	дохід до 300 тис. грн.	на рік дохід до 1500 тис. грн. на рік	дохід до 5 млн. грн. на рік		сільгоспвиробники, в яких доля доходу від реалізації продукції власного виробництва за попередній період склала не менше 75% від загального обсягу доходу
Об'єкт оподаткування	прибуток	дохід				площа сільгоспугідь
База оподаткування	прибуток у грошовій формі	дохід у грошовій формі				нормативна грошова оцінка 1га землі
Максимальна кількість працівників	без обмежень	0	10	без обмежень		
Ставка оподаткування	18%	До 10% від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня	До 20% від розміру мінімальної заробітної плати на 1 січня	3% від розміру доходу + ПДВ	5% від розміру доходу	Залежно від виду та розташування земель (п. 293.9 Податкового кодексу України)
Ведення обліку	доходів і витрат	доходів	доходів	доходів і витрат	доходів	доходів
Звітний період	квартал, рік	рік	рік	квартал	квартал	рік
Види діяльності	без обмежень	роздрібна торгівля на ринку та побутові послуги (за переліком) населенню	виробництво, торгівля, ресторанне господарство	обмежені п. 291.5 Податкового кодексу України		сільське господарство

Платники єдиного податку – підприємства звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів:

- 1) податку на прибуток підприємств;
- 2) податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, крім податку на додану вартість, що сплачується юридичними особами, які обрали ставку єдиного податку 5% на третій групі, а також що сплачується платниками єдиного податку четвертої групи;
- 3) податку на майно в частині земельного податку за земельні ділянки, що використовуються платниками єдиного податку третьої групи для провадження господарської діяльності (крім діяльності з надання земельних ділянок та/або нерухомого майна, що знаходиться на таких земельних ділянках, в оренду (найм, позичку) та платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва;

4) рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи [1].

Податковим кодексом передбачено низку видів діяльності, займатися якими підприємствам на спрощеній системі суворо заборонено. Так, не можуть бути платниками єдиного податку третьої групи:

1. Підприємства, які здійснюють:
 - 1) діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей (крім розповсюдження лотерей), парі (букмекерське парі, парі тоталізатора);
 - 2) обмін іноземної валюти;
 - 3) виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів у ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива, сидру, пері (без додання спирту) та столових вин);
 - 4) видобуток, виробництво, реалізацію дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, у тому числі органогенного утворення (крім виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння);
 - 5) видобуток, реалізацію корисних копалин, крім реалізації корисних копалин місцевого значення;
 - 6) діяльність у сфері фінансового посередництва, крім діяльності у сфері страхування, яка здійснюється страховими агентами, визначеними Законом України "Про страхування", сюрвейєрами, аварійними комісарами та аджастерами, визначеними розділом III Кодексу;
 - 7) діяльність з управління підприємствами;
 - 8) діяльність з надання послуг пошти (крім кур'єрської діяльності) та зв'язку (крім діяльності, що не підлягає ліцензуванню);
 - 9) діяльність з продажу предметів мистецтва та антикваріату, діяльність з організації торгів (аукціонів) виробами мистецтва, предметами колекціонування або антикваріату;
 - 10) діяльність з організації, проведення гастрольних заходів.
2. Страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші фінансові установи, визначені законом; реєстратори цінних паперів;
3. Суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких сукупність часток, що належать юридичним особам, які не є платниками єдиного податку, дорівнює або перевищує 25 відсотків;
4. Представництва, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи юридичної особи, яка не є платником єдиного податку;
5. Нерезиденти;
6. Платники податків, які на день подання заяви про реєстрацію платником єдиного податку мають податковий борг, крім безнадійного податкового боргу, що виник внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин).

Не можуть бути платниками єдиного податку четвертої групи:

1. Суб'єкти господарювання, у яких понад 50 відсотків доходу, отриманого від продажу сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, становить дохід від реалізації декоративних рослин (за винятком зрізаних квітів, вирощених на угіддях, які належать сільськогосподарському товаровиробнику на праві власності або надані йому в користування, та продуктів їх переробки), диких тварин і птахів, хутряних виробів і хутра (крім хутрової сировини);
2. Суб'єкти господарювання, що провадять діяльність з виробництва підакцизних товарів, крім виноматеріалів виноградних (коди згідно з УКТ ЗЕД 2204 29 - 2204 30), вироблених на підприємствах первинного виноробства для підприємств вторинного виноробства, які використовують такі виноматеріали для виробництва готової продукції, вин виноградних, вин плодово-ягідних та/або напоїв медових, вироблених та розлитих у споживчу тару малими виробництвами виноробної продукції з виноматеріалів виключно власного виробництва (не придбаних), отриманих шляхом переробки плодів, ягід, винограду, меду власного виробництва, а також крім електричної енергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками та/або з відновлюваних джерел енергії (за умови, що дохід від реалізації такої енергії не перевищує 25 відсотків доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) такого суб'єкта господарювання);
4. Суб'єкт господарювання, який станом на 1 січня базового (звітного) року має податковий борг, за винятком безнадійного податкового боргу, який виник внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин).

Отже, на сьогодні існує досить вичерпний перелік умов застосування певної системи оподаткування відповідно до особливостей функціонування конкретного підприємства.

Однак обрання підприємством загальної або спрощеної системи оподаткування має певні переваги, недоліки та наслідки, як з боку підприємства, так і з боку функціонування економіки держави в цілому.

Проведемо аналіз переваг та недоліків загальної системи оподаткування з точки зору підприємства. До головних переваг можна віднести наступні:

1) оподаткування фінансового результату діяльності підприємства, тобто прибутку, а не всього доходу без врахування розміру витрат. Тобто порівняно з єдиним податком (третьою, і четвертою групами єдинників) податок на прибуток є більш об'єктивним, оскільки до уваги береться фінрезультат діяльності підприємства. Наприклад, якщо рік видався неврожайним або собівартість сільгосппродукції більша за реалізаційні ціни на неї, то сума прибутку може бути відносно невеликою. У такому разі підприємство сплатить незначну суму податку або зовсім не буде його сплачувати (якщо за даними бухгалтерії отримає збиток).

2) для платників податку на прибуток встановлено знижену ставку ПДФО при виплаті дивідендів. Так, виплачуючи дивіденди своїм засновникам (учасникам), вони утримують із них ПДФО за ставкою 5 %, тоді як спрощенці утримують податок за ставкою 9%;

3) не має необхідності щоквартального контролю рівня доходу;

4) відсутність обмежень для розширення обсягів діяльності;

5) відсутність обмежень стосовно обрання виду діяльності.

Однак загальна система оподаткування має і значний перелік недоліків, які й стали передумовою для виникнення спрощених систем, а саме:

1) сплата всього переліку податків відповідно до особливостей діяльності підприємства; складна система обліку, необхідність ведення обліку доходів і витрат;

2) платники податку на прибуток не звільняються від сплати земельного податку. Це може бути значною перешкодою для перебування на загальній системі сільгосптоваровиробників, адже сільгоспдіяльність передбачає використання земель сільгосппризначення. Тому, якщо сільськогосподарське підприємство має у власності значні площі землі, йому доведеться сплачувати чималий земельний податок;

3) значний контроль з боку державних органів стосовно перевірки діяльності та правильності розрахунку прибутку.

Розглянемо переваги застосування підприємством спрощеної системи оподаткування:

1) значне скорочення переліку податків, окрім єдиного податку, військового збору та єдиного соціального внеску мінімального розміру;

2) значне спрощення ведення обліку та звітності;

3) право не використовувати РРО при відповідних обсягах доходу та виді діяльності;

4) право вибору бути чи ні платником ПДВ.

Однак спрощеній системі оподаткування підприємств притаманні й наступні недоліки:

1) значні обмеження для розширення обсягів діяльності;

2) обмеження стосовно обрання виду діяльності;

3) обмеження для підприємців при роботі з юридичними особами;

4) платникам єдиного податку третьої групи заборонено проводити бартерні операції: згідно з п. 291.6 ПК розрахунки за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) здійснюються виключно в грошовій формі (готівковій чи безготівковій). Така заборона поширюється і на вексельні розрахунки за реалізовані товари, взаємозалік, виплату зарплати в натуральній формі. За порушення цього правила єдинник буде переведений на загальну систему із 1-го числа місяця, що настає за податковим (звітним) періодом, у якому здійснено негрошові розрахунки, а суми доходу, отримані від заборонених операцій, доведеться обкласти подвійною ставкою єдиного податку.

Отже, при прийнятті рішення про вибір системи оподаткування власник підприємства має виконати певний алгоритм дій, щоб врахувати всі аспекти діяльності:

- проаналізувати вид діяльності стосовно потрапляння до певного переліку обмежень в певній групі спрощеної системи;

- проаналізувати використання в роботі бартерних операцій, взаємозаліків, тощо, які не припустимі в деяких групах спрощеної системи;

- проаналізувати необхідність використання найманої праці;

- проаналізувати сезонні коливання обсягу доходу, в результаті яких в певні квартали може бути перевищення максимального рівня доходу, що призведе до необхідності використання РРО, виходу до менш вигідної групи за спрощеною системою або до загальної системи оподаткування;

- проаналізувати рівень рентабельності підприємства, бо, фактично, спрощені системи оподаткування є вигідними саме для високорентабельних підприємств, для низькорентабельних вони є більш витратними за загальну систему;

- сформувати прогноз податкового навантаження при кожній системі оподаткування.

Реалізація таких дій надасть власнику підприємства можливість чітко побачити ситуацію та зробити обґрунтований вибір системи оподаткування діяльності.

Список використаних джерел:

1. Онісіфорова В.Ю., Сідельнікова В.К. Спрощена система оподаткування: сучасний стан, переваги, недоліки та перспективи. URL: <file:///C:/Users/Tomniuk/Downloads/186310-414217-1-SM.pdf>

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Гойник І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

У статті проведено дослідження концептуальних засад формування видаткової частини місцевих бюджетів в контексті адміністративно-територіальної реформи. На основі моніторингу виконання видаткової частини бюджету Глибочького району за 2017-2019 роки, запропоновано напрями вдосконалення методики розподілу бюджетних видатків для оптимізації вітчизняної моделі бюджетної взаємодії.

The article examines the conceptual basis for the formation of the expenditure side of local budgets in the context of administrative-territorial reform. Based on the monitoring of the execution of the expenditure part of the budget of Hlybokaje district for 2017-2019, the directions of improvement of the methodology of distribution of budget expenditures for optimization of the domestic model of budget interaction are proposed.

Актуальність даної теми полягає в тому, що процеси реформування системи державних фінансів, які на даний час переживає Україна, актуалізують питання переорієнтації державних видатків в напрямі підвищення ефективності та результативності з одночасним покращенням якості та доступності публічних послуг. В цьому контексті чільне місце належить ключовій складовій бюджетної політики – управлінню видатками, яке, в значній мірі, визначається станом бюджетного процесу (порядком планування, затвердження та виконання бюджетів в частині видатків, а також контролем за їх виконанням).

На тлі реформування принципів управління регіональним розвитком, суттєво зростає роль місцевих бюджетів з позиції імплементації принципів бюджетної децентралізації, а застосування програмно-цільового планування бюджетів в Україні, яке сприяє оптимізації видатків бюджету, ефективному фінансуванню соціальних та економічних програм як на державному, так і на регіональному рівні та орієнтоване на досягнення мети відповідно до визначених пріоритетів, є безальтернативним.

Метою статті є проведення комплексного аналізу системи видатків місцевих бюджетів України та розробка механізму вдосконалення їх бюджетного планування. Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, які виникають у процесі надання і фінансування суспільних благ та послуг органами місцевого самоврядування. Предметом дослідження є принципи та порядок планування і розмежування видатків між місцевими бюджетами.

Повноцінне задоволення потреб суспільства залежить від незалежності та самодостатності регіонів. Місцеві бюджети є фінансовою базою автономії місцевих органів влади. Збалансованість та оптимальна структура місцевих бюджетів є передумовою економічного зростання як окремої адміністративно-територіальної одиниці, так і країни в цілому, оскільки ефективне планування та освоєння коштів місцевих бюджетів дає можливість впливати на суспільне виробництво на різних рівнях.

Видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов'язані з інтересами населення країни, оскільки вони суттєво впливають на соціально-економічне становище держави та на рівень життя громадян. Рівень розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць, добробут суспільства, пріоритети у економічних відносинах і ступінь децентралізації влади знаходять відображення у структурі та динаміці обсягів видатків місцевих бюджетів. У процесі реалізації фінансової політики на місцях видатки місцевих бюджетів є інструментом задоволення потреб населення і стимулом для успішного функціонування різних сфер економіки. Якісне виконання органами державної та місцевої влади своїх функцій може бути забезпечене виключно через формування відповідних обсягів видатків, їх оптимальну структуру та ефективне використання бюджетних коштів.

Проблемам бюджетних видатків присвячені праці багатьох вітчизняних учених, зокрема: В. Андрущенко, С. Буковинський, О. Василик, В. Геєць, О. Кириленко, Л. Клець, С. Кондратюк, В. Кравченко, І. Луніна, В. Малько, С. Огородник, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, Д. Полозенко, С. Слухай, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та ін., які досліджували бюджетну систему, процес розвитку і реформування взаємовідносин бюджетів усіх рівнів, вивчали досвід провідних країн світу. Проте, чимало питань у сфері формування бюджетних видатків та їх розмежування між рівнями бюджетної системи залишилися без уваги і потребують подальшого дослідження.

Видатки місцевих бюджетів впливають на розвиток економіки країни в цілому та регіонів зокрема, оскільки найповніше відображають потребу у ресурсах задля ефективного функціонування місцевого господарства. Видаткова частина місцевих бюджетів визначає напрямки використання акумульованих у даному бюджеті коштів. Основними завданнями видаткових бюджетних коштів у сфері фінансових відносин є: концентрація видатків бюджету на найбільш ефективні витрати, особливо в період фінансової кризи; забезпечення пріоритетного фінансування соціальних видатків; розширення державного фінансування капітальних вкладень у пріоритетні сфери економіки тощо.

Сьогодні в Україні існує велика кількість територіальних громад, які є фінансово неспроможними та мають недостатню матеріальну базу для виконання завдань місцевого самоврядування, що призводить до гальмування процесів розвитку не тільки окремих територій, але і українського суспільства в цілому. Саме тому існує нагальна потреба формування реального суб'єкта місцевого самоврядування - такої територіальної громади (об'єднання територіальних громад), яка б мала необхідні фінансові і матеріальні можливості для надання населенню повноцінних державних та громадських послуг.

Місцеві органи влади не отримали достатньої інституційної автономії у прийнятті рішень стосовно організації надання публічних послуг. Концепція «делегування» припускає передання на місцевий рівень тих центральних функцій, виконання яких могло б стати ефективнішим у разі врахування місцевого контексту. Однак делегування функцій без делегування управлінської гнучкості нівелює цю ідею, оскільки

не залишає місцевим органам влади простору для рішень, які б дали змогу враховувати цей контекст і реалізовувати задуману ефективність.

За класичного делегування подібна гнучкість забезпечується двома паралельними процесами: з одного боку - наданням більшої управлінської свободи місцевим владам, а з другого - створенням адекватних механізмів перевірки якості надання місцевих послуг, завдяки яким центральні органи могли б пересвідчуватись, що в делегованих функціях досягнуто очікуваних показників успішності й дотримано національних стандартів якості. Це вимагає, зокрема, запровадження системи контролю якості надання послуг за показниками ефективності та створення повноважних і компетентних органів зовнішнього аудиту в регіонах. З другого боку, місцеві виконавці делегованих функцій в Україні досі залишаються заручниками центральної регуляторної політики, що часто спрямована не стільки на дотримання стандартів, скільки на нав'язування єдиного і універсального способу надання послуг.

За підсумками аналізу міжнародної практики визначення видаткових повноважень місцевих органів влади доцільне використання в Україні досвіду виокремлення тих повноважень, які стосуються вирішення питань місцевого значення і які вони виконують за наданням послуг, які не мають зовнішніх ефектів та ефектів масштабу, а вищі рівні самоврядування – повноваженнями, що представляють спільні інтереси територіальних громад, а також законодавчо затвердити процедури проведення державними органами влади заходів контролю за виконанням переданих органам місцевого самоврядування функцій та цільовим використанням виділених на це коштів державного бюджету України.

Для підвищення ефективності процесів бюджетної децентралізації необхідно наділити органи місцевої влади базової ланки повноваженнями з надання послуг, які не мають зовнішніх ефектів та ефектів масштабу, а вищі рівні самоврядування – повноваженнями, що представляють спільні інтереси територіальних громад, а також законодавчо затвердити процедури проведення державними органами влади заходів контролю за виконанням переданих органам місцевого самоврядування функцій та цільовим використанням виділених на це коштів державного бюджету України.

Обсяг виконання видаткової частини місцевих бюджетів Глибоцького району Чернівецької області з урахуванням міжбюджетних трансфертів за 2019 рік становить 542369 тис. грн. Видаткова частина бюджету району виконана на 92,5% до затверджених бюджетних призначень на рік. Недофінансування затверджених бюджетних призначень склало 7,5%, або 43993,2 тис. грн. до планових показників затверджених районною радою на рік з урахуванням змін.

В 2019 році видатки загального фонду з урахуванням міжбюджетних трансфертів бюджету Глибоцького району затверджено в обсязі 543768 тис. грн., уточнений план – 533381,5 тис. грн., виконання склало 503985,1 тис. грн., або 94,5% уточненого плану; по спеціальному фонду уточнений план – 52980,7 тис. грн., виконання – 38383,9 тис. грн., або 27,6 відсотка. Обсяг видаткової частини районного бюджету змінювався протягом 2017-2019 років. Обсяг фінансування у 2019 році становив 542369 тис. грн.. До відповідного періоду минулого року видатки зменшились на 55371,8 тис. грн., або на 9,3% та зросли на 17845,6 тис. грн., або на 3,4% порівняно з 2017 р.

Питома вага загального фонду, видатки якого спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку складає 96,5%. Частка видатків спеціального фонду складає – 3,5%, що свідчить про соціально орієнтовану структуру бюджету Глибоцького району.

Обсяг видатків загального фонду бюджету Глибоцького району без врахування міжбюджетних трансфертів становив 486251,7 тис. грн.. Більшість видатків бюджету району традиційно спрямовувались на фінансування соціально-культурної сфери (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист населення). Порівняно з 2017 роком обсяг видатків загального фонду зріс на 3416,5 тис. грн., або на 0,7%, порівняно з 2018 роком спостерігається зменшення на 57181,9 тис. грн., або на 10,5%. Основна частина видатків загального фонду в звітному періоді використана на утримання установ соціально-культурної сфери. Зокрема, моніторинг структури загального фонду бюджету Глибоцького району, засвідчив, що найбільшу питому вагу займають видатки на утримання установ освіти – 37,1%, соціальний захист населення – 42,7%, охорону здоров'я – 11,7%, державне управління – 4,6.

Видатків спеціального фонду (без врахування міжбюджетних трансфертів) профінансовано в 2019 році з районного бюджету на суму 38276,9 тис. грн., що на 11288 тис. грн., або 41,8% більше ніж у в 2017 році і на 1954,7 тис. грн., або на 5,4% більше порівняно з 2018 роком.

В 2019 році 51,1% видатків спеціального фонду районного бюджету займають капітальні видатки, а саме видатки розвитку, пов'язані з економічною діяльністю, а саме: будівництво – 42,1%, транспорт – 5,3%, житлово-комунальне господарство – 3,7%. В 2019 році, в спеціальному фонді видатки розвитку, спрямовані на капітальний ремонт, будівництво, реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери та житлово-комунального господарства, покращення матеріально-технічної бази бюджетних установ та комунальних підприємств району.

Методичні підходи до ефективного розподілу бюджетних видатків в умовах упорядкування міжбюджетних відносин передбачають: передачу місцевим органам влади реальних витратних повноважень, збалансованих відповідно до наявних фінансових ресурсів; застосування пропорційного скорочення усіх видатків із врахуванням можливостей бюджетів для виділення пріоритетних напрямів витрачання коштів; запровадження механізму стримування динаміки видатків соціального спрямування; автоматизацію процесу розрахунку соціальних стандартів і мінімізацію суб'єктивного впливу на цей процес; відмову від вилучення до бюджету вищого рівня зекономлених видатків; використання методу індексу відносної бюджетної потреби при формульному визначенні бюджетних трансфертів; впровадження бюджетно-податкового паспорту регіонів.

Список використаних джерел:

1. Самошкіна О. А. Бюджетні видатки як інструмент економічного зростання. Агросвіт. 2018. №21. С. 50–56.
2. Дрепін А. В. Роль видатків місцевих бюджетів у забезпеченні суспільного добробуту. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 15. С. 47–56.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Жур К., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Томнюк Т. Л.

У статті досліджено динаміку функціонування банківської системи за 2013–2019 роки. За результатами аналізу ключових показників діяльності банківської системи України виділено загрози стабільності її функціонування та визначено заходи щодо запобігання їх подальшого негативного впливу.

The article is devoted the dynamics of the banking system for 2013–2019. Based on the results of the analysis of key performance indicators of the banking system of Ukraine, threats to the stability of its functioning have been identified and measures have been identified to prevent their further negative impact.

Актуальність теми полягає в тому, що сучасна фінансово-економічна ситуація в Україні та в усьому світі впливає на діяльність усіх галузей економіки, створюючи нові виклики для банків. Банки в свою чергу надають все більш універсальні послуги: окрім кредитування, посередницьких функцій, банки приймають участь у міжнародному обігу капіталу та позик, здійснюють страхову та консультативну діяльність. Банки є джерелом фінансів і кредитів для торгівлі та промисловості; тим самим дозволяючи підприємцям здійснювати інновації та інвестувати, прискорюючи економічний розвиток. Однак кількість комерційних банків в Україні стрімко знижується, а керування банком в сучасних економічних умовах можна віднести до однієї з найскладніших сфер керування. Для банківської діяльності характерний високий ступінь ризику, адже банки працюють в умовах постійної загрози втрати грошей та банкрутства.

Метою статті є розробка теоретико-методологічних засад, науково-методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування банківської системи в Україні.

Об'єктом дослідження є банківська система. Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти функціонування та розвитку банківської системи України.

Банківська система як ключовий елемент національної економіки є об'єктом дослідження Г. Асхауєра, О. Вовчак, Т. Гаврилескі, Б. Данилишина, О. Дзюблюка, В. Заутера, І. Лютого, Т. Майорової, В. Міщенко, С. Науменкової, Л. Примостки, П. Роуза, Т. Смовженко, Н. Шульги та інших вітчизняних та іноземних фахівців. Однак питання перспектив розвитку банківської системи залишається актуальним з позиції вагомості впливу на соціально-економічний розвиток країни в цілому.

Фінансово-економічна криза (2008–2009 рр.) та післякризове відновлення (2010–2013 рр.), що супроводжувалася банкрутством значної кількості банків, націоналізацією трьох великих установ (АКБ «Київ», АБ «Укргазбанк», ПАТ «Родовід банк») та реорганізацією діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України, на якого було покладено функції введення тимчасової адміністрації у неплатоспроможні банки та виведення їх з ринку у випадку ліквідації. Криза 2008–2009 рр. також спровокувала девальвацію гривні з 5 до 8 грн / дол. США. Системна криза, початком якої був 2014 р. – найскладніший етап в історії діяльності банківської системи України, оскільки ця криза зачепила одночасно банківську систему, валютний ринок та реальний сектор економіки. Наслідками цієї кризи стали: обвальна девальвація гривні, банкрутство значної кількості банків, падіння обсягів промислового виробництва, негативна динаміка ВВП, суттєве цінове зростання [1].

Внутрішні шоки, головним чином військовий конфлікт на Сході, негативно вплинули на розвиток економіки, знизивши довіру споживачів фінансових послуг до банківських послуг. Скорочення економічної активності, торговельні дисбаланси спричинили девальвацію та прискорення інфляції [2]. Така ситуація призвела до суттєвого погіршення основних банківських показників – прибутковості, проблемна заборгованість, обсяги відрахувань до резервів за активними операціями [3].

Протягом 2015–2017 рр. вітчизняна банківська система пройшла шлях очищення і до капіталізації. Проте, низка негативних явищ і процесів, які супроводжували діяльність банківської системи України впродовж 2014–2015 рр. тривають дотепер, зокрема [2] стримуючими факторами її подальшого ефективного розвитку залишаються відсутність прогресу в захисті прав кредиторів, значні обсяги проблемної заборгованості, домінування державних банків на ринку тощо.

Окремі показники банківської системи України подано в табл. 1.

Банківська система України на сьогодні достатньо стійка, капіталізована і має значний запас ліквідності. У 2019 році банківський сектор встановив рекорд з прибутковості та рентабельності. Прибуток сектора був майже у 3 рази вищим за показник 2018 року і сягнув близько 60 млрд грн. Рентабельність капіталу в секторі сягнула 34%. Це стало можливим завдяки як стрімкому зростанню операційних доходів, так і найнижчим за десятиліття відрахуванням до резервів під активи.

Банки знижували кредитні ставки, реагуючи на зниження інфляції та пом'якшення монетарної політики. Вартість валютних кредитів у 2019 році сягнула найнижчого рівня. Обсяг чистих кредитів юридичних осіб протягом року в гривневому еквіваленті скоротився на 13%, у т.ч. в національній валюті – на 7% (-18,4 млрд грн), в іноземній валюті – на 18% (-42 млрд грн у гривневому еквіваленті). Гривневі кошти суб'єктів господарювання зросли протягом року на 19,5%. Найвищий приріст зафіксовано в державних банках – 28,3%. Суттєво збільшився обсяг валютних коштів корпорацій – на 48,4%. Гривневі вклади фізичних осіб зросли на 17,5%. Така динаміка пояснюється послабленням девальваційних

очікувань та низькими ставками за депозитами в іноземній валюті. Вклади фізичних осіб в іноземній валюті в доларовому еквіваленті зросли на 15,4% [4].

Таблиця 1

Показники діяльності банківської системи України у 2013-2019 рр.*

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість банків, які мають ліцензію	175	180	163	117	96	82	77	75
З них банків з іноземним капіталом	53	49	51	41	38	38	37	35
У т.ч. зі 100 % іноземним капіталом	22	19	19	17	17	18	23	23
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	39,5	34,0	32,5	43,3	53,6	32,9	28,2	28,7
Частка держави у статутному капіталі банків, %	23,9	22,8	24,8	29,6	31,5	62,3	66,3	67,5
Активи (пасиви) банків, млрд. грн.	1127	1278	1317	1254	1256	1336	1361	1533
Кредити надані, млрд грн	826	911	1006	1010	1006	1043	1119	1038

*Джерело: [4].

Отже, останніми роками банківська система України перебувала у стані найбільш глибокої за всі часи свого існування кризи. При цьому, мова йде не про звичайні кризові явища в економіці, пов'язані із зміною економічних циклів, а про системну фінансово-економічну кризу, у якій опинилась українська держава, що охоплює виробництво, споживання, інвестиції, грошово-кредитну систему, державні фінанси, соціальну сферу, ринок праці тощо. В цих умовах банківська система має розглядатися через призму економічної безпеки держави, зокрема, в контексті захисту її національних інтересів та забезпечення банківської безпеки.

За результатами аналізу ключових показників діяльності банківської системи України виділено загрози стабільності її функціонування та визначено заходи щодо запобігання їх подальшого негативного впливу:

1. Високий рівень (частка) проблемних кредитів – доцільне створення компанії з управління проблемними активами комерційних банків, яка повинна на ринкових засадах викуповувати проблемні активи у комерційних банків для подальшого управління ними. Викуп проблемних активів дасть змогу підвищити рівень безпеки банківської системи України, оскільки зменшаться обсяги відрахувань до резервів за активними операціями, що надасть банкам можливість використати дані кошти на поточну діяльність.
2. Посилення дисбалансу довгострокових кредитів і депозитів, наслідком чого є обмеження спроможності банків надавати довгострокові позики, які є важливою передумовою відновлення темпів економічного зростання в Україні й джерелом доходів банків у довгостроковій перспективі – доцільне проведення стимулюючої фінансової політики, впровадження механізмів державної підтримки кредитування реального сектору економіки й іпотечного кредитування, реалізації заходів щодо підвищення рівня фінансової інклюзії в Україні, а також вдосконалення вітчизняного законодавства щодо захисту прав кредиторів (зміцнити інститут забезпечення зобов'язань).
3. Високий ступінь концентрації частки держави в банківському секторі, що обмежує конкуренцію на ринку банківських послуг і створює додаткові ризики для системи державних фінансів –необхідно розробити плани по виходу держави з капіталу банків.
4. Посилення впливу капіталу іноземних фінансових груп – доцільно імплементувати у вітчизняні умови сучасні моделі партнерської взаємодії держави з міжнародними фінансовими інституціями задля реалізації проектів у рамках державних програм розвитку та посилено нагляд з боку НБУ за діяльністю банків.

За останні декілька років з метою впровадження європейського досвіду та наближення до стандартів управління капіталом НБУ розпочав перехід до впровадження новітніх міжнародних банківських нормативів, що відповідають положенням Базелю III та Директиви ЄС про вимоги до капіталу (CRD IV). Основні проблеми банківського нагляду в Україні лежать у площині недостатнього розроблення нормативних документів і практичної реалізації їх положень. Тому подальші трансформації повинні стосуватися систем діагностики та контролю фінансового стану банку, оперативного реагування на виникнення проблем у діяльності банків, контролю за наявністю та ефективністю систем управління ризиками в банках, методики обчислення та значень обов'язкових економічних нормативів, процедур нагляду на індивідуальній і консолідованій основі, заходів щодо протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, недостатності правового регулювання реорганізації та ліквідації банків, зміцнення прозорості банківської діяльності, удосконалення підходів до розкриття інформації у фінансовій звітності. Удосконаленню банківського нагляду в Україні сприятиме застосування моделі, яка передбачатиме його здійснення Національним банком України спільно з іншими контролюючими органами.

Інноваційна діяльність банків на сьогодні залишається одним із найбільш дієвих методів конкурентної боротьби на ринку фінансових послуг. Виявлено, що основними напрямками українських банківських інновацій в останні роки стали: інтернет та мобільний банкінг та значне розширення банківських операцій, які доступні через ці системи; безкарткові розрахунки через мобільний телефон; активізація присутності в соціальних мережах; доступність терміналів самообслуговування; режим роботи «24/7»; електронна решта (послуга, коли решта в копіях переводиться на рахунок чи поповнює мобільний телефон клієнта); індивідуалізація потреб клієнтів (застосовується переважно для VIP-клієнтів банку) [5; 6].

Перспективним шляхом вдосконалення діяльності українських банків слід вважати зростання рівня їх клієнтоорієнтованості, налагодження тісніших зв'язків з клієнтами, дотримання принципів банківської етики та корпоративної соціальної відповідальності.

У той же час, слід враховувати, що процес запровадження інновацій у банківській сфері пов'язаний з певними ризиками, тому для банків важливо звертати увагу на економічну доцільність інновацій та їх корисність для клієнтів, а регулятори банківського ринку мають забезпечити належний рівень нагляду та регулювання тих інструментів, що виникають в результаті розвитку новітніх банківських технологій.

Список використаних джерел:

1. Карковська В.Я., Прокопишин-Рашкевич Л.М., Якимець М.М. Фінансова безпека банківської системи: реалії та перспективи. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 25. С. 674-680. URL: http://www.marketinf.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/114.pdf
2. Ситник Н.С., Васків І.М. Фінансова безпека банків як один із складників фінансової безпеки держави. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2018. № 6. С. 129-132.
3. Коваленко В.В., Болгар Т.М., Сергеева О.С. Фінансова безпека банківської системи України – проблеми виміру та забезпечення. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7735>
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
5. Гребенюк Н.В. Оцінювання інноваційної складової маркетингової діяльності банку та визначення її впливу на ефективність функціонування банку. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 3. С. 111-125.
6. Рисін В.В., Борик І.Р. Переваги та ризики розвитку новітніх технологій у банківській діяльності. Науковий Вісник ХДУ. Серія «Економічні науки». 2020. №38. С. 69-73. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2020-38-12>

КАЗНАЧЕЙСЬКА СИСТЕМА ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ: МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Івасюк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Чорновол А. О.

У статті розкрито актуальність функціонування системи Казначейства та загальні положення організації обслуговування місцевих бюджетів. Проведено моніторинг виконання бюджету м. Чернівці за 2017-2019 роки в розрізі доходів та видатків. Запропоновано напрями оптимізації казначейського обслуговування бюджетів всіх рівнів.

The article reveals the relevance of the functioning of the Treasury system and the general provisions of the organization of local budget services. The implementation of the budget of Chernivtsi for 2017-2019 in terms of revenues and expenditures was monitored. The directions of optimization of treasury service of budgets of all levels are offered.

Актуальність дослідження. В умовах сьогодення система казначейства займає провідне місце в управлінні бюджетними ресурсами держави та регіонів. Практика свідчить про те, що в сучасних умовах органи Державної казначейської служби України постають одним із найактивніших учасників в процесі управління державними і регіональними фінансовими ресурсами завдяки використанню законодавчо прийнятих механізмів та процедур виконання державного і місцевих бюджетів відповідно до вимог бюджетного законодавства.

Разом з тим, незважаючи на значні переваги функціонування системи казначейства, які пов'язані з більш дієвим фінансовим контролем, прозорістю виконання бюджетів, поліпшенням фінансової дисципліни, – аналіз сучасного стану функціонування системи казначейства, у тому числі її механізму, засвідчив, що низка методологічних та методичних питань залишається недостатньо вирішеною та вимагає адекватного системного вирішення.

Зокрема, залишаються невирішеними низка проблем щодо обмеженості бюджетних ресурсів і відсутності ефективних механізмів управління ними в процесі обслуговування бюджетів всіх рівнів, які приводять до необхідності здійснення нерациональних запозичень для покриття касових розривів, втрат від невикористання тимчасово вільних фінансових ресурсів. Також існують певні проблеми в функціонуванні механізму управління фінансовими ресурсами в системі казначейства, які пов'язані з оперативністю, прозорістю та контролем за цільовим використанням бюджетних коштів [3, с. 257].

Метою статті є дослідження дослідження механізму управління та ефективного використання фінансових ресурсів в системі Казначейства.

Об'єктом дослідження є бюджетні кошти бюджету м. Чернівці.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти обслуговування місцевих бюджетів органами Казначейства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Порядок обслуговування бюджетів всіх рівнів органами Державної казначейської служби України та напрями вдосконалення досліджувалися такими науковцями, як О. О. Скорик, О. М. Севастеевою, Ю. О. Голинським, Л. М. Луцівом, Л. Гордієнко та іншими науковцями. Проте, незважаючи на існуючі наукові дослідження, питання обслуговування бюджетів всіх рівнів органами Державної казначейської служби України не втрачають своєї актуальності і потребують подальшого дослідження.

Виклад результатів. Виконання бюджету є стадією бюджетного процесу, під час якої забезпечується надходження запланованих доходів до всіх ланок бюджетної системи та фінансування заходів, затверджених у бюджеті держави та регіонів.

Загальні положення організації казначейського обслуговування бюджетів встановлені Бюджетним кодексом [1]:

Фінанси, гроші і кредит

- розрахунково-касове обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства;
 - контроль за здійсненням бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень бюджету, реєстрації взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів та здійсненні платежів за цими зобов'язаннями;

- ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів з дотриманням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та інших нормативно-правових актів Міністерства фінансів України;

- здійснення інших операцій з бюджетними коштами.

У процесі казначейського обслуговування коштів місцевих бюджетів органи Казначейства здійснюють такі основні функції [2]:

- обслуговують місцеві бюджети за доходами, видатками, кредитуванням та фінансуванням бюджету;

- відкривають рахунки в національній валюті в Казначействі;

- здійснюють в автоматизованому режимі розподіл платежів між рівнями місцевих бюджетів, розподіл інших платежів, що зараховуються до місцевих бюджетів згідно з вимогами Бюджетного кодексу України, закону про Державний бюджет України та рішенням місцевої ради про бюджет у розмірах, визначених законодавством, та перераховують розподілені кошти місцевих бюджетів за належністю;

- формують розрахункові документи і проводять повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до місцевих бюджетів на підставі відповідних документів органів, які згідно із законодавством контролюють справляння надходжень бюджету, погоджених з відповідними місцевими фінансовими органами;

- здійснюють безспірне списання коштів місцевих бюджетів за судовими рішеннями про стягнення коштів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- здійснюють розрахунки за міжбюджетними трансфертами;

- здійснюють покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка в установленому законодавством порядку;

- надають фінансовим органам виписки з рахунків;

- ведуть бухгалтерський облік усіх операцій щодо виконання місцевих бюджетів у порядку, встановленому законодавством;

- здійснюють попередній та поточний контроль за цільовим спрямуванням бюджетних коштів;

- здійснюють реєстрацію та облік бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів;

- здійснюють безспірне вилучення коштів місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України;

- складають фінансову та бюджетну звітність про виконання місцевих бюджетів, крім звіту про виконання плану за штатами і контингентами;

- подають звітність Міністерству фінансів України та місцевим фінансовим органам у встановлені строки за формами, встановленими Міністерством фінансів України;

Для кращого розкриття теоретичних та практичних аспектів казначейського обслуговування місцевих бюджетів розглянемо результати виконання управління Державної казначейської служби України у м. Чернівцях Чернівецької області бюджету м. Чернівці за 2017-2019 роки (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка доходів бюджету м. Чернівці за 2017-2019 роки

тис. грн.

Джерела доходів	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення					
				Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017
Податкові надходження	1090326,6	1304961,5	1516976,2	214634,9	212014,7	426649,6	19,7	16,2	39,1
Неподаткові надходження	182894,4	206752,6	201638,7	23858,2	-5113,9	18744,3	13,0	-2,5	10,2
Доходи від операцій з капіталом	50805,3	33525,2	29449,2	-17280,1	-4076,0	-21356,1	-34,0	-12,2	-42,0
Державні цільові фонди	9519,6	12434,1	11771,5	2914,5	-662,6	2251,9	30,6	-5,3	23,7
Офіційні трансферти	1186007,5	1135180,9	515631,7	-50826,6	-619549,2	-670375,8	-4,3	-54,6	-56,5
Всього	2519741,1	2692854,3	2275467,3	173113,2	-417387,0	-244273,8	6,9	-15,5	-9,7

Протягом досліджуваного періоду можна спостерігати зростання обсягів податкових надходжень, до бюджету м. Чернівці. У 2017 році надійшло 1090326,6 тис. грн., у 2018 році – 1304961,5 тис. грн., у 2019 році – 1516976,2 тис. грн. Абсолютне позитивне відхилення за весь період дослідження склало 426649,6 тис. грн., відносне – 39,1%.

Неподаткові надходження також є важливим джерелом доходів бюджетів різних рівнів, але їх обсяг

Фінанси, гроші і кредит

значно менший від податкових надходжень : у 2017 році – 182894,4 тис. грн., у 2018 році – 2067523,6 тис. грн., у 2019 р. – 201638,7 тис. грн. У 2018 році порівняно з 2017 роком неподаткові надходження зросли на 23858,2 тис. грн. або на 13,0%, а у 2019 році порівняно з 2017 роком даний вид надходжень збільшився на 18744,3 тис. грн. або на 10,2%.

Доходи від операцій з капіталом у 2019 році зменшилися порівняно з 2017 роком на 21356,1 тис. грн. або на 42,0%.

Щодо надходжень до цільових фондів, то спостерігалась наступна ситуація: у 2017 році надійшло коштів 9519,6 тис. грн., у 2018 році надійшло 12434,1 тис. грн., у 2019 році – 11771,5 тис. грн. Тобто, в 2018 році порівняно з 2017 роком надходження зросли на 2914,5 тис. грн. або на 30,6%, у 2019 році порівняно з 2018 роком обсяги надходжень зменшилися на 662,6 тис. грн., відносно відхилення склало 5,3%, а у 2019 році порівняно з 2017 роком зросли на 2251,9 тис. грн. або на 23,7%.

Міжбюджетні трансферти (дотації, субвенції) мали тенденцію до зменшення: в 2017 році - 1186007,5 тис. грн., а у 2018 році надходження зменшилися на 619549,2 тис. грн. або 54,6% порівняно з попереднім роком, у 2019 році порівняно з 2017 роком обсяги надходжень зменшилися на 670375,8 тис. грн., відхилення становило 56,5%.

Надалі розглянемо динаміку видатків бюджету м. Чернівці в розрізі статей видатків за 2017-2019 роки (табл. 2), яка свідчить про наступні результати:

Таблиця 2

Динаміка видатків з бюджету м. Чернівці у 2017-2019 роках

тис. грн.

Статті видатків	Роки			Відхилення					
				Абсолютне, +/-			Відносне, %		
	2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017
Державне управління	101890,3	146597,7	168603,4	44707,4	22005,7	66713,1	43,9	15,0	65,5
Освіта	728883,3	274152,1	1081005,5	-	806853,4	352122,2	-62,4	294,3	48,3
Охорона здоров'я	321686,5	370672,4	304993,4	48985,9	-65679,0	-16693,1	15,2	-17,7	-5,2
Соц. захист та соц. забезпечення	800655,9	745197,6	502320,6	-55458,3	-	-298335,3	-6,9	-32,6	-37,3
Житл.-комун. господарство	153307,1	142701,9	134658,2	-10605,2	-8043,7	-18648,9	-6,9	-5,6	-12,2
Культура і мистецтво	50789,7	29170,7	30359,9	-21619,0	1189,2	-20429,8	-42,6	4,1	-40,2
Засоби масової інформації	1149,7	1141,6	0,0	-8,1	-1141,6	-1149,7	-0,7	-100,0	-100,0
Фізична культура і спорт	13820,4	24810,4	21975,9	10990,0	-2834,5	8155,5	79,5	-11,4	59,0
Будівництво та рег. розвиток	130270,9	77244,0	46494,4	-53026,9	-30749,6	-83776,5	-40,7	-39,8	-64,3
Економічна діяльність	0,0	0,0	454171,0	0,0	454171,0	454171,0	0,0	0,0	0,0
Сільське і лісове, рибне госп. та мисливство	6,6	171,9	9,0	165,3	-162,9	2,4	2504,5	-94,8	36,4
Транспорт, дорожнє госп, зв'язок, телеком. та інформатика	79517,5	150373,9	252668,5	70856,4	102294,6	173151,0	89,1	68,0	217,8
Інші програми та заходи, пов'язані з екон. діяльністю	945,0	189402,4	153057,9	188457,4	-36344,5	152112,9	19942,6	-19,2	16096,6
Попередження та ліквід. надзв. сит. та наслідків стих. лиха	2095,4	2860,1	0,0	764,7	-2860,1	-2095,4	36,5	-100,0	-100,0
Цільові фонди	8413,2	1484,1	0,0	-6929,1	-1484,1	-8413,2	-82,4	-100,0	-100,0
Реалізація програм допомоги і грантів ЄС, урядів іноз. держав, МО, дон. організацій	0,0	0,0	1941,4	0,0	1941,4	1941,4	0,0	0,0	0,0
Інша діяльність	1507,8	662747,8	8185,2	661240,0	-	6677,4	43854,6	-98,8	442,9
Разом видатків	2530481,5	2818728,8	3160444,3	288247,3	341715,5	629962,8	11,4	12,1	24,9

- видатки бюджету м. Чернівці на потреби державного управління зросли на 66713,1 тис. грн.: з 101890,3 тис. грн. у 2017 році до 168603,4 тис. грн. у 2019 році. Відносне відхилення склало 65,5%;

- на фінансування освіти у 2017 році було виділено 728883,3 тис. грн., у 2018 році – 274152,1 тис. грн., у 2019 році – 1081005,5 тис. грн., тобто фінансування зросло за всі роки дослідження на 352122,2 тис. грн., відносно позитивне відхилення становило 48,3%;

- фінансування охорони здоров'я у 2017 році було здійснено у сумі 321686,5 тис. грн., тоді як у 2019 році на програми соціального характеру було виділено на 16693,1 тис. грн. менше, негативне відхилення становило 5,2%;

- забезпечення соціальних програм: у 2017 році – 800655,9 тис. грн., у 2018 році – 745197,6 тис. грн., у 2019 році – 502320,6 тис. грн., негативне відхилення становило 298335,3 тис. грн.;

- по фінансуванню видатків на утримання транспортної інфраструктури спостерігалось зростання фінансування на 65918,9 тис. грн.: з 84455,0 тис. грн. у 2016 році до 150373,9 тис. грн. у 2018 році;

- відбулося значне зростання видатків інші програми та заходи, пов'язаних з економічною діяльністю: 945,0 тис. грн. у 2017 році, 189402,4 тис. грн. у 2018 році та 153057,9 тис. грн. у 2019 році. Фінансування зросло за всі роки дослідження на 152112,9 тис. грн., відносно відхилення - 16096,6%.

Натомість, по житлово-комунальному господарству, на культурні заходи, на засоби масової інформації та на будівництво за весь період дослідження було зменшено фінансування.

Отже, спостерігався недостатньо чіткий розподіл функцій та повноважень, що обмежували фінансову самостійність органів місцевого самоврядування. Це обумовлено високим рівнем концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення місцевих бюджетів у вирішенні важливих для населення завдань.

Висновок. Для оптимізації роботи вагомого елемента фінансової системи суспільства, через який можна виявити проблеми формування та ефективного використання бюджетних коштів, необхідно [4, с. 171]:

- забезпечити формування системної і завершеної нормативно-законодавчої бази функціонування казначейської системи;

- провести функціональну перебудову казначейства;

- встановити чіткий розподіл функцій та повноважень між учасниками бюджетного процесу, а насамперед між органами Казначейства та фінансовими органами;

- вдосконалити інформаційні технології та посилити функціонування електронних каналів зв'язку;

- з метою посилення контролю щодо посилення ефективності управління фінансовими ресурсами в системі казначейства підвищити рівень моніторингу видатків з єдиного казначейського рахунку та їх цільового спрямування.

Такі рушійні зміни є вкрай необхідними й актуальними, їх забезпечення призведе до оздоровлення економіки та стане надійною запорукою якісного контролю над використанням бюджетних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 01.11.2020 р.).

2. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : Наказ Міністерства Фінансів України від 23.08.2012 р. № 938. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12#Text> (дата звернення: 05.11.2020 р.).

3. Курганська Е. І. Управління фінансовими ресурсами в системі Державного казначейства: практика та прагматика. *Вісник Одеського національного економічного університету*. – 2015. – Вип. 2. – № 57. – С. 257-265.

4. Голинський Ю. О. Проблеми та шляхи вдосконалення казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 12. С. 169-172.

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Кіцелюк М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Ковалевич Д. А.

У статті досліджено сутність та необхідність кредитної політики комерційного банку, розкрито процес банківського кредитування. Дано характеристику основним показникам діяльності банку. Проаналізовано видані кредити банком юридичним та фізичним особам, дано оцінку можливим кредитним збиткам. Обґрунтовано пропозиції стосовно покращення кредитного портфелю та удосконаленню кредитної політики.

The essence and necessity of the credit policy of a commercial bank in the article are investigated, the process of bank lending is revealed. Characteristics of the main indicators of the bank are presented. The loans issued by the bank to legal entities and individuals were analyzed, and an assessment of possible credit losses was given. Suggestions for improving the loan portfolio and improving credit policy are described.

Актуальність даної теми полягає в тому, кожний банк самостійно обирає свою кредитну політику, від чого залежить в майбутньому його ресурсна база.

Кредитна політика банку - це стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності. За своєю економічною сутністю залучення банками вкладів також має кредитну природу. У даному разі банк є позичальником, а вкладник – кредитором. При цьому кошти залучаються на умовах тимчасового користування, строковості, платності. Проте у цих відносинах не присутній такий принцип кредитування як цільове використання. Залучаючи вклади, банк не інформує «вкладника-кредитора» про те, яким чином будуть використовуватись отримані кошти. Також характерною рисою таких відносин є те, що кредитор, тобто вкладник, не має можливості впливати на те, куди кошти будуть спрямовані, здійснювати контроль за діяльністю банку чи перевіряти доцільність використання вкладених коштів. Також відсутній у таких відносинах і принцип забезпеченості.

Багато вчених досліджували кредит, як економічну категорію. Серед них І. А. Бланк, О. Д. Василик, В. В. Вітлінський, А.С.Гальчинський, В.М. Гейц, В.Д. Лагутін, С.В. Мочерний, М.Ф. Тимчук, А.С. Філіпенко, В. А. Ющенко та багато інших. Відповідно до позиції С. В. Мочерного, «кредит – це позичка у грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк з виплатою відсотка, в процесі руху якої між кредитором і позичальником виникають відносини економічної власності» [1]. Кредит розглядається автором у контексті відносин економічної власності, проте він не ототожнюється із відносинами між кредитором і позичальником.

Кредитом є надання або грошових коштів, або товарів чи послуг, а також на умовах його здійснення, таких як поверненість, строковість та платність.

Метою статті є поглиблене дослідження теоретичних засад кредитної політики банку і розробка практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Об'єктом дослідження є кредитна політика банку. Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають з приводу кредитування банками населення та підприємств, установ та організацій.

Основою формування фінансово-кредитних відносин та найважливішим суб'єктом фінансового ринку є банківська система, одним із головних завдань якої є правильно розроблена кредитна політика, яка повинна охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку та визначати пріоритетні напрями кредитування. Оскільки в останні роки спостерігаються несприятливі тенденції та суттєве уповільнення розвитку банківського кредитування, то це зумовлює до пошуку напрямів модернізації кредитної політики банків, що сприятиме активізації та економічному розвитку банківської системи. За таких умов питання, які стосуються кредитної політики банків, зокрема пошуку її напрямів оптимізації, є актуальними на сучасному етапі.

У цілому кредитна політика банківської установи окреслює коло ключових цілей і завдань банківської кредитної діяльності, визначає конкретні прийоми, способи і методи її реалізації з метою збільшення прибутків і мінімізації ризиків банку у сфері кредитування. У процесі проведення кредитної політики банківські установи виходять із необхідності забезпечення поєднання інтересів банку, його акціонерів і вкладників та позичальників із врахуванням загальнодержавних інтересів.

Економічні межі кредиту являють собою певні границі суспільних відносин у рамках яких реалізується суть кредиту як економічної категорії. Тобто, під межами кредиту слід розуміти такий рівень розвитку кредитних відносин, за якого попит і пропозиція на кредит балансуються при збереженні стабільної, помірної, доступної для переважної більшості нормально працюючих позичальників процентної ставки. Необхідність встановлення меж кредиту пов'язана із тим, що лише при оптимальному рівні кредитних вкладень вплив кредиту на економіку буде позитивним. Це визначає потребу встановлення кількісних та якісних меж кредиту виходячи із його суті. Кредитна політика як основа процесу управління кредитом визначає пріоритети в процесі розвитку кредитних відносин, з одного боку, та функціонування кредитного механізму – з другого. Вона створює необхідні загальні передумови ефективної праці персоналу банку і прийняття раціональних рішень, знижує ймовірність помилок, передбачає створення відповідної організаційної структури й розподілу обов'язків між персоналом банку.

Кредитна політика банку в сфері кредитування фізичних осіб визначає завдання і пріоритети діяльності банку щодо споживчого кредитування, засоби, методи їх реалізації, а також принципи та порядок організації власне кредитного процесу. Об'єктом банківського кредиту є грошовий капітал банків як капітал, що відокремився від промислового.

АТ КБ «ПриватБанком» було видано кредитів: у 2017 році – 237181 млн грн., у 2018 році обсяг кредитів збільшився на 54755 млн грн. і склали 291936,0 млн. грн., у 2019 році обсяг кредитів збільшився на 4107,0 млн грн. і склали 296043,0 млн грн.

«Кредити, що управляються як окремий портфель», включають непрацюючі кредити, які були видані. Цей портфель має схожі показники кредитного ризику, незалежно від класифікації за галуззю економіки та напрямом комерційної діяльності на дату видачі таких кредитів. Станом на 31 грудня 2018 року визначено резерв під знецінення 241796, мільйонів гривень за цими кредитами 31 грудня 2017 року: 198846,0 мільйонів гривень, 31 грудня 2019 року: 236499,0 мільйонів гривень У 2018 році погіршилась якість «Кредитів, що управляються як окремий портфель», а саме: прострочення платежів понад 90 днів, зниження справедливої вартості забезпечення, визнання судом недійсності забезпечення та інше.

Кредити, надані юридичним особам за 2017- 2019 рр. зросли. Так, у 2017 році їх обсяг становив 3479 млн. грн.. У 2018 році їх обсяг зріс на 2169 млн грн. і становив 5648 млн. грн.. У 2019 році обсяг кредитів, наданих юридичним особам зріс на 602 млн. грн. і становив 6250 млн. грн.. Надання кредитів фізичним особам (кредитних карток) за досліджувані роки мала тенденцію до збільшення. Обсяг наданих кредитів фізичним особам склав: у 2017 році – 30354,0 млн грн. у 2018 році вони зросли на 14960 млн. грн. і склали 45314,0 млн грн. У 2019 році обсяг кредитів зріс на 6536 млн. грн. в порівнянні з 2018 роком і склав 51890 млн. грн.

Погіршення кредитоспроможності позичальників призвело до росту простроченої заборгованості банку з наступним погіршенням якості активів. Кредити надані фізичним особам – іпотечні кредити видані на суму: у 2017 році – 9130,0 млн. грн., у 2018 році спостерігається ріст обсягу кредитів на 13793 млн. грн. у порівнянні з 2017 роком, що склало 22923 млн. грн. У 2019 році обсяг іпотечних кредитів зменшився на суму 11456 млн. грн. у порівнянні з 2018 роком і склав 11467 млн. грн..

Обсяг споживчих кредитів наданих банком становив: у 2017 році – 3144 млн. грн., у 2018 році видача споживчих кредитів збільшилась на 1049 млн. грн. і склала 4193 млн. грн.. У 2019 році спостерігається зменшення обсягу виданих кредитів на суму 45 млн. грн., їх обсяг склав 4148,0 млн. грн.

Кредити на придбання автомобілів складають: у 2017 році – 769,0 млн. грн., у 2018 році – 332,0 млн. грн., у 2019 році – 250,0 млн. грн. У 2018 році видно ріст кредитів на суму 25,7%, у 2019 році зменшились кредити на 27,7%.

Банк також видає фізичним особам інші кредити. Так, у 2017 році їх було видано на суму 769,0 млн. грн, у 2018 році їх обсяг у порівнянні з 2017 роком зменшився на 97 млн. грн. і склав 672 млн. грн.. У 2019 році їх обсяг у порівнянні з 2018 роком зменшився на 174 млн. грн. і склав 498,0 млн. грн.

Спостерігається збільшення обсягу кредитів підприємствам малого та середнього бізнесу. Аналіз даних показує, що підприємствам малого та середнього бізнесу було надано кредити : у 2017 році 3952,0 млн. грн., у 2018 році 8251,0 млн. грн., що на 4299 млн. грн. більше, ніж у 2017 році, у 2019 році 8555 млн. грн., що на 304,0 млн. грн. більше, ніж у 2018 році.

Обсяг всіх кредитів та авансів, наданих клієнтам за вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення у 2017 р. склав – 38355,0 млн. грн., у 2018 році – 59644,0 млн. грн., а у 2019 році – 50140,0 млн. грн.

Динаміка клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності наведена у таблиці 2.5

Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки за позичальниками, які займаються декількома видами діяльності, визначалась згідно основного виду діяльності таких позичальників. Аналіз даних таблиці показує, що кредити юридичним особам були видані підприємствам агропромислового комплексу та харчової промисловості: у 2017 році на суму 1234,0 млн. грн., у 2018 році вони зросли на 1064,0 млн. грн., і склали 2298,0 млн. грн., у 2019 році у порівнянні з 2018 роком обсяг їх зменшився на 356,0 млн. грн. і склав 1942,0 млн. грн.. На товари народного споживання були видані кредити : у 2017 році на суму 570,0 млн. грн., у 2018 році вони зросли на 201,0

Таким чином, важливим напрямком посилення державної підтримки розвитку кредитування в Україні є сприяння створенню гарантійних установ, що матиме низку позитивних наслідків:

- спрощення доступу до кредитів суб'єктів малого та середнього бізнесу, фінансовий стан яких не завжди відповідає критеріям банку, зі збереженням фінансової відповідальності позичальника;
- скорочення ризиків непогашення кредиту завдяки їх розпорошенню;
- надання консультаційної підтримки; малого та середнього бізнесу;
- можливість залучення додаткових кредитних ресурсів під нові інвестиційні проекти для компаній, активи яких вже знаходяться в заставі за раніше отриманими кредитами;
- стимулювання економічного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в регіонах, підтримка кредитної активності банків в умовах економічного спаду.

Список використаних джерел:

1. Мочерний С. В. Економічна теорія / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко // Економічна теорія: Підручник. - К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. - 856 с.
2. Звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2017-2019 роки.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Паланичко М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Чорновол А. О.

У статті розкрито призначення місцевих бюджетів та визначено роль податкових надходжень у процесі формування їх доходної частини. Проведено моніторинг виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки в розрізі податкових джерел. Запропоновано шляхи оптимізації формування місцевих бюджетів за рахунок податків та зборів в умовах фінансової децентралізації.

The article reveals the purpose of local budgets and defines the role of tax revenues in the process of forming their revenue side. The implementation of local budgets of Chernivtsi region for 2017-2019 in terms of tax sources was monitored. Ways to optimize the formation of local budgets through taxes and fees in terms of financial decentralization are proposed.

Актуальність дослідження. Основою фінансової бази органів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів є вагомим складовою системи фінансових відносин, ефективна політика щодо їх формування визначає здатність виконання видаткових зобов'язань органів місцевого самоврядування для забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Якісне та своєчасне планування доходів місцевих бюджетів впливає на обґрунтованість показників соціально-економічного розвитку країни та її адміністративно-територіальних одиниць. Важливого значення набувають питання запровадження ефективних механізмів, що передбачають системність реалізації бюджетної політики у сфері доходів місцевих бюджетів, взаємоузгодження інструментів формування доходів місцевого бюджету в системі фінансово-економічного регулювання за рахунок податкових надходжень. Необхідність вирішення зазначених проблем зумовлює актуальність обраної теми дослідження [4, с. 18].

Метою статті є дослідження формування місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень та розробка практичних рекомендацій щодо посилення їх ролі у подальшому розвитку територій.

Об'єктом дослідження є податкові надходження в системі доходів місцевих бюджетів. **Предметом дослідження** є теоретичні та практичні аспекти формування податкових надходжень місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теоретичного обґрунтування положень функціонування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації присвятили свої наукові напрацювання такі вітчизняні науковці, як Бикадорова Н., Возняк Г., Дем'янчук О., Деркач М., О. Дроздовська, Ковалевич Д., Кудряшов В., Сунцова О. та ін.

Амбрик Л., Валигура В., Іванова О., Крисоватий А., Опарін В., Соколовська А. вивчали механізми застосування податків і зборів як чинника фіскальної децентралізації та фінансового вирівнювання, а як

також складової податкової системи України.

Виклад результатів. В Україні, як і в інших унітарних і федеративних країнах місцеві бюджети включають цілу систему взаємопов'язаних фондів, доцільно акцентувати увагу на структуру бюджетної системи та місце в ній саме місцевих бюджетів. В основі функціонування місцевих бюджетів в Україні лежать нормативно-правові та законодавчі акти (основними є Бюджетний кодекс України [1], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2], Податковий кодекс України [3] тощо).

Належне функціонування органів місцевого самоврядування і виконання усіх покладених на них завдань та функцій залежить від того, чи буде в їх розпорядженні достатній обсяг бюджетних ресурсів. Доходи місцевих бюджетів, які є основним джерелом формування фінансових ресурсів, займають важливе місце у бюджетній системі, є інструментом реалізації бюджетної політики на місцевому рівні. Їхня роль і значення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку.

У процесі децентралізації громади здобули фінансові ресурси та повноваження – значний інструментарій і можливості для забезпечення повноцінного місцевого розвитку. Із внесенням змін до Податкового та Бюджетного кодексів України з питань бюджетної децентралізації від 1 січня 2015 р. модернізовано кількість податків в Україні з 22 до 11: 7 загальнодержавних податків (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито) і 4 місцеві податки та збори (податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування, туристичний збір).

Податкова система визначається не лише сукупністю податків і зборів, а й принципами її побудови, які закріплені нормативно. Основою формування принципів оподаткування більшості країн світу, зокрема і України, подальшого розвитку теорії і практики побудови податкових систем стали принципи, узагальнені А. Смітом. Вони викладені у чотирьох основних правилах: 1) справедливості – яке стверджує загальність оподаткування і рівномірність його розподілу відповідно до доходів; 2) визначеності – час сплати податку, спосіб і сума платежу повинні бути точно і заздалегідь відомі платнику і не залежати від суб'єктивних факторів; 3) зручності – кожен податок повинен стягуватися у такий час і такий спосіб, які найзручніші для платника; 4) економії (раціональності) – будь-який податок повинен стягуватися так, щоб із доходів платника вилучалося якомога менше понад те, що надходить до державної скарбниці [5, с. 159].

Для кращого розкриття теоретичних аспектів формування місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень, проведемо моніторинг виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки.

Формування доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки здійснювалось із врахуванням змін, внесених до Бюджетного та Податкового кодексів України (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка дохідних джерел місцевих бюджетів
Чернівецької області за 2017-2019 роки**

Джерела доходів	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення					
				Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017
Податкові надходження	2553,0	2873,2	3274,8	320,2	401,6	721,8	12,5	14,0	28,3
Неподаткові надходження	488,2	553,8	581,7	65,6	27,9	93,5	13,4	5,0	19,2
Доходи від операцій з капіталом	62,5	51,0	53,9	-11,5	2,9	-8,6	-18,4	5,7	-13,8
Цільові фонди	12,8	17,0	15,9	4,2	-1,1	3,1	32,8	-6,5	24,2
Офіційні трансферти	7111,8	8139,2	7349,8	1027,4	-789,4	238,0	14,4	-9,7	3,3
Всього	10228,3	11638,0	11276,1	1409,7	-361,9	1047,8	13,8	-3,1	10,2

млн. грн.

Протягом досліджуваного періоду можна спостерігати зростання обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів області: у 2017 році надійшло 2553,0 млн. грн., у 2018 році – 2873,2 млн. грн., у 2019 році – 3274,8 млн. грн. Абсолютне відхилення за весь період дослідження було позитивним і склало 721,8 млн. грн., відносне – 28,3%. Податкові надходження формувались за рахунок: податків на доходи, податків на прибуток, податків на збільшення ринкової вартості; податків на власність; зборів за спеціальне використання природних ресурсів; рентної плати за використання інших природних ресурсів; внутрішніх податків на товари та послуги; інших податків; місцевих податків і зборів; інших податків та зборів.

Неподаткових надходжень у 2017 році надійшло 488,2 млн. грн., у 2018 році – 553,8 млн. грн., у 2019 році – 581,7 млн. грн. Абсолютне відхилення також було позитивним і склало 93,5 млн. грн., відносне – 19,2%). Відзначимо, що неподаткові надходження формувались за рахунок: плати за надання адміністративних послуг; плати за утримання дітей у школах-інтернатах; плати за оренду цілісних майнових комплексів комунального та іншого майна; державного мита; орендної плати за водні об'єкти, що надаються в користування на умовах оренди; надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, організацій та установ, щодо яких минув строк позовної давності; інших

надходжень; доходів від операцій з кредитування та надання гарантій; надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту; власних надходжень бюджетних установ.

Доходів від операцій з капіталом до бюджетів Чернівецької області у 2017 році надійшло 62,5 млн. грн., у 2018 році – 51,0 млн. грн., у 2019 році – 53,9 млн. грн. Абсолютне відхилення за весь період дослідження було негативним і склало 8,6 млн. грн., відносно – 13,8%. Дане джерело доходів формувалося за рахунок: надходжень від продажу основного капіталу та коштів від продажу землі і нематеріальних активів.

Цільові фонди протягом досліджуваного періоду формувалися за рахунок надходжень до цільових фондів, утворених Верховною радою АРК, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади наступним чином: у 2017 році – 12,8 млн. грн. та у 2018 році – 16,9 млн. грн., у 2019 році – 15,9 млн. грн. Абсолютне відхилення склало 3,1 млн. грн., відносно – 24,2%.

Трансфери протягом трьох останніх років демонструють тенденцію до зростання (формувалися за рахунок дотацій та субвенцій): у 2017 році надійшло 7111,8 млн. грн., у 2018 році – 8139,2 млн. грн., у 2019 році – 7349,8 млн. грн. Абсолютне відхилення за весь період дослідження було позитивним і склало 238,0 млн. грн., відносно – 3,3%.

На рис. 1 наочно зображено зміни в динаміці податкових надходжень до місцевих бюджетів Чернівецької області.

Аналіз даних свідчить, що надходження за рахунок податків на доходи, податків на прибуток, податків на збільшення ринкової вартості протягом періоду дослідження збільшилися на 704,1 млн. грн. або на 50,9% (у 2017 році надійшло коштів у сумі 1384,4 млн. грн., а у 2019 році – 2088,2 млн. грн.). Дане податкове джерело формувалося за рахунок: податку та збору на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, податків на власність.

Надходження за рахунок рентної плати та плати за використання природних ресурсів протягом періоду дослідження збільшилися на 8,8 млн. грн. або на 30,1% (у 2017 році надійшло коштів у сумі 29,2 млн. грн., а у 2019 році – 38,0 млн. грн.). Дане податкове джерело формувалося за рахунок: рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів; рентної плати за спеціальне використання води; рентної плати за користування надрами.

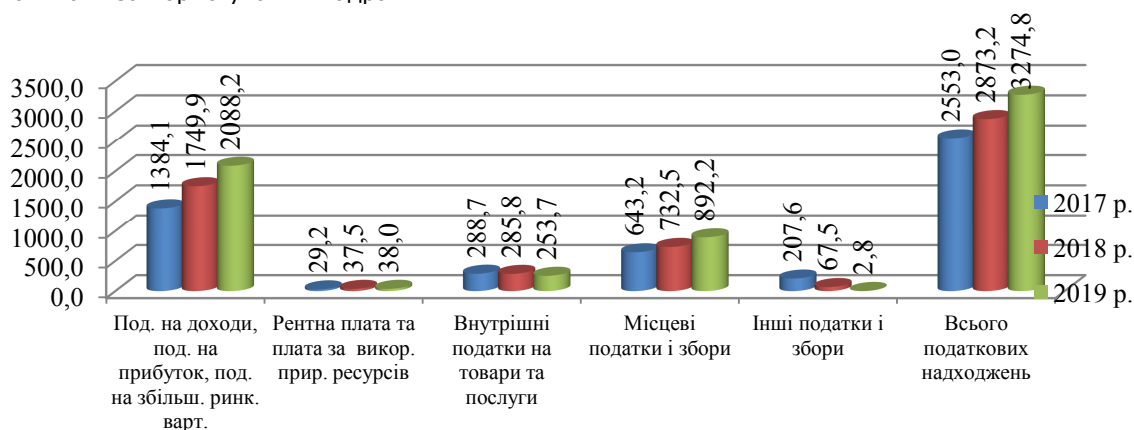

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень до місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки (млн. грн.)

Надходження від внутрішніх податків на товари та послуги демонструють протилежну динаміку: за 2017-2019 роки відбулося зменшення надходжень на 35,0 млн. грн. або на 12,1% (у 2017 році надійшло 288,7 млн. грн., а у 2019 році – 253,7 млн. грн.). Дане податкове джерело формувалося за рахунок: акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції); акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів.

Місцеві податки і збори з року в рік мали позитивну динаміку до зростання: надходження до місцевих бюджетів за їх рахунок збільшилися на 249,0 млн. грн. або на 38,7% (у 2017 році надійшло 643,2 млн. грн., а у 2019 році – 892,2 млн. грн.). Дане джерело податкових надходжень формувалося за рахунок: податку на майно; збору за місця для паркування транспортних засобів; туристичного збору; збору за впровадження деяких видів підприємницької діяльності, що справлявся до 1 січня 2015 року; єдиного податку. Надходження за рахунок інших податків і зборів протягом 2017-2019 років значно зменшилися: на 204,8 млн. грн. або на 98,7% (у 2017 році надійшло коштів у сумі 207,6 млн. грн., а у 2019 році – всього лиш 2,8 млн. грн.).

Аналіз доходів місцевих бюджетів Чернівецької області в цілому та податкових надходжень, зокрема, свідчить про наявність тенденцій до нарощування обсягів, що безумовно є позитивним аспектом діяльності місцевих органів влади та реформи бюджетної децентралізації. Однак більшу частку бюджету області складають трансфери (табл. 1), що є негативним показником, який свідчить про залежність від Державного бюджету України. Звісно досягти повної фінансової самостійності регіону в сучасних умовах неможливо, але в майбутньому бюджетному періоді було б доцільно спрямувати вектор розвитку на досягнення фінансової самостійності.

Висновок. Незважаючи на зростання частки певних груп податкових надходжень до місцевих

бюджетів Чернівецької області, все ж, є певні недоліки:

- нерівномірність розподілу податкового навантаження;
- перетворення податкової системи у чинник пригнічення економічного зростання та інвестиційної активності;
- нестабільність податкового законодавства.

Крім удосконалення податкової системи і податкового законодавства, суттєвими позитивними факторами впливу на своєчасність і повноту надходжень податкових надходжень до доходної частини місцевих бюджетів області можуть бути:

- стимулювання розвитку бізнесу і підприємництва;
- нарощення обсягів виробництва і підвищення рівня прибутковості підприємств;
- забезпечення повного обліку активів територіальної громади, незалежно від форми їх власності в частині пошуку напрямів оптимізації їх використання та розширення податкової бази;
- раціональна організація місцевого оподаткування, адже воно може забезпечити зростання економіки та суттєво підвищити соціальний добробут регіонів та його населення;
- посилення відповідальності як платників податків, так і фіскальних органів за порушення податкової та службової дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 30.10.2020 р.).
2. Податковий кодекс України : Закон України від 04.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 06.11.2020 р.).
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.11.2020 р.).
4. Винницька О. А. Економіко-статистичний аналіз доходів місцевих бюджетів. *Статистика України*. 2015. № 3. С.18–23.
5. Ілюшук О. М. Аналіз побудови податкових систем у зарубіжних країнах та в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* 2018. Випуск 1. С. 157-165.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Петрушко К., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

У статті досліджено особливості формування та виконання місцевих бюджетів в процесі бюджетної децентралізації. Розглянуто новачки в бюджетному законодавстві, що регламентують ключові аспекти механізму формування бюджетів на місцевому рівні. Запропоновано напрямки посилення фінансової самодостатності місцевих бюджетів у рамках децентралізаційної реформи.

Article deals with the special aspects of the formation and implementation of local budgets in the process of budget decentralization. Innovations in the budget legislation, which regulate key aspects of the mechanism of budget formation at the local level, are considered. The directions of financial self-sufficiency strengthening of local budgets within decentralization reform are suggested. The directions of financial self-sufficiency strengthening of local budgets within decentralization reform are suggested.

Актуальність даної теми полягає в тому, що одним з головних завдань реформи з децентралізації є створення ефективних механізмів фінансового забезпечення власних та делегованих повноважень місцевих органів влади з метою збільшення фінансової спроможності та розширення автономії місцевих бюджетів. Підвищення рівня фінансової незалежності місцевих органів влади є вирішальним чинником економічного розвитку регіонів, що створить фінансові основи для надання мешканцям територіальних громад високоякісних і доступних публічних послуг. Система фінансового забезпечення має гарантувати такий обсяг власних бюджетних ресурсів місцевих органів влади, який відповідав би наданим їм конституцією повноважень.

Місцеві бюджети в Україні нині формуються переважно не за рахунок власних та закріплених джерел надходжень, а за рахунок міжбюджетних трансфертів з бюджетів вищого рівня – частка трансфертів у структурі ресурсу місцевих бюджетів складає близько 55%. Тобто, управління використанням бюджетних ресурсів фактично здійснюється з центру, що суперечить загальним засадам Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Тому розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів, збільшення повноважень місцевих органів влади в управлінні фінансовими ресурсами та підвищення їхньої самостійності є надзвичайно важливим завданням. Його вирішення сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і якісному виконанню покладених на них завдань і функцій [1, с.19].

Метою статті є дослідження проблематики формування власної стабільної доходної бази місцевих бюджетів та окреслення шляхів її вирішення з метою забезпечення делегованих повноважень місцевих органів влади вагомими джерелами фінансування. *Об'єктом дослідження* є процес виконання бюджету Чернівецької області за доходами та видатками. *Предметом дослідження* є відносини, що виникають у процесі формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації в Україні.

Ключові аспекти формування місцевих бюджетів, побудови міжбюджетних відносин та підвищення ефективності їх функціонування розглядали у наукових напрацюваннях такі вітчизняні науковці як В. Андрущенко, В. Базилевич, О. Барановський, С. Буковинський, В. Дем'янин, В. Зайчикова, М. Карлін,

О. Кириленко, В. Коваленко, В. Кравченко, А. Крисоватий, М. Крупка, М. Кульчицький, І. Луніна, І. Лютій, Ц. Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, С. Слухай, В. Федосов, І. Чугунов, О. Шевчук, С. Юрій та ін.

Нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів в контексті децентралізації направлена на посилення фінансової автономії місцевих органів влади. Трансформація законодавчого поля щодо посилення фінансової самодостатності територіальних громад забезпечила ріст бюджетних ресурсів місцевих бюджетів, сприяла реалізації заходів щодо залучення резервів їх наповнення та підвищила ефективність адміністрування місцевих податків і зборів.

У сфері формування місцевих бюджетів досі існує низка гострих проблем, серед яких – недостатність доходної бази, неефективна система розподілу загальнодержавних податків. Надмірна централізація коштів на державному рівні не дає можливості місцевим органам влади повною мірою реалізувати покладені на них функції та ставить у залежність від державного бюджету. Основною проблемою, що перешкоджає забезпеченню нормальної життєдіяльності територіальної громади, варто назвати відсутність чіткого розмежування власних і делегованих повноважень і, відповідно, їх фінансового покриття.

Делеговані державою повноваження не забезпечені бюджетними ресурсами в обсязі, передбаченому чинним законодавством, а це змушує місцеві органи влади необґрунтовано збільшувати в процесі затвердження місцевих бюджетів плани мобілізації доходів, що, в свою чергу, призводить до невиконання доходної та видаткової частин місцевих бюджетів і недофінансування взятих зобов'язань.

Місцеві бюджети Чернівецької області за 2019 рік виконані по доходах в сумі 14 млрд. 612 млн. 724,7 тис. грн., або 97,3 відсотка до уточненого плану (уточнений план 15 млрд. 022 млн. 315 тис. грн.), в тому числі по загальному фонду – 13 млрд. 801 млн. 102 тис. грн., або на 97,1 %, спеціальному фонду – 811 млн. 622 тис. грн., або на 100,4 %. Динаміка обсягу доходів загального і спеціального фондів місцевих бюджетів зросла порівняно з 2017 роком на 4150246 тис. грн. або на 39,7% більше та зменшилась на 1191795,3 тис. грн., або на 7,5% порівняно з 2018 роком.

До загального фонду місцевих бюджетів області надійшло 13801102,1 тис. грн., що становить 97,1% та на 412523,3 тис. грн. більше плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін. По доходах загального фонду не виконані планові показники по 9 сільських бюджетах на загальну суму 743,4 тис. грн.. Надходження до загального фонду місцевих бюджетів збільшились по обласному бюджету, місту Чернівцях, районах та об'єднаних територіальних громадах області. Вищий середнього по області приріст доходів по 7-ми бюджетах районів та 26 ОТГ.

Офіційні трансферти мають найбільшу частку у доходній частині обласного бюджету. За 2019 рік з Державного бюджету України до місцевих бюджетів Чернівецької області надійшло державних трансфертів у сумі 7349766,1 тис. грн.. Обсяги офіційних трансфертів, виділених бюджету Чернівецької області в 2019 році збільшились на 237992,1 тис. грн., або 3,3% відносно 2017 року та зменшились на 789479,7 тис. грн., або 9,7% порівняно з 2018 роком. Їх частка у доходах місцевих бюджетів області в 2019 році становила близько 73,1%, що на 2,9% більше порівняно з 2017 роком та на 4,7% менше ніж за 2018 рік. Результати проведеного дослідження дозволили відмітити, що за 2017–2019 рр. у загальній структурі доходів місцевих бюджетів на 2,9 п.п. підвищилася роль офіційних трансфертів з державного бюджету з 70,2% до 73,1% при одночасному зниженні частки податкових надходжень.

В 2019 році по доходах спеціальний фонд місцевих бюджетів Чернівецької області (без врахування міжбюджетних трансфертів) виконано у сумі 483,3 млн. грн., що становить 101% (+4,9 млн. грн.) до уточненого річного плану. Не виконані планові показники по доходній частині спеціального фонду по бюджетах Герцаївського, Заставнівського, Кіцманського і Путильського районів та Глибоцької селищної, Сокирянської міської, Усть-Путильської сільської, Селятинської сільської, Вікнянської сільської, Новоселицької міської і Неполоковецької селищної громад. Порівняно з 2017 роком надходження до спеціального фонду (без врахування міжбюджетних трансфертів) зменшились на 84439,1 тис. грн. або на 14,9% та на 22781 тис. грн., або на 4,5% порівняно з 2018 роком.

Факторний аналіз виконання спеціального фонду бюджету показав, що причиною зменшення надходжень до спеціального фонду бюджету є відміна «митного експерименту» та в зв'язку з ненадходженням запланованих коштів від пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту та від продажу землі.

Основну питому вагу в надходженнях доходів до спеціального фонду місцевих бюджетів області, займають власні надходження бюджетних установ – 80,2%, кошти від продажу землі – 8,4%, надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – 4,2%, надходження коштів від відчуження майна комунальної власності – 2,7%.

Незважаючи на зростання доходної частини місцевих бюджетів збільшилось навантаження на місцеві бюджети через додатково делеговані державою видаткові повноваження. Компенсація бюджетних ресурсів у вигляді трансфертів з державного бюджету (це, зокрема додаткова дотація, стабілізаційна дотація, субвенція на соціально-економічний розвиток), залишила значну залежність органів місцевої влади від органів державної влади та послабила фінансову автономію місцевих бюджетів.

На фінансування з місцевих бюджетів у рамках поглиблення процесу децентралізації та з метою забезпечення оптимального розподілу ресурсу між усіма бюджетами та збалансування їхніх фінансових можливостей, було передано видатки на: утримання загальноосвітніх навчальних закладів, окрім видатків на оплату праці педагогічних працівників, які здійснюватимуться за рахунок освітньої субвенції; оплату комунальних послуг та енергоносіїв, спожитих закладами охорони здоров'я, при тому, що інші видатки на утримання цих закладів здійснюватимуться за рахунок медичної субвенції [1, с.11]. Зазначені трансформаційні зміни виокремили проблему недостатності коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічного персоналу загальноосвітніх та професійно-технічних закладів в частині здобуття повної загальної середньої освіти.

Незважаючи на новації у Формулі розрахунків освітньої субвенції, а сюди включені видатки на поділ класів при вивченні окремих предметів, не врахованими залишаються зміни кількості учнів у мережі, видатки на заміну тимчасово відсутніх працівників, групи продовженого дня, на виплату допомоги на оздоровлення та грошової винагороди вчителям. До фінансування надання гарантованих державою послуг місцевими органами влади відбувається за рахунок власних доходів, які б могли бути спрямовані на реалізацію власних повноважень у сфері житлово-комунального господарства, утримання об'єктів дорожньої інфраструктури, поліпшення матеріально-технічної бази установ закладів освіти, охорони здоров'я та соціально-культурної сфери; реалізації міських цільових програм тощо.

Держава, переходячи в 2015 році на нові принципи міжбюджетного регулювання декларувала, що вирівнюватиме податкову базу регіонів (тобто із застосуванням індексу податкоспроможності). Цей принцип закладено в основу розрахунку базової дотації, однак при розподілі додаткової дотації Міністерство фінансів України відійшло від нього, і додаткові кошти отримують не фінансово слабкі регіони, а ті, які мають найбільше населення: Дніпропетровська, Харківська та інші області. Слід відмітити, що ці регіони і так фінансово стабільні та можуть за рахунок власних доходів забезпечити обов'язкові видатки своїх місцевих бюджетів. Вважаємо, що розподіл додаткової дотації має бути здійснено лише пропорційно індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету областей.

Таким чином проведений моніторинг засвідчив неузгодженість механізму реалізації фінансового забезпечення місцевих бюджетів для виконання завдань покладених на них з боку держави.

З метою підвищення рівня фінансової самостійності місцевих органів влади вважаємо за необхідне запропонувати наступне: - підвищити нормативи зарахування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) до бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад з 60% до 75%, а до обласних бюджетів з 15% до 25% (за рахунок відповідного зменшення нормативів зарахування ПДФО до державного бюджету); - недопущення перекладання на місцеві бюджети фінансування ряду соціальних функцій, зокрема, здійснення виплати компенсації громадянам за втрачене нерухоме майно за рахунок коштів місцевих бюджетів; покладання на громади видатків по наданню грошової компенсації деяким категоріям громадян (дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, особам з їх числа) для отримання житла, тощо.

Список використаних джерел:

1. Місцеве самоврядування в Україні. 2017 рік / О.В. Гарник та ін.; за ред. О. В. Слобожана. Київ, 2017. URL: http://auc.org.ua/sites/default/files/library/ms_2017.pdf (дата звернення: 10.11.2020).
2. Казюк Я., Вензель В., Герасимчук І. Фінансова децентралізація: експерти розповіли про результати 2018 року та перспективи 2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10670?page=2> (дата звернення: 10.11.2020).

СТРАТЕГІЯ ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Савка В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Рошило В. І.

Стаття присвячена розгляду особливостей законодавчо - нормативної бази, що регламентує процес формування спроможних територіальних громад. Проведений моніторинг фінансової самодостатності бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області. Виокремлено проблемні аспекти фінансового забезпечення виконання функцій органами місцевої влади. Запропоновано шляхи удосконалення територіальної організації влади на засадах децентралізації та побудови фінансово самодостатніх територіальних громад.

The article is devoted to the consideration of the peculiarities of the legislative and regulatory framework governing the formation of capable territorial communities. The monitoring of financial self-sufficiency of the budgets of the combined territorial communities of Chernivtsi region was carried out. The problematic aspects of financial support for the functions of local authorities are singled out. The ways of improving the territorial organization of power on the principles of decentralization and construction of financially self-sufficient territorial communities are proposed.

Актуальність даної теми полягає в тому, що функціонування місцевого самоврядування не спрямовано на реалізацію його головного призначення – створення та підтримку життєвого середовища, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади. Формування спроможної територіальної громади це створення належних умов для органів місцевого самоврядування самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення шляхом наділення територіальних громад більшими ресурсами та мобілізації внутрішніх резервів. Об'єднання територіальних громад є найпершим етапом загальної реформи з децентралізації влади і одним із елементів реформи адміністративно - територіального устрою, що є основою для подальшого впровадження реформ.

Метою статті є дослідження проблемних питань функціонування бюджетів об'єднаних територіальних громад та обґрунтування напрямків диверсифікації джерел фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання коштів об'єднаних територіальних громад. Предмет дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі функціонування об'єднаних територіальних громад.

Процес формування об'єднаних територіальних громад передбачає подолання певних проблемних аспектів, які перешкоджають просуванню реформи місцевого самоврядування:

- обмеженість доступу мешканців окремих об'єднаних територіальних громад до адміністративних послуг та відсутність можливості обміну досвідом між громадами;
- слабка система фінансового управління бюджетними ресурсами та відсутність стратегічного бачення розвитку громад;
- низький рівень фінансової спроможності невеликих об'єднаних територіальних громад;
- відсутність повноважень рад об'єднаних територіальних громад з управління землями в межах всієї території громади та невиконання з боку державних органів вимог законодавства з наповнення Державного земельного кадастру відомостями про всі земельні ділянки, зокрема, які містяться в архівних правостановлюючих документах;
- відсутність чіткого плану реформування рівня вторинної медицини на місцевому рівні (процедура формування госпітальних округів, передачі районних медичних закладів до об'єднаних територіальних громад);
- не врегульовані питання порядку утворення і ліквідації, а також встановлення меж громад та виокремлення критеріїв у визначеності приналежності земель до однієї з об'єднаних територіальних громад;
- відсутність повноважень рад об'єднаних територіальних громад з управління землями в межах всієї території громади та невиконання з боку державних органів вимог законодавства з наповнення Державного земельного кадастру відомостями про всі земельні ділянки, зокрема, які містяться в архівних правостановлюючих документах;
- відсутність чіткого плану реформування рівня вторинної медицини на місцевому рівні (формування госпітальних округів, передачі районних медичних закладів до об'єднаних територіальних громад).

Стратегічний вектор фінансової децентралізації в контексті посилення фінансової самодостатності територіальних громад досліджували такі відомі вчені економісти: З. Варналій, Г. Возняк, Б. Данилишин, В. Дем'янишин, М. Гапонюк, О. Зарубіна, Я. Казюк, С. Каламбет, М. Крупка, І. Луніна, П. Мельник, В. Письменний, Л. Тарангул, Л. Тулуш, І. Чугунов та інші. Питання розробки якісних механізмів фінансування місцевого самоврядування розглядалися в наукових напрацюваннях таких провідних вчених: В. Андрущенко, В. Базилевича, С. Буковинського, О. Кириленко, М. Козоріз, О. Ковалюка, В. Кравченка, М. Кульчицького, Ю. Пасічника, О. Підйомного, І. Сторонянської, С. Шульца, С. Юрія та ін..

Успішна реалізація реформи децентралізації має за мету формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади, а її функціональна складова - надання високоякісних та доступних публічних послуг на місцевому рівні, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, Законів «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Старт нового етапу реформи децентралізації надано у Плані заходів Уряду з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019–2021 рр., ухваленому 23 січня 2019 року. Ключовими завданнями цього етапу є формування нової територіальної основи для діяльності органів влади на рівні громад і районів; передача (децентралізація) повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування та їх розмежування за принципом субсидіарності; створення належної ресурсної бази для здійснення повноважень органів місцевого самоврядування; упорядкування системи державного контролю та нагляду за законністю діяльності органів місцевого самоврядування [6].

Децентралізація, яка передбачає делегування владних повноважень на рівень об'єднаних територіальних громад, призводить до вищої ефективності публічного управління на нижчому рівні, а також більше враховує інтереси громадян. Однак, разом з цим, слід мати на увазі, що перенесення значних владних повноважень та функцій з державного на нижчі рівні без відповідного фінансового забезпечення може привести до негативних наслідків.

В Чернівецькій області станом на 1.01.2020 року створено 35 об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшли 127 територіальних громад (46,2% від загальної кількості) та 190 населених пунктів області (45,5% від загальної кількості). На території 35 об'єднаних територіальних громад проживає 349 110 осіб (37% від загальної чисельності населення області). Площа об'єднаних територіальних громад складає 3752,8 км² (47% від загальної площі області). 33 об'єднаних територіальних громад перебувають на прямих міжбюджетних відносинах з Державним бюджетом України, отримали повноваження і ресурси, як у міст обласного значення та державну фінансову підтримку у вигляді субвенції на інфраструктуру.

За показником динаміки надходжень місцевих податків та зборів об'єднані територіальні громади Чернівецької області демонструють позитивні результати, саме цей показник найбільш реально висвітлює роботу громади в напрямку покращення своєї фінансової спроможності. У 2019 році частка місцевих податків і зборів у доходах загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області складає від 20% до 40%. Найвища частка (понад 40%) місцевих податків і зборів у доходній частині 7 бюджетів об'єднаних територіальних громад, а саме ОТГ с. Вікно 57,6%, ОТГ с. Великий Кучерів – 52,4%, ОТГ смт. С. Кострижівка – 49,6%; від 20%-40% - у 24 громадах і найменша питома вага місцевих податків і зборів (до 20%) у доходах загального фонду бюджетів 2 громад – Герцаївської та Тереблеченської 15,8% і 13,2% відповідно.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів об'єднаних територіальних громад здійснюється за надходженням податку на доходи фізичних осіб. Для розрахунку базової (реверсної) дотації, визначається індекс податкоспроможності, який є коефіцієнтом, який відображає обсяг надходжень відповідного податку на 1 жителя до середнього значення по Україні. По 15 об'єднаних

територіальних громад Чернівецької області розмір ПДФО в розрахунку на одну особу менше 30% від загального показника по Україні (значення індексу податкоспроможності до 0,3). Найнижче значення індексу податкоспроможності у ОТГ с. Рукшин (17,2%), ОТГ с. Чудей 17,4%, ОТГ с. Великий Кучурів (18,1%). В 17 об'єднаних територіальних громадах показник податкоспроможності більше 30%, але менше 90%. В Новодністровській ОТГ розмір ПДФО на 1 особу на 3,6% більше від загального показника по Україні.

У 2019 році серед ОТГ області 32 громади отримували з Державного бюджету України базову дотацію, 1 громада перераховувала реверсну дотацію. Найвищий рівень дотаційності у Чудейській громаді, у якій обсяг базової дотації у загальній сумі доходів становить 55,9%, Красноільській громаді 51,9% та Рукшинській громаді 50,4%. Єдиною реверсною ОТГ є Новодністровська громада. Низьку дотаційність мають Хотинська (4,2%), Заставнівська (1,9%), Глибоцька (4,9%), Герцаївська (8,7%), Кіцманська (10%) та Сокирянська ОТГ (10,5%).

За 2019 рік до бюджетів об'єднаних територіальних громад області надійшло 2,5 млрд. грн., в тому числі власні надходження склали 33,7%, або 844,5 млн. грн., частка офіційних трансфертів становить 66,3% або 1664,5 млн. грн.. Із збільшенням надходжень об'єднаних територіальних громад проти минулорічних на 1431,1 млн. грн., збільшилися на 18,7% і доходи в розрахунку на одні особу (3 2332 грн. за 2018 рік, до 2767 грн. – за 2019 рік.).

З метою удосконалення системи фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад пропонуємо:

- законодавче закріплення зарахування та визначення параметрів формульного розподілу субвенції на ремонт доріг комунальної власності до бюджетів об'єднаних територіальних громад, оскільки у більшості випадків відповідальними виконавцями робіт та одержувачами коштів (замовниками робіт) визначені структурні підрозділи обласної влади та обласні підрозділи служби автомобільних доріг. Відсутність чітких параметрів розподілу субвенції приводить до недоотримання бюджетами ОТГ фінансового ресурсу на капітальний ремонт комунальних доріг. Виходячи з викладеного, пропонуємо запровадити обов'язкове перерахування не менше 20% коштів державного дорожнього фонду, передбачених на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах до спеціального фонду місцевих бюджетів (районні бюджети, бюджети міст обласного значення та ОТГ) пропорційно до протяжності доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності;

- розширення повноважень об'єднаних громад у сфері земельних відносин шляхом проведення інвентаризації земельних ресурсів та комунального майна, оновлення нормативно-грошової оцінки та розробка системи управління майном тощо; забезпечити індексацію нормативної грошової оцінки землі та майна відповідно до індексу споживчих цін за відповідний рік;

- встановлення формульного розподілу дотацій на освітню і медичну сфери, яка враховуватиме кількість створених ОТГ в області та розташування інфраструктури, на утримання яких потрібні бюджетні ресурси;

- для функціонування ефективної системи соціального захисту населення необхідно реформувати соціальні пільги та послуги окремим категоріям населення, що виплачуються за рахунок коштів бюджету; регулювати механізм надання соціальної допомоги та соціальної підтримки непрацездатних і малозабезпечених громадян за рахунок бюджетних ресурсів; покращувати якість та доступність послуг у сфері соціального захисту населення. Тому доцільно передбачити окрему субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам щодо відшкодування пільг, які встановлені державою зокрема пільг на проїзд та послуг зв'язку.

Список використаних джерел:

1. Звіти про виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад Чернівецької області за 2017-2019 роки
2. Калашникова О. Чого чекати від адміністративного етапу територіальної реформи? URL: <https://blog.liga.net/user/akalashnikova/article/34919> (дата звернення: 11.11.2020)

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Сажин В., 2 курс (ОС «magіstr»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Ковалевич Д. А.

У науковій статті розкрито проблеми у системі охорони здоров'я, пов'язані з фінансуванням галузі. Виокремлено напрями реформування галузі охорони здоров'я. Проведено аналіз видатків на охорону здоров'я, проведених із місцевих бюджетів Чернівецької області.

Problems in the health care system related to the financing of the industry are disclosed in a scientific article. Areas for health care reform have been identified. An analysis of health care expenditures made from local budgets of Chernivtsi region was conducted.

Охорона здоров'я - це система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя.

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я [1].

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Фінансове забезпечення є одним із чинників, що впливає на розвиток охорони здоров'я й соціальну - економічну результативність галузі. Кожна країна прагне удосконалити існуючу систему охорони здоров'я шляхом перетворень, які б сприяли збереженню та зміцненню здоров'я населення, підвищенню ефективності діяльності лікувально-профілактичних закладів.

Сучасна система охорони здоров'я має сприяти доступності медичних послуг, характеризуватися високою якістю медичних послуг та забезпечувати можливі результати для здоров'я на популяційному рівні. У такому аспекті фінансове забезпечення охорони здоров'я виступає як метод фінансового механізму, що визначає принципи, джерела й форми фінансування суб'єктів господарювання, діяльність яких спрямована на охорону, збереження та зміцнення здоров'я. Із прийняттям законодавчих та нормативно-правових актів розпочалося швидке впровадження нової системи фінансування охорони здоров'я. 1 квітня 2018 року Уряд України створив єдиного замовника (закупівельника) медичних послуг Національну службу здоров'я України (НСЗУ) та затвердив положення, необхідні для його функціонування. НСЗУ – це національний страховий орган, що забезпечує охоплення населення визначеним гарантованим пакетом медичних послуг у межах доступного фіскального простору.

Дослідженню питань фінансового забезпечення та використання ресурсів у галузі охорони здоров'я присвячені праці вчених М.Г. Вовк, О.В. Галагана, О.М. Голяченка, В.І.Євсєєва, М.П. Жданової, В.І. Журавля, В.М. Лехан, А.С. Немченко, Т.В. Педченка, Я.Ф. Радиша, В.М. Рудого, В.Г. Черненко та багато інших.

Ефективне функціонування системи охорони здоров'я є важливим показником розвитку держави й належить до основних завдань соціальної політики. Для забезпечення добробуту населення медична допомога повинна бути не тільки якісною, а й доступною. Ця теза проходить червоною ниткою в багатьох міжнародних документах. Наприклад, у програмі "Здоров'я-2020", котра затверджена на сесії Європейського регіонального комітету ВООЗ. Основою запровадження регіональної політики охорони здоров'я визначено дотримання принципу соціальної справедливості в цих питаннях шляхом забезпечення доступної медичної допомоги та розвитку соціальних страхових мереж для незаможних верств населення.

Головна мета реформи медичної галузі – створення ефективної системи охорони здоров'я, яка підтримується належним фінансовим забезпеченням, – ще не досягнута. Для розв'язання проблеми браку коштів необхідні виважені кроки щодо пошуку надійних джерел фінансування галузі, зокрема запровадження загальнообов'язкового медичного страхування.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Фінансовому забезпеченню розвитку системи охорони здоров'я приділяється значна увага з боку міжнародних інституцій, національних і наднаціональних органів управління. Належне фінансове забезпечення медичної сфери гарантує зниження смертності, підвищення рівня здоров'я нації та зміцнення її безпеки. Аналіз міжнародних рейтингів, стану фінансового забезпечення вітчизняної системи охорони здоров'я показав, що механізм фінансування медичної галузі в Україні є недосконалим, незбалансованим щодо розподілу витрат між суб'єктами споживання, надання й регулювання медичних послуг, що призводить до зростання прямих платежів населення за них.

Видатки на утримання закладів охорони здоров'я з місцевих бюджетів Чернівецької області у 2017 році профінансовані у сумі 1 млрд. 713 млн. 489 тис. 923 грн., при плані – 1 млрд. 756 млн. 384 тис. 866 грн., або на 97,6 відсотків, з них по загальному фонду – 1 млрд. 486 млн. 650 тис. 935 грн., при уточненому плані на рік – 1 млрд. 499 млн. 090 тис. 725 грн. (99,2 відсотка), спеціальному – 226 млн. 838 тис. 989 грн., при плані – 257 млн. 294 тис. 141 грн. (88,2 відсотка).

Видатки на утримання закладів охорони здоров'я з місцевих бюджетів області у 2018 році профінансовані у сумі 1 млрд. 817 млн. 555 тис. 249 грн., при плані – 1 млрд. 892 млн. 791 тис. 802 грн., або на 96 відсотків, з них по загальному фонду – 1 млрд. 649 млн. 976 тис. 128 грн., при уточненому плані на рік – 1 млрд. 699 млн. 380 тис. 217 грн. (97,1 відсотка), спеціальному – 167 млн. 579 тис. 121 грн., при плані – 193 млн. 411 тис. 585 грн. (86,6 відсотка).

Видатки на утримання закладів охорони здоров'я з місцевих бюджетів області у 2019 році профінансовані у сумі 1 млрд. 835 млн. 228 тис. 522 грн., при плані – 1 млрд. 885 млн. 933 тис. 845 грн., або на 97,3 відсотка, з них по загальному фонду – 1 млрд. 600 млн. 744 тис. 954 грн., при уточненому плані на рік – 1 млрд. 631 млн. 912 тис. 088 грн. (98,1 відсотка), спеціальному – 234 млн. 483 тис. 569 грн., при плані – 254 млн. 021 тис. 758 грн. (92,3 відсотка).

Найбільшу складову займають видатки на утримання лікарні. Їх частка коливається від 43% до 46%. На утримання спеціалізованих лікарень та на інші спеціалізовані заклади (центри, диспансери, госпіталі для інвалідів ВВВ) виділяється близько 12-13%. На утримання Центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф виділяється біля 5 % від обсягу всіх витрат. На утримання поліклінік і амбулаторій (крім спеціалізованих поліклінік та загальних і спеціалізованих стоматологічних поліклінік) виділяється 11-13 % від загального обсягу видатків на охорону здоров'я.

Відповідно, Україна витрачає на неефективну медицину значно більше, ніж будь-яка країна з аналогічним рівнем доходів, при цьому тривалість життя українців – одна з найнижчих в Європі: 104 місце серед 183 країн. Зарплатня лікаря залежатиме від кількості пацієнтів у кожного з них, а не від фіксованої ставки.

Місцевими бюджетами Чернівецької області було використано медичних субвенцій: у 2017 році - 1278123,9 тис. грн., у 2018 році 1368849,1 тис. грн., що на 90725,2 більше, ніж у 2017 році. У 2019 році медичних субвенцій використано на суму 1297495,6 тис. грн., що на 71353,5 тис. грн. менше, ніж у 2018 році [2].

В умовах чинного бюджетного законодавства можуть бути застосовані кілька варіантів організації фінансування закладів охорони здоров'я, перетворених у комунальні некомерційні підприємства шляхом реорганізації закладів охорони здоров'я - бюджетних установ:

1. Шляхом укладення договорів про медичне обслуговування населення, укладених відповідним розпорядником бюджетних коштів у порядку, передбаченому Законом про публічні закупівлі.

2. Шляхом фінансування з відповідного бюджету з використанням програмно-цільового методу (за бюджетною програмою), що передбачено Бюджетним кодексом України.

3. Шляхом надання фінансової підтримки з місцевого бюджету.

Органи місцевого самоврядування можуть створювати окремі програми місцевих бюджетів на закупівлю додаткових послуг в інтересах місцевого населення. Також органи місцевого самоврядування як власники закладів зможуть виділяти додаткове фінансування, наприклад, на оновлення технічного забезпечення медзакладів або додаткові премії медичних працівників, пов'язані із запитом Джерелами фінансування перетвореного у комунальне некомерційне підприємство заклади охорони здоров'я можуть бути як бюджетні кошти, так і кошти юридичних та фізичних осіб. Також джерелом фінансування реорганізованих закладів охорони здоров'я можуть бути кошти, отримані за договорами.

Для України найбільш прийнятною є багатоканальна система фінансування, яка включає гарантовані платежі з державного та місцевих бюджетів, державне соціальне медичне та добровільне медичне страхування, ініціативні фонди та програми, накопичувальні програми, державні медичні позики, благодійні програми, безпосередні платежі населенню. Також з метою досягнення належного рівня здоров'я населення держава повинна зберігати контроль за механізмами забезпечення обсягу та якості медичної допомоги, які поступово збільшуватимуться за рахунок бюджетного фінансування та залучення додаткових джерел фінансування.

Важливим пріоритетом медичної реформи в Україні має також стати формування конкурентних умов діяльності медичних закладів, регулювання вартості медичних послуг та підвищення якості медичного обслуговування населення. Обсяги фінансування закладів охорони здоров'я повинні залежати від кількості пацієнтів й обсягу наданих їм медичних послуг. З цією метою мають бути розроблені єдині тарифи на оплату медичних послуг, що усуватиме цінову конкуренцію між лікарями, однак стимулюватиме їх до збільшення кількісних і якісних показників роботи.

Реформування вітчизняної системи охорони здоров'я – це кардинальна зміна організаційно-економічних принципів управління відповідно до ринкових умов та європейських стандартів. Завершено перший етап – реформування первинної ланки надання медичної допомоги.

Подальше впровадження реформ у сфері охорони здоров'я має зосередитися на такому: завершити впровадження нових фінансових механізмів за принципом «гроші йдуть за пацієнтом» на рівні спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги (амбулаторного та стаціонарного рівнів).

В основу побудови нової системи охорони здоров'я України, покладено комплексний підхід до забезпечення громадського здоров'я, зокрема через запровадження державно-громадської системи управління;

- чіткого визначення соціальної програми державних гарантій у сфері охорони здоров'я; управління якістю медичної допомоги, що базуються на галузевих стандартах і механізмах контролю їх дотримання;
- належну доступність лікарських засобів;
- своєчасне реагування на проблеми галузі завдяки інформатизації; координації багатосекторальної

відповіді на виклики у сфері охорони здоров'я задля реалізації принципів європейської політики «Здоров'я-2020», а саме: забезпечення профілактики та раннього виявлення захворювань, здійснення контролю за перебігом захворювань та запобігання їх несприятливим наслідкам лікування громадян з опорою на доказові дані, кращий національний і світовий досвід та ефективне інформаційно-комунікаційне забезпечення, а також своєчасної, доступної та якісної медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Верховна Рада України від 28.06.1996 р. №254/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Звітність про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки.

МОНІТОРИНГ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Станчак В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Простебі Л. І.

У статті проведено моніторинг доходної частини місцевих бюджетів. Здійснено оцінку виконання доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 рр. Визначено шляхи збільшення доходної частини місцевих бюджетів.

The article monitors the revenue side of local budgets. An assessment of the implementation of the revenue side of local budgets of Chernivtsi region for 2017-2019 has been identified. Ways to increase the revenue side of local budgets have been identified.

Актуальність. Моніторинг виконання місцевих бюджетів за доходами, дослідження їх структури і динаміки допомагає оцінити потенціал соціально-економічного розвитку окремої території. Можливості територіальних громад впроваджувати соціально-економічні проекти, створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, надавати якісні послуги населенню залежать від достатнього обсягу доходних джерел у місцевих бюджетах. Тому, тема дослідження є актуальною.

Метою статті є моніторинг динаміки та структури доходної частини місцевих бюджетів та визначення шляхів їх збільшення. Об'єктом дослідження є фінансово-економічні відносини, які виникають у сфері формування доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області. Предметом дослідження є теоретико-практичні основи формування доходної частини місцевих бюджетів.

Значний внесок у дослідження теоретико-практичних основ формування і виконання місцевих бюджетів за доходами зробила низка науковців. Відзначимо дослідників. Це: Волкова О. Г. [2], Волохова І. С. [3], Глушенко Ю. А. [4], Кириленко О. П., Конєва І. І. [6], Кулик І.О. [7], Простебі Л. І. [8], Сунцова О. О. та інші. Варто зауважити, що існує потреба в подальших дослідженнях практичних аспектів формування доходної частини місцевих бюджетів, у зв'язку з реформуванням бюджетної сфери в Україні.

Відповідно до положень Бюджетного кодексу, «доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансфери, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)». Класифікація доходів бюджету визначена ст. 9 Кодексу: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансфери [1].

Дослідимо стан виконання доходів місцевих бюджетів Чернівецької області у розрізі бюджетної класифікації, розглянемо дані табл. 1 (складена на основі звітності про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області) [5].

Таблиця 1

**Динаміка доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області
за 2017–2019 роки, тис. грн.**

Доходи	Фактичні значення			Відхилення					
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2018р./ 2017р.	2019р./ 2018р.	2019р./ 2017р.	2018 / 2017	2019 / 2018	2019/ 2017
Податкові надходження	2552978,2	2873207,6	3274781,5	320229,4	401573,9	721803,3	12,5	14,0	28,3
Неподаткові надходження	488173,6	553766,2	581740,2	65592,6	27974,0	93566,6	13,4	5,1	19,2
Доходи від операцій з капіталом	62549,4	51023,0	53868,4	-11526,4	2845,4	-8681,0	-18,4	5,6	-13,9
Державні цільові фонди	12777,4	16948,6	15935,4	4171,2	-1013,2	3158,0	32,6	-6,0	24,7
Всього власних доходів	3116478,6	3498731,9	3926325,5	382253,3	427593,6	809846,9	12,3	12,2	26,0
Офіційні трансфери	7111774,0	8139245,8	7349766,1	1027471,8	-789479,7	237992,1	14,4	-9,7	3,3
Всього	10228252,6	11637977,7	11276091,6	1409725,1	-361886,1	1047839,0	13,8	-3,1	10,2

В період з 2017 по 2019 роки відбулося суттєве зростання обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів Чернівецької області. Так, у 2017 р. податкових надходжень надійшло в сумі - 2552978,2 тис. грн., у 2018 р. - 2873207,6 тис. грн., це на 320229,4 тис. грн. (або 12,5 %) більше аналогічного показника 2017 року. У 2019 р. податкових надходжень надійшло в обсязі - 3274781,5 тис. грн., а це на 401573,9 тис. грн. (на 14,0%) більше минулорічного показника і на 721803,3 тис. грн. більше показника 2017 року. Відносне відхилення податкових надходжень за весь період моніторингу склало - 28,3 %.

За 2017-2019 рр. обсяги неподаткових надходжень до місцевих бюджетів аналізованої області мали тенденцію до зростання. У 2019 р. неподаткових надходжень надійшло в обсязі - 581740,2 тис. грн., а це на 19,2 % (на 93566,6 тис. грн.) більше показника 2017 р.

Надходження по доходам від операцій з капіталом до місцевих бюджетів Чернівецької області у 2017-2019 роках теж мали тенденцію до зменшення. У 2019 р. доходів від операцій з капіталом надійшло в обсязі - 53868,4 тис. грн., а це на 13,9 % (на 8681,0 тис. грн.) менше показника 2017 р.

За період моніторингу збільшилися і обсяги надходжень цільових фондів до місцевих бюджетів області. Відмітимо, що у 2019 році обсяг даного виду доходів становив - 15935,4 тис. грн., що на - 24,7% (на 3158,0 тис. грн.) більше показника 2017 р.

За період моніторингу спостерігається брак власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів Чернівецької області, тому надавалися офіційні трансфери з державного бюджету, а саме дотації та субвенції.

Констатуємо, що протягом 2017-2019 років було зростання власних доходів місцевих бюджетів Чернівецької області на 26,0 % (без врахування трансфертів). В абсолютному значенні власні доходи місцевих бюджетів області збільшилися на 809846,9 тис. грн.

Фінанси, гроші і кредит

Порівняно з 2018 р. надходження до місцевих бюджетів у 2019 р. збільшилися на 12,3%. Із збільшенням надходжень до місцевих бюджетів області збільшилися на 487 грн. доходу в розрахунку на одну особу (з 3854 грн. – за 2018 р., до 4341 грн. – за 2019 р.).

Графічно динаміка доходів місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки (в розрізі джерел формування) представлена на рис. 1. Відбулося зростання загального обсягу доходів місцевих бюджетів Чернівецької області. Так, у 2017 році обсяг доходної частини становив - 10228252,6 тис. грн., у 2018 році - 11637977,7 тис. грн. та у 2019 р. обсяг доходної частини становив - 11276091,6 тис. грн.

Оцінимо структуру доходної частини досліджуваних місцевих бюджетів (табл. 2) [5].

Частка податкових надходжень місцевих бюджетів Чернівецької області у 2017 році становила - 25,0%. В 2018 році питома вага податкових надходжень зменшилася на - 0,3 % і становила 24,7%. В 2019 році їх частка становила - 29,0 %, а це на 4,1 % більше ніж у 2017 р. У 2017-2018 рр. питома вага неподаткових надходжень аналізованих місцевих бюджетів становила по - 4,8 %, а у 2019 році збільшилася на 0,4 % і становила 5,2%.

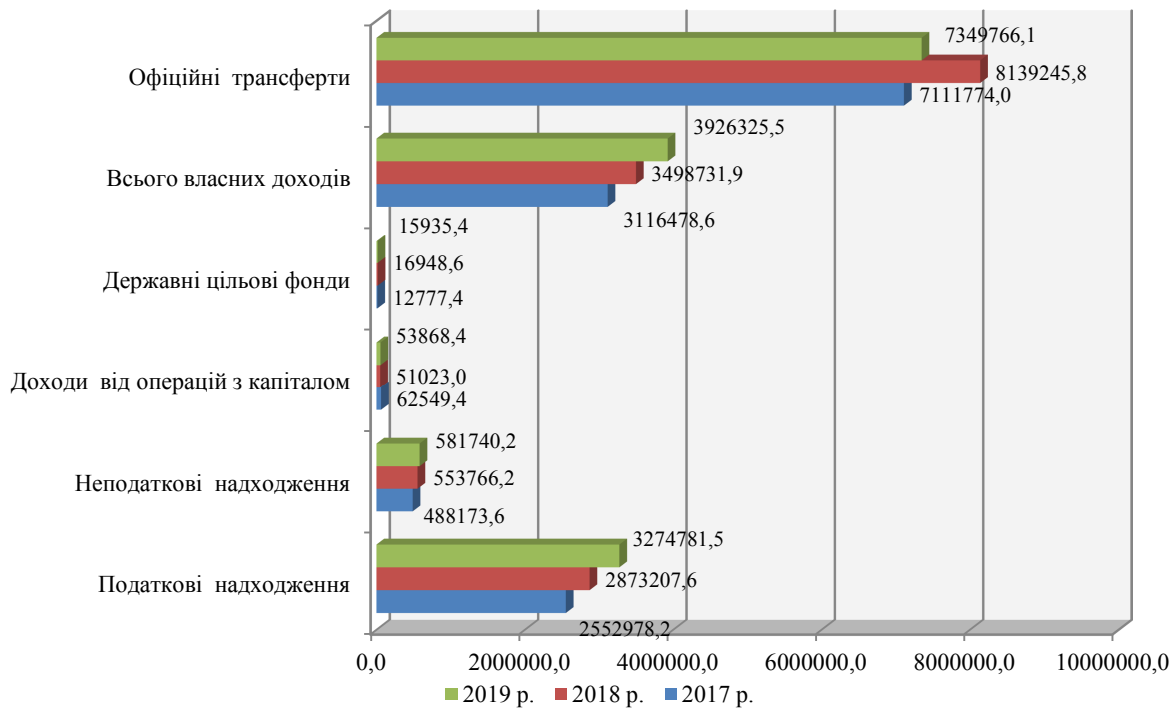

Рис. 1. Динаміка доходів місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 рр., тис. грн.

Питома вага доходів від операцій з капіталом місцевих бюджетів Чернівецької області протягом аналізованого періоду була незначною (у 2017 р. - 0,6 %, у 2018 р. - 0,4% та у 2019 р. - 0,5%). Частка державних цільових фондів у доходній частині теж була незначною протягом періоду моніторингу (по 0,1% щорічно). Питома вага трансфертів у 2017 році становила 69,5%, в 2018 році збільшилася на 0,4 % і становила - 69,9 %, а у 2019 році становила - 65,2 %. Тобто спостерігаємо незначне зменшення на 4,4 % порівняно з 2017 р.

Таблиця 2

Структура доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 роки, тис. грн.

Доходи	Роки						Відхилення структури, %		
	2017 р.		2018 р.		2019 р.				
	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %	2018 р/ 2017 р	2019 / 2018	2019/ 2017
Податкові надходження	2552978,2	25,0	2873207,6	24,7	3274781,5	29,0	-0,3	4,4	4,1
Неподаткові надходження	488173,6	4,8	553766,2	4,8	581740,2	5,2	0,0	0,4	0,4
Доходи від операцій з капіталом	62549,4	0,6	51023,0	0,4	53868,4	0,5	-0,2	0,0	-0,1
Цільові фонди	12777,4	0,1	16948,6	0,1	15935,4	0,1	0,0	0,0	0,0
Офіційні трансферти	7111774,0	69,5	8139245,8	69,9	7349766,1	65,2	0,4	-4,8	-4,4
Всього надходжень	10228252,6	100,0	11637977,7	100,0	11276091,6	100,0	0,0	0,0	0,0

На рисунку 2 зображено питому вагу власних доходів та офіційних трансфертів у структурі доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017 - 2019 роки. Проведений моніторинг доходної частини місцевих бюджетів області показав досить високу їх залежність від фінансових ресурсів державного бюджету. Відзначимо, що проблема посилення фінансової незалежності місцевих бюджетів Чернівецької області є актуальною. Основна роль у фінансовому забезпеченні місцевих бюджетів аналізованої області належить податковим надходженням, питома вага яких є найбільшою у складі доходів бюджетів (без врахування трансфертів). Місцеві бюджети, якщо не брати до уваги міжбюджетні трансфери, переважно формуються за рахунок податкових надходжень.

Підтримуємо пропозиції дослідників щодо наповнення місцевих бюджетів в напрямку мобілізації податкових надходжень. А саме [8, с. 136]: надати органам місцевого самоврядування повноваження щодо самостійного встановлення місцевих податків і зборів, ставок, бази оподаткування та строків сплати до місцевих бюджетів; розширити перелік місцевих податків та зборів, що можуть бути введені органами місцевого самоврядування на відповідній території; спростити систему адміністрування податку на майно; враховувати розташування і ринкову вартість об'єктів нерухомості під час оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а також варто створити сучасну інформаційну систему обліку бази оподаткування нерухомості; вдосконалити оподаткування транспортним податком шляхом розширення бази оподаткування; збільшити відсоток надходжень до місцевих бюджетів податку на прибуток підприємств (до 40%); закріпити частку надходжень від податку на додану вартість за місцевими бюджетами; підвищувати рівень культури платників податків.

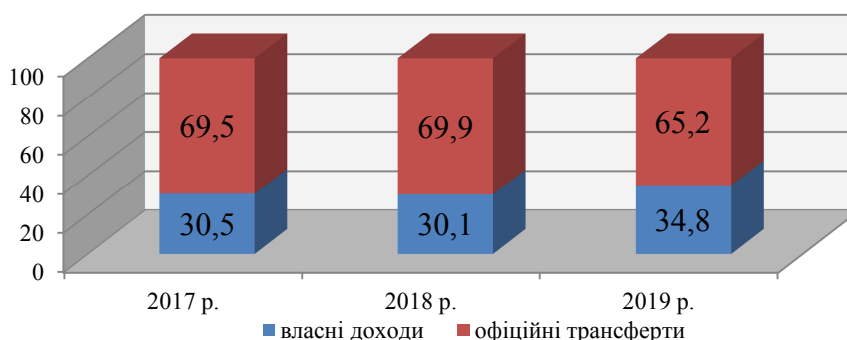

Рис. 2. Частка власних доходів та офіційних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017-2019 р. (%)

Отже, необхідно удосконалювати політику держави в напрямку децентралізації. Варто підвищити рівень самостійності місцевих бюджетів шляхом їх стимулювання, зменшення обсягів і видів міжбюджетних трансфертів та зміцнення фінансової їх спроможності частково за рахунок розвитку фіскальної політики в напрямку мобілізації податкових і неподаткових надходжень. Крім того варто удосконалити механізм надання місцевим бюджетам субвенцій із державного бюджету України.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456> (дата звернення: 11.11.2020 р.)
2. Волкова О. Г. Проблемні питання фінансового забезпечення місцевих бюджетів: окремі аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2019. № 35. С. 37-41.
3. Волохова І. С. Вектори зростання надходжень до місцевих бюджетів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 23. частина 1. 2019. С. 39-42.
4. Глушенко Ю. А. Доходи місцевих бюджетів як джерело фінансового забезпечення на місцевому локальному рівні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. №6. С. 52-61.
5. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2017, 2018, 2019 роки.
6. Конєва І. І. Формування та використання місцевих бюджетів України в умовах децентралізації. *Економіка і суспільство*. 2018. (№ 16). С. 751-757.
7. Кулик І.О. Шляхи удосконалення управління місцевими бюджетами. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/-book/conf/2012-2/doc/2/11.pdf> (дата звернення: 11. 11. 2020).
8. Простебі Л. І. Податковий складник доходної частини місцевих бюджетів. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Випуск 3 (15). 2018. С. 131-136.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТДВ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ХІМЗАВОД»

Терен В., 1 курс (ОС «magістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Томнюк Т. Л.

У статті подано напрями підвищення ефективності виробничої стратегії товариства з додатковою відповідальністю «Чернівецький хімзавод». Надано пропозиції по вибору джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємства.

The article presents the directions of increasing the efficiency of the production strategy of the additional liability company "Chernivetsi Chemical Plant". Suggestions for the choice of sources of financing of investment activity of the enterprise are given.

Актуальність теми. Рівень ефективності господарської діяльності підприємства значною мірою пов'язаний з формуванням його капіталу. В основу системи управління формуванням капіталу покладена

концепція його структури, яка включає дві складові: перша – це оптимізація співвідношення частки боргового фінансування і власних коштів, друга – вибір конкретних фінансових інструментів для залучення капіталу.

Тема кваліфікаційної бакалаврської роботи є надзвичайно актуальною, оскільки в умовах ринкової умов фінансовий стан і фінансова стійкість підприємства, рівень рентабельності багато в чому визначається джерелами його фінансування та структурою капіталу.

Об'єктом дослідження є капітал підприємства, джерела його формування та структура (на прикладі Товариства з додатковою відповідальністю «Чернівецький хімічний завод», скорочена назва ТДВ «Чернівецький хімзавод»). Предметом дослідження є напрями підвищення ефективності управління капіталом ТДВ «Чернівецький хімзавод». Мета дослідження – розробка пропозицій щодо вдосконалення управлінської діяльності підприємства ТДВ «Чернівецький хімзавод» стосовно структури капіталу підприємства для покращення результатів фінансово-господарської діяльності.

Питання джерел формування капіталу підприємства та шляхів оптимізації його структури розглядали численні вчені, такі як: Байстріченко Н.О., Білоченко А.М., Бланк І.В., Воронін А.В., Давиденко Н.М., Дрига С.Г., Куц. Л.Л., Рудик Н.В., Бодрова, Н. Е., Головка Т.В., Євдокимова Н.М., Камінська Т.Г., Кірсанова, Т.О., Клименко С.А., Костюнік О.В., Люта О.В., Невмержицька Н.Ю., Поддєрьогін А.М., Руденко О.О., Салига К.С., Семенов А.Г., Серeda О.О., Терещенко О.О., Ушеренко С.В., Чернецька Ю. А., Шевчук Н.В., Шеремет О.О., Югас, Е.Ф., Ярошук О.О. та ін.

Досягнення оптимальної структури капіталу визначальним чином обумовлюється ефективністю виробничої стратегії ТДВ «Чернівецький хімзавод». Одним із найбільш поширених і визнаних методів оцінки зовнішнього середовища є SWOT-аналіз, тобто аналіз сильних (Strength) і слабких (Weakness) сторін, а також наявних шансів (Opportunities) і ризиків (Threats) [1, с. 224]. Проведемо SWOT-аналіз сильних сторін і загроз для підприємства, виділяючи зовнішні та внутрішні чинники. Основна ідея SWOT-аналізу в тому, що розробка стратегії базується на основних факторах, які впливають на діяльність підприємства та групуються у два розділи: зовнішні та внутрішні; позитивні й негативні. Серед факторів зовнішнього середовища необхідно виокремити сприятливі можливості та загрози для підприємства. Фактори внутрішнього середовища, в свою чергу, включають сильні та слабкі сторони підприємства. При цьому ці сторони є не абсолютними, а відносними в порівнянні з конкурентами [2, с. 122].

Матриця SWOT-аналізу (табл. 1) вказує на перевищення сильних сторін над слабкими (17>10), однак загроз у зовнішньому середовищі більше, ніж можливостей (9<14). Така ситуація передбачає розробку стратегії ТДВ «Чернівецький хімічний завод», зорієнтовану на використання сильних сторін для знешкодження зовнішніх загроз (стратегія «Максі-Міні»).

Таблиця 1

Матриця SWOT-аналізу ТДВ «Чернівецький хімзавод»*

Внутрішні фактори		Зовнішнє середовище	
Сильні сторони (Strengths)		Можливості (Opportunities)	
Зміст фактора	Рейтинг важливості впливу	Зміст фактора	Рейтинг важливості впливу
Відсутність продукції-аналогів у конкурентів	+++	Збільшення обсягів виробництва продукції завдяки повного використання, а також розконсервування виробничих потужностей	+++
Відмінна ділова репутація підприємства та його керівництва	+++		
Відмінний фінансовий стан в розрізі фінансової стійкості та платоспроможності	++	Розширення асортименту товарів, послуг відповідно до попиту	++
Умови постачання продукції власного виробництва	++	Вигідне географічне положення	++
Надання дилерам товарного кредиту та знижок	++	Залучення кредитних ресурсів для розширення бізнесу та сегменту ринку завдяки відмінній фінансовій стійкості	+
Відомість продукції на місцевому та внутрішньому ринку	++		
Відповідність продукції вітчизняним та зарубіжним стандартам, включаючи екологічні вимоги (ISO 9001, ISO 14001) Відповідність продукції вітчизняним та зарубіжним стандартам, включаючи екологічні вимоги (ISO 9001, ISO 14001)	++	Розширення зовнішнього сегменту ринку завдяки вступу у дію економічної частини Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною	+
Наявність дослідно-експериментальної та дослідно-виробничої дільниці, які оснащені сучасним обладнанням і акредитовані по УКРСЕПРО	+	Розширення зовнішнього сегменту ринку завдяки обмеженнями в логістиці, обумовленими пандемією Covid-19 (зокрема щодо продукції з Китаю)	++
Всього	17	Всього	11
Слабкі сторони (Weakness)		Загрози (Threats)	
Висока матеріаломісткість продукції	---	Монополія на постачання окремих видів сировини та матеріалів (азбест для виробництва мастик, двоокис титану для виробництва емалей)	---
Зростання транспортних витрат в зв'язку з недосконаленням логістичного управління	--		
Відсутність диверсифікації матеріального	--	Постійне зростання цін на паливо та	--

Фінанси, гроші і кредит

забезпечення виробництва окремих видів продукції		електроенергію	
Наявність нерентабельної продукції в системі утримання сегменту ринку	--	Олігопсонія покупців окремих видів продукції (фільтрувальне обладнання)	--
		Зростаюча конкуренція	--
		Втрата ринків РФ, АР Крим та територій на яких відбувається АТО	--
Рівень зношеності та часткове моральне старіння обладнання	-	Коливання курсів валют	-
		Недосконалість податкового законодавства	-
		Низька платоспроможність населення та сезонні коливання попиту	-
		Тимчасове обмеження експорту продукції в окремі країни у зв'язку з пандемією Covid-19	-
Всього	10	Всього	15

*Джерело: розроблено автором самостійно.

За цими даними можна зробити наступні висновки:

по-перше, потенціал внутрішнього середовища значно переважає його слабкі сторони;

по-друге, щодо ряду загроз зовнішнього середовища (які майже всі виникли у 2014 році у зв'язку із політичною та економічною кризою, військовими діями на сході країни) – підприємство провело диверсифікацію діяльності, що дозволило завоювати нові ринки збуту продукції – європейські, США. Таким чином, у сучасних умовах господарювання можливості для підприємства переважають над загрозами.

Отже, для підприємства склалася доволі сприятлива ситуація для розширення обсягів діяльності. Це значно спрощує завдання формування оптимальної структури капіталу, що має формуватися за одночасного розвитку підприємства і покращення показників його фінансово-господарської діяльності.

Вважаємо, що застосування стратегії диверсифікації ТДВ «Чернівецький хімічний завод» доцільне, оскільки справджуються наступні умови (результати PEST та SWOT аналізів):

1. Галузевий ринок насичений продукцією, попит скорочується, загострюється конкуренція.

2. Бізнес підприємства забезпечує надходження фінансових ресурсів, обсяги яких перевищують поточні потреби і можуть бути використані більш прибутково в інших сферах діяльності.

3. Новий бізнес може викликати синергетичний ефект, наприклад, за рахунок кращого, ніж при внутрішньому зростанні, використання обладнання, комплектуючих, сировини тощо.

4. Обладнання, устаткування, виробничі потужності використовуються не повністю і є сенс застосувати їх в нових напрямках бізнесу.

5. Бізнес підприємства має сезонний характер, для компенсації цього недоліку доцільно збалансувати, поповнити, урізноманітнити асортимент продукції (послуг).

6. Є можливість проникнути на інші географічні, у т.ч. зарубіжні ринки. Зазначеному сприяє втрата Китаєм лідируючих позицій на світових ринках у зв'язку з пандемією Covid-19.

Поєднання можливих варіантів стратегії утримання зі стратегіями диверсифікації та мінімізації витрат для ТДВ "Чернівецький хімічний завод" в системі визначення виробничих перспектив наведено в табл. 2.

Одним з перспективних напрямів розширення обсягів діяльності ТДВ «Чернівецький хімічний завод» у майбутньому є зростання обсягів виробництва частин обладнання для фільтрування та очищення рідин чи газів, які у 2019 р. в порівнянні з 2017 р. збільшилися на 27318 тис. грн. або на 1657.6 %. Структурний аналіз доходів від реалізації продукції власного виробництва ТДВ "Чернівецький хімічний завод" показав, що значення доходів від реалізації по групі «Частина обладнання для фільтрування або очищення рідин чи газів (крім центрифуг та відцентрованих сушарок)» також має суттєвий приріст - 47.35 % у 2019 р. порівняно з 25.35% у 2017 р. та 17.76% у 2018 р. Приріст структури доходів від реалізації продукції власного виробництва по підприємству впродовж 2017-2019 рр. обумовлений, насамперед, зміною попиту на продукцію, а також розширенням/скороченням сегментів ринку під діями мінливого конкурентного середовища. Це відбулося за рахунок розширення зовнішніх сегментів ринків збуту зазначеної продукції: Франція, США, Словаччина, Білорусь тощо.

Таблиця 2

Варіанти та напрямки поєднання виробничих стратегій ТДВ «Чернівецький хімзавод»*

Стратегія	Захисту ринку	Підтримки виробничого потенціалу	Модифікації виробництва
Диверсифікації	Поступова горизонтальна диверсифікація	Вертикальна диверсифікація	Горизонтальна та концентрична диверсифікація
Мінімізації витрат	Скорочення витрат завдяки частковій заміни виробництва продукції менш ресурсномісткими аналогами	Скорочення загальновиробничих витрат на витрат на утримання виробничих приміщень	Скорочення виробничих витрат та витрат на обслуговування виробництва за рахунок використання нових технологій та придбання напівфабрикатів зарубіжного виробництва

*Джерело: розроблено автором самостійно.

Незалежно від обраної виробничої стратегії важливого значення набуває продовження робіт по розробці лакофарбових матеріалів, виробництво яких не потребує великих затрат енергоресурсів, а також розширення сировинної бази вітчизняного походження.

Таким чином можна виділити такі основні напрямки виробничого розвитку ТДВ "Чернівецький хімічний завод":

1. Активізація виробництва по групі «Частина обладнання для фільтрування або очищення рідин чи газів (крім центрифуг та відцентрованих сушарок)».

2. Подальше освоєння та розширення асортиментного ряду виробництва екологічно чистих водорозчинних матеріалів декоративного, інтер'єрного та спеціального призначень.

3. Виробництво лакофарбових матеріалів для авторемонту, розробка систем фарбування (автохімії).

4. Розширення асортименту виробництва допоміжних матеріалів, зокрема для ремонту і обладнання м'якої покрівлі, гідроізоляції бетонних та залізобетонних споруд; для нанесення на сталеві будівельні конструкції з метою підвищення їх межі вогнестійкості; для влаштування, ремонту та герметизації скляної крівлі на металеві каркаси теплиць, оранжерей; захисту від корозії та дії біохімічних сполук, атмосферної дії (перепадів температур та вологості) на металеві рамки, володіє шумоізолюючими та віброкомпенсуючими характеристиками; для нанесення на електричні кабелі з метою зниження їх горючості, для захисту поверхні силових і контрольних кабелів, кабелів зв'язку, блокування і сигналізації, що мають захисні покриття й оболонки з пластмаси і метала; для полірування попередньо відшліфованих нітролакових і поліефірних покриттів тощо.

5. Розробляти та виготовляти лакофарбові матеріали спеціального призначення та можливість широкої колористики емалей відповідно до вимог міжнародних систем RAL (Reichsausschuß für Lieferbedingungen und Gütesicherung – німецький стандарт кольору) та NCS (Natural Color System – національний стандарт кольору Швеції, Норвегії, Іспанії та Південної Африки) (обслуговування та поповнення формульної бази лакофарбових матеріалів дуже складний та коштовний процес).

Коефіцієнтний аналіз технічного стану основних засобів ТДВ «Чернівецький хімзавод» показав, що рівень їх зношеності становив 59.5, 64.3, 66.6 та 66.7 % відповідно на кінець 2016-2019 рр., тобто протягом досліджуваних періодів спостерігається постійне зростання їх зношеності. Як свідчить проведений аналіз, рівень зносу по групах «Машини і обладнання» на кінець 2016-2019 рр. становив відповідно 71.1, 77.6, 80.1, 77.3 %, а, отже, рівень придатності – 28.9, 22.4, 19.9 та 22.7% (рис. 1).

Рис. 1. Показники технічного стану машин та обладнання на ТДВ «Чернівецький хімзавод» за 2017-2019 рр.

Отже, для розширення обсягів реалізації ТДВ «Чернівецький хімзавод» у майбутньому першочерговою стратегією для підприємства має стати оновлення обладнання загалом та, насамперед, обладнання для фільтрування та очищення рідин чи газів.

Оцінка платоспроможності та фінансової стійкості на основі коефіцієнтного аналізу по ТДВ «Чернівецький хімзавод» свідчить, що досліджуване підприємство має значний запас фінансової стійкості та платоспроможності. Значення коефіцієнту автономії показують, що питома вага власного капіталу у валюті балансу складає 93.7, 94.3, 93.2 та 93.3% відповідно на кінець 2016-2019 рр.

Зазначене свідчить про можливість для розширення виробничих потужностей залучати позикові фінансові ресурси без порушення оптимальної структури капіталу і фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Під час визначення джерел фінансування інвестиційної діяльності з позицій оптимальної структури капіталу виникає дилема "незалежності" і "прибутковості", яка потребує вибору компромісу між ризиком та дохідністю і ґрунтується на постулаті, що:

- зростання частки позикового капіталу підвищує фінансовий ризик;
- вище значення частки позикового капіталу забезпечує зростання доходності на власний капітал, підвищує рентабельність власного капіталу підприємства і величину прибутку.

Найприйнятнішим для підприємства є комплексний підхід до вибору джерел фінансування. Потрібно врахувати, що фінансування за рахунок власного капіталу не приводить до виникнення зобов'язань, а за рахунок позикового капіталу спричинює фінансові зобов'язання підприємства. Водночас треба мати на увазі, що за всі зовнішні фінансові ресурси підприємства потрібно платити відсотки.

За результатами проведеного дослідження для ТДВ «Чернівецький хімзавод» можна надати такі пропозиції з удосконалення управління формуванням власного капіталу:

- 1) забезпечити зростання власного капіталу за рахунок нарощення обсягів реалізації не менше 20% та нарощення нерозподіленого прибутку (реінвестування чистого прибутку);
- 2) здійснювати політику проведення виплат власникам підприємства в розмірі, що не перевищує 11% чистого прибутку, що дозволить реінвестувати 89% чистого прибутку;
- 3) запровадити систему моніторингу власного капіталу підприємства, тобто постійного аналізу (розрахунку та аналізу фінансових коефіцієнтів) з метою виявлення резервів підвищення ефективності використання власного капіталу.

Проведений аналіз здійснюваних підприємством найбільш оптимальних джерел подальшого інвестування дає можливість зробити наступні висновки:

- 1) основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності має бути реінвестування прибутку від діяльності; другим важливим джерелом є амортизаційні відрахування, за рахунок яких можливе оновлення основних засобів та нематеріальних активів;
- 2) важливим напрямом здійснення інвестиційної діяльності має бути оновлення основних засобів, і зазначений вибір джерел фінансування дозволяє значно покращити показник стану основних засобів (зменшити ступінь зносу, що постійно наростає у досліджуваному періоді);
- 3) зазначена стратегія є доцільною з точки зору зростання доданої економічної вартості (EVA), оскільки забезпечує її стрімке зростання (попри зростання вартості капіталу).

Список використаних джерел:

1. Жилінська Л. О. Управління розвитком машинобудівних підприємств на стратегічну перспективу : дис. доктора економ. наук : 08.00.04. Людмила Олександрівна. Маріуполь, 2016. 435 с.
2. Лужецький А. І. Діагностика зовнішнього середовища машинобудівних підприємств України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 11. С. 121-123.

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: СУТНІСТЬ, ІНСТРУМЕНТИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Терентяк Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Томнюк Т.Л.

У статті досліджено сутність податкового регулювання та його вплив на соціально-економічні процеси. Подано класифікацію інструментів податкового регулювання. Визначено напрями підвищення ефективності податкового регулювання окремих галузей економіки, інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств.

The article examines the essence of tax regulation and its impact on socio-economic processes. The classification of tax regulation instruments is given. The directions of increase of efficiency of tax regulation of separate branches of economy, investment and innovative activity of the enterprises are defined.

Актуальність теми обумовлена сучасними реаліями функціонування суб'єктів підприємництва, які чітко вказують на те, що оподаткування виступає одним із найвпливовіших інструментів державного економічного регулювання. Так, держава завдяки вмілому регулюванню податкової системи може стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, експорт окремих виробів, сільськогосподарського виробництва тощо. Разом з тим значне податкове навантаження погіршує становище фізичних і юридичних осіб, адже зменшуються їх прибутки через зростання частки витрат на виплати до держбюджету, а це, своєю чергою, спричиняє викривлення управлінської, податкової та інших видів звітності, перехід суб'єктів господарювання у «тіньовий сектор» функціонування, гальмує розвиток новітніх та підтримку діючих галузей і сфер економіки держави. Отже, в умовах системної перебудови економіки України, подолання економічної кризи вимагає створення трансформаційних механізмів, які б стимулювали суб'єктів господарювання нарощувати обсяги та підвищувати ефективність виробництва, оновлювати матеріально-технічну базу. Податкове регулювання діяльності підприємств є складовою частиною такого механізму держави.

Метою статті є дослідження сутності податкового регулювання, а також розробка шляхів оптимізації податкового регулювання щодо активізації діяльності підприємств в Україні.

Об'єктом дослідження є виступають податки в контексті їхнього впливу на діяльність суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є вплив податкового регулювання на діяльність підприємств в ринкових умовах господарювання.

Питанням податкового регулювання присвячуються праці таких відомих в Україні вчених, як Ю. Б. Іванов, Крисоватий А.І., Мельник В.М., Федосов В. М., Кучерявенко М. П., Десятнюк О.М. та ін. Але, враховуючи нові виклики, обумовлені кризовими явищами в економіці України, зазначимо, що тема дослідження є актуальною та своєчасною, а науково-теоретичне розроблення даного питання потребує й подальшого опрацювання.

Податкове регулювання – це комплекс практичних дій, які забезпечують наповнення зведеного бюджету та оптимізують податкові платежі для суб'єктів господарювання. На державному рівні податкове регулювання передбачає вжиття заходів у сфері оподаткування для наповнення та виконання бюджетів усіх рівнів. На рівні підприємства воно спрямоване на прийняття оперативних рішень, пов'язаних із зміною податкового законодавства, та реагування на зміни умов господарювання. Податкове регулювання базується на чинному податковому законодавстві – Податковому кодексі та інших законодавчих і

підзаконних актів. Воно є наймобільнішою та, одночасно, найскладнішою частиною податкового менеджменту, адже включає систему економічних та організаційних заходів оперативного втручання у врегулювання господарських та фінансових взаємовідносин між платниками податків та державою, а також розподіл функцій щодо стягнення податків між різними рівнями державного управління [1].

Економічна сутність та призначення податкового регулювання визначається регулятивною функцією податків, яка на противагу фіскальній функції покликана стимулювати чи стримувати розвиток тих чи інших галузей економіки, напрямів діяльності підприємств. Від обраних методів податкового регулювання та його цілей податкової політики, яким вони має відповідати, залежить рівень розвитку галузей економіки та економічний стан держави загалом. Хоча регулювання податкової системи є однією із функцій податкового менеджменту, термін «податкове регулювання» має інше забарвлення і, погоджуючись із думкою Ю. Б. Іванова, його слід розглядати як процес, що базується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої незалежно від волі суб'єктів управління регулювальної функції податків задля отримання певних соціально-економічних результатів [2, с. 41].

На нашу думку, під податковим регулюванням розуміються заходи податкової політики щодо впливу на економічні й соціальні процеси шляхом зміни виду податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, підвищення або зниження загального рівня оподаткування з метою отримання певних соціально-економічних ефектів. За допомогою інструментів оподаткування реалізується функція регулювання оподаткування, під якою відбуваються заходи непрямого впливу на економічні й соціальні процеси.

Вплив держави на економічний та соціальний розвиток країни за допомогою податкового регулювання відбувається на етапі первинного, а в деяких випадках вторинного утворення доходів платників податків у сфері виробництва товарів та послуг. Так, впливати на показники розвитку суб'єктів господарювання за допомогою інструментів податкового регулювання держава може, маніпулюючи розмірами їх первинних доходів, основними джерелами яких є прибуток, на показники ж первинних доходів найманих працівників – розмірами їх оплати праці.

За характером дії інструменти податкового регулювання поділяють на три групи:

1. Системні – засоби податкового регулювання, які відносяться до системи оподаткування (загальний рівень оподаткування, структура діючої в країні системи оподаткування, застосування альтернативних систем оподаткування).

2. Комплексні – інструменти податкового регулювання, які одночасно стосуються декількох основних податків і зборів, що створює спеціальний режим оподаткування для певних груп платників (спеціальні податкові режими, що вводяться за територіальною ознакою та за галузевою ознакою).

3. Локальні – пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного окремого податку або збору, що визначається вибором поєднання елементів податку й відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань (інструменти, пов'язані з об'єктом оподаткування, визначення складу платників податків, принципи встановлення і розмір ставки податку, податкові пільги).

За впливом на соціально-економічні процеси держави інструменти податкового регулювання можна поділити на:

– загальні – передбачають зміни у визначенні бази, ставок оподаткування, порядку перерахування та термінів сплати податків до бюджету тощо стосовно усіх платників податків та створюють необхідні умови для ведення господарської діяльності в країні;

– індивідуальні – застосовуються до окремих груп платників податків як приховані державні субсидії на розвиток господарської діяльності (податкові пільги, звільнення від оподаткування, списання чи реструктуризація податкової заборгованості тощо), що у підсумку позитивно впливає на розвиток економіки країни в цілому.

Найефективнішим способом податкового регулювання є надання податкових пільг. Податкові пільги визначаються законодавством по кожному податку і є частиною загальнодержавної податкової політики. Вони дають змогу підприємству скоротити ті чи інші свої податкові платежі. Надання податкових пільг потрібно здійснювати на основі відповідних принципів:

1. Цільове спрямування. Надання пільг має мати цільовий характер. Так, наприклад, податковий інвестиційний кредит спрямований на поліпшення інвестиційного клімату в державі, забезпечення її економічних та соціальних програм. Такі пільги надаються тим підприємствам, які можуть забезпечити ефективне використання вивільнених коштів в інвестиційних цілях.

2. Економічність. Ефект від надання пільг має перевищувати витрати на його застосування. Надання пільг не може шкодити бюджету будь-якого рівня чи підприємству, яке їх отримує, та має забезпечити досягнення єдності інтересів усіх учасників цього процесу.

3. Законодавче затвердження. Податкові пільги встановлюються Верховною Радою України. У Податковому кодексі визначені їх види та порядок надання. На регіональному рівні податкові пільги надаються органами місцевого самоврядування в межах чинного законодавства.

4. Рівномірність надання. Надання податкових пільг не повинне мати вибірковий характер і залежати від таких факторів, як форма власності, вид діяльності, організаційно-правова форма, ступінь взаємодії з владними структурами чи будь-яких суб'єктивних оцінок.

5. Добровільний характер застосування. Надання пільг не може бути обов'язковим чи примусовим, а має носити добровільний характер застосування, тобто виключно за бажанням платника. У цілому надання податкових пільг повинно бути спрямоване на підвищення конкурентоспроможності продукції та підприємств і є ефективним тоді, коли підприємства зацікавлені у виробництві тієї продукції, яка потрібна державі, та розвитку тих галузей і регіонів, які є пріоритетними для держави [3, с. 62].

Згідно з чинним законодавством пільги надаються органами виконавчої влади та податковими органами в межах їхньої компетенції. При їх наданні враховують низку чинників, головними серед яких є:

джерела отримання податку; розмір об'єкта оподаткування; форма власності об'єкта оподаткування; категорія платника податку; держава, яка є територією суб'єкта оподаткування; вид виробу; розмір бюджетного дефіциту; пріоритети в розвитку економіки; можливі наслідки для соціальних витрат тощо.

Якщо за результатами 2015 року загальний обсяг втрат державного бюджету від пільг становив 51,6 млрд грн або 9,7% доходів бюджету, у 2017 році цей обсяг зменшився більше ніж вдвічі – до 19,9 млрд грн (2,5% доходів). Натомість обсяги наданих пільг, які призвели до втрат місцевих бюджетів, зросли майже втричі у 2019 р. у порівнянні з показником 2015 р. (рис. 1).

З метою підвищення ефективності податкового регулювання окремих галузей економіки та сфер діяльності доцільно вжити ряд заходів, а саме:

- для недопущення застосування схем мінімізації сплати акцизного податку необхідним є застосування різних видів інструментів протидії, зокрема, використання сучасних інформаційних технологій відстеження продукції у всьому ланцюзі постачання, що дозволяє оперативно з'ясувати інформацію про походження, рух продукту та канали його дистрибуції, а також виявляти товари, які були випущені на ринок із порушенням законодавства;

- з метою нарощування обсягу експорту високотехнологічної продукції активізувати реалізацію підприємствами України митного режиму переробки;

- доопрацювати законопроекти щодо оподаткування IT-індустрії у напрямку лібералізації умов оподаткування з одночасною їх детінізацією через створення ліберальнішого режиму оподаткування, ніж це передбачено законодавством інших – конкуруючих за IT-бізнес – країн.

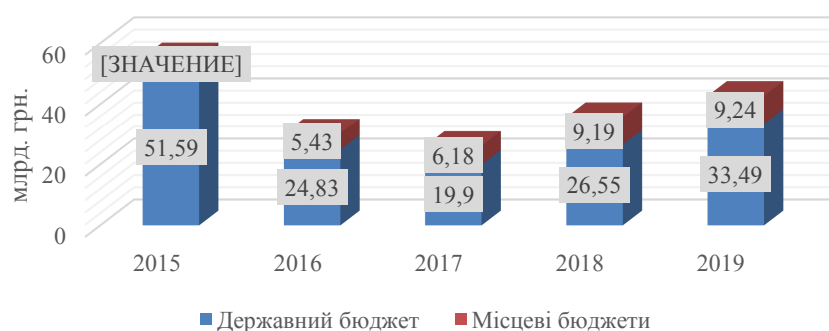

Рис. 1. Динаміка обсягу податкових пільг, якими скористалися платники податків у 2015-2019 рр. [4]

- передбачити податкові канікули для підприємств, які здійснюють інвестиції чи реінвестиції у розвиток виробництва та створення нових робочих місць;

- для стимулювання інноваційного розвитку економіки України в податковому законодавстві необхідно запровадити такі інструменти: податкові пільги та преференції для інвестицій у виробництво високотехнологічної продукції та розвиток інновацій, реінвестицій у модернізацію основних фондів; державна фінансова підтримка наукових досліджень і розробок, адаптації наявного обладнання до нових вимог у галузі захисту навколишнього середовища.

Зважаючи на досить вузький перелік інструментів податкового регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, які використовуються в Україні, зокрема в частині надання податкових пільг, пільгового кредитування інвестиційних проектів та низькі обсяги іноземних інвестицій в економіку країни, необхідно звернути увагу на зарубіжний досвід та запровадити більш диференційований підхід до застосування податкових важелів стимулювання зростання інвестицій у перспективні види діяльності й сектори національної економіки, як це успішно працює в Грузії, Білорусі, Польщі, Естонії та інших країнах. Державі необхідно поступово відходити від лише фіскальної спрямованості податків, переорієнтувати податкову систему в напрямку стимулювання формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні та зростання обсягів ВВП. Дослідження іноземних підходів до реформ податкових систем дає змогу зробити висновок про те, що оновленим системам оподаткування прибутку у цих країнах властивий певний комплекс спрощень, що дозволяють знизити податкове навантаження на прибуток, а в кінцевому результаті – підвищити рівень інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Свищук А. Методологічні засади податкового регулювання. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 5. С. 89-104. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
2. Іванов Ю.Б., Петросянц К.В. Малий бізнес: управління податками. Монографія. Харків: ВД „Інжек”, 2009. 352 с.
3. Петруня Ю. Податкові інструменти регулювання економічних процесів. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2012. № 5. С. 59-66.
4. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <http://www.tax.gov.ua/>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Андрійчук О., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.

Стаття присвячена особливостям функціонування фінансового ринку України, розгляду його структурних елементів. Розглянуто структуру фінансового ринку, а також проаналізовано використовуваний на фінансовому ринку інструментарій.

The article is devoted to the peculiarities of the functioning of the financial market of Ukraine, consideration of its structural elements. The structure of financial markets on various grounds of separation of financial markets, and analyzes used in the financial market tools.

Актуальність дослідження полягає в тому, що фінансовий ринок є найважливішою складовою економіки країни, від ефективності розвитку якого залежить економічна стабільність країни. Становлення фінансового ринку України є необхідною умовою для сталого функціонування економіки України. Ефективно функціонуючий страховий ринок, розвинені небанківські кредитні установи, пенсійні фонди та інші фінансові установи сприяють стабільному та прогнозованому розвитку всіх економічних процесів у суспільстві.

Мета статті полягає у виокремленні особливостей становлення й специфіки розвитку світових фінансових ринків та визначення тенденцій розвитку фінансового ринку України. Зокрема, визначення основних засад розвитку фінансового ринку в сучасних умовах.

Важливим є внесок вітчизняних учених у дослідження проблем становлення фінансового ринку України. Зокрема формування структури фінансового ринку розглядали Л. Алексеєнко, В. Базилевич, З. Васильченко, Т. Ковальчук, В. Корнєєв, В. Левківський, З. Луцишин, І. Лютий, В. Міщенко, О. Мозговий, А. Мороз, С. Науменкова, П. Нікіфоров, В. Опарін, Ю. Пахомов, О. Плотніков, М. Савлук, А. Федоренко, А. Філіпенко, Н. Шелудько, І. Чугунов та інші. Аналіз наукових праць вищезазначених вчених потрібен задля глибокого усвідомлення сутності та функціонального призначення ринку фінансових послуг в суспільному відтворенні, а також з точки зору інституційного аспекту організації суспільного життя.

Фінансовий ринок є життєво важливим для зростання, розвитку і стабільності ринкової економіки. Ринки фінансових послуг підтримують корпоративні ініціативи, фінансують використання нових ідей і полегшують контроль фінансового ризику. Фінансовий ринок – це складова фінансової системи держави, яка може успішно розвиватися і функціонувати лише в ринкових умовах. Розвиток фінансового ринку значною мірою відображає гнучкість фінансової системи та швидкість, з якою вона може пристосовуватися до змін в економічному і політичному житті країни, а також до різноманітних процесів, що відбуваються за її межами [1, с.53].

Історія сучасного фінансового ринку України почалася від дня прийняття у 1991 р. Закону України "Про цінні папери та фондову біржу". За цей період вітчизняна система регулювання фінансового ринку пройшла три етапи, протягом яких удосконалюється законодавча база регулювання, визначаються рівні, форми, принципи, напрями та інші складові державного регулювання.

Перший етап регулювання (1991-1995 рр.) характеризується тим, що головним регулюючим органом із боку держави було Міністерство фінансів, яке проводило роботу зі створення фінансового ринку, займалося його нормативно-методичним забезпеченням, реєстрацією та обліком випусків цінних паперів підприємств, наданням дозволу на здійснення посередницької діяльності з цінними паперами тощо.

Другий етап (1995-2000 рр.) почався з прийняття Указу Президента України в 1995 році "Концепція функціонування і розвитку фондового ринку України" та законів, які були прийняті Верховною Радою України після 1995 року, направлених на створення депозитарної діяльності та втілення на вітчизняному ринку міжнародних стандартів, спроможних забезпечити розвиток всіх сегментів фінансового ринку і вийти нашим інвесторам на міжнародні фінансові ринки.

Третій етап (2000 р. - до наших днів) - характеризується удосконаленням законодавчої бази фінансового ринку, створенням на правовому рівні нового його сегмента - ринку фінансових послуг. Приймається Закон "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" (2001 рік), який дає визначення фінансовим активам, фінансовій та кредитній установі, надається перелік послуг, які відносять до фінансових.

Подальший розвиток фінансових установ закріплено прийняттям у 2003 році Положення "Про державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг" (далі Комісія), в якому визначені основні завдання Комісії щодо діяльності на фінансовому ринку фінансових інститутів: ведення Державного реєстру фінансових установ, реєстру саморегульованих організацій, аудиторів, кредитних спілок, страхових компаній, затвердження ліцензійних умов їх діяльності, проведення аналізу стану та тенденцій розвитку ринків фінансових послуг тощо.

Фінансовий ринок як цілісна структура взаємовідносин між економічними суб'єктами виконує ряд таких функцій:

1. Мобілізація тимчасово вільних грошових коштів через продаж цінних паперів.
2. Фінансування відтворювального процесу.
3. Сприяння переливу капіталу між галузями та компаніями.
4. Підвищення ефективності економіки в цілому.

Кожна економічна категорія має свої принципи, які досліджуються і забезпечують її розвиток. Перші принципи для розвитку фондового сегмента ринку були затверджені Постановою Верховної Ради України "Про Концепцію функціонування та розвитку фондового ринку України". Основними із них є:

- Цілісність ринку у межах окремої країни, яка забезпечується наявністю єдиної національної фондової біржі як єдиного місця котирування цінних паперів, єдиного Центрального депозитарію цінних паперів і єдиного Клірингового банку.
- Централізація ринку – означає здійснення державного контролю та безпосереднє регулювання цілісної системи обігу цінних паперів.
- Прозорість – доступність всіх учасників ринку до значних обсягів достовірної інформації про фінансові послуги та суб'єктів, що їх надають;

- Введення системи електронного обігу цінних паперів – запровадження дематеріалізованого обігу цінних паперів у формі комп'ютерних записів на рахунках через систему «національна фондова біржа – центральний депозитарій – кліринговий банк».
- Реальний захист і забезпечення інтересів та прав інвесторів – створення необхідних умов для реалізації інтересів суб'єктів фінансового ринку.
- Відповідність національної системи обігу цінних паперів загальноприйнятим стандартам безпеки інтересів і прав інвесторів.

Впровадження таких принципів у більшості країн світу здійснюється відповідно до рекомендацій «Групи Тридцяти» – міжнародної організації незалежних експертів, яка розробляє стандарти фінансових ринків. Відповідно до рекомендацій «Групи Тридцяти» уряд України прийняв «Концепцію функціонування і розвитку фондового ринку України», яка включає названі принципи і, враховуючи специфіку розвитку економіки України, додатково розробив свої правила розвитку фінансового ринку – це соціальна справедливість, урегульованість, контрольованість, ефективність, правова упорядкованість, конкурентність.

Фінансовий сектор у цілому розвивається досить динамічно. Разом з тим зазначимо, що його рівень не відповідає зростаючим потребам національної економіки та суттєво відстає від середньоєвропейських параметрів. Попри динамічність свого формування, фінансовий ринок України поки що не став ефективним механізмом реалізації інвестиційних програм держави, суб'єктів підприємницької діяльності та домашніх господарств. В основі сучасної моделі фінансової системи України головну роль відіграють національний та комерційні банки. Така ситуація для України є зрозумілою, населенню простіше користуватись банківськими ресурсами, ніж ресурсами інвестиційного або фондового ринку. Окрім того, інститут приватного інвестування та вкладання коштів в цінні папери ще є слабо розвиненим, а розуміння принципів його роботи для простого населення України є складним. Банківський сектор є найбільшою складовою фінансового ринку України з активами, які складають велику частку усіх фінансових установ. Тому негативні фактори стали найбільш помітними саме в цьому секторі.

Фінансовий ринок складається з різноманітних сегментів, таких як ринок цінних паперів, кредитний ринок, ринок фінансових послуг, валютний ринок. Також варто зазначити, що деякі складові фінансового ринку в Україні розвинуті добре (кредитний ринок), а інші перебувають у стадії розвитку (фондовий ринок). Фондовий ринок посідає вагомe місце в структурі всього фінансового ринку. Його недостатня розвиненість не дає змогу розвиватись повною мірою іншим складовим фінансового ринку.

Домінуючі позиції на фінансовому ринку займають страхові компанії. Вони кількісно не посідають перше місце, але акумулюють понад 53% усіх активів та мають потенціал для сприяння сталому розвитку підприємництва в Україні шляхом розміщення страхових резервів у реальному секторі економіки. Згідно з аналізом економістів покриття страхового поля в Україні сьогодні складає 5%, тоді як у розвинутих країнах Європи воно становить близько 90%. Це свідчить про велику кількість невикористаних резервів. Причиною може бути неефективне функціонування національної економіки [2, с.70].

Основними ринками страхування України є Київ, Харків, Дніпро, Одеса. Низька кількість страховиків у західних регіонах держави пов'язана з відсутністю там великих промислових підприємств, а також низькою платоспроможністю населення. Найпопулярнішими видами страхування залишаються: автострахування, страхування вантажів та багажу, страхування відповідальності перед третіми особами, медичне страхування, страхування кредитів, страхування медичних витрат. У цій ситуації державі дуже важливо вчасно застосовувати важелі регулювання фінансового ринку, тому що саме вони сприяють створенню ефективної моделі та зростанню рівня захисту учасників.

Фінансовий ринок має дуже низьку капіталізацію через нестабільність, незахищеність прав власності, а також низький рівень корпоративного управління. Головною задачею є втілення системних реформ у фінансовий сектор для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання. Це вимагає розроблення та впровадження стратегії розвитку фінансової системи України з урахуванням реалії України в умовах глобалізації.

При регулюванні фінансового ринку використовують прийняту Комплексну програму розвитку фінансової системи України до 2020 року, яка затверджена Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Головна мета цієї Програми полягає у створенні фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС [3].

Отже, вдосконалення системи регулювання фінансового ринку потребує таких змін:

- пріоритетні напрями державної політики на фінансовому ринку, шляхи його розвитку;
- регулювання діяльності банківських та небанківських установ;
- розширення повноважень Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- підвищення умов ліцензування професійних учасників фінансового ринку; створення єдиної бази даних про акціонерні товариства.

Ефективність реформ буде досягнута шляхом проведення комплексних змін:

1) у регуляторів фінансового сектору – шляхом підвищення інституційної спроможності регуляторних органів та створення відповідних умов для ефективного нагляду та впливу, зростання кредитного та інвестиційного потенціалу;

2) в учасників фінансового сектору – шляхом очищення проблемних установ, відновлення та посилення довіри до учасників ринку, стимулювання розвитку прозорості та конкуренції в усіх сегментах, забезпечення рівноправності учасників фінансового сектору;

3) у страхуванні – шляхом запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення, що сприяє збільшенню фінансових інструментів.

Тільки контроль може сприяти досягненню мети, що полягає у створенні високоліквідного та ефективного фінансового ринку в Україні, який необхідний державі і який зможе інтегруватись у світові фінансові ринки.

Список використаних джерел:

1. Амоша А. И., Иванов Е. Т., Иванов С. Е. Каноны рынка и законы экономики : монография. Донецк : ИЕП НАН Украины, 2003. 518 с.
2. Шишпанова Н., Иванов А. Фінансовий ринок: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку // Modern Economics. 2017. № 1. С. 66–72.
3. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова правління Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.

ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Золота Г., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.

Стаття присвячена розкриттю особливостей оподаткування страхових організацій України. Основна увага приділена розгляду оподаткування страхових організацій податком на прибуток. Виявлено недоліки та проблеми в діючій системі оподаткування страхових організацій, також запропоновано шляхи вирішення проблем та недоліків діючої системи оподаткування страхової діяльності в Україні.

The article is devoted to the disclosure of the peculiarities of taxation of insurance companies in Ukraine. The main attention is paid to the consideration of taxation of insurance companies by income tax. Deficiencies and problems in the current system of taxation of insurance companies were identified, and ways to solve the problems and shortcomings of the current system of taxation of insurance activities in Ukraine were proposed.

Актуальність даної теми полягає в тому, що страхування відіграє значну роль в сучасному світі, зокрема у громадянському житті, оскільки воно заохочує ефективніше управління ризиками в країні та захист інтересів страхувальників. Такий захист додає домогосподарствам та підприємствам впевненість у майбутньому, тобто у провадженні їхньої господарської діяльності, що сприяє соціально-економічному розвитку держави. Тому необхідно забезпечити якісне функціонування системи страхування і підвищення її продуктивності. Такого результату можна досягти завдяки грамотно побудованій системі оподаткування страхової діяльності, що забезпечить збільшення надходжень до бюджету та оптимізації страхового ринку.

Метою статті є дослідження особливостей оподаткування страхових організацій України. Об'єктом дослідження є фінанси страхових організацій. Предметом дослідження є оподаткування страхової діяльності.

Значний внесок у дослідження оподаткування страхових організацій України зробили такі вчені, як: Квасовський О. Р., Макаркіна Н., Маршук Л. М., Плахтій В. Г., Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г., Шинкаренко О. М., Бразілій Н. М. Законом України «Про страхування» встановлено, що суб'єкт господарювання вважається страховою організацією, якщо він створений у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю, з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, а також отримали ліцензію на здійснення страхової діяльності [1]. Види податків, які сплачують страхові компанії, майже не відрізняються від видів податків, що сплачують інші суб'єкти підприємницької діяльності, але за деякими видами податків є специфічні особливості їх стягнення. До системи оподаткування страхових організацій включено такі види податків та платежів:

- земельний податок;
- транспортний податок;
- податок на додану вартість;
- мито (ввізне мито);
- єдиний соціальний внесок (ЄСВ);
- місцеві податки;
- військовий збір;
- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на прибуток (на доходи) [6, с.111].

Плата за землю стягується з власників землі або землекористувачів у вигляді земельного податку або орендної плати. Тож страхові компанії можуть сплачувати податок за землю або орендну плату з земельних ділянок, на яких розташовані офіси, гаражі, культурно-побутові та господарські будівлі. Граничний розмір ставок земельного податку залежить від того, чи була проведена нормативна оцінка земельної ділянки. Якщо така оцінка була проведена, то максимальна ставка податку встановлюється у розмірі не більше 3% від їх нормативної оцінки. Для нормативно-оцінених земель загального користування ставка податку встановлюється у розмірі не більше 1% від їх нормативної оцінки. Платники плати за землю, крім фізичних осіб, щороку станом на 1 січня самостійно обчислюють суми податку і подають відповідному контролюючому органу за місцем розташування земельної ділянки податкову декларацію за поточний рік за відповідною формою [6; с. 5].

Транспортний податок сплачують страхові компанії, які мають транспортні засоби, зареєстровані в Україні. Ставки податку встановлюються в євро залежно від потужності двигуна транспортного засобу та одиниці її вимірювання. Якщо страхова організація орендує транспортні засоби, то вона не є платником

цього податку [6, с.112]. Відповідно до п. 196.1.3 Податкового кодексу України не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість: «надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до закону, а також пов'язаних з такою діяльністю послуг страхових (перестрахових) брокерів та страхових агентів» [5].

Страховики можуть сплачувати податок на додану вартість при реалізації основних фондів, нематеріальних активів, інших матеріальних цінностей та у разі надання консультативних послуг. До ціни реалізації додається 20% податку. Податкове зобов'язання зі сплати ПДВ виникає, коли кошти покупця поступають на рахунок страховика як оплата матеріальних цінностей або послуг. Якщо будівля не введена в експлуатацію, тобто не виникли оподатковувані операції, то на момент купівлі страховик не має права відобразити податковий кредит. При цьому в наступних роках після початку використання такої будівлі в оподатковуваних операцій він буде зобов'язаний нараховувати податкові зобов'язання з ПДВ.

Ввізне мито страхові організації сплачують «при закупівлі матеріальних цінностей за імпортом. Податкове зобов'язання виникає при перетині митного кордону. Джерелом сплати мита є кошти, що використовуються страховиком для закупівлі матеріальних цінностей» [6, с. 112].

Єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування є загальнообов'язковим в Україні, тому страхові компанії сплачують ЄСВ на загальних засадах. Роботодавці зобов'язані сплачувати ЄСВ в розмірі не менше, ніж мінімальний (розмір якого розраховується, виходячи з мінімальної заробітної плати), незалежно від суми нарахованої заробітної плати.

Місцеві податки страхові компанії сплачують за місцем перебування на обліку платника податків та на території якої знаходяться об'єкти оподаткування.

Військовий збір стягується за ставкою 1,5% з заробітної плати, виручки, приватних угод і т. д. Військовий збір стягується з усіх доходів резидентів, а нерезиденти сплачують його тільки з доходів, які отримані в Україні.

Податок на доходи фізичних осіб страхові організації нараховують, утримують та сплачують із заробітної плати своїх співробітників [6, с. 113]. Податок на прибуток для страхових організацій має два об'єкти оподаткування:

- відповідно до загальних правил – прибуток від страхової і нестрахової діяльності, що оподатковується за загальною ставкою 18%;

- відповідно до спеціальних правил – дохід від страхової діяльності, для оподаткування якого застосовуються різні ставки (3% від об'єкта оподаткування за договорами страхування та 0% за договорами довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорами страхування додаткової пенсії, які відповідають вимогам пп. 14.1.52, 14.1.52¹, 14.1.52² і 14.1.116 ПКУ).

Спеціальний об'єкт оподаткування розраховується як сума страхових платежів, страхових внесків, страхових премій, нарахованих за договорами страхування і співстрахування.

До об'єкта оподаткування не включаються:

- інвестиційний дохід, нарахований страховиком від розміщення коштів резервів страхування життя;
- суми винагород, що належать страховику за укладеними договорами страхування, співстрахування, перестрахування;

- доходи від реалізації права регресної вимоги страховика до страхувальника або іншої особи, відповідальної за заподіяні збитки в частині перевищення над виплаченими страховими відшкодуваннями, та інші доходи, нараховані страховиком у межах страхової діяльності [3].

Підхід до оподаткування фінансових результатів страхових організацій в Україні, що застосовується нині, ілюструє рис. 1.

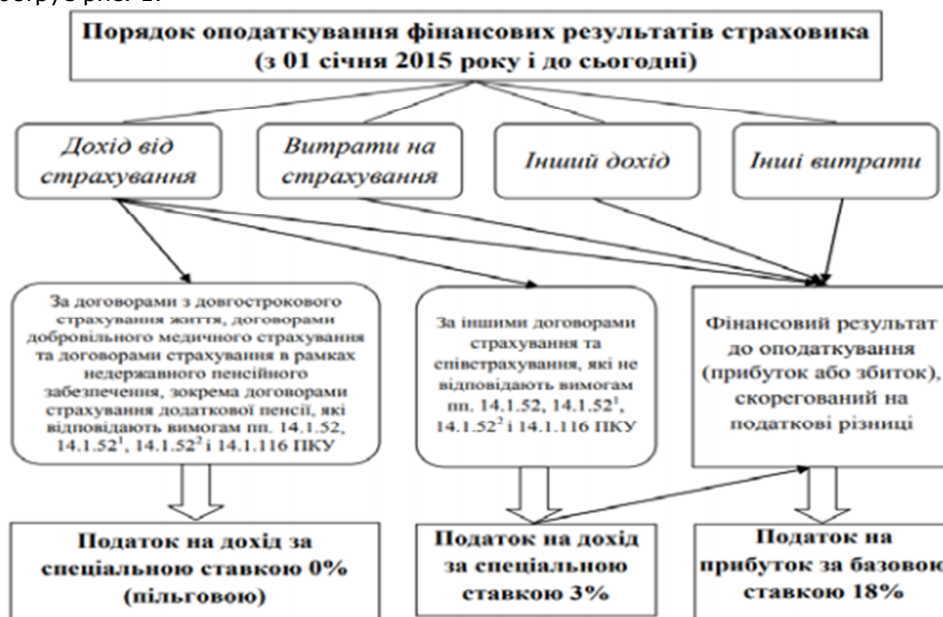

Рис. 1. Порядок оподаткування фінансових результатів господарської діяльності вітчизняних страховиків (згідно з редакцією Податкового кодексу України від 15.04.2017 р.) [2]

За загальним правилом оподатковуваній прибуток страховика визначається за даними бухгалтерського обліку, який компанії повинні вести згідно з МСФО. За відправну точку береться фінансовий результат до оподаткування, який підлягає відповідним коригуванням, які або збільшують, або зменшують цю суму. Згідно з Податковим кодексом України фінансовий результат до оподаткування страховика збільшується:

- на суму витрат на формування страхових резервів (технічних або математичних) відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності;

- на суму коригування (зменшення) страхових резервів (технічних або математичних) відповідно до методики, яка визначається Нацкомфінпослуг за погодженням з Міністерством фінансів України.

Водночас фінансовий результат до оподаткування страховика згідно з Податковим кодексом зменшується:

- на суму коригування (зменшення) страхових резервів (технічних або математичних), на яку збільшився фінансовий результат до оподаткування відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності;

- на суму страхового резерву (технічного або математичного), сформованого в розмірі та порядку, передбаченими вище вказаною методикою.

Згідно з Податковим кодексом України платники, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період, не перевищує 20 млн. грн., можуть визначати об'єкт оподаткування без коригування фінансового результату до оподаткування на всі різниці, передбачені розділом III Податкового кодексу (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих звітних років). Зазначимо, що таким правом можна скористатися не більше одного разу протягом безперервної сукупності років, у кожному з яких виконується дохідний критерій. Нарахований страховиками податок на дохід саме й є різницею, яка зменшує фінансовий результат до оподаткування такого страховика [3].

В результаті проведеного дослідження виявлено, що питання оподаткування страхової діяльності є маловивченим та має свої недоліки і проблеми, які потребують вирішення. Одним із недоліків є ситуація, коли будівля не введена в експлуатацію, тобто не виникли оподатковувані операції, і на момент купівлі страховик не має права відобразити податковий кредит з ПДВ. При цьому в наступних роках після початку використання такої будівлі в оподатковуваних операціях він буде зобов'язаний нараховувати податкові зобов'язання з ПДВ. Для усунення цього недоліку необхідно законодавчо ввести перерахунок частки використання необоротних активів в оподатковуваних операціях здійснювати за підсумками одного року, що настає за роком, в якому вони почали використовуватися. Ще однією проблемою є те, що база оподаткування податком на дохід включає в себе страхові платежі за договорами страхування та співстрахування, при цьому ці ж суми страхових платежів є складовими бази оподаткування податком на прибуток, що призводить до подвійного оподаткування у страхових організаціях. Для того, щоб вирішити цю проблему, потрібно стягувати податок безпосередньо з корпоративного прибутку страхової компанії.

Потрібно забезпечити стабільність законодавства України, внаслідок цього у страхових організацій буде більша впевненість в майбутньому, через що активізується їх господарська діяльність, що збільшить надходження до бюджету. Для підвищення соціальної справедливості необхідно встановити прогресивну шкалу податкових ставок, в залежності від масштабів страхової діяльності. Для того, щоб зменшити кількість порушень податкового законодавства необхідно проведення ретельних перевірок, забезпечення невідворотності відповідальності порушників, підвищення штрафних санкцій та кримінальної відповідальності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження сучасного стану оподаткування страхової діяльності в Україні виявлено низку проблем та недоліків. У зв'язку з цим запропоновано шляхи та пропозиції по їх вирішенню:

- законодавством ввести перерахунок частки використання необоротних активів в оподатковуваних операціях здійснювати за підсумками одного року, що настає за роком, в якому вони почали використовуватися;

- стягувати податок безпосередньо з корпоративного прибутку страхової компанії;

- забезпечити стабільність законодавства України;

- встановити прогресивну шкалу податкових ставок, в залежності від масштабів страхової діяльності;

- проводити ретельні перевірки, забезпечити невідворотність відповідальності порушників, підвищити штрафні санкції та кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про страхування» № 86/96-ВР від 07.03.96. зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/85/96%D0%B2%D1%80>
2. Квасовський О. Р. Сучасні трансформації та проблемні аспекти оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків в Україні // Світ фінансів, 2017. № 3(52). URL: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1008>
3. Макаркина Н. Особливості оподаткування у сфері страхування // Офіційно про податки, 2016. № 30. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010092>
4. Маршук Л. М., Плахтій В. Г. Особливості оподаткування страхових компаній в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // Молодий вчений, 2019. № 3 (67). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/3/95.pdf>
5. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>
6. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Фінанси страхових організацій : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2019. 198 с. URL: https://nmetau.edu.ua/file/finansi_strahovih_organizatsiy_navchalniy_posibnik_dlya_sayta.pdf
7. Шинкаренко О. М., Бразалій Н. М. Методичні аспекти аналізу фінансових результатів страхових компаній // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету, 2015. №28. С. 164–173.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Кравець В., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація «Державні фінанси»

Наук. кер. – Каспрук А. Ю.

У статті проаналізовано сучасний стан вітчизняного ринку банківських послуг в Україні. Досліджено тенденцію розвитку банківського сектору на ринку банківських послуг та визначено трансформаційні зміни, що відбулися. Обґрунтовано основні напрямки подальшого розвитку ринку банківських послуг та технологій дистанційного банківського обслуговування.

The article analyzes the current state of the domestic market of banking services in Ukraine. The tendency of development of the banking sector in the market of banking services is investigated and the transformational changes that have taken place are determined. The main directions of further development of the market of banking services and technologies of remote banking services are substantiated.

Актуальність даної теми полягає в тому, що ринок банківських послуг в Україні створювався в період трансформації економіки і супроводжувався різноманітними потрясіннями та кризами в економічній, фінансовій і банківській сферах. Досвід розвинутих країн показує, що формування стабільної банківської системи та відповідно стабільного ринку банківських послуг для фізичних осіб сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності економіки загалом. У таких умовах важливим чинником ефективного та успішного розвитку банку стає наявність і ефективне використання його нематеріальних переваг. Зважаючи на підвищення впливу іноземного капіталу та збільшення активності діяльності банків на ринку банківських послуг, сьогодні значна увага приділяється дослідженню факторів, які впливають на ефективність банківських послуг.

Вивченням теоретичних засад функціонування і розвитку ринку банківських послуг займалися класики економічної науки: І. Ансофф, І. Волтер, Д. Грін, Е.-Дж. Долан, Ф. Котлер, Ю. Масленченков, Ж. Матук, М. Портер, Л. Харві. Сьогодні він є предметом і об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, провідними з яких є: І. Алексєєв, О. Барановський, О. Вовчак, І. Волощук, І. Гітленко, О. Деркач, О. Дзюблюк, М. Зверяков, Г. Карчева, О. Кириченко, М. Козоріз, В. Корнєєв, С. Козьменко, А. Коробов, Ю. Коробов, А. Кузнєцова, А. Литвинов, Б. Луців, В. Міщенко, О. Михайлов, А. Мороз, С. Науменкова, В. Перехожев, С. Реверчук, Т. Смовженко, В. Солдаткін, А. Фейтенбаум, Л. Федулова, А. Челенков, О. Чернявський, І. Шпиг, А. Ятченко та ін.

У сучасній економічній літературі багато уваги присвячено шляхам і методам залучення коштів приватного сектору в економіку держави, побудові моделей взаємодії банків із фізичними особами, класифікаційним характеристикам послуг, що пропонуються на вітчизняному фінансовому ринку. Проте сьогодні й надалі залишаються невирішеними проблеми, пов'язані із забезпеченням ефективності банківських послуг. Низький рівень показників діяльності банківських установ на ринку банківських послуг зумовлює необхідність проведення поглибленого аналізу факторів, які стимулюють або гальмують діяльність банків, розроблення нових концептуальних підходів щодо вдосконалення процесів забезпечення ефективності банківських послуг на ринку фінансових послуг.

Конкуренція серед банків сьогодні виходить на новий рівень. Окрім внутрішньогалузевої, банківські установи зазнають підвищення конкурентного тиску з боку фінансових та небанківських компаній, що надають типові для банків послуги – переказ коштів, оформлення кредитів тощо. Цінова політика банків при формуванні вартості послуг та тарифів має все менше значення для переважної більшості клієнтів. Більшість типових послуг, що надаються більшістю банків, мають незначне відхилення вартості для кінцевого користувача, тому вибір обслуговуючого банку для клієнтів має менш виражене значення. Територіальне розташування відділення банку важливе лише для певної категорії клієнтів переважно похилого віку.

Однак кількість клієнтів, що надають перевагу обслуговуванню у відділеннях банків, стає дедалі меншою і сприяє цьому значною мірою і демографічна ситуація. Натомість все більше банків використовують Інтернет-технології та віддалені канали продажу та обслуговування, зменшуючи навантаження на відділення та працівників. Якість сервісу та зручність користування банківськими послугами є одними з найважливіших критеріїв вибору банківської установи. Однак ці поняття переважно відносяться до дистанційних каналів продажу – банківських мобільних додатків, он-лайн ресурсів та терміналів самообслуговування.

Вивчення даних поведінки клієнтів та клієнтського шляху сьогодні є невід'ємною частиною маркетингової політики лідерів банківського сектору та установ, що повною мірою відповідають критеріям клієнтоорієнтованого банку. Накопичення, аналіз та використання даних для формування маркетингових заходів дозволяє підвищити релевантність рекламних посилань клієнту та ефективність продажів.

Розширення спектру надаваних послуг одночасно із їх спрощенням та скороченням частки одноманітних продуктів дозволяє залучити більше клієнтів і одночасно зменшити бажання клієнтів змінити обслуговуючий банк. Це підтверджують дані досліджень лояльності клієнтів банківських установ в Європі, які використовують інші банки, крім обслуговуючого, тільки у разі відсутності у "головному банку" необхідних їм послуг.

Особливості стратегії діяльності банку на ринку банківських послуг, що полягають, зокрема, у використанні великих ресурсів на її реалізацію, вимагають від банків оптимізації витрат та пошуку альтернативних, менш витратних, каналів залучення й обслуговування клієнтів. На сьогодні дедалі більшого розвитку набуває дистанційне обслуговування через Інтернет, або системи Інтернет-банкінгу. Проте рівень їх розвитку потребує подальшого вдосконалення та поширення серед клієнтів, особливо в

частині надання найбільш доходних продуктів, що забезпечуватимуть збільшення прибутковості операційного сегменту роздрібного бізнесу.

Функціональні можливості систем дистанційного обслуговування більшості українських банків перебувають на доволі обмеженому рівні, що пов'язано, перш за все, з обмеженістю можливостей інвестування за кризових умов розвитку та вдосконалення цих систем.

Основними функціональними напрямками обслуговування через системи інтернет-банкінгу українських банків є управління депозитами, управління рахунками, кредитами, переказами та платежами за допомогою платіжних карток, комунальні платежі.

Усі банки пропонують дистанційний перегляд балансів та руху платежів за рахунками, переважна кількість (69%) також забезпечують можливість проведення дистанційних платежів за товари та послуги, включаючи комунальні послуги та мобільний зв'язок (57%). Утім такі послуги, як перекази за кордон та відкриття додаткових рахунків, надають в інтернет-банкінгу дуже мало банків (23% та 3% відповідно). За цими позиціями найбільш комплексне обслуговування поточних рахунків пропонували АТ КБ «ПриватБанк» (11 функцій), «ПУМБ» (10 функцій), АТ «Укресімбанк», АТ «УкрСиббанк», АТ «ОТП Банк» та АТ «Піреус Банк МКБ» – по 9 функцій, ПАТ «Альфа Банк», АТ «Марфін Банк», АТ «Ідея Банк» та ПАТ «Ощадбанк» – по 8 функцій, АТ «Кредобанк», ПАТ «Банк Кредит Дніпро», АТ «Райффайзен Банк Аваль» і ПАТ «Таскомбанк» – по 7 функцій. Решта банків були в змозі забезпечити лише 2-3 базові функції з обслуговування поточних рахунків. [3]

На відміну від поточних рахунків, управління кредитними продуктами через систему інтернет-банкінгу пропонується з дуже вузьким функціональним наповненням. Майже усі банки (97%) забезпечують можливість перевірити розмір кредитної заборгованості клієнтів, 66% – обслуговувати заборгованість і лише 11% – подати кредитну заявку. Отже, найбільш доходні для банку продукти є найменш репрезентованими та доступними у системах інтернет-банкінгу. Водночас найбільш комплексне обслуговування через інтернет-банкінг пропонується українськими банками і щодо управління платіжними картками.

Усі без винятку банки забезпечують можливість переказу коштів між рахунками у межах банку, 97% також дають можливість перевірити баланс та проводити платежі та перекази на карткові рахунки в інших банках, половина банків здійснюють із картокових рахунків дистанційні платежі через Інтернет, комунальні платежі та оплату мобільного зв'язку. Утім лише незначна кількість банків дають змогу оформити он-лайн замовлення основних та додаткових карток, відкриття картового рахунку, замовлення віртуальних карток для розрахунків у Інтернеті.

Максимальну кількість функціональних можливостей з управління платіжними картками забезпечують АТ КБ «Приватбанк» (17 функцій), АТ «Ідея Банк» та «ПУМБ» (по 16 функцій), ПАТ «Укрсоцбанк» (15), АТ «УкрСиббанк» та ПАТ «Таскомбанк» (по 14), ПАТ «Альфа Банк», ПАТ «Банк Кредит Дніпро» (по 13), АТ «ОТП Банк», АТ «Укресімбанк» та ПАТ «Ощадбанк» (по 12 функціональних можливостей). Водночас, такі банки, як АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Діамантбанк», ПАТ «Універсал Банк» приділяли мало уваги розвитку цього напрямку у своїх системах інтернет-банкінгу та підтримували дуже незначну кількість функціональних можливостей з управління картоковими рахунками для клієнтів (від трьох до шести).

Значно менша кількість банків підтримують розширений функціонал обслуговування клієнтів на власних інтернет-сайтах, і лише в деяких банках цей функціонал можна вважати прогресивним, що відповідає міжнародним практикам та стандартам. До розширеного переліку функціональних можливостей належать базовий пошук, точні питання-відповіді, он-лайн чат, замовлення зворотного дзвінку, відео-поради та демонстрації продуктів, он-лайн ідентифікація клієнтів, миттєве прийняття рішення про надання кредитного ліміту, реєстрація клієнта у системі, захищений канал та деякі інші. До вдосконаленого функціоналу належать: розширений пошук, форми он-лайн замовлень, он-лайн верифікація клієнтів, підтримка спільноти клієнтів банку, розширений зв'язок через соціальні мережі, миттєве страхування, он-лайн допомога у виборі продукту.

За структурою споживання банківських послуг у цілому на ринку найнижчий рівень використання інтернет-банкінгу демонструють клієнти, що користуються платежами, депозитами, поточними рахунками, а найвищий – користувачі платежів через термінали самообслуговування, кредитами на картку, обміном іноземної валюти. Такі вподобання споживачів підтверджуються й аналізом структури споживання банківських послуг користувачами інтернет-банкінгу: вони більше користуються платіжними картками (100%), платежами (83,5%), sms-банкінгом (77,5%), обслуговуванням комунальних платежів (69,3%). Найменший рівень користування споживачами інтернет-банкінгу має поточний рахунок без карти, депозити та нецільові кредити (останні, можливо, у зв'язку з обмеженням банками кредитування в останні роки), хоча вони відносно частіше, ніж усі інші клієнти, користуються всіма іншими банківськими послугами. Виняток складає поточний рахунок та комунальні платежі, користування якими серед клієнтів систем інтернет-банкінгу є на найнижчому рівні порівняно зі споживачами інших продуктів [3].

Не дивлячись на позитивні зміни, які відбулися в банківській системі України за останні роки, проблеми все ж таки існують: рівень капіталізації банківської системи невеликий; досить великий рівень відсоткових ставок за кредитами для господарюючих суб'єктів; наявність дуже високих ризиків при здійсненні кредитування; конкуренція між банками здійснюється переважно не в площині якісних показників обслуговування клієнтів, а в площині кількісних показників. Названі недоліки виступають помітною перешкодою до подальшого розвитку економіки в цілому і банківської системи зокрема [1].

Таким чином, проведений аналіз дозволив виявити основні напрями розвитку вітчизняного ринку банківських продуктів.

Напрямами трансформації ринку банківських послуг можуть бути:

1. З метою залучення банками довгострокових вкладів (депозитів) фізичних осіб потрібно створювати позитивну репутацію банку, впроваджувати нову послугу, основу якої складає спільне фінансування банком і вкладником певного інвестиційного проекту.

2. Для мінімізації ризиків дострокового припинення дії депозитного договору пропонується формування і розвиток партнерських відносин з клієнтами, за якого клієнт сам буде визначати строк (кількість днів), на який він хоче відкрити депозит [2].

Сьогодні впровадження банком сучасних технологій обслуговування клієнтів у свою діяльність є вкрай необхідним. Це дає змогу банківським установам зменшувати свої витрати і забезпечує клієнтам більш зручний і швидкий доступ до банківських послуг.

Розвиток зазначених технологій рухатиметься в напрямі:

- забезпечення цілодобового омніканального доступу клієнта до банківських послуг як безпосередньо, так і через посередників;
- спрощення автентифікації й авторизації користувачів, у т. ч. з використанням біометричних і поведінкових методів, з одночасним забезпеченням підвищених заходів захисту;
- спрощення процедур виконання клієнтами банківських і фінансових операцій;
- адаптації банківських послуг до потреб клієнта та їх персоналізації, у т. ч. і з використанням штучного інтелекту;
- інтеграції з іншими фінансовими установами і фінтек-компаніями та використання спільних розробок, у т. ч. створення банківських систем із відкритим API;
- використання банківськими установами хмарних технологій для розміщення програмних засобів, що забезпечують доступ клієнтів до банківських послуг;
- використання банківськими установами технологій Big Data для формування унікальних пропозицій для кожного клієнта, оцінювання й управління ризиками, ідентифікації підозрілих транзакцій тощо [4, с.100].

Список використаних джерел:

1. Марценюк В. Р. Аналіз сучасного стану ринку банківських послуг в Україні та напрямки його розвитку. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/45.pdf
2. Драчук Ю. З. Сучасні проблеми та напрямки розвитку ринку банківських продуктів в Україні. URL: http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/23_8.pdf
3. Польова О. Л. Сучасні тенденції розвитку на ринку банківських послуг в Україні. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2017/7.pdf – С. 22-27.
4. Кузьменко О. В. Тенденції розвитку сучасних банківських послуг // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2019. №4. С. 98-101.

ТЕХНОЛОГІЯ ДЕСЕРТНОЇ СТРАВИ «МЛИНЦІ МОРКВЯНІ З ЯБЛУЧНО-ГОРІХОВОЮ НАЧИНКОЮ»

Адамович О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»
Наук. кер. – Данилюк І. П.

У науковому впровадженні розглянуто доцільність розроблення нових десертних страв з використанням морквяного соку та волоських горіхів. Дослідним шляхом встановлено, що додавання морквяного соку та волоських горіхів до традиційних рецептур десертних страв значно покращують їх харчову цінність за рахунок підвищення вмісту білку, жирів, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин, що дозволяє використовувати їх в лікувально-профілактичному харчуванні. Розраховано комплексний показник якості розроблених виробів та побудовано модель якості.

The scientific introduction considers the feasibility of developing new dessert dishes using carrot juice and walnuts. Experimentally, it has been found that adding carrot juice and walnuts to traditional dessert recipes greatly improves their nutritional value by increasing the protein, fat, dietary fiber, vitamins and minerals, which allows them to be used in therapeutic and preventative nutrition. The complex quality index of the developed products is calculated and the quality model is constructed.

Актуальність даної теми полягає в тому, що розглядаючи їжу з точки зору калорійності, ми забуваємо про інші макро- та мікро- нутрієнти, вітаміни, харчові волокна, жири, які являються не менш важливішими, ніж калорійність страви. Десертні страви, являються досить калорійними, але не збалансовані за вмістом жирів, білків, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин, що робить перспективним впровадження новітніх технологій десертних страв з використанням морквяного соку та волоських горіхів, які дозволять значно покращити харчову цінність десертних страв, збагативши їх необхідними нутрієнтами.

Метою наших досліджень є розробка технології десертних страв підвищеної харчової цінності з використанням морквяного соку та волоських горіхів. *Об'єкт досліджень* – технологія десертної страви – «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою». *Предмет дослідження* – «Млинці з яблучною начинкою», морквяний сік, волоський горіх, «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою». Контролем обрано: «Млинці з яблучною начинкою» за традиційною рецептурою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Значний внесок у вдосконалення та покращення харчової цінності десертних страв внесли: Антонюк І. Ю., Гніцевич В. А., Дзюба Н. А., Ільницька О. З., Кравченко М. Ф., Кравчук Н. М., Кашкано М. А., Калугіна М. А., Петришин Н. З. та інші, в роботах яких викладено проблематику щодо вдосконалення харчової цінності десертних страв за рахунок використання харчових добавок. Не зважаючи на велику кількість наукових досліджень та викладених робіт, проблематика щодо вдосконалення харчової цінності десертних страв за рахунок морквяного соку та волоських горіхів в повній мірі не описана, що дозволяє нам розробити новітні технології десертних страв з використанням морквяного соку та волоських горіхів та визначити їх доцільність та перспективи [2].

Одним із високопоживних коренеплодів, який вирощують в Україні є морква, яка як лікувальний засіб використовується вже понад 4 тис. років. Лікувальні та корисні властивості моркви пояснюються її багатим складом, адже до її склад входять вітаміни групи В, РР, С, Е та надзвичайно велика кількість вітаміну А. Так, морква, страви з моркви та особливо морквяний сік варто використовувати під час гіпо- і авітамінози А, захворюваннях нирок, шлунку, печінки, серцево-судинної системи [3].

Морквяний сік – одне із найбагатших джерел вітаміну А, який людський організм досить швидко засвоює. Також, морквяний сік містить велику кількість вітамінів, що дозволяє значно покращити апетит, травлення та структуру зубів. Споживання соку рекомендовано людям, які мають виразки та ракові утворення, ефективно впливає на роботу підшлункової залози та значно підвищує опірність лімфатичних залоз внутрішньої секреції [5]. Свіжовичавлений сік – дуже корисний для очей. Щоденне споживання дозволяє захистити очі від катаракти, астигматизму, дегенерації жовтої плями.

Не менш корисними для організму людини є горіхи, які містять велику кількість білків, жирів, кількість мінеральних речовин у 2-2,5 разів більше ніж у фруктах. Позитивний баланс мікроелементів та вітамінів у горіхах, дозволяє використовувати їх для виведення шлаків з організму людини, а регулярне споживання дозволяє зменшити ризик серцево-судинних захворювань [4].

Одним із різновидів горіхів, який притаманний нашому регіону – волоський горіх, який вирощують чи не в кожній присадибній ділянці та який використовують в різноманітних галузях промисловості, що зумовлено його надзвичайно корисними властивостями:

- наявність вітамінів: А, С, Е, В₁, В₂, мінеральних речовин: залізо, кальцій, мідь, калій, цинк, йод та інші мікроелементи;
- наявність великої кількості білку, жирів, дубильних речовин;
- ядра волоського горіха корисні при діабеті та людям, які страждають від атеросклерозу;
- необхідно вживати для поліпшення травлення та відновлення організму після важких хвороб;
- позитивно впливає на розумову діяльність, зміцнює судини та капіляри;
- велика кількість йоду, дозволяє використовувати їх при захворюваннях щитовидної залози;
- корисні при зниженому гемоглобіні в крові, допомагають при авітамінозі.

На основі вищенаведеного, робимо висновок, що використання морквяного соку та волоських горіхів в рецептурі десертної страви «Млинці з яблучною начинкою», дозволять значно покращити їх харчову цінність, що дасть можливість використовувати їх в лікувально-профілактичному харчуванні ряду хвороб.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

В рецептурі десертної страви – «Млинці з яблучною начинкою», частково замінювали молоко на фреш із моркви в кількості: 10%, 15%, 20% та додавали до начинки грецький горіх, замінюючи яблука в співвідношенні: 10%, 20%, 30%. Модельно-харчові композиції десертної страви «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою» із різним вмістом харчових добавок наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Модельно-харчові композиції десертної страви з використанням морквяного соку та волоських горіхів

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
1	Борошно пшеничне	41,6	41,6	41,6	41,6
2	Морквяний фреш	-	10,4	15,6	20,8
3	Молоко	104,0	93,6	88,4	83,2
4	Яйця	8,3	8,3	8,3	8,3
5	Цукор	2,5	2,5	2,5	2,5
6	Сіль	0,8	0,8	0,8	0,8
7	Олія соняшникова	1,6	1,6	1,6	1,6
Вихід напівфабрикату		100	100	100	100
8	Яблука	57,5	51,75	46,0	40,25
9	Цукор	15,0	15,0	15,0	15,0
12	Грецький горіх	-	5,75	11,5	17,25
Вихід начинки		50	50	50	50
Маса напівфабрикату з начинкою		150	150	150	150
Вершкове масло		6	6	6	6
Маса смажених млинців з фаршем		135	135	135	135
Цукрова пудра		5	5	5	5
Вихід з цукровою пудрою		140	140	140	140

Рациональну кількість морквяного соку та волоських горіхів у рецептурі десертної страви визначали на основі органолептичних показників якості за 5-бальною шкалою за наступними показниками: смак, запах, колір, консистенція, зовнішній вигляд. Результати досліджень наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Органолептична оцінка десертної страви «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою» із різним вмістом харчових добавок, бали

Зразок	Смак	Запах	Колір	Консистенція	Зовнішній вигляд	Середня оцінка
Контроль	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9	4,88
Дослід 1	5,0	4,9	4,9	4,9	4,9	4,92
Дослід 2	5,0	5,0	5,0	4,9	5,0	4,98
Дослід 3	4,8	4,8	4,8	4,9	4,8	4,82

Результати органолептичної оцінки якості (табл. 2) свідчать, що при додаванні морквяного соку до рецептури млинцевого напівфабрикату замість молока в кількості 15%, виріб набуває приємного жовтуватого кольору з ніжним присмаком моркви, із збільшенням кількості морквяного соку смакові показники виробу погіршуються. Кількість грецьких горіхів в яблучно-горіховій начинці для млинців визначено доцільною в кількості 20%, що дозволяє отримати смачну начинку, яка за смаковими показниками значно перевищує контрольний дослід. Збільшення кількості грецьких горіхів дещо погіршує смакові показники виробу, а також є економічно невигідним, адже підвищується собівартість страви.

На рис. 1 наведено технологічну схему десертної страви із використанням морквяного соку та волоських горіхів.

В таблиці 3 наведено порівняльну характеристику контрольного та дослідного зразків десертної страви – «Млинці з яблучною начинкою» та «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою» [1].

Таблиця 3

Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків десертної страви

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	6,5	7,77	+1,27	19,53%
Жири, г	4,8	9,95	+5,15	107,29%
Вуглеводи, г	32,0	29,7	-2,3	7,18%
Харчові волокна, г	1,7	2,14	+0,44	25,88%
Мінеральні речовини				
Калій, мг	199,2	216,3	+17,1	8,58%
Кальцій, мг	101,1	93,4	-7,7	7,62%
Магній, мг	16,9	25,75	+8,85	52,37%
Натрій, мг	61,4	53,28	-8,12	13,22%
Фосфор, мг	103,6	123,84	+20,24	19,54%
Залізо, мг	0,755	0,855	+0,1	13,25%
Марганець, мг	0,164	0,256	+0,092	56,10%
Цинк, мг	0,58	0,741	+0,161	27,76%

Вітаміни				
А, мкг	40,5	80,18	+39,68	97,98%
РР, мг	1,522	1,866	+0,344	22,60%
С, мг	0,95	1,18	+0,23	24,21%
Е, мг	0,9	0,918	+0,018	2,00%
В ₁ , мг	0,073	0,097	+0,024	32,88%
В ₂ , мг	0,209	0,218	+0,009	4,31%
В ₄ , мг	49,2	49,52	+0,32	0,65%
В ₅ , мг	0,427	0,437	+0,01	2,34%
В ₆ , мг	0,33	0,385	+0,055	16,67%
В ₉ , мкг	11,3	15,66	+4,36	38,58%

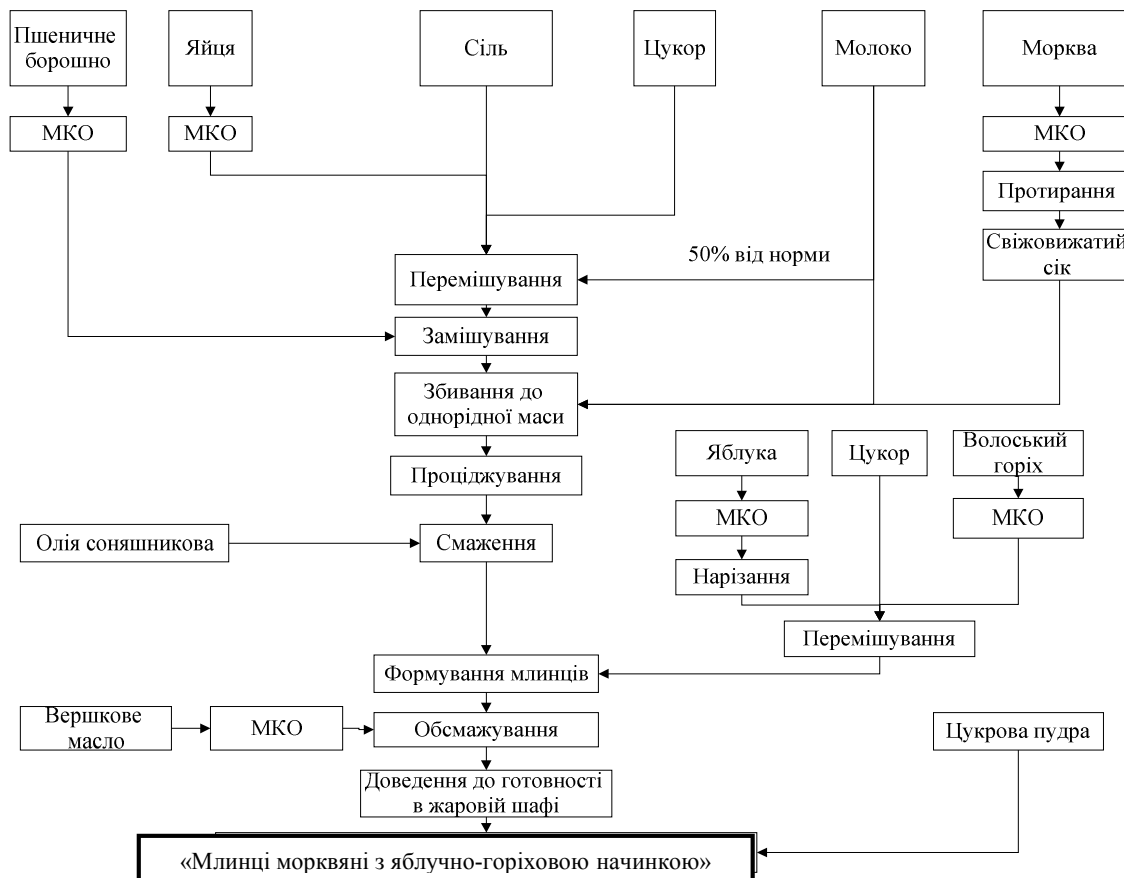

Рис.1. Технологічна схема приготування десертної страви «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою»

Використання морквяного соку та волоських горіхів в технології десертної страви «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою», дозволяє значно покращити харкову цінність, за рахунок збільшення вмісту білку – на 19,53%; жирів – на 107,29%; харчових волокон – на 25,88%; вміст мінеральних речовин: калію – на 8,58%; магнію – на 52,37%; натрію – на 13,22%; фосфору – на 19,54%; заліза – на 13,25%; марганцю – 56,1%; цинку – на 27,76%; вітамінів: А – на 97,98%; РР – на 22,6%; С – на 24,21%; Е – на 2%; В₁ – на 32,88%; В₂ – на 4,31%; В₅ – на 2,34%; В₆ – на 16,67%; В₉ – на 38,58%.

На основі показників, які найбільше змінилися за рахунок додавання морквяного соку та волоських горіхів в технології десертної страви – «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою» розраховано комплексний показник якості (табл. 4) і побудовано моделі якості досліджуваних десертних страв (рис. 2).

Таблиця 4

**Комплексний показник якості десертної страви
«Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою»**

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Органолептична оцінка якості	0,2	4,88	4,98
Білки, г	0,2	6,5	7,77
Жири, г	0,2	4,8	9,95
Мінеральні речовини, мг	0,15	483,69	514,42
Вітаміни, мг	0,15	53,65	54,7
Харчові волокна, г	0,1	1,7	2,14
Разом	1,0		

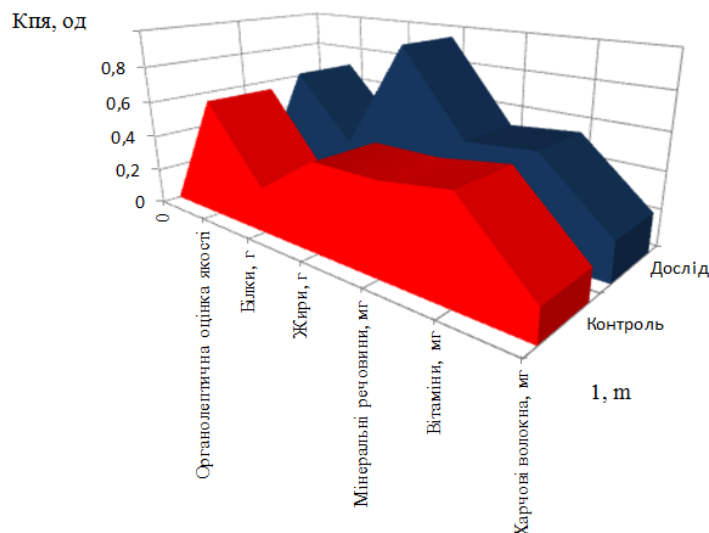

Рис. 2. Модель якості десертної страви «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою»

За результатами проведених досліджень, робимо висновок, що використання морквяного соку та волоських горіхів в технології десертної страви «Млинці морквяні з яблучно-горіховою начинкою», дозволяють отримати страву із покращеними органолептичними показниками, збільшеним вмістом білку, жирів, харчових волокон, мінеральних речовин (калію, магнію, натрію, марганцю), вітамінів (групи В, А, РР, С) і можливість використовувати дану страву в лікувально-профілактичному харчуванні, особливо людям, які хворіють ішемією, серцево-судинними захворюваннями, гіпертонією, захворюваннями щитовидної залози, виразках та ракових утворюваннях.

Список використаних джерел:

1. Химический состав пищевых продуктов. Справочные таблицы содержания аминокислот, жирных кислот, витаминов, макро- и микроэлементов, органических кислот и углеводов. – М.: Пищ. пром-сть, 1979.
2. Технологія харчових продуктів функціонального призначення : монографія /А.А. Мазаракі, М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко та ін. ; за рек. М.І. Пересічного. □ 2-ге вид., переродл. і допов. □ Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012.
3. Корисні властивості моркви. URL: <https://www.unian.ua/health/country/225456-korisni-vlastivosti-morkvi.html>
4. Користь і харчова цінність горіхів. URL: <https://www.nutexim.com/gorihyi/koryist-i-harchova-tsinnist-gorihiv/>
5. Морквяний сік – чим корисний та кому протипоказаний. URL: <https://mamabook.com.ua/morkvyaniy-sik-chum-korusnuy-ta-komu-protupokazany/>

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ ДРІЖДЖОВИХ НАПІВФАБРИКАТІВ ДЛЯ ПІЦИ

Андрон А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

Розроблено технологію безглютенового дріжджового напівфабрикату для піци, шляхом повної заміни пшеничного борошна на кукурудзяне та спельтове борошно, оскільки глютен, який міститься у пшеничному борошні не рекомендовано до вживання людям, які хворіють на целиацію. Підтверджена доцільність використання борошна із спельти та кукурудзи, що дозволяє значно покращити вітамінний та мінеральний склад, вміст білку та харчових волокон в дріжджовому напівфабрикаті та можливість розширити асортимент страв придатних до вживання людям із целиацією.

The technology of gluten-free yeast semi-finished product for pizza has been developed by completely replacing wheat flour with corn and spelled flour, because the gluten contained in wheat flour is not recommended for people with celiac disease. The expediency of using spelled and corn flour has been confirmed, which allows to significantly improve the vitamin and mineral composition, protein and dietary fiber content in the yeast semi-finished product and the ability to expand the range of dishes suitable for people with celiac disease.

Актуальність теми. Безглютенові продукти харчування на сьогоднішній день – характерна риса харчування багатьох людей, особливо тих, які хворіють на целиацію – непереносимість глютену, який міститься в пшениці, житі, ячменю та інших гібридних сортах. У світі на целиацію хворіє понад 1% населення земної кулі – приблизно 70 мільйонів людей, а кількість продукції, яку б продавали в супермаркетах, ринках, пропонували в закладах ресторанного господарства є дуже малою, що спонукає до розширення асортименту безглютенової продукції, особливо борошняних кулінарних виробів із дріжджового тіста, оскільки вони є найбільш затребуваними та виготовляються в основному із пшеничного борошна, яке неможливо вживати людям, які хворіють на целиацію. Досягти цього можливо за рахунок повної заміни пшеничного борошна на такі сорти борошна, як: кукурудзяне, амарантове, рисове та борошно із спельти з використанням кукурудзяного крохмалю та ксантану, які дозволять наблизити безглютенові борошняні кулінарні вироби із дріжджового тіста до традиційних виробів.

Метою наших досліджень є розробка безглютенового дріжджового напівфабрикату для виробництва піци підвищеної харчової цінності та покращеними органолептичними показниками.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Об'єкт досліджень – технологія безглютенового дріжджового напівфабрикату для піци із використанням борошна із кукурудзи та спельти.

Предмет дослідження – дріжджовий напівфабрикат для піци, кукурудзяне борошно, борошно із спельти, ксантану, дріжджовий напівфабрикат з борошном із кукурудзи та спельти. Контролем обрано: дріжджовий напівфабрикат для піци за традиційною рецептурою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Актуальність удосконалення борошняних кулінарних виробів із дріжджового тіста за рахунок використання безглютенової сировини в Україні висвітлено у наукових працях таких науковців, як: Передій В.Г., Губська О.Ю., Шнейдер Н., Грищенко А.М., Міхонік Л.А., Наумова О.А., Медведева А та інші. Враховуючи малу кількість запропонованої безглютенової продукції на ринку України за доцільне буде значно розширити даний асортимент продукції, який дозволить людям хворим на целиацію відчувати себе більш комфортно, особливо відвідуючи заклади ресторанного господарства та замовляючи піцу.

З метою отримання безглютенового дріжджового напівфабрикату доцільно замінити пшеничне борошно на борошно із кукурудзи, мілкого помелу та спельти, які на містять глютену та є перспективною сировиною з метою розширення асортименту борошняних кулінарних виробів із дріжджового тіста. Окрім того, що борошно із кукурудзи та спельти не містять глютен, за своїм хімічним складом вони не поступаються пшеничному борошну, а навіть переважають (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика хімічного складу пшеничного борошна, борошна із кукурудзи та спельти

Показники	Пшеничне борошно	Кукурудзяне борошно	Борошно із спельти	Різниця, +/-	Різниця, +/-
Білки, г	10,8	7,2	17,46	-3,6	+6,66
Жири, г	1,3	1,5	3,17	+0,2	+1,87
Вуглеводи, г	69,9	72,1	75,92	+2,2	+6,02
у т.ч. харчові волокна	3,5	4,4	14,34	+0,9	+10,84
Вітаміни					
B ₁ , мг	0,17	0,35	0,39	+0,18	+0,22
B ₂ , мг	0,04	0,13	0,13	+0,09	+0,09
B ₅ , мг	0,3	0,24	0,96	-0,06	+0,66
B ₆ , мг	0,17	0,182	0,2	+0,012	+0,03
B ₉ , мкг	27,1	30,0	28,5	+2,9	+1,4
РР, мг	3,0	3,0	6,5	-	+3,5
Е, мг	2,71	0,6	2,86	-2,11	+0,15
К, мкг	1,92	-	3,71	-1,92	+1,79
Мінеральні речовини					
Калій, мг	122	147	391	+25	+269
Кальцій, мг	18	20	44	+2	+26
Магній, мг	16	30	102	+14	+86
Натрій, мг	3	7	-	+4	-
Фосфор, мг	86	109	358	+23	+272
Залізо, мг	1,2	2,7	4,57	+1,5	+3,37
Мідь, мкг	100	76	0,48	-24	-99,52
Цинк, мг	0,7	0,66	3,09	-0,04	+2,39

На основі порівняльної характеристики хімічного складу борошна із спельти, кукурудзи, пшениці робимо висновок, що використання борошна із спельти та кукурудзи в рецептурі дріжджового напівфабрикату для піци, дозволить збагатити виріб білком, якого в спельті міститься – 17,46 г, харчовими волокнами: кукурудзяне борошно – 4,4 г., борошно із спельти – 14,34 г.; вітамінами групи В, РР, Е, К; мінеральними речовинами: калієм, кальцієм, магнієм, фосфором, залізом та цинком.

Наявність великої кількості поживних речовин в складі борошна із кукурудзи та спельти, дозволяє благотворно впливати організм людини: сприяють нормалізації роботи кишківника, підтримують нормальний стан мікрофлори в роті, нормалізують артеріальний тиск та роботу серця, активізують мозкову активність, нормалізують процес старіння клітин, можливість використання в харчуванні людям, які мають алергію на глютен.

Враховуючи слабкі властивості клітковини борошна із кукурудзи та спельти, в рецептурі дріжджового напівфабрикату для піци варто буде використовувати кукурудзяний крохмаль та ксантану, які дозволять отримати виріб із органолептичними показниками, відповідно до контролю.

З вищенаведеної інформації робимо висновок, що використання борошна із кукурудзи та спельти в рецептурі дріжджового напівфабрикату для піци дозволить отримати безглютеновий продукт, який в свою чергу значно розширить асортимент продукції для людей, які хворіють на целиацію. З урахуванням слабкості клітковини борошна із спельти та кукурудзи до рецептури варто додавати кукурудзяний крохмаль та ксантан, які дозволять придати виробу більшої в'язкості, збільшать підйом тіста під час випікання піци, нададуть йому пишності та дозволять збільшити термін зберігання.

В рецептурі дріжджового напівфабрикату для піци пшеничне борошно ми замінюватимемо в наступній пропорції: ксантан – 3% до маси борошна; кукурудзяний крохмаль – 15%; кукурудзяне

борошно – 41%; борошно із спельти – 41%. Модельно-харчові композиції контрольного та дослідного зразків бездріжджового напівфабрикату для піци наведено у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції дріжджового напівфабрикату за традиційною рецептурою та з використанням борошна із спельти і кукурудзи

Сировина	Кількість, гр.	Дослід 1
Борошно пшеничне	67,0	-
Кукурудзяне борошно	-	27,47
Борошно із спельти	-	27,47
Кукурудзяний крохмаль	-	10,05
Ксантан	-	2,01
Вода	33,0	33,0
Сіль	0,7	0,7
Дріжджі	0,66	0,66
Оливкова олія	6,0	6,0
Вихід напівфабрикату	100	100

Доцільність використання борошна із кукурудзи та спельти в рецептурі дріжджового напівфабрикату для піци визначали з урахуванням його подальшої теплової обробки – випікання, адже це важливо для визначення доцільності використання поряд з борошном із спельти та кукурудзи, кукурудзяного крохмалю і ксантану, які являються структуроутворюючими компонентами в рецептурі даного виробу (табл. 3).

Таблиця 3

Органолептична оцінка якості дріжджового напівфабрикату за традиційною рецептурою та з використанням борошна із спельти і кукурудзи

Зразок	Зовнішній вигляд	Колір	Запах	Смак	Консистенція	Середній бал
Контроль	5,0	5,0	4,9	4,9	5,0	4,96
Дослід	5,0	5,0	5,0	5,0	4,9	4,98

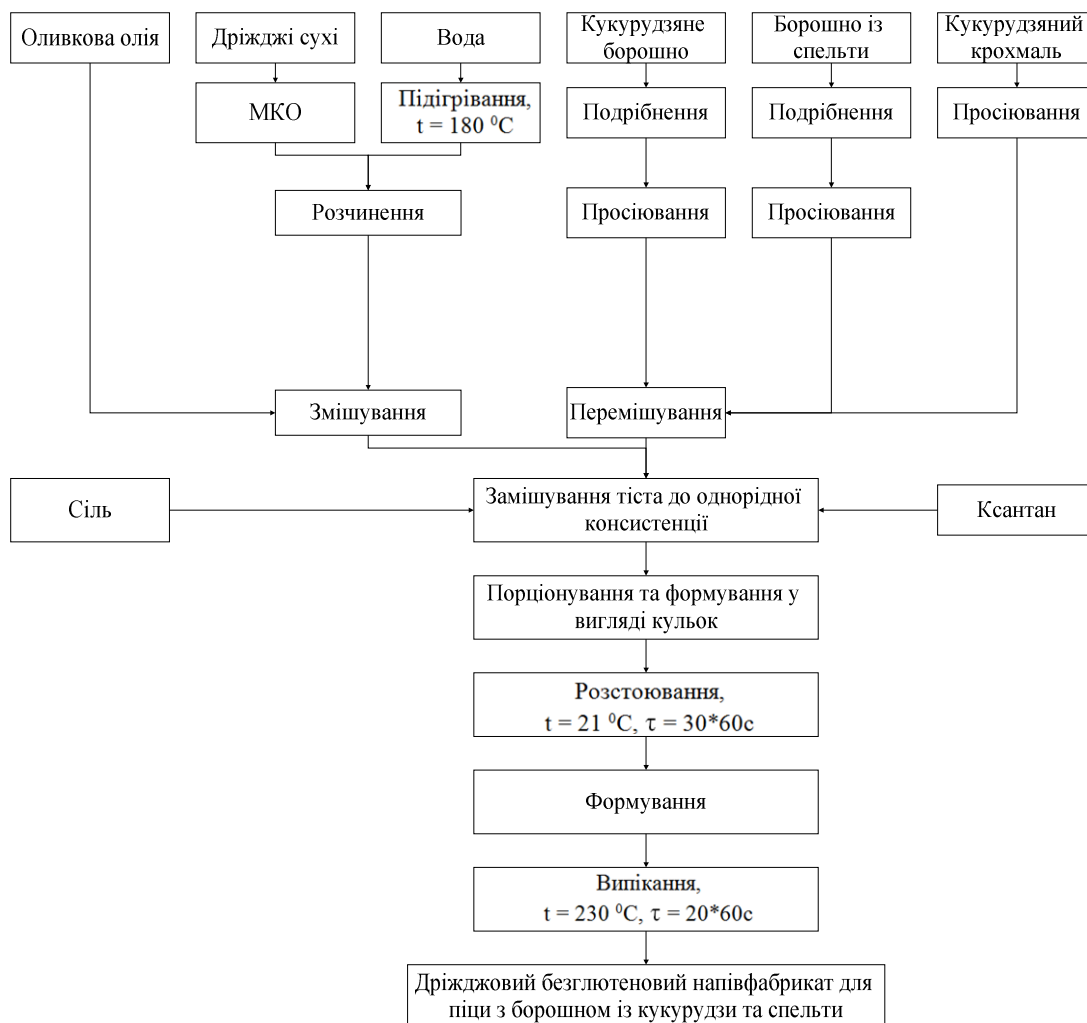

Рис.1. Технологічна схема безглютенового дріжджового напівфабрикату для піци із використанням борошна із кукурудзи та спельти

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

За результатами табл. 3 можемо зробити висновок, що використання борошна із кукурудзи та спельти в поєднанні з кукурудзяним крохмалем та ксантіном, дозволяє отримати дріжджовий напівфабрикат, який після випікання має приємний світло-жовтий колір, смак та запах із нотками горіху, привабливий колір, пружку консистенцію.

Технологічну схему дріжджового безглютенового напівфабрикату для виготовлення піци із використанням борошна із кукурудзи та спельти наведено у вигляді рис.1. Попередньо, борошно із кукурудзи та спельти піддаватиметься більшому подрібненню, що позитивно впливатиме на швидкість біохімічних та фізико-хімічних процесів у дріжджовому напівфабрикаті.

Хімічний склад контрольного та дослідного зразку дріжджового напівфабрикату для піци наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика хімічного складу дріжджового напівфабрикату за традиційною рецептурою та з використанням борошна із спельти і кукурудзи

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	6,8	7,4	0,6	8,82%
Жири, г	6,53	6,97	0,44	6,74%
Вуглеводи, г	46,55	47,3	0,75	1,61%
у т.ч. харчові волокна	2,34	4,85	2,51	107,26%
<i>Мінеральні речовини</i>				
Калій, мг	81,86	135,57	53,71	65,61%
Кальцій, мг	15,23	17,12	1,89	12,41%
Магній, мг	10,87	38,26	27,39	251,98%
Натрій, мг	272,8	245,08	-27,72	-10,16%
Фосфор, мг	58,54	114,67	56,13	95,88%
Залізо, мг	0,84	1,73	0,89	105,95%
Мідь, мкг	68,89	20,97	-47,92	-69,56%
Цинк, мг	0,464	0,844	0,38	81,90%
<i>Вітаміни</i>				
B ₁ , мг	0,107	0,165	0,058	54,21%
B ₂ , мг	0,026	0,048	0,022	84,62%
B ₅ , мг	0,2	0,258	0,058	29,00%
B ₆ , мг	0,093	0,084	-0,009	-9,68%
B ₉ , мкг	35,25	13,1	-22,15	-62,84%
PP, мг	1,27	1,97	0,7	55,12%
E, мг	1,0	1,26	0,26	26,00%
K, мкг	0,65	0,78	0,13	20,00%

Порівняльний аналіз хімічного складу контрольного та дослідного зразків дріжджового тіста показав, що дослідний зразок із використанням борошна із кукурудзи та спельти, має покращені показники, а ніж дріжджовий напівфабрикат, який виготовляють за традиційною рецептурою. Безглютеновий дріжджовий напівфабрикат для піци з борошном із кукурудзи та спельти має покращені показники вмісту: білку – на 8,82%; харчових волокон – на 107,26%; мінеральних речовин: калію – на 65,61%; кальцію – на 12,41%; магнію – на 251,98%; фосфору – на 95,88%; заліза – на 105,95%; цинку – на 81,9%; вітамінів: B₁ – на 54,21%; B₂ – на 84,62%; B₅ – на 29%; PP – на 55,12%; E – на 26%; K – на 20%.

Враховуючи показники, які найбільше змінилися в дослідному зразку із заміною пшеничного борошна на борошно із кукурудзи та спельти, розраховано комплексний показник якості (табл. 5) і побудовано моделі якості досліджуваних виробів (рис. 2).

Таблиця 5

Комплексний показник якості безглютенового дріжджового напівфабрикату для піци

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Харчові волокна, г	0,3	2,34	4,85
Білки, г	0,2	6,8	7,4
Залізо, мг	0,2	0,84	1,73
Фосфор, мг	0,1	58,54	114,67
Вітаміни групи B, мг	0,1	0,429	0,556
PP, мг	0,1	1,27	1,97
Разом	1,0		

Отже з вищенаведеної інформації та проведених розрахунків, робимо висновок, що з огляду на тенденцію до здорового харчування та проблему продукції, яку можна споживати людям, які хворіють на целиацію, спельтове та кукурудзяне борошно заслуговує на увагу і може бути використаним у рецептурі дріжджового напівфабрикату для піци, який за органолептичними показниками не поступається контролю, а навпаки, має приємний горіховий аромат та присмак, а використання кукурудзяного крохмалю та ксантану забезпечує хорошу консистенцію та зовнішній вигляд.

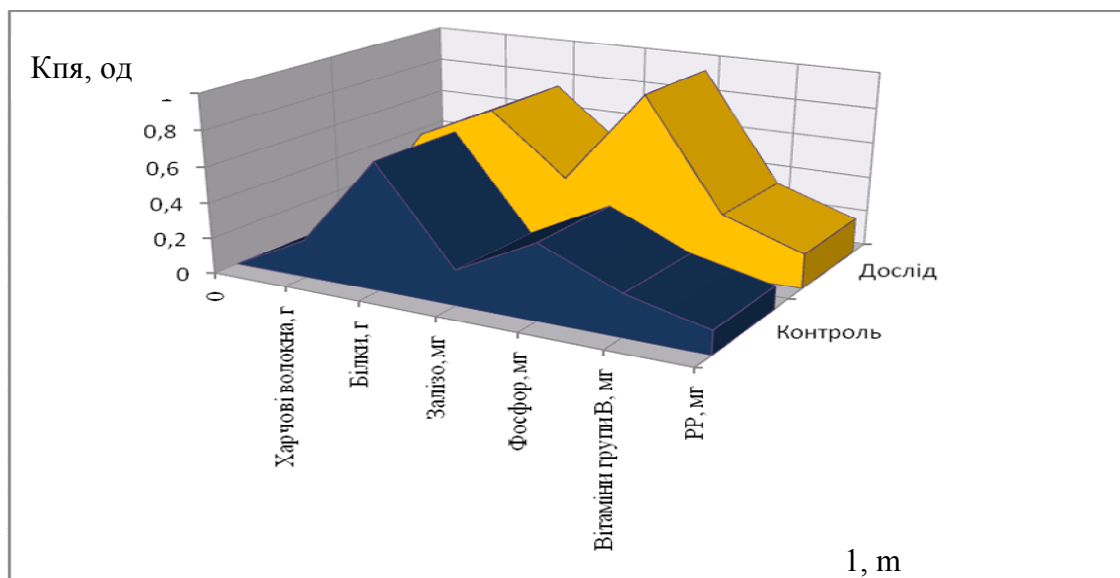

Рис. 2. Модель якості безглютенового дріжджового напівфабрикату для піци

Окрім того, використання спельтового та кукурудзяного борошна дозволяє значно покращити харчову цінність дріжджового напівфабрикату, збагативши його білком, харчовими волокнами, вітамінами групи В, РР, К та мінеральними речовинами.

Список використаних джерел:

1. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія / М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін. / за ред. М.І. Пересічного - К. : Київ. нац. торг.-екон ун-т, 2010.
2. Передерій В. Г. Сучасні підходи до діагностики, лікування та харчування хворих на целіакію (методичні рекомендації) / В. Г. Передерій, О. Ю. Губська, О. А. Перекрестова. - К. - 2005. - 29 с.
3. Целіакія. Про проблеми діагностики та лікування цієї хвороби в Україні / Харчова і переробна промисловість. - 2008. - №7. - С. 24-26.
4. Запаренко Г.В. Характеристика спельти, як альтернативної зернової сировини хлібопекарського виробництва / Г.В. Запаренко, С.Г. Олійник, О.В. Самохвалова // Актуальні проблеми розвитку харчових виробництв, готельного, ресторанного господарств і торгівлі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів, 23 бер. 2011 р / редкол. : О. І. Черевко [та ін.]. - Х : ХДУХТ, 2011. - Ч. 1.- С. 63.
5. Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов / И.М. Скурихин, В.А. Тутельян. - М. : ДеЛипринт, 2002.
6. URL: <http://hipzmag.com/tehnologii/porivnyalna-harakteristika-himichnogo-skladu-ta-tehnologichnih-vlastivostej-sutisilnozmelenogo-pshenichnogo-boroshna-ta-boroshna-spelti/>
7. URL: [http://tr.knute.edu.ua/files/2018/04\(28\)/14.pdf](http://tr.knute.edu.ua/files/2018/04(28)/14.pdf)

ТЕХНОЛОГІЯ СОУСІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ОЛІЇ НАСІННЯ ГАРБУЗА ТА ЧЕБРЕЦЮ

Антонюк В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

Стаття присвячена удосконаленню та науковому обґрунтуванню технології соусів із використанням олії насіння гарбуза та чебрецю. Досліджено харчову цінність олії насіння гарбуза та чебрецю і доведена доцільність їх використання у технології соусу основного білого. Розраховано комплексний показник якості розроблених зразків та побудовано модель якості.

The article is devoted to the improvement and scientific substantiation of the technology of sauces using pumpkin seed oil and thyme. The nutritional value of pumpkin and thyme seed oil has been studied, the expediency of their use in the technology of the main white sauce has been proved. A complex quality indicator of the developed samples was calculated and a quality model was built.

Одним із пріоритетних напрямків харчування населення є розробка нових рецептур і технологій продуктів підвищеної харчової цінності із використанням додаткових рослинних компонентів. Біологічно активні речовини (вітаміни, мінеральні речовини, харчові волокна, поліненасичені жирні кислоти та інше), що знаходяться у рослинній сировині, нормалізують фізіологічні процеси організму [5].

Альтернативною рослинною сировиною є олія насіння гарбуза та чебрецю, використання яких сприяє : оптимізації хімічної структури продуктів харчування; збагаченню продуктів харчування біологічно активними речовинами (вітамінами, мінеральними солями і мікроелементами, харчовими волокнами та інше); розширенню асортименту кулінарної продукції; продовженню термінів зберігання готової кулінарної продукції; покращенню органолептичних властивостей продуктів харчування.

Олія насіння гарбуза містить в собі невичерпні запаси життєвої енергії для людського організму. Гарбузова олія є одним з найбагатших джерел цинку.

Гарбузова олія являє собою унікальний комплекс есенціальних фосфоліпідів рослинного походження і жиророзчинних вітамінів А, Е, F. Всі біологічно цінні речовини, що містяться у гарбузовому насінні, сконцентровані в олії насіння гарбуза. Олія насіння гарбуза – полівітамінний комплекс, до складу

якого входять каротиноїди, флавоноїди, фосфоліпіди, токоферолі, найважливіші поліненасичені жирні кислоти. Окрім вмісту поживних речовин, олії насіння гарбуза має чудові смакові властивості, тому її часто використовують у кулінарії. Вона характеризується високою концентрацією поліненасичених жирних кислот, а саме : гадолієнова (0,06 – 0,17 г), ліноленова (41 – 51 г), ліолева (0,3 – 0,8 г), олеїнова (22 – 39 г), пальмітолеїнова (0,1 – 0,5 г), ерукова (0,8 г), що благотворно впливають на роботу серцево-судинної, травної, ендокринної та нервової систем, покращують процес жирового обміну, очищає організм від шкідливих речовин (шлаків, токсинів, канцерогенів та інше) [2].

Чебрець – це лікувальна трава, яка використовується і в кулінарії, і в лікувальній косметичці, і як ліки від багатьох недуг. Додавати чебрець у свій повсякденний раціон – стає все більш популярно, а і як виявляється – не дарма. Своїми корисними властивостями чебрець зобов'язаний високому вмісту вітамінів В і С, які вважаються одними з провідних антисептиків і дезінфікуючих засобів. Також чебрець містить корисні смоли та жири, а також олії. Чебрець також володіє ефективними потогінними властивостями, недарма його часто прописують при ГРВІ, грипі і закладеному носі. Чай з чебрецем допомагає при головному болю, викликаним закладеним носом, полегшує стан при мігрені і в цілому поліпшує самопочуття хворого. Його також прописують людям, що страждають безсонням: регулюючи нервову систему, цей настій нормалізує психічний стан. Користь чебрецю помічена і при розладах травної системи, особливо після важкого і жирного обіду. Чебрець можна пити кілька днів або один раз – ефект буде помічений відразу [1]. За рахунок підвищеної біологічної цінності та смакових якостей олії насіння гарбуза та чебрецю, доцільним буде використовувати їх у технології соусів, а саме у «Соусі основному білому».

Соуси – це додатковий інгредієнт до страви, що дає можливість збагатити її біологічно цінними речовинами, надає стравам привабливий вигляд, покращує смак та аромат. Вони збуджують апетит. Соуси є складовою частиною великого асортименту гарячих і холодних страв з м'яса, риби, птиці, овочів, круп.

Мета наукової роботи – удосконалення технології соусів із використанням олії насіння гарбуза та чебрецю і дослідження їх впливу на якісні показники готового продукту.

Об'єкт дослідження – технологія соусів із використанням олії насіння гарбуза та чебрецю.

Предмет дослідження – олія насіння гарбуза, чебрець, «Соус основний білий», «Соус основний білий з олією насіння гарбуза та чебрецю».

Проведено дослідження хімічного складу олії насіння гарбуза та чебрецю, обґрунтовано їх вміст у складі соусу із різною кількістю добавки. Хімічний склад олії насіння гарбуза і чебрецю наведено у табл.1.

Таблиця 1

Хімічний склад олії насіння гарбуза та чебрецю на 100 г продукту

Найменування показника	Олія насіння гарбуза	Чебрець
Білки, г	-	9,1
Жири, г	99,5	7,4
Вуглеводи, г	-	63,9
у т.ч. харчові волокна, г	-	37
Вологість, г	-	7
Зола, мг	-	11,7
<i>Вітаміни, мг</i>		
β-каротин, мг	1,49	2,26
Ретинол (А), мкг	250,7	190
Тіамін (В ₁), мг	0,06	0,5
Рибофлавін (В ₂), мг	0,05	0,4
Рибофлавін (В ₄), мг	4,2	43,6
Фолати (В ₉), мг	12,4	274,5
Аскорбінова кислота (С), мг	8,0	50
Токоферол (Е), мг	0,4	7,4
Нікотинова кислота (РР), мг	0,65	4,9
<i>Мінеральні речовини, мг</i>		
Калій	205	814
Кальцій		1890
Магній	13	220
Купрум, мкг	176	55
Фосфор	25	201
Ферум	0,41	123
Цинк	0,14	860
Енергетична цінність, ккал	895,5	210,6

Досліджувані показники, які вказані у таблиці 1, мають високий вміст біологічно-активних речовин, а особливо поліненасичених жирних кислот, харчових волокон, β-каротин, вітаміни групи В, С, Е, мінеральні речовини – Калій, Кальцій, Магній, Натрій, Фосфор, Ферум та підтверджує доцільність використання олії насіння гарбуза та чебрецю при виготовленні соусу основного білого.

При складанні модельних харчових композицій соусу основного білого враховували показники, які не будуть впливати на традиційні сировинні компоненти, технологічні властивості соусу основного білого, органолептичну оцінку готової страви. Олію насіння гарбуза додавали у кількості 50 %, 75 %, 100 % від основної маси вершкового масла, а чебрець – 25%, 50 %, 75 % від маси петрушки або селери (табл. 2).

Таблиця 2

**Модельно-харчові композиції «Соусу основного білого»
із додаванням олії насіння гарбуза та чебрецю [3]**

Найменування сировини	Контроль (брутто)	Дослід 1 50 : 50 75 : 25	Дослід 2 25 : 75 50 : 50	Дослід 3 100 25 : 75
Бульйон	110	110	110	110
Масло вершкове	5	2,5	1,25	-
Борошно пшеничне вищого сорту	5	5	5	5
Цибуля ріпчаста	5	5	5	5
Петрушка або селера (корінь)	4	3	2	1
Олія насіння гарбуза	-	2,5	3,75	5
Чебрець	-	1	2	3
Вихід	100	100	100	100

Кількість олії насіння гарбуза та чебрецю у соусі основному білому визначали за органолептичними показниками за 5-ти бальною шкалою (таблиця 3).

Таблиця 3

**Органолептична оцінка «Соусу основного білого»
із додаванням олії насіння гарбуза та чебрецю**

Модельна композиція	Смак	Запах	Колір	Консистенція	Зовнішній вигляд	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	
Контроль	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 1	4,9	4,9	5,0	5,0	4,8	4,92
Дослід 2	4,9	4,8	4,8	5,0	4,6	4,82
Дослід 3	4,7	4,7	4,7	5,0	4,4	4,7

За результатами проведених досліджень встановлено, що використання 100 % олії насіння гарбуза та 75 % чебрецю у соусі призводить до погіршення смаку та запаху, з'являється виражений смак чебрецю, також, добавки впливають на колір та зовнішній вигляд, так, як відбувається потемніння соусу основного білого. Тому, оптимальними концентраціями добавок у соусі основному білому є: олія насіння гарбуза – 75 %, чебрецю – 50 %.

Наступним етапом наукового дослідження є розроблення технологічної схеми «Соусу основного білого» із додаванням олії насіння гарбуза та чебрецю (рис. 1).

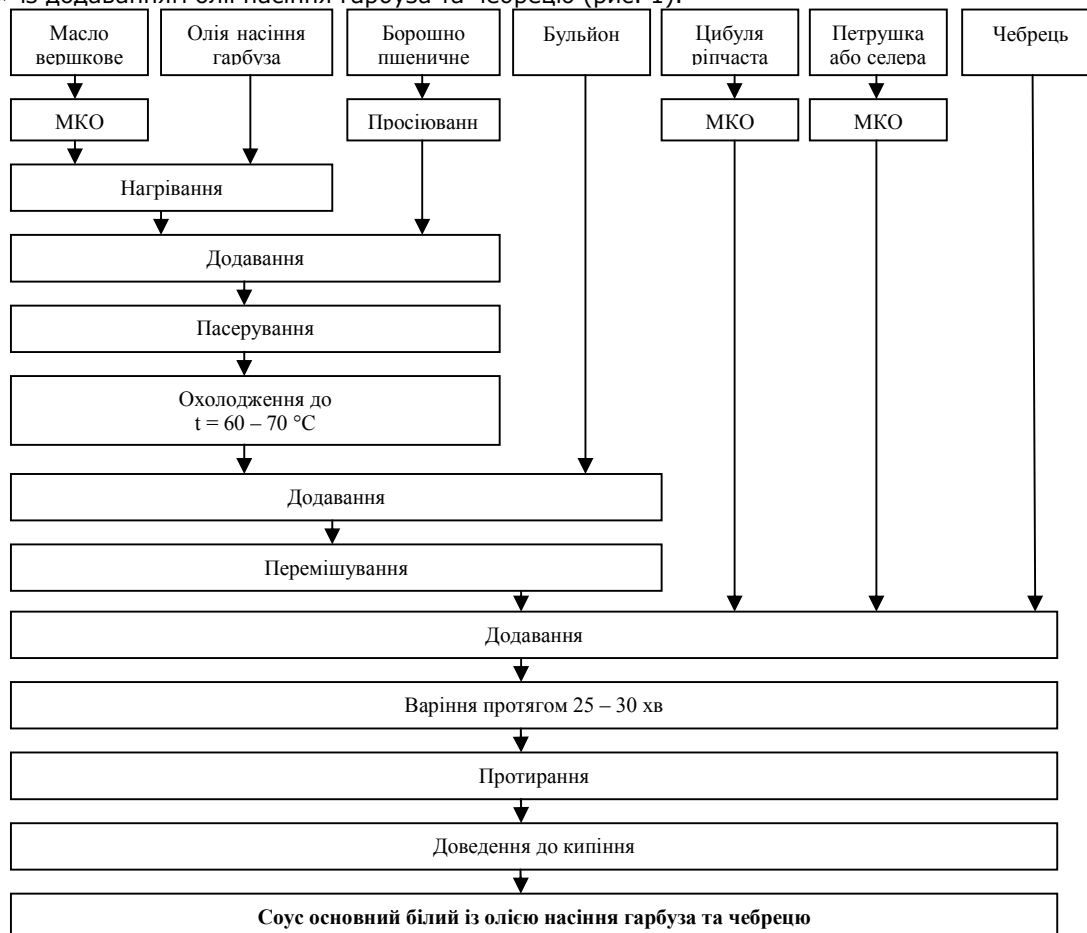

Рис. 1. Технологічна схема приготування «Соусу основного білого із олією насіння гарбуза та чебрецю»

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Визначення вмісту основних харчових нутрієнтів «Соусу основного білого із олією насіння гарбуза та чебрецю» наведений у таблиці 4.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків «Соусу основного білого із олією насіння гарбуза та чебрецю» [4]

Найменування показника	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, % +/-
Білки, г	12	12,2	1,7
Жири, г	7,4	7,4	-
Вуглеводи, г	4,9	5,0	2
у т.ч. харчові волокна, г	0,4	1,1	у 2,75 рази
Вологість, г	72,0	72,0	-
Зола, мг	1,1	2,0	81,8
Вітаміни, мг			
Ретинол (А), мкг	1,5	12,5	у 8,3 рази
Тіамін (В ₁), мг	0,04	0,05	25
Рибофлавін (В ₂), мг	0,3	0,3	-
Аскорбінова кислота (С), мг	0,9	6,0	у 6,6 рази
Токоферол (Е), мг	1,4	1,8	28,5
Нікотинова кислота (РР), мг	4,9	5,0	2
Мінеральні речовини, мг			
Калій	189	250	32,2
Кальцій	13,2	63	у 4,7 рази
Магній	15,4	29	88,3
Фосфор	123	135	9,7
Ферум	2,1	4,5	у 2,1 рази
Енергетична цінність, ккал	134,2	113,8	

Після дослідження хімічного складу «Соусу основного білого з олією насіння гарбуза та чебрецем», можна зробити висновок, що при додаванні добавок підвищується вміст харчових волокон у 2,75 рази, ретинолу у 8,3 рази, тіаміну на 25 %, аскорбінової кислоти у 6,6 рази, токоферолу на 28,5 %, Калію – 32,2 %, Кальцію у 4,7 рази, Магнію на 88,3 %, Фосфору – 9,7 %, Феруму у 2,1 рази.

На основі вищенаведених показників розраховуємо комплексний показник якості (таблиця 5) та будуємо модель якості (рис. 2) контрольного та дослідного зразків.

Таблиця 5

Комплексний показник якості контрольного та дослідного зразків «Соусу основного білого з олією насіння гарбуза та чебрецю»

Найменування показника	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Харчові волокна, г	0,2	0,4	1,1
Ретинол (А), мкг	0,2	1,5	12,5
Аскорбінова кислота (С), мг	0,2	0,9	6,0
Магній, мг	0,2	15,4	29
Ферум, мг	0,2	2,1	4,5
Разом	1,0		

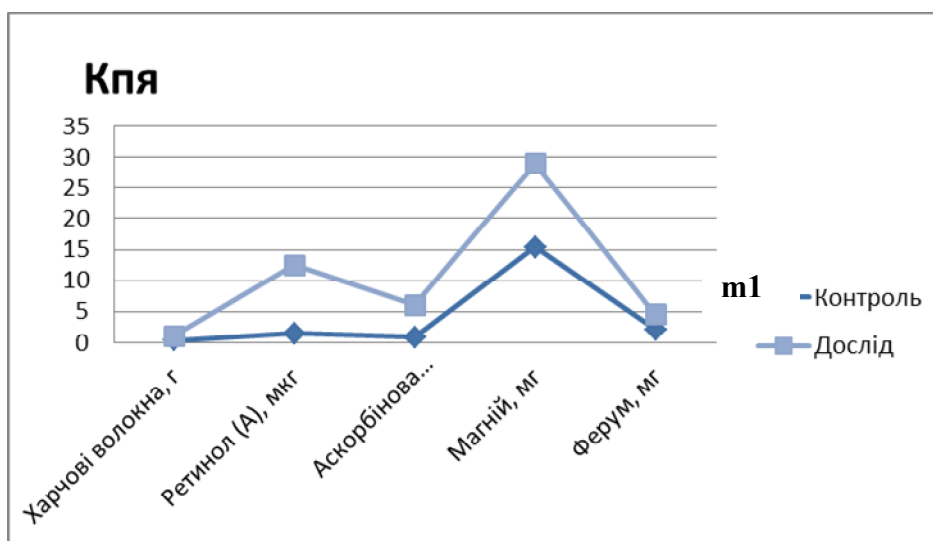

Рис. 2. Модель якості контрольного та дослідного зразків «Соусу основного білого з олією насіння гарбуза та чебрецю»

Аналіз представлених результатів досліджень свідчить про можливість використання олії насіння гарбуза та чебрецю у технології приготування соусів, зокрема, «Соусу основного білого». Додатки, які використовуються підвищують харчову цінність розробленого соусу, що дає можливість використовувати розроблену страву, як продукт із заданими властивостями.

Список використаних джерел:

1. Бубенчикова В. Н. Изучение веществ первичного биосинтеза травы тимьяна / В. Н. Бубенчикова, Ю. А. Старчак // Современ. Проблемы науки и образования. – 2-12. – №3.
2. Кулакова С. М., Особенности растительных масел и их роль в питании / С. Н. Кулакова, В. Г. Байкова, В. В. Бессонова, А. П. Нечаев, В. В. Тарасова // Масложировая промышленность. – 2009. – № 3. – с. 16 -20.
3. Сборник рецептов блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания. – М. : Экономика, 1982. – 720 с.
4. Скурихин И. М. Химический состав российских пищевых продуктов / И. М. Скурихин, В. А. Тутельян. – М. : ДеЛи принт, 2002.
5. Технологія продуктів харчування функціонального призначення : монографія / М. І. Пересічний, М. Ф. Кравченко, Д. В. Федорова та ін. / за ред. М. І. Пересічного – К. : Київ. над. торг.-екон ун-т, 2008. – 718 с.

РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СМУЗІ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ

Барановський В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

У статті розглянуто перспективи використання пророщеного вівса, квіткового пилку, шроту зародків пшениці та ягід годжі у технології смузі, які являються додатковим джерелом білку, харчових волокон, мінеральних речовин та вітамінів. За результатами досліджень розроблено технологію смузі з пророщеним вівсом, квітковим пилком, шротом зародків пшениці, ягід годжі, розраховано харчову цінність та побудовано модель якості.

The article considers the prospects of using germinated oats, pollen, wheat germ meal and goji berries in strip technology, which are an additional source of protein, dietary fiber, minerals and vitamins. According to the results of research, the technology of a strip with germinated oats, pollen, wheat germ meal, goji berries was developed, the nutritional value was calculated and a quality model was built.

Актуальність даної теми полягає у розробленні та вдосконаленні рецептури охолоджувального, поживного напою – смузі, з метою покращення харчової та поживної цінності, що дозволить використовувати його спортсменам і людям, які ведуть ритмічне життя з метою відновлення поживних речовин в організмі: вуглеводів, білку, вітамінів, мінеральних речовин, харчових волокон. Досягти даного ефекту можливо за рахунок використання пророщеного зерна вівса, шроту із зародків пшениці, квіткового білку та дикорослих ягід годжі, які багаті на поживні речовини та позитивно впливають на організм людини, що дозволить значно розширити асортимент смузі і можливість використовувати їх в лікувально-оздоровчому харчуванні [1].

Метою наукової роботи є розроблення та вдосконалення рецептури смузі з використанням пророщеного вівса, квіткового пилку, шроту із зародків пшениці та ягід годжі.

Об'єкт досліджень – технологія смузі із використанням пророщеного вівса, квіткового пилку, шроту із зародків пшениці та ягід годжі.

Предмет дослідження – «Смузі бананово-полуничний», пророщений овес, квітковий пилко, шрот із зародків пшениці, ягоди годжі, смузі «Energy of life». Контролем обрано: «Смузі бананово-полуничний» за традиційною рецептурою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Значний внесок у розробку, вдосконалення і покращення харчової цінності охолоджувального напою смузі внесли: Неїленко С. М., який використовував сік обліпихи, як природний полівітамінний концентрат; Тюрікова І. С., Пересічний М.І., які розробили технологію плодово-овочевого смузі з використанням біологічно цінного волоського горіха; Силка І.М., Семененко Ю.А., розробили та впровадили у виробництво протеїнові смузі на основі рослинної сировини та інші [2, 3].

З метою покращення харчової цінності охолоджувального напою смузі, планується використовувати комплексну харчову добавку у складі пророщеного вівса, квіткового пилку, шроту із зародків пшениці, ягоди годжі, які дозволять отримати напій підвищеної біологічної цінності.

Використання в їжу пророщених злаків, особливо вівса, останнім часом є дуже модним та популярним, оскільки даний продукт радять споживати, як дієтологи так і фітнес-тренери, що зумовлено вмістом безлічі корисних поживних речовин у складі пророщеного вівса, а саме: білку – 10,1 г; вуглеводів – 57,8 г; харчових волокон – 10,7 г; вітамінів: А – 0,02 мкг; В₁ – 0,5 мг; В₂ – 0,1 мг; В₄ – 110 мг; В₆ – 0,3 мг; В₉ – 27 мкг; Е – 2,8 мг; Н – 15 мкг; РР – 1,5 мг; мінеральних речовин: калію – 421 мг; кальцію – 117 мг; кременію – 1000 мг; магнію – 135 мг; натрію – 75 мг; фосфору – 361 мг; хлору – 119 мг; заліза – 11 мг; йоду – 7,5 мкг; марганцю – 525 мг, цинку – 361 мг; селену – 23,8 мг [5].

Наявність великої кількості поживних речовин позитивно впливає на організм людини – активізує роботу імунної системи, знижує ризик простудних захворювань, зміцнює організм і додає сили, завдяки великій кількості антиоксидантів, пророщені зерна вівса продовжують молодість попереджають появу раку. В кулінарії пророщені зерна вівса використовують в приготуванні салатів, каш, настоянок, киселів.

Квітковий пилок – маса мікроскопічних зерен з концентратом повноцінних білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінеральних речовин та інших біологічно активних речовин. Квітковий пилок зібраний бджолою містить 22 амінокислоти, з них 10 незамінних. У пилкових зернах утворюються всі відомі вітаміни. Відзначається особлива роль пилку в забезпеченості вітамінами групи В. Висока цінність його визнана за вмістом провітаміну А, відмічається також високий вміст вітамінів С, Е, Р [6].

В пилку міститься велика кількість мінеральних елементів, серед яких особливі цінність мають 23, зокрема залізо, цинк, мідь, фосфор, марганець, кобальт, сірка, нікель, срібло та ін. Сукупний вміст макро- та мікроелементів (28 назв) надає йому важливого значення при вживанні як харчового продукту та лікувального засобу. Вони регулюють процеси кровотворення, судинного тону, водно-сольового обміну і підвищують опірність організму.

З метою збагачення смузі білком, харчовими волокнами, мінеральними речовинами та вітамінами групи В, в рецептурі напою варто використовувати шрот із зародків пшениці, який являється безцінним даром природи, адже у ньому міститься 12 вітамінів, 18 амінокислот, 21 макроелемент, білок та харчові волокна. Шрот зародків пшениці варто застосовувати в харчуванні з метою: додаткового збагачення організму людини поживними речовинами, що актуально при підвищеному фізичному та психоемоційному навантаженні, нормалізації функціонального стану органів травлення, печінки, підшлункової залози, уповільненні процесів старіння, цукровому діабеті [7].

Ягоди годжі – дикоросла ягода, яка вже багато років являється лікувальним продуктом на території Китаю, яку використовують для лікування різних захворювань: зору, захисту і відновлення печінки, поліпшення роботи нирок. В сухих ягодах годжі містяться: феноли, які відомі своїми антиоксидантними властивостями; вітаміни, особливо С – 308 мг; 11 мінеральних речовин, серед яких варто відзначити вміст кальцію – 112,5 мг та заліза – 8,42 мг; 18 амінокислот, чотири з яких не виробляються організмом людини; 8 полісахаридів; 6 моносахаридів; 5 ненасичених жирних кислот, в т.ч. Омега-3 і Омега-6 [8].

В рецептурі напою – «Смузі бананово-полуничний» лід планується замінювати частину яблучного фрешу на 10%, 15%, 20% пророщеного вівса; 6%, 9%, 12% квіткового пилку; 6%, 9%, 12% шроту зародків пшениці; 7%, 14%, 21% ягід годжі. Модельно-харчові композиції смузі «Energy of life» із різним вмістом харчових добавок наведено у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

**Модельно – харчові композиції смузі «Energy of life»
із різним вмістом харчових добавок**

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
1	Яблучний фреш	100	71	53	35
2	Банан н/ф	50	50	50	50
3	Полуниця	50	50	50	50
4	Пророщений овес	-	10	15	20
5	Квітковий пилок	-	6	9	12
6	Шрот зародків пшениці	-	6	9	12
7	Ягоди годжі	-	7	14	21
Вихід		200	200	200	200

Оптимальну кількість харчових добавок в смузі «Energy of life» визначено на основі органолептичних показників за 5-бальною шкалою (табл. 2).

Таблиця 2

**Органолептична оцінка смузі «Energy of life» із різним вмістом
харчових добавок**

Модельна композиція	Зовнішній вигляд	Запах	Смак	Колір	Консистенція	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	2	3	2	1	2	
Контроль	5,0	5,0	4,9	5,0	5,0	4,98
Дослід 1	5,0	5,0	4,9	4,9	4,9	4,94
Дослід 2	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9	4,96
Дослід 3	4,9	4,8	4,7	4,7	4,7	4,76

За результатами табл.2. визначено, що найкращі показники отримав дослід №2, де замінювали частину яблучного фрешу на 15% пророщеного вівса, 9% квіткового пилку, 9% шроту зародків пшениці та 14% ягід годжі. Із збільшенням вмісту харчових добавок, органолептичні показники значно погіршуються, що не дозволяє їх використовувати в рецептурі смузі.

З урахуванням інгредієнтів, які планується додавати до рецептури смузі «Energy of life», розроблено технологічну схему нового напою (рис. 1).

Часткова заміна яблучного фрешу на 15% пророщеного вівса, 9% квіткового пилку, 9% шроту зародків пшениці та 14% ягід годжі дозволяє значно покращити харчову цінність смузі «Energy of life» (табл. 3) [4].

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

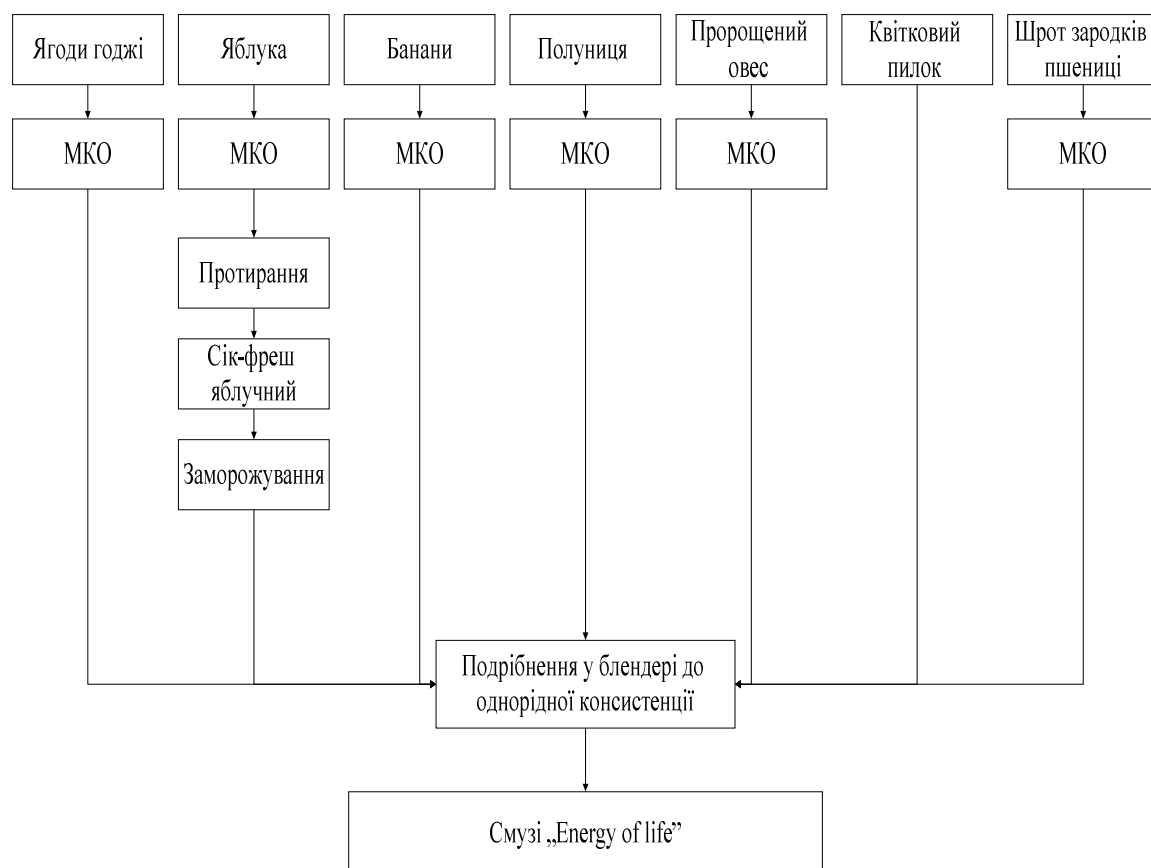

Рис.1. Технологічна схема смузі «Energy of life»

Таблиця 3

Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків смузі на 1 порцію (200 г)

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Добова потреба	Задоволення добової потреби	
				Контроль	Дослід
Білки, г	1,7	11,9	76	2,24	15,66
Жири, г	0,6	3,9	56	1,07	6,96
Вуглеводи, г	24,6	38,14	219	11,23	17,42
Харчові волокна, г	2,2	9,5	20	11,00	47,50
Мінеральні речовини					
Калій, мг	374	449,85	2500	14,96	17,99
Кальцій, мг	31	81,14	1000	3,10	8,11
Магній, мг	34	47,85	400	8,50	11,96
Натрій, мг	30	78,25	1300	2,31	6,02
Фосфор, мг	32	59,73	800	4,00	7,47
Залізо, мг	2,3	7,25	11	20,91	65,91
Марганець, мг	0,257	118,95	2	12,85	5947,50
Цинк, мг	0,16	91,76	12	1,33	764,67
Йод, мкг	1,5	2,62	150	1,00	1,75
Вітаміни					
A, мкг	12,5	1112,5	900	1,39	123,61
PP, мг	0,65	0,77	20	3,25	3,85
C, мг	7	13,78	100	7,00	13,78
E, мг	0,55	10,34	15	3,67	68,93
B ₁ , мг	0,045	11,03	1,5	3,00	735,33
B ₂ , мг	0,06	5,98	1,8	3,33	332,22
B ₄ , мг	7,9	22,4	110	7,18	20,36
B ₆ , мг	0,3	5,36	2	0,08	1,34
B ₉ , мкг	10,1	13,15	400	20,20	26,30
H, мкг	4	5,25	50	320,00	420,00

Використання шроту зародків пшениці, ягід годжі, пророщеного вівса, квіткового пилку в рецептурі смузі «Energy of life», значно покращує його харчова цінність, що дозволяє забезпечити організм людини

в: білку – на 15,66%; вуглеводах – на 17,42%; харчових волокнах – на 47,5%; калію – на 17,99%; фосфорі – 7,47%; цинку – на 764,67%; вітамінах: А – на 123,61%; С – на 13,78%; Н – на 420%, вітамінах групи В.

Враховуючи зміни харчової цінності та задоволення добової потреби організму людини в поживних речовинах, розраховано комплексний показник якості (табл. 4) і побудовано моделі (рис. 2).

Таблиця 4

Комплексний показник якості охолодженого напою – смузі «Energy of life»

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,2	1,7	11,9
Вуглеводи, г	0,2	24,6	38,14
Харчові волокна, г	0,2	2,2	9,5
Мінеральні речовини, мг	0,2	503,71	934,78
Вітаміни, мг	0,1	16,51	70,79
Органолептична оцінка якості	0,1	4,98	4,96
Разом	1,0		

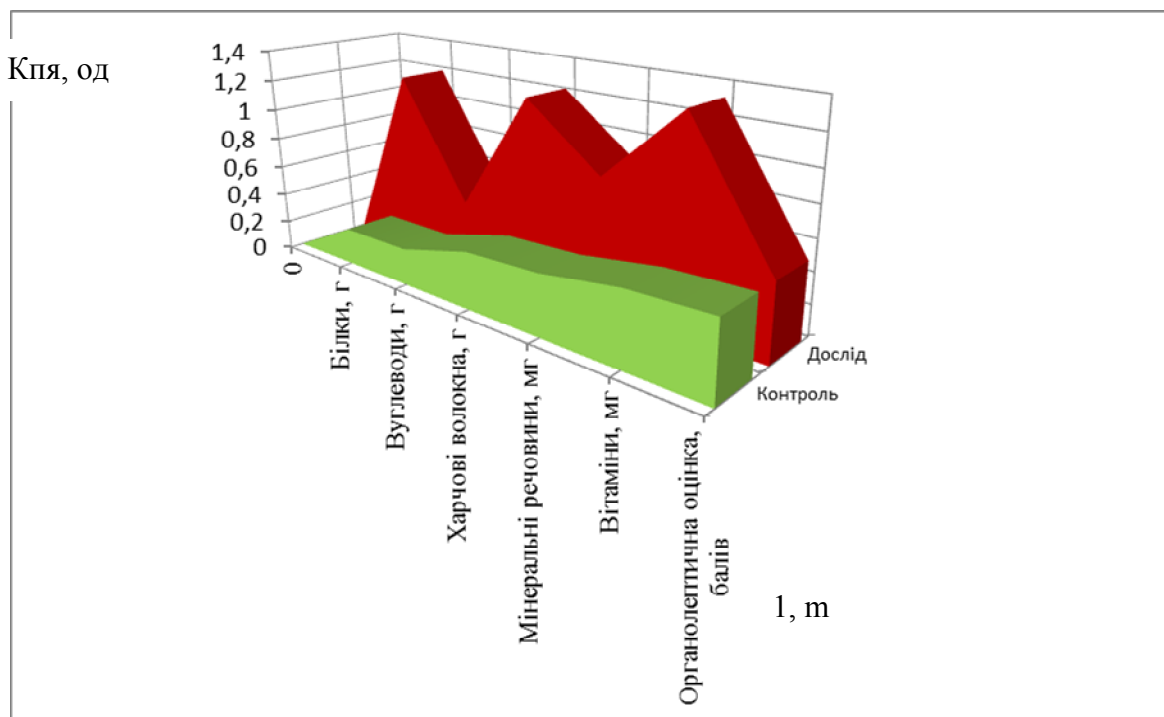

Рис. 2. Модель якості охолодженого напою – смузі «Energy of life»

На основі проведених досліджень, робимо висновок, що часткова заміна яблучного фрешу на 15% пророщеного вівса, 9% квіткового пилку, 9% шроту зародків пшениці та 14% ягід годжі дозволяє отримати смузі із збільшеним вмістом білку, вуглеводів, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин, що позитивно впливає на стан здоров'я людей, які займаються спортом та фізично працюють протягом дня. Окрім того, використання вищенаведених харчових добавок дозволить значно розширити асортимент смузі та можливість їх використовувати в лікувально-оздоровчому харчуванні, що зумовлено властивостями пророщеного вівса, квіткового пилку, шроту зародків пшениці та ягід годжі.

Список використаних джерел:

1. Технологія харчових продуктів функціонального призначення : монографія А. А. Мазаракі, М. І. Пересічний, М. Ф. Кравченко та ін.; за ред. М. І. Пересічного. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 1116 с.
2. Тюрікова І.С. Розроблення технології смузі на основі топінамбура з використанням волоського горіха / М. І. Пересічний, Н. В. Рогова // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків, 2016. – С. 9-13.
3. Неїленко С. М. Основа для смузі з пшеничних висівок / М.І.Пересічний // База патентів України. – Київ, 2010. – 54480.
4. Химический состав пищевых продуктов. Справочные таблицы содержания аминокислот, жирных кислот, витаминов, макро- и микроэлементов, органических кислот и углеводов. – М.: Пищ. пром-сть, 1979.
5. Користь і шкода пророщеного вівса. URL: <https://agronom.expert/posadka/ogorod/zlaki/ovyos/polza-i-vred-proroschennogo.html>
6. Квітковий пилко. URL: <http://superpasika.com.ua/statti/kvitkovij-pilok/>
7. Шрот зародків пшениці. URL: <http://www.dana-ya.com.ua/index.php?p=482&lang=ua>
8. Ягоди годжі – корисні властивості і правила використання. URL: <https://sayyes.com.ua/ua/yagody-godzhi-poleznyie-svoystva-i-pravila-ispolzovaniya/>

РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СМУЗІ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Боднарюк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

У статті подані результати досліджень у сфері створення напоїв оздоровчого призначення. В якості нутрієнтів оздоровчого призначення запропоновано додати сублімовану полуницю, яблучний пектин та вівсяні пластівці. Підібрано раціональні композиції. Визначено органолептичні і фізико-хімічні показники дослідних зразків смузі, побудовано модель якості. Розроблені смузі можна рекомендувати для вживання в повсякденному раціоні харчування з метою збагачення організму людини біологічно цінними компонентами.

The article presents the results of research in the field of creating drinks for health purposes. It is suggested to add sublimated strawberries, apple pectin and oat flakes as nutrients for health purposes. Selected rational compositions. The organoleptic and physicochemical parameters of the test strip samples were determined, and a quality model was constructed. Developed strips can be recommended for consumption in the daily diet for the purpose of enriching the human body with biologically valuable components.

Актуальність. В останні роки все більшої популярності у харчовій індустрії світу набирає створення безалкогольних напоїв із використанням рослинної сировини – смузі. Смузі (від англ. smooth — гладкий, однорідний, м'який) – це густий напій, коктейль, мус, приготований шляхом збивання у блендері до стану пюре натуральних інгредієнтів – свіжих або свіжоморожених, сушених фруктів, овочів, ягід, молока, йогурту, кефіру, морозива, вершків, спецій, висівки, круп. Він добре засвоюється організмом, що дозволяє віднести його до легких та дієтичних страв [1].

Враховуючи інгредієнтний склад, смузі сприяють очищенню організму від шлаків і токсинів, покращують обмін речовин, нормалізують кислотно-лужний баланс в організмі, зміцнюють імунітет, підвищують розумову та фізичну працездатність, надають тонус.

Найкращими інгредієнтами для приготування смузі є полуниця, яблуко, смородина, банан, чорниця та вишня, адже вони мають приємний смак та колір, а разом з цим є джерелом корисних речовин. Полуниця – це унікальна ягода, яка володіє антимікробними і протизапальними властивостями, має різноманітний склад: вітаміни С, В, каротин, пектини, органічні кислоти [2]. Проте полуниця є сезонною, адже вирощується тільки в літній період, тому для виготовлення напою, наповненого всіма корисними речовинами, буде використано сублімовану полуницю.

З метою покращення фізіологічної дії смузі на організм у виробництві напоїв плануємо застосовувати яблучний пектин.

Для підвищення резистентності організму до негативного впливу навколишнього середовища та реологічних властивостей, у розроблену рецептуру смузі вирішено додати зернову основу – у вигляді вівсяних пластівців.

Дослідженнями та проблематикою створення продукції та напоїв оздоровчого призначення займалися такі вітчизняні та іноземні вчені як: Кравченко М.Ф., Дорохович А.М., Пересічний М.Ф., Дробот В.І., Капрельянц Л.В., Корзуна В.Н., Рудавської Г.Б., Сирохмана І.В., Неїленко С.М., Young G. та інші.

Мета досліджень – розробка технології смузі оздоровчого призначення з використанням сублімованої полуниці, пектину та вівсяних пластівців.

Об'єкт дослідження: технологія смузі оздоровчого призначення з використанням сублімованої полуниці, пектину та вівсяних пластівців. **Предмет дослідження:** смузі, сублімована полуниця, яблучний пектин (ТУ У 18.211-94). **Методи дослідження:** органолептичні, фізико-хімічні, методи математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Контролем для подальшого дослідження обрано рецептуру смузі «Полуниця-банан» [3].

Результати. Сублімована полуниця - це дуже смачне і цінне джерело вітамінів, яке повністю зберігає оригінальний колір, аромат, смак свіжої сировини. В ній міститься багато вітаміну С, антиоксидантів, вітаміну В₉, мікроелементів та низька енергетична цінність [4]. Сублімована полуниця корисна при недокрів'ї, подагрі, захворюваннях органів травного тракту та серцево-судинної системи. За даними досліджень вчених з університету Огайо регулярне вживання полуниці сприяє зменшенню ризику онкозахворювань [5]. Мінімальний вміст вологи (<5%) сприяє тривалому терміну зберігання без погіршення якості, що робить її дуже легкою і зручною у використанні.

Пектини відносяться до розчинного виду клітковини. Пектини для промислового застосування, отримані із різної рослинної сировини (фрукти, ягоди або овочі), представляють собою порошки без запаху від світло-кремового до коричневого кольору [6]. При розчиненні у воді пектини набрякають та утворюють гелі.

У розробленій технології смузі плануємо використовувати яблучний пектин. Він важливий для стабілізації обміну речовин, знижує вміст холестерину в організмі, покращує периферичний кровообіг, прискорює лікування опіків, позитивно впливає на внутрішньоклітинні реакції дихання та обміну речовин, підвищує стійкість організму до алергічних факторів.

Вівсяні пластівці виробляються з цілих зерен органічного вівса методом плющення та пропарювання, що містять масу корисних речовин, таких як білки, вітамін В, мінерали, залізо, клітковину. Вівсяні пластівці мають високий вміст рослинної клітковини, яка дуже позитивно впливає на процеси травлення, покращує загальне самопочуття, а також забезпечує тривале відчуття ситості.

Для розробки технології смузі «Полуниця-банан» з додаванням сублімованої полуниці, яблучного пектину та вівсяних пластівців, у рецептурі зроблено повну заміну свіжої полуниці – на сублімовану полуницю (табл. 1). За рахунок зменшення кількості банану у досліджених зразках внесено різну кількість пектину та вівсяних пластівців:

- у першому досліді використано 3 г пектину та 5 г вівсяних пластівців,
- у другому – 6 г та 10 г,
- у третьому – 9 г та 15 г.

Таблиця 1

Органолептична оцінка якості розробленого смузі «Полуниця-банан» із сублімованою полуницею та пектином, бали

Найменування страв	Показник органолептичної оцінки				
	Зовнішній вигляд	Колір	Смак і запах	Консистенція	Загальна оцінка
Контроль	4,4	4,3	4,5	4,4	17,6
Дослід 1	4,5	4,4	4,5	4,5	17,9
Дослід 2	4,6	4,7	4,8	5,0	19,1
Дослід 3	4,3	4,3	4,4	4,1	17,1

У досліді 1 змін в органолептичних показниках не відбулось, у досліді 2 покращилась консистенція та зовнішній вигляд смузі, у досліді 3 погіршився смак та колір напою. Тому за раціональну кількість було обрано другий дослід із загальною кількістю пектину 6 г та вівсяних пластівців – 10 г.

За результатами досліджень розроблено технологічну схему смузі «Полуниця-банан» із сублімованою полуницею, пектином та вівсяними пластівцями (рис. 1).

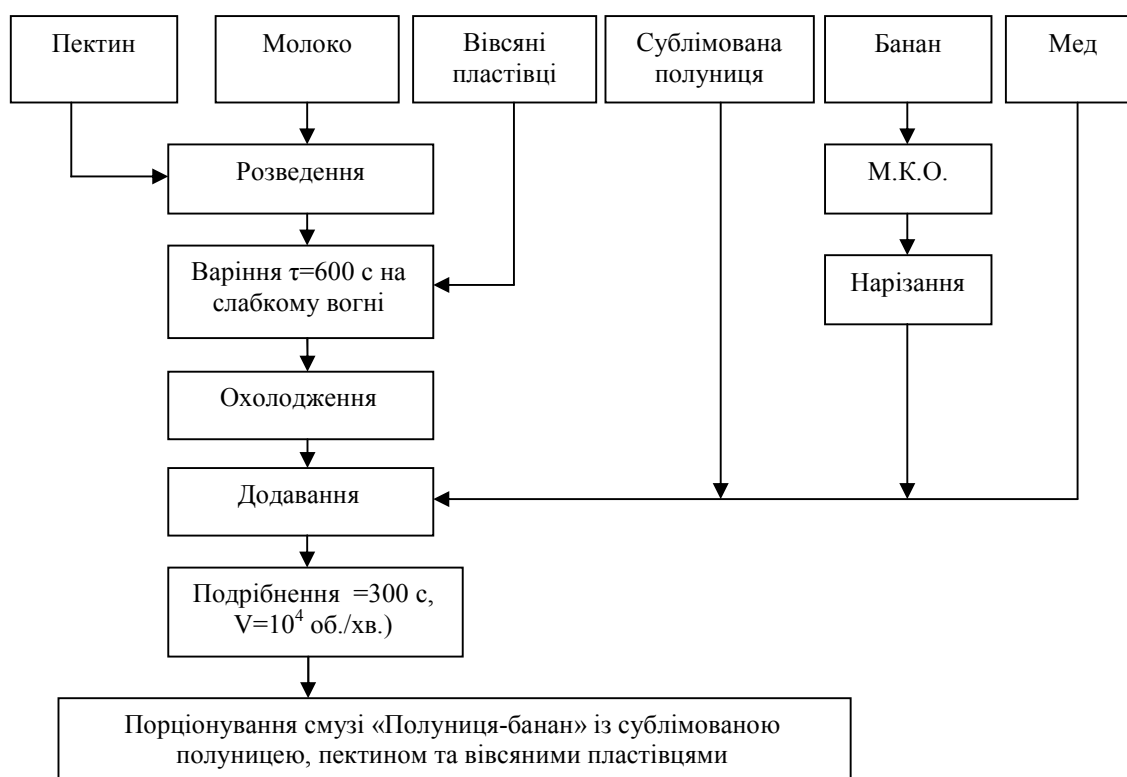

Рис. 1. Технологічна схема смузі «Полуниця-банан» із сублімованою полуницею, пектином та вівсяними пластівцями

Яблучний пектин та вівсяні пластівці мають високу харчову цінність завдяки значному вмісту біологічно активних речовин, тому доцільно рекомендувати цю сировину для виробництва смузі (табл.2) [7]. Заміна свіжої полуниці на сублімовану дає змогу готувати розроблений напій на постійній основі, без врахування сезонності.

Дані таблиці 2 свідчать про підвищення вмісту білку на 81,37%, харчових волокон на 967,92% у дослідному зразку у порівнянні з контролем. Мінеральний склад напою покращився, %: вміст кальцію збільшився - на 14,2, калію - на 32,27, фосфору - на 70,68, магнію - на 90,67, селену - в 3 рази. Також підвищився вміст вітамінів, %: кількість тіаміну зросла - на 245, ніацину - на 80, фолієвої кислоти - на 37,84.

Споживання 100 г розробленого смузі «Полуниця-банан» із сублімованою полуницею, пектином та вівсяними пластівцями забезпечує задоволення добової потреби у білку – 3,9%, харчових волокон – 28,3%, кальції – 16%, фосфорі - 9,1%, магнії – 6,5%, селені - 10,3%, пантотеновій кислоті – 27,1%, вітаміні С - 16%.

За результатами проведених досліджень та розрахунків побудовано модель якості смузі «Полуниця-банан» із сублімованою полуницею, пектином та вівсяними пластівцями (рис. 2). Показник якості розробленого листового напівфабрикату розрахований за даними хімічного складу, а саме: харчових волокон, кальцію, фосфору, селену, магнію та фолієвої кислоти.

Хімічний склад смузі «Полуниця-банан» із сублімованою полуницею, пектином та вівсяними пластівцями

Нутрієнти	Одиниці вимірювання	Смузі (контроль)	Смузі із сублімованою полуницею, пектином та вівсяними пластівцями (дослід)	Різниця, %	Добова потреба	Контроль	Дослід
Білки	г	1,72	3,12	81,37	80	2,2	3,9
Жири	г	1,30	1,88	44,62	80	1,6	2,4
Вуглеводи	г	10,38	22,56	117,34	360	2,9	6,3
Харчові волокна	г	0,53	5,66	967,92	20	2,7	28,3
Енергетична цінність	ккал	62,04	96,54	55,61	1660	3,7	5,8
Мінеральні речовини							
Кальцій	мг	111,64	128,18	14,82	800	14,0	16,0
Калій	мг	90,50	119,70	32,27	3500	2,6	3,4
Магній	мг	13,72	26,16	90,67	400	3,4	6,5
Натрій	мг	28,88	56,44	95,43	1300	2,2	4,3
Фосфор	мг	53,20	90,80	70,68	1000	5,3	9,1
Залізо	мг	0,28	0,73	160,71	15	1,9	4,9
Селен	мкг	0,17	5,67	3197,67	55	0,3	10,3
Вітаміни							
Тіамін (В ₁)	мг	0,02	0,07	245,00	1,5	1,3	4,6
Пантотенова кислота (В ₅)	мг	1,24	1,35	9,02	5	24,8	27,1
Фолієва кислота (В ₉)	мкг	8,72	12,02	37,84	200	4,4	6,0
Ніацин (вітамін РР)	мг	0,55	0,99	80,00	22	2,5	4,5
Вітамін С	мг	14,40	14,40	0,00	90	16,0	16,0

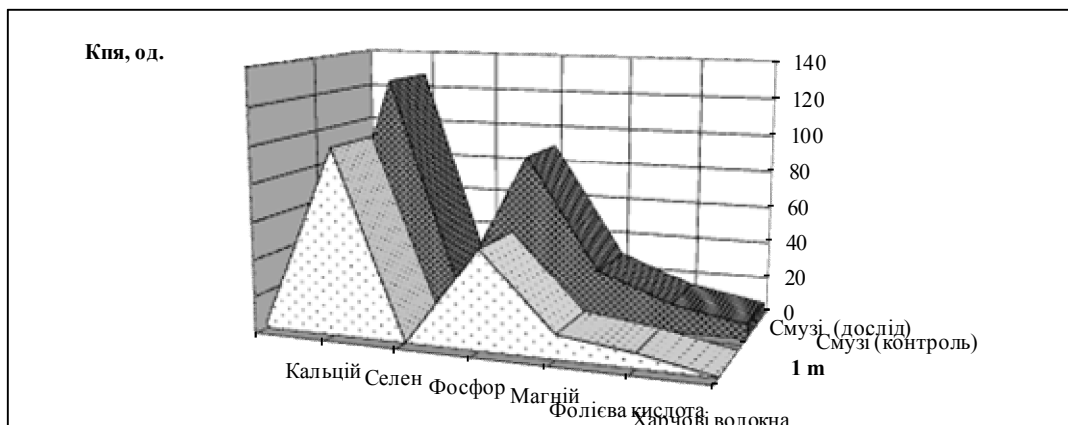

Рис. 2. Модель якості смузі «Полуниця-банан» із сублімованою полуницею, пектином та вівсяними пластівцями

Висновки. За результатами проведених досліджень було встановлено, що додавання пектину та вівсяних пластівців під час виробництва смузі покращує їх поживну цінність. Заміна свіжої полуниці – на сублімовану надасть можливість приготування обраного напою не враховуючи пору року.

Завдяки додаванню пектину та вівсяних пластівців, отримане смузі збагачується харчовими волокнами та білками, вітамінами та мінеральними речовинами. Розроблені напої можна пропонувати дітям і дорослим з метою покращення травлення (за рахунок підвищеного вмісту харчових волокон) та зміцнення імунітету (за рахунок вітамінів та мінеральних речовин).

Список використаних джерел:

1. Boseley Sarah. Smoothies and fruit juices are a new risk to health, US scientists warn. 2013. The Guardian. P. 25.
2. Полуниця: її корисні і лікувальні властивості. URL: <https://olimpifood.ru/uk/kashi/klubnika-ee-poleznye-i-lechebnye-svoystva-klubnika---polza-i-vred/>
3. Юлия Рей Вдохновляющая книга смузи Хлеб-Соль. 2019. – 112 с.
4. Сублімована полуниця. URL: <https://ub.ua/ua/market/view/7866005/all/sublimirovannaya-yagoda-klubniki/>
5. Сельський В.Р. Полуниця–джерело біологічно-активних речовин, використання її для виробництва соків //Збірник тез доповідей V міжнародної науково-технічної конференції „Стан і перспективи харчової науки та промисловості“, 10-11 жовтня 2019 року.—Т.: ТНТУ, 2019.—С. 83.
6. Характеристика пектинів. URL: http://www.ebooktime.net/book_74_glava_40_4.3.
7. Вівсяні пластівці. URL: <http://www.ecorod.ua/ua/produksiia/entry/view/39-vivsiani-plastivtsi-original>
8. Химический состав российских пищевых продуктов. - Справочное издание. / И.М Скурихин. - «Дели принт»: Москва, 2002.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ БОРОШНЯНИХ КУЛІНАРНИХ ВИРОБІВ З ПІДВИЩЕНИМ ВМІСТОМ НУТРИЄНТІВ

Бойко О., 2 курс (ОС «магістр»), (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»
Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

У науковій статті проаналізовано доцільність використання шроту кедрових горіхів та ламінарії в рецептурі борошняних кулінарних виробів. Визначено концентрацію ламінарії та шроту кедрових горіхів, розроблено технологічну схему, проведено порівняльний аналіз хімічного складу контрольного та дослідного зразків, побудовано моделі якості. Визначено, що застосування ламінарії та шроту кедрових горіхів в рецептурі борошняних кулінарних виробів дозволяє їх рекомендувати в харчуванні людям, які мають захворювання щитовидної залози, а також з метою профілактики аліментарних захворювань.

The scientific article analyzes the feasibility of using pine nut meal and kelp in the recipe of flour culinary products. The concentration of kelp and pine nut meal was determined, the technological scheme was developed, the comparative analysis of the chemical composition of the control and experimental samples was carried out, the quality models were built. It is determined that the use of kelp and pine nut meal in the recipe of flour culinary products allows them to be recommended in the diet of people with thyroid disease, as well as for the prevention of foodborne illness.

Актуальність даної теми. Проблема йоддефіциту знайома всім країнам світу, а для відновлення йоду в організмі людини та запобігання викликаних ним захворювань, щорічно впроваджуються програми на державних рівнях – обов'язкове йодування харчової солі та використання її, як в домашніх так і промислових масштабах. Окрім того, обов'язковим є щорічне проведення регулярних обстежень щитовидної залози, адже йод – основа синтезу гормонів, без яких неможливе нормальне функціонування організму людини. В даній науковій роботі, планується вдосконалити процес приготування борошняних кулінарних страв китайської кухні за рахунок використання нетрадиційної сировини – шроту кедрових горіхів та ламінарії, що дозволить покращити їх харчову цінність, збагативши в першу чергу – йодом, а також білком, вітамінами, мінеральними речовинами та харчовими волокнами.

Метою наших досліджень є розробка технології борошняних кулінарних виробів підвищеної харчової цінності та покращеними органолептичними показниками з використанням ламінарії та шроту з кедрових горіхів.

Об'єкт досліджень – технологія борошняного кулінарного виробу – «Дім-сам з бараниною, ламінарією та шротом кедрових горіхів».

Предмет дослідження – «Дім-сам з бараниною», ламінарія, шрот кедрових горіхів, «Дім-сам з бараниною, ламінарією та шротом кедрових горіхів». Контролем обрано: «Дім-сам з бараниною» за традиційною рецептурою. **Методи дослідження** – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

На сьогоднішній день значний внесок щодо вдосконалення процесу приготування кулінарних страв та виробів за рахунок нетрадиційної сировини, що дозволяє збільшити у них вміст йоду, внесли такі науковці, як: Корзун В.Н., Кравченко М.Ф., Крижова Ю.П., Проява К.М., Антонюк І.Ю., Антонюк М.М., Галенко О.О., Філоненко М.І., Ребець Р.Б., Федорова Д.В., та інші. Незважаючи на велику кількість наукових праць, дана проблема є до кінця невирішеною та потребує все більших досліджень, що дозволяє нам провести аналіз використання сухої ламінарії та шроту кедрових горіхів у борошняному кулінарному виробі китайської кухні – «Дім-сам з баранини» з метою покращення харчової цінності, особливо за рахунок збільшення вмісту йоду.

У Китаї, з давніх часів у харчуванні використовують буру водорість – ламінарію, адже її цілющі властивості допомагають підтримувати людей, які мають слабе здоров'я. До складу ламінарії входить велика кількість йоду, який позитивно впливає на роботу щитовидної залози та передують їй захворюванням. Окрім того, йод дозволяє добре засвоїти організмом людини: фосфор, кальцій, залізо, підвищує активність ферментів. Разом із йодом важливим мікроелементом, який входить до складу ламінарії є селен, адже його дефіцит в організмі людини взаємопов'язаний із дефіцитом йоду. Селен бере участь в процесах розвитку молодого організму і старіння людини, тому він впливає на тривалість життя. Селен – потужний антиоксидант, стимулює утворення антитіл, має здатність протидіяти токсичному впливу важких металів, виведенню токсичних речовин та радіонуклідів. Загалом вітамінний та мінеральний склад ламінарії представлений наступним вмістом поживних речовин (табл. 1).

Наявність антагоніст холестерину, дозволяє усунути відкладення холестерину в судинах людини. Наявність великої кількості поживних речовин у складі ламінарії позитивно впливає на стан шкіри, активізує процес ліполізу в зв'язках, завдяки чому її використовують в косметологічних цілях з метою корекції фігури та антицелюлітний обгортаннях.

Ламінарію можна використовувати у будь-якому вигляді: сушеному, замороженому, свіжому та навіть в'яленому. Окрім того ламінарію можна маринувати та потім використовувати у приготуванні салатів, додавати до овочів, риби, м'яса. У Європі ламінарію використовують у приготуванні хлібу, морську капусту додають в рецептуру желе, карамелі, зефіру.

В комплексі із ламінарією в технології борошняних кулінарних виробів планується використовувати шрот кедрових горіхів, який отримують під час холодного віджиму кедрової олії. Хімічний склад шроту кедрових горіхів зберігається майже таким, як і в самих цільних ядрах горішків. Шрот кедрових горіхів багатий на рослинний білок, який дуже добре засвоюється. До складу шроту кедрових горіхів входить понад 19 амінокислот, ненасичені жирні кислоти, глюкоза, фруктоза, широкий ряд мінеральних речовин – йод, залізо, фосфор, кальцій, велика кількість вітамінів – А, групи В, С, Е, РР, клітковина.

Вміст макро- і мікроелементів та вітамінів у ламінарії ($n \cdot 10^{-3}$, %)

Назва	Вміст
Макроелементи	
Кальцій	2875
Натрій	3650
Калій	8750
Магній	1050
Мікроелементи	
Марганець	15,0
Залізо	90,0
Цинк	4,75
Мідь	1,0
Йод, %	0,05 – 0,10
Селен, %	0,03 – 0,05
Вітаміни	
A, мкг	29
B ₁ , мг	2,38
B ₂ , мг	3,67
B ₅ , мг	3,48
B ₆ , мг	0,36
B ₉ , мкг	94
PP, мг	11,5
C, мг	16,6

Наявність великої кількості поживних речовин у складі шроту кедрових горіхів, позитивно впливає на організм людини: зміцнює імунітет; захищає клітини печінки; корисний при гіпертонії; позитивно впливає на щитовидну залозу; діє, як протизапальний засіб; позитивно впливає при хворобах легенів. В кулінарії шрот кедрових горіхів використовують, як харчову добавку, додаючи її в рецептуру сирів, морозива, десертів, солодощів, коктейлів, соусів, гарнірів, салатів, борошняних кулінарних виробів, начинки, надаючи їм приємного горіхового присмаку та аромату.

З наведеної інформації, робимо висновок, що використання ламінарії та шроту кедрових горіхів в рецептурі борошняних кулінарних виробів, дозволить покращити їх харчову цінність та надасть виробам лікувально-оздоровчого призначення.

В рецептурі борошняного кулінарного виробу – «Дім-сам з бараниною» ламінарію та шрот кедрових горіхів планується додавати під час приготування начинки для дім-самів, частково замінюючи баранину у наступній кількості: ламінарія – 3%, 5%, 8%; шрот кедрових горіхів – 7%, 10%, 13% (табл. 2).

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції «Дім-сам з бараниною, ламінарією та шротом кедрових горіхів»

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
	Тісто для «Дім-сам»				
1	Крохмаль картопляний	12,5	12,5	12,5	12,5
2	Крохмаль пшеничний	24,0	24,0	24,0	24,0
3	Сіль	0,5	0,5	0,5	0,5
4	Харчовий барвник	0,5	0,5	0,5	0,5
5	Вода	32,0	32,0	32,0	32,0
6	Крохмаль на підпил	15,0	15,0	15,0	15,0
	Вихід тіста	50	50	50	50
	Начинка для «Дім-сам»				
7	Баранина	34,0	30,6	28,9	26,86
8	Білокачанна капуста	3,6	3,6	3,6	3,6
9	Ламінарія	-	1,02	1,7	2,72
10	Шрот кедрових горіхів	-	2,38	3,4	4,42
11	Ріпчаста цибуля	1,5	1,5	1,5	1,5
12	Кінза	0,5	0,5	0,5	0,5
13	Білок	9,0	9,0	9,0	9,0
14	Вершкове масло	0,6	0,6	0,6	0,6
15	Рафінована олія	1,75	1,75	1,75	1,75
16	Кунжутна олія	0,025	0,025	0,025	0,025
17	Картопляний крохмаль	0,5	0,5	0,5	0,5
18	Вода	6,0	6,0	6,0	6,0
19	Цукор	1,0	1,0	1,0	1,0
20	Чорний мелений перець	0,001	0,001	0,001	0,001
21	Сіль	0,5	0,5	0,5	0,5
	Вихід начинки	60	60	60	60
22	Крохмаль на підпил	10	10	10	10
	Вихід	120	120	120	120

Рациональну кількість харчових добавок визначали на основі органолептичної оцінки якості, на основі якої визначено, що часткова заміна баранини (дослід №2), дозволяє отримати борошняний кулінарний виріб, який за показниками не поступається контрольному зразку. Із збільшенням вмісту ламінарії та шроту кедрових горіхів, значно погіршується смак, консистенція, запах.

Технологічний процес приготування борошняного кулінарного виробу – «Дім-сам з бараниною, ламінарією та шротом кедрових горіхів» наведено у вигляді рис. 1.

Рис.1. Технологічна схема приготування борошняного кулінарного виробу – «Дім-сам з бараниною, ламінарією та шротом кедрових горіхів»

Порівняльну характеристику хімічного складу контрольного та дослідного зразків борошняного кулінарного виробу наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків борошняного кулінарного виробу

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	6,46	7,4	0,94	14,55%
Жири, г	8,75	9,21	0,46	5,26%
Вуглеводи, г	47,2	47,58	0,38	0,81%
Харчові волокна, г	0,1	0,296	0,196	2,96 разів
Мінеральні речовини				
Кальцій, мг	3,94	47,92	43,98	12,16 разів
Натрій, мг	259,07	318,91	59,84	23,10%
Калій, мг	92,83	236,7	143,87	2,55 разів
Магній, мг	6,52	39,22	32,7	6,02 рази
Марганець, мг	0,017	0,233	0,216	13,71 разів
Залізо, мг	0,742	3,04	2,298	4,10 разів
Цинк, мг	0,762	1,12	0,358	46,98%
Фосфор, мг	9,2	37,94	28,74	4,12 рази
Мідь, мкг	82,81	82,82	0,01	0,01%
Йод, мкг	0,61	111,0	110,39	181,97 разів
Селен, мкг	0,01	33,16	33,15	3316,00 разів
Вітаміни				
A, мкг	0,1	0,34	0,24	3,4 рази
B ₁ , мг	0,028	0,239	0,211	8,54 рази
B ₂ , мг	0,03	0,657	0,627	21,90 разів
B ₅ , мг	0,167	0,208	0,041	24,55%
B ₆ , мг	0,08	0,084	0,004	5,00%
B ₉ , мкг	2,14	3,25	1,11	51,87%
PP, мг	0,018	0,165	0,147	9,17 разів
C, мг	1,42	1,617	0,197	13,87%
E, мг	0,592	0,627	0,035	5,91%

Використання шроту кедрових горіхів та ламінарії в рецептурі борошняного кулінарного виробу дозволяє підвищити вміст білку – на 14,55%; харчових волокон – в 2,96 разів; мінеральних речовин: кальцію – в 12,16 разів; калію – в 2,55 разів; магнію – в 6,02 разів; йоду – в 181,97 разів; селену – на 33,15 мкг; вітамінів: А – в 3,4 рази; В₁ – в 8,54 рази; В₂ – в 21,9 разів; РР – в 9,17 разів; С – на 13,87%; Е – на 5,91%.

Враховуючи показники, які найбільше змінилися та мають позитивний вплив, як на організм людини, розраховано комплексний показник якості (табл. 4) і побудовано моделі якості досліджуваних борошняних кулінарних виробів (рис. 2).

Таблиця 4

**Комплексний показник якості борошняного кулінарного виробу –
«Дім-сам з бараниною, ламінарією та шротом кедрових горіхів»**

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Йод, мкг	0,3	0,61	111,0
Харчові волокна, г	0,2	0,1	0,296
Селен, мкг	0,2	0,01	33,16
С, мг	0,1	1,42	1,617
Білки, г	0,1	6,46	7,4
Е, мг	0,1	0,592	0,627
Разом	1,0		

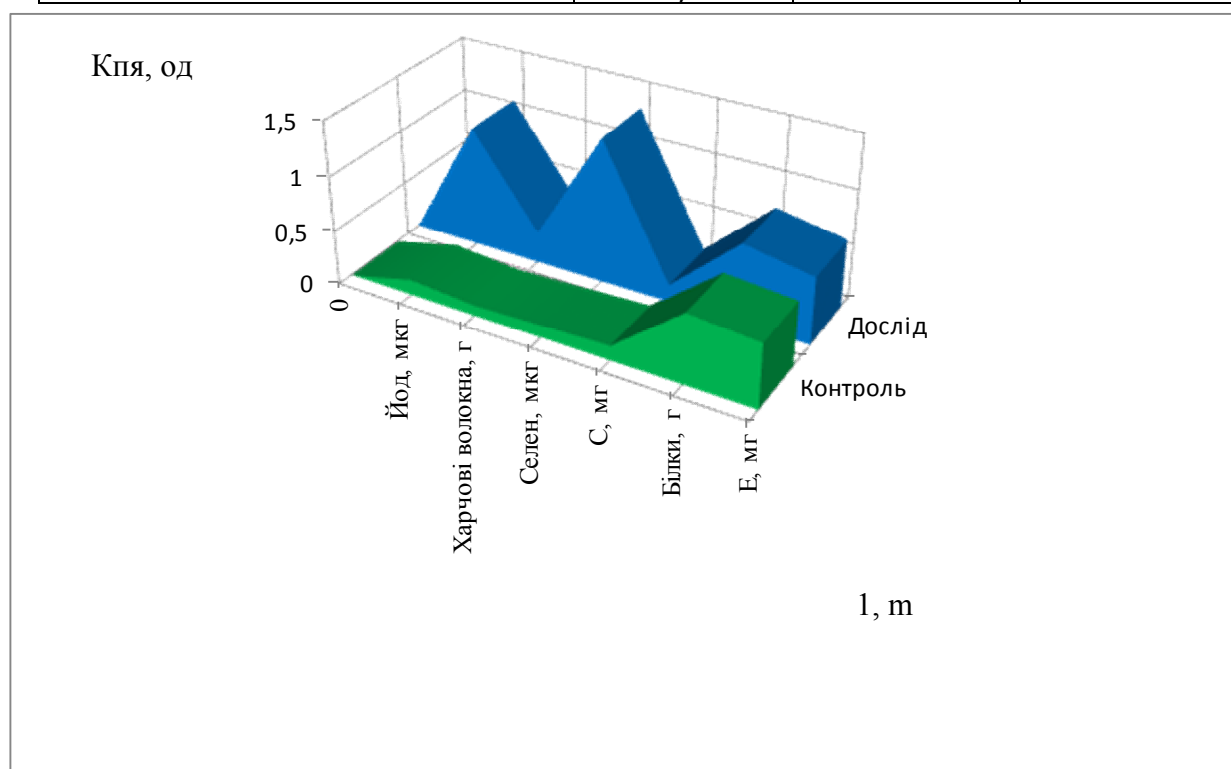

Рис. 2. Модель якості борошняного кулінарного виробу –
«Дім-сам з бараниною, ламінарією та шротом кедрових горіхів»

Використання шроту кедрових горіхів та ламінарії у рецептурі борошняного кулінарного виробу – «Дім-сам з бараниною» значно покращує їх харчову та поживну цінність, збагачуючи виріб білком, харчовими волокнами, вітамінами, мінеральними речовинами. Збільшення вмісту йоду та селену у борошняному кулінарному виробі, дозволяє його рекомендувати людям, які мають захворювання щитовидної залози, а наявність вітаміну С та Е, надає кулінарному виробу антиоксидантних властивостей. Отже, використання ламінарії та шроту кедрових горіхів в рецептурі «Дім-сам з бараниною», дозволяє значно розширити асортимент борошняних кулінарних виробів та рекомендувати дану страву в лікувально-оздоровчому харчуванні.

Список використаних джерел:

1. Пересічний М.І., Кравченко М.Ф., Федорова Д.В., Кандалей О.В., Пересічна С.М., Шевченко О.В., Собко А.Б. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: Монографія / За ред. М.І.Пересічного – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 718 с.
2. Цыб А.Ф., Тутельян В.А., Онищенко Г.Г. и др. Новые подходы в решении проблемы ликвидации йоддефицитных состояний // Довкілля та здоров'я. – 2004. – № 3. – С. 66-69.
3. Технологія харчових продуктів функціонального призначення : монографія /А.А. Мазаракі, М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко та ін. ; за рек. М.І. Пересічного. □ 2-ге вид., переродл. і допов. □ Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012.
4. Химический состав пищевых продуктов. Справочные таблицы содержания аминокислот, жирных кислот, витаминов, макро- и микроэлементов, органических кислот и углеводов. – М.: Пищ. пром-сть, 1979.

5. URL: https://otherreferats.allbest.ru/cookery/00555604_0.html
6. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7749/1/777.pdf>
7. URL: <http://zdorovie-on-line.ru/index>, <http://grassytea.io.ua>

ТЕХНОЛОГІЯ БОРОШНЯНИХ КУЛІНАРНИХ ВИРОБІВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ

Букатов В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

У статті розглянуто шляхи покращення харчової цінності борошняних кулінарних виробів за рахунок використання борошна із нуту, борошна із пророщених зерен вівса, шроту зерен розторопші. Обґрунтовано доцільність використання у розробленій технології харчових добавок для покращення нутрієнтного складу борошняних кулінарних виробів. Отримано комплекс даних, що характеризує якість розробленої продукції, визначено її високу харчову та поживну цінність за рахунок підвищення вмісту білку, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин. Розроблені борошняні кулінарні вироби рекомендовано використовувати у харчуванні дорослих та дітей з метою профілактики аліментарних захворювань.

The article considers ways to improve the nutritional value of flour culinary products through the use of chickpea flour, flour from germinated oats, milk thistle meal. The expediency of using food additives in the developed technology to improve the nutritional composition of flour culinary products is substantiated. A set of data characterizing the quality of the developed products is obtained, its high nutritional and nutritional value is determined by increasing the content of protein, dietary fiber, vitamins and minerals. The developed flour culinary products are recommended to be used in the diet of adults and children in order to prevent foodborne illness.

Актуальність теми. Мінімізація впливу навколишнього середовища на здоров'я людини – це одна із проблем людства, яка поряд із неправильним харчуванням, призводить до зниження опірності організму багатьом хворобам, що зумовлено низьким вмістом в організмі людини таких поживних речовин, як: білки, жири, харчові волокна, вітаміни та мінеральні речовини. Для покращення асортименту харчових продуктів, які б могли позитивно впливати на здоров'я людини, необхідно вдосконалювати рецептури страв за рахунок введення до їх складу продуктів функціонального призначення. На сьогоднішній день, борошняні кулінарні вироби в раціоні українців займають значну частку. Дана група страв відзначається високою енергетичною цінністю, низькою харчовою цінністю за рахунок того, що в рецептурі більшості виробів використовується традиційне пшеничне борошно, до складу якого входить мала кількість корисних речовин, за рахунок того, що під час його отримання видаляється оболонка зерна, яка містить найбільшу частку поживних речовин. З метою покращення харчової та поживної цінності борошняних кулінарних виробів доцільно використовувати продукти переробки інших зернових культур – борошно з нуту, шрот з насіння розторопші та борошно із пророщеного зерна вівса, які на відміну від пшеничного борошна містять всі необхідні поживні речовини, які необхідні для функціонування організму людини та дозволяють значно розширити асортимент борошняних кулінарних виробів лікувально-оздоровчого призначення [1; 2].

Метою наших досліджень є розробка борошняних кулінарних виробів підвищеної харчової цінності та покращеними органолептичними показниками. **Об'єкт досліджень** – технологія борошняних кулінарних виробів підвищеної харчової цінності. **Предмет дослідження** – борошно із нуту, шрот з насіння розторопші, борошно із пророщеного зерна вівса, модельно-харчові композиції борошняного кулінарного виробу – вареники з картоплею та грибами, що містять означену сировину. **Методи дослідження** – органолептичні, фізико-хімічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Актуальність удосконалення борошняних кулінарних виробів за рахунок нетрадиційної сировини та харчових добавок висвітлено у наукових працях вітчизняних та міжнародних науковців, як: Кравченко М.Ф., Антоненко А., Гревцевої Н.В., Пересічного М.І., Корзуна В.Н., Дорохович А.М., Карнаушенко Л.І., Малюк Л.П. та інші. Зважаючи на малу кількість борошняних кулінарних виробів покращеної харчової цінності, які б були представлені на ринку України, за доцільно буде впроваджувати у виробництво нові види борошняних кулінарних виробів з покращеними харчовими та поживними властивостями, що дозволить значно розширити асортимент борошняних кулінарних виробів, які можна рекомендувати в лікувально-оздоровчому харчуванні.

У сімействі бобових культур є такий цікавий продукт, як нут або ще його називають – бараний горіх. Даний продукт відомий людству понад 7 тисяч років тому, а боби та борошно з нуту використовували, як в кулінарії так і в лікувальних цілях. Борошно з нуту на відміну від пшеничного борошна не містить глютену, тому продукт цінний для людей, які мають непереносимість цієї речовини. Окрім того, борошно з нуту цінний продукт для людей, які хворіють на цукровий діабет, адже завдяки низькому глікемічному індексу, борошно не викликає стрибків цукру в крові. Наявність великої кількості клітковини в процесі перетравлення уповільнює поглинання цукру організмом людини, але в той же момент віддає необхідну енергію та відчуття насичення. Цінне борошно з нуту амінокислотами – метіонін, який бере активну участь в обмінних процесах жирів, допомагають всмоктуванню вітамінів; триптофан – забезпечує нормальну роботу нервової системи та відповідає за нормальний сон, відсутність депресивних станів. Страви із використанням даного виду борошна корисні для профілактики серцево-судинних захворювань, підтримки опорно-рухового апарату, профілактики захворювань мозку та центральної нервової системи [5].

На сьогоднішній день у харчуванні українців традиційно переважають жири тваринного походження, які на відміну від рослинних – не є корисними для організму людини, адже вони мають значну частку холестерину, який здатен відкладатися на стінках судин, викликаючи атеросклеротичні ушкодження. На

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

сьогоднішній день, шрот із розторопші – це один з найважливіших продуктів, який дуже корисний для функціонування печінки, адже шрот розторопші містить біологічно-активну речовину – силімарин, яка захищає клітини печінки від несприятливих впливів токсинів, радіації та різних вірусів. Регулярне споживання шроту із розторопші є чудовою профілактикою хвороб серця, виразки шлунку, хвороб селезінки, а наявність жирних кислот надає продукту протизапальних та загоюючих властивостей [6].

Ще одним із популярних продуктів, які варто вживати в їжу – пророщені злаки, особливо вівса, яке в останні роки стало дуже модним. Даний продукт рекомендують фітнес-тренери, дієтологи. Пророщене зерно вівса варто вживати людям з метою активації імунної системи, зниження ризику простудних захворювань, зміцнення організму людини. Наявність великої кількості антиоксидантів дозволяє продовжити молодість, попередити появу раку. Після травм та важких захворювань, пророщене зерно пшениці насичує організм вітамінами, мікроелементами, сприяє посиленню імунітету, зміцненню м'язів [4].

З метою аналізу хімічного складу пшеничного борошна, а також обраних харчових добавок, які плануються використовувати в рецептурі борошняних кулінарних виробів, наведено у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика хімічного складу пшеничного борошна, шроту із насіння розторопші, борошна із нуту, борошна із пророщеного зерна вівса, на 100 г сухої речовини

Показник	Борошно пшеничне	Борошно із нуту	Шрот з насіння розторопші	Борошно із пророщеного зерна вівса
Білки, г	10,8	22,39	21,88	10,1
Жири, г	1,3	6,69	12,87	4,7
Вуглеводи, г	69,9	47,02	28,18	57,8
в.т.ч.: харчові волокна, г	3,5	10,8	27,38	10,7
<i>Мінеральні речовини</i>				
Na, мг	3	64	-	75
K, мг	122	846	-	421
Ca, мг	18	45	1120	117
Mg, мг	16	166	351,6	135
P, мг	86	318	960	361
Fe, мг	1,2	4,86	14,57	11
Zn, мг	0,7	2,81	1,57	3610
Cu, мкг	100	912	-	600
<i>Вітаміни</i>				
B ₁ , мг	0,17	0,486	0,14	0,5
B ₂ , мг	0,04	0,106	0,134	0,1
B ₄ , мг	52	-	100	110
B ₅ , мг	0,3	0,606	-	-
B ₆ , мг	0,17	0,492	-	0,3
B ₉ , мкг	27,1	437	-	27
E, мг	1,5	0,83	4,7	2,8
H, мкг	2	-	-	15
K, мкг	0,3	9,1	-	-
PP, мг	3,0	1,762	-	1,5

За результатами таблиці 1, робимо висновок, що часткова заміна пшеничного борошна на борошно із нуту, шрот з насіння розторопші, борошно із пророщеного зерна вівса, дозволить значно покращити харчову цінність борошняних кулінарних виробів, збагативши вироби білком, жирами, харчовими волокнами, великою кількістю мінеральних речовин та вітамінами.

В рецептурі борошняного кулінарного виробу – вареники з картоплею та грибами, планується пшеничне борошно частково замінювати на: борошно із нуту в кількості – 5%; 10%; 15%, шрот із насіння розторопші в кількості – 3%; 5%; 8%, борошно із пророщеного зерна вівса, в кількості – 4%; 8; 12%. Модельно-харчові композиції борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра» із різним вмістом харчових добавок наведено у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Модельні харчові композиції борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра» із різним вмістом харчових добавок

Найменування сировини	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Тісто для вареників				
Яйця	5,0	5,0	5,0	5,0
Борошно пшеничне	64,0			
Борошно із нуту	-	3,2	6,4	9,6
Шрот із насіння розторопші	-	1,92	3,2	5,12
Борошно із пророщеного зерна вівса	-	2,56	5,12	11,52
Вода	13,0	13,0	13,0	13,0
Сіль харчова, екстра	0,6	0,6	0,6	0,6
Цукор	1,25	1,25	1,25	1,25
Маса тіста для вареників	86,0	86,0	86,0	86,0
Начинка для вареників				
Картопля	74,0	74,0	74,0	74,0

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Ріпчаста цибуля	9,0	9,0	9,0	9,0
Білі гриби	17,0	17,0	17,0	17,0
Соняшникова олія	3,0	3,0	3,0	3,0
Сільхарчова, екстра	1,0	1,0	1,0	1,0
Маса готового фаршу	100,0	100,0	100,0	100,0
Маса сирих вареників	185,0	185,0	185,0	185,0
Маса варених вареників	200,0	200,0	200,0	200,0

Оптимальну кількість борошна із нуту, пророщеного зерна вівса, шроту із зерен розторопші визначено з урахуванням органолептичних показників – зовнішній вигляд, запах, смак, вид фаршу на розрізі, консистенція, за 5-бальною системою (табл. 3).

Таблиця 3

Органолептична оцінка борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра» із різним вмістом харчових добавок

Модельна композиція	Зовнішній вигляд	Запах	Смак	Вид фаршу на розрізі	Консистенція	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	2	3	2	1	2	
Контроль	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 1	4,9	5,0	4,9	5,0	5,0	4,96
Дослід 2	4,9	5,0	5,0	5,0	5,0	4,98
Дослід 4	4,8	4,9	4,9	5,0	4,6	4,84

На основі органолептичної оцінки якості борошняного кулінарного виробу із різним вмістом харчових добавок, визначено, що найкращі показники отримав дослід №2, де здійснювали часткову заміну пшеничного борошна – на борошно із нуту у кількості 10%; шрот із насіння розторопші, у кількості 5%; борошно із пророщеного зерна вівса – 8%. Із збільшенням вмісту харчових добавок, органолептичні показники борошняного кулінарного виробу значно погіршуються.

Технологічну схему борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра» з додаванням борошна із нуту, борошна із пророщених зерен вівса та шроту із насіння розторопші, наведено у вигляді рис. 1.

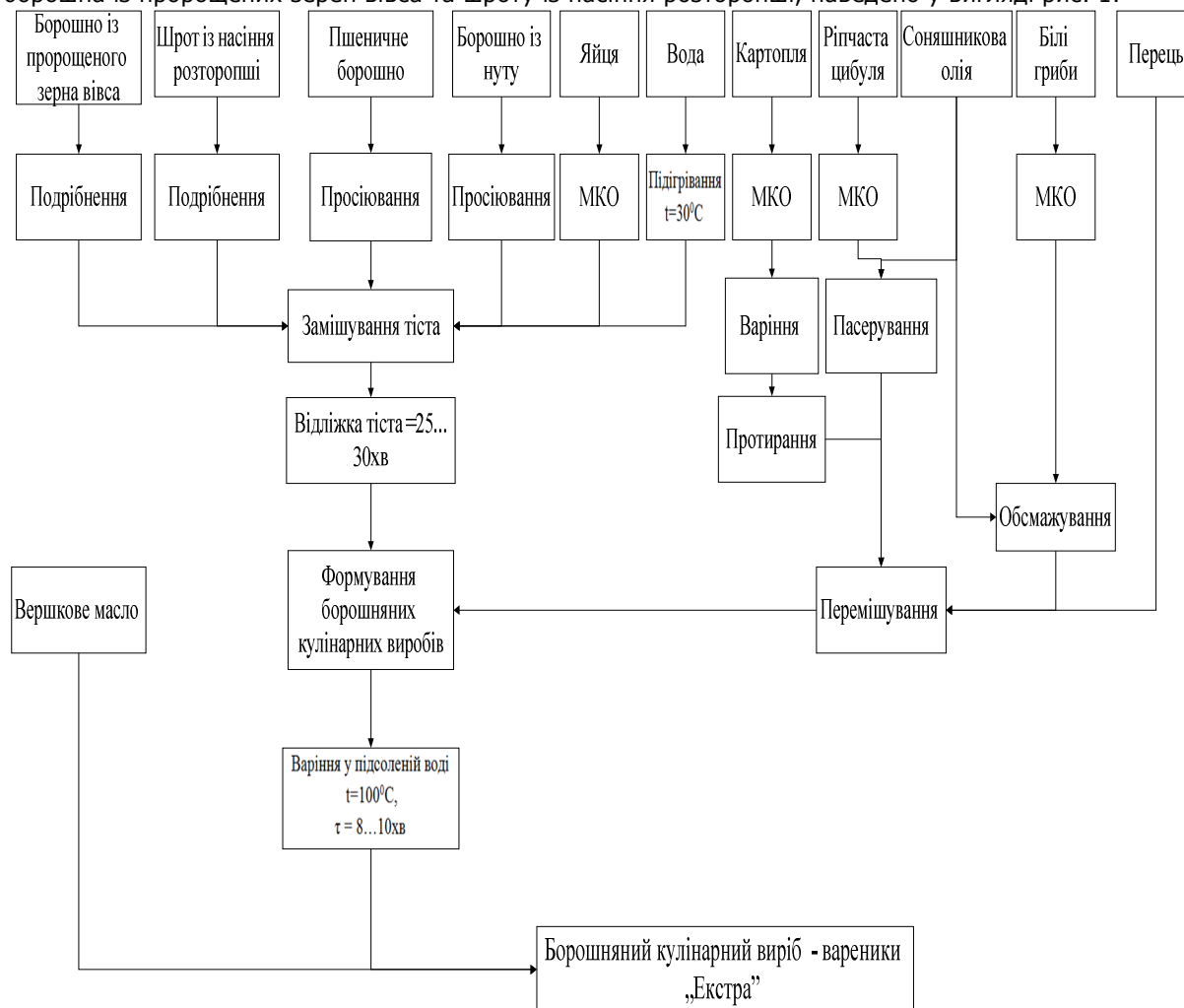

Рис.1. Технологічна схема приготування борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра» з додаванням борошна із нуту, борошна із пророщених зерен вівса та шроту із розторопші

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Хімічний склад контрольного та дослідного зразків борошняного кулінарного виробу наведено у вигляді таблиці 4 [3].

Використання борошна із нуту, борошна із пророщеного зерна вівса, шроту із розторопші в рецептурі борошняних кулінарних виробів дозволяє значно покращити його харчову цінність за рахунок підвищення білку – на 20,5%; жирів – на 12,8%; харчових волокон – на 26,95%; вміст мінеральних речовин: кальцію – на 106,05%; магнію – в 3,02 рази; фосфору – в 1,22 рази; заліза – на 43,47%; міді – в 2,48 разів; вітамінів: В₁ – в 1,43 разів; К – в 2,67 разів.

Таблиця 4

Хімічний склад борошняних кулінарних виробів, контроль/дослід на 1 порцію			
Показники	Контроль	Дослід	Різниця
Білки, г	7,12	8,58	20,5%
Жири, г	6,64	7,49	12,8%
Вуглеводи, г	31,22	37,25	19,31
Харчові волокна, г	4,34	5,51	26,95%
Мінеральні речовини			
Na, мг	466,72	473,98	1,55%
K, мг	420,27	468,47	11,46%
Ca, мг	33,36	68,74	106,05%
Mg, мг	9,21	27,87	3,02 рази
P, мг	139,53	170,69	1,22 рази
Fe, мг	0,69	0,99	43,47%
Zn, мг	0,4	123,9	309,75 разів
Cu, мкг	57,6	142,99	2,48 рази
Вітаміни			
B ₁ , мг	0,097	0,139	1,43 разів
B ₂ , мг	0,22	0,226	2,72%
B ₅ , мг	0,153	0,162	5,88%
B ₆ , мг	0,087	0,102	1,17 разів
B ₉ , мкг	15,87	33,44	2,1 разів
E, мг	3,768	3,96	5,09%
H, мкг	1,02	1,22	19,6%
K, мкг	0,153	0,41	2,67 разів
PP, мг	6,536	6,383	2,34%

Розраховано комплексний показник якості (табл. 5) та побудовано моделі якості контрольного та дослідного зразків борошняних кулінарних виробів (рис. 2).

Таблиця 5

Комплексний показник якості борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра»

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,3	7,12	8,58
Харчові волокна, г	0,2	4,34	5,51
Мінеральні речовини, мг	0,2	1070,23	1334,78
Вітаміни, мг	0,2	10,87	11,00
Органолептична оцінка якості, балів	0,1	5,0	4,98
Разом	1,0		

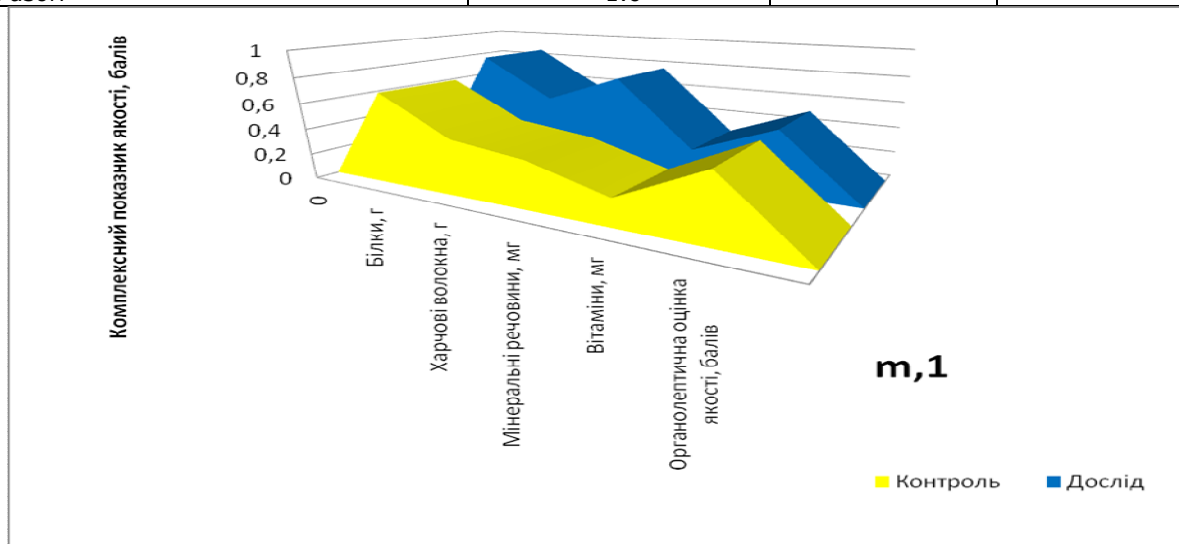

Рис. 2. Модель якості борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра»

Висновок. Обґрунтовано та розроблено технологію борошняного кулінарного виробу – вареники «Екстра», де здійснена часткова заміна пшеничного борошна на борошно із нуту, борошно із пророщених зерен вівса та шрот з розторопші, що дозволяє отримати продукцію оздоровчо-лікувального призначення за рахунок підвищення вмісту білку – на 20,5%; харчових волокон – на 26,95%; вітамінів та мінеральних речовин.

Список використаних джерел:

1. Харчування людини і сучасне довілля: теорія і практика : монографія / М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, О.М. Григоренко. - К.: Київ. нац. торг.-екон ун-т, 2003.
2. Спиричев В.Б. Научные основы и современный опыт обогащения пищевых продуктов микронутриентами / В.Б. Спиричев, Л.М. Шатнюк // Проблемы харчування. – 2014. – №3(4). – С.14-20.
3. Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов/ И.М. Скурихин, В.А. Тутельян. - М.: ДеЛипринт, 2002.
4. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2306-4498/article/view/106137>
5. URL: <https://zemledar.ua/ua/nutovaja-cel-nozernovaja-zhernovaja-muka.html>
6. URL: <https://www.amrita.ua/catalog/product/shrot-iz-rastoropshi-9201314/>

ТЕХНОЛОГІЯ СТРАВ З КАРТОПЛІ ІЗ БОРОШНОМ КІНОА

Вабіщевич О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

Розроблена рецептура картопляної страви з використанням борошна кіноа. Під час дослідження визначено хімічний склад борошна кіноа та картопляної страви з борошном кіноа. Також, досліджено органолептичні показники страви та доведена доцільність використання борошна кіноа у технології картопляної страви, побудовано модель якості готової страви.

A recipe for a potato dish with the introduction of quinoa flour has been developed. During the research, the chemical composition of quinoa flour and potato dish with quinoa flour was determined. Also, the organoleptic characteristics of the dish were studied and the expediency of using quinoa flour in the technology of potato dishes was proved, a model of the quality of the finished dish was built.

Сучасний розвиток харчової промисловості – розробка нових продуктів харчування підвищеної харчової цінності, які здатні покращити і зберегти здоров'я завдяки регулюванню і нормалізації їх дії на організм людини [1]. З давніх-давен, картопля є одним із найбільш розповсюджених продуктів харчування серед населення Європи. Картопля за своїм хімічним складом дуже близька до хліба, а за вмістом вітамінів – до борошна. Так, до її складу входять вітаміни : В₁, В₂, В₃, В₆, С, Н, Р, РР, К, каротиноїди. Окрім високого вмісту крохмалю, картопля містить білки, мінеральні та пектинові речовини. Споживаючи картоплю, людина значною мірою насичує свій організм мінеральними солями, які виконують найважливіші функції в процесі життєдіяльності [4].

Страви із картоплі є традиційними у закладах ресторанного господарства, особливо української та білоруської кухні. У зв'язку із тим, що традиційні страви мають недостатню кількість поживних речовин, виникає потреба у пошуку нових видів продуктів, які не будуть впливати на показники якості готової страви, але у свою чергу підвищать нутрієнтний потенціал страви. До таких сировинних продуктів можна віднести кіноа.

Кіноа, або кінва, відноситься до родини амарантових, але відрізняється більшим розміром насіння, ніж у амаранту. Завдяки хімічному складу кіноа і відмінним смаковим якостям його називали «золотим зерном». Відмінною здатністю кіноа є високий вміст білку і оптимальний склад амінокислот. У порівнянні із традиційними крупами у кіноа виявлено найбільшу кількість білку, що дозволяє розглядати даний продукт, як перспективний для використання у стравах із картоплі [3].

Для приготування страв із картоплі будемо використовувати продукт переробки кіноа – борошно кіноа.

Метою наукової роботи є дослідження страв з картоплі із використанням борошна кіноа, як джерело поживних речовин, у тому числі харчових волокон, для впровадження у меню закладів ресторанного господарства.

Завданням наукової роботи є: дослідити хімічний склад добавки та довести доцільність використання її у приготуванні страв з картоплі; визначити оптимальні концентрації добавки; дослідити якісні показники картопляної страви; визначити хімічний склад страви з використанням кіноа.

Об'єкт дослідження – технологія страв із картоплі «Деруни із борошном кіноа».

Предмет дослідження – «Деруни», «Деруни з борошном кіноа», борошно кіноа.

Борошно кіноа використовується у дієтичному харчуванні, так, як має лікувальні властивості на організм людини. Серед лікувальних і корисних властивостей, кіноа найбільш відомі такі : антиоксидантні, загальнозміцнюючі, очищувальні, протизапальні, сечогінні, жовчогінні.

Вживання борошна кіноа у їжу сприяє поліпшенню травлення, зміцнює нервову систему, нормалізує артеріальний тиск крові і холестериновий обмін.

Склад борошна кіноа дуже багатий, в ньому міститься безліч вітамінів, а саме : А, Е, РР, С, В₁, В₂, В₄, В₅, В₆, В₉. Мінеральні речовини представлені солями Кальцію, Калію, Магнію, Купруму, Феруму, Марганцю, Цинку, Фосфору, Селену. У борошні кіноа містяться жири, білки, вуглеводи, харчові волокна, амінокислоти, серед яких триптофан, лізин, тирозин та інші які важливі для нормального розвитку і функціонування людського організму.

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Однією із найважливіших властивостей кіноа є відсутність глютену, це дозволяє використовувати кіноа в харчуванні людей, які страждають алергією на глютен. Калорійність борошна кіноа становить 338,8 ккал.

Характеристику хімічного складу борошна кіноа наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Хімічний склад борошна кіноа на 100 г продукту

<i>Найменування показника</i>	<i>Борошно кіноа</i>
Білки, г	14,1
Жири, г	6,0
Вуглеводи, г	57,1
у т.ч. харчові волокна	7
Волога, г	13,2
Зольність, г	2,4
<i>Мінеральні речовини, мг</i>	
Калій (K), мг	563,0
Кальцій (Ca), мг	47,0
Магній (Mg), мг	197,0
Фосфор (Ph), мг	457,0
Ферум (Fe), мг	4,6
Марганець (Mn), мг	2,0
Купрум (Cu), мкг	590,0
Селен (Se), мкг	8,5
Цинк (Zn), мг	3,1
<i>Вітаміни, мкг, мг</i>	
Ретинол (A) (бета-каротин), мкг	1,0
Тіамін (B ₁), мг	0,36
Рибофлавін (B ₂), мг	0,32
Холін (B ₄), мг	7,0
Пантотенова кислота (B ₅), мг	0,8
Піридоксин (B ₆), мг	0,5
Фолієва кислота (B ₉), мкг	184
Аскорбінова кислота (C), мг	6,8
Нікотинова кислота (PP), мг	1,5
Токоферол (E), мг	2,4
Енергетична цінність, ккал	338,8

Аналізуючи таблицю 1, видно, що борошно кіноа має високий вміст рослинного білку, харчових волокон, мінеральних речовин та вітамінів і дозволить збільшити хімічний склад страви та розширити асортимент страв з картоплі.

Наступним етапом наукової роботи було розробка рецептури страви – «Деруни з борошном кіноа». Рецептура розробленої страви наведена у таблиці 2. Борошно кіноа додавали замість борошна пшеничного вищого сорту у кількості 50 %, 75 %, 100 %.

Таблиця 2

Рецептура страви «Деруни з борошном кіноа», 100 г

<i>Найменування сировина</i>	<i>Контроль</i>	<i>Дослід 1 50/50</i>	<i>Дослід 2 25/75</i>	<i>Дослід 3 100</i>
Картопля	90	90	90	90
Яйця курячі	33	33	33	33
Борошно пшеничне вищого сорту	6,7	3,3	2,2	-
Цибуля ріпчаста	6,7	6,7	6,7	6,7
Борошно кіноа	-	3,3	4,5	6,7
Спеції	0,6	0,6	0,6	0,6
Рослинна олія	22,4	22,4	22,4	22,4
Вихід	100	100	100	100

Розроблено технологічну схему «Деруни з борошном кіноа» (рис. 1).

Одним із важливих показників визначення якості «Дерунів з борошном кіноа» є органолептичні показники, тому досліджували вплив добавки на зовнішній вигляд, колір, смак та запах картопляної страви (таблиця 3).

Аналізуючи таблицю 3 та показники органолептичної оцінки картопляної страви «Деруни з борошном кіноа», практично не відрізняється від контролю, а навпаки покращується зовнішній вигляд, колір та смак. Тому ці показники дозволяють замінити борошно пшеничне вищого сорту на борошно кіноа у 100 % співвідношенні.

У таблиці 4 наведений хімічний склад картопляної страви «Деруни з борошном кіноа».

Таблиця 3

Органолептична оцінка картопляної страви «Деруни з борошном кіноа»

Найменування показника	Зовнішній вигляд	Колір	Запах	Смак	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості				
	3	2	2	3	
Контроль	4,7	4,9	5,0	4,8	4,85
Дослід 1	4,8	4,9	5,0	4,8	4,87
Дослід 2	4,9	5,0	5,0	4,9	4,95
Дослід 3	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0

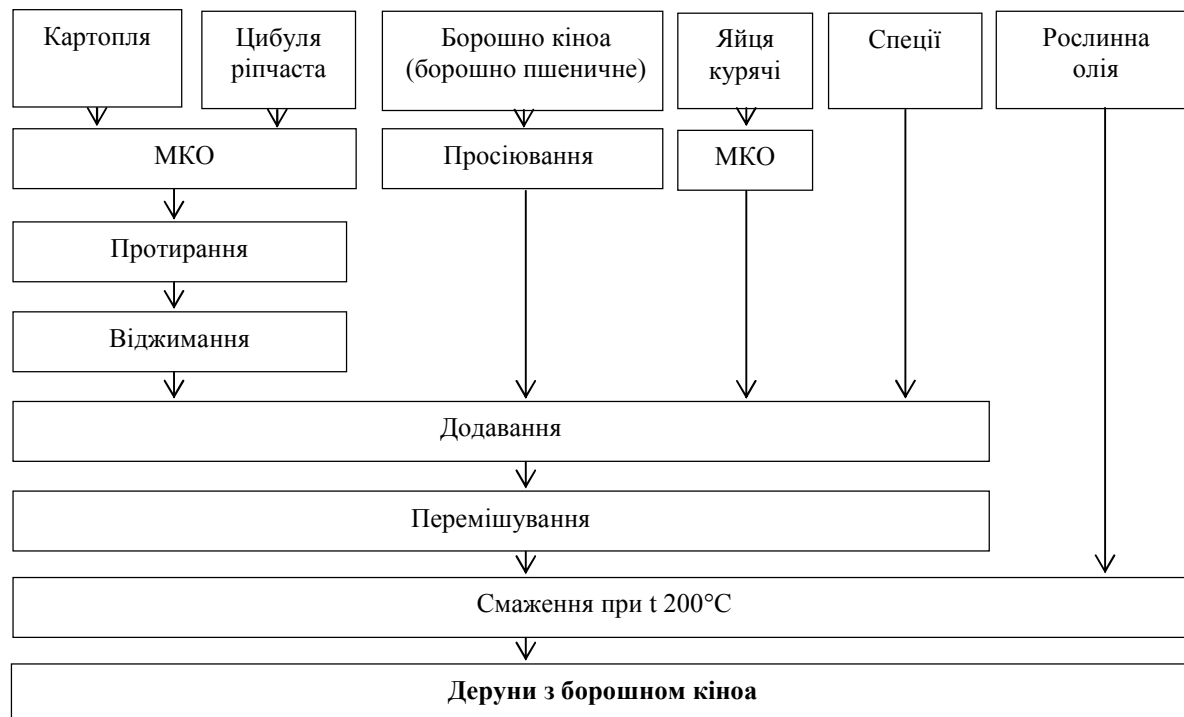

Рис. 1. Технологічна схема приготування картопляної страви «Деруни з борошном кіноа»

Таблиця 4

Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків картопляної страви (на 100 г готової до споживання страви) [2]

Найменування показника	Контроль	Дослід	Різниця +/-
Білки, г	2,7	3,6	33,3
Жири, г	4,5	4,5	-
Вуглеводи, г	18,6	22,4	20,4
у т.ч. харчові волокна, г	2,0	2,5	25
Волога, %	70,0	68,0	-2,8
Зольність, г	2,0	2,5	25
Мінеральні речовини, мг			
Калій, мг	634	671	5,8
Магній, мг	26	198	у 7,6 разів
Кальцій, мг	15	18	20
Купрум, мг	12	51	у 4 рази
Фосфор, мг	66	96	45
Ферум, мг	1,0	1,3	30
Марганець, мг	-	0,1	-
Селен, мг	-	0,6	-
Цинк, мг	-	0,2	-
Вітаміни, мг			
Ретинол (А), мкг	5	5	-
Тіамін (В ₁), мг	0,13	0,13	-
Рибофлавін (В ₂), мг	0,08	0,08	-
Холін (В ₄), мг	-	0,5	-
Фолієва кислота (В ₉), мкг	-	123,0	-
Аскорбінова кислота (С), мг	12,5	12,8	2,4
Токоферол (Е), мг	1,8	1,8	-
Енергетична цінність, ккал	125,7	144,5	14,9

За рахунок заміни борошна пшеничного вищого сорту на борошно кіноа у картопляній страві «Деруни» підвищується нутрієнтний склад, а саме: білків на 33,3 %, харчових волокон на 25 %, зольність на 25 %.

На основі проведених досліджень розроблено комплексний показник якості (табл. 5) та побудовано моделі якості досліджуваних страв з картоплі (рис. 2).

Таблиця 5

Комплексний показник якості досліджуваних картопляних страв

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,3	2,7	3,6
Зольність, г	0,2	2,0	2,5
Харчові волокна, г	0,3	2,0	2,5
Кальцій, мг	0,2	15	18
Разом	1,0		

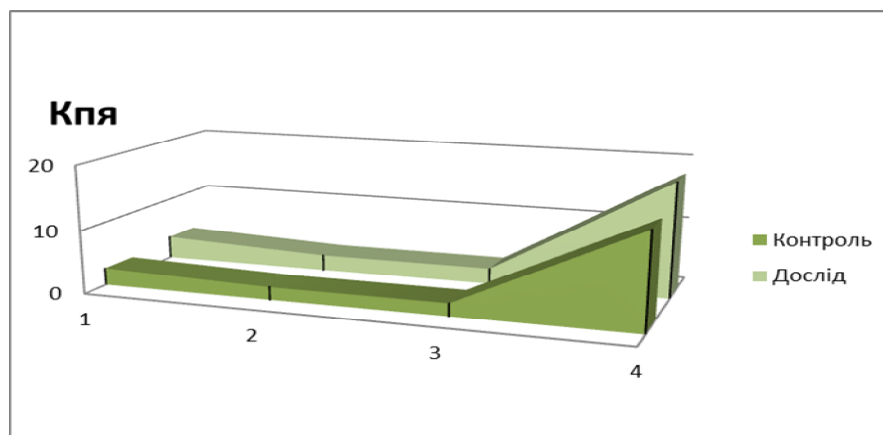

Рис. 2. Модель якості картопляної страви «Деруни»

Таким чином, на підставі вищесказаного можна зробити висновок, що додавання до картопляної страви «Деруни» борошна кіноа, значно підвищується у страві вміст білків, харчових волокон, мінеральних речовин, вітамінів. У зв'язку із покращеними властивостями страви при використанні борошна кіноа, досліджувана страва може використовувати у дієтичному та спеціальному харчуванні.

Список використаних джерел:

1. Технологія продуктів харчування функціонального призначення : монографія / М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін.; за ред. М.І. Пересічного. – К. : Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2008.
2. Химический состав российских пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И. М. Скурихина, В. А. Тутельяна. – М.: ДеЛи принт, 2002.
3. URL: <http://hnb.com.ua/articles/s-zdorovie-kinoa-2585>.
4. URL: <http://www.golos.com.ua/article>.

ТЕХНОЛОГІЯ СМУЗІ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ

Ватрачук В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Данилюк І. П.

У науковій статті розглянуто доцільність використання кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки у технології охолоджувальних напоїв. Експериментальними дослідженнями встановлено, що часткова заміна апельсинового соку на кедрову олію, морквяного фрешу на пророщену гречку та яблук на обліпиховий фреш позитивно впливає на підвищення харчової цінності напою за рахунок підвищення вмісту білку, харчових волокон, жирів, мінеральних речовин та вітамінів, що дозволяє використовувати його в оздоровчо-лікувальному харчуванні.

The feasibility of using cedar oil, sea buckthorn meal and sprouted buckwheat in refrigeration technology is considered in a scientific article. Experimental studies have found that the partial replacement of orange juice for cedar oil, carrot juice for sprouted buckwheat and apple for sea buckthorn has a positive effect on increasing the nutritional value of the drink by increasing the protein content, nutrients, fats, minerals and vitamins and vitamins use it in wellness and nutrition.

Актуальність даної теми полягає у вдосконаленні рецептури прохолодного напою – смузі, який готують з подрібнених в блендері шматочків фруктів, ягід з додаванням замороженого соку, льоду, йогурту, молока, меду та інших компонентів. Використання кедрової олії, шроту обліпихи, пророщеної гречки, дозволить в рази підвищити нутрієнтний склад напою, що зумовлено багатим хімічним складом даної сировини, розширить асортимент та дозволить використовувати напій в лікувально-профілактичному харчуванні [1].

Метою наукової роботи є обґрунтування та розроблення новітніх технологій охолоджувальних напоїв з додаванням кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки.

Об'єкт досліджень – технологія охолоджувального напою із використанням кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Предмет дослідження – «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий», кедрова олія, обліпиховий шрот, пророщена гречка, «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» з кедровою олією, обліпиховим шротом та пророщеною гречкою. Контролем обрано: «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» за традиційною рецептурою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Значний внесок у вдосконалення та покращення харчової цінності охолоджувальних напоїв внесли: Пересічний М. І., Неїленко С. М., які використовували зерна вівса, проса та льону в технології приготування харчових композицій для смузі радіозахисної дії; Семененко Ю. А. – «Розроблення протеїнових смузі на основі рослинної сировини», Тюрікова І. С., Пересічний М. І., Рогова Н. В. – «Розроблення технології біологічно цінного смузі з використання волоського горіха» та інші [2-4].

У науковій статті однією із добавок, яку планується використовувати в рецептурі охолоджувального напою – смузі, є обліпиховий шрот – продукт переробки ягід обліпихи під час виробництва масла обліпихи. Не зважаючи на те, що обліпиховий шрот – це продукт переробки, але він являється джерелом білку – 28,7 г; харчових волокон – 59,1 г; вітамінів групи В, С, РР, мінеральних речовин: фосфору – 54,1 мг; кальцію – 195 мг, заліза – 22 мг, цинку, міді, марганцю та інших речовин, які надають обліпиховому шроту антиоксидантних та детоксуючих властивостей, що дозволяє використовувати її у виробництві продуктів функціонального харчування та БАДів з метою підвищення їх поживної цінності [5].

Кедрова олія – натуральний продукт, який являється природним концентратом вітаміну Е, А, групи В, D, F, які беруть участь в обмінних процесах організму людини, містить велику кількість поліненасичених жирних кислот (олеїнова, ліноленова, лінолева), які не синтезуються в організмі людини, а потрапляють тільки з їжею. Кедрова олія – висококалорійний продукт, до складу якого входить білок, який чудово засвоюється організмом людини. По кількості білку, кедрова олія перевищує м'ясо, тому її варто використовувати в їжу вегетаріанцям, а також вагітним, дітям, спортсменам.

Цілющі властивості кедрової олії визнає не тільки народна, але й офіційна медицина, оскільки її використовують в комплексній терапії ряду захворювань: панкреатин, холецистит, трофічні виразки, ефективна в лікуванні шкірних захворювань та опіків. Оскільки кедрова олія не любить підвищених температур, її варто використовувати в якості заправки під час приготування салатів, паштетів, холодних супів, соусів, страв на мангалі. Також кедрову олію використовують під час приготування десертів, надаючи їм неповторного смаку [6]. Ще один із компонентів, який планується використовувати в рецептурі охолоджувального напою – пророщена гречка, яку по праву можна вважати поживною та корисною для організму людини, адже до її складу входить 13-15% білку, амінокислоти, лізин, рутин, вітаміни групи В, Е, К, мінеральні речовини: кальцій, калій, фосфор, магній, залізо, марганець, селен, цинк, йод, складні вуглеводи, які дозволяють укріпити судини людини, очистити печінку та кишківник, допомагає лікувати захворювання крові, хвороби серця, тиску, стимулює обмін речовин.

В кулінарії пророщену гречку варто використовувати під час приготування супів, гарнірів, каш, салатів, соків-фреш та звичайно смузі, що дозволить значно покращити поживну цінність приготовлених страв. В рецептурі охолоджувального напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» апельсиновий сік замінюватимемо на кедрову олію в пропорції 2%, 5%, 8%; яблука – на обліпиховий шрот в кількості 10%, 15%, 20%; морквяний фреш – на пророщену гречку в пропорції 10%, 20%, 30%. На основі контрольного зразку та його рецептури, розроблено модельно-харчові композиції охолоджувальних напоїв із різним вмістом харчових добавок (табл. 1).

Таблиця 1

Модельно – харчові композиції охолоджувального напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» з додаванням кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
1	Апельсиновий фреш	100	98	95	92
2	Яблука	50	45	42,5	40
3	Морквяний фреш	50	45	40	35
4	Обліпиховий шрот	-	5	7,5	10
5	Пророщена гречка	-	5	10	15
6	Кедрова олія	-	2	5	8
Вихід		200	200	200	200

З метою визначення раціональної кількості харчових добавок в технології охолоджувального напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий», проведено дослідження органолептичних показників: зовнішній вигляд, запах, смак, колір, консистенція, які визначали за 5-бальною шкалою (табл. 2).

Таблиця 2

Органолептична оцінка охолоджувальних напоїв із різним вмістом обліпихового шроту, кедрової олії та пророщеної гречки

Модельна композиція	Зовнішній вигляд	Запах	Смак	Колір	Консистенція	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	2	3	2	1	2	
Контроль	5,0	5,0	4,9	5,0	5,0	4,98
Дослід 1	5,0	5,0	5,0	4,9	5,0	4,98
Дослід 2	5,0	5,0	5,0	4,9	5,0	4,98
Дослід 3	4.8	4.9	4.8	4.8	4.8	4.82

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

На основі показників органолептичної оцінки якості охолоджувального напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» із різним вмістом харчових добавок, визначили, що найкращі показники отримав дослід 1 та 2, які за органолептичними показниками майже відповідають контрольному зразку. Дослідні зразки 1 та 2 мають густу, однорідну консистенцію, приємний солодкуватий смак із горіховим присмаком, який напою надає кедрова олія, а також інгредієнтів, які входять до його складу. В подальшому, для необхідних розрахунків використовуватимемо дослід №2, який дозволить значно покращити харчову цінність напою. Збільшення кількості харчових добавок значно погіршують смакові властивості, консистенцію та зовнішній вигляд.

Технологічну схему дослідного зразку – «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» з додаванням кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки наведено у вигляді рис. 1.

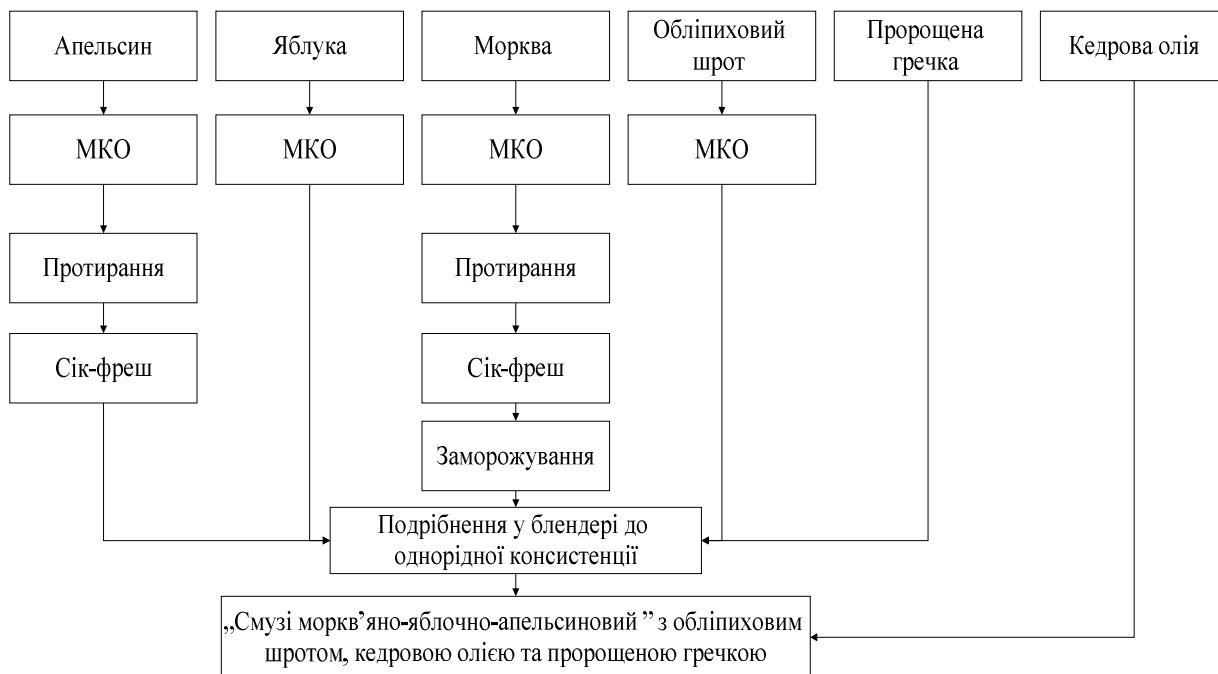

Рис.1. Технологічна схема охолоджувального напою – «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» з обліпиховим шротом, кедровою олією та пророщеною гречкою

Додавання до рецептури смузі обліпихового шроту, кедрової олії та пророщеної гречки впливає на зміну хімічного складу досліджуваного охолоджувального напою. Порівняльну характеристику контрольного та дослідного зразків охолоджувальних напоїв наведено в табл. 3 [4].

За рахунок використання кедрової олії, обліпихового шроту, пророщеної гречки в рецептурі охолоджувального напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий», значно покращується його харчова цінність за рахунок збільшення вмісту білку – в 2,9 рази; жирів – в 11,13 разів; харчових волокон – в 4,85 разів; вміст мінеральних речовин: калію – на 11,36%; кальцію – на 55,65%; магнію – в 3,34 рази; натрію – на 22,61%; фосфору – в 4,68 разів; заліза – в 3,14 рази; цинку – в 9,87 разів; йоду – на 26%; вітамінів: А – на 1,29%; РР – в 5,92 рази; С – на 7,91%; Е – в 5,78 разів; В₁ – в 2,33 рази; В₂ – в 3 рази; В₉ – в 3,18.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків охолоджувальних напоїв на 1 порцію (200 г)

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	1,5	4,35	2,85	2,9 рази
Жири, г	0,4	4,45	4,05	11,13 разів
Вуглеводи, г	24,4	27,13	2,73	11,19%
Харчові волокна, г	1,6	6,45	4,85	4,03 рази
<i>Мінеральні речовини</i>				
Калій, мг	318	360,5	42,5	13,36%
Кальцій, мг	26	40,47	14,47	55,65%
Магній, мг	15,5	51,72	36,22	3,34 рази
Натрій, мг	23	28,2	5,2	22,61%
Фосфор, мг	18,5	86,62	68,12	4,68 разів
Залізо, мг	1,1	3,45	2,35	3,14 разів
Марганець, мг	0,023	0,653	0,63	28,39 разів
Цинк, мг	0,075	0,74	0,665	9,87 рази
Йод, мкг	1	1,26	0,26	26,00%
<i>Вітаміни</i>				
А, мкг	185,5	187,9	2,4	1,29%
РР, мг	0,65	3,85	3,2	5,92 рази

C, мг	46,5	50,18	3,68	7,91%
E, мг	0,45	2,6	2,15	5,78 разів
B ₁ , мг	0,06	0,14	0,08	2,33 рази
B ₂ , мг	0,04	0,12	0,08	3,00 рази
B ₉ , мкг	1	3,18	2,18	3,18 разів

Використовуючи основні групи показників, які змінилися в охолоджувальному напої з додаванням кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки, розраховано комплексний показник якості (табл. 4) та побудовано моделі якості контрольного та дослідного зразків (рис. 2).

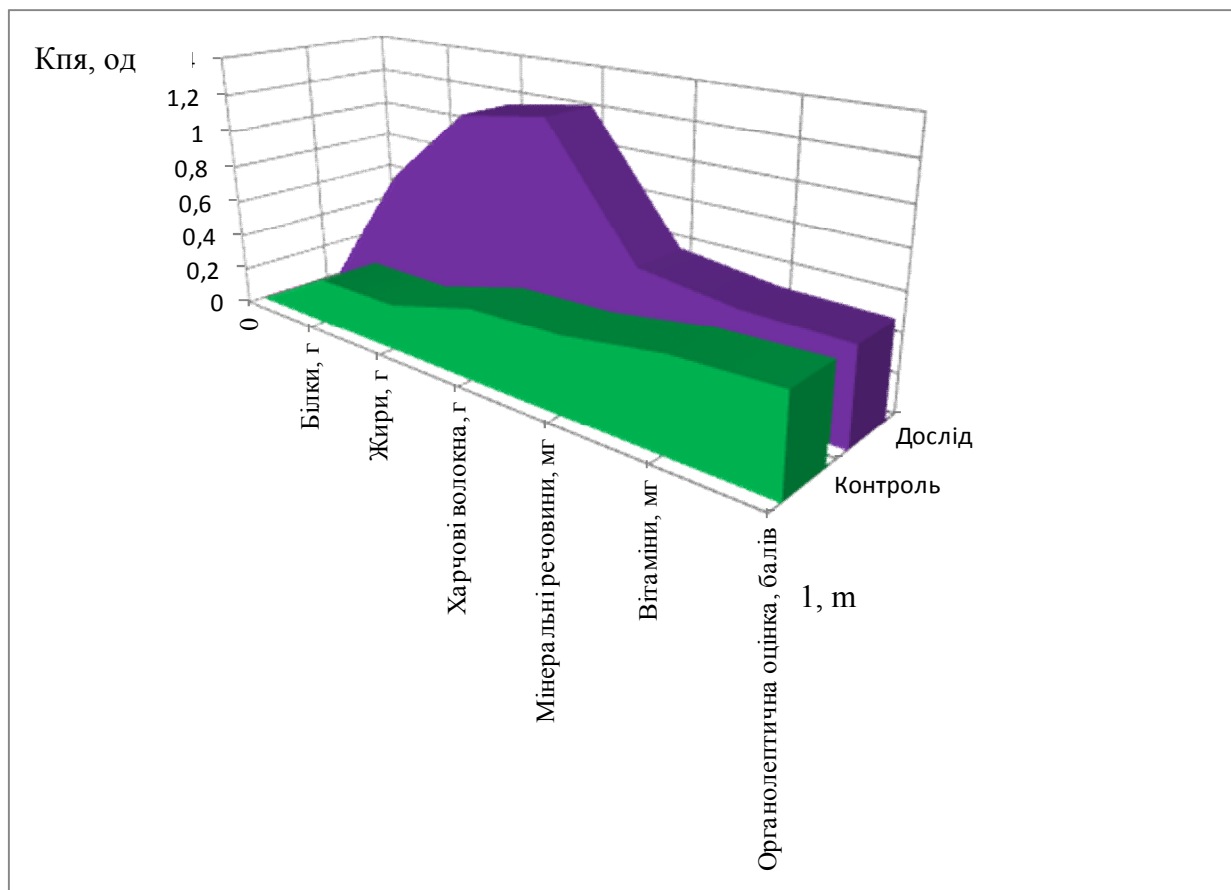

Рис. 2. Модель якості охолоджуваного напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» з додаванням кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки

Таблиця 4

Комплексний показник якості охолоджуваного напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий» з додаванням кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,2	1,5	4,35
Жири, г	0,2	0,4	4,45
Харчові волокна, г	0,2	1,6	6,45
Мінеральні речовини, мг	0,2	402,19	572,35
Вітаміни, мг	0,1	47,88	57,08
Органолептична оцінка якості	0,1	4,98	4,98
Разом	1,0		

За результатами проведених досліджень, робимо висновок, що використання кедрової олії, обліпихового шроту та пророщеної гречки в технології охолоджувального напою «Смузі морквяно-яблучно-апельсиновий», дозволяють отримати напій із органолептичними показниками, які не поступаються контрольному зразку, збільшенням вмістом білку, жирів, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин, що дозволяє рекомендувати напій людям, дітям, спортсменам, вагітним та людям, які піклуються про своє здоров'я.

Список використаних джерел:

- Єфімова Т.Я. Що приховує «здорова» їжа: смузі, мюслі, йогурт та коктейлі? *Здоров'я*. - №7 – Київ. 2015. – С. 5- 6.
- Тюрікова І.С. Розроблення технології смузі на основі топінамбура з використанням волоського горіха / М. І. Пересічний, Н. В. Рогова // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків, 2016. – С. 9-13.

3. Неїленко С. М. Основа для смузі з пшеничних висівок / М.І.Пересічний // База патентів України. – Київ, 2010. – 54480.
4. Химический состав пищевых продуктов. Справочные таблицы содержания аминокислот, жирных кислот, витаминов, макро- и микроэлементов, органических кислот и углеводов. – М.: Пищ. пром-сть, 1979.
5. URL: http://oliamaslo.com/product/oblep_500/
6. URL: <https://vestnik.in.ua/2017/04/02/roslinni-olii-u-chomu-korist-2/>
7. URL: <https://fermer.blog/bok/zlaki/grechka/grechka-polza-i-vred/15519-svoystva-proroshhennoj-grechki.html>

ТЕХНОЛОГІЯ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ НА ОСНОВІ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ СИРОВИНИ ТА РЕВЕНЮ

Гнатюк М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»
Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

Розроблена технологія безалкогольних напоїв на основі плодово-ягідної сировини та ревеню. Проведено дослідження щодо вмісту біологічно активних речовин напою. Доведена доцільність використання плодово-ягідної сировини та ревеню у технології напоїв підвищеної харчової цінності.

The technology of soft drinks based on fruit and berry raw materials and rhubarb has been developed. The study of the content of biologically active substances of the drink was carried out. The expediency of using fruit and berry raw materials and rhubarb in the technology of drinks with increased nutritional value has been proven.

Стратегія підвищення якості харчових продуктів в Україні орієнтована на забезпечення повноцінного харчування, профілактику захворювань, збільшення тривалості життя населення. Тому, проводяться дослідження більшості галузей харчової промисловості, з метою удосконалення технологій та покращення нутрієнтного складу страв, виробів та напоїв [4].

На сучасному ринку харчових продуктів та напоїв домінують такі, які приготовлені із концентрованих напівфабрикатів, а це – штучні барвники, ароматизатори, хімічні консерванти. Тому, на сьогодні актуальним питанням є розроблення безалкогольних напоїв на основі натуральної вітчизняної сировини, а саме плодово-ягідних соків та ревеню.

Плодово-ягідні соки часто використовують, як основу при виготовленні напоїв, вони дають можливість підвищити нутрієнтний склад напою та покращити смакові якості. У технології безалкогольних напоїв використовуватимуться суміш сировинних інгредієнтів – плодів малини та агрусу.

Плоди малини містять яблучну, винну, капронову, саліцилову кислоти, а також глюкозу, фруктозу, дубильні та пектинові речовини, ефірні олії, солі Калію, Купруму, вітаміни групи В, вітамін С, каротини. Свіжі ягоди покращують травлення, мають жарознижувальні властивості, антиоксидантну дію, благотворно впливають на тонус та колір шкіри.

Завдяки вмісту Купруму плоди малини створюють антидепресантну дію на організмі людини. Її часто застосовують при простудних захворювань, грипі, гострих респіраторних інфекціях, загостренні болів у суглобах, при радикуліті та інших захворюваннях [5].

Агрус багатий вітамінами групи В (В₁, В₂, В₆, В₉), вітаміном А, С, Е, РР, а також мікро- і макроелементами: Ферумом, Йодом, Калієм, Кальцієм, Магнієм, Марганцем, Купрумом, Фосфором. У ньому містяться органічні кислоти, моно- і дисахариди, харчові волокна. У середньому калорійність агрусу становить близько 45 ккал. У лікувальному харчуванні ягоди агрусу, будучи цінним дієтичним продуктом, особливо цінуються при порушеному обміні речовин (особливо при ожирінні). Корисний агрус при хворобах шлунково-кишкового тракту, сечового міхура і нирок, гастроентероколітах, хронічних запорах. Застосовують агрус, як жовчогінний і сечогінний засіб.

Завдяки вмісту серотоніну, стиглий агрус володіє протипухлинними властивостями. Ягоди агрусу мають освіжаючу, сечогінну, жовчогінну, протизапальну, кровоспинну, судинозміцнювальну і загальнозміцнюючу дію [6].

Ревінь багатий на поживні речовини та мінеральні солі Калію, Феруму, Фосфору, Кальцію, Магнію, але особливо цінується за високий вміст вітамінів А, В₁, С і органічних кислот (яблучної, лимонної). У 100 г свіжих стебел міститься добова норма вітаміну К, а в корені виявлено хрізаробін [1].

Мета наукової роботи – розроблення технології безалкогольних напоїв на основі плодово-ягідної сировини та ревеню, дослідження впливу ревеню на якісні показники готового до споживання напою.

Об'єкт дослідження – технологія напоїв із використанням плодово-ягідної сировини та ревеню.

Предмет дослідження – сік малини, сік агрусу, сік ревеню, напій плодово-ягідний, напій плодово-ягідний з ревенем.

Проведено дослідження хімічного складу плодово-ягідної сировини та ревеню, обґрунтовано вмісту ревеню у складі напоїв із різною концентрацією, проведено органолептичну оцінку напою.

Хімічний склад плодово-ягідної сировини та ревеню наведено у таблиці 1.

За даними таблиці 1 видно, що плодово-ягідна сировина та ревінь багаті на харчові волокна; вітаміни, особливо бета-каротин, холін, фолати, аскорбінову кислоту; мінеральні речовини : Калій, Кальцій, Магній, Фосфор, Ферум та інші. Вміст поживних речовин у досліджуваній сировині підтверджує можливість та доцільність її у приготуванні безалкогольних напоїв.

При складанні модельних харчових композицій безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини та ревеню, враховані технологічні властивості страви; вплив на органолептичну оцінку. Ревінь додавали до напою у кількості 25 %, 50 %, 75 % від маси води (таблиця 2).

Таблиця 1

Хімічний склад плодово-ягідної сировини та ревеню на 100 г продукту

Найменування показника	Плодово-ягідна сировина		
	Сік малини	Сік агрусу	Сік ревеню
Білки, г	0,8	0,7	0,7
Жири, г	0,5	0,2	0,1
Вуглеводи, г	8,3	9,1	2,5
у т.ч. харчові волокна, г	3,7	3,4	3,2
Вологість, г	84,7	84,7	91,5
Зола, г	0,5	0,6	1,0
Вітаміни, мг			
β-каротин, мг	0,2	0,2	0,06
Тіамін (В ₁), мг	0,02	0,01	0,01
Рибофлавін (В ₂), мг	0,05	0,02	0,06
Холін (В ₄), мг	12,3	42,1	13,4
Пантотенова кислота (В ₅), мг	0,2	0,3	0,08
Фолати (В ₉), мкг	6,0	5,0	15,0
Аскорбінова кислота (С), мг	25	30,0	10,0
Токоферол (Е), мг	0,6	0,5	0,2
Нікотинова кислота (РР), мг	0,7	0,4	0,2
Мінеральні речовини, мг			
Калій, К	224	260	325
Кальцій, Са	40	22	44
Магній, Mg	22	9	17
Натрій, Na	10	23	2
Сірка, S	16	18	-
Кремній, Si	39	12	-
Фосфор, Ph	37	28	25
Ферум, Fe	1,2	0,8	0,6
Цинк, Zn	0,2	0,09	-
Йод, I (мкг)	0,3	1,0	-
Купрум, Cu (мкг)	170	130	-
Енергетична цінність, ккал	40,9	41,0	13,7

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини та ревеню

Найменування сировини	Контроль	Дослід 1 75 : 25	Дослід 2 50 : 50	Дослід 3 25 : 75
Сік малини	6,0	6,0	6,0	6,0
Сік агрусу	6,0	6,0	6,0	6,0
Сік ревеню	-	26	52	78
Вода	104	78	52	26
Цукор	12	12	12	12
Вихід	100	100	100	100

Концентрацію ревеню у безалкогольному напої на основі плодово-ягідної сировини визначали за органолептичними показниками за 5-ти бальною шкалою (таблиця 3), де 0 балів – дуже сильна інтенсивність; 1 бал – сильна інтенсивність; 2 бали – помірна інтенсивність; 3 бали – слабка інтенсивність; 4 бали – ледь відчутна; 5 балів – ознака відсутня. Дані досліджень наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Органолептична оцінка безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини та ревеню [2]

Модельна композиція	Смак	Запах	Колір	Консистенція	Зовнішній вигляд	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	2	2	2	2	2	
Контроль	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 1	4,8	4,9	5,0	4,8	4,9	4,88
Дослід 2	4,6	4,8	5,0	4,7	4,8	4,78
Дослід 3	4,3	4,7	5,0	4,4	4,6	4,6

За результатами проведених досліджень встановлено, що використання соку ревеню у кількості 75 % у технології безалкогольного напої на основі плодово-ягідної сировини значно впливає на органолептичні показники напою, а саме на смак, так, як з'являється кислуватий смак. Тому, оптимальною концентрацією соку ревеню є співвідношення 50 : 50.

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Розроблено технологічну схему безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини та ревеню (рис. 1).

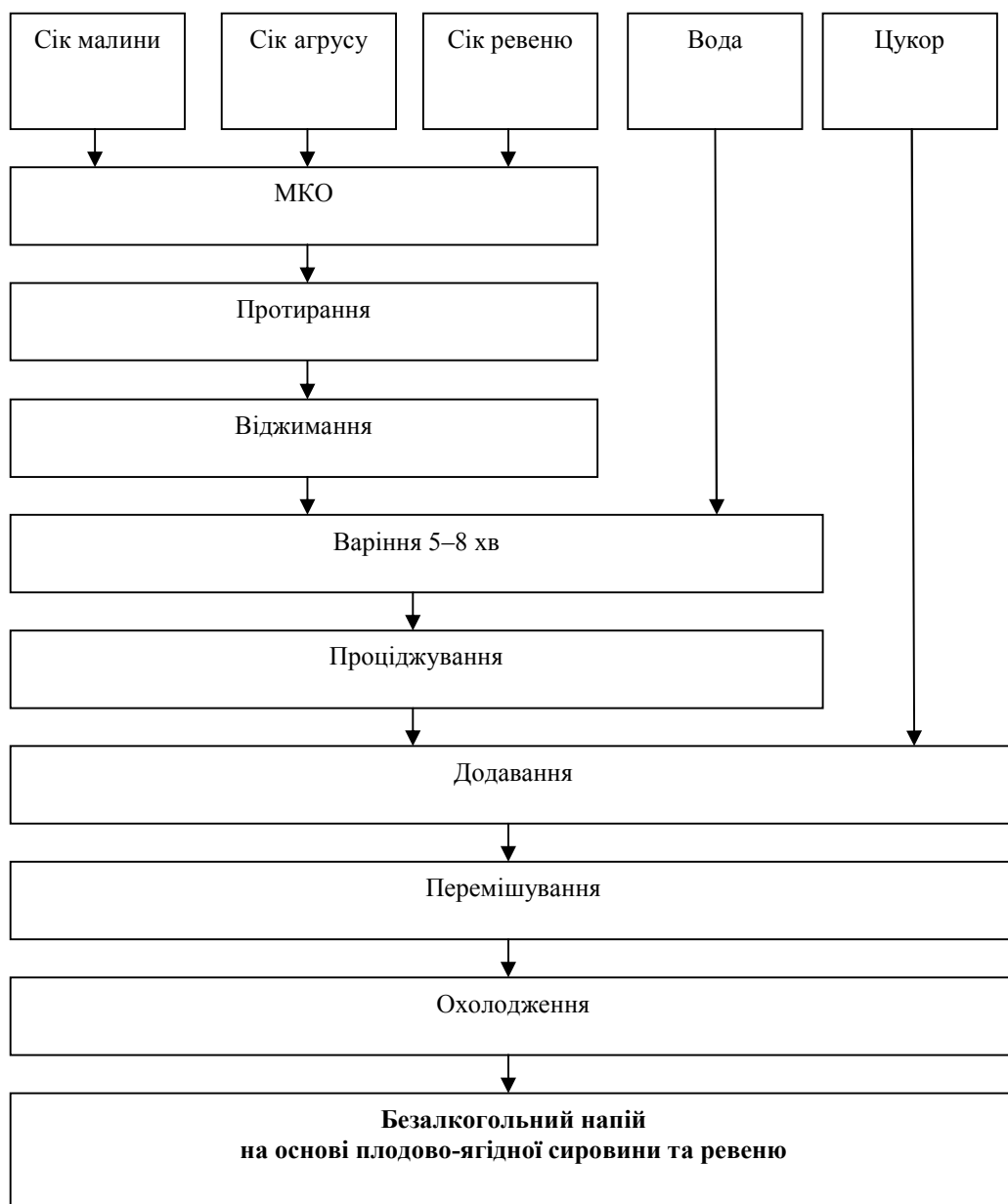

Рис. 1. Технологічна схема приготування безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини та ревеню

Визначення вмісту основних харчових нутрієнтів безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини та ревеню наведений у таблиці 4.

Після дослідження хімічного складу безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини та ревеню видно, що при додаванні ревеню значно збільшується кількість харчових волокон у 4,4 рази, значно покращується вітамінний та мінеральний склад напою.

На основі вищенаведених показників розраховуємо комплексний показник якості (таблиця 5) та будуємо модель якості (рис. 2) контрольного та дослідного зразків.

Аналіз представлених результатів досліджень свідчить про можливість та доцільність використання ревеню у технології безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини, що дає можливість підвищити вміст харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків безалкогольного напою [3]

Найменування показника	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, % +/-
Білки, г	0,1	0,1	-
Жири, г	0,05	0,05	-

Харкові технології і товарознавство продовольчих товарів

Вуглеводи, г	11,0	13,0	18
у т.ч. харкові волокна, г	0,4	1,6	у 4 рази
Вологість, г	87	85	- 2,2
Зола, мг	0,4	0,6	50
Вітаміни, мг			
Ретинол (А), мг	0,02	0,03	50
Тіамін (В ₁), мг	0,002	0,005	у 2,5 рази
Рибофлавін (В ₂), мг	0,005	0,03	у 6 разів
Холін (В ₄), мг	1,5	6,7	у 4,4 рази
Фолати (В ₉), мкг	0,6	7,1	у 11,8 разів
Аскорбінова кислота (С), мг	3,2	5,5	у 1,7 рази
Токоферол (Е), мг	0,07	0,1	у 1,4 рази
Нікотинова кислота (РР), мг	0,06	0,1	у 1,6 рази
Мінеральні речовини, мг			
Калій	28,5	185	у 6,4 рази
Кальцій	3,7	26	у 7 разів
Магній	1,6	10	у 6,25 разів
Натрій	1,8	2,5	у 1,3 рази
Фосфор	3,8	15	у 3,9 рази
Ферум	0,1	0,3	у 3 рази
Цинк	0,02	0,02	-
Купрум, мкг	18	18	-
Енергетична цінність, ккал	44,8	48,8	8,9

Таблиця 5

Комплексний показник якості контрольного та дослідного зразків безалкогольного напою

Найменування показника	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Харкові волокна, г	0,3	0,4	1,6
Холін, мг	0,1	1,5	6,7
Магній, мг	0,2	1,6	10
Кальцій, мг	0,2	3,7	26
Енергетична цінність, ккал	0,2	44,8	48,8
Разом	1,0		

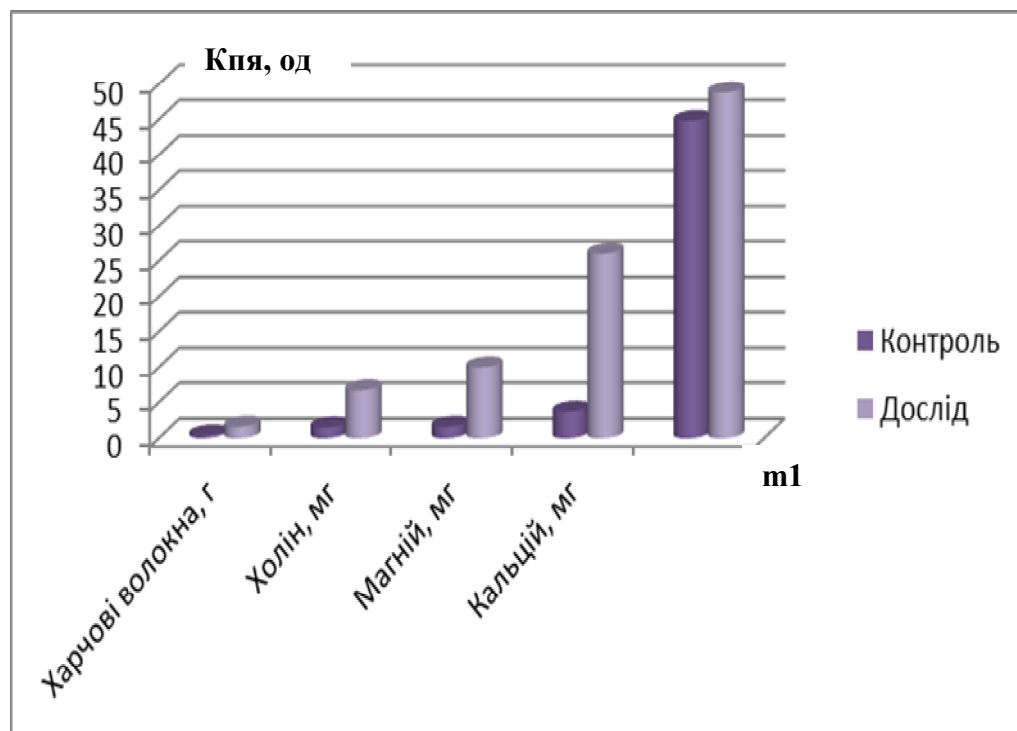

Рис. 2. Модель якості контрольного та дослідного зразків безалкогольного напою на основі плодово-ягідної сировини

Список використаних джерел:

1. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / За ред. А. М. Гродзінського. – К.: Українська енциклопедія, 1992. – 544 с.
2. Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания. – М.: Экономика, 1982. – 720 с.
3. Скурихин И. М. Химический состав российских пищевых продуктов / И. М. Скурихин, В. А. Тутельян. – М.: Дели принт, 2002.
4. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія / М. І. Пересічний, М. Ф. Кравченко, Д. В. Федорова та ін. / за ред. М. І. Пересічного – К.: Київ. над. торг.-екон ун-т, 2008. – 718 с.
5. URL: <https://www.harbuzz.info/malina> URL:
6. URL: <http://fruit.org.ua/index.php/publikacii>

ЯБЛУКА: ТОВАРОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА, ХВОРОБИ ТА ПОШКОДЖЕННЯ

Гнатюк А., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
спеціалізація «Товарознавство та комерційна діяльність»

Наук. кер. – Хотинь Л. В.

У статті здійснено класифікацію яблук за різними ознакам та ознайомлення з товарним асортиментом яблук відповідно класифікації. Розкрито визначальні показники якості плодової продукції. Також розглянуто хвороби, пошкодження та норми якості насіннячкових плодів. Запропоновані заходи запобігання захворювання яблук.

The article classifies apples according to various characteristics and acquaintance with the product range of apples according to the classification. Defining indicators of quality of fruit products are revealed. Diseases, injuries and quality norms of sunflower fruits are also considered. Proposed measures to prevent apple disease.

Постановка проблеми. Свіжі плоди належать до найважливіших продовольчих ресурсів, оскільки є одними з основних постачальників для організму людини природних вітамінів, цукрів, органічних кислот, харчових волокон, мінеральних та інших цінних речовин, що забезпечують повноцінне харчування й розвиток. Завдяки збалансованому співвідношенню різноманітних речовин їх також використовують у лікувальному харчуванні [3, с. 359].

Яблука – це плід дерева яблуні, солодкий та соковитий, багатий на корисні мікроелементи та вітаміни, що містяться не лише в м'якоті, а й у шкірці. В їжу вживаються в свіжому, печеному, квашеному, карамелізованому вигляді. Є сировиною в кулінарії. Застосовуються у виробництві джемів, повидла, безалкогольних та алкогольних напоїв. Також соків, мармеладу, пастили, компотів, мочених і сушених яблук, дитячого харчування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливостям товарознавчої класифікації та товарної характеристики яблук приділяється значна увага, про що, зокрема, свідчить аналіз наступних публікацій. Різні аспекти даної проблеми розглянуті в роботах таких науковців, як: Бровко О. Г., Булгакова О. В., Вербій В. П., Задорожний І. М., Колтунов В. А., Кутліна І. Ю, Осика В. А., Пономарьов П. Х., Ясинська Н. С. та ін.

Метою статті є ознайомлення з класифікацією, товарним асортиментом та хворобами яблук. Для досягнення даної мети передбачено вирішення таких завдань:

- здійснити класифікацію яблук по різним ознакам;
- ознайомитися з товарним асортиментом яблук відповідно класифікації;
- розкрити визначальні показники якості плодової продукції;
- розглянути хвороби та пошкодження насіннячкових плодів;
- визначити сільськогосподарських шкідників яблук;
- запропонувати заходи запобігання захворювання плодів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Яблуні складають від 53 до 79% всіх плодових насаджень та займають основне місце в плодовому асортименті. Пізньозимові сорти яблук становлять 80-85%, осінні – 10-15%, літні – 15%. Вони добре зберігаються, транспортуються, мають гарні органолептичні властивості.

Плоди можуть мати круглясту, плескату, циліндричну, конічну, яйцеподібну форми. Зустрічаються плоди перехідних форм, наприклад круглясто-конічної, видовжено-циліндричної, круглясто-грушевидної.

Шкірочка захищає плід від механічних пошкоджень, ураження мікроорганізмами; регулює випаровування води з плодів. За забарвленням вона буває одно- і двокольоровою. Однокольорові плоди мають одне забарвлення, основне – жовте, яскраво-зелене; двокольорові – основне і покривне.

За характером поверхні шкірочка буває гладенькою (з гарним восковим нальотом) або шорсткою (з наявністю опробковілої тканини і слабким восковим нальотом), за товщиною – тонка, середня, товста.

М'якоть включає зовнішню і внутрішню (гніздо насіннєве) частини, які відрізняються будовою клітин. М'якоть за консистенцією буває велико- і дрібнозернистою, грубою, ніжною, дуже соковитою, сухою, а за забарвленням – білою, жовтою, зеленувато-білою, рожевою.

Яблука містять: води – 83-86%, цукрів – 8-15, органічних кислот – 0,2-1,7, пектинових речовин – 0,5-1,2, мінеральних речовин – 0,3-0,5 (калію, кальцію, марганцю, заліза, фосфору, магнію та інші), азотистих речовин – 0,2-0,6, дубильних речовин – 0,02-0,07%, вітаміну С – 4,2-21,1 мг/100 г, а також вітаміни В₁, В₂, В₆, РР, Е, каротин [1, с. 573].

Вважається, що «батьківщиною» яблуні є передгір'я Алатау Казахстану.

Найбільше розповсюдження отримала яблуня домашня. Сьогодні існує безліч сортів цього виду яблуні, що ростуть в різних кліматичних умовах. Сорти яблук поділяють за вмістом цукрів, твердістю, придатність до зберігання тощо. За швидкістю визрівання сорти поділяються на:

- 1) літні (Мелба (Лазурне), Білий налив, Донешта, Золота китайка, Московська грушовка);
- 2) осінні (Алма, Жигулівське, Антонівка, Слава переможцям, Орловське смугасте, Апорт, Безсім'янка нова, Боровинка, Волзька красуня, Аніс алий);
- 3) зимові (Богатир, Квітневе, Лобо, Пепін шафранний, Пам'ять Мічуріна, Голд, Беркутовське, Лісостепове, Россошанське смугасте, Ренет золотий Курський, Ренет Симиренка, Кортланд, Сінап північний, Амарілл, Антонівка звичайна, Аніс новий, Башкирській красень, Бабушкіно).

Найбільш комерційні сорти яблук:

1. Джонатан – пізній зимовий сорт. Плоди середнього розміру 100-120 г. Добре лежать тільки у сховищах-холодильниках. Місце походження – США. М'якість зеленувато-біла, при визріванні – кремова, солодко-кисла, ароматна, дуже соковита, щільна, відмінного десертного смаку.
2. Голден делішес – сорт американського походження, відібраний 1890 року у Східній Вірджинії А. Х. Моллінгсом із сіянців невідомого походження. Плоди вагою 110-120 г, золотаво-жовті.
3. Гренні Сміт – плоди дуже красиві, великі, вагою до 190 г. М'якоть зеленувата, дуже щільна, середньої соковитості, кисло-солодка. Місце походження – Австралія. Зелене, дуже кисле, хрустке, соковите, з перемінним смаком яблуко.
4. Фуджі – яблука зимового сорту. Місце походження – Японія. Сорт має округлі форми, червоно-малинового кольору [1, с. 575].

До визначальних показників якості плодової продукції відносять наступні.

Зовнішній вигляд – це комплексний показник, який характеризує: колір, форму, стан поверхні, цілісність і свіжість плодів і овочів.

Колір – один із важливих показників якості плодів, який впливає на їх споживчі властивості, збереженість, ступінь їх стиглості. Відхилення від номінального значення показника «колір» слугує ознакою пошкодження плодів і овочів механічно, сільськогосподарськими шкідниками, фізіологічними та мікробіологічними захворюваннями.

Форма – показник, який передбачає відповідність еталону природного сорту. Для плодів оговорюється відсутність повторної форми.

Стан поверхні – характеризується сухістю і чистотою, що створює несприятливі умови для розвитку патогенних мікроорганізмів.

Свіжість – один із найбільш значущих показників якості плодів і овочів. Вона обумовлена вмістом вологи.

Механічні пошкодження погіршують зовнішній вигляд плодів і овочів, збільшують кількість відходів під час зберігання, знижують їх природну стійкість проти мікроорганізмів [2, с. 26].

На формування властивостей і харчової цінності фруктів та овочів впливають біологічні особливості кожного виду помологічного, ботанічного сорту. Кожний з них має тільки йому властивий хімічний склад, зовнішній вигляд і структурно-механічні властивості. Але і ці показники неоднакові на різних ступенях стиглості плодів одного виду і сорту. Дуже важливо не допустити перестигання фруктів і овочів, бо вони втрачають поживні речовини, смакові, товарні властивості і здатність до тривалого зберігання.

Передчасне знімання яблук призведе до недобору врожаю, тому що ріст плодів продовжується протягом всього періоду дозрівання їх на дереві. Зняті плоди не встигли накопичити необхідну кількість органічних речовин, що не сприятиме їх зберіганню. Вони залишаються жорсткими, несмачними, погано забарвленими, чутливими до механічних пошкоджень, дуже швидко в'януть, стають бурими, втрачають лежкість, загнивають.

Збирання фруктів в оптимальній знімальній стиглості може забезпечити приріст врожаю яблук на 11-22%, груш – до 25-38% залежно від особливостей помологічного сорту. Знімальна стиглість, наприклад, яблук, груш настає за досягнення нормального розміру і маси, властивих кожному помологічному сорту, набутті характерного основного і покривного забарвлення, накопиченні достатньої кількості харчових речовин. Такі фрукти стійкі до механічних пошкоджень під час знімання, пакування і транспортування, краще зберігають високі товарні і смакові якості. Для кожного помологічного сорту яблук, груш характерний певний ступінь знімальної стиглості. Якщо плоди зняти з дерева пізніше на 7-9 діб після її початку, то під час зберігання вони швидко перестигають, втрачають смак, вражаються фізіологічними захворюваннями, а згодом загнивають.

Строк дозрівання фруктів зумовлює тривалість їх зберігання. Чим довше достигають фрукти під час зберігання, тим тривалість їх зберігання більша.

Хімічний склад, а відтак харчова цінність, смакові та інші властивості фруктів і овочів залежать не тільки від біологічних властивостей виду, сорту фруктів і овочів, стану стиглості, а й від географічної, природно-кліматичної зон їх вирощування, агротехнічних засобів і екології навколишнього середовища.

Підвищена вологість ґрунтів і повітря, зменшення сонячного опромінювання (інсоляція) призводять звичайно до зниження вмісту в фруктах і овочах цукрів, інших речовин і збільшення кількості органічних кислот, вологи. Шкірочка таких фруктів не набуває відповідного забарвлення, вони менш стійкі до дії мікроорганізмів, механічних пошкоджень, тому погано зберігаються. Це може призвести до значних втрат продукції і збитковості зберігання [5, с. 72].

Насіннячкові плоди уражаються мікробіальними (грибними, бактеріальними) і фізіологічними захворюваннями. До мікробіальних захворювань відносять такі грибні захворювання: плодову гниль, паршу, сажовий гриб.

Плодова гниль – хвороба, при якій плід (або його частина) стає коричневим, на поверхні утворюються сірувато-бурі або сірувато-жовті подушечки, розміщені концентричними колами. М'якоть

плодів стає розм'якшеною, темно-коричневого кольору. Плодова гниль має різновиди: гірка плодова гниль, сіра, чорна, серцевинна. Вона швидко поширюється на здорові плоди, особливо на механічно пошкоджені.

Парша – це хвороба грибного походження на шкірочці утворюються невеликі сухі, найчастіше сірі плями, або цятки, в м'якоть вони не проникають. При сильній поразці плід набуває потворну форму або тріскається. Плоди передчасно в'януть. Здоровим плодам парша не передається.

Сажистий гриб уражає тільки поверхню плодів і здоровим плодам не передається. Шкірочка покривається чорними, бурувато-темними плямами. Хвороба особливо швидко розвивається в дощову погоду і в районах з підвищеною вологістю повітря.

Діючими стандартами в партії яблук і груш парша допускається з обмеженням її загальної площі. Плодова гниль і сажистий гриб не допускаються.

До фізіологічних захворювань відносять: побуріння шкірочки (загар), побуріння м'якоті, підкіркова плямистість, спухання плоду, скловидність плодів, зів'янення плодів, підморожування та ін. Вони виникають внаслідок недотримання умов зберігання, транспортування.

Побуріння м'якоті виникає у плодах яблук і груш у вигляді темно-коричневих, бурих ділянок, розміщених у різних частинах м'якоті. Плоди мають неприємний смак і непридатні для споживання.

Побуріння шкірочки (загар) виникає в наслідок порушення газових і температурних режимів зберігання, особливо при різких коливаннях температур. На шкірочці і в м'якоті виникають темно-коричневі плями.

Спухання плоду – м'якоть борошніста, сухувата шкірочка плодів, часто розривається і вони можуть уражатись мікроорганізмами.

Скловидність плодів – у різних місцях м'якоті утворюються скловидні прозорі тверді ділянки, весь плід стає твердим і важким.

Зів'янення плодів – плоди зморщуються з втратою великої кількості води. Воно спостерігається під час зберігання при відносній вологості повітря нижче за оптимальну, а також при підвищених температурах.

Підморожування плодів може відбуватися в саду від заморозків або у сховищах внаслідок впливу температур, нижчих за точку їхнього замерзання. Плоди стають скловидними. При розморожуванні вони буріють, солодшають і стають водянистими. При повільному розморожуванні плоди, як правило, набувають нормального вигляду.

Механічні пошкодження – удари, натиски, проколи шкірки і м'якоті. Ці пошкодження знижують товарні якості плодів. Вони виникають під час збирання, сортування, пакування, транспортування і зберігання. Нормуються стандартами.

Метеорологічні пошкодження – опіки і градобійни. Опіки з'являються від інтенсивного сонячного випромінювання. На плодах утворюються темно-коричневі плями, які після збирання розтріскуються. До появи розтріскування плоди необхідно негайно реалізувати. Градобійни виникають після удару плодів градом, при цьому на них утворюються вдавлені забиті місця зеленуватого забарвлення. Градобійни і опіки псують товарний вигляд плодів, зменшують їхню здатність до зберігання. Нормуються стандартами.

Пошкодження хімічними речовинами – білі плями «сітка», тріщини внаслідок обробки дерев пестицидами, сполуками міді, а також забруднення нітратами, солями важких металів. Їх вміст нормується [5, с. 78].

Серед сільськогосподарських шкідників, що вражають плоди, є яблунева плодожерка, садовий довгоносик, щитовка. Гусениця яблуневої плодожерки є найпоширенішим шкідником. Метелик відкладає яєчка, з них розвивається гусінь, яка проникає через шкірочку в м'якоть плоду і виїдає насіння. Такі плоди опадають. Нормується стандартами. Садовий довгоносик – це маленький жук, який пожирає плід на дереві. Пошкоджені місця шкірочки мають вигляд дрібних плям коричневого кольору, які в м'якоть не проникають. Щитовка – це гусінь, яка присмоктується до шкірочки і живиться соком плоду. Зверху цей шкідник прикривається щитком (звідси назва – щитовка). Місця проколу шкірочки мають вид невеликих круглястих плям коричнево-сірого кольору завдовжки 3-4 мм. У партіях продукції допускаються плоди із незначними зарубцьованими пошкодженнями.

Заходами запобігання захворювання яблук є висока агротехніка, відбір стійких до хвороб сортів, дотримання правил товарної обробки і режимів зберігання, використання полімерної і інших видів упаковки, своєчасне відбраковування пошкоджених плодів і ін. [4, с. 95].

Висновки. Отже, яблука – найпоширеніший вид плодів в нашій країні, які займають основне місце в плодovому сортаменті, причому пізньозимові сорти яблук становлять більшу частину. Вони добре зберігаються (зимові сорти до нового врожаю), транспортуються, мають гарні органолептичні властивості. Забарвлення шкірочки, стан поверхні, форма, маса плоду, будова м'якоті плодоніжки, чашечки, воронки – характерні ознаки помологічних сортів яблук та інших насіннячкових плодів. Товарний ґатунок яблук визначають за показниками: зовнішній вигляд (форма, забарвлення, наявність плодоніжки), розмір плодів у найбільшому діаметрі, стиглість, наявність механічних, метеорологічних пошкоджень (нормуються у місцях заготівлі), пошкоджень сільськогосподарськими шкідниками, мікробіальних і фізіологічних захворювань.

Список використаних джерел:

1. Бровко О. Г. Товарознавство. Продовольчі товари: навчальний посібник / О. Г. Бровко, О. В. Булгакова. – К. : Кондор, 2010. – 730 с.
2. Вербій В. П. Товарознавство продовольчих товарів. Товарознавство плодоовочевих товарів та грибів: опорний конспект лекцій / В. П. Вербій, І. Ю. Кутліна, В. А. Осика, Н. С. Ясинська. – К. : КНТЕУ, 2002. – 74 с.
3. Інфраструктура товарного ринку. Продовольчі товари: підручник / за ред. проф. О. О. Шубіна. Київ : Знання, 2009. С. 564.

4. Колтунов В. А. Технологія зберігання продовольчих товарів: опорний конспект лекцій / В. А. Колтунов. – К. : КНТЕУ, 2001. – 147 с.

5. Сирохман І. В. Товарознавство продовольчих товарів: підручник. / І. В. Сирохман, І. М. Задорожний, П. Х. Пономарьов. Київ : Лібра, 2000. С. 368.

ТЕХНОЛОГІЯ СОЛОДКИХ СТРАВ НА ОСНОВІ КОНЦЕНТРАТУ СКОЛОТИН

Готинчан Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

Розроблена рецептура лимонного мусу на основі концентрату сколотин. Проведено дослідження хімічних властивостей сколотин, їх вплив на органолептичні та фізико-хімічні характеристики готової страви. Доведена доцільність використання сколотин у технології лимонного мусу, побудовано модель якості готової страви.

A recipe for lemon mousse based on buttermilk concentrate has been developed. A study of the chemical properties of buttermilk, their effect on the organoleptic and physicochemical characteristics of the finished dish. The expediency of using buttermilk in the technology of lemon mousse is proved. The model of quality of dish is constructed.

Актуальними задачами перед провідними країнами світу є не лише забезпечення населення продуктами харчування, але і задоволення потреб у життєво важливих речовинах, які забезпечать здоров'я людини. До числа таких важливих речовин належать не тільки вітаміни, макро- та мікроелементи, а також інші біологічно активні речовини на основі тваринної сировини [4].

Згідно аналізу досліджень, солодкі страви користуються все більшим попитом у сучасного споживача, за рахунок їх смакових якостей, ніжньої консистенції і привабливому зовнішньому вигляду. Але у цей же час солодкі страви містять багато цукру, – мало білків та біологічно активних речовин. Серед солодких страв популярними є фруктові муси. Мус – це солодка страва, приготовлена на основі фруктового або ягідного соку, шоколаду, кави, какао або іншої сировини з додаванням желатину, агар-агару та цукру.

Технологія приготування мусів мінялася протягом часу, що зв'язано з підвищенням їх біологічної цінності та технологічних характеристик.

На сьогоднішній час муси користуються неабиякою популярністю у закладах ресторанного господарства. Мус є низькокалорійною стравою, що містить у своєму складі фрукти, ягоди та інше. З цією метою розробка і оцінка якості мусів є актуальною задачею для їх перспективного застосування у спеціальному та раціональному харчуванні.

Для підвищення тваринного білку та біологічної цінності у солодкій страві, ми вирішили дослідити технологію приготування мусу на основі тваринної сировини – сколотин.

Сколотини – біологічно активний знежирений продукт, одержуваний як залишок після збивання вершкового масла або у результаті додавання у нежирне молоко спеціальних штамів бактерій, що перетворюють природні цукри субстрату в молочну кислоту [3].

Об'єкт дослідження – технологія солодких страв – «Лимонного мусу» на основі сколотин.

Предмет дослідження – «Лимонний мус», сколотини, «Лимонний мус» на основі сколотин.

Молочні сколотини містять високу харчову та біологічну цінність – протеїни і мінерали. Сколотини містять молочний цукор (до 5 %), білки (3,5 %), жири (не більше 0,5 %), органічні кислоти (в основному молочну кислоту), мінеральні речовини (Калій, Магній, Фосфор, Кальцій, Натрій, Ферум), вітаміни (В, Е, А, РР, біотин, холін) і фосфатиди, включаючи значну кількість лецитину, регулюючого ліпідний обмін в організмі. Енергетична цінність сколотин становить всього лише близько 40 ккал у 100 г, при цьому їх біологічне значення дуже високе: багато білка, трохи жиру, вітаміни, мікроелементи та фосфоліпіди роблять продукт важливим елементом збалансованого харчування.

Першочергове значення у нормалізації жирового і холестеринового обміну відіграють фосфоліпіди сколотин, які надають протиатеросклерозну дію і покращують стан при серцево-судинних захворюваннях. Лецитин бере участь у синтезі складних фосфоровмісних комплексів, зокрема нуклеїнових структур в ядрі клітин різних тканин і органів людини. Саме у сколотин лецитин знаходиться в найбільш активній, пов'язаній з білком формі, тому вона може бути рекомендована для повсякденного харчування літнім людям, вагітним жінкам і дітям. Холін сколотин благотворно впливає на стан центральної нервової системи і печінки, тому продукт корисний при їх захворюваннях [2].

Сколотини добре переносяться людьми з алергічними реакціями на молоко внаслідок мінімальної концентрації в ній казеїну і високого вмісту молочної кислоти.

Характеристику хімічного складу сколотин наведено в табл.1.

Таблиця 1

Хімічний склад сколотин на 100 г продукту

Найменування показника	Концентрат сколотин
Білки, г	3,3
Жири, г	1,0
Вуглеводи, г	4,7
Волога, г	90
Зольність,	0,7
Мінеральні речовини, мг	
Калій (К), мг	50
Кальцій (С), мг	120

Магній (Mg), мг	18
Фосфор (Ph), мг	88
Ферум (Fe), мг	0,1
Купрум (Cu), мкг	17
Вітаміни, мкг, мг	
Ретинол (A), мкг	10
Тіамін (B ₁), мг	0,03
Рибофлавін (B ₂), мг	0,15
Холін (B ₄), мг	46,6
Фолієва кислота (B ₉), мкг	3
Нікотинова кислота (PP), мг	1
Біотин (H), мкг	3,7
Енергетична цінність, ккал	41

Виходячи з даних таблиці 1, можемо зробити висновок, що використання сколотин у технології лимонного мусу, дозволить збагатити солодку страву тваринними білками, Калієм, Кальцієм, Фосфором, вітамінами A, B₄, B₉, H та розширить асортимент солодких страв.

Для дослідження було обрано солодку страву – «Лимонний мус» згідно збірника рецептур страв та кулінарних виробів [1].

Наступним етапом дослідження було визначення концентрації сколотин у солодкій stravі. У таблиці 2 наведено рецептурні компоненти страви «Лимонного мусу», де змінювали частину води на сколотини. Концентрат сколотин додавали у співвідношенні 20 : 80, 10 : 90, 100 замість води.

Таблиця 2

Рецептурні компоненти солодкої страви «Лимонний мус» на основі сколотин

Найменування сировина	Контроль	Дослід 1 20/80	Дослід 2 10/90	Дослід 3 100
Лимон	23,8	23,8	23,8	23,8
Цукор	30	30	30	30
Желатин	3,0	3,0	3,0	3,0
Вода	70	14	7	–
Сколоти́ни	–	56	63	70
Вихід	100	100	100	100

Розроблено технологічну схему солодкої страви «Лимонний мус» на основі сколотин (рис. 1).

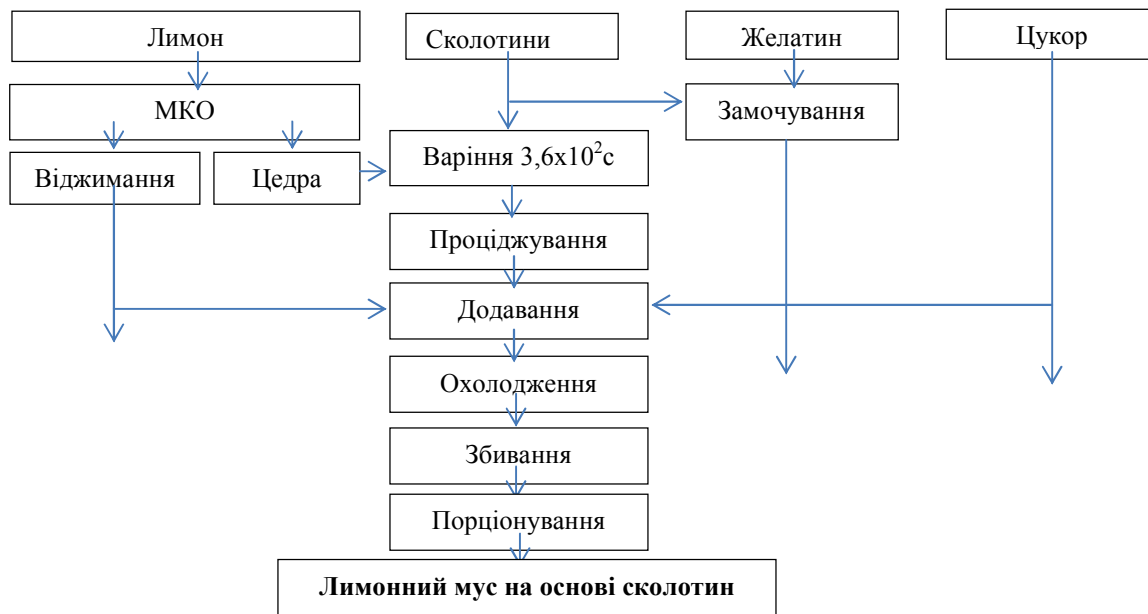

Рис.1. Технологічна схема приготування солодкої страви «Лимонний мус» на основі сколотин

Одним із важливих показників визначення якості «Лимонного мусу» є органолептичні показники, тому досліджували вплив добавки на зовнішній вигляд, колір, консистенцію, смак та запах (таблиця 3).

Аналізуючи таблицю 3 та показники органолептичної оцінки солодкої страви «Лимонного мусу» на основі сколотин, практично не відрізняється від контролю. Добавка незначно впливає на смак, характеризуючи готову страву кислуватим смаком. Так, як добавка практично не впливає на органолептичні показники, у технології приготування лимонного мусу воду замінимо сколотинами у 100 % співвідношенні.

Таблиця 3

Органолептична оцінка солодкої страви «Лимонний мус» на основі сколотин

Найменування показника	Зовнішній вигляд	Колір	Запах	Смак	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості				
	3	2	2	3	
Контроль	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 1	4,8	4,9	4,7	4,9	4,8
Дослід 2	4,8	4,7	4,8	4,6	4,7
Дослід 3	4.8	4.7	4.8	4.6	4.7

В таблиці 4 наведений хімічний склад солодкої страви «Лимонний мус» на основі сколотин.

Таблиця 4

Хімічний склад солодкої страви (на 100 г готової до споживання страви) [5]

Найменування показника	Контроль	Дослід	Різниця +/-
Білки, г	2,4	5,5	у 2,2 рази
Жири, г	0,03	0,7	у 23,3 рази
Вуглеводи, г	28,1	29,1	3,6 %
у т.ч. харчові волокна, г	0,6	0,6	–
Волога, %	68,5	65,2	- 4,8
Зольність, г	0,1	0,5	у 5 разів
Мінеральні речовини, мг			
Калій	38,1	72,1	у 1,9 разів
Магній	2,5	13,0	у 5,2 рази
Кальцій	16,5	96,5	у 5,8 разів
Купрум	50,9	60,7	19,2
Ферум	0,3	0,3	–
Вітаміни, мг			
Холін (В ₄), мг	0,5	31,5	у 63 рази
Фолієва кислота (В ₉), мкг	1,7	1,8	5,9
Аскорбінова кислота (С), мг	3,5	3,5	–
Токоферол (Е), мг	0,1	0,1	–
Нікотинова кислота (РР), мг	0,4	0,6	50
Біотин (Н), мкг	0,2	2,5	у 12,5 разів
Енергетична цінність, ккал	115	144,7	25,8

За рахунок заміни води на сколотини у солодкій страві «Лимонний мус» підвищується нутрієнтний склад, а саме: білків у 2,2 рази, жирів – 23,3 рази, зольність – 5 разів.

На основі проведених досліджень розроблено комплексний показник якості (табл. 5) та побудовано моделі якості досліджуваних солодких страв (рис. 2).

Таблиця 5

Комплексний показник якості досліджуваних солодких страв

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,3	2,4	5,5
Зольність, г	0,2	0,1	0,5
Кальцій, мг	0,1	16,5	96,5
Холін (В ₄), мкг	0,2	0,5	31,5
Біотин (Н), мкг	0,2	0,2	2,5
Разом	1,0		

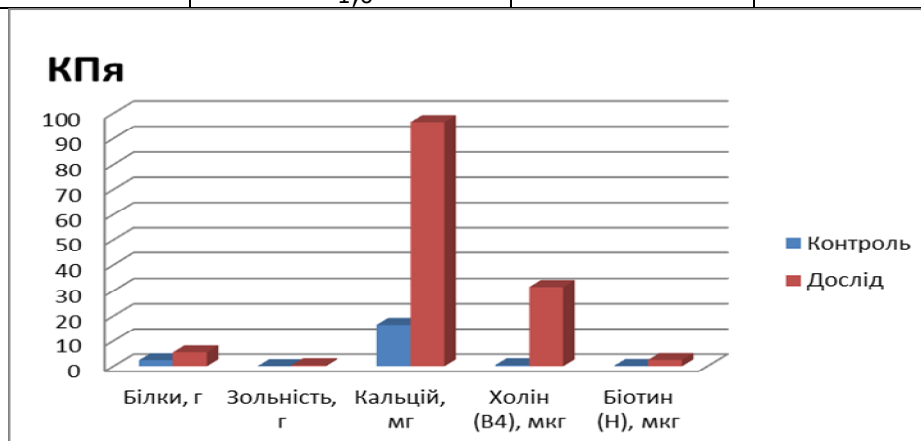

Рис. 2. Модель якості солодких страв «Лимонного мусу»

Таким чином, на підставі вищесказаного, можна зробити висновок, що додавання до солодкої страви «Лимонний мус» концентрату скотин значно підвищується у страві вміст білків, мінеральних речовин, вітамінів та може використовувати у дієтичному та спеціальному харчуванні.

Список використаних джерел:

1. Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий для предприятия общественного питания. – М. : Экономика, 1982. – 720 с.
2. Технологія десертів молочних з використанням карагінанів : дис. ... канд. техн. наук / Сабадош Ганна Олександрівна. – Х., 2010. – 154 с.
3. Технологія напівфабрикатів на основі скотин для виробництва збитої десертної продукції : дис. ...канд. техн. наук / Золотухіна Інна Василівна. – Х., 2006. – 157 с.
4. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія/ М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін.; за ред.. М.І. Пересічного. – К. : Київ. Нац.. торг. – екон. ун-т, 2008.
5. Химический состав российских пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И.М.Скурихина, В.А.Тутельяна. – М.: ДеЛи принт, 2002.

ТЕХНОЛОГІЯ СТРАВ З КУРЯТИНИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ОЛІЇ ГОРІХА МАКАДАМІЇ

Гуцуляк Т., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

У статті наведено результати дослідження технології страв з курятини із використанням олії горіха макадамії. Доведено доцільність використання олії горіха макадамії у досліджуваній страві за рахунок високої біологічної цінності. Досліджено хімічний склад олії горіха макадамії, органолептичні властивості досліджуваної страви, розраховано комплексний показник якості розроблених зразків та побудована модель якості.

The article presents the results of a study of the technology of chicken dishes using macadamia nut oil. The expediency of using macadamia nut oil in the studied dish due to its high biological value is proved. The chemical composition of macadamia nut oil, the organoleptic properties of the test dish were studied, a comprehensive quality indicator of developed samples was calculated, and a quality model was built.

Між організмом людини і зовнішнім середовищем здійснюються численні процеси передачі речовин і енергії. У цій взаємодії істотна роль належить харчуванню, що є найважливішим біологічним фактором життєзабезпечення людини, яка необхідна для росту і розвитку організму, забезпечення здоров'я, працездатності, творчої активності всіх вікових груп населення, профілактики передчасного старіння, попередження і лікування хвороб.

У процесі харчування організм отримує необхідні речовини (білки, жири, вуглеводи), вітаміни, мінеральні речовини, воду для здійснення процесів життєдіяльності. Це дозволяє йому рости, розвиватися і розмножуватися. За рахунок речовин, що надходять з їжею, в організмі людини здійснюються так звані пластичні процеси, пов'язані з побудовою клітин і клітинних утворень [1].

Включення у повсякденне харчування різноманітних продуктів дозволяє забезпечити організм людини всіма необхідними йому речовинами в оптимальних співвідношеннях. Краще засвоюються продукти тваринного походження, особливо білки.

М'ясо птиці відноситься до найбільш повноцінних і поширених продуктів харчування населення. Харчова та біологічна цінність м'яса птиці забезпечує багатий хімічний склад, особливо його білкова частина. Воно відрізняється високою засвоюваністю і поживністю. Легко піддається кулінарній обробці. Для підвищення та збереження поживних властивостей страв із м'яса птиці ми запропонували дослідити приготування страви із використанням технології *souse-vide* з додаванням олії горіха макадамії [2].

Горіх макадамії родом із Австралії та є одним із рідкісних горіхів. За зовнішнім виглядом він дуже схожий на фундук, має абсолютно круглу форму та товсту шкарлупу. Олію макадамії отримують шляхом холодного віджиму ядер горіхів. Колір олії – яскраво-жовтий, аромат горіховий. Калорійність олії макадамії складає близько 708 ккал на 100 г продукту. Хімічний склад олії включає в себе вітаміни : А, В₁, В₂, В₅, В₆, В₉, В₁₂, Е і РР; мінеральні речовини : Калій, Кальцій, Магній, Цинк, Селен, Купрум, Марганець, Ферум, Фосфор. Олія макадамії є сильним антиоксидантом. Вміст олії багатий такими поліненасиченими жирними кислотами, як олеїнова (55 %), пальмітолеїнова (20 %), пальмітинова (9 %) [5].

Метою роботи є обґрунтування та розроблення новітніх технологій страв з курятини із використанням олії горіха макадамії.

Об'єкт дослідження – технологія страв з курятини із використанням олії горіха макадамії.

Предмет дослідження – олія горіха макадамії, *souse-vide*, страви з курятини, страви з курятини із використанням олії горіха макадамії.

Хімічний склад олії макадамії наведено у таблиці 1.

Аналізуючи таблицю 1, можемо зробити висновок, що олія макадамії містить високий вміст поліненасичених жирних кислот, біологічно цінні речовини та підтверджує доцільність її використання при приготуванні страв з курятини.

Для збереження поживних речовин у страві з курятини при приготування будемо використовувати технологію *Souse-vide*. Це метод приготування їжі, при якому м'ясо або овочі поміщають в пластиковий пакет та викають повітря і повільно готують при порівняно низькій та контрольованій температурі. *Souse-vide* – одне з найважливіших удосконалень в сучасній кулінарії, яке, незважаючи на порівняльну складність обладнання, насправді спрощує процес приготування їжі.

Таблиця 1

Хімічний склад олії макадамії, % на 100 г продукту

Найменування показника	Олія горіха макадамії
Білки, %	9,2
Жири, %	74,6
Вуглеводи, %	10,0
Волога, %	3,0
Зольність, %	3,5
Мінеральні речовини	
Калій, мг	2500
Кальцій, мг	1000
Магній, мг	400
Купрум, мг	1000
Марганець, мг	2
Ферум, мг	18
Фосфор, мг	800
Вітаміни	
Ретинол, (А), мкг	900
Тіамін (В ₁), мг	1,5
Рибофлавін (В ₂), мг	1,8
Пантотенова кислота (В ₅), мг	5
Піридоксин (В ₆), мг	2
Фолієва кислота (В ₉), мкг	400
Ціанокобаламін (В ₁₂), мг	3
Токоферол (Е), мг	15
Нікотинова кислота (РР), мг	20
Енергетична цінність, ккал	748,2

Щоб визначити раціональну концентрацію добавки у страві, замість олії рослинної додаємо олію макадамії у кількості 50 %, 75 %, 100 %. Результати досліджень зведемо у таблицю 2.

Для визначення органолептичної оцінки готової страви, ми використовували 5-ти бальову шкалу інтенсивності, де 0 – дуже сильна інтенсивність; 1 – сильна інтенсивність; 2 – помірна інтенсивність; 3 – слабка інтенсивність; 4 – ознака ледь відчувається; 5 – ознака відсутня (табл. 3). Оцінювання страви проводили за такими показниками, як смак, запах, колір, зовнішній вигляд.

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції страви з курки із додаванням олії макадамії [3]

Найменування сировини	Контроль	Дослід 1 50 : 50	Дослід 2 25 : 75	Дослід 3 100
Курка	108	108	108	108
Горіх волоський	22	22	22	22
Масло вершкове	4	2	1	-
Олія макадамії	-	2	3	4
Цибуля ріпчаста	10	10	10	10
Борошно пшеничне вищого сорту	1	1	1	1
Яйця (жовток)	1	1	1	1
Часник	0,5	0,5	0,5	0,5
Спеції	1	1	1	1
Курячий бульйон	35	35	35	35
Соус	50	50	50	50
Вихід	100	100	100	100

Дегустацію проведено комісією в складі 10 фахівців: технологи, бренд-кухари закладів ресторанного господарства, кондитери, викладачі кафедри технології і організації ресторанного господарства.

Таблиця 3

Органолептична оцінка страви з курки із додаванням олії макадамії

Модельна композиція	Смак	Запах	Колір	Зовнішній вигляд	Загальна сенсорна оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості				
	2	2	2	2	
Контроль	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9
Дослід 1	5,0	4,9	4,8	4,9	4,9
Дослід 2	4,9	4,9	4,8	4,7	4,8
Дослід 3	4,7	4,7	4,8	4,6	4,7

Згідно результатів дослідження при додаванні до технології страви з курки олії макадамії, вона незначно впливає на органолептичні показники страви, середня оцінка яких по відношенню до традиційної страви різнилась у межах 0,1 балів. Тому, олію макадамії додаватимуть до страви з курятини у кількості 75 % від загальної маси вершкового масла.

Технологія приготування «Курки із додаванням олії макадамії» складається з наступних етапів [3]:

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

I етап. Підготовка сировини до виробництва. Тушку курки доочищують та розрізають на порційні шматочки. Овочі очищують, доочищують та промивають під проточною водою. Горіхи волоські подрібнюють. Масло вершкове зачищають, розрізають на шматочки. Борошно пшеничне вищого сорту просіюють. *II етап. Приготування курки.* Порційні шматочки курки вакуумують та поміщають у Souse-vide до готовності. *III етап. Приготування соусу.* Цибулю ріпчасту нарізають на кубики розміром 5 мм, пасерують на вершковому маслі та олії макадамії, додають борошно пшеничне вищого сорту та курячий бульйон, поступово додають подрібнені горіхи, часник та спеції, проварюють протягом 5 хв. Розтерті яєчні жовтки поступово вводять до соусу помірно помішуючи. *IV етап. Приготування страви.* Готову курку заливають соусом та охолоджують.

У процесі технологічних розробок з урахуванням органолептичної оцінки, розроблено технологію «Курки із додаванням олії макадамії» (рис. 1).

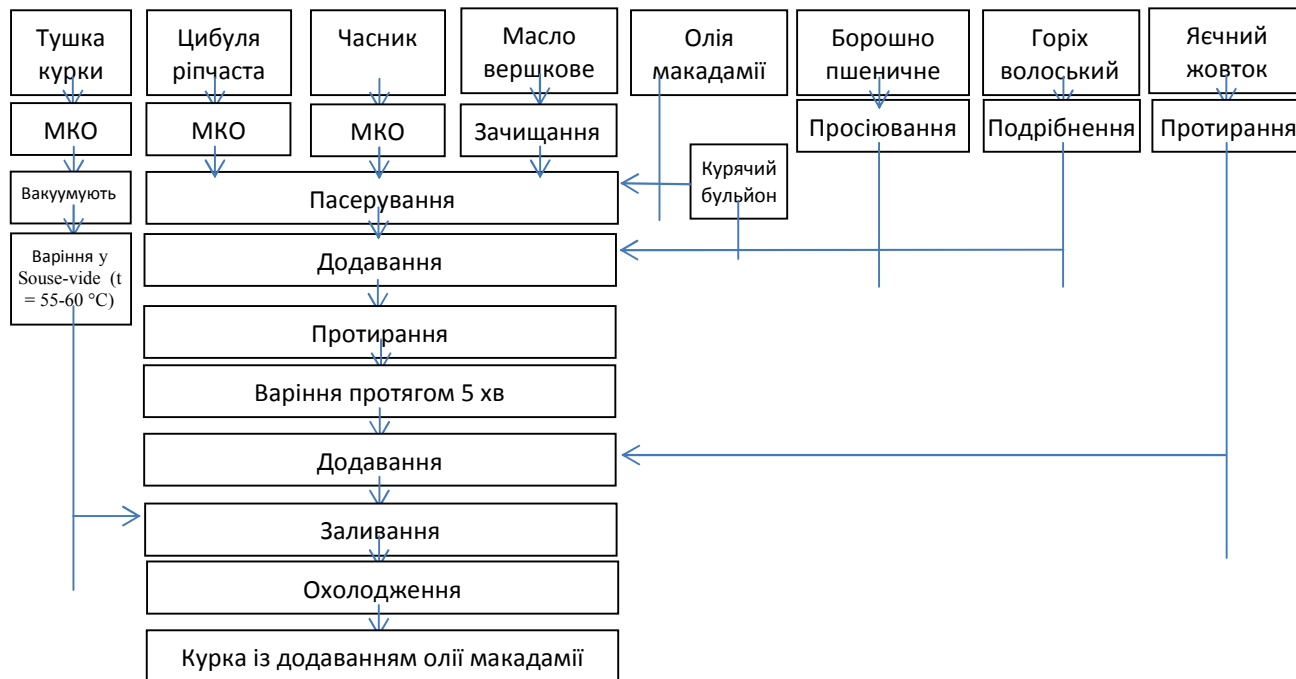

Рис. 1. Технологічна схема приготування «Курки із олією макадамії»

Визначення вмісту основних харчових нутрієнтів досліджуваних страв наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків [4]

Найменування показника	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-
Білки, г	5,5	5,6	1,8
Жири, г	7,1	7,1	-
Вуглеводи, г	9,6	10,0	4,2
у т. ч. харчові волокна, г	1,4	1,4	-
Волога, г	74	74	-
Зольність, г	1,8	2,0	11,1
Кальцій, мг	27	35	29,6
Калій, мг	337	362	7,4
Магній, мг	25	33	32
Купрум, мг	24	42	75
Марганець, мг	14	15	7,1
Ферум, мг	0,9	2,5	у 2,7 рази
Фосфор, мкг	19	34	78,9
Ретинол (А), мкг	388	405	4,4
Тіамін (В ₁), мг	0,06	0,1	у 1,6 рази
Рибофлавін (В ₂), мг	0,01	0,1	у 10 разів
Пантотенова кислота, (В ₅), мг	0,01	0,2	у 20 разів
Піридоксин (В ₆), мг	0,01	0,1	у 10 разів
Фолієва кислота (В ₉), мкг	1,0	20	у 20 разів
Ціанокобаламін, (В ₁₂) мг	0,01	0,1	у 10 разів
Токоферол (Е), мг	0,8	2,0	у 2,5 рази
Нікотинова кислота (РР), мг	3,7	6,0	у 1,6 рази
Енергетична цінність, ккал	124,3	126,3	1,6

При дослідженні хімічного складу страв з курки, збільшується кількість мінеральних речовин : Кальцію на 29,6 %, Калію – 7,4 %, Магнію 32 %, Купруму – 75 %, Марганцю – 7,1 %, Феруму – 2,7 рази; вітамінів – А на 4,4 %, В₁ у 1,6 рази, В₂ у 10 разів, В₅ у 20 разів, В₆ у 10 разів, В₉ у 20 разів, В₁₂ у 10 разів, Е у 2,5 рази, РР у 1,6 разів.

Оскільки, якість розроблених страв характеризується підвищенням вмістом біологічно активних речовин, визначаємо комплексний показник якості.

На підставі проведених досліджень розраховано комплексний показник якості (таб.5) та побудовано моделі якості контрольного та дослідного зразків (рис.2).

Таблиця 5

Комплексний показник якості контрольного та дослідного зразків страв з курки

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,3	5,5	5,6
Кальцій, мг	0,3	27	35
Магній, мг	0,2	25	33
Фосфор, мкг	0,1	19	34
Токоферол, мг	0,1	0,8	2,0
Разом	1,0		

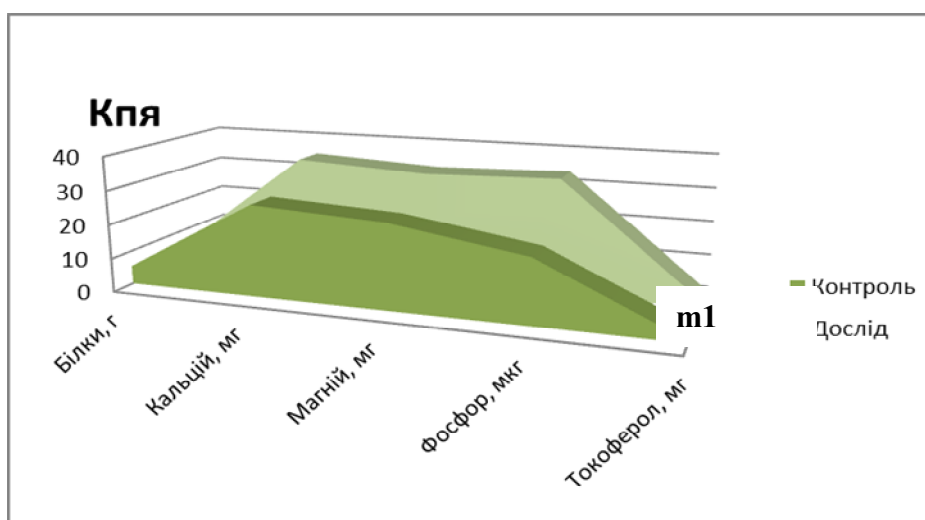

Рис. 2. Модель якості контрольного та дослідного зразків страв з курятини

Результати досліджень показали, що додавання олії макадамії у технології страв з курки покращує нутрієнтний склад страви, збагачуючи його вітамінами та мінеральними речовинами. Розроблена страва може використовувати у оздоровчому та дієтичному харчуванні і дає можливість розширити асортимент страв з курки підвищеної харчової цінності.

Список використаних джерел:

1. Основні принципи оздоровчого харчування. Вісник Львівського інституту економіки і туризму / Івашків Л.Я. Науковий журнал. 2009, № 4.
2. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія/ М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін.; за ред.. М.І. Пересічного. – К. : Київ. Нац.. торг.-екон. ун-т, 2008.
3. Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания. – М. : Экономика, 1982. – 720 с.
4. Химический состав российских пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И.М.Скурихина, В.А.Тутельяна. – М.: Дели принт, 2002.
5. URL: <http://www.zdorov-e.com.ua/shop/oil/maslo-orexa-makadamii/>

НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ ПІСОЧНОГО ПЕЧИВА ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Косташ К., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Паламарек К. В.

У статті наведено результати досліджень з створення технології пісочного печива з підвищеною харчовою цінністю за рахунок додавання гречаного борошна та борошна волоського горіху. Обґрунтовано і розроблено технологію композиційної борошняної суміші, досліджено хімічний склад та проаналізовано якість печива з підвищеною біологічною цінністю. На основі розрахунку комплексного показника якості побудовано модель якості розробленого виробу.

The article presents the results of research on the development of shortbread cookies with high nutritional value due to the addition of buckwheat and oatmeal. The technology of polycomposite flour mixture is substantiated and developed, the chemical composition is investigated and the quality of buckwheat-oatmeal cookies with increased biological value is analyzed. Based on the calculation of a comprehensive quality indicator, a model of the quality of the developed product is built.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Вступ. Пріоритетним розвитком кондитерської галузі є створення інноваційних технологій нового асортименту виробів з підвищеною харчовою цінністю.

Борошняні кондитерські вироби відносяться до висококалорійних харчових продуктів з підвищеним вмістом вуглеводів, жиру і низьким вмістом біологічно – активних компонентів [1]. Основною сировиною для печива є пшеничне борошно, яке характеризується невисоким вмістом білків не збалансованих за амінокислотним складом. Дефіцит у продуктах есенціальних нутрієнтів спричиняє поступовий розвиток обмінних порушень і хронічних захворювань в організмі людини.

На споживчому ринку України група пісочного печива користується підвищеним попитом завдяки різноманітній гамі органолептичних показників. Тому використання композиційних борошняних сумішей з додаванням нетрадиційних видів борошна дає змогу поліпшити хімічний склад та підвищити харчову цінність виробів.

Удосконаленню технології борошняних кондитерських виробів присвячені наукові роботи таких вчених як Пересічна С., Плутенко Я., Шестопалова Н., Машир Н., Шатнюк Л., Дорохович А., Калакура М., Костюк В., Мостової Л. та ін. Незважаючи на це, актуальним залишається розробка виробів, у рецептурі яких передбачені добавки з високими функціонально-технологічними властивостями, що дає змогу знизити енергетичну цінність, вміст легкозасвоюваних вуглеводів, поліпшити харчову та біологічну цінність.

Мета досліджень – розроблення технологій борошняних кондитерських виробів з покращеною поживною цінністю.

Об'єкт дослідження - технологія пісочного печива з композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху.

Предмет дослідження: пісочне печиво, борошно гречане, борошно волоського горіху. За контрольний зразок обрано традиційну рецептуру пісочного печива [2].

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Результати. Гречане борошно вважається джерелом білку, в якому містяться всі 8 незамінних амінокислот (лізин, триптофан і треонін), крім того воно багате калієм, фосфором, залізом, селеном, цинком, магнієм, вітамінами групи В та вітаміном Е [3]. Застосовувати гречане борошно можна для приготування страв при дієтичному харчуванні, ожирінні, діабеті, для профілактики атеросклерозу та поліпшення обміну речовин, при важких фізичних та розумових навантаженнях.

Борошно волоського горіха – це природний концентрат цінних поживних речовин: лецитин (70%), жири (5-10%), ПНЖК (омега-3, омега-6), вітаміни (А, Д, Е, К), вуглеводи, органічні солі, мінеральні речовини (Fe, P, Ca, S, Co, Zn, Se), незамінні амінокислоти, клітковина (рослинні волокна) – 12% [4].

Основний склад борошна волоського горіха становить лецитин (70%) — одна із найцінніших для організму людини речовин. Лецитин необхідний для оновлення пошкоджених клітин, також він працює як транспортний засіб доставки до клітин поживних речовин. Завдяки своєму складу борошно волоського горіха воно корисно дітям, людям похилого віку, вагітним жінкам і годуючим матерям [5].

За рецептурним складом загальна кількість борошна у традиційній технології пісочного печива становить 70 г. У зв'язку із цим розроблено борошняну композиційну суміш із різними співвідношеннями борошна (табл. 1).

Таблиця 1

**Борошняні композиційні суміші,
у % відносно загальної маси борошна в пісочному тісті для печива**

Зразки	Рослинна сировини	Співвідношення, % відносно загальної маси борошна
Контроль	Борошно пшеничне	100
Борошняна композиційна суміш 1	Борошно пшеничне: борошно гречане:борошно волоського горіха	50:35:15
Борошняна композиційна суміш 2	Борошно пшеничне: борошно гречане:борошно волоського горіха	25:50:25
Борошняна композиційна суміш 3	Борошно гречане:борошно волоського горіха	75:25

Із метою визначення раціональної борошняної композиційної суміші, було проведено дослідження органолептичних показників пісочного печива (табл. 2) [6].

Таблиця 2

Органолептична оцінка пісочного печива з різними борошняними композиційними сумішами

Показники	Коефіцієнт вагомості	Печиво (контроль)	Печиво (дослід 1)	Печиво (дослід 2)	Печиво (дослід 3)
Смак	0,3	5,0	4,7	5,0	4,6
Колір	0,2	5,0	4,9	4,8	4,9
Запах	0,15	5,0	4,9	5,0	4,8
Консистенція	0,15	5,0	4,9	5,0	4,2
Зовнішній вигляд	0,2	5,0	4,8	5,0	4,3
Загальна оцінка	1	5,0	4,82	4,96	4,57

Харкові технології і товарознавство продовольчих товарів

За результатами органолептичних досліджень встановлено, що раціональним є співвідношення борошна пшеничного, гречаного та борошна волоського горіха у кількості 25:50:25; загальна оцінка дослідного зразка № 2 наближена до контрольного. При повній заміні борошна пшеничного форма виробів стає розпливчата та збільшується його крихкість.

У процесі технологічних розробок з урахуванням органолептичної оцінки, розроблено технологію пісочного печива із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху (рис. 1).

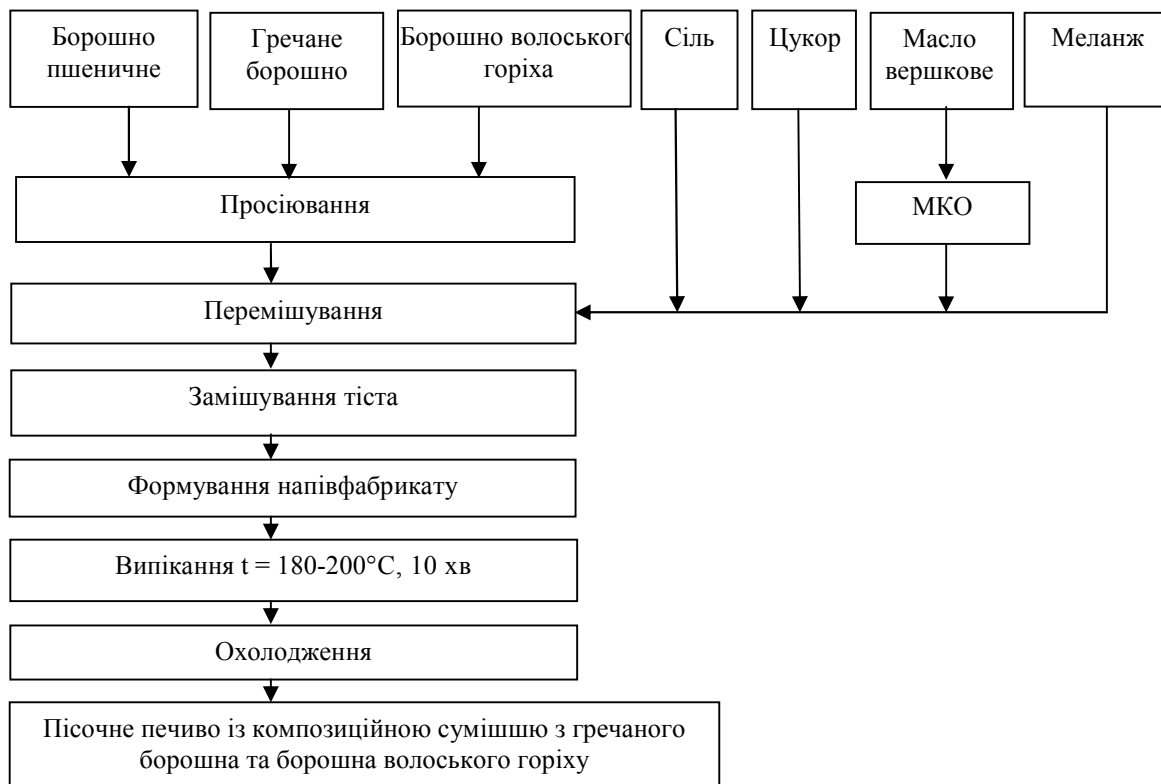

Рис. 1. Пісочне печиво із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху

Наступним етапом досліджень є визначення поживної цінності пісочне печиво із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху (табл. 3) [7].

Таблиця 3

Поживна цінність пісочного печива із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху (на 100 г)

Показники	Одиниці вимірювання	Контроль	Дослід	Різниця, од.	Різниця, %
Білки	г	7,62	13,93	6,31	82,85
Жири	г	36,47	38,02	1,55	4,25
Вуглеводи	г	22,99	58,28	35,30	153,54
Харчові волокна	г	4,63	9,63	5,00	108,11
Енергетична цінність	ккал	524,51	692,01	167,50	31,93
Мінеральні речовини					
Кальцій	мг	34,75	55,25	20,50	58,99
Калій	мг	164,70	290,20	125,50	76,20
Магній	мг	35,08	112,08	77,00	219,50
Фосфор	мг	125,56	294,06	168,50	134,20
Натрій	мг	15,32	20,82	5,50	35,90
Залізо	мг	1,27	3,30	2,03	159,84
Вітаміни					
Тіамін	мг	0,18	0,38	0,21	116,74
Рибофлавін	мг	0,08	0,18	0,10	132,98
Піридоксин	мг	0,25	0,54	0,29	114,31
Фолієва кислота	мкг	17,42	46,92	29,50	169,35
Ніацин	мг	2,95	6,02	3,08	104,31

Виходячи з даних табл. 3, можна зробити висновок, що в дослідному зразку, порівняно з контрольним, значно зріс вміст білків – на 82,85%, вміст вуглеводів – на 153,54%, харчових волокон – на 108,11%. Покращився мінеральний склад за рахунок збільшення вмісту кальцію – на 58,99%, магнію – на

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

219,5%, фосфору – на 134,2%, заліза – на 159,83. Помітно зросла кількість вітамінів: вміст тіаміну виріс – на 116,74%, рибофлавіну – на 132,98%, фолієвої кислоти – на 169,35% та ніацину – на 104,31%.

Визначено задоволення добової потреби у нутрієнтах розробленого пісочного печива із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху (табл. 4).

Таблиця 4

Задоволення добової потреби у нутрієнтах пісочного печива із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху

Показники	Одиниці вимірювання	Добова потреба	% задоволення контроль	% задоволення дослід
Білки	г	80	9,52	17,41
Жири	г	80	45,58	47,52
Вуглеводи	г	360	6,39	16,19
Харчові волокна	г	20	23,13	48,13
Енергетична цінність	ккал	1660	31,60	41,69
Мінеральні речовини				
Кальцій	мг	800	4,34	6,91
Калій	мг	3500	4,71	8,29
Магній	мг	400	8,77	28,02
Фосфор	мг	1000	12,56	29,41
Натрій	мг	1300	1,18	1,60
Залізо	мг	15	8,47	22,00
Вітаміни				
Тіамін	мг	1,5	11,71	25,37
Рибофлавін	мг	2	3,76	8,76
Піридоксин	мг	2	12,69	27,19
Фолієва кислота	мкг	200	8,71	23,46
Ніацин	мг	22	13,40	27,38

При споживанні 100 г розробленого пісочного печива із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху забезпечується задоволення добової потреби у: білку - на 17,41%, харчових волокнах - на 48,13%, магнії – на 28,02%, фосфорі – 29,41%, залізі – 22%, тіаміні – 25,37%, піридоксині – 27,19%, фолієвій кислоті – 23,46% та ніацині – 27,38%.

На основі даних хімічного складу контрольного та дослідного зразків пісочного печива будуємо модель якості. За основу беремо кількість білків, харчових волокон, фосфору, магнію та фолієвої кислоти (рис. 2).

Висновки. З метою підвищення харчової та біологічної цінності борошняних кондитерських виробів запропоновано використання гречаного борошна та борошна волоського горіху в технології виробництва пісочного печива. Розроблені рецептурні композиції з різною кількістю борошняно композиційної суміші, за органолептичною оцінкою найвищу оцінку отримав 2 дослід, який був узятий за основу приготування досліджуваного виробу.

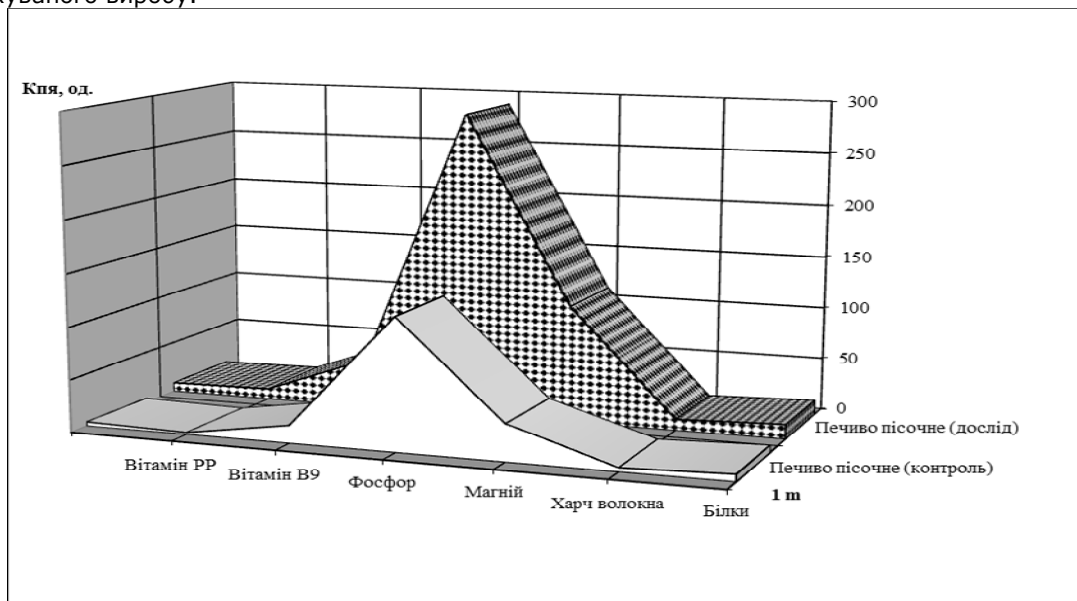

Рис. 2. Модель якості пісочного печива із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху

Розраховано хімічний склад пісочного печива, виявлено, що у розробленому виробі підвищився вміст: білків, мінеральних речовин (магнію, фосфору, заліза) та вітамінів (тіаміну, піридоксину та фолієвої кислоти). Соціальний ефект полягає у розширенні асортименту конкурентопридатних борошняних

кондитерських виробів. Отже, розроблене пісочне печиво із композиційною сумішшю з гречаного борошна та борошна волоського горіху можна рекомендувати всім верствам населення України в межах фізіологічних норм замість їх традиційних аналогів.

Список використаних джерел:

1. Повноцінне харчування: інноваційні аспекти технологій, енергоефективного виробництва, зберігання та маркетингу: кол. моногр. / ред. В. В. Євлаш, В. О. Потапова, Н. Л. Савицької. Х.: ХДУХТ, 2015. - 580 с.
2. Збірник рецептур борошняних кондитерських і здобних булочних виробів: навчально-практичний посібник / О.В.Павлов. - 2-е видання, доповнене - К.: ПрофКнига, 2019 - 340 с.
3. Запотоцька О.В. Використання харчових волокон при виробництві рисового корпусу для коекструзійних продуктів / Запотоцька О.В., Бур'ян А.І., Шаран А.В.// Харчові технології. - 2012. - №3. - С. 27-30.
4. Борошно горіху волоського [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://crafta.ua/products/490508-boroshno-gorihu-voloskogo-250-g>
5. Кравченко М. Ф. Інноваційні технології харчових виробництв: монографія / ред. В. А. Піддубний. Київ: Кондор-Видавництво, 2017. - 374 с.
6. Мазараки, А. А. Технологія харчових продуктів функціонального призначення [Текст]: монографія / А. А. Мазараки, М. І. Пересічний, М. Ф. Кравченко. - Київ: Видавництво Національного торговельно-економічного університету, 2012. - 1116 с.
7. Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов: справочник / Скурихин И.М., Тутельян В.А.// М.: Дели принт. - 2002. - 236 с.

ТЕХНОЛОГІЯ БОРОШНЯНИХ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ ІЗ НАСІННЯМ ЧІА

Костенюк О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

У статті розглянуто технологію борошняних кондитерських виробів з використанням насіння чіа. Досліджено харчову цінність насіння чіа та доведена доцільність його використання у технології борошняних кондитерських виробів, а саме мафінів. Розраховано комплексний показник якості розроблених зразків та побудовано модель якості.

The article discusses the technology of flour confectionery using chia seeds. The nutritional value of the chia family was investigated and the feasibility of its use in the technology of flour confectionery products, namely muffins, was proved. A comprehensive indicator of the quality of the developed samples is calculated and a quality model is built.

Сучасний ринок виробництва борошняних кондитерських виробів пропонує споживачам широкий асортимент продукції, які відрізняються своїм рецептурним складом, технологією виробництва і споживчими властивостями. Враховуючи те, що борошняні кондитерські вироби не є продуктами першої необхідності, вони користуються великою популярністю серед населення не залежно від вікових особливостей [2].

Основною сировиною для виготовлення борошняних кондитерських виробів є масло та цукор, що значно підвищують енергетичну цінність виробів, і не несуть значної біологічної цінності для організму людини. Цей фактор є одним із основних причин зниження імунітету організму, посилення розвитку багатьох захворювань і скорочення тривалості життя. У зв'язку з цим, є потреба у виготовленні борошняних кондитерських виробів спеціального призначення із заданими властивостями [1].

Сучасний асортимент вітчизняних кондитерських виробів стабільно розширюється та оновлюється за рахунок використання традиційних та нетрадиційних видів сировини, застосування різноманітних технологічних підходів, гармонійного поєднання вуглеводно-білкового і жирно кислотного складу, додавання вітамінно-мінеральних преміксів та інших цінних компонентів.

Серед борошняних кондитерських виробів широким асортиментом користуються мафіни, які мають підвищену поживну цінність, але зменшений нутрієнтний склад. Тому для підвищення харчової цінності мафінів, перспективною сировиною може бути насіння чіа.

Чіа – це іспанська шавлія, а насіння цієї рослини знайшли світову популярність завдяки своїм унікальним властивостям. Вони вважаються дуже корисними і можуть допомагати вгамовувати голод. Рослина росте на південноамериканській території, і стародавні цивілізації використовували, як у їжу так і в медичних цілях. Цілющі і корисні для здоров'я властивості насіння обумовлюються їх складом, який представлений клітковиною, ферумом, калієм, кальцієм, магнієм, тіаміном, рибофлавіном, вітамінами С і Е. Цей якісний склад робить насіння Чіа цінним продуктом, який при регулярному вживанні позитивно діє на організм людини. Серед його головних особливостей слід виділити такі: скорочення холестеринових накопичень, профілактика атеросклерозу, зміцнення серцевого м'яза і судин, сприятливо діє на нервову систему, нормалізує тиск, регулює цукор в крові, профілактика хвороби Альцгеймера, склерозу і епілепсії, допомагає в лікуванні депресії, виступає натуральним аналогом антибіотиків, зміцнює імунітет, профілактика простудних захворювань, нормалізує мікрофлору шлунково-кишкового тракту, активізує загоєння ран, допомагає зняти симптоми алергії, омолоджуючий ефект, відновлює гормональний баланс [5].

Метою роботи є обґрунтування та розроблення новітніх технологій борошняних кондитерських виробів з використанням насіння чіа.

Об'єкт дослідження – технологія борошняних кондитерських виробів з насінням чіа.

Предмет дослідження – насіння чіа, мафін, мафін з насінням чіа.

Насіння чіа має тривалий термін зберігання і досить приємний горіховий смак. Зазвичай воно буває білого, сірого, коричневого та чорного кольору зі своєрідним рельєфним малюнком. Незалежно від того, якого кольору насіння чіа, воно має однакові поживні властивості.

Хімічний склад насіння чіа наведено у таблиці 1, що свідчить про високий вміст поліненасичених жирних кислот, мінеральних речовин та вітамінів [5].

Таблиця 1

Хімічний склад насіння чіа, % на 100 г продукту

Найменування показника	Насіння чіа
Білки, %	24,2
Жири, %	40,2
Вуглеводи, %	26,9
у т. ч. харчові волокна, %	30,2
Волога, %	3,5
Зольність, %	4,8
Мінеральні речовини	
Кальцій, мг	456
Калій, мг	726
Магній, мг	449
Ферум, мг	9,8
Цинк, мкг	6,5
Марганець, мг	3,8
Фосфор, мг	919
Вітаміни	
Тіамін (В ₁), мг	0,6
Рибофлавін (В ₂), мг	0,2
Аскорбінова кислота (С), мг	1,6
Токоферол (Е), мг	0,5
Енергетична цінність, ккал	566,2

За результатами таблиці 1, можемо зробити висновок, що насіння чіа має високий вміст біологічно-активних речовин, а особливо рослинного білка, мінеральних речовин та підтверджує доцільність її використання при виготовленні борошняних кондитерських виробів.

Чіа до борошняних кондитерських виробів будуть додавати у вигляді насіння.

Для визначення раціональної концентрації добавки розроблені модельно-харчові композиції мафінів із додаванням насіння чіа у кількості 20 %, 40 %, 60 % (таблиця 2).

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції мафінів [3]

Найменування сировини	Контроль	Дослід 1 20 : 80	Дослід 2 40 : 60	Дослід 3 60 : 40
Борошно пшеничне вищого сорту	31,2	31,2	31,2	31,2
Цукор білий	23,4	23,4	23,4	23,4
Масло вершкове	23,4	18,7	14,1	9,4
Насіння чіа	–	4,6	9,3	14,0
Яйця курячі	18,7	18,7	18,7	18,7
Сіль	0,01	0,01	0,01	0,01
Вишня	23,4	23,4	23,4	23,4
Цукрова пудра	1,0	1,0	1,0	1,0
Амоній двовуглекислий	0,01	0,01	0,01	0,01
Вихід	100	100	100	100

Наступним етапом дослідження була оцінка органолептичних властивостей, сутність якої полягла у розкладанні таких показників мафінів, як зовнішній вигляд, вигляд в розломі, колір, запах, смак за 5-бальною шкалою інтенсивності, а саме : 0 – дуже сильна інтенсивність; 1 – сильна інтенсивність; 2 – помірна інтенсивність; 3 – слабка інтенсивність; 4 – ознака ледь відчувається; 5 – ознака відсутня; (табл.3).

Дегустацію проведено комісією в складі 10 фахівців: технологи, бренд-кухарі закладів ресторанного господарства, кондитери, викладачі кафедри технології і організації ресторанного господарства.

Таблиця 3

Органолептична оцінка мафінів

Модельна композиція	Смак	Запах	Колір	Вигляд в розломі	Зовнішній вигляд	Загальна сенсорна оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	2	2	2	2	2	
Контроль	5,0	5,0	5,0	4,9	4,9	4,9
Дослід 1	5,0	4,9	4,8	4,9	4,9	4,9
Дослід 2	4,9	4,9	4,8	4,8	4,7	4,8
Дослід 3	4,7	4,7	4,8	4,8	4,6	4,7

Як свідчать результати дослідження додавання до технології мафінів насіння чіа незначно впливає на органолептичні показники виробів, середня оцінка яких по відношенню до традиційного виробу різниться у межах 0,1 балів. Тому насіння чіа додаватимуть до борошняних кондитерських виробів у кількості 40 %.

Технологія виготовлення «Мафінів із насінням чіа» складається з наступних етапів [3]:

I етап. Підготовка сировини до виробництва. Борошно пшеничне вищого сорту, цукор білий, сіль,

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

амоній вуглекислий просіюють ($d = 1,4 \times 10^{-3}$ м). Масло вершкове зачищають, розрізають на шматочки.

II етап. Приготування напівфабрикату. Розм'якшене масло збити протягом ($\tau = 4,8 \times 10^2$ с), додати цукор і збивати протягом ($\tau = 3,6 \times 10^2$ с), поступово додаючи яйця. У збиту масу додати вишню, насіння чіа, борошно пшеничне вищого сорту, сіль, амоній двовуглекислий. Замісити тісто. Вологість тіста 23 – 25 %.

III етап. Формування напівфабрикату. Готове тісто розкласти у паперові форми по 35 гр.

IV етап. Випікання. Тісто випікали ($\tau = 15 \times 10^2$ с) за температури 200 – 205 °С. Охолодження до температури 18–20 °С.

У процесі технологічних розробок з урахуванням органолептичної оцінки, розроблено технологію «Мафінів із насінням чіа» (рис. 1).

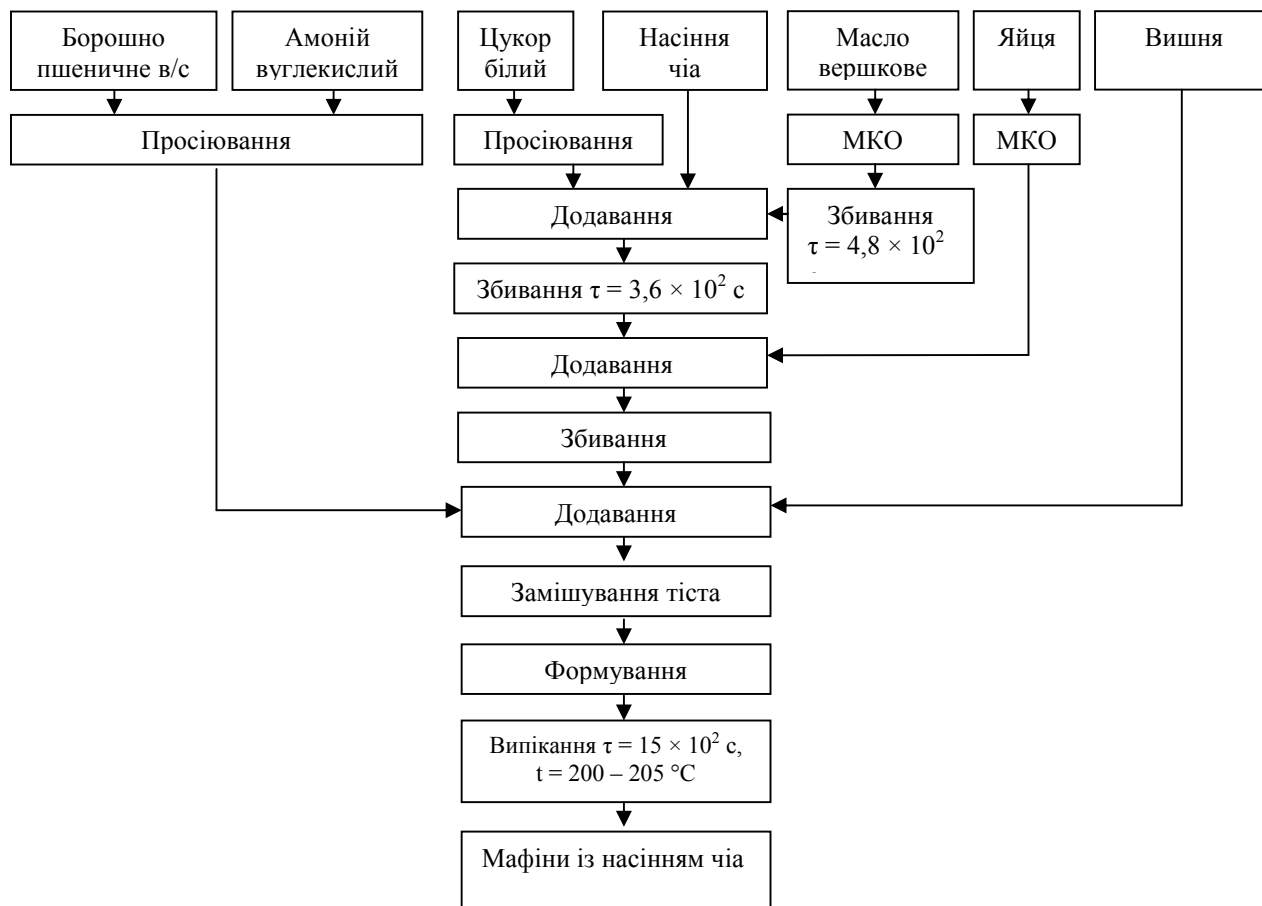

Рис. 1. Технологічна схема приготування «Мафінів із насінням чіа»

Визначення вмісту основних харчових нутрієнтів мафінів та мафінів із насінням чіа наведено в табл. 4.
Таблиця 4

Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків мафінів [4]

Найменування показника	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-
Білки, %	5,9	11,2	89,8
Жири, %	9,2	10,2	10,9
Вуглеводи, %	48,0	46,5	- 3,1
у т. ч. харчові волокна, %	1,1	3,2	2,9 разів
Волога, %	29,0	28,0	- 3,4
Зольність, %	3,2	3,5	9,4
Кальцій, мг	49,5	65,4	32,1
Калій, мг	80,2	107,5	34,0
Магній, мг	7,9	45,6	5,8 разів
Ферум, мг	1,1	1,5	36,4
Цинк, мкг	45,5	46,5	2,2
Фосфор, мг	12,5	85,5	6,8 разів
Ретинол (А), мкг	76,0	79,6	4,7
Тіамін (В ₁), мг	0,4	0,5	25

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Рибофлавін (В ₂), мг	0,6	0,6	-
Фолієва кислота (В ₉), мкг	35,5	36,4	2,5
Аскорбінова кислота (С), мг	1,2	1,3	8,3
Токоферол (Е), мг	3,0	3,1	3,3
Енергетична цінність, ккал	298,4	322,6	8,1

При дослідженні хімічного складу мафінів та мафінів з насінням чіа збільшується кількість мінеральних речовин : Кальцію на 32,1 %, Калію – 34,0 %, Магнію у 5,8 разів, Цинку – 2,2 %, вітамінів А на 4,7 %, Е – 3,3 %.

Оскільки якість розробленого борошняного кондитерського виробу характеризується підвищеним вмістом біологічно активних речовин, визначаємо комплексний показник якості.

На підставі проведених досліджень розраховано комплексний показник якості (табл. 5) та побудовано моделі якості контрольного та дослідного зразків (рис. 2).

Таблиця 5

Комплексний показник якості контрольного та дослідного зразків мафінів

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,3	5,9	11,2
Зольність, г	0,3	3,2	3,5
Харчові волокна, г	0,2	1,1	3,2
Ферум, мг	0,2	1,1	1,5
Разом	1,0		

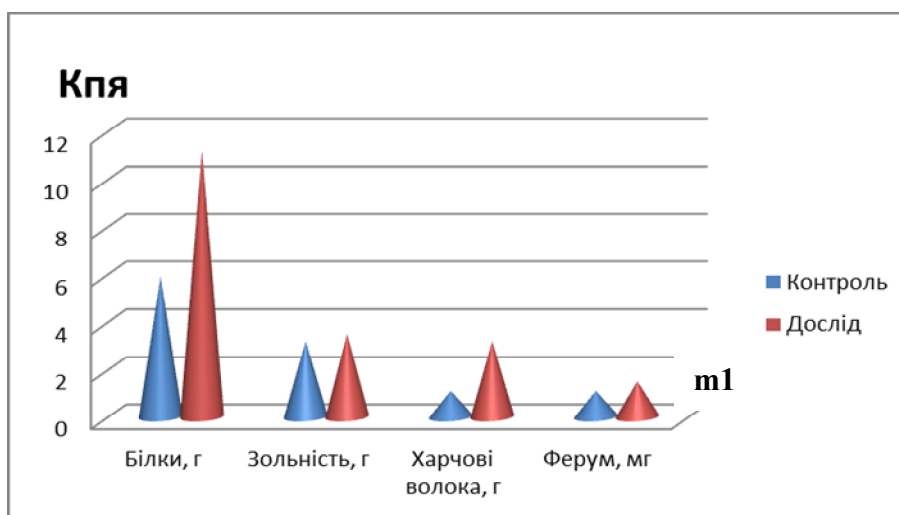

Рис. 2. Модель якості контрольного та дослідного зразків мафінів

Результати досліджень показали, що додавання насіння чіа у технології мафінів покращує нутрієнтний склад виробу, збагачуючи його білком, харчовими волокнами, вітамінами, мінеральними речовинами. Розроблений виріб можна використовувати у оздоровчому харчуванні та дає можливість розширити асортимент борошняних кондитерських виробів підвищеної харчової цінності.

Список використаних джерел:

1. Наукові основи формування споживних властивостей і зберігання якості борошняних кондитерських виробів: монографія / Т.М. Лозова, І.В. Сирохман. – Л.: Вид-во ЛКА, 2009. – 456 с.
2. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія/ М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін.; за ред. М.І. Пересічного. – К.: Київ. Нац. торг.-економічний університет, 2008.
3. Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания. – М.: Экономика, 1982. – 720 с.
4. Химический состав российских пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И.М.Скурихина, В.А.Тутельяна. – М.: ДеЛи принт, 2002.
5. URL: <https://medfond.com/korysni-produkty/nasinnya-chia-korist-chi-shkoda.html>

ТЕХНОЛОГІЯ СТРАВ ІЗ СУБПРОДУКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ СОЄВОГО ШРОТУ

Кофлер П., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвешук-Когут Т. С.

У статті наведені результати досліджень технології пащету із телячої печінки із використанням соєвого шроту. Обґрунтовано доцільність використання дієтичної добавки, що дозволяє розширити асортимент страв із субпродуктів підвищеної харчової цінності. Проведено дослідження щодо впливу соєвого шроту на якість пащету із телячої печінки.

The article presents the results of research on the technology of veal liver pate using soybean meal. The expediency of using a dietary supplement is substantiated, which allows to expand the range of dishes from offal of high nutritional value. A study on the effect of soybean meal on the quality of veal liver pate.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

При створенні інноваційних технологій харчової продукції більшість фахівці прагнуть збільшити в страві чи виробі вміст білку, як найбільш цінного і дефіцитного компонента їжі і зменшити кількість вуглеводів. Багатою на білок є сировина тваринного або рослинного походження. Білки тваринного походження, містяться в цільних молочних продуктах, сироваткових концентратах, а також в яйце продуктах [3]. Білки рослинного походження в основному містяться в злакових і бобових культурах. Перспективними видами рослинної сировини для отримання білоквмісних продуктів є насіння олійних культур: сої, соняшнику, ріпаку та ін. Традиційно їх вирощують і використовують для отримання масел. При цьому утворюються значні ресурси знежиреної маси – відходів виробництва у вигляді шротів, які містять велику кількість харчового білка, що застосовується у виробництві продуктів харчування. В даний час – це один із найперспективніших джерел білку.

Соевий шрот – це залишковий продукт після екстракції олії, який є однією з найцінніших харчових добавок рослинного походження. Сировиною для виготовлення шроту є соя – однорічна рослина, яка сьогодні вирощується в більш ніж шістдесяти країнах світу. Це одна з найпопулярніших олійних і бобових культур, яка використовується в якості сировини для виробництва великого асортименту харчових продуктів. Великий вміст протеїнів і інших корисних речовин робить її хорошою і недорогою альтернативою м'ясної та молочної продукції. Соевий шрот містить від 43 % протеїну, в залежності від вмісту оболонки. Також соєвий шрот містить велику кількість мінеральних речовин, а саме: Калію, Кальцію, Магнію, Фосфору, Купруму [1]. Соевий шрот додаватимуть до страви – «Паштет із печінки» та досліджуватимуть вплив добавки на якісні показники готової страви.

Об'єкт дослідження – технологія паштету із печінки із використанням соєвого шроту.

Предмет дослідження – соєвий шрот, паштет із печінки, паштет із використанням соєвого шроту. Характеристика хімічного складу соєвого шроту наведено в табл.1.

Таблиця 1

Хімічний склад соєвого шроту

Найменування показника	Соевий шрот
Білки, г	49,2
Жири, г	2,39
Вуглеводи, г	35,89
у т. ч. клітковина, г	12,0
Волога, г	7,0
Зола, г	5,6
Вітаміни	
Тіамін (В ₁), мг	0,7
Рибофлавін (В ₂), мг	0,2
Пантотенова кислота (В ₅), мг	1,9
Піридоксин (В ₆), мг	0,6
Фолати (В ₉), мкг	303
Нікотинова кислота (РР), мг	2,6
Мінеральні речовини	
Калій, мг	2490
Кальцій, мг	244
Магній, мг	306
Фосфор, мг	701
Ферум, мг	13,7
Купрум, мкг	2000
Цинк, мг	5,06
Енергетична цінність, ккал	361,9

З вищенаведеного можемо зробити висновок, що використання соєвого шроту дасть можливість значно покращити нутрієнтний вміст паштету із телятини, а саме збагатити страву повноцінним білком, харчовими волокнами, мінеральними речовинами та вітамінами.

Для того, щоб додавання соєвого шроту не погіршувало показники якості досліджуваної страви, нам необхідно створити модельно-харчові композиції паштету із печінки із додавання різної кількості харчової добавки, а після чого за 5-бальною шкалою проаналізувати органолептичні показники якості страви та визначити доцільність використання певної кількості добавки в страві. Соевий шрот додаватимуть у масу замість цибулі в кількості – 25 %; 50 %; 75 %.

Модельно-харчові композиції паштету із печінки із соєвим шротом наводимо у вигляді табл. 2 [2].

Таблиця 2

Рецептурні компоненти технології паштету з печінки із додаванням соєвого шроту

Назва сировини	Норма сировини (брутто), г			
	Контроль	Дослід 1 25 %	Дослід 2 50 %	Дослід 3 75 %
Печінка теляча	125,3	125,3	125,3	125,3
Масло вершкове	5	5	5	5
Шпик	5,2	5,2	5,2	5,2
Цибуля ріпчаста	11,9	8,9	5,9	2,9

Морква	9,3	9,3	9,3	9,3
Яйця	2	2	2	2
Молоко або бульйон	5	5	5	5
Соєвий шрот	-	2,9	5,9	8,9
Вихід	100	100	100	100

Розроблено технологічну схему на нову страву (рис. 1).

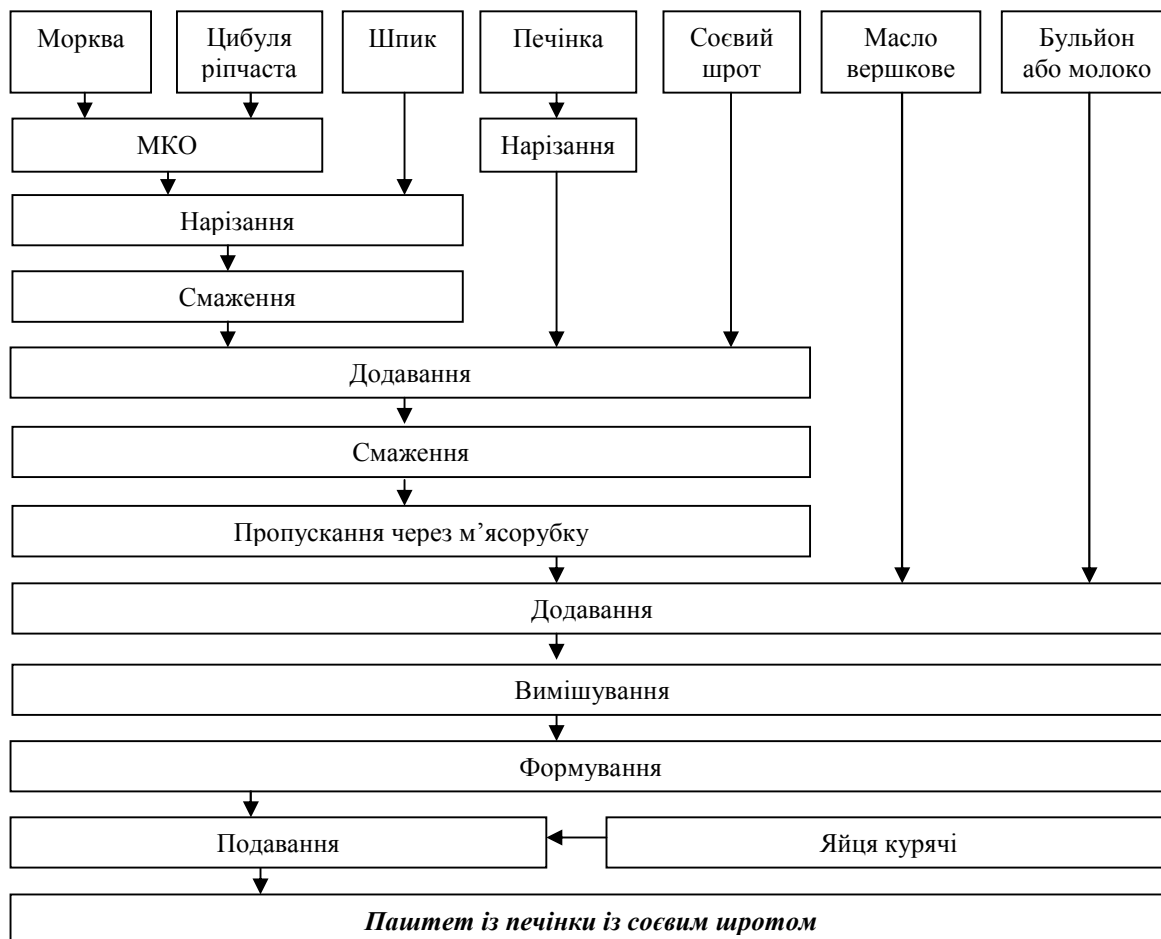

Рис.1. Технологічна схема приготування «Паштету із печінки з соєвим шротом»

Наступним етапом дослідження є визначення оптимальної кількості добавки, вона не повинна погіршувати органолептичних показників готової страви у порівнянні з контролем та ускладнювати технологічний процес виготовлення страви.

За органолептичними показниками проведено оцінку якості паштету із печінки з додавання соєвого шроту (табл. 3).

Таблиця 3

Органолептична оцінка контрольного та дослідного зразків

Органолептична оцінка	Коефіцієнт вагомості, д.	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Смак	0,25	5,0	5,0	5,0	5,0
Запах	0,15	4,8	4,8	4,8	4,7
Колір	0,15	4,9	4,9	4,8	4,8
Консистенція	0,25	5,0	4,8	4,6	4,3
Зовнішній вигляд	0,20	4,9	4,8	4,7	4,8
Загальна органолептична оцінка	1,00	4,92	4,86	4,78	4,72

Згідно таблиці 3 робимо висновок, що добавка не значно впливає на якість страви, але разом із цим погіршується консистенція страви. Тому, для дослідження будемо обирати дослід 2, де вміст добавки у страві складає 50 % від маси цибулі ріпчастої.

В таблиці 4 наведений хімічний склад страви «Паштет із печінки» (контроль) та «Паштет із печінки та соєвим шротом» (дослід) [4].

Таблиця 4

Хімічний склад страви (на 100 г готової до споживання страви)

Найменування показника	Контроль	Дослід	Різниця, %
Білки, г	14	15,5	10,7
Жири, г	26	26	-
Вуглеводи, г	1,1	3,1	у 2,8 разів
у т. ч. харчові волокна, г	0,3	1,0	у 3,3 рази
Волога, г	56,0	53,0	- 5,3
Вітаміни			
Ретинол (А), мг	3,4	3,4	-
Тіамін (В ₁), мг	0,2	0,3	50
Рибофлавін (В ₂), мг	1,6	1,6	-
Піридоксин (В ₆), мг	0,5	0,6	20
Аскорбінова кислота (С), мг	24,4	24,4	-
Токоферол (Е), мг	0,6	0,6	-
Нікотинова кислота (РР), мг	7,3	7,4	1,3
Мінеральні речовини			
Калій, мг	212,8	355,0	66,8
Кальцій, мг	18,5	32,8	77,2
Магній, мг	17,5	35,0	100
Фосфор, мг	270,6	301,2	11,3
Ферум, мг	6,8	7,2	5,8
Цинк, мг	3,7	3,8	2,7
Купрум, мг	2,7	2,8	3,7
Енергетична цінність, ккал	294,4	308,4	

Згідно таблиці 4 робимо висновок, що із додавання до рецептури паштету із печінки соєвого шроту значно збільшується вміст білку на 10,7 %, харчових волокон у 3,3 рази, Калію на 66,8 %, Кальцію – 77,2 %, Магнію – 100 %, Фосфору – 11,3 %, Феруму – 5,8 %, Цинку – 2,7 %, Купруму – 3,7 %.

Наступним етапом в науковій роботі є розрахунок комплексного показника якості (табл.5) та побудова моделі якості (рис. 2) страви.

Таблиця 5

Комплексний показник якості «Паштету із печінки»

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,3	14,0	15,5
Харчові волокна, г	0,3	0,3	1,0
Калій, мг	0,1	212,8	355
Кальцій, мг	0,2	18,5	32,8
Ферум, мг	0,1	6,8	7,2
Разом	1,0		

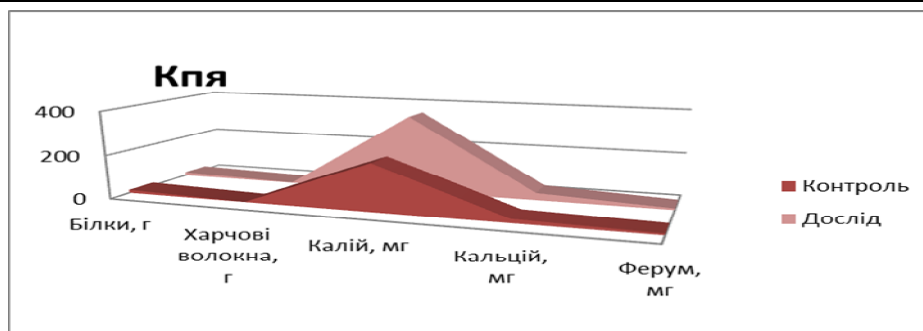

Рис.2. Модель якості «Паштету із печінки з соєвим шротом»

Отже, результат проведених досліджень свідчить про можливість використання соєвого шроту у технології страв із субпродуктів, що значно підвищує харчову цінність страви, розширює асортимент страв із субпродуктів та може використовувати у дієтичному харчуванні.

Список використаних джерел:

- Пахомова О. Н. Перспективность использования жмыхов и шротов масличных культур для повышения пищевой и биологической ценности продуктов питания / О. Н. Пахомова // Альманах «Научные записки». – 2011. – № 1 (4).
- Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания. – М. : Экономика, 1982. – 720 с.
- Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія/ М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін.; за ред. М.І. Пересічного. – К. : Київ. Нац. торг. – екон. ун-т, 2008.
- Химический состав российских пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И.М.Скурихина, В.А.Тутельяна. – М.: ДеЛи принт, 2002.

ТЕХНОЛОГІЯ ЯБЛУЧНОГО КОКТЕЙЛЮ З ДОДАВАННЯМ ПЕКТИНУ

Краєвський М., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
 Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»
Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

Стаття присвячена розробленню технології яблучного коктейлю з додаванням пектину. Розроблено рецептурний склад, технологічну схему приготування даного напою. Здійснено порівняльну характеристику хімічного складу контрольного та дослідних зразків яблучного коктейлю з пектином. Результати дослідження підтвердили підвищену біологічну цінність напою.

The article is devoted to the development of technology of apple cocktail with the addition of pectin. The recipe composition, technological scheme of preparation of this drink is developed. A comparative characterization of the chemical composition of control and experimental samples of apple cocktail with pectin is carried out. The results of the study confirmed the increased biological value of the drink.

Людський організм отримує майже всі необхідні речовини саме через їжу і воду. Склад продуктів харчування і їх властивості безпосередньо впливають на здоров'я, фізичний розвиток, працездатність, емоційний стан і в цілому на якість і тривалість життя. Разом із цим зростання виробництва перероблених продуктів та швидка урбанізація змінює спосіб життя людей, що призводить до зсуву в моделях харчування. Тому сьогодні люди споживають більше продуктів з високим вмістом калорій, жирів, вільних цукрів і натрію, при цьому багато людей не споживають достатньої кількості фруктів, овочів та інших видів клітковини. Тому важливим є збагачення раціону фруктами та овочами, а також поліпшення готової харчової продукції з метою покращення зовнішнього вигляду та збагачення харчової та біологічної цінності традиційних продуктів.

Одними із найпопулярніших фруктів у Європі є яблука. В порівнянні з іншими фруктами і овочами яблука містять не так багато вітаміну С, але при цьому багаті іншими антиоксидантами. Клітковина яблука, хоча її менше, ніж в більшості інших фруктів, стимулює перистальтику кишечника, що може знизити ризик виникнення раку. Клітковина також може бути корисна для профілактики захворювань серця, допомагає при схудненні та знижує рівень холестерину. Крім того вони мають не тільки приємні смакові властивості, але і є універсальним продуктом з великою кількістю можливих методів застосувань.

Метою даної наукової роботи є обґрунтування та розроблення технологій молочно-сокових напоїв підвищеної харчової цінності. Об'єктом наукового дослідження є технологія яблучних коктейлів з додаванням пектину. Методи дослідження: фізико-хімічні, експертні, математично-статистичні методи, методи моделювання.

У харчовій промисловості використовують пектин для виробництва багатьох соковмісних напоїв через ряд його позитивних властивостей. Зокрема так, як пектин є неперетравлюваним харчовим волокном, здатним утворювати гелеутворюючу масу, яка збирає зі стінок кишечника токсичні речовини і виводить їх з організму природним шляхом. Вживання продуктів, що містять пектин, нормалізує обмін речовин шляхом нормалізації перистальтики кишечника. Також він покращує органолептичні ознаки молочно-сокових напоїв зокрема в якості стабілізатора білків він забезпечує рівну і вершкову текстуру та сприяє кращому вивільненню фруктового аромату [1].

Був розроблений рецептурний склад для контрольного та дослідного зразків, зображений в табл. 1.

Таблиця 1

Рецептурний склад яблучного коктейлю

Найменування сировини	Яблучний коктейль	Яблучний коктейль із пектином (1)	Яблучний коктейль із пектином (2)	Яблучний коктейль із пектином (3)
Мед, г	20	20	10	10
Грецькі горіхи, г	20	15	20	15
Яблучний сік, мл	150	150	150	150
Йогурт 1,5% жирності, мл	100	100	100	100
Пектин, г	-	5	10	15

Відповідно рецептурному складу була розроблена технологічна схема, що зображена на рис. 1. Шляхом органолептичної оцінки встановлена оптимальна концентрація пектину. До загальної маси додану різну кількість пектину від 5 до 15 грам.

Оскільки для яблучного коктейлю найбільш вагомими показниками є смак, запах та зовнішній вигляд, тому вони отримали найбільший коефіцієнт вагомості (табл. 2).

Таблиця 2

Показник органолептичної оцінки	Коефіцієнт вагомості	Органолептична оцінка, бали		
		Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Зовнішній вигляд	0.20	4.8	5.0	4.8
Консистенція	0.15	4.8	5.0	4.9
Смак	0.25	4.9	4.9	4.8
Запах	0.25	4.9	5.0	4.9
Колір	0.15	5.0	5.0	5.0
Оганолептична оцінка	1.0	4.88	4.98	4.88

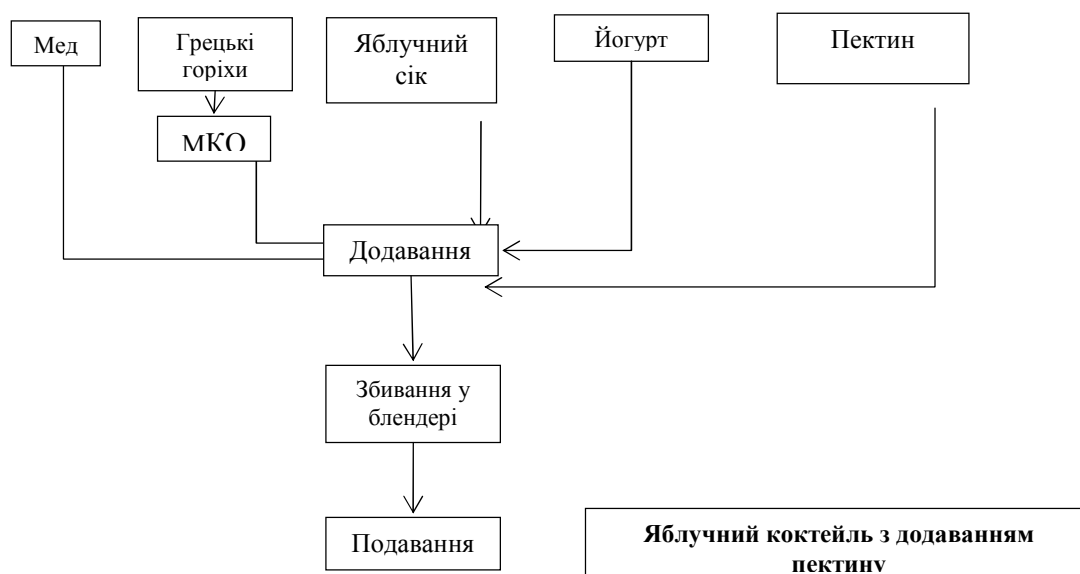

Рис. 1. Технологічна схема приготування яблучного коктейлю з додаванням цитрусового пектину

Після проведеного дослідження органолептичних показників, можна побачити, що найбільш оптимальним варіантом є додавання пектину до яблучного коктейлю у кількості 10 г на заміну 10 г меду. Можна зробити висновок, що найбільш оптимальним за органолептичними показниками є дослід 2.

Відповідно до рецептурного складу ми складаємо таблицю порівняльної характеристики хімічного складу [2] контрольного та дослідних зразків яблучного коктейлю з пектином, завдяки чому ми можемо визначити вміст білків, жирів, вуглеводів, харчових волокон, мінеральних речовин та вітамінів, що містяться у досліджуваних зразках.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків яблучного коктейлю з пектином

Показники	Яблучний коктейль	Пектин в 10 грамах	Яблучний коктейль із додаванням пектину	Відхилення, +,-	Відхилення, %
Білки, г	8.25	0,35	8.56	0.31	4.35
Жири, г	14,71	0	14,71	0	0
Вуглеводи, г	48.72	0.93	41.62	-7.1	-14.57
Харчові волокна, г	0.3	7,55	7.85	7.55	2416.67
Енергетична цінність, ккал	326.8	5.2	311.6	-15.2	-4.83
Мікроелементи					
Натрій, мг%	62.4	42.6	104	41.6	66.67
Мікроелементи					
Калій, мг%	432	42.6	471	39	9.03
Кальцій, мг%	154.1	4	156.7	2.6	1.69
Магній, мг%	31.6	1.4	32.7	1.1	3.48
Фосфор, мг%	175.5	2.5	176.2	0.7	0.40
Залізо, мг%	2.76	0.19	2.87	0.11	3.99
Вітаміни					
Вітамін В ₁ , мг	0.98	0	0.98	0	0
Вітамін В ₂ , мг	0.249	0	0.246	0.003	-1.2
Вітамін РР (ніацин), мг	0.63	0	0.61	-0.02	-3.17
Вітамін А, мг	11.6	0	11.6	0	0
Вітамін Е, мг	0.67	0	0.67	0	0
Вітамін С, мг	4.76	0	4.76	0	0

За результатами показників хімічного складу можна зробити висновок, що використання цитрусового пектину у складі яблучного коктейлю посприяло збільшенню вмісту білків та харчових волокон, при цьому зменшивши кількість вуглеводів та енергетичну цінність продуктів. Також додання пектину спричинило збільшення кількості загального вмісту мікроелементів особливо заліза, натрію, магнію, кальцію.

Підсумовуючи одержані результати можна зробити висновок, що розроблений яблучний коктейль із додаванням пектину має порівняно з контрольним зразком підвищену біологічну цінність, а також покращують консистенцію харчового продукту та вивільнює запах і покращує смакові властивості продукту.

Розроблену рецептуру напою яблучного коктейлю з пектином можна рекомендувати для впровадження в закладі ресторанного господарства.

Список використаних джерел:

1. Доцяк В. С. Українська кухня: навчальне видання / Доцяк В. С. - Львів: Оріяна-Нова, 1998.
2. Скурихин М.И. Химический состав российских пищевых продуктов / М.И. Скурихин. В.А.Тутельян. - М.: ДеЛи принт, 2002.

ТЕХНОЛОГІЯ ТОНІЗУЮЧИХ НАПОЇВ З ВИКОРИСТАННЯМ СОКУ ПЛОДІВ ОБЛІПИХИ ТА ПРОРОЩЕНОГО НАСІННЯ ЛЬОНУ

Лейба О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»
Наук. кер. – Незвещук-Когут Т.С.

У статті наведені результати досліджень технології напоїв з використанням соку плодів обліпихи та пророщеного насіння льону. Обґрунтовано доцільність використання дієтичних добавок, що дозволяє розширити асортимент тонізуючих напоїв підвищеної харчової цінності. Проведено дослідження щодо впливу соку плодів обліпихи та пророщеного насіння льону на якість напоїв.

The article presents the results of research on the technology of drinks with the introduction of sea buckthorn fruit juice and sprouted flax seeds. The expediency of the use of dietary supplements has been substantiated, it allows to expand the range of tonic drinks of increased nutritional value. A study of the effect of sea buckthorn fruit juice and sprouted flax seeds on the quality of drinks was carried out.

У процесі життєдіяльності організм людини випробовує постійний вплив факторів довкілля. Екологія, мікробіологічне оточення, кліматичні зміни, психологічні аспекти – всі ці фактори впливають на організм людини. У багатьох наукових дослідженнях доведено, що за допомогою рослинної сировини можна суттєво підвищити стійкість організму до дії різних неблаготворних факторів, таких як канцерогени, токсичні речовини, віруси, мікроби та інше. Тому, створення продуктів із використанням сировинних інгредієнтів підвищеної харчової цінності дасть можливість підвищити опірність організму до різних факторів впливу на його діяльність [2].

Високими адаптаційними властивостями володіють плоди обліпихи та насіння льону.

Обліпиха – дрібна, яскрава, руда ягідка, яка отримала назву за своєрідне розташування на дереві – вона начебто обліплює тонкі колючі гілочки, і для листя просто не залишається місця.

В її ягодах міститься велика кількість вітамінів: А, групи В, С, Е, К, Р, що зберігається в ягоді навіть після термічної переробки. Також, в обліпісі багато каротину, яблучної кислоти, мононенасичених жирних кислот, пектину, дубильних і білкових речовин, Феруму, Магнію, Марганцю, Кремнію та інших мікроелементів, які корисні для нашого організму. Обліпіха містить фітонциди – натуральні антибіотики, які рятують при запальних захворюваннях і застуді. Обліпіха є природним антидепресантом, має бактерицидну дію і підвищує імунітет. За рахунок високому вмісту пектину має здатність виводити із організму шкідливі речовини [4].

Насіння льону містять олію (30 – 48%), до складу якої входять гліцериди кислот ліноленової (35 – 40 %), лінолевої (25–35%), олеїнової (15–20), пальмітинової та стеаринової, а також слиз (до 12 %), вуглеводи, глікозид лінамарин, органічні кислоти, ферменти, вітамін А.

Насіння льону має обволікувальну та протизапальну дію. Олія, що міститься в насінні, виявляє пом'якшувальну, протизапальну та посилюючу регенерацію тканин дію.

До складу зрілого насіння льону входить більше слизу, який і є основою його лікувальних властивостей. Потрапляючи всередину, слиз відразу виявляє сильні обволікаючі властивості. Він не тільки покриває запалену слизову оболонку порожнини рота, горла, дихальних шляхів, кишківника, шлунка, але й обволікає харчові маси. Набрякле насіння льону посилює перистальтику, починається чистка кишківника. Тому, так швидко зникає біль при гастриті.

Насіння льону посилює секрецію підшлункової залози, стимулює вироблення інсуліну та знижує глікемію. Воно має сечогінну, жовчогінну, м'яку проносну дію. Знижує рівень холестерину в крові, виявляє виражену протизапальну дію, гальмує ліпоїдоз стінок судин, знижує коагуляцію крові, стабілізує рівень згортання крові [1].

Особливо корисним є пророщене насіння льону. Пророщене насіння льону є джерелом антиоксидантів, вітамінів А, В, С, Е, містить всі незамінні амінокислоти, а також багате на мінеральні речовини : Кальцій, Магній, Ферум, Фосфор, Калій та інші.

Сік плодів обліпихи та пророщене насіння льону буде використовуватися у технології приготування смузі.

Об'єкт дослідження – технологія смузі з соком обліпихи та пророщеним насінням льону.

Предмет дослідження – сік обліпихи, пророщене насіння льону, смузі, смузі з соком обліпихи та пророщеним насінням льону.

Характеристику хімічного складу соку обліпихи та пророщеного насіння льону наведено в табл.1.

З вищенаведеного можемо зробити висновок, що використання соку обліпихи та пророщеного насіння льону у технології приготування смузі, дасть можливість значно покращити нутрієнтний склад напою, а саме збагатити його харчовими волокнами, мінеральними речовинами (Калієм, Кальцієм, Магнієм, Фосфором, Ферумом) та вітамінами групи В, С, Е.

Для того, щоб додавання соку обліпихи та пророщеного насіння льону не впливало на якісні показники напою, було створено модельно-харчові композиції смузі із додаванням різної необхідної кількості досліджуваної сировини. Сік обліпихи до смузі додавали у кількості 25%, 50%, 75% від маси молока, пророщене насіння льону – 5%, 10%, 15% від маси банану.

Таблиця 1

Хімічний склад соку обліпихи та пророщеного насіння льону

Найменування показника	Сік обліпихи	Пророщене насіння льону
Білки, г	1,2	18,3
Жири, г	5,4	42,2
Вуглеводи, г	5,7	28,4
у т. ч. харчові волокна, г	2	27,3
Вологість, %	83	7,0
Зольність, г	0,7	3,7
Вітаміни		
Бета-каротин	1,5	1,0
Тіамін (В ₁), мг	0,03	1,6
Рибофлавін (В ₂), мг	0,05	0,1
Холін (В ₄), мг	21,02	78,7
Аскорбінова кислота (С), мг	200	0,6
Токоферол (Е), мг	5	0,31
Біотин (Н), мкг	3,3	0,05
Нікотинова кислота (РР), мг	0,5	3,0
Мінеральні речовини		
Калій, мг	193	813
Кальцій, мг	22	255
Магній, мг	30	392
Фосфор, мг	9	642
Ферум, мг	1,4	5,7
Бор, мг	115	-
Купрум, мкг	240	1220
Селен, мкг	-	25,4
Енергетична цінність, ккал	79,2	566,6

Модельно-харчові композиції смузі соком обліпихи та пророщеного насіння льону наводимо у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Рецептурні компоненти технології смузі із соком обліпихи та пророщеним насінням льону

Назва сировини	Норма сировини (нетто), г			
	Контроль	Дослід 1 25 / 50 %	Дослід 2 50 / 10 %	Дослід 3 75 / 15 %
Йогурт натуральний	30	30	30	30
Молоко	30	22,5	15	7,5
Сік обліпихи	-	7,5	15	22,5
Банан	40	38	36	34
Пророщене насіння льону	-	2	4	6
Вихід	100	100	100	100

При визначенні оптимальної кількості добавки, вона не повинна погіршувати органолептичних показників у готових напоїв у порівнянні з контролем та ускладнювати технологічний процес їх виготовлення. За органолептичними показниками проведено оцінку якості смузі із додаванням соку обліпихи та пророщеного насіння льону (табл. 3).

Таблиця 3

Органолептична оцінка контрольного та дослідного зразків

Органолептична оцінка	Коефіцієнт вагомості, д.	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Смак	0,3	5,0	4,9	4,8	4,7
Запах	0,2	4,9	4,9	4,9	4,6
Колір	0,3	5,0	5,0	4,9	4,8
Консистенція	0,2	4,9	4,8	4,8	4,7
Загальна органолептична оцінка	1,00	4,9	4,9	4,8	4,7

Згідно таблиці 3 робимо висновок, що найкращі показники отримав дослід №2 в якому додавали до рецептури 15 г соку обліпихи та 4 г пророщеного насіння льону. Смузі із соком обліпихи та пророщеним насінням льону має покращений смак, незначно погіршується консистенція та запах.

Визначивши оптимальну кількість досліджуваної сировини у технології смузі, нами була розроблена технологічна схема на нові напої (рис. 1).

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

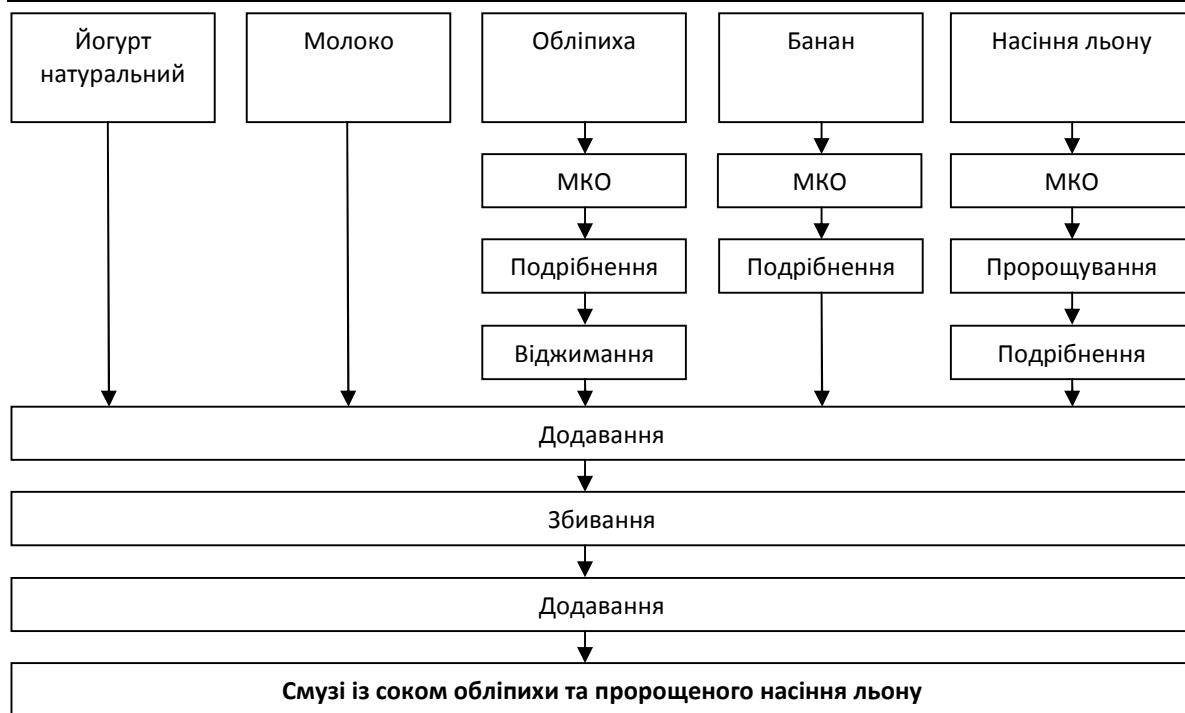

Рис.1. Технологічна схема приготування смузі із соком обліпіхи та пророщеного насіння льону

В таблиці 4 наведений хімічний склад тонізуючого напою «Смузі» (контроль) та «Смузі з соком обліпіхи та пророщеним насінням льону» (дослід).

Таблиця 4

Хімічний склад тонізуючого напою (на 100 г готової до споживання напою) [3]

Найменування показника	Контроль	Дослід	Різниця, %
Білки, г	1,2	2,2	83,3
Жири, г	0,4	2,0	у 5 разів
Вуглеводи, г	14,1	15,2	7,8
у т. ч. харчові волокна, г	2	3,1	55
Зола, г	1,5	2,5	66,6
Вологість, %	80	75	- 6,25
Вітаміни			
Ретинол (А), мг	0,6	0,7	16,6
Тіамін (В ₁), мг	0,05	0,1	у 2 рази
Рибофлавін (В ₂), мг	0,06	0,1	у 1,6 рази
Холін (В ₄), мг	3,4	7,1	108,8
Аскорбінова кислота (С), мг	5,1	30	у 5,8 разів
Токоферол (Е), мг	0,2	0,2	-
Нікотинова кислота (РР), мг	1,0	1,7	70
Мінеральні речовини			
Калій, мг	214	248	15,8
Кальцій, мг	22	32	45,4
Магній, мг	65	81	24,6
Фосфор, мг	34	62	82,3
Ферум, мг	11	12	9
Бор, мг	5	16	у 3,2 рази
Селен, мкг	-	1,0	-
Купрум, мкг	4	57,4	у 14 разів
Енергетична цінність, ккал	64,8	87,6	35,2

Згідно таблиці 4 робимо висновок, що із додавання до рецептури смузі соку обліпіхи та пророщеного насіння льону значно покращуються всі показники напою, а саме, збільшується вміст білку на 83,3 %; харчових волокон – 55 %; вміст вітамінів: А – 16,6 %, В₁ – у 2 рази; В₂ – у 1,6 рази; В₄ – 108,8 %; С – у 5,8 разів; РР – 70 %; мінеральні речовини: Калій – 15,8 %; Кальцій – 45,4 %; Магній – 24,6 %; Фосфор – 82,3 %; Ферум – 9 %; Купрум – у 14 разів.

Загалом, визначена кількість досліджуваної сировини достатня для забезпечення добового раціону людини у поживних речовинах та для підвищення резистентності організму до різних захворювань.

Наступним етапом в науковій роботі є розрахунок комплексного показника якості (табл.5) та побудова моделі якості (рис. 2) на контрольний та дослідний напій.

Комплексний показник якості «Смузі»

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,3	1,2	2,2
Харчові волокна, г	0,3	2,0	3,1
Аскорбінова кислота (С), мг	0,1	5,1	30
Кальцій, мг	0,2	22	32
Фосфор, мг	0,1	34	62
Разом	1,0		

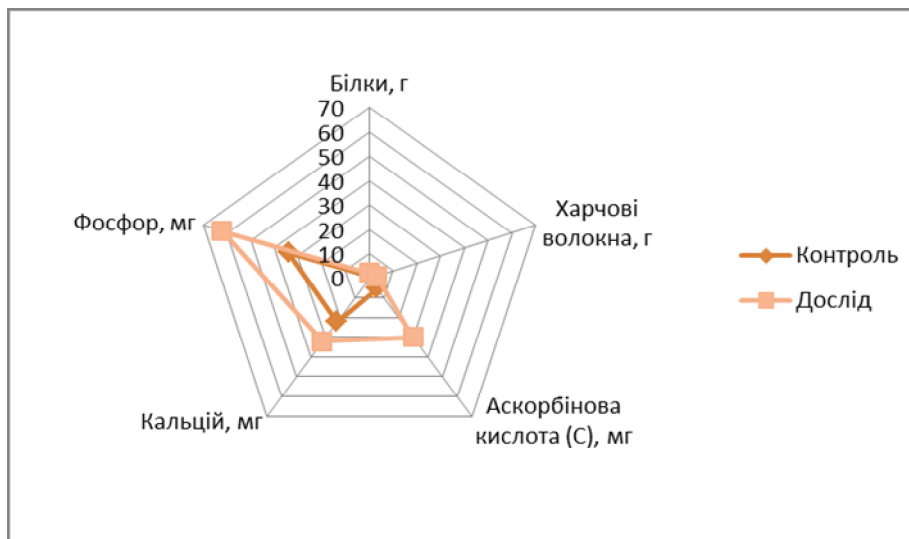

Рис. 2. Модель якості «Смузі із соком обліпихи та пророщеного насіння льону»

Отже, результат проведених досліджень свідчить про можливість та доцільність використання соку обліпихи та пророщеного насіння льону у технології приготування тонізуючого напою «Смузі». Досліджувана сировина дасть можливість підвищити опірність організму до різних зовнішніх факторів впливу та захворювань людини.

Список використаних джерел:

1. Слизь семян льна масличного и перспективы его использования. Пищевые инновационные и биотехнологии. / Л. Д. Павлова, Л. Д. Иванов. – 2016. № 2. С. 91
2. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія/ М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін.; за ред. М.І. Пересічного. – К. : Київ. Нац. торг. – екон. ун-т, 2008.
3. Химический состав российских пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И.М.Скурихина, В.А.Тутельяна. – М.: ДеЛи принт, 2002.
4. URL: <https://kanalukraina.tv/ua/news/oblepiha-polza-i-primenenie-zolotistyh-yagod>.

ТЕХНОЛОГІЯ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ІЗ ШРОТІВ З ОБЛІПИХИ

Луківська А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харкові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Данилюк І. П.

У статті обґрунтовано доцільність використання шроту із обліпихи в рецептурі булочки для бургеру із метою покращення її харчової та поживної цінності. Наведено порівняльну характеристику хімічного складу контрольного та дослідного зразків, підтверджена доцільність використання шроту із обліпихи, що дозволяє значно покращити нутрієнтний склад хлібобулочного виробу. Розраховано комплексний показник якості та побудовано моделі якості.

The article substantiates the expediency of using sea buckthorn meal in the recipe of a burger bun in order to improve its nutritional and nutritional value. The comparative characteristics of the chemical composition of the control and experimental samples are given, the expediency of using sea buckthorn meal is confirmed, which allows to significantly improve the nutrient composition of the bakery product. A comprehensive quality indicator is calculated and quality models are built.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день більшість населення України поступово знижує кількість споживання м'ясних, рибних продуктів, які містять білок, овочі та фрукти, які збагачують організм людини вітамінами, мінеральними речовинами, харчовими волокнами, але навпаки збільшилось споживання хлібобулочних, кондитерських виробів, цурку, що призводить до незбалансованості харчування та ряду захворювань. У зв'язку з цим, планується вдосконалити процес приготування хлібобулочних виробів за рахунок нетрадиційної сировини, а саме – шроту обліпихи, що дасть можливість збагати хлібобулочні вироби такими поживними речовинами, як: білок, харчові волокна, мінеральні речовини та вітаміни [1].

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Метою роботи є розроблення технології хлібобулочного виробу з використанням шроту з обліпихи.

Об'єкт дослідження – технологія булочки для бургера з використанням шроту з обліпихи.

Предмет дослідження – булочка для бургера, шрот з обліпихи, булочка для бургера із шротом з обліпихи.

Методи дослідження: органолептичні, фізико-хімічні, експертні, математично-статистичні методи, методи моделювання, обробки експериментальних даних із використанням сучасних комп'ютерних програм.

На сьогоднішній день процес використання обліпихового шроту в технології хлібобулочних виробів є недослідженим, що дозволяє нам розробити та зробити висновки, щодо використання новітніх технологій хлібобулочних виробів із використанням шроту з обліпихи.

Одним із пріоритетних напрямлень, які можуть вирішувати проблеми здорового харчування населення України – використання місцевої, органічної, дикорослої сировини, яка містить більше вітамінів, поживних речовин, антиоксидантів, володіє протираковими властивостями, ніж її аналоги. [4] В якості перспективного інгредієнту для створення функціональних хлібобулочних виробів можна розглянути вторинну плодово-ягідну сировину – шрот обліпихи, який утворюється після віджиму обліпихової олії та містить до 29% г білка; 18г жиру; 59 г харчових волокон; 530 мг калію, 44 мг фосфору, 330 мкг заліза, 2414,3 мг вітаміну РР, 22,5 мг вітаміну С [3].

З метою доцільності використання шроту обліпихи в рецептурі хлібобулочних виробів проведено порівняльну характеристику пшеничного борошна та шроту обліпихи (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика хімічного складу пшеничного борошна та шроту з обліпихи

Показник	Пшеничне борошно	Шрот з обліпихи	Різниця, +/-
Білки, г	10,8	28,7	17,9
Жири, г	1,3	18	16,7
Вуглеводи, г	69,9	3,7	66,2
Харчові волокна, г	3,5	59,1	55,6
Макроелементи, мг			
Калій, мг	122	530	408
Кальцій, мг	18	8,2	9,8
Натрій, мг	3	28,1	25,1
Магній, мг	16	115	99
Фосфор, мг	86	54,9	31,1
Мікроелементи			
Залізо, мкг	1,2	330	328,8
Марганець, мкг	0,57	92,3	91,73
Мідь, мкг	100	98	2
Кобальт, мкг	1,6	0,1	1,5
Цинк, мкг	0,7	40	39,3
Вітаміни			
В ₁ , мг	0,17	0,4	0,23
В ₂ , мг	0,04	0,25	0,21
В ₆ , мг	0,17	-	0,17
В ₉ , мг	27,1	-	27,1
Р, мг	-	2414,3	2414,3
РР, мг	3	1,9	1,1
С, мг	-	22,5	22,5
Е, мг	1,5	-	1,5

За результатами таблиці 1 робимо висновок, що шрот обліпихи на відміну від пшеничного борошна має значно більшу кількість білку, жирів, харчових волокон, калію, натрію, магнію, заліза, марганцю, цинку, вітамінів: В₂, Р та С, що робить часткову заміну пшеничного борошна на шрот обліпихи перспективним.

В кулінарії шрот обліпихи можливо застосовувати під час приготування морсів, компотів, киселів, желе або можливо приготувати обліпихову пастилу. Окрім того споживання обліпихи та продуктів її переробки дозволяє укріпити імунну систему організму людини, має протизапальний ефект, виводить токсини і шлаки, зміцнює серцевий м'яз, підвищує еластичність стінок судин, нормалізує травлення, знижує ризик появи онкологічних захворювань.

З вищенаведеного, робимо висновок, що використання шроту обліпихи в технології хлібобулочних виробів, дозволить значно покращити їх харчову цінність, збагативши їх білком, харчовими волокнами, мінеральними речовинами, вітамінами та дозволить значно розширити асортимент хлібобулочних виробів, які можна використовувати в лікуванні та профілактиці багатьох захворювань.

В рецептурі булочки для бургера здійснюватиметься часткова заміна пшеничного борошна на шрот з обліпихи в кількості: 5%; 10%; 15%. Модельно-харчові композиції хлібобулочного виробу із шротом з обліпихи наведено в таблиці 2.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Рациональну кількість шроту з обліпихи в рецептурі булочки для бургера визначено за наступними органолептичними показниками: стан поверхні, колір поверхні, смак та запах, консистенція, колір м'якуша (табл. 3).

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції булочки для бургера із різним вмістом шроту з обліпихи

Сировина	Кількість, гр.	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Дріжджі сухі	0,75	0,75	0,75	0,75
Вода	21	21	21	21
Яйце куряче	4	4	4	4
Пшеничне борошно	43	40,85	38,7	36,55
Шрот з обліпихи	-	2,15	4,3	6,45
Сухе молоко	1	1	1	1
Цукор	3,8	3,8	3,8	3,8
Сіль	0,7	0,7	0,7	0,7
Розрихлювач	0,25	0,25	0,25	0,25
Вершкове масло	2,5	2,5	2,5	2,5
Вихід булочки для бургера	60	60	60	60

Таблиця 3

Органолептична оцінка булочки для бургера «Селянський»

Органолептична оцінка	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Колір поверхні	Світло-золотистий	Світло-золотистий	Світло-коричневий	Світло-коричневий
Стан поверхні	Гладка	Гладка	Гладка	Поява тріщин та надривів
Смак та запах	В міру солоний, із солодкуватим присмаком	В міру солоний, із солодкуватим присмаком	В міру солоний, із солодкуватим присмаком	В міру солоний, із солодкуватим присмаком
Консистенція	М'яка, пориста	Еластична, м'яка, пориста	Еластична, м'яка, пориста	М'яка
Колір м'якуша	Молочно-сірий	Молочно-сірий	Молочно-сірий	Деяке потемніння

Використання шроту з обліпихи в рецептурі булочки для бургера позитивно впливає на органолептичні показники хлібобулочного виробу, а саме: покращується еластичність м'якушки, колір скоринки набуває приємного коричневого кольору, смак та запах. Із збільшенням вмісту шроту з обліпихи до 15% від маси борошна органолептичні показники хлібобулочного виробу погіршуються – пористість, інтенсивність зростання питомого об'єму хлібобулочного виробу, тому рационально буде використовувати в подальшому шрот з обліпихи в кількості 10% від маси пшеничного борошна.

Додавання шроту з обліпихи в рецептурі булочки для бургера дозволяє покращити їх харчову цінність (табл. 4) [2].

Таблиця 4

Хімічний склад контрольного та дослідного зразків виробу

Показники	Контроль	Дослід	Різниця
Білки, г	5,17	6,07	17,41%
Жири, г	3,21	3,96	23,36%
Вуглеводи, г	30,29	27,93	-7,79%
у т.ч. харчові волокна, г	1,59	4,11	2,58 разів
Калій, мг	72,1	91,55	26,98%
Кальцій, мг	18,7	18,41	-1,55%
Натрій, мг	348,64	349,69	0,30%
Магній, мг	8,21	12,8	55,91%
Фосфор, мг	52,65	52,02	-1,20%
Залізо, мкг	0,61	15,41	25,26 разів
Марганець, мкг	0,22	4,34	19,73 разів
Мідь, мкг	42,43	43,24	1,91%
Кобальт, мкг	3,62	3,564	-1,55%
Цинк, мкг	0,34	2,11	6,21 разів
В ₁ , мг	0,149	0,159	6,71%
В ₂ , мг	0,062	0,07	12,90%
В ₆ , мг	0,081	0,075	-7,41%
В ₉ , мг	9,7	8,83	-8,97%
Р, мг	-	90,53	100%

РР, мг	1,35	1,32	-2,22%
С, мг	0,012	0,75	62,50 разів
Е, мг	0,526	0,478	-9,13%

Використання шроту з обліпихи дозволяє значно покращити харчову цінність хлібобулочного виробу, збільшивши вміст білку – на 17,41%; жирів – 23,36%; харчових волокон – в 2,58 разів; вміст мінеральних речовин: калію – 26,98%; магнію – на 55,91%; заліза – в 25,26%; марганцю – в 19,73 разів; цинку – в 6,21 разів; вітамінів: В₁ – на 6,71%; В₂ – на 12,9%; С – в 62,5 разів.

Враховуючи показники, які найбільше змінилися за рахунок заміни частини пшеничного борошна на шрот із зародків обліпихи розраховано комплексний показник якості (табл. 5) і побудовано моделі якості досліджуваних хлібобулочних виробів (рис. 1).

Таблиця 5

Комплексний показник якості булочки для бургера з шротом із зародків обліпихи

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Білки, г	0,2	5,17	6,07
Харчові волокна, г	0,2	1,59	4,11
Залізо, мкг	0,2	0,61	15,41
Марганець, мкг	0,2	0,22	4,34
Вітамін С, мг	0,2	0,012	0,75
Разом	1,0		

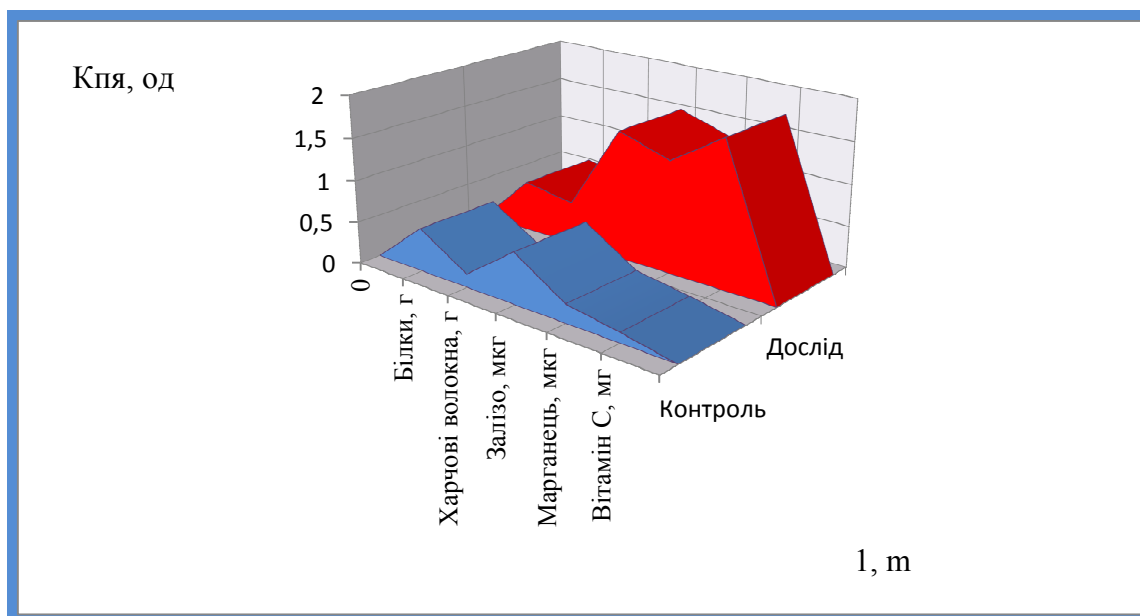

Рис. 1. Модель якості булочки для бургера із шротом з обліпихи

За результатами проведених досліджень встановлено, що використання шроту із обліпихи в рецептурі хлібобулочного виробу – булочки для бургера, дозволяє збільшити вміст білку, харчових волокон, мінеральних речовин а особливо вітаміну С, що дає можливість значно розширити асортимент хлібобулочних виробів підвищеної харчової цінності та можливість використовувати в лікувально-профілактичному харчуванні.

Список використаних джерел:

- Капрельянц Л.В. Функціональні продукти / Монографія // Л.В. Капрельянц, К.Г. Іорачева. – Одеса: Друк. 2003.
- Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов / И.М. Скурихин, В.А. Тутельян. – М. : ДеЛипринт, 2002.
- URL: <https://studfile.net/preview/5063955/page:3/>
- URL: https://myhelix.com.ua/articles/category-nutrition/post-52-organichni-produktikupuvati-chi-ni-__

ТЕХНОЛОГІЯ ДЕСЕРТНИХ СТРАВ ІЗ ПЕКТИНОМ ТА СТЕВІЄЮ

Максимчук В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

Розглянуто розробку технології і рецептури десертів підвищеної харчової цінності із пектином та стевією. Розроблена рецептура десертів та доведена доцільність використання добавок у досліджуваному десерті. Досліджено показники: хімічний склад, органолептичну цінність та побудовано модель якості готових десертів підвищеної харчової цінності.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

The development of technology and recipes for desserts of high nutritional value with pectin and stevia. The recipe of desserts is developed and expediency of use of additives in the investigated dish is proved. Indicators: chemical composition, organoleptic value and model of quality of ready food of high nutritional value are investigated.

На сучасному ринку харчових продуктів значна частка припадає на споживання десертів, у тому числі желейних, які є частиною щоденного раціону. Нераціональне харчування, збільшення вживання вуглеводів та насичених жирів призводить до ожиріння та цукрового діабету. Цю проблему можна вирішити за рахунок розробки асортименту десертів, які будуть збалансовані за енергетичною та харчовою цінністю, з використанням натуральних цукрозамінників на основі натуральної рослинної сировини без використання синтетичних барвників і ароматизаторів [1].

Асортимент десертів, що розроблятиметься, призначений для масового споживання та відповідає вимогам до харчових продуктів раціонального, дієтичного та профілактичного призначення [2].

Для підвищення харчової цінності желейних десертів нами було запропоновано використовувати у їх технології пектин та цукрозамінник – стевію.

Пектин – це один із цінних компонентів їжі. Він має здатність зв'язувати і виводити з організму пестициди, іони важких металів, радіоактивні елементи, не порушуючи при цьому природного бактеріологічного балансу організму. До того ж пектин є обов'язковим компонентом більшості рослин і невід'ємною частиною їжі людини.

Пектин практично не засвоюється травною системою організму, будучи, по суті, розчинною клітковиною. Проходячи разом із іншими продуктами по кишечнику, пектин всмоктує в себе шкідливі речовини і холестерин, які разом з ним виводяться з організму.

Користь пектину полягає також у його здатності покращувати мікрофлору кишечника, надавати помірну протизапальну і обволікаючу дії на слизову оболонку шлунка при виразкових ураженнях, формувати оптимальні умови для мікробіоцинозу – процес розмноження корисних для організму мікробів. Всі перераховані вище властивості пектину дозволяють рекомендувати його до щоденного раціону харчування кожної людини. Добова норма споживання пектину, що істотно знижує показник холестерину в крові становить 15 грамів [7].

Стевія медова – представниця роду Айстрових. Багаторічна трав'яниста рослина у вигляді куща з високими стеблами (від 60 до 120 см). Квіти білі, зібрані в суцвіття, насіння дрібне. Стевія є безпечним замінником цукру. Її солодкий смак пояснюється наявністю стевіозидів. Якщо використовувати рослину у великій кількості, виникає гіркуватий присмак. Стевія в 10 – 15 разів солодша за цукор але не калорійна, і її прийом не має негативних наслідків, тому, стевія замість цукру рекомендована при ожирінні, цукровому діабеті та інших порушеннях обміну речовин.

Оскільки, стевія має тонізуючу і зміцнювальну дію, вона рекомендована, як добавка до раціону спортсменів, а також під час сильних розумових та фізичних навантажень.

Стевію застосовують у декількох аспектах, яка здійснює відновлювану функцію підшлункової залози, захищає слизову оболонку, перешкоджає процесам бродіння, покращує роботу щитовидної залози.

Стевію широко використовують у Японії. Стевія в народній медицині рекомендується не тільки в якості натурального підсолоджувача, але й для зниження артеріального тиску та підвищення імунітету.

Стевія не шкідлива, протипоказань практично немає [6].

Метою роботи є обґрунтування та розроблення желейних десертів із пектином та стевією.

Об'єкт дослідження – технологія желейних десертів із використанням пектину та стевії.

Предмет дослідження – пектин, стевія, желейні десерти, желейні десерти із пектином та стевією.

Хімічний склад пектину та стевії наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Хімічний склад пектину та стевії, % на 100 г продукту

Найменування показника	Пектин	Стевія
Білки, г	3,5	–
Жири, г	0	–
Вуглеводи, г	84,8	95
у т.ч. харчові волокна, г	75,5	–
Волога, г	10	–
Зольність, г	1,5	–
Мінеральні речовини		
Калій, мг	108	–
Кальцій, мг	40	–
Магній, мг	14	–
Ферум, мг	1,9	–
Фосфор, мг	25	–
Вітаміни		
Нікотинова кислота (PP), мг	0,5	–
Енергетична цінність, ккал	52	380

Згідно даних таблиці 1, видно, що пектин містить високий вміст харчових волокон, що чинитиме позитивний вплив на організм людини та може застосовуватися у приготуванні желейних десертів.

Для дослідження обрано страви згідно Збірника рецептур страв та кулінарних виробів (Москва, 1982 р., Желе із екстракту ягідного, № 960).

Щоб визначити раціональну концентрацію добавок у десерті, замість желатину додаємо пектин у

кількості 50 %, 75 %, 100 %. Замість цукру використовували стевію. Результати досліджень зведемо у таблицю 2.

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції желейних десертів [4]

Найменування сировини	Контроль	Дослід 1 50 : 50	Дослід 2 25 : 75	Дослід 3 100
Сік брусниці	30	30	30	30
Екстракт брусниці	57	57	57	57
Вода	85	85	85	85
Цукор	160	–	–	–
Желатин	3	1,5	1	–
Стевія	–	20	20	20
Пектин	–	1,5	2	3
Вихід	100	100	100	100

Для визначення органолептичної оцінки готового десерту, ми використовували 5-ти бальову шкалу інтенсивності, де 0 – дуже сильна інтенсивність; 1 – сильна інтенсивність; 2 – помірна інтенсивність; 3 – слабка інтенсивність; 4 – ознака ледь відчувається; 5 – ознака відсутня (табл. 3). Оцінювання десертної страви проводили за такими показниками, як смак, запах, колір, консистенція.

Таблиця 3

Органолептична оцінка желейних десертів

Модельна композиція	Смак	Запах	Колір	Консистенція	Загальна сенсорна оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості				
	3	2	2	3	
Контроль	4,9	5,0	5,0	4,8	
Дослід 1	4,9	4,9	4,9	4,8	
Дослід 2	5,0	4,9	4,7	4,7	
Дослід 3	4,6	4,7	4,8	4,6	

Згідно досліджень органолептичної оцінки желейних десертів, видно, що дієтичні добавки не суттєво вплинули на смак, запах, колір та консистенцію по відношенню до традиційних десертів. Тому, пектин додаватимуть у кількості 75 % від загальної маси желатину, а стевію замість цукру.

У процесі технологічних розробок з урахуванням органолептичної оцінки, розроблено технологічну схему десерту «Желе із екстракту ягідного» (рис.1) [4].

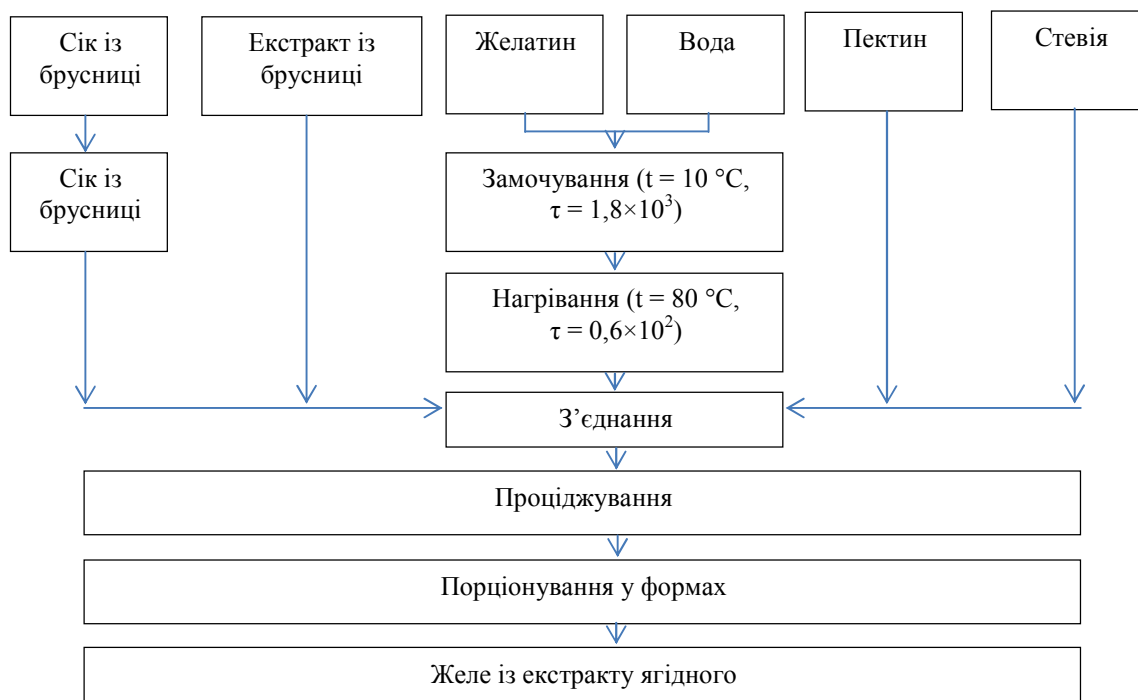

Рис.1. Технологічна схема приготування «Желе із екстракту ягідного»

Визначення вмісту основних харчових нутрієнтів досліджуваних десертів наведено в таблиці 4.

Згідно аналізу табличних даних, при додаванні до желейного десерту пектину та стевії, значно збільшується кількість харчових волокон у 3,2 рази, а також Кальцію на 5,5 %, Калію на 8,1 %, Фосфору на 22,7 %, кількість Феруму у 2 рази більша, а ніж у контрольному зразку.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Оскільки, якість розроблених десертів характеризується підвищеним вмістом поживних нутрієнтів, визначаємо комплексний показник якості.

Таблиця 4

**Порівняльна характеристика хімічного складу
контрольного та дослідного зразків [5]**

Найменування показника	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-
Білки, г	3,5	3,3	- 5,7
Жири, г	0	0	-
Вуглеводи, г	3,0	3,0	-
у т. ч. харчові волокна, г	0,6	1,9	У 3,2 рази
Волога, г	90,0	90,0	-
Зольність, г	0,1	0,1	-
Кальцій, мг	10,9	11,5	5,5
Калій, мг	20,9	22,6	8,1
Магній, мг	1,2	1,4	16,6
Ферум, мг	0,2	0,4	У 2 рази
Фосфор, мкг	10,1	12,4	22,7
Ретинол (А), мкг	0,01	0,01	-
Тіамін (В ₁), мг	0,01	0,01	-
Рибофлавін (В ₂), мг	0,01	0,01	-
Піридоксин (В ₆), мг	0,01	0,01	-
Фолієва кислота (В ₉), мкг	0,1	0,1	-
Аскорбінова кислота (С), мг	0,9	0,9	-
Нікотинова кислота (РР), мг	0,03	0,03	-
Енергетична цінність, ккал	22,0	25,2	14,5

На підставі проведених досліджень розраховано комплексний показник якості (табл.5) та побудовано моделі якості контрольного та дослідного зразків (рис. 2).

Таблиця 5

**Комплексний показник якості контрольного та дослідного зразків
десертних страв**

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Харчові волокна, г	0,3	0,6	1,9
Кальцій, мг	0,2	10,9	11,5
Магній, мг	0,2	1,2	1,4
Калій, мг	0,2	20,9	22,6
Ферум, мг	0,1	0,2	0,4
Разом	1,0		

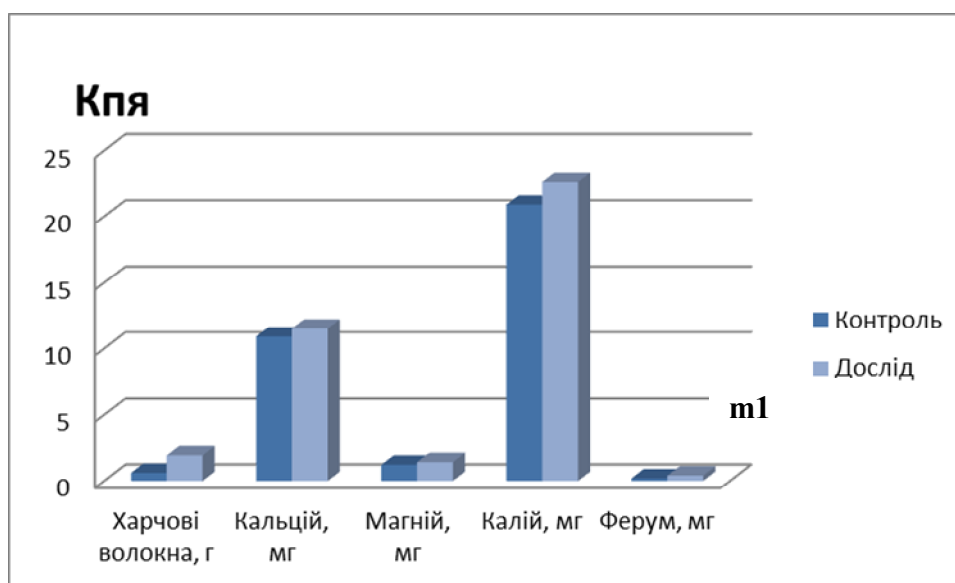

Рис. 2. Модель якості контрольного та дослідного зразків десертних страв

Результати досліджень показали, що за рахунок додавання пектину та стевії у желейні десерти значно покращується вміст харчових волокон та мінеральних речовин. Розроблений десерт може використовувати у раціональному, оздоровчому та дієтичному харчуванні.

Список використаних джерел:

1. Функціональні продукти в концепції здорового харчування. / А.А. Кочеткова // Харчова промисловість. – 2009.
2. Нові функціональні плодовоовочеві продукти / В.А. Ломачинський // Харчова промисловість. – 2007.
3. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія/ М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін.; за ред. М.І. Пересічного. – К. : Київ. Нац. торг. – екон. ун-т, 2008.
4. Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания. – М. : Экономика, 1982. – 720 с.
5. Химический состав российских пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И.М.Скурихина, В.А.Тутельяна. – М.: ДеЛи принт, 2002.
6. URL: <https://www.kp.ru/putevoditel/eda/travy/steviya>
7. URL: <https://ideas-center.com.ua/?p=4425>

ТЕХНОЛОГІЯ РИБНИХ СТРАВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОРФІРИ

Орбець Д., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Незвещук-Когут Т. С.

Стаття присвячена науковому обґрунтуванню та розробленню технології страв з риби із використанням морських водоростей, а саме порфіри. Досліджено харчову цінність порфіри і доведена доцільність її використання у технології рибних страв. Розраховано комплексний показник якості розроблених зразків та побудовано модель якості.

The article is devoted to the scientific substantiation and development of the technology of fish dishes using seaweed, namely porphyry. The nutritional value of porphyry has been studied and the expediency of its use in the technology of fish dishes has been proved. The complex indicator of the quality of the developed samples was calculated and a quality model was built.

Одним із важливих напрямів харчової промисловості є пошук нових джерел біологічно активних речовин з метою розширення асортименту страв та виробів, очищення організму від шкідливих речовин та сполучень і збереження здоров'я людини.

В даний час відзначаються найважливіші порушення харчового статусу населення нашої країни: надмірне споживання тваринних жирів і дефіцит поліненасичених жирних кислот, повноцінних білків, вітамінів (С, В₁, В₂, Е, фолієвої кислоти, ретинолу, β-каротину тощо), мінеральних речовин (Са, Fe), мікроелементів (I, F, Se, Zn), харчових волокон. Це пов'язано з тим, що в системі харчування переважають рафіновані продукти [5].

Однак, у раціонах харчування людей, що проживають в екологічно несприятливих зонах, повинна бути продукція, збагачена рослинними волокнами і біологічно активними речовинами, які сприяють підвищенню імунітету та відіграють величезну фізіологічну роль в організмі людини. Перспективним об'єктом збагачення є продукція регулярного споживання – зокрема рибні страви, споживчий попит на які постійно підвищується. При створенні ресурсозберігаючих технологій рибних страв одним із перспективних напрямів є використання морських водоростей, а саме порфіри.

Порфіра насичена пропорційно збалансованими біологічно активними речовинами, вітамінами, мікро- та макроелементами. Харчова та дієтична цінність порфіри визначається її хімічним складом. У ній великий вміст органічного Йоду, що впливає на функціонування щитовидної залози. При цьому вона містить ще й біологічно активні речовини, що допомагають цей Йод засвоїти, тому ніякий штучно створений продукт із високим вмістом Йоду не може конкурувати з порфірою [4].

Крім йоду та йодовмісних азотистих речовин, у порфірі міститься певна кількість неактивних гормональних речовин, що входять до тканин щитовидної залози, тому вона є профілактичним засобом боротьби проти зобу, атеросклерозу, а також захворювань, пов'язаних із порушеннями функцій щитовидної залози.

Порфіра виводить шлаки, радіоактивні солі (радіоактивний Йод – 131 до 40%, Цезій -137 – до 60%, радіоактивний Стронцій – до 85%), токсини, отрути. Порфіра активізує імунобіологічний захист організму; має стимулюючу дію при лікуванні онкологічних і серцево-судинних захворювань. Порфіра є полівітаміноносієм, містить вітаміни груп В, А, С, D, К, РР та інші. Порфіра багата Калієм, Кальцієм, Магнієм, Ферумом, Йодом, Селеном, Кобальтом, Купрумом, Марганцем. Вміст білку у порфірі складає 21 %. Амінокислотний склад порфіри представляє 16 амінокислот (аланін, аргінін, аспарагінова кислота, валін, гістидин, гліцин, глутамінова кислота, лейцин, лізин, метіонін, пролін, серин, тирозин, треонін, цистин, фенілаланін). Поживні речовини, що є у порфірі, мають велику користь для здоров'я. Дієтична клітковина, пептиди, ліпіди та мінерали захищають серце. Порфіра знижує маркери серцевої недостатності, захищає клітини, зменшує запалення в кровоносних судинах, знижує підвищений артеріальний тиск і зменшує згортання крові [1].

Метою роботи є наукове обґрунтування і розроблення технології страв з риби із використанням морських водоростей, а саме порфіри. Об'єкт дослідження – технологія страв з риби із використанням морських водоростей – порфіри. Предмет дослідження – порфіра, фарширована щука, фарширована щука із порфірою. Хімічний склад порфіри наведений у таблиці 1.

Згідно показників таблиці 1 видно, що порфіра містить високий вміст білку, вітамінів, а особливо мінеральних речовин таких, як : Калій, Кальцій, Магній, Купрум, Фосфор, Ферум, Цинк, Йод та інші. Такий вміст поживних речовин у морській водорості підтверджує доцільність використання її при виготовленні страв з риби.

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Наступним етапом дослідження є складання модельних харчових композицій страви із риби та визначення меж порфіри, яку планується додавати до страви.

Таблиця 1

Хімічний склад порфіри

Найменування показника	Порфіра
Білки, г	8,8
Жири, г	2,9
Вуглеводи, г	64,5
у т.ч. харчові волокна, г	5
Вологість, г	12,5
Зола, мг	6,0
Вітаміни, мг	
β-каротин, мг	1,25
Тіамін (В ₁), мг	0,33
Рибофлавін (В ₂), мг	0,5
Рибофлавін (В ₄), мг	106,6
Пантотенова кислота (В ₅), мг	5,3
Фолати (В ₉), мкг	19,16
Аскорбінова кислота (С), мг	16,6
Токоферол (Е), мг	7,2
Нікотинова кислота (РР), мг	4,57
Мінеральні речовини, мг	
Калій	2083
Кальцій	333
Магній	1416
Купрум, мкг	1082
Фосфор	458
Ферум	133
Цинк	10,2
Йод	2,0
Енергетична цінність, ккал	319,3

Порфіру додавали до риби фаршированої у вигляді порошку у кількості 15 %, 30 %, 45 % від маси цибуля ріпчастої (таблиця 2). Для проведення дослідження була обрана страва згідно Збірника рецептур страв та кулінарних виробів, 1982 р., № рецептури 514.

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції страви «Щука фарширована» із додаванням порфіри [2]

Найменування сировини	Контроль (брутто)	Дослід 1 85 : 15	Дослід 2 70 : 30	Дослід 3 55 : 45
Щука	159	159	159	159
Хліб пшеничний	14	14	14	14
Молоко	15	15	15	15
Цибуля ріпчаста	36	16,2	10,8	5,4
Порфіра		5,4	10,8	16,2
Масло вершкове	7	7	7	7
Яйця	4	4	4	4
Часник	1	1	1	1
Спеції	0,01	0,01	0,01	0,01
Вихід	100	100	100	100

На нову страву розроблено технологічну схему «Щука фарширована» із додаванням порфіри (рис. 1). Кількість порфіри у страві «Щука фарширована» визначали за органолептичними показниками за 5-ти бальною шкалою (таблиця 3).

Таблиця 3

Органолептична оцінка страви «Щука фарширована» із додаванням порфіри

Модельна композиція	Смак	Запах	Колір	Консистенція	Зовнішній вигляд	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	0,3	0,1	0,1	0,3	0,2	
Контроль	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 1	4,9	4,9	4,8	5,0	4,8	4,88
Дослід 2	4,9	4,7	4,7	5,0	4,6	4,78
Дослід 3	4,7	4,3	4,5	5,0	4,4	4,58

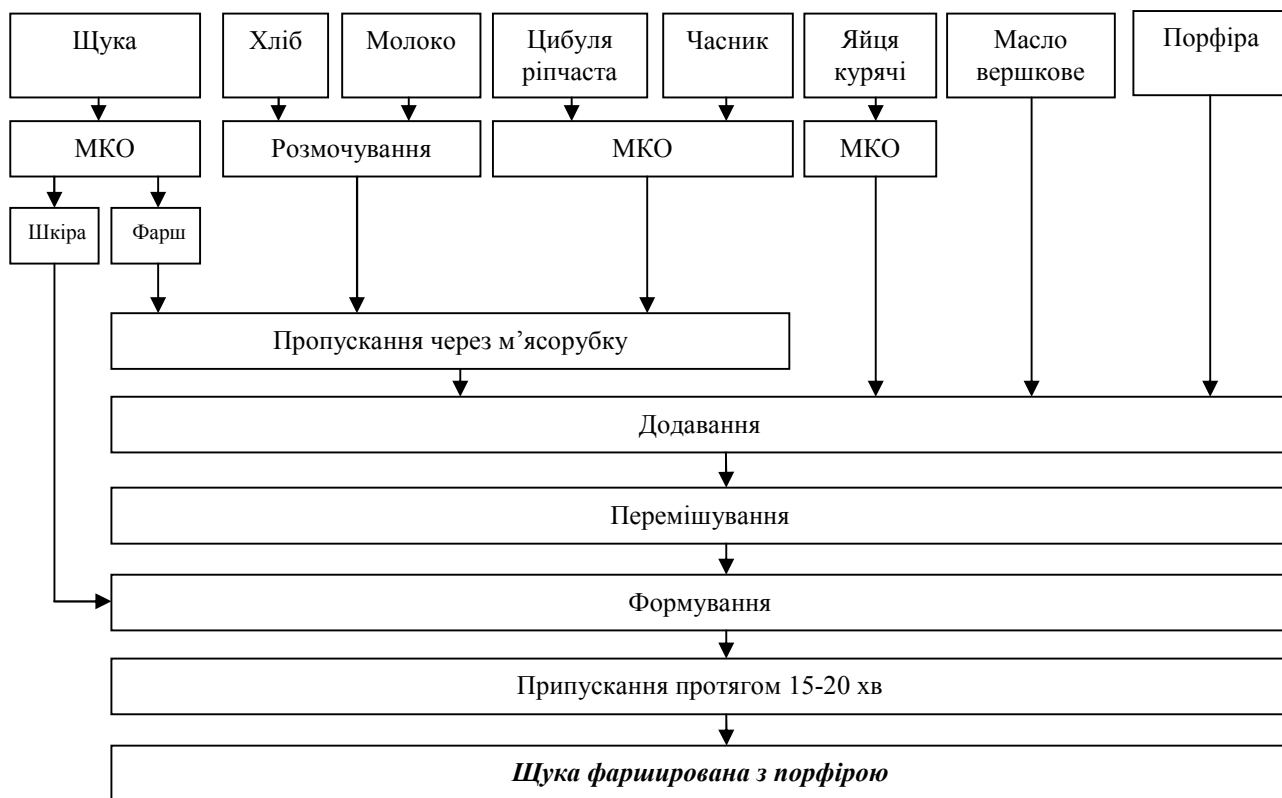

Рис. 1. Технологічна схема приготування «Щуки фаршированої з порфірою»

За результатами проведених досліджень встановлено, що використання 45 % порфіри призводить до погіршення смаку, запаху та зовнішнього вигляду. Тому, оптимальною концентрацією добавки у рибній страві є 30 % від маси цибулі ріпчастої. Ця кількість добавки не суттєво впливає на якість готової страви.

Визначення вмісту основних харчових нутрієнтів «Щуки фаршированої з порфірою» наведений у таблиці 4.

Таблиця 4
Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків «Щуки фаршированої з порфірою» [3]

Найменування показника	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, % +/-
Білки, г	13,3	13,9	4,5
Жири, г	6,0	6,0	-
Вуглеводи, г	8,4	14,2	69,0
у т.ч. харчові волокна, г	0,6	1,0	66,7
Вологість, г	67,2	59,3	11,7
Зола, мг	4,0	5,0	25
Вітаміни, мг			
Ретинол (А), мкг	10	10,2	2
Тіамін (В ₁), мг	0,08	0,2	у 2,5 рази
Рибофлавін (В ₂), мг	0,1	0,15	50
Аскорбінова кислота (С), мг	0,8	1,5	87,5
Токоферол (Е), мг	1,8	2,2	22,2
Нікотинова кислота (РР), мг	4,9	5,2	6,1
Мінеральні речовини, мг			
Калій	200	420	у 2,1 рази
Кальцій	56	87	55,3
Магній	29	152	у 5,2 рази
Фосфор	148	195,3	31,9
Ферум	1	14,1	у 14,1 рази
Йод	-	0,2	-
Енергетична цінність, ккал	140,8	166,4	18,1

Аналізуючи таблицю 4, можемо зробити висновок, що використання порфіри у технології приготування страви «Щука фарширована» підвищується вміст харчових волокон на 66,7 %, вітамінів – А на 2 %, В₁ у 2,5 рази, В₂ на 50 %, С – 87,5 %, Е – 22,2 %, РР – 6,1%. Додавання до досліджуваної страви

добавки значно підвищує вміст мінеральних речовин, а саме : Калію у 2,1 рази, Кальцію на 55,3 %, Магнію у 5,2 рази, Фосфору на 31,9 %, Феруму у 14, 1 рази.

На основі вищенаведених показників розраховуємо комплексний показник якості (таблиця 5) та будуємо модель якості (рис. 2) контрольного та дослідного зразків.

Таблиця 5

**Комплексний показник якості контрольного та дослідного зразків
«Щуки фаршированої з порфірою»**

Найменування показника	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Харчові волокна, г	0,3	0,6	1,0
Аскорбінова кислота (С), мг	0,1	0,8	1,5
Кальцій, мг	0,2	56	87
Магній, мг	0,2	29	152
Ферум, мг	0,2	1	14,1
Разом	1,0		

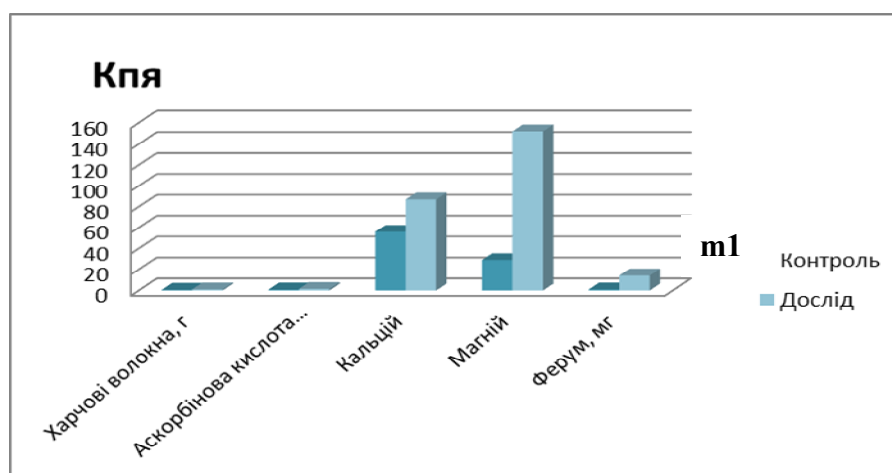

Рис. 2. Модель якості контрольного та дослідного зразків «Щуки фаршированої» із додаванням порфіри

Аналіз представлених результатів наукової статті свідчить про можливість використання порфіри у технології приготування рибних страв, зокрема, «Щуки фаршированої». Добавка, що використовується підвищує харчову цінність страви та дає можливість використовувати розроблену страву, як продукт із заданими властивостями.

Список використаних джерел:

1. Антипова І.В., Толпыгина І.Н. 2002. Расширение ассортимента рыбных продуктов// Рыбное хозяйство. №2. – С.52–55.
2. Сборник рецептов блюд и кулинарных изделий для предприятий общественного питания. – М. : Экономика, 1982. – 720 с.
3. Скурихин И. М. Химический состав российских пищевых продуктов / И. М. Скурихин, В. А. Тутельян. – М. : ДеЛи принт, 2002.
4. Барашков Г.К. 1972. Сравнительная биохимия водорослей М.: Пищевая промышленность. – С.171–272.
5. Технологія продуктів харчування функціонального призначення : монографія / М.І. Пересічний, М. Ф. Кравченко, Д. В. Федорова та ін. / за ред. М. І. Пересічного – К. : Київ. над. торг.-екон ун-т, 2008. -718 с.

НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА СОЛОДКИХ СТРАВ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Попеску В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Паламарек К. В.

У статті досліджено розроблення технології виробництва та оптимізація рецептури солодких страв. Визначено органолептичні і фізико-хімічні показники експериментальних зразків солодких страв. Побудовано модель якості обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію. Рекомендовано розроблену солодку страву включити у раціони харчування для лікувально-профілактичного та дитячого харчування.

The article investigates the development of production technology and optimization of sweet food recipes. Organoleptic and physicochemical parameters of experimental samples of sweet dishes were determined. A model of sea buckthorn jelly quality with tagatose and calcium lactate was built. It is recommended to include the developed sweet dish in the diets for treatment-and-prophylactic and baby food.

Вступ. Важливим фактором здоров'я людини є якість харчування у дитячому віці, коли відбувається стрімкий ріст, обмінні реакції протікають найбільш інтенсивно. Внаслідок зміни структури харчування, в щоденному раціоні дитини виник дефіцит вітамінів А, В, С, D, Е, макро- і мікроелементів: кальцію, калію, магнію, фосфору, йоду, селену. Недостатня кількість споживання мінеральних речовин та вітамінів

призводить серйозних змін в організмі, наслідком яких є погіршення фізичного та психічного стану, затримка росту, зниження пам'яті та інтелекту, втрата працездатності, збільшення маси тіла та порушення обміну речовин [1].

Одним з основних макроелементів, що беруть участь у фізіологічному процесі росту і розвитку організму, є кальцій [2]. Як один із головних компонентів кісток, кальцій необхідний для мінералізації кісткової тканини, він відіграє важливу роль у багатьох внутрішньо- і позаклітинних процесах, у тому числі в скоротливій функції серцевого і скелетних м'язів, нервової провідності, регуляції активації ферментів, дії багатьох гормонів тощо.

Серед дитячого населення підвищення поширеності ожиріння та надлишкової маси тіла спостерігається з 70х років XX століття. Упродовж останніх десятиріч ожиріння та надлишкова маса тіла серед дітей та підлітків за показниками поширеності досягли епідемічних рівнів [3]. Це спостерігається через надмірне споживання солодких страв, цукерок та борошняних кондитерських виробів.

Желейні страви користуються популярністю серед дитячого населення всіх країн світу. Проте недоліком їх є те, що вони містять незначну кількість біологічно активних речовин та при їх виготовленні використовуються синтетичні барвні речовини, які є шкідливими для організму людини. Тому на сьогодні, для даного виду продукції, актуальним питанням є вдосконалення рецептури існуючого асортименту солодких страв за рахунок використання натуральних рослинних компонентів підвищеної біологічної цінності.

Розвитку теоретичних основ і практичних аспектів розроблення та використання функціональних продуктів харчування як засобу профілактики та ліквідації дефіциту есенційних речовин присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців: А. М. Дорохович, Л. Ю. Арсеньєва, В. І. Дробот, К. Г. Іоргачева, Л. В. Капрельянц, Г. М. Лисюк, Г. О. Сімахін, І. В. Сирохман, А. І. Українець, А. А. Кочеткова, К. Н. Honikel, S. Gorinstein, T. Mizota, K. Kreiten, M. Peterson, A. Johnson та ін.

Мета досліджень – наукове обґрунтування та розроблення технології жельованих солодких страв з обліпихою, тагатою та лактатом кальцію.

Об'єкт дослідження: технологія желе оздоровчого призначення з обліпихою, тагатою та лактатом кальцію. *Предмет дослідження*: желе, обліпіха, тагато (ТУ 10.89.19-001-05807664-2018), лактат кальцію (ТУ 9199-026-00334557-98).

Результати. Обліпіха — один з найбільш поживних і багатих на вітаміни продуктів в світі, вона не поступається знаменитим суперфудам, таким як ягоди годжі або асаї [4]. У її плодах містяться мононенасичені жирні кислоти, пектини, дубильні й білкові речовини, фітонциди, кальцій, калій, магній, натрій, фосфор, залізо. Обліпіха багата на вітаміни А, В1, В2, В3, В6, В9, С, Е, РР, Н. Її плоди використовують як природний засіб від застуди та грипу, для зниження ваги, оздоровлення травної системи, лікування інфекцій та запалень.

Цукрозамінники – це речовини природного або штучного походження. На відміну від натуральної сахарози, вони засвоюються в організмі не так швидко, потребуючи менше інсуліну, не створюють перенавантаження для підшлункової залози, у помірних кількостях не призводять до різкого підвищення рівня глюкози у крові, що має велике значення у лікувально-профілактичному харчуванні хворих на цукровий діабет та багатьох інших груп населення. Проведемо характеристику найбільш поширених в Україні цукрозамінників (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика найпоширеніших в Україні цукрозамінників

Найменування	Коефіцієнт солодкості	Характеристика засвоюваності
Фруктоза	1,2	Легко і повністю засвоюється організмом
Ксиліт	1	Легко і повністю засвоюється організмом
Тагато	0,92	Низька калорійність та глікемічний індекс
Найменування	Коефіцієнт солодкості	Характеристика засвоюваності
Сорбіт	0,5	Для засвоєння не потребує великої кількості інсуліну
Цикламат	30-35	Не засвоюється, виводяться організмом незміненому вигляді
Аспартам	200	Не завдає побічної дії на травний тракт, серцево-судинну і центральну нервову систему
Екстракт стевії	300	Нетоксичний, не має мутагенних та канцерогенних властивостей

Аналізуючи табл. 1 для подальшого розроблення технології солодких страв обрано тагато, яка у США вважається «інноваційним харчовим продуктом». Тагато – білий кристалічний порошок, схожий на сахарозу з солодкістю 92%, в природі зустрічається в складі різних плодів, молочних та інших продуктах. Тагато має унікальне поєднання важливих технологічних властивостей з властивостями, які сприяють покращенню стану здоров'я людини (низька калорійність та глікемічний індекс), її солодкість (відносно сахарози) – 92 %; розчинність при 293 К (20°C) – 58 %, калорійність – 6,28 кДж (1,5 ккал/г) [5]. Сировиною для виробництва тагато є лактоза, технологія її отримання полягає у розщепленні лактози під дією ферменту лактази з утворенням глюкози і галактози та подальшій ізомеризації галактози до тагато.

Лактат кальцію дозволено використовувати у виробництві дитячих продуктів і сумішей за Міжнародними стандартами (Codex Alimentarius). Лактат кальцію є джерелом харчового кальцію і виконує технологічні функції, він легко асимілюється в організмі і, на відміну від хлориду кальцію, не подразнює слизову оболонку шлунку, а на відміну від цитрату кальцію добре розчиняється у воді [6].

Враховуючи вищезазначені переваги та недоліки досліджуваних компонентів, в результаті відпрацювань з метою поліпшення та удосконалення технологічного процесу виробництва солодких страв була розроблена рецептура желе оздоровчого призначення з обліпихою, тагатозою та лактатом кальцію. За контрольний зразок обрано рецептуру №658 «Лимонне желе» Збірника рецептур національних страв та кулінарних виробів [7].

У розробленій технології проведено заміну цукру на тагатозу для зменшення кількості вуглеводів та енергетичної цінності виробу, лимону – на обліпиху та додано лактат кальцію (в межах 0,5...0,75%).

Для визначення оптимальної кількості лактату кальцію у солодкій страві проводили органолептичну оцінку готового виробу (табл. 2).

За результатами органолептичної оцінки видно, що найкращі показники має дослід №2 з 0,6 г лактату кальцію. Введення більшої кількості добавки до складу обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію приводить до погіршення смакових властивостей солодкої страви. Тому, для подальших досліджень обрано дослідний зразок №2.

Таблиця 2

Органолептична оцінка обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію, бали

Показники	Коефіцієнт вагомості	Контроль	Дослід № 1	Дослід №2	Дослід №3
Зовнішній вигляд	0,2	5,0	4,9	4,9	4,5
Консистенція	0,2	5,0	5,0	4,9	4,6
Колір	0,1	5,0	4,9	4,9	4,7
Смак	0,3	5,0	4,9	4,9	4,8
Запах	0,2	5,0	4,8	4,9	4,8
Загальна оцінка	1	5,0	4,8	4,9	4,7

дослід №1 – 0,5 г лактату кальцію;

дослід №2 – 0,6 г лактату кальцію;

дослід №3 – 0,7 г лактату кальцію.

Технологічна схема приготування обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію наведена на рис. 1.

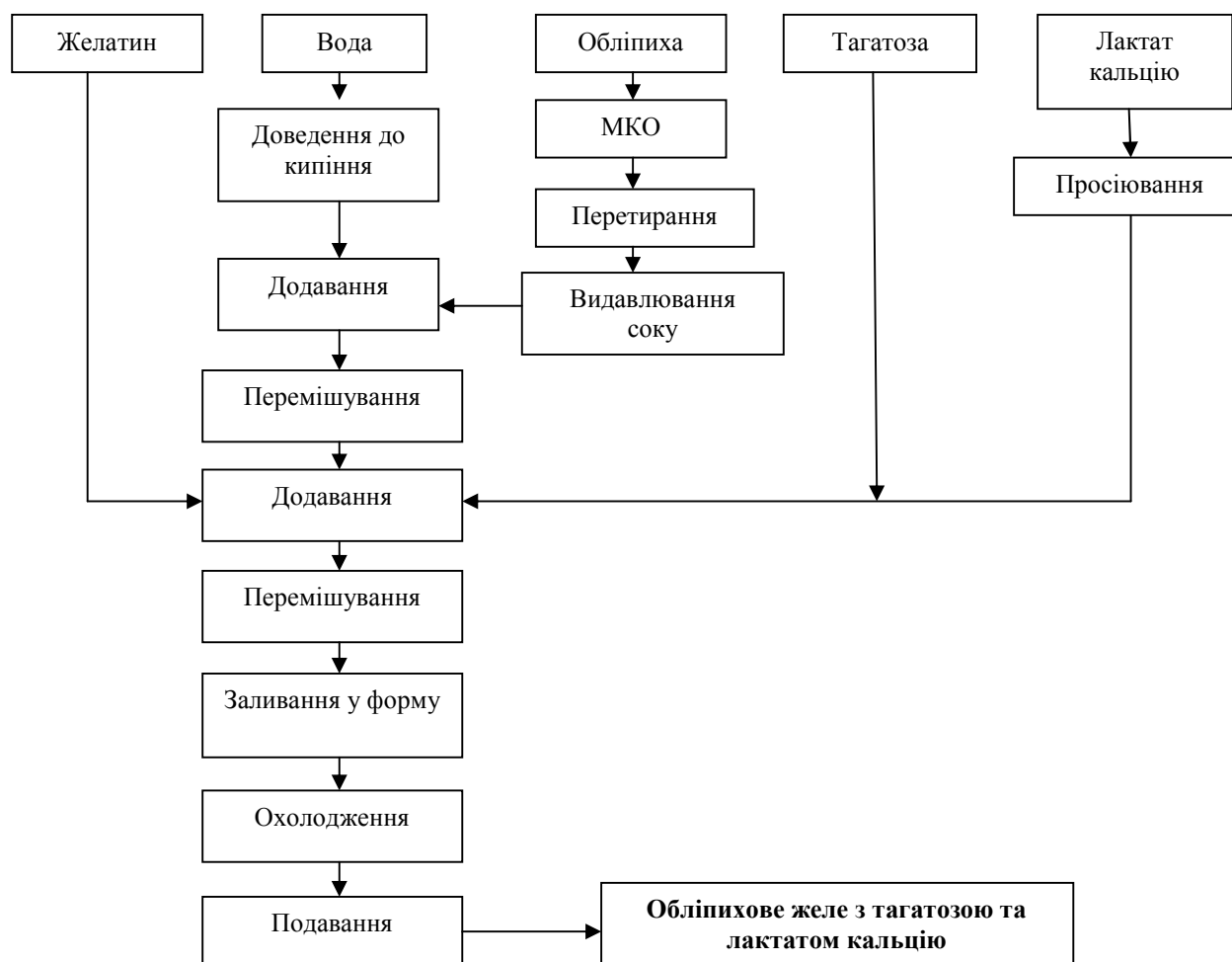

Рис. 1. Технологічна схема приготування обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Розраховано поживну, енергетичну цінність та вітамінно-мінеральний склад контрольного та дослідного зразків обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію (табл. 3) [8].

Таблиця 3

Хімічний склад обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію, (г на 100 г)

Найменування показників	Контроль	Дослід	Абсолютне відхилення, г	Відносне відхилення, %
Білки, г	4,19	4,25	0,06	1,43
Жири, г	0,32	1,38	1,06	331,25
Вуглеводи, г	14,61	1,18	-13,43	-91,96
Енергетична цінність, ккал	80,41	36,15	-44,26	-55,04
Мінеральні речовини				
Кальцій, мг	10,75	104,15	93,40	868,84
Калій, мг	32,65	58,65	26,00	79,63
Магній, мг	2,90	6,50	3,60	124,14
Залізо, мг	0,22	0,38	0,16	72,73
Мідь, мкг	20,00	48,00	28,00	140,00
Хром, мкг	0,10	40,00	39,90	39900,00
Вітаміни				
В ₂ (рибофлавін), мг	0,00	0,01	0,01	150,00
В ₆ (піридоксин), мг	0,01	0,02	0,01	83,33
Вітамін РР, мг	0,28	0,32	0,04	14,29
Вітамін С, мг	8,00	40,00	32,00	400,00
Вітамін А, мкг	0,40	70,00	69,60	17400,00

У розробленому желе підвищився вміст жирів на 331,25%, а за рахунок заміни цукру на тагатозу - зменшилась кількість вуглеводів та енергетична цінність. Покращився мінеральний склад солодкої страви: вміст кальцію збільшився на - 868,84%, магнію - на 124,13%, заліза - на 72,73%, міді - на 140% та хрому в 39,9 разів у порівнянні з контролем. Вітамінний склад обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію поліпшився у показниках: вітамін В₂ - на 150%, вітамін С - на 400% та вітамін А - в 17,4 рази.

У табл. 4 наведено порівняльну характеристику контрольного та дослідного зразків солодкої страви у забезпеченні добової потреби необхідних організму дитини поживних речовин.

Таблиця 4

Забезпечення добової потреби обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію

Найменування показників	Добова потреба	Контроль	Дослід
Білки, г	80	5,2	5,3
Жири, г	80	0,4	1,7
Вуглеводи, г	360	4,1	0,3
Енергетична цінність, ккал	1660	4,8	2,2
Мінеральні речовини			
Кальцій, мг	1000	1,1	10,4
Калій, мг	3000	1,1	2,0
Магній, мг	300	1,0	2,2
Залізо, мг	17	1,3	2,2
Мідь, мкг	1000	2,0	4,8
Хром, мкг	50	0,2	80,0
Вітаміни			
В ₂ (рибофлавін), мг	1,4	0,3	0,7
В ₆ (піридоксин), мг	1,1	1,1	2,0
Вітамін РР, мг	20	1,4	1,6
Вітамін С, мг	70	11,4	57,1
Вітамін А, мкг	800	0,1	8,8

Розроблене обліпихове желе з тагатозою та лактатом кальцію, забезпечує потребу організму дитини у кальції - на 10,4%, хромі - на 80%, вітаміні С на 57,1% та вітаміні А - 8,8%.

Використовуючи дані хімічного складу розраховано комплексні показники якості обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію, побудовано модель якості контрольного та дослідного зразка по наступних показниках: енергетична цінність, кальцій, мідь, хром, вітамін С та вітамін А (рис. 2).

Висновки. Харчування є основним фактором у забезпеченні оптимального росту та розвитку організму людини, його працездатності, адаптації до шкідливої дії чинників зовнішнього середовища. Розроблено обліпихове желе з тагатозою та лактатом кальцію з підвищеною кількістю мінеральних речовин, вітамінів та зменшеною енергетичною цінністю у порівнянні з контролем. На основі дослідження хімічного складу солодкої страви побудовано модель якості контрольного та дослідного зразків. Виходячи з фізіологічних властивостей дослідженої сировини, розроблена продукція може бути рекомендована для включення у раціони харчування всіх верств населення, у тому числі дітей.

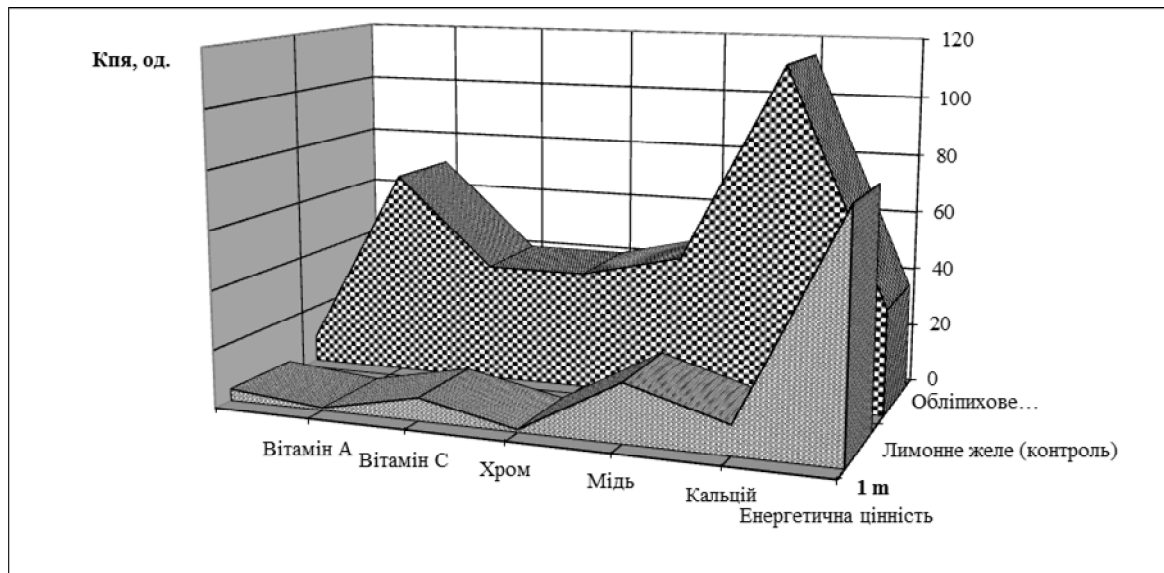

Рис. 2. Модель якості обліпихового желе з тагатозою та лактатом кальцію

Список використаних джерел:

1. Черевко О. І. Інноваційні технології харчової продукції функціонального призначення / О. І. Черевко, М. І. Пересічний, С. М. Пересічна : монографія. Харків : ХДУХТ, 2017. С. 940.
2. Торхова Т. Кальцій як життєво важливий макроелемент / Т. Торхова // Фармацевт Практик. – 2014. – № 2. – С. 50–51.
3. Огнев В. А. Аналіз та оцінка справжнього рівня поширеності надмірної ваги та ожиріння серед дітей шкільного віку м. Харкова / В. А. Огнев, К. Г. Помогайбо // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – № 4/1 (41). – С. 172–176.
4. Обліпіха: користь. URL: <https://nv.ua/ukr/style/food-drink/gimalayskiy-superfud-chem-polezna-oblepiha-i-kak-ee-est-50042194.html>
5. Дорохович А. Цукрозамінники нового покоління низької калорійності та глікемічності / А. Дорохович, В. Дорохович, Н. Лазоренко // Продукти та інгредієнти. – 2011. – № 6. – С. 46–48.
6. Кочерга В. І. Теоретичні аспекти виробництва кондитерської продукції, збагаченої лактатом кальцію / Кочерга В. І. URL: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3952/1/calcium_lactate
7. Шалімов О. В. Збірник рецептур національних страв та кулінарних виробів: для підприємств громад. харчування всіх форм власності / О. В. Шалімов, Т. П. Дятченко, Л. О. Кравченко та ін. – 2007. – 848 с.
8. Скурихин І. М. Хімічний склад харчових продуктів, – Довідкове видання, «Делі принт»: Москва, 2002. – 236 с.

ТЕХНОЛОГІЯ ДЕСЕРТУ «ЧИЗКЕЙК» З ВИКОРИСТАННЯМ БДЖОЛИНОГО ОБНІЖЖА ТА КОРЕНЯ СОЛОДКИ

Проданчук Т., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харкові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Данилюк І. П.

У статті розглянуто шляхи підвищення харчової цінності десертної страви «Чизкейк», в рецептурі якої здійснювали заміну цукру на бджолине обніжжя та корінь солодки. Визначено раціональну кількість бджолиного пилку та кореню солодки, наведено порівняльну характеристику хімічного складу контрольного та дослідного зразків десерту «Чизкейк». Розраховано комплексний показник якості та побудовано моделі якості. Дану страву можна рекомендувати в лікувально-профілактичному харчуванні, особливо людям, які хворіють на цукровий діабет та мають надлишкову вагу.

The article deals with the ways of increasing the nutritional value of the cheesecake dessert, in the recipe of which sugar was replaced by the bee leg and licorice root. A rational amount of bee pollen and licorice root is determined, a comparative characteristic of the chemical composition of the cheesecake control and experimental samples is given. A comprehensive Quality Score was calculated and quality models were built. This dish can be recommended for therapeutic and preventative nutrition, especially for people who are diabetic and overweight.

Актуальність даної теми полягає в розробці низькокалорійних страв з підвищеною харчовою цінністю за рахунок повної заміни цукру в рецептурі десертних страв та заміною їх на природні підсолоджувачі, адже однією із причин захворювань на цукровий діабет та ожиріння, які являються хворобою XXI століття – надмірне споживання цукру, який є надто калорійним. Поряд із заміною цукру на природні підсолоджувачі в рецептурі десертних страв варто використовувати продукти бджільництва – бджолине обніжжя, яке дозволяє значно покращити харчову цінність страв.

Метою наших досліджень є розробка технології десертних страв підвищеної харчової цінності та зниженою калорійністю з використанням порошку кореня солодки та бджолиного обніжжя.

Об'єкт досліджень – технологія десертної страви – «Чизкейк» з порошком кореня солодки та бджолиним обніжжям.

Предмет дослідження – «Чизкейк», порошок кореня солодки, бджолине обніжжя, «Чизкейк» з порошком кореня солодки та бджолиним пилком. Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Значний внесок у вдосконалення та покращення харчової цінності десертних страв внесли: Пересічний М. І., Кравченко М. Ф., Корзун В. Н., Федорова Д. В., Дорохович В. В., Кравчук Н. Н., Лисюк Г. М., які в своїх наукових роботах вивчали, вдосконалювали та впроваджували у виробництво новітні технології десертних страв із зниженою енергетичною цінністю та підвищеним вмістом нутрієнтів. [2]

За статистикою МОЗ України більша кількість дорослих українців мають надмірну вагу, що в свою чергу призводить до діабету другого типу, серцево-судинних захворювань.

Водночас люди, які полюбляють споживати солодку їжу, найчастіше за все споживають меншу кількість фруктів та овочів, які у порівнянні із солодощами є більш корисними та поживними для організму людини, завдяки вмісту великої кількості нутрієнтів, які так необхідні організму людини. Поряд із споживанням овочів та фруктів варто обмежити споживання цукру за рахунок використання цукрозамінників – мед, бджолине обніжжя, корінь солодки, кленовий сироп, стевія, які дозволяють значно знизити кількість вживаних кілокалорій та покращити самопочуття людини. [3]

Одним із продуктів праці бджіл є бджолине обніжжя – безцінний дарунок природи, який за вмістом та концентрацією всіх складових компонентів не може зрівнятися з жодними продуктами, які ми вживаємо щоденно. До складу бджолиного обніжжя входить понад 240 сполук, які беруть участь в біохімічних процесах та функціонуванні організму людини.

Хімічний склад бджолиного обніжжя надзвичайно багатий та різноманітний, оскільки до його складу входить велика кількість білку, який багатий на незамінні амінокислоти – 30 г бджолиного обніжжя покриває добову потребу людини в незамінних амінокислотах. Окрім білку, бджолине обніжжя багате на вітаміни: А, кількість якого становить близько 212 мг; В₁ – 1,5 мг; В₂ – 1,9 мг; В₃ – 21 мг; В₅ – 5 мг; В₆ – 0,9 мг; В₉ – 0,68 мг; С – 205 мг; Е – 170 мг; Н – 0,25 мг; Р – 2,4 мг; мінеральні речовини: кальцій – 1180 мг; фосфор – 610 мг; калій – 1140 мг; магній – 380 мг; натрій – 44 мг; мідь – 1,57 мг; залізо – 3,2 мг та інші. Наявність 3-терпенових кислот у складі бджолиного обніжжя, надають йому протизапальної, ранозагоювальної, протиатеросклерозної дії. Ферменти бджолиного обніжжя впливають на обмінні процеси, сприяють регулюванню біохімічних процесів. Корисне бджолине обніжжя при анемії, викликає зниження швидкості згортання крові, зміцнює капіляри, знижує вміст холестерину в крові.

Одним із природних підсолоджувачів, який варто використовувати в харчуванні є корінь солодки, який в 50 разів солодший від цукру за рахунок наявності в його складі гліциризинової кислоти. Також до складу кореня солодки входить 30 флавоноїдів, моносахариди, пектин, дубильні речовини, органічні кислоти, калій, марганець, залізо, магній, мідь, цинк та інші речовини.

Вживання кореня солодки допомагає при лихоманці, гарячкових станах, спазмах гладкої мускулатури, підтримує роботу серцево-судинної системи при гіпертонії, захворюваннях щитовидної залози, підвищує вироблення власного інсуліну, сприяючи поліпшенню роботи підшлункової залози при цукровому діабеті.

Корінь солодки широко застосовують в харчовій промисловості під час виготовлення сиропів, пива, квасу, тонізуючих напоїв, кави, киселів, какао, маринадів, борошняних та збивних виробів, цукерок. [5]

З вищенаведеної інформації можемо зробити висновок, що на сьогоднішній день існує потреба в розробці новітніх технологій приготування десертів, особливо із зниженою калорійністю, що зумовлено великою кількістю хворих на цукровий діабет та ожиріння. Зарадити даній тенденції можливо за рахунок використання нетрадиційної сировини, а саме цукрозамінника – порошок кореня солодки, а для покращення харчової цінності варто використовувати бджолине обніжжя, що зумовлено їх хімічним складом та цілющими властивостями.

В рецептурі десерту «Чизкейк» планується повністю замінювати цукор на порошок кореня солодки та бджолине обніжжя, що дозволить значно знизити енергетичну цінність страви та підвищить її харчову цінність.

Відповідно до обраної рецептури десерту «Чизкейк» розроблено модельно-харчові композиції із різним вмістом харчових добавок (табл.1). В досліді №1 замінюємо 30% цукру на бджолиний пилко та порошок кореня солодки; досліді №2 – заміна 50% цукру на бджолиний пилко та порошок кореня солодки; досліді №3 – заміна 100% цукру на бджолиний пилко та порошок кореня солодки. Під час заміни цукру на порошок кореня солодки враховувалась солодкість добавки – в 50 разів солодша від цукру.

Таблиця 1

Модельно – харчові композиції десерту «Чизкейк» із використанням кореня солодки та бджолиного обніжжя

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
1	Печиво	30	30	30	30
2	Вершкове масло, 82%	10	10	10	10
3	Сир «Маскарпоне»	50	50	50	50
4	Вершки, 36%	20	20	20	20
5	Цукор	15	10,5	7,5	-
6	Желатин	15	15	15	15
7	Корінь солодки (порошок)	-	0,05	0,08	0,15
8	Бджолине обніжжя	-	2,25	3,75	7,5
	Вихід, г	125	125	125	125

На основі органолептичних показників якості: смак, запах, колір, консистенція, зовнішній вигляд, визначено раціональну кількість порошку кореня солодки та бджолиного обніжжя. Результати досліджень наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Органолептична оцінка десерту «Чизкейк» із використанням кореня солодки та бджолиного обніжжя

Зразок	Смак	Запах	Колір	Консистенція	Зовнішній вигляд	Середня оцінка
Контроль	4,8	4,9	4,8	4,9	4,9	4,86
Дослід 1	4,8	4,9	4,8	4,9	4,9	4,86
Дослід 2	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9	4,88
Дослід 3	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9

За результатами дегустаційної оцінки встановлено, що найкращими характеристиками володіє зразок №2, де повністю замінювали цукор на 0,08 гр. порошок кореня солодки та 3,75 гр. бджолиного обніжжя. Даний зразок по своїм смаковим та зовнішнім показникам повністю відповідає вимогам даної десертної страви.

Технологічну схему десерту «Чизкейк» з порошком кореня солодки та бджолиним обніжжям наведено у вигляді рис. 1. Використання порошку кореня солодки та бджолиного обніжжя в рецептурі десерту «Чизкейк» дозволяє значною мірою покращити її харчову цінність та знизити енергетичну цінність. Порівняльну характеристику контрольного та дослідного зразків десертної страви наведено в табл. 3 [1, 6].

Таблиця 3

Хімічний склад контрольного та дослідного зразків десерту «Чизкейк» і «Чизкейк» з порошком кореня солодки та бджолиним обніжжям

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	6,1	7,08	0,98	16,07%
Жири, г	35,5	35,5	-	-
Вуглеводи, г	38,2	23,2	15	39,27%
Харчові волокна, г	0,5	0,5	-	-
Мінеральні речовини				
Калій, мг	46,0	53,96	7,96	17,30%
Кальцій, мг	21,3	70,37	49,07	3,3 рази
Магній, мг	4,4	6,67	2,27	51,59%
Натрій, мг	35,3	38,71	3,41	9,66%
Фосфор, мг	33,0	60,3	27,3	82,73%
Залізо, мг	0,28	0,39	0,11	39,29%
Цинк, мг	0,058	0,114	0,056	96,55%
Вітаміни				
A, мг	0,0018	0,62	0,618	344 рази
PP, мг	0,51	1,19	0,68	133,33%
C, мг	0,12	6,78	6,66	56,5 разів
E, мг	0,484	6,009	5,525	12,41 разів
B ₁ , мг	0,034	0,082	0,048	2,41 разів
B ₅ , мг	0,104	0,266	0,162	2,55 разів
B ₆ , мг	0,007	0,036	0,029	5,14 разів
B ₉ , мг	0,008	0,03	0,292	3,5 разів
H, мг	-	0,008	0,008	100%
Енергетична цінність, Ккал	194,4	135,38	59,02	30,36%

На основі табл.2. робимо висновок, що використання бджолиного обніжжя та порошку кореня солодки дозволяє збільшити в десертні «Чизкейк» вміст білку – на 16,07%; вміст мінеральних речовин: калію – на 17,3%; кальцію – в 3,3 рази; магнію – на 51,59%; натрію – на 9,66%; фосфору – на 82,73%; заліза – на 39,29%; цинку – на 96,55%; вітамінів: A – в 344 рази; PP – на 133,33%; C – в 56,5 разів; E – в 12,41 разів; B₁ – в 2,41 разів; B₅ – в 2,55 разів; B₆ – в 5,14 разів; B₉ – в 3,5 разів. Повна заміна цукру дозволяє значною мірою знизити вміст вуглеводів – на 39,27%, що в свою чергу знижую енергетичну цінність десерту – на 30,36%.

Враховуючи показники десерту «Чизкейк», які найбільше змінилися з додаванням до рецептури десерту порошку кореня солодки та бджолиного обніжжя розраховано комплексний показник якості (табл. 4) і побудовано моделі якості досліджуваних десертних страв (рис. 2).

Таблиця 4

Комплексний показник якості десерту «Чизкейк» із використанням кореня солодки та бджолиного обніжжя

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Енергетична цінність, г	0,3	194,4	135,38
Вуглеводи, г	0,2	38,2	23,2
Білки, г	0,2	6,1	7,08
Мінеральні речовини, мг	0,1	140,33	230,51
Вітаміни, мг	0,1	1,268	15,02
Органолептична оцінка якості	0,1	4,86	4,9
Разом	1,0		

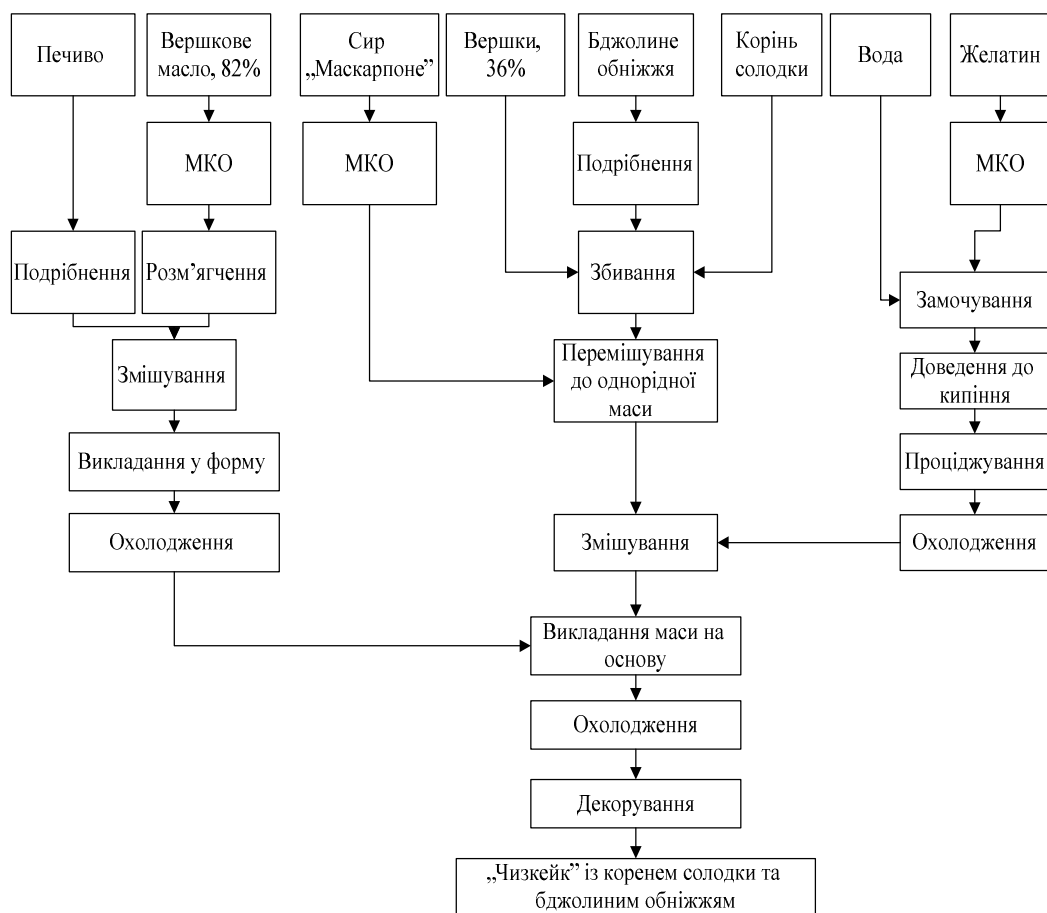

Рис.1. Технологічна схема приготування десерту «Чизкейк» з порошком кореня солодки та бджолиним обніжжям

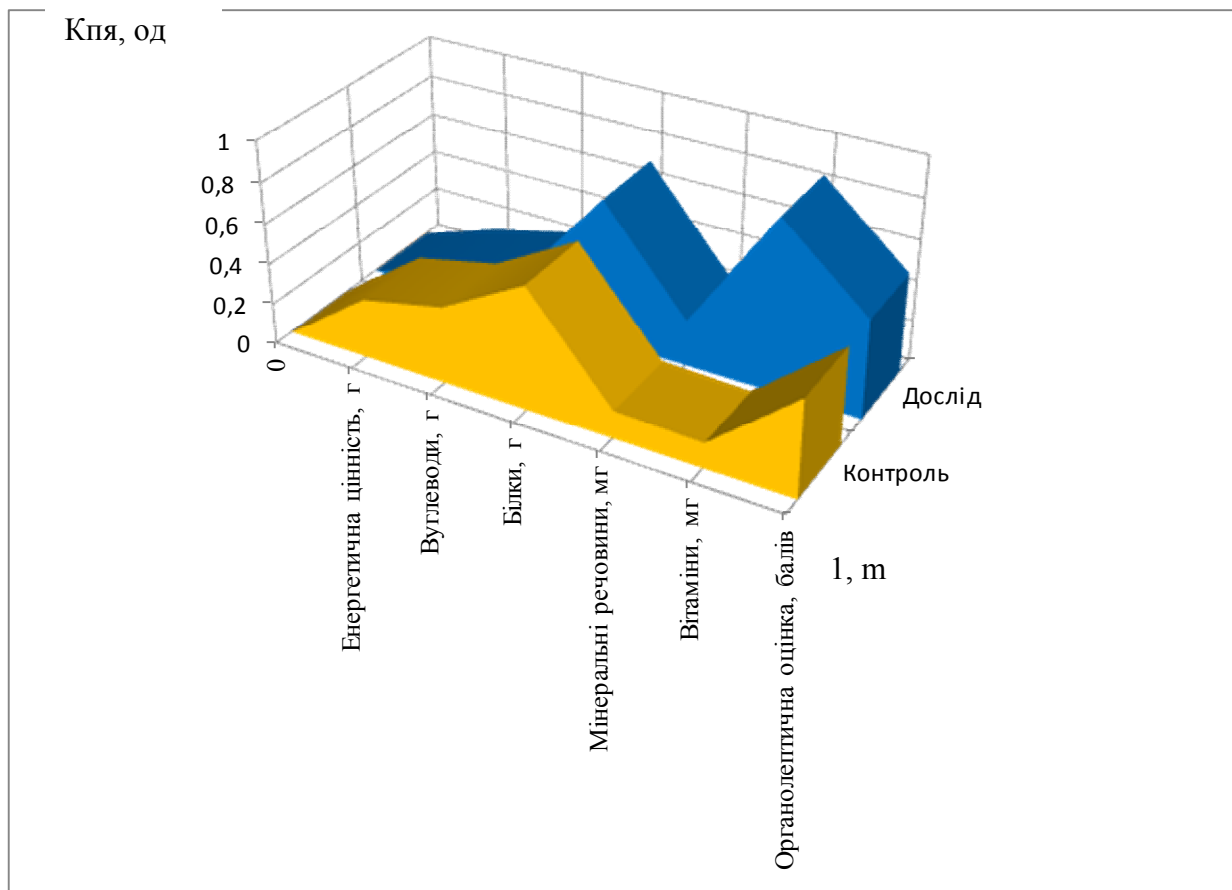

Рис. 2. Модель якості десерту «Чизкейк» із використанням кореня солодки та бджолиного обніжжя

Отже, за результатами проведених досліджень встановлено, що десерт «Чизкейк» із додаванням порошку кореня солодки та бджолиного обніжжя, позитивно впливає на органолептичні показники та значною мірою покращує його біологічну цінність за рахунок підвищення вмісту білку, мінеральних речовин, вітамінів.

Соціальний ефект впровадження десерту «Чизкейк» з порошком кореня солодки та бджолиного обніжжя полягає у розширенні асортименту десертних страв із зниженою калорійністю та підвищеним вмістом біологічно активних речовин, що дозволяє її використовувати в лікувально-профілактичному харчуванні, особливо людям, які хворіють на цукровий діабет та ожиріння.

Список використаних джерел:

1. Химический состав пищевых продуктов. Справочные таблицы содержания аминокислот, жирных кислот, витаминов, макро- и микроэлементов, органических кислот и углеводов. – М.: Пищ. пром-сть, 1979.
2. Технологія харчових продуктів функціонального призначення: монографія /А.А. Мазаракі, М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко та ін.; за рек. М.І. Пересічного. □ 2-ге вид., переродл. і допов. □ Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012.
3. URL: https://www.sq.com.ua/rus/news/novosti_partnerov/30.08.2018/tsukor_chim_korisniy_chim_nebezpechniy_i_chim_yogo_mozhna_zaminiti/
4. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/5-prichin-obmezhati-cukor-v-racioni>
5. URL: <https://3varta.com.ua/xarchove-vikoristannja-solodki-lakritsja>
6. URL: http://www.salkova.ru/Product_bee/Pollen/composition.php

ТЕХНОЛОГІЯ ЗАМОРОЖЕНИХ ДЕСЕРТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ НАСІННЯ ЧІА, КЕДРОВИХ ГОРІХІВ ТА ГЛІЦИРИЗИНУ

Рибак І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Данилюк І. П.

У науковій статті розглянуто доцільність розроблення нових заморожених десертів з використанням насіння чіа, кедрових горіхів та гліциризину. Дослідним шляхом встановлено, що додавання до рецептури сорбету насіння чіа, кедрових горіхів та гліциризину, значно покращують його харчову цінність за рахунок підвищення вмісту білку харчових волокон, вітамінів, мінеральних речовин, а також значно знижується його калорійність, що дозволяє використовувати даний десерт в лікувально-оздоровчому харчуванні.

The feasibility of developing new frozen desserts using chia seeds, pine nuts and glycyrrhizin is considered in a scientific article. Experimentally, it has been found that adding chia seeds, pine nuts and glycyrrhizin to the sorbet formulation significantly improves its nutritional value by increasing the protein content of dietary fiber, vitamins, minerals, and significantly reducing its caloric value, allowing the use of this dessert health food.

Актуальність даної теми полягає у вдосконаленні технології замороженого десерту – сорбет «Малиновий» за рахунок використання в його рецептурі насіння чіа, кедрових горіхів та гліциризину, що дозволить значно розширити асортимент низькокалорійних заморожених десертів з підвищеною харчовою цінністю. [1]

Метою наукової роботи є обґрунтування та розроблення новітніх технологій заморожених десертів з використанням насіння чіа, кедрових горіхів та гліциризину.

Об'єкт досліджень – технологія заморожених десертів з насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином.

Предмет дослідження – сорбет «Малиновий», кедрові горіхи, насіння чіа, гліцирзин, сорбет «Малиновий» з насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином. Контролем обрано: сорбет «Малиновий» за традиційною рецептурою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Значний внесок у розширення асортименту заморожених десертів підвищеної харчової цінності в Україні внесли: Пересічний М.І., Федорова Д.В., які використовували в технології сорбету композитивну суміш з пюре обліпихи, гарбуза, квіткового пилку, меду, дієтичної добавки «Йодіс-концентрат», каппа-карагінану та електроактивованої води; Калугіна І.М., Тележенко Н.А., Дзюба Н.А., які досліджували структуру заморожених солодких страв з використанням фейхоа; Медведєва А.О., Антонюк І.Ю., які розглянули можливість використання рідкого азоту в технології заморожених десертів. Загалом, процес вдосконалення заморожених десертів підвищеної харчової цінності в Україні є менш досліджуваним, аніж інших страв, що дозволяє нам дослідити та впровадити у виробництво технології заморожених десертів з використанням кедрових горіхів, насіння чіа та гліциризину [3].

Сорбет – заморожений десерт, який один із перших подавали в холодному вигляді до столу. В арабських країнах даний десерт знають під назвою шербет, який представляє собою густу масу із фруктів, горіхів, цукру та шоколаду. Шербетом також називають холодний напій, який готують із соків з додаванням прянощів, розведені водою. В кухні азербайджанського народу сорбет готують навпаки кислими, а не солодкими, як в інших країнах, вони мають доволі терпкий та кислий смак. У Франції, сорбет зайняв нішу, як фруктове м'яке морозиво, яке готують без додавання вершків та молока.

Загалом, в рецептурі сорбету використовують різноманітні продукти, що робить його більш різноманітним на смак, а саме: фруктові та ягідні пюре, натуральні соки та добавки, слабоалкогольні та алкогольні напої. У вигляді підсолоджувача використовують цукор, цукрову пудру, мед, кленовий сік або взагалі роблять без цукру [4].

В даній науковій статті планується вдосконалити рецептуру сорбету «Малиновий», який за традиційною рецептурою готують з використанням цукру, який необхідний для приготування цукрового

сиropу, малини та лимонного соку. Для покращення його харчової цінності планується використовувати насіння чіа, які мають високу харчову цінність за рахунок високого вмісту в них харчових волокон, жирів, білку, омега-3 та омега-6 кислот. Окрім того насіння чіа не містять глютену, що дозволяє їх використовувати в харчуванні людям, які хворіють на целиацію. До складу насіння чіа входить також велика кількість мінеральних речовин: фосфору – 919 мг, кальцію – 631 мг, калію – 726 мг, магнію – 449 мг, а також наявні вітаміни групи В [5].

Вживання насіння чіа дозволяє схуднути, зміцнити м'язи, зменшити біль у суглобах, зміцнити кістки, покращити травлення, серцево-судинну систему, сприяє детоксикації організму та посилює фізичну витривалість.

В кулінарії насіння чіа додають під час приготування салатів, омлетів, м'ясних та рибних страв, пудингів та кондитерських виробів, що робить їх дійсно смачними та корисними.

Не менш корисним та поживним продуктом, який потрібно використовувати в раціоні – кедрові горіхи, містять велику кількість мікроелементів, особливо марганцю, міді, цинку, кобальту. У білку кедрових горіхів міститься 14 амінокислот, вітаміни А, В, С, D, Е, РР.

Особам, які віддають перевагу вегетаріанським стравам, вживання кедрових горіхів дозволить компенсувати «білковий голод», адже рослинний білок кедрових горіхів за своїм складом добре збалансований і близький до білку тканин людини. За своїми властивостями, кедрові горіхи не мають протипоказань, що дозволяє їх використовувати в лікувально-профілактичних цілях, особливо людям, які мають алергічні захворювання, атеросклерозі, ішемічній хворобі серця, захворюваннях шлунково-кишкового тракту. Кедрові горішки корисні і дітям, адже вони позитивно впливають на фізичний та розумовий стан дітей [6].

Враховуючи те, що до контрольного зразку сорбету входить цукрова пудра, в його технології планується її замінити на гліциризин, що в кінцевому результаті дозволить знизити калорійність страви та можливість використовувати її в лікувально-профілактичному харчуванні, особливо людям, які хворіють на цукровий діабет.

Розроблено модельно-харчові композиції замороженого десерту (табл.1), де здійснювалися часткова заміна малини на насіння чіа у кількості 2%, 4%, 6% та кедрові горіхи у кількості 5%, 10%, 15%. Для зниження енергетичної цінності замороженого десерту планується повністю замінювати цукор на гліциризин, який нейтральний по смаку та солодший від цукру в 100 разів.

Таблиця 1

Модельно – харчові композиції замороженого десерту – сорбет «Малиновий» із насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
1	Цукрова пудра	15	-	-	-
2	Вода	5,7	5,7	5,7	5,7
3	Малина	90	78,3	66,6	54,9
4	Лимонний сік	1,5	1,5	1,5	1,5
5	Насіння чіа	-	1,8	3,6	5,4
6	Кедровий горіх	-	4,5	9,0	13,5
7	Гліциризин	-	0,15	0,15	0,15
	Вихід, г	100	100	100	100

З урахуванням органолептичних показників: зовнішній вигляд, смак, запах, колір, консистенція, визначено раціональний вміст харчових добавок (табл. 2).

Таблиця 2

Органолептична оцінка замороженого десерту – сорбет «Малиновий» із насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином

Модельна композиція	Зовнішній вигляд	Запах	Смак	Колір	Консистенція	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	2	3	2	1	2	
Контроль	4,9	4,9	4,9	5,0	5,0	4,94
Дослід 1	4,9	5,0	5,0	5,0	5,0	4,98
Дослід 2	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 3	4,8	4,9	5,0	5,0	4,8	4,9

За результатами табл. 2 встановлено, що найкращі показники отримав дослід №2 в якому замінювали 4% малини на насіння чіа, 10% малини на кедрові горіхи і повністю замінювали цукор на гліциризин. Завдяки вологоутримуючим властивостям насіння чіа та можливості утворення желеподібної маси, отримана десертна страва має хорошу консистенцію, а завдяки підсмаженим кедровим горіхам – приємний горіхово-малиновий смак. Із збільшенням вмісту харчових добавок органолептичні показники дещо погіршуються.

Розроблено технологічну схему (рис. 1) замороженої десертної страви – сорбет «Малиновий» із насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином, де насіння чіа попередньо підсушують та відновлюють, а кедрові горіхи підсушують, що надає страві приємного горіхового присмаку.

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Порівняльну характеристику нутрієнтного складу замороженої десертної страви – сорбет «Малиновий» та сорбет «Малиновий» із насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином наведено в табл. 3 [2].

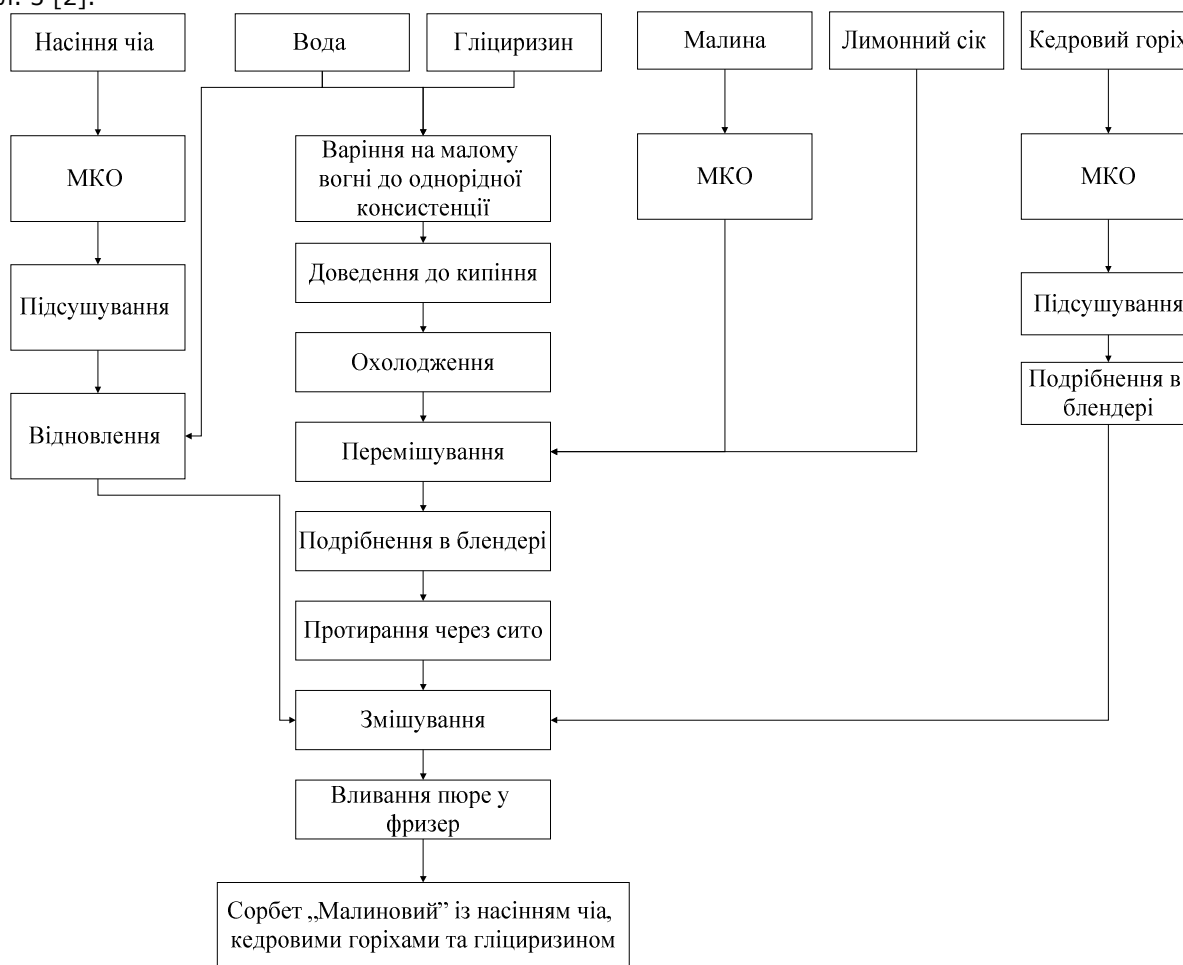

Рис. 1. Технологічна схема замороженого десерту – сорбету «Малиновий» з насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином

Таблиця 3

Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків замороженого десерту

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	0,7	2,87	2,17	4,1 разів
Жири, г	0,5	7,2	6,7	14,4 разів
Вуглеводи, г	22,6	8,66	13,94	61,68%
Харчові волокна, г	3,3	4,53	1,23	37,27%
Мінеральні речовини				
Калій, мг	203,06	287,77	84,71	41,71%
Магній, мг	19,72	58,78	39,06	2,98 разів
Фосфор, мг	33,5	120,12	86,62	3,58 разів
Залізо, мг	1,08	1,843	0,763	70,64%
Марганець, мг	0,189	1,194	1,005	6,31 рази
Цинк, мг	0,181	0,933	0,752	5,15 разів
Вітаміни				
РР, мг	0,64	0,99	0,35	54,68%
Е, мг	0,543	0,905	0,362	66,66%
В ₁ , мг	0,018	0,076	0,058	4,22 рази
В ₂ , мг	0,042	0,068	0,026	61,9%
В ₄ , мг	11,1	15,47	4,37	39,36%
В ₅ , мг	0,183	0,194	0,011	6,01%
В ₆ , мг	0,063	0,065	0,002	3,17%
В ₉ , мкг	5,8	8,6	2,8	48,27%
Енергетична цінність, Ккал	91,6	44,71	46,89	51,18%

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Додавання насіння чіа, кедрових горіхів, гліциризину до замороженої десертної страви – сорбет «Малиновий», позитивно впливає на її хімічний склад, збільшуючи вміст білку – в 4,1разів; жиру – в 14,4 рази; харчових волокон – на 37,27%; вміст мінеральних речовин: калію – 41,71%; магнію – в 2,98 рази; фосфору – в 3,58 рази; заліза – на 70,64%; марганцю – в 6,31 рази; цинку – в 5,15 разів; вітамінів: РР – на 54,68%; Е – на 66,66%; В₁ – в 4,22 рази; В₂ – на 61,9%; В₄ – на 39,36%; В₅ – 6,01%; В₆ – на 3,17%; В₉ – на 48,27%. Заміна цукру на гліциризин дозволяє знизити енергетичну цінність десертної страви на 51,18%.

В таблиці 4 розраховано комплексний показник контрольного та дослідного зразків і побудовано моделі якості (рис. 2).

Таблиця 4

Комплексний показник якості замороженого десерту сорбет «Малиновий» із насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Енергетична цінність, Ккал	0,2	91,6	44,71
Білки, г	0,2	0,7	2,87
Харчові волокна, г	0,2	3,3	4,53
Мінеральні речовини, мг	0,2	257,73	470,64
Вітаміни, мг	0,1	12,589	17,76
Органолептична оцінка якості	0,1	4,94	5,0
Разом	1,0		

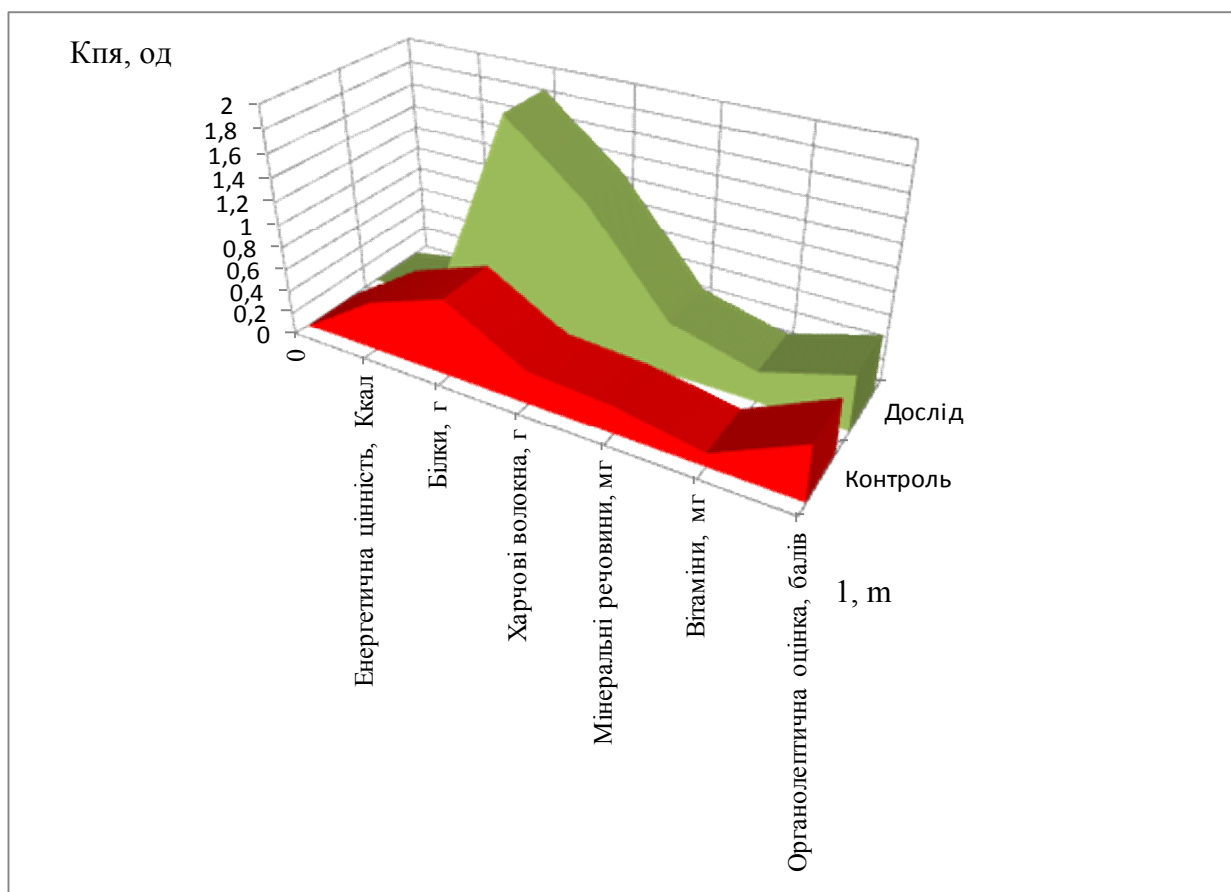

Рис. 2. Модель якості замороженого десерту сорбет «Малиновий» із насінням чіа, кедровими горіхами та гліциризином

Проведені дослідження доводять, що використання насіння чіа, кедрових горіхів та гліциризину в технології замороженого десерту – сорбет «Малиновий» є доцільним та перспективним, оскільки позитивно впливає на хімічний склад десерту, збільшуючи вміст білку, жирів, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин, а використання гліциризину замість цукрової пудри дозволяє отримати низькокалорійний заморожений десерт.

Список використаних джерел:

1. Технологія продуктів харчування функціонального призначення : монографія / М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін. / за ред. М.І. Пересічного - К. : Київ. нац. торг.-екон ун-т, 2010.
2. Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов/ И.М. Скурихин, В.А. Тутельян. - М. : ДеЛипринт, 2002.

3. URL: <http://uapatents.com/5-89383-sorbet-karotinovijj-z-vikoristannyam-roslinno-sirovini-ta-elektroaktivovano-vodi.html>
4. URL: <http://vkusnoblog.net/products/sorbet>
5. URL: <https://bepfirst.info/blog/semena-chia-kalorijnost-himicheskij-sostav>
6. URL: <http://wiki.pp.ua/648-kedrovij-gorh-opis-vlastivost-vikoristannya-v-kulnaryi-recepti-strav-z-kedrovim-gorhom.html>

ТЕХНОЛОГІЯ БОРОШНЯНИХ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ З СИРОПОМ АГАВИ

Руда О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
 Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»
Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

У статті наведені результати наукових та практичних досліджень технології борошняних кондитерських виробів, а саме заварного тістечка з використанням сиропу агави. Досліджено хімічний склад добавки та виробу, органолептичні показники, розроблено технологічну схему та побудовано модель якості заварного тістечка.

The article presents the results of scientific and practical research on the technology of flour confectionery products, namely choux pastry using agave syrup. The chemical composition of the additive and the product, organoleptic characteristics were investigated, a technological scheme was developed and a model of the quality of a choux pastry was built.

У сучасному світі зі змінами умов життя і праці виникло зниження потреб організму людини у енергії, відповідно і у об'ємі споживання їжі. Використання в раціоні продуктів зі зниженим вмістом незамінних факторів харчування приводить до дефіциту і неможливості повного задоволення потреб організму у них.

Проведені дослідження щодо харчування населення підтверджують факт порушення харчування, пов'язані із вмістом і співвідношенням основних харчових речовин і біологічно активних компонентів : вітамінів, мінеральних речовин та есенціальних жирних кислот [2; 3].

Перспективним об'єктом для формування асортименту продуктів підвищеної харчової цінності є група борошняних кондитерських виробів, так, як вони є щоденним компонентом харчового раціону. Однак, борошняним кондитерським виробам притаманний суттєвий недолік. При надмірному споживанні борошняних кондитерських виробів порушується збалансованість раціонів харчування по харчовим речовинам і енергетичної цінності. Це пояснюється високим вмістом жиру, вуглеводів і досить низьким, а в ряді випадків і повною відсутністю харчових волокон, мінеральних речовин і вітамінів [1]. У зв'язку із цим, важливо, запропонувати сировинний інгредієнт, який не буде впливати на технологічні параметри виготовлення борошняних виробів, але у свою чергу покращить нутрієнтний склад готового виробу та знизить вміст цукру. До такої сировини можна віднести сироп агави.

Сироп агави має низький глікемічний індекс, так, як навіть невелика його кількість дає солодкий смак, тому його використовують в якості підсолоджувача.

Агава також містить сапоніни і фруктани, які позитивно впливають на імунну систему людини. Один із цих фруктанів – інулін.

Агава містить велику кількість амінокислот і алкалоїдів, які беруть участь у будівництві білків [5].

Сироп агави використовують у дієтичному та діабетичному харчуванні.

Мета дослідження – розроблення новітніх технологій борошняних кондитерських виробів з використанням сиропу агави.

Об'єкт дослідження – технології борошняних кондитерських виробів із заданими властивостями.

Предмет дослідження – сироп агави, заварне тістечко, заварне тістечко із сиропом агави.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, методи математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

На першому етапі досліджень провели порівняльний аналіз хімічного складу сиропу агави та цукру білого.

Хімічний склад сиропу агави наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Хімічний склад сиропу агави на 100 г продукту

Найменування показника	Сироп агави	Цукор білий
Білки, г	0,1	-
Жири, г	0,5	-
Вуглеводи, г	76,4	99,8
у т.ч. клітковина, г	0,2	-
Вологість, г	22,9	0,1
Зола, г	0,14	0,1
Вітаміни, мг		
Ретинол (А), мкг	8	-
Бета-каротин, мкг	94	-
Тіамін (В ₁), мг	0,1	-
Рибофлавін (В ₂), мг	0,2	-
Холін (В ₄), мг	13,3	-
Фолати (В ₉), мкг	30	-
Аскорбінова кислота (С), мг	17	-
Токоферол (Е), мг	1	-
Мінеральні речовини, мг		

Калій, К	4	3
Кальцій, Са	1	3
Магній, Mg	1	-
Ферум, Fe	0,1	0,3
Селен, Se (мкг)	1,7	-
Енергетична цінність, ккал	310,5	399,2

За результатами таблиці 1, можемо зробити висновок, що сироп агави має значно меншу калорійність по відношенню до цукру білого на 22 %. У своєму складі сироп агави містить життєво важливі вітаміни та мінеральні речовини.

Для дослідження було обрано виріб із Збірника рецептур борошняних кондитерських і булочних виробів для закладів ресторанного господарства, 1985 р., № рецептури 62 а Заварне тістечко «Трубочка із заварним кремом». Сироп агави додавали до оздоблювального напівфабрикату у кількості 25 %, 50 %, 75 % від маси цукру білого.

Таблиця 2

Модельно-харчові композиції заварного тістечка «Трубочка із заварним кремом» із додаванням сиропу агави

Найменування сировини	Контроль	Дослід 1 25 : 75	Дослід 2 50 : 50	Дослід 3 75 : 25
Борошно пшеничне вищого сорту	11	11	11	11
Масло вершкове	6	6	6	6
Яйця курячі	9,6	9,6	9,6	9,6
Сіль	0,1	0,1	0,1	0,1
Вода	10	10	10	10
Маса тіста	25	25	25	25
Борошно пшеничне вищого сорту	4,5	4,5	4,5	4,5
Цукор білий	14	10,5	7	3,5
Яйця курячі	7	7	7	7
Молоко	30	30	30	30
Масло вершкове	3	3	3	3
Сироп агави	-	3,5	7	10,5
Маса крему	50	50	50	50
Помадка шоколадна	25	25	25	25
Вихід	100	100	100	100

Технологічну схему заварного тістечка «Трубочки із заварним кремом» із використанням сиропу агави наведено на рис. 1.

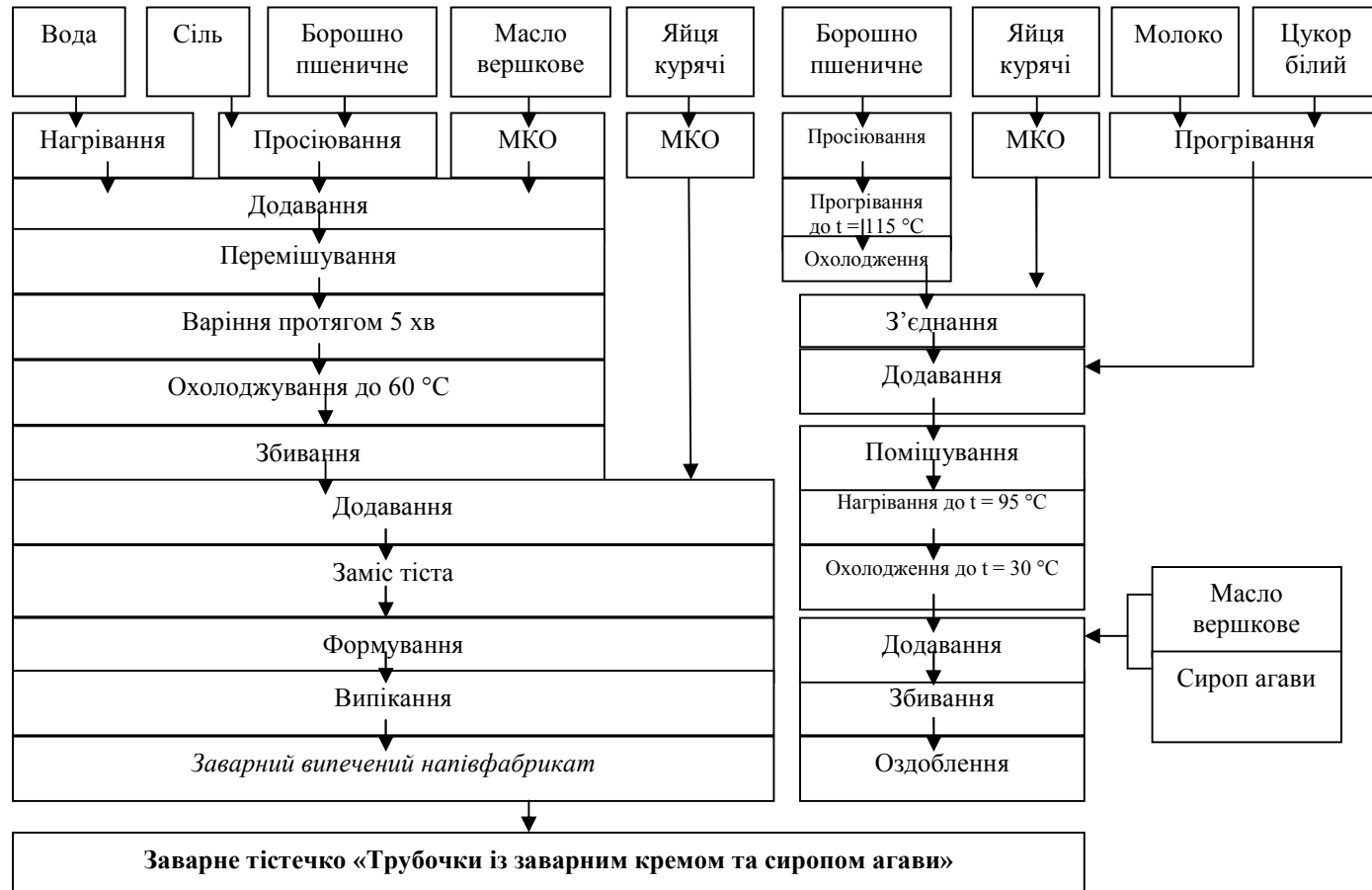

Рис. 1. Технологічна схема виробництва заварного тістечка «Трубочки із заварним кремом і сиропом агави»

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

Зазначимо, що технологія створеного виробу суттєво не відрізняється від технології виробництва за традиційною рецептурою.

Наступним етапом дослідження було визначення необхідної кількості концентрації добавки у кремі. Оцінку проводили за 5-ти бальною шкалою, де 0 балів – дуже сильна інтенсивність; 1 бал – сильна інтенсивність; 2 бали – помірна інтенсивність; 3 бали – слабка інтенсивність; 4 бали – ледь відчутна; 5 балів – ознака відсутня. Дані досліджень наведені у таблиці 3.

Отже, за органолептичними показниками кращим виявився дослідний зразок заварного тістечка «Трубочки із заварним кремом» з використанням сиропу агаві з концентрацією добавки 50 %.

Таблиця 3

Органолептична оцінка модельних композицій заварного тістечка, бали

Модельна композиція	Смак	Запах	Колір	Консистенція	Зовнішній вигляд	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	
Контроль	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 1	4,8	4,9	4,9	4,8	4,9	4,8
Дослід 2	4,6	4,8	4,8	4,7	4,8	4,7
Дослід 3	4.3	4.7	4.5	4.6	4.6	4.5

Наступним кроком у розробці новітньої технології борошняних кондитерських виробів було дослідження, характеристика та аналіз хімічного складу заварних тістечок «Трубочки із заварним кремом» [4]. Результати наведено у таблиці 4.

Таблиця 4

Хімічний склад борошняних кондитерських виробів

Найменування показника	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-
Білки, г	4,4	4,4	-
Жири, г	24,5	24,5	-
Вуглеводи, г	48,8	39	- 20
у т. ч. харчові волокна, г	0,4	0,5	25
Волога, %	21,3	27,4	28,6
Зольність, г	0,6	0,7	16,6
Кальцій, мг	34	36	5,8
Калій, мг	68	68	-
Магній, мг	6	6	-
Фосфор, мг	69	69	-
Ферум, мг	1,1	1,1	-
Ретинол (А), мкг	174	176	1,1
Тіамін (В ₁), мг	0,03	0,07	у 2,3 рази
Рибофлавін (В ₂), мг	0,13	0,2	53,8
Аскорбінова кислота (С), мг	-	0,8	-
Токоферол (Е), мг	0,6	0,7	16,6
Енергетична цінність, ккал	433,3	394,1	- 9

Аналізуючи дані таблиці 4 бачимо, що в ході введення до рецептури борошняних кондитерських виробів сиропу агаві, зменшується калорійність на 9 % покращується вітамінний склад та зольність.

В ході проведених розробок є доцільним розрахунок комплексного показника якості (табл. 5) та побудови моделі якості досліджуваних борошняних кондитерських виробів, що наведені на рис. 2.

Таблиця 5

Комплексний показник якості заварного тістечка «Трубочки із заварним кремом»

Показник	Контроль	Дослід	Вагомість показника
Вуглеводи, г	48,8	39,0	0,3
Зольність, г	0,6	0,7	0,2
Кальцій, мг	34	36	0,2
Рибофлавін (В ₂), мг	0,13	0,2	0,1
Аскорбінова кислота (С), мг	0	0,8	0,2
Разом			1

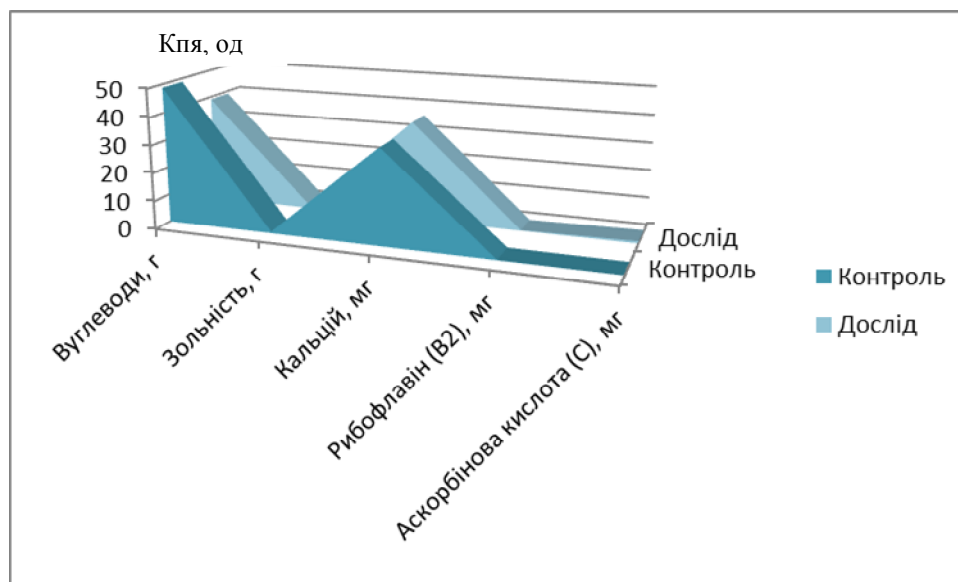

Рис. 2. Модель якості тістечка заварного «Трубочки із заварним кремом»

В результаті проведених досліджень було удосконалено технологію борошняних кондитерських виробів та створено новий виріб з сиропом агаві – заварне тістечко «Трубочки з заварним кремом та сиропом агаві». Відмінною ознакою даного виробу є нижча енергетична цінність та підвищений вміст вітамінів та мінеральних речовин.

Список використаних джерел:

1. Лисюк Г. М., Олійник С. Г., Самохвалова О. В., Кучерук З. І., Кочеткова А. А. та інші. Нові технології хлібобулочних і борошняних кондитерських виробів спеціального призначення // Зб. наукових праць ОНАХТЕ. – Одеса : ОНАХТЕ, 2002-Випуск 36 Том 1. – С. 114-117.
2. Мазаракі А. А., Пересічний М. І., Кравченко М. Ф. та ін. Технологія продуктів функціонального призначення : Монографія. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 1116 с.
3. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія/ М. І. Пересічний, М. Ф. Кравченко, Д. В. Федорова та ін.; за ред. М. І. Пересічного. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008.
4. Химический состав пищевых продуктов: Справочник / Под ред. И. М. Скурихина, В. А. Тутельяна. – М. : ДеЛи принт, 2002.
5. URL: <https://xcook.info/product/agave-syrup.html>.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЖЕЛЬОВАНИХ СТРАВ ПІДВИЩЕНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ

Саранчук Л., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

У статті аналізується доцільність застосування демінералізованої суміші із сироватки в рецептурі десертних железованих страв. Визначено концентрацію демінералізованої суміші із сироватки, розроблено технологічну схему, проведено порівняльний аналіз хімічного складу контрольної та десертної железованої страви, побудовано моделі якості. Дослідним шляхом встановлено, що використання демінералізованої суміші із сироватки до традиційної рецептури желе відзначається покращеними органолептичними показниками, а також підвищеним вмістом білку, мінеральних речовин та лактози, що дозволяє розширити асортимент десертних железованих страв лікувально-оздоровчого призначення.

The article analyzes the feasibility of using demineralized whey mixture in the formulation of dessert jellied dishes. Concentration of demineralized whey from serum was determined, technological scheme was developed, comparative analysis of chemical composition of control and dessert jellied dishes was performed, quality models were constructed. It has been experimentally established that the use of demineralized mixture from serum to traditional jelly formulation is characterized by improved organoleptic characteristics, as well as an increased content of protein, minerals and lactose, which allows to expand the range of dessert jelly dishes for medical and health purposes.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день в Україні та світі значно зріс попит на концентрати молочної сироватки, яку використовують під час приготування молочної, м'ясної, хлібобулочної, кондитерської продукції. Інноваційні методи електродіалізу сухої демінералізованої сироватки, на відміну від звичайної сухої сироватки, дозволяють отримувати сироватку із низьким вмістом золи, зниженою кислотністю, приємним солодкуватим смаком, високим вмістом білку, лактози та мінеральних речовин, а покращена піноутворюваність та збивання продуктів під час приготування десертів, дозволяє значно розширити асортимент десертної продукції із покращеними органолептичними показниками та харчовою цінністю [5].

Метою наших досліджень є розробка технології молочних железованих страв підвищеної харчової цінності та покращеними органолептичними показниками з використанням демінералізованої сироватки.

Об'єкт досліджень – технологія десертної страви – желе «Молочне» з демінералізованою сироваткою.

Предмет дослідження – желе «Молочне», демінералізована суміш із сироватки, желе «Молочне» з демінералізованою сумішшю із сироватки. Контролем обрано: желе «Молочне» за традиційною рецептурою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Значний внесок щодо процесу демінералізації сироватки та її використання внесли: Гондар О. П., Романчук І. О., – «Зміна мінерального складу сухої молочної сироватки за різних методів оброблення», Кочубей-Литвиненко, Чернюк О. А., – «Нові підходи до мікроелементного збагачення сухих концентратів із молочної сироватки», Рибчук Л. А., Кравченко М. Ф., – «Нові види оздоблювальних кондитерських напівфабрикатів», Кочубей-Литвиненко О. В., Білик О. А., Захаревич В. Б., Васильченко Т. О., – «Хліб пшеничний із сухою сироваткою, збагаченою магнієм, для харчування людей літнього віку». На сьогоднішній день більшість наукових статей присвячена процесу демінералізації сухої сироватки, що спонукає до нових досліджень, а саме – вплив сухої демінералізованої сироватки на органолептичні показники жельованих молочних десертів та вплив на їх харчову цінність. [5]

На сьогоднішній день існує проблема щодо використання вторинної сировини переробки молока, яка на даний момент використовуються не в повній мірі, а їх викиди у стічні води спричиняють значне погіршення стану довкілля. Сучасний технічний та технологічний рівень переробки молока дозволяє забезпечити повне використання побічних продуктів молочної переробки – молочної сухої сироватки, яка має підвищену кислотність, високу гігроскопічність, недоліки органолептичних властивостей (солонуватий та кислуватий смак), що значно обмежує її використання в приготуванні різних страв та виробів. [4]

Одним із шляхів покращення органолептичних властивостей сухої сироватки визначено процес демінералізації з використанням електродіалізу, в процесі якого значно знижується її кислотність, вміст азотистих речовин, зменшується вміст кислих солей і органічних кислот, значно покращуються її органолептичні показники та її розчинність.

Основні технологічні операції щодо виробництва демінералізованої суміші із сироватки наведено у вигляді рис. 1.

Рис. 1. Основні технологічні операції виробництва демінералізованої суміші із сироватки

Отримана демінералізована суміш із сироватки має приємний солодкуватий смак, білий або кремовий колір, з високим вмістом лактози та білку, що дозволяє використовувати її для виробництва морозива та десертів – сприяє підвищенню піно утворення та збитості молочних продуктів, сирної пасти, плавлених сирів, дитячому харчуванню – дозволяє приблизити дитячу продукцію до жіночого молока, рецептурах кондитерських та хлібобулочних виробів – сприяє подовженню строку зберігання, м'ясних продуктів – знижує рівень нітриту натрію, покращує властивості фаршів, технології лікарських препаратів [3].

Щодо хімічного складу, то демінералізована суміш із сироватки містить велику кількість білку – 12%, лактози – 75-80%, мінеральних речовин: натрію – 651 мг, калію – 127 мг, кальцію – 510 мг, магнію – 65,23 мг, фосфору – 359 мг, натрію – 359 мг, цинку – 0,98 мг, заліза – 4,98 мг, марганцю – 17,61 мг [6].

З вищенаведеної інформації робимо висновок, що процес отримання демінералізованої суміші із сироватки дозволяє отримати сировину, яка на відміну від звичайної сухої сироватки має покращенні органолептичні показники та харчову цінність, що дозволяє її використовувати в різних галузях харчової промисловості та можливість значно розширити асортимент десертної продукції лікувально-оздоровчого призначення в меню закладів ресторанного господарства.

Розроблено модельно-харчові композиції десертної жельованої страви – желе «Молочне» до рецептури якого додавали 2%, 5%, 8% демінералізованої суміші із сироватки до маси желе, замінюючи частково желатин та цукор (табл. 1).

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Рациональну кількість демінералізованої суміші із сироватки у рецептурі десертної желюваної страви – желе «Молочне» визначали за наступними показниками: смак та запах, колір, структура, консистенція, зовнішній вигляд (табл. 2).

Таблиця 1

Модельно-харчові композиції десертної желюваної страви з демінералізованою сумішшю із сироватки

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
1	Молоко	75	75	75	75
2	Цукор	12	11	8,5	4,5
3	Ванілін	0,3	0,3	0,3	0,3
4	Желатин	3	2	1,5	0,5
5	Вода для желатину	90	90	90	90
6	Демінералізована суміш із сироватки	-	2	5	8
Вихід		100	100	100	100

Таблиця 2

Органолептична оцінка десертної страви – желе «Молочне» з демінералізованою сумішшю із сироватки, бали

Зразок	Смак та запах	Колір	Структура	Консистенція	Зовнішній вигляд	Середня оцінка
Контроль	4,7	4,8	4,8	4,7	4,9	4,78
Дослід 1	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9	4,88
Дослід 2	4,9	5,0	5,0	5,0	5,0	4,98
Дослід 3	4,7	4,7	4,9	4,8	4,9	4,8

За результатами органолептичної оцінки якості, найкращі показники отримав дослід №2 – до рецептури десертної желюваної страви вводили 5% демінералізованої суміші із сироватки, замінюючи 1,5 г желатину та 3,5 г цукру. Отримана страва має покращений смак та запах – чистий, молочний, характерний для даного виду десерту; колір – молочний; структуру – однорідну, пористу; консистенцію – щільну, желеподібну. Із збільшенням вмісту харчової добавки значно погіршуються смакові властивості десертної страви.

Технологічний процес приготування десертної желюваної страви з демінералізованою сумішшю із сироватки наведено у вигляді рис. 2.

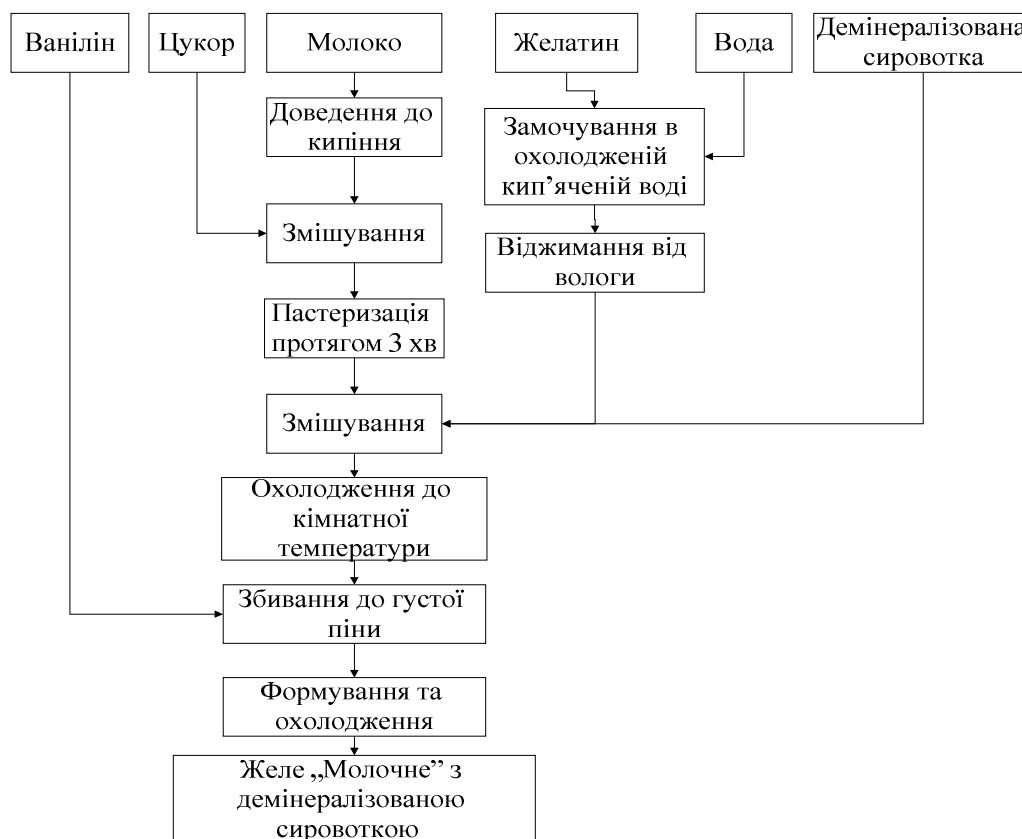

Рис. 1. Технологічна схема приготування десертної желюваної страви – желе «Молочне» з демінералізованою сумішшю із сироватки

Порівняльну характеристику контрольного та дослідного зразків десертної жельованої страви наведено у таблиці 3 [1].

Таблиця 3

Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків десертної страви

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	5,0	5,6	0,6	12%
Жири, г	2,8	2,83	0,03	1,07%
Вуглеводи, г	6,6	8,04	1,44	21,81%
Мінеральні речовини				
Калій, мг	114,82	121,17	6,35	5,53%
Кальцій, мг	107,82	133,32	25,5	23,65%
Магній, мг	12,43	15,69	3,26	26,22%
Натрій, мг	40,16	72,71	32,55	1,81 разів
Фосфор, мг	75,9	93,85	17,95	23,64%
Залізо, мг	0,116	0,365	0,249	3,14 разів
Марганець, мг	0,007	0,68	0,67	97,14 разів
Цинк, мг	0,313	0,362	0,049	15,65%
Мідь, мкг	57,35	49,75	7,6	13,25%

Використання демінералізованої суміші із сироватки в рецептурі жельованої десертної страви в кількості 5 г, дозволяє збільшити вміст білку – на 12%; вуглеводів – на 21,81%; вміст мінеральних речовин: калію – на 5,53%; кальцію – 23,65%; магнію – 26,22%; натрію – в 1,81 разів; фосфору – на 23,64%; заліза – в 3,14 разів; марганцю – в 97,14 разів; цинку – на 15,65%. Із збільшенням кількості вуглеводів в десертній страві значно збільшується вміст лактози, а заміна цукру дозволяє ще й зменшити вміст цукрози. Враховуючи показники, які найбільше змінилися та мають позитивний вплив, як на організм людини так і органолептичні показники десертної жельованої страви, розраховано комплексний показник якості (табл. 4) і побудовано моделі якості досліджуваних десертних жельованих страв (рис. 3).

Таблиця 4

Комплексний показник якості десертної жельованої страви з демінералізованою сумішшю із сироватки

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Органолептична оцінка якості, балів	0,3	4,78	4,98
Вуглеводи, г	0,3	6,6	8,04
Білки, г	0,2	5,0	5,6
Мінеральні речовини, мг	0,2	351,57	438,15
Разом	1,0		

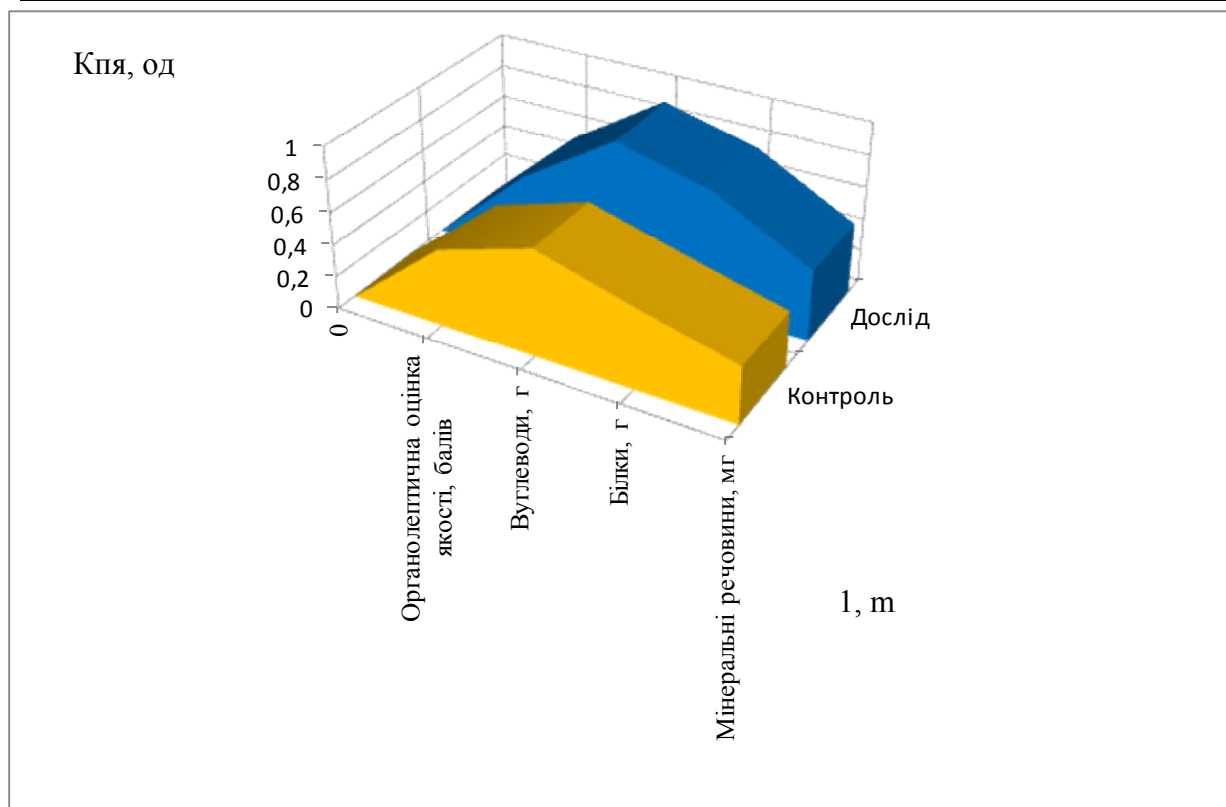

Рис. 2. Модель якості десертної жельованої страви – желе «Молочне» з демінералізованою сумішшю із сироватки

Використання демінералізованої суміші із сироватки в рецептурі десертних жельованих страв суттєво покращує харчову цінність, збагачуючи їх білками, вуглеводами – особливо лактозою, великою кількістю мінеральних речовин. За рахунок використання демінералізованої суміші із сироватки, десертна жельована страва – желе «Молочне» має покращені органолептичні показники, смак та запах, колір, а також структуру та консистенцію, що зумовлено покращенням піноутворення та збитістю молочної суміші за рахунок харчової добавки.

Список використаних джерел:

1. Химический состав пищевых продуктов. Справочные таблицы содержания аминокислот, жирных кислот, витаминов, макро- и микроэлементов, органических кислот и углеводов. – М.: Пищ. пром-сть, 1979.
2. Технологія харчових продуктів функціонального призначення : монографія /А.А. Мазаракі, М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко та ін. ; за рек. М.І. Пересічного. □ 2-ге вид., переродл. і допов. □ Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012.
3. Недорізанюк О. П. Сироватка молочна демінералізована як компонент для дитячого харчування // Дитяче харчування: перспективи розвитку та інноваційні технології: зб. праць Другої міжнар. спеціаліз. наук.-практ. конференції. Київ, 2014. С. 65-68.
4. Гондар О. П., Романчук І. О. Зміна мінерального складу сухої молочної сироватки за різних методів оброблення // Збірник Праці ТДАТУ 260 Вип. 19. Т. 1 наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Вінниця, 2015. С. 94-99.
5. URL: <http://techjournal.vsau.org/files/pdfa/2416.pdf>
6. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/123257/1/191-197.pdf>

ТЕХНОЛОГІЯ БЕЗГЛЮТЕНОВИХ БЕЗДРІЖДЖОВИХ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ

Сеничак М., 2 курс (ОС «magіstr»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Данилюк І. П.

У науковому впровадженні розглянуто доцільність розроблення безглютенового бездріжджового хлібобулочного виробу підвищеної харчової цінності за рахунок використання закваски, борошна із рису, шроту з насіння льону, насіння чіа та олії із кісточок винограду. Наведено порівняльну характеристику хімічного складу контрольного та дослідного зразків хлібобулочних виробів, підтверджена доцільність використання обраних інгредієнтів з метою отримання безглютенової хлібобулочної продукції, що дозволяє рекомендувати дану продукцію людям, які хворіють на целиацію. Розраховано комплексний показник якості та побудовано моделі якості хлібобулочних виробів.

The scientific implementation considers the feasibility of developing a gluten-free unleavened bakery product of high nutritional value through the use of sourdough, rice flour, flaxseed meal, chia seeds and grape seed oil. The comparative characteristics of the chemical composition of control and experimental samples of bakery products are given, the expediency of using the selected ingredients to obtain gluten-free bakery products is confirmed, which allows to recommend this product to people suffering from celiac disease. A comprehensive quality indicator was calculated and quality models of bakery products were built.

Актуальність даної теми полягає в тому, що відповідно до прогнозів, провідних фахівців світу в галузі харчування і медицини, у найближче десятиліття частка продукції спеціального призначення становитиме до 25%, а особливе місце серед даної групи товарів посідатиме продукція, яка виготовлятиметься для людей із особливими захворюваннями – цукровий діабет, фунікетонурія та целиацію. На сьогоднішній день в Україні асортимент продукції для людей, які страждають на генетичні та алергічні захворювання, особливо целиацію, дуже низький і становить близько 2%, що створює всі передумови для збільшення продукції спеціального призначення, особливо хлібобулочних виробів, основним інгредієнтом яких є пшеничне борошно, яке являється головним джерелом глютену. [2]

Метою наших досліджень є розробка технології безглютенових бездріжджових хлібобулочних виробів підвищеної харчової цінності з використанням рисового борошна, шроту з насіння льону, насіння чіа та олії з кісточок винограду.

Об'єкт досліджень – технологія безглютенового бездріжджового хлібобулочного виробу – булочка для бургерів «Мультизлакова» із рисовим борошном, шротом з насіння льону, насінням чіа та олією із кісточок винограду.

Предмет дослідження – булочка для бургерів за традиційною рецептурою, рисове борошно, шрот з насіння льону, насіння чіа, олія з кісточок винограду, безглютенова бездріжджова булочка для бургерів «Мультизлакова». Контролем обрано: булочку для бургерів за традиційною рецептурою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Значний внесок у виробництво безглютенової харчової продукції внесли такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В. І. Дробот, А. М. Дорохович, О. М. Шаніна, Е. К. Gallagher, Е. К. Arendt, J. L. Casper, W. A. Atwell, E. J. Hoffenberg, J. Naas, M. M. Mor та інші. Враховуючи те, що ринок безглютенової продукції в Україні розвивається дуже повільно, доцільно буде вдосконалювати та розробляти нові технології і рецептури безглютенової продукції, особливо хлібопекарської, яка користується популярністю в Україні і є невід'ємною складовою раціону будь-якої сім'ї [3].

Основною сировиною для випічки хлібобулочних виробів є пшеничне борошно, яке містить велику кількість глютену та є неприпустимим у харчуванні людей, які хворіють на целиацію. Для створення безглютенової продукції на сьогоднішній день у світі використовують наступні види сировини: кокосове, гречане, амарантове, гарбузове, кукурудзяне та рисове борошно, які не містять глютену.

Рис – продукт, який був популярний тільки у східних країнах, світу, але на сьогоднішній день українці використовують рис не тільки для приготування страв, але й для здорового харчування, особливо

для втрати ваги. Із шліфованого білого рису отримують рисове борошно, яке дозволяє швидко наситити організм людини, сприяє зменшенню людського організму в цукрі, нормалізує роботу нервової системи, білки, які містяться у продукті, сприяють утворенню нових клітин, виводиться зайва рідина з організму. Рисове борошно не містить глютену, що робить його гіпоалергенним, що дозволяє його використовувати у приготуванні страв в дитячому харчуванні та людям, які хворіють на целиацію. Рисове борошно багате залізом, фосфором, калієм, кальцієм, магнієм, вітамінами групи В, Е, РР.

З рисового борошна готують різноманітну випічку, яка є досить незвичайною та ніжною. В технології дріжджових виробів рисове борошно варто використовувати в кількості не більше 10% від маси борошна, тому що тісто не підніметься і не матиме потрібної форми. Але з рисового борошна можна випікати надзвичайно пухку та смачну хлібобулочну продукцію без використання дріжджів, використовуючи заквасу.

Для покращення харчової цінності хлібобулочних виробів, застосовуватиметься насіння чіа, яке є дуже цінним інгредієнтом для організму людини, збагачуючи його фосфором, кальцієм, селеном, харчовими волокнами, кількість яких більша, аніж в крупах та сухофруктах, омега-3 та омега-6 жирними кислотами, що в свою чергу дозволяє нормалізувати роботу мозку та тіла людини, покращує роботу травної системи, являється чудовим антиоксидантом, а приємний горіховий смак дозволяє використовувати насіння чіа не тільки у приготуванні соусів, напоїв, овочевих страв, але й випічці.

Поряд із рисовим борошном та насінням чіа, варто використовувати шрот з насіння льону, який являється безглютеновим продуктом, а його використання у хлібобулочній продукції дозволить значно покращити його харчову цінність за рахунок збільшення вмісту білку – 26 гр., поліненасичених жирних кислот омега-3 та омега-6, харчових волокон – 30 г.; вітамінів групи В, калію, магнію, натрію та інших поживних речовин.

Для покращення харчової цінності та заміни вершкового масла в рецептурі хлібобулочних виробів можна використовувати олію з кісточок винограду, яка відрізняється характерним світло-жовтим кольором із зеленуватим відтінком. Має дуже ніжний та злегка гіркуватий аромат горіхів. В кулінарії олію з кісточок винограду використовують для приготування соусів, салатів, майонезу. Особливістю виноградного масла є його стійкість до нагрівання – 216 °С, що дозволяє використовувати його для різноманітних страв, які піддаються високій температурній обробці. Багата виноградна олія на вітамін Е, який сприяє рівню зниження холестерину в крові, поліпшенню роботи серця, вітаміни А, С, позитивно впливають на зір, шкірні покриви, наявність омега-6 підтримує правильну роботу серця, імунну систему, прискорює вивід із організму шлаків, токсинів та важких металів, радіонуклідів.

На основі вищенаведеної інформації, робимо висновок, що на сьогоднішній день існує потреба у розробці безглютенової продукції з підвищеним вмістом поживних речовин, що можна досягти за рахунок рисового борошна, насіння чіа, шроту з насіння льону та олії з виноградних кісточок, які дозволить отримати безглютеновий хлібобулочний продукт, який можна буде рекомендувати в харчуванні людям, які хворіють на целиацію [4].

Рецептура бездріжджового безглютенового хлібобулочного виробу – булочка «Мультизлакова» суттєво відрізняється від контрольного зразку, адже в дослідному зразку функцію дріжджів виконуватиме закваска на основі рисового борошна, старту (кукурудзяне борошно, цільнозернове борошно) та води, а пшеничне борошно буде замінено на рисове борошно, шрот з насіння льону та насіння чіа. Також в рецептурі булочки «Мультизлакова» для покращення консистенції та смакових властивостей планується використовувати кукурудзяний крохмаль та олію з кісточок винограду. Рецептuru контрольного та дослідного зразків хлібобулочного виробу наведено у таблиці 1 [5].

Таблиця 1

Модельно-харчові композиції булочки для бургера «Мультизлакова»

Сировина	Контроль	Дослід
Закваска		
Стартер безглютенової закваски (кукурудзяне борошно, цільнозернове)	-	2,25
Рисове борошно	-	2,7
Вода	-	2,7
Вихід закваски		7,65
Дріжджі сухі	0,75	-
Вода	21,5	21,2
Яйце куряче	4	-
Пшеничне борошно	43	-
Рисове борошно	-	21,29
Шрот з насіння льону	-	3,53
Насіння чіа	-	3,53
Кукурудзяний крохмаль	-	7
Сухе молоко	1	-
Цукор	3,75	3,75
Сіль	0,75	0,75
Розрихлювач	0,25	-
Вершкове масло	2	-
Олія з кісточок винограду	-	2
Кунжут	2	2
Вихід булочки	60	60

Органолептичну оцінку якості контрольного та дослідного зразків хлібобулочного виробу наведено у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

**Органолептична оцінка якості контрольного та дослідного зразків
хлібобулочного виробу**

<i>Органолептична оцінка</i>	<i>Контроль</i>	<i>Дослід</i>
Колір поверхні	Світло-золотистий	Світло-золотистий
Стан поверхні	Гладка	Гладка
Смак та запах	В міру солоний, із солодкуватим присмаком	В міру солоний, із солодкуватим присмаком, відчувається приємний рисовий присмак борошна та нотки горіхового присмаку
Консистенція	М'яка, пориста	М'яка, пориста
Колір м'якуша	Молочно-сірий	Молочно-сірий

За результатами органолептичної оцінки якості (табл. 2) робимо висновок, що контрольний та дослідний зразки мають світло-золотисту, гладку поверхню, смак та запах контрольного зразку – в міру солоний із солодкуватим присмаком; дослідний зразок – в міру солоний, із солодкуватим присмаком, відчувається приємний присмак рисового борошна та нотки горіхового присмаку від використання насіння чіа та олії кісточок винограду, консистенція контролю та досліді – м'яка та пориста, колір м'якуша – молочно-сірий.

Технологічну схему бездріжджового безглютенового хлібобулочного виробу – булочка «Мультизлакова» наведено на рис. 1.

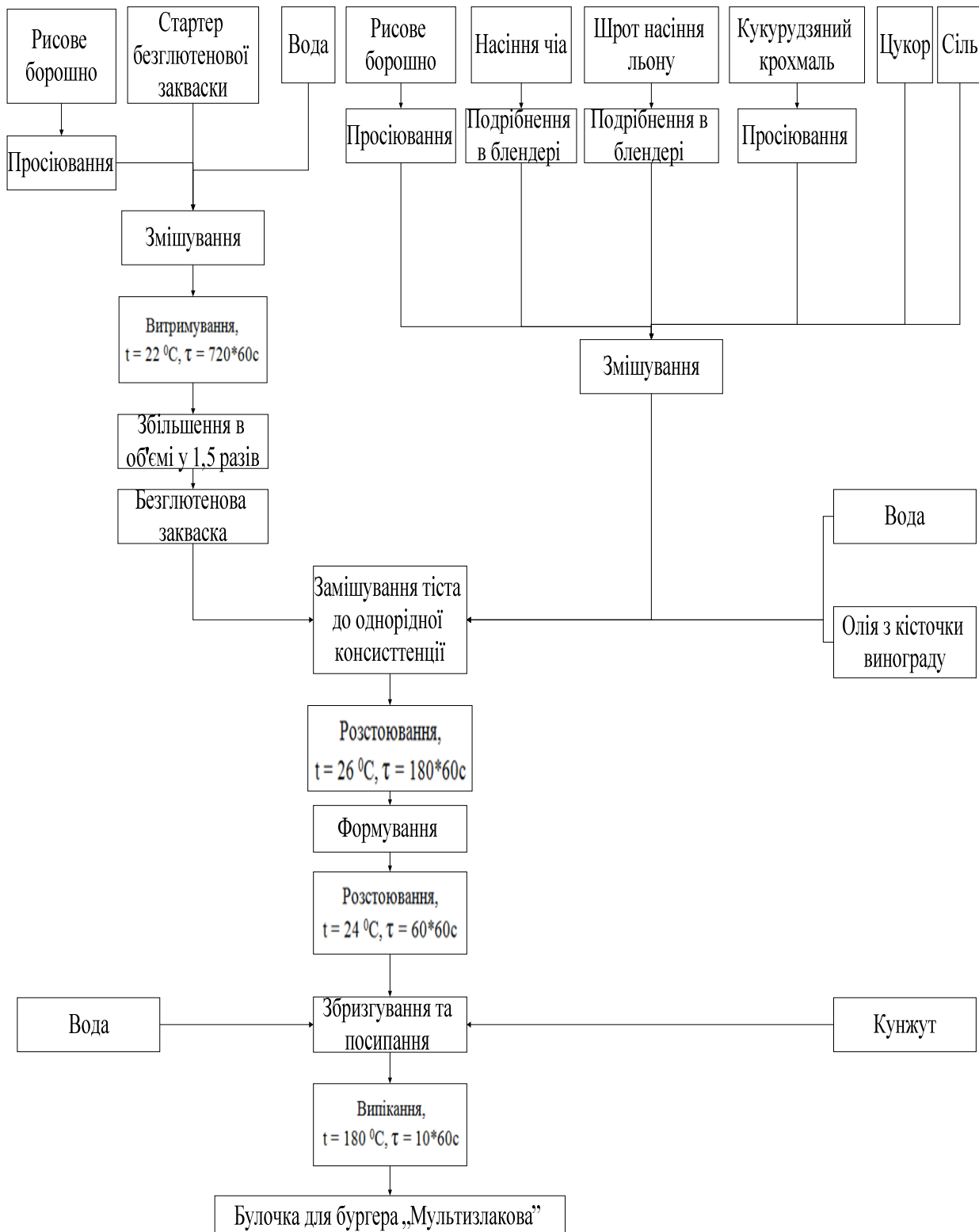

Рис. 1. Технологічна схема – бездріжджової безглютенової булочки для бургера «Мультизлакова»

Порівняльну характеристику контрольного та дослідного зразків хлібобулочних виробів наведено в таблиці 3 [1].

Порівняльна характеристика хімічного складу контрольного та дослідного зразків хлібобулочних виробів – булочка для бургера дріжджова (за традиційною рецептурою) та булочка бездріжджова безглютенова «Мультизлакова», свідчить про те, що дослідний зразок на відміну від контрольного, має збільшений вміст жиру – на 8,4%; харчових волокон – на 15,6%; мінеральних речовин: заліза – в 3,08 разів; вітамінів: А – на 0,831 мкг; РР – в 3,07 разів; Е – в 3,78 разів; В₁ – на 34,98%; В₅ – в 5,59 разів; В₆ – в 5,12 разів, зменшується енергетична цінність – на 18,33 Ккал.

**Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків
хлібобулочних виробів, масою 60 гр.**

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	7,77	4,1	3,67	47,23%
Жири, г	2,56	2,775	0,215	8,40%
Вуглеводи, г	33,46	26,76	6,7	20,02%
Харчові волокна, г	2,82	3,26	0,44	15,60%
Мінеральні речовини				
Калій, мг	133,8	51,42	82,38	61,57%
Кальцій, мг	99	46,74	52,26	52,79%
Магній, мг	35,4	31,27	4,13	11,67%
Натрій, мг	360,6	322,169	38,431	10,66%
Фосфор, мг	112,8	60,55	52,25	46,32%
Залізо, мг	2,45	7,55	5,1	3,08 разів
Марганець, мг	0,82	0,428	0,392	47,80%
Цинк, мг	0,88	0,393	0,487	55,34%
Вітаміни				
А, мкг	-	0,831	0,831	100,00%
РР, мг	3,75	11,527	7,777	3,07 разів
С, мг	0,12	0,039	0,081	67,50%
Е, мг	0,144	0,545	0,401	3,78 разів
В ₁ , мг	0,263	0,355	0,092	34,98%
В ₂ , мг	0,229	0,195	0,034	14,85%
В ₄ , мг	13,26	1,35	11,91	89,82%
В ₅ , мг	0,273	1,527	1,254	5,59 разів
В ₆ , мг	0,091	0,466	0,375	5,12 разів
В ₉ , мкг	12	1,44	10,56	88,00%
Енергетична цінність, Ккал	155,45	126,95	28,5	18,33%

Враховуючи показники, які найбільше змінилися в дослідному зразку на відміну від контрольного в рецептурі хлібобулочного виробу – булочка бездріжджова безглютенова «Мультизлакова» розраховано комплексний показник якості (табл. 4) і побудовано моделі якості (рис. 2).

Таблиця 4

**Комплексний показник якості
бездріжджової безглютенової булочки для бургера «Мультизлакова»**

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Харчові волокна, г	0,2	2,82	3,26
Залізо, мг	0,2	2,45	7,55
Вітамін А, мкг	0,2	-	0,831
Вітамін Е, мг	0,15	0,144	0,545
Вітамін В ₅ , мг	0,15	0,273	1,527
Енергетична цінність, Ккал	0,1	1,7	2,14
Разом	1,0		

За результатами проведених досліджень, робимо висновок, що повна заміна дріжджів на закваску із рисового, кукурудзяного борошна, пшеничного борошна на рисове борошно, шрот насіння льону, насіння чіа та додавання олії з кісточки винограду, дозволяє отримати бездріжджовий безглютеновий хлібобулочний виріб – булочка «Мультизлакова», яка на відміну від контрольного зразку має більшу кількість харчових волокон, заліза, вітаміну А, Е, В₅, В₉, знижену енергетичну кількість, що дозволяє використовувати даний хлібобулочний виріб в харчуванні людям, які хворіють на целиацію.

Список використаних джерел:

- Химический состав пищевых продуктов. Справочные таблицы содержания аминокислот, жирных кислот, витаминов, макро- и микроэлементов, органических кислот и углеводов. – М.: Пищ. пром-сть, 1979.
- Технологія харчових продуктів функціонального призначення : монографія /А.А. Мазаракі, М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко та ін.; за рек. М.І. Пересічного. □ 2-ге вид., переродл. і допов. □ Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2012.
- URL: http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1094/1/aref_lobachova.pdf - «Технологія безглютенових хлібобулочних виробів з використання колегенвмісних білків та трансглютамінази»
- URL: <http://hipzmag.com/tehnologii/hlebopechenie/perspektivi-rozshirennya-asortimentu-hlibobulochnih-virobiv-dlya-hvorih-na-tseliakiyu/> - «Перспективи розширення асортименту хлібобулочних виробів для хворих на целиацію»
- URL: <https://irina-co.livejournal.com/238272.html> - «Світлі та чорні безглютенові булочки для гамбургерів»

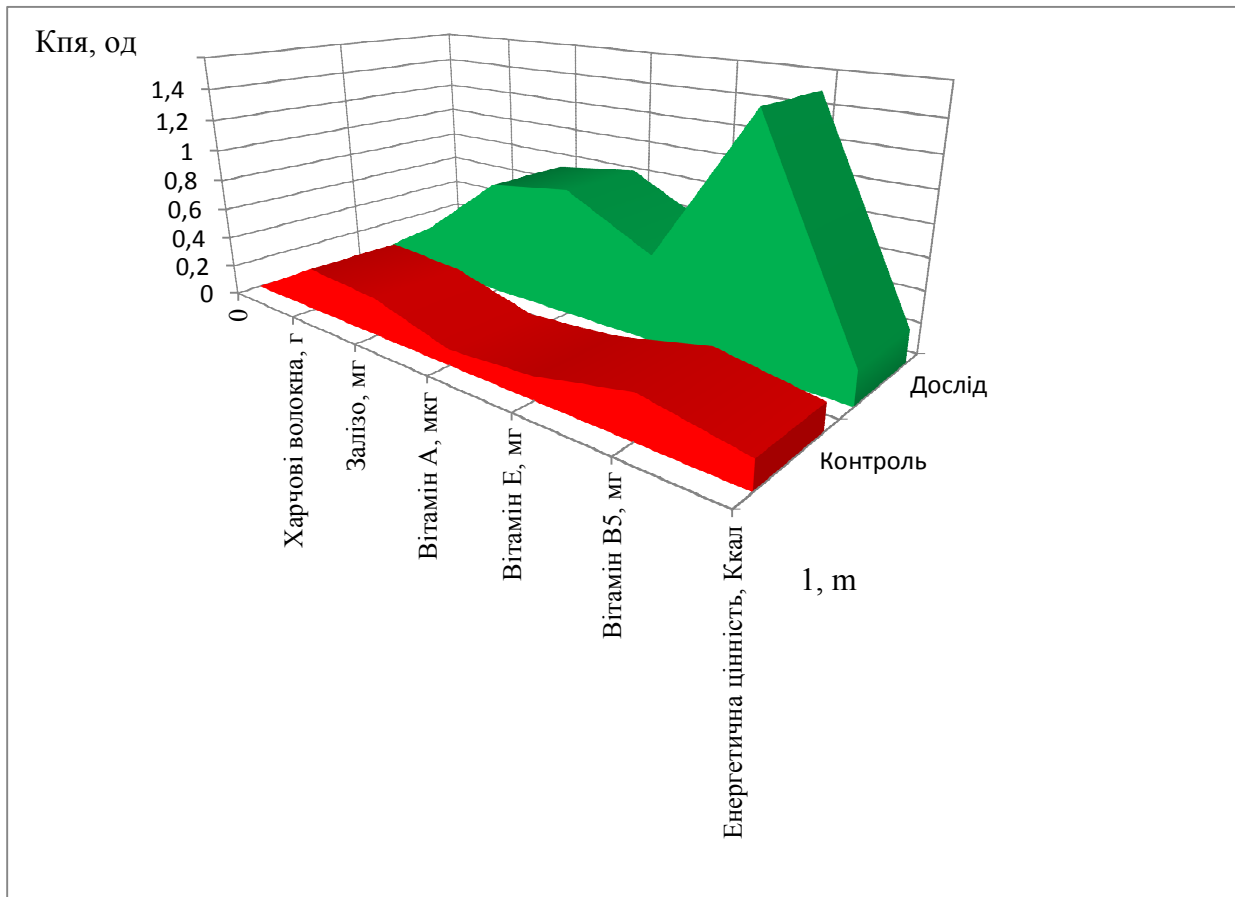

Рис. 2. Модель якості бездріжджової безглютенової булочки для бургера «Мультизлакова»

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ БОРОШНЯНИХ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ

Українець Н., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харкові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Данилюк І. П.

У статті наведено новітню технологію кондитерського виробу «Макарон» з використанням кокосового борошна та демінералізованої сироватки, які дозволяють збільшити вміст білку, харчових волокон, мінеральних речовин та знизити енергетичну цінність виробу. Отримано комплекс даних, що характеризує якість розробленої продукції, доведено її високу харчову цінність. За результатами проведених досліджень розроблено технологічну схему приготування кондитерського виробу – печиво «Мигдально-кокосове» із демінералізованою сироваткою, розраховано харчову цінність та побудовано модель якості.

The article presents the latest technology of confectionery "Macaroni" using coconut flour and demineralized whey, which increase the protein, dietary fiber, minerals and reduce the energy value of the product. A set of data characterizing the quality of the developed products is obtained, its high nutritional value is proved. Based on the results of the research, a technological scheme of confectionery preparation was developed - "Almond-coconut" cookies with demineralized whey, the nutritional value was calculated and a quality model was built.

Актуальність даної теми полягає у вдосконаленні рецептури борошняних кондитерських виробів за рахунок кокосового борошна та демінералізованої сироватки, що дозволить значно розширити асортимент борошняних кондитерських виробів із збільшеним вмістом поживних речовин та дасть змогу їх використовувати в лікувально-профілактичному харчуванні, особливо людям, які хворіють на целиацію, мають надмірну вагу та цукровий діабет.

Метою досліджень є розробка борошняних кондитерських виробів підвищеної харчової цінності з використанням кокосового борошна та демінералізованої сироватки.

Об'єкт досліджень – технологія печива «Макарон» підвищеної біологічної та харчової цінності.

Предмет дослідження – печиво «Макарон», кокосове борошно, демінералізована сироватка, печиво макарон «Мигдально-кокосове» з демінералізованою сироваткою.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

На сьогоднішній день, кондитерські вироби в Україні набувають високої популярності не лише серед дітей, але й дорослих, що спонукає майстрів розробляти нові рецептури з використанням інноваційної

сировини, яка дозволяє знизити собівартість страви та можливість отримати кондитерські вироби із зниженою енергетичною цінністю.

Щороку особливої популярності в Україні набувають кондитерські вироби – макарон (macaron), які готують з мигдального борошна, яєчних білків, цукрової пудри, цукру, харчових барвників та з'єднують між собою кремом або іншими начинками. Основним інгредієнтом, який надає йому приємного, горіхового смаку є мигдальне борошно. Враховуючи те, що мигдальне борошно є дуже дорогим, постає питання в частковій його заміні на інші види борошна, що дозволить дещо знизити їх вартість.

На сьогоднішній день печиво «Макарон» готують з додаванням вівсяного, лляного, кунжутного борошна, але одним із перспективних видів борошна вважається кокосове борошно, яке виготовляють після віджиму кокосової олії. Знежирене кокосове борошно не має глютену, що дозволяє його використовувати в харчуванні людям, які хворіють на целіакію. Окрім того, кокосове борошно являється прекрасним джерелом рослинного білка, має високий вміст клітковини, яка дозволяє значно покращити травлення, стимулює засвоєння мінералів і вітамінів. Низький вміст глікемічного індексу дозволяє використовувати його людям, які мають підвищений рівень цукру в крові.

Вітамінно-мінеральний склад кокосового борошна характеризується наявністю вітамінів групи В, А, D, РР, мінеральними речовинами – калій, кальцій, залізо, йод, фосфор, магній. Для організму людини кокосове борошно корисне тим, що являється чудовим антиоксидантом та антиканцерогеном, підвищує рівень гормону тестостерону в крові людини, зміцнює зуби, нігті, кістки, лауринова кислота дозволяє зміцнити імунітет та можливість контролювати діяльність щитовидної залози. Для покращення органолептичних показників печива «Макарон» доцільно використовувати суху демінералізовану сироватку, яку отримують методом електродіалізу, видаляючи з неї близько 40% мінеральних солей. Процес демінералізації проходить доволі інтенсивно, проте ніяк не впливає на якість, вміст білків і лактози.

Після мембранної обробки сироватка має унікальне співвідношення сироваткових білків, лактози і мінеральних речовин і є незамінним компонентом у виробництві продуктів дитячого харчування особливо для дітей раннього віку. Окрім того, демінералізовану сироватку використовують у виробництві молочно-фруктових напоїв для зниження кислотності та покращення смакових властивостей, виробництві ковбасних виробів, кисломолочних напоїв, молока, сирних виробів, рецептурі безе, мусу, нуги, що дозволяє забезпечити їх емульсифікацію та піноутворення.

Окрім покращення структурних показників виробів, демінералізована сироватка містить мінеральні речовини: натрій – 651 мг; кальцій – 505 мг; калій – 125 мг; фосфор – 345 мг; цинк – 0,98 мг; заліза – 4,98 мг; лактозу – 80%; білок – 12%.

На основі вищенаведеної інформації, робимо висновок, що існує потреба у вдосконаленні процесу приготування печива «Макарон» за рахунок використання кокосового борошна та демінералізованої сироватки, що в кінцевому результаті дозволить отримати кондитерський виріб із покращеними органолептичними показниками, низькою енергетичною цінністю та собівартістю.

В рецептурі цукрового кондитерського виробу – печиво «Макарон» мигдальне борошно замінювали на кокосове борошно в кількості 20%, 30%, 40%, а демінералізовану сироватку додавали до рецептури в кількості 3%, 5%, 7%, замінюючи частину цукру, що зумовлено її солодкуватим смаком (табл. 1).

Таблиця 1

Модельно- харчові композиції кондитерського виробу – печиво «Макарон» із різним вмістом кокосового борошна та демінералізованої сироватки

№ з/п	Найменування продукту	Контроль	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
1	Мигдальне борошно	30	24	21	18
2	Цукрова пудра	56	56	56	56
3	Білок (курячий)	31	31	31	31
4	Цукор	12,5	9,5	7,5	5,5
5	Демінералізована сироватка	-	3	5	7
6	Кокосове борошно	-	6	9	12
Вихід		100	100	100	100

Рациональну кількість кокосового борошна та демінералізованої сироватки в рецептурі печива «Макарон» визначали за наступними органолептичними показниками: зовнішній вигляд, колір, запах, смак, консистенція (табл. 2).

Таблиця 2

Органолептична оцінка кондитерського виробу – печиво «Макарон» із різним вмістом кокосового борошна та демінералізованої сироватки

Модельна композиція	Зовнішній вигляд	Запах	Смак	Колір	Консистенція	Загальна органолептична оцінка, балів
	Коефіцієнт вагомості					
	2	3	2	1	2	
Контроль	4,9	5,0	4,9	5,0	4,9	4,94
Дослід 1	5,0	5,0	4,9	5,0	5,0	4,98
Дослід 2	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Дослід 3	4.8	5.0	4.8	5.0	4.8	4.88

Відповідно даних табл. 2 визначено, що найкращі показники отримав дослід №2 де замінювали 30% мигдального борошна на кокосове та 5% цукру на демінералізовану сироватку. Отриманий кондитерський виріб має правильну форму, без надломів з утворенням характерної «спіднички», колір – рівномірний,

властивий даному виробу, смак – мигдально-кокосовий, консистенція – пориста. Із збільшенням вмісту демінералізованої сироватки до 7% від маси цукру, дещо погіршуються смакові властивості виробу, що робить її використання в даній пропорції недоцільним.

На рис. 1 наведено технологічну схему кондитерського виробу – печиво «Мигдально-кокосове» із демінералізованою сироваткою.

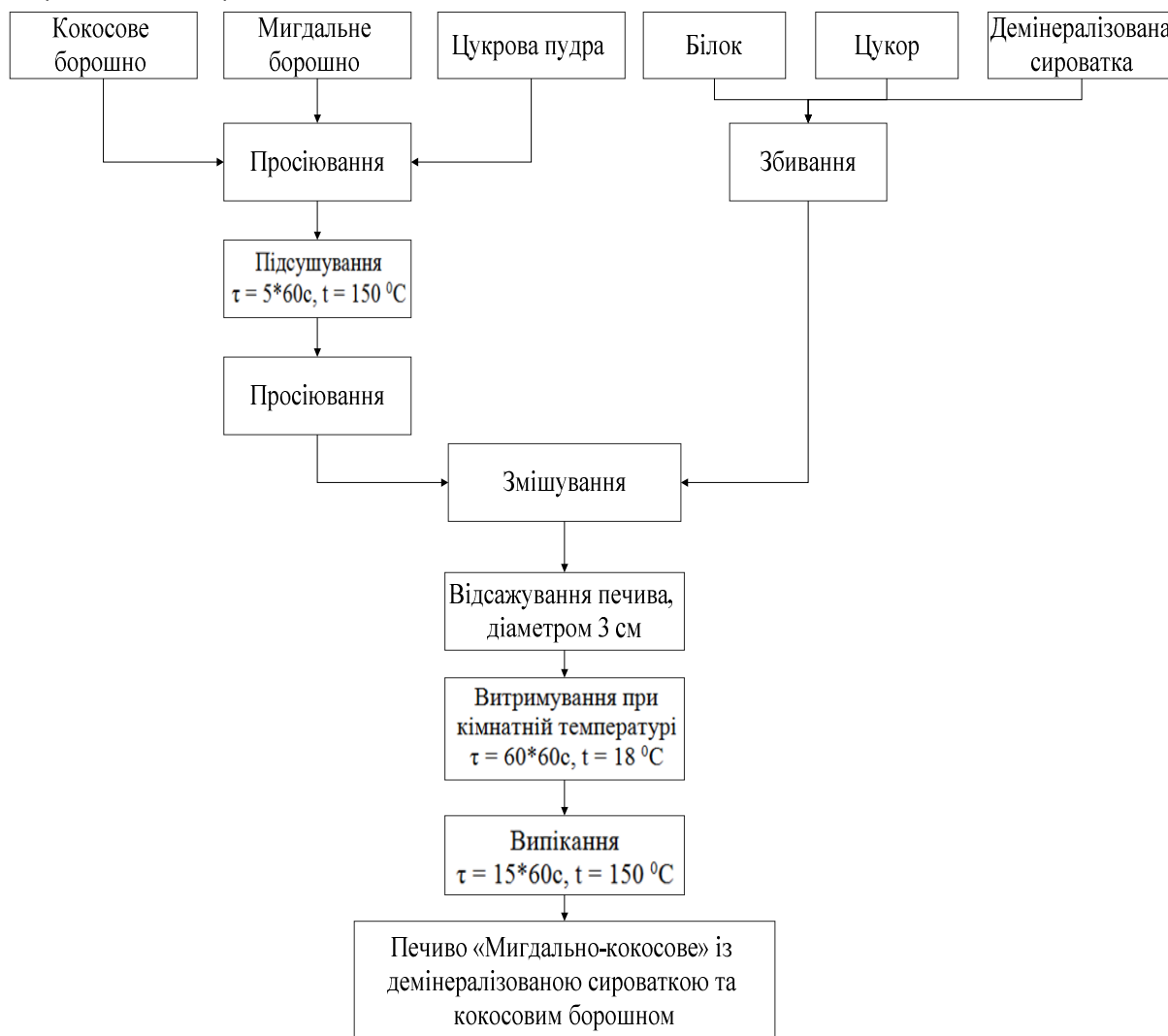

Рис. 1. Технологічна схема кондитерського виробу – печиво «Мигдально-кокосове» із демінералізованою сироваткою та кокосовим борошном

Використання демінералізованої сироватки, кокосового борошна в технології печива «Макарон» позитивно впливає на зміну хімічного складу напою (табл. 3).

Таблиця 3

Хімічний склад контрольного та дослідного зразків борошняного кондитерського виробу

Показники	Контроль	Дослід	Різниця
Білки, г	6,62	7,25	9,51%
Жири, г	14,4	3,7	3,89 разів
Вуглеводи, г	61,0	55,7	8,68%
Харчові волокна, г	1,26	5,87	4,65 разів
Мінеральні речовини			
Калій, мг	108,78	141,51	30,08%
Кальцій, мг	48,44	64,2	32,53%
Натрій, мг	32,43	51,04	57,38%
Магній, мг	35,1	38,3	9,11%
Фосфор, мг	69,66	83,87	20,39%
Залізо, мг	0,45	0,86	91,11%
Марганець, мг	0,62	1,39	2,24 рази
Цинк, мг	0,81	0,77	4,93%
Енергетична цінність, ккал	265,02	233,75	11,8%

Використання демінералізованої сироватки та кокосового борошна в рецептурі кондитерського виробу – печиво «Мигдально-кокосове», дозволяє збільшити вміст білку – на 9,51%; харчових волокон – в 4,65 разів; вміст мінеральних речовин: калію – 30,08%; кальцію – на 32,53%; натрію – на 57,38%; магнію – на 9,11%; фосфору – на 20,39%; заліза – на 91,11%; марганцю – в 2,24 рази. Заміна мигдального борошна на кокосове та цукру на демінералізовану сироватку, дозволяє отримати кондитерський виріб низьким вмістом жирів, вуглеводів, що в свою чергу знижує енергетичну цінність – на 11,8%.

Розраховано комплексний показник якості (табл. 4) та побудовано модель якості досліджуваних борошняних кондитерських виробів (рис. 2).

Таблиця 4

Комплексний показник якості кондитерського виробу – печиво «Мигдально-кокосове» із демінералізованою сироваткою та кокосовим борошном

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Жири, г	0,2	14,4	3,7
Вуглеводи, г	0,2	61,0	55,7
Енергетична цінність, Ккал	0,2	265,02	233,75
Харчові волокна, г	0,2	1,26	5,87
Мінеральні речовини, мг	0,1	296,29	381,94
Органолептична оцінка, балів	0,1	4,94	5,0
Разом	1,0		

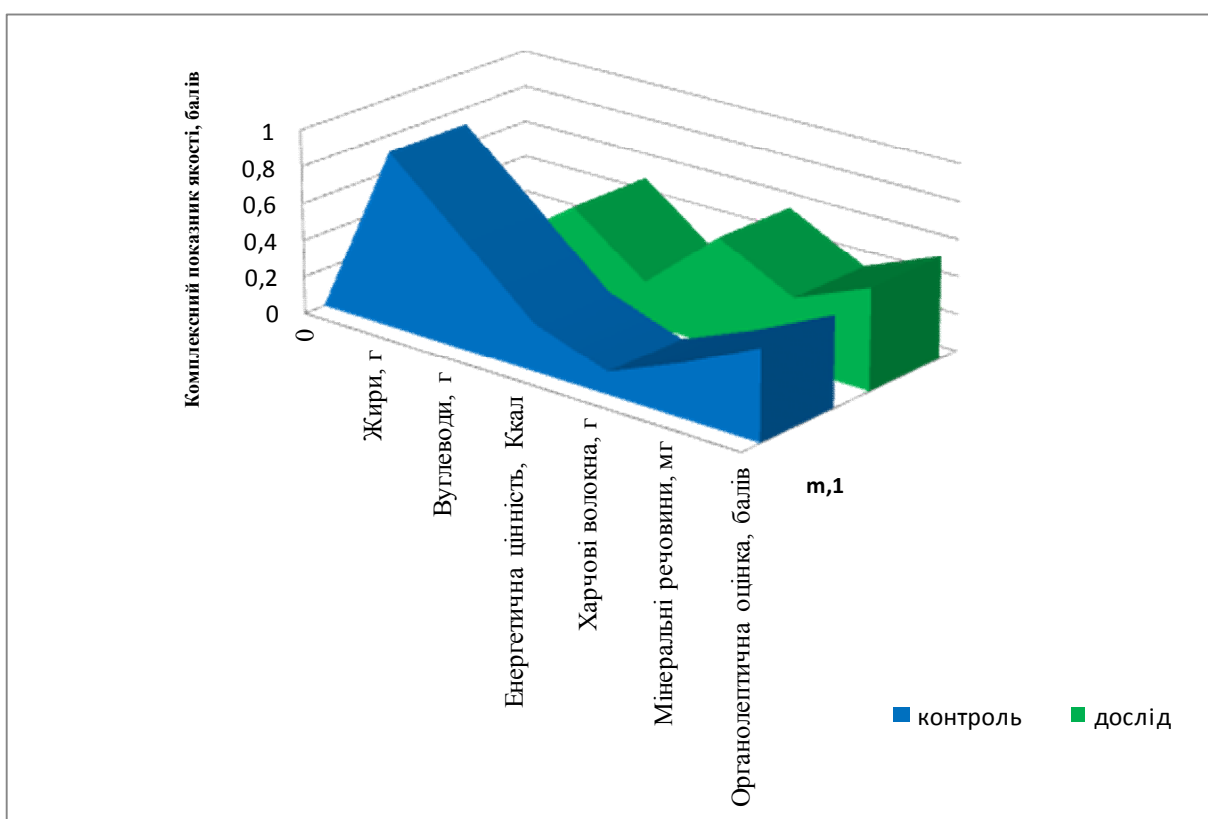

Рис. 2. Модель якості кондитерського виробу із кокосовим борошном та демінералізованою сироваткою

Висновок. На основі вищенаведених досліджень, робимо висновок, що застосування кокосового борошна та демінералізованої сироватки в рецептурі кондитерського виробу «Макарон», дозволяє отримати виріб із покращеними органолептичними показниками, підвищеним вмістом білку, харчових волокон, мінеральних речовин, низьким вмістом жирів, вуглеводів та енергетичною цінністю, що дозволяє його використовувати в лікувально-профілактичному харчуванні, особливо людям, які хворіють на целиацію, мають надмірну вагу та цукровий діабет. Також, важливим фактом є те, що заміна мигдального борошна на кокосове, дозволяє знизити собівартість кондитерського виробу – печиво «Мигдально-кокосове» із демінералізованою сироваткою в декілька разів, що зумовлено низькою ціною кокосового борошна на відміну від мигдального.

Список використаних джерел:

1. Харчування людини і сучасне довілля: теорія і практика : монографія / М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, О.М. Григоренко. - К.: Київ. нац. торг.-екон ун-т, 2003. - 526 с.
2. Продукты, получаемые с помощью методов мембранной фильтрации / [автор текста ООО «ГЕА Процессный инжиниринг». // Молочная промышленность. – 2010. – №1. – С. 38 – 39
3. Мінорова А.В. Застосування електродіалітичної обробки для знесолювання молочної сироватки / А.В. Мінорова, І.О. Романчук, О.П. Недорізанюк, Н.Л. Крушельницька // Вісник аграрної науки. – 2010. – №3. – С. 58 – 60
4. Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов/ И.М. Скурихин, В.А. Тутельян. - М.: ДеЛипринт, 2002.
5. URL: <https://chocolife.com.ua/p673575584-migdalne-boroshno-ispaniya.html>

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ

Царанюк А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Кравченко М. Ф.

У статті наводяться дані дослідження щодо удосконалення технології хлібобулочного виробу «Brezel» із зародками пшениці та пшеничними висівками. Підтверджена доцільність використання зародків пшениці та пшеничних висівок, що дозволяє значно покращити вітамінний та мінеральний склад, вміст білку та харчових волокон, що дозволяє значно розширити асортимент хлібобулочних виробів функціонально-оздоровчого призначення.

The article presents research data on the improvement of technology of bakery product "Brezel" with wheat germ and wheat bran. The expediency of using wheat germ and wheat bran has been confirmed, which allows to significantly improve the vitamin and mineral composition, protein and dietary fiber content, which allows to significantly expand the range of bakery products for functional and health purposes.

Актуальність теми. Здоров'я людини – проблема, яка об'єднує всіх людей по всьому світу, адже стрімкий розвиток промисловості, який веде до погіршення екологічної ситуації, швидкий ритм життя та нестача продуктів функціонального харчування, які призводять до великої кількості захворювання, спонукають людство до розроблення технології харчових продуктів лікувально-профілактичного, дієтичного, спеціального призначення.

Хлібобулочні вироби – група продуктів, яка на сьогоднішній день є найбільш затребуваною та доступною серед різних верств населення, незалежно від вікових та професійних ознак, місця проживання та стану здоров'я. На сьогоднішній день, основною сировиною для приготування хлібобулочних виробів є пшеничне борошно, яке за своїми харчовими показниками значно поступається іншим видам борошна, адже його виробництво супроводжується великими втратами білка, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин – саме тому, варто впроваджувати у виробництво нові хлібобулочні вироби із використанням рослинної сировини підвищеної біологічної цінності.

Метою наших досліджень є розробка хлібобулочних виробів підвищеної харчової цінності та покращеними органолептичними показниками з зародків пшениці та пшеничних висівок.

Об'єкт досліджень – технологія хлібобулочного виробу – «Brezel» із зародками пшениці та пшеничними висівками. Предмет дослідження – «Brezel», зародки пшениці, пшеничні висівки, «Brezel» із зародками пшениці та пшеничними висівками. Контролем обрано: хлібобулочний виріб «Brezel» за традиційною рецептурою. Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, мікробіологічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Процес удосконалення хлібобулочних виробів функціонального призначення висвітлено у наукових працях науковців, як: Лебеденко Т.Є., Новічкова Т.П., Холодова О.А. Пересічний М.І., Пересічна С.М., Кравченко М.Ф., Сімакова О.О., Гніцевич В.А. та інші. Незважаючи на великі напрацювання щодо покращення харчової цінності хлібобулочних виробів оздоровчого призначення, окремі аспекти цієї теми потребують подальшого вивчення та обґрунтування з метою розширення асортименту хлібобулочних виробів функціонального призначення.

Одним із перспективних шляхів покращення харчової цінності хлібобулочних виробів є використання пшеничних висівок та зародків пшениці, які мають значно кращі хімічні показники на відміну від пшеничного борошна. Порівняльна характеристика хімічного складу пшеничного борошна та харчових добавок наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика хімічного складу пшеничного борошна, зародків пшениці та пшеничних висівок

Показники	Пшеничне борошно	Пшеничні висівки	Зародки пшениці	Різниця, +/-	Різниця, +/-
Білки, г	10,8	15,6	23,15	+4,8	+12,35
Жири, г	1,3	2,9	9,72	+1,6	+8,42
Вуглеводи, г	69,9	16,6	38,6	-53,3	-31,3
у т.ч. харчові волокна	3,5	43,6	13,2	+40,1	+9,7
Вітаміни					
B ₁ , мг	0,17	0,75	1,88	+0,58	+1,71
B ₂ , мг	0,04	0,26	0,499	+0,22	+0,459
B ₅ , мг	0,3	2,2	2,257	+1,9	+1,957
B ₆ , мг	0,17	1,3	1,3	+1,13	+1,13
B ₉ , мг	27,1	-	281	-27,1	+253,9
РР, мг	3	13,5	6,813	10,5	3,813
Мінеральні речовини					
Калій, мг	122	1260	892	+1138	+770
Кальцій, мг	18	150	39	+132	+21
Магній, мг	16	448	239	+432	+223
Натрій, мг	3	8	12	+5	+9
Фосфор, мг	86	950	842	+864	+756
Залізо, мг	1,2	14	6,26	+12,8	+5,06
Мідь, мкг	100	-	796	-100	+696
Цинк, мг	0,7	7	12,29	+6,3	+11,59

Харчові технології і товаровознавство продовольчих товарів

За результатами табл. 1 робимо висновок, що використання зародків пшениці та пшеничних висівків із частковою заміною пшеничного борошна в рецептурі хлібобулочних виробів дозволить значно збільшити вміст білку, харчових волокон, вітамінів групи В, РР, вміст мінеральних речовин: калію, кальцію, магнію, фосфору, заліза, міді та цинку.

Використання пшеничних висівків та зародків пшениці в рецептурі хлібобулочних виробів позитивно впливатимуть на роботу шлунково-кишкового тракту, сприятимуть виведенню холестерину, продуктів розпаду, зниженню рівня глюкози в крові, дозволять знизити енергетичну цінність продукту, посилять імунну систему за рахунок антиоксидантних властивостей добавок, покращать роботу серцево-судинної системи, поліпшать клітинний метаболізм.

На основі вищенаведеного робимо висновок, що використання зародків пшениці та пшеничних висівків в рецептурі хлібобулочних виробів дозволить значно покращити їх харчову цінність та розширити асортимент хлібобулочних виробів функціонального призначення.

У технології хлібобулочного виробу – «Brezel», здійснюється заміна пшеничного борошна на пшеничні висівки в кількості 3%, 5%, 7% та пшеничне борошно на пшеничні зародки пшениці в кількості 2%, 5%, 8% (табл. 2).

Таблиця 2

**Модельно-харчові композиції хлібобулочного виробу – «Brezel»
із різним вмістом харчових добавок, г**

Сировина	Кількість, гр.	Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Дріжджі сухі	1,2	1,2	1,2	1,2
Вода	34	34	34	34
Пшеничне борошно	68	64,6	61,2	57,8
Пшеничні висівки	-	2,04	3,4	4,76
Зародки пшениці	-	1,36	3,4	5,44
Цукор	6,25	6,25	6,25	6,25
Сіль	1,2	1,2	1,2	1,2
Харчова сода	3	3	3	3
Оливкова олія	2	2	2	2
Сіль морська, крупна	2	2	2	2
Вихід булочки	100	100	100	100

Рациональну кількість зародків пшениці та пшеничних висівків в рецептурі хлібобулочного виробу «Brezel» визначали за наступними органолептичними показниками: смак, запах, форма, колір скоринки, стан м'якушки, характер пористості, стан поверхні (табл. 3).

Таблиця 3

**Органолептична оцінка якості – «Brezel» з додаванням зародків пшениці
та пшеничних висівків до маси борошна**

Показник якості	Контроль	«Brezel» з додаванням зародків пшениці та пшеничних висівків до маси борошна		
		Дослід 1	Дослід 2	Дослід 3
Смак	Властивий булочному виробу з цукром та сіллю			Солодкувато солонуватий присмак
Запах	Яскраво виражений аромат хлібобулочного виробу без сторонніх запахів	Яскраво виражений аромат хлібобулочного виробу без сторонніх запахів	Виразений аромат хлібобулочного виробу, без сторонніх запахів	Яскраво виражений аромат добавки
Форма	Правильна, відповідає формі булочного виробу			
Колір скоринки	Золотаво-жовтий, без підгорілого			Золотаво-коричневий, без підгорілого
Стан м'якушки	М'яка, суха, добре пропечена			
Характер пористості	Рівномірна, ажурна		Більш еластична м'якушка, рівномірна, ажурна	Менш еластична м'якушка, нерівномірна, товстостінна
Стан поверхні	Гладка, без підривів з обробкою сіллю			З підривами та тріщинами на скоринці

На основі табл. 3 робимо висновок, що найкращі органолептичні показники отримав дослід №1 та №2 де здійснювали часткову заміну пшеничного борошна в кількості 5% та 10% на пшеничні висівки та зародки пшениці. Отримані вироби мали смак – властивий булочному виробу з цукром та сіллю, приємний аромат без сторонніх запахів, правильну форму, золотаво-жовту скоринку, м'яку та добре пропечену структуру із рівномірною пористістю. Із збільшення вмісту харчових добавок органолептичні показники значно знижуються, що є не раціональним в подальшому використанні. Враховуючи органолептичні показники, в подальшому проводитимуться розрахунки із заміною пшеничного борошна на 5% пшеничних висівків та 5% зародків пшениці.

Харчові технології і товарознавство продовольчих товарів

Технологічну схему хлібобулочного виробу – «Brezel» з додаванням зародків пшениці та пшеничних висівок до маси борошна наведено на рис. 1.

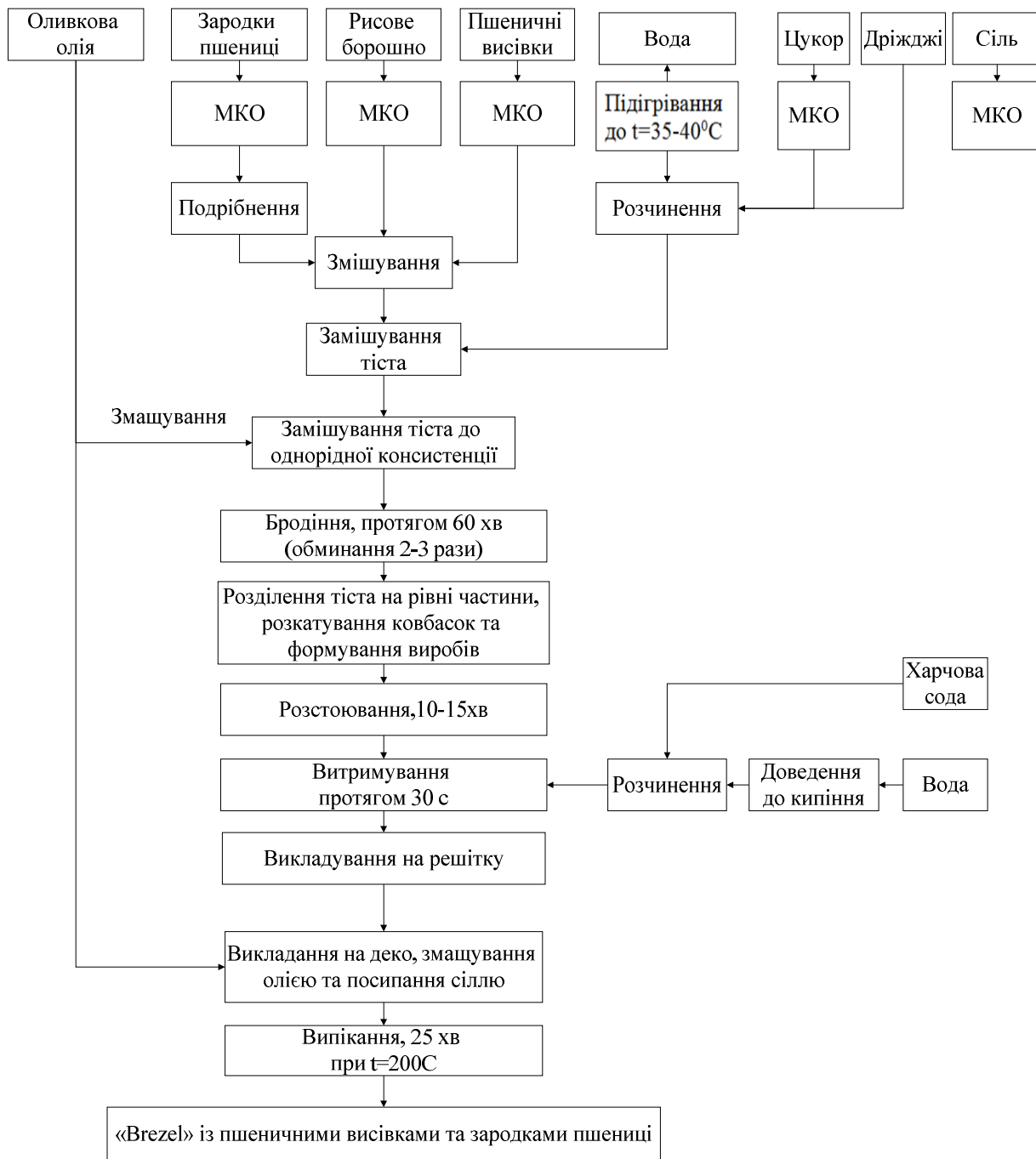

Рис. 1. Технологічна схема – «Brezel» із пшеничними висівками та зародками пшениці

Хімічний склад контрольного та дослідного зразку із пшеничними висівками та зародками пшениці наведено в таблиці 4.

Використання пшеничних висівок та зародків пшениці в рецептурі хлібобулочного виробу «Brezel» дозволяє значно збільшити вміст білку – на 6,74%; жиру – на 10,57%; харчових волокон – на 70,09%; вміст мінеральних речовин: калію – на 77,89%; магнію – на 204,29%; фосфору – на 93,88%; цинку – на 126,19%; заліза – на 72,6%; вітамінів: В₁ – на 34,69%; В₂ – на 78,26%; В₅ – на 40,46%; В₆ – на 54,08%; В₉ – на 38,44%; РР – на 23,12%.

На основі показників, які найбільше змінилися в рецептурі хлібобулочного виробу «Brezel» за рахунок використання пшеничних висівок та зародків пшениці розраховано комплексний показник якості (табл. 5) і побудовано моделі якості досліджуваних виробів (рис. 2).

Таблиця 4

**Порівняльна характеристика контрольного та дослідного зразків
хлібобулочного виробу – «Brezel»**

Показники	Контрольний зразок	Дослідний зразок	Різниця, +/-	Відхилення
Білки, г	7,12	7,6	0,48	6,74%
Жири, г	2,65	2,93	0,28	10,57%
Вуглеводи, г	48,2	45,47	-2,73	-5,66%
у т.ч. харчові волокна	2,14	3,64	1,5	70,09%
Мінеральні речовини				
Калій, мг	74,66	132,81	58,15	77,89%
Кальцій, мг	13,01	17,65	4,64	35,66%
Магній, мг	9,79	29,79	20	204,29%
Натрій, мг	583,13	583,71	0,58	0,10%
Фосфор, мг	52,63	102,04	49,41	93,88%
Залізо, мг	0,73	1,26	0,53	72,60%
Мідь, мкг	62,2	80,25	18,05	29,02%
Цинк, мг	0,42	0,95	0,53	126,19%
Вітаміни				
B ₁ , мг	0,098	0,132	0,034	34,69%
B ₂ , мг	0,023	0,041	0,018	78,26%
B ₅ , мг	0,173	0,243	0,07	40,46%
B ₆ , мг	0,098	0,151	0,053	54,08%
B ₉ , мг	15,66	21,68	6,02	38,44%
PP, мг	1,73	2,13	0,4	23,12%

Таблиця 5

**Комплексний показник якості хлібобулочного виробу «Brezel»
із пшеничними висівками та зародками пшениці**

Показник	Вагомість показника	Контроль	Дослід
Харчові волокна, г	0,3	2,14	3,64
Білки, г	0,2	7,12	7,6
Магній, мг	0,2	9,79	29,79
Цинк, мг	0,1	0,42	0,95
Вітамін B ₂ , мг	0,1	0,023	0,041
PP, мг	0,1	1,73	2,13
Разом	1,0		

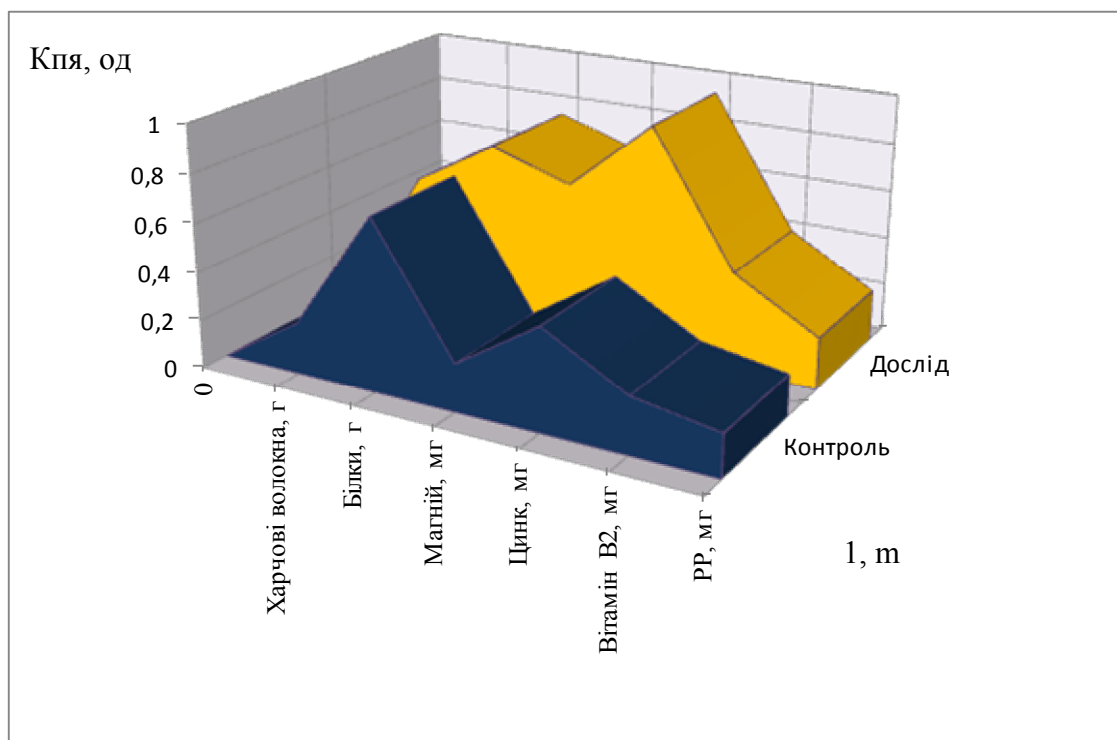

Рис. 2. Модель якості хлібобулочного виробу – «Brezel» із пшеничними висівками та зародками пшениці

За результатами проведених досліджень, робимо висновок, що використання зародків пшениці та пшеничних висівків в рецептурі хлібобулочного виробу «Brezel» дозволяє отримати виріб із підвищеним

рівнем білка, жирів, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин, що сприятиме збалансованості раціону харчування, матиме позитивний вплив на стан здоров'я людини та дозволить значно розширити асортимент хлібобулочних виробів функціонально-оздоровчого значення.

Список використаних джерел:

1. Технологія продуктів харчування функціонального призначення: монографія / М.І. Пересічний, М.Ф. Кравченко, Д.В. Федорова та ін. / за ред. М.І. Пересічного - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010.
2. Мусина О. Н. Поликомпонентные продукты на основе комбинированного сырья / О. Н. Мусина, М. П. Щетинин. – Барнаул : АлтГУ. 2010. – 243 с.
3. Ведерникова И.Е. Биохимическая природа отрицательного влияния зародышей злаков на хлебопекарные свойства пшеничной муки [Текст] : Автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. техн. наук :05.18.01 «Технология обработки, хранения и переработки злаковых, бобовых культур, крупяных продуктов, плодоовощной продукции и виноградарства» / И.Е. Ведерникова – Харьков, 1954. – 16 с.
4. Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов/ И.М. Скурихин, В.А. Тутельян. - М. : ДеЛипринт, 2002.
5. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer36/715.pdf>
6. URL: <https://mak-var.com.ua/tovar/shrot-zarodyisha-pshenitsyi/>

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПАНКЕЙКІВ З АМАРАНТОВИМ БОРОШНОМ ТА ПОРОШКОМ ОБЛІПИХИ

Якубов О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Паламарек К. В.

На підставі моніторингу ринку харчової продукції було зроблено висновок про перспективність розширення асортименту страв американської кухні, а саме панкейків, як одних з найпопулярніших кулінарних виробів у сучасного споживача. Розроблено технологію виробництва панкейків «Сюрприз» з використанням амарантового борошна та порошка обліпихи, досліджено їх органолептичну оцінку та визначено хімічний склад.

Based on the monitoring of the food market, it was concluded that the range of American cuisine, namely punk, as one of the most popular culinary products in the modern consumer, is expanding. The technology of the production of pancakes "Surprise" with the use of amaranth flour and sea buckthorn powder was developed, their organoleptic evaluation was investigated and the chemical composition was determined.

Стрімкий розвиток ресторанного бізнесу дозволяє успішно відкривати заклади різного стилю і кулінарного спрямування [1]. Пропозиція ринку ресторанних послуг – сегмента етнічних кухонь – дає можливість розширити асортимент страв та кулінарних виробів, залучити вітчизняного споживача до знайомства з етнічними культурами загалом та їх кулінарними особливостями зокрема.

В Україні достатньо великої популярності набуває американська кухня, за рахунок фаст-фудів та ресторанів національного типу. В раціоні пересічного американця переважають салати з листяних овочів, страви з м'яса та птиці, рис (довгий, коричневий і дикий), на гарнір - печена картопля і шпинат, квасоля, соки [2]. Для приготування кулінарних страв використовуються спеції, прянощі. Розповсюджені напої: кока-кола, холодні чаї з льодом, імбирне пиво. Типові для американського ланчу є сандвічі, пончики та панкейки.

Панкейк (з англ. «pan» - сковорода, «cake» - тістечко) - кулінарний виріб, що представляє собою товстий пишний млинець, за смаком нагадує бісквітний корж [3]. Панкейки - це щось середнє між млинцями і оладками: за формою і розміром вони більше схожі на млинці, а по товщині і пишності - на оладки. Готують їх на основі молока і виключно на сухій сковороді, у тісто неодмінно додається розтоплене вершкове масло, саме воно надає панкейкам особливу текстуру. В науковому впровадженні передбачається розробити та розширити асортимент борошняних кулінарних виробів за рахунок додавання до рецептури панкейків амарантового борошна та порошку обліпихи.

Метою роботи – є наукове обґрунтування новітніх технологій панкейків з використанням амарантового борошна та порошку обліпихи з підвищенням вмістом біологічно активних речовин.

Об'єкт дослідження: технологія приготування панкейків з використанням амарантового борошна та порошку обліпихи. *Предмет дослідження:* панкейки «Сюрприз», амарантове борошно, порошок обліпихи.

За контрольний зразок обрано традиційну технологію американської страви – панкейки [4].

Для підвищення харчової цінності панкейків використовували амарантове борошно та порошок обліпихи. Амарантове борошно має високу харчову цінність, стимулює та зміцнює імунітет, нейтралізує радіонукліди, перешкоджає утворенню пухлин та виводить солі важких металів і перешкоджає їх повторному затримуванню в організмі [5]. В амарантовому борошні містяться вітаміни групи В та мінеральні речовини (кальцій, фосфор, магній, мідь), а також оптимальне співвідношення незамінних амінокислот. В ньому відсутній глютен, тому воно ідеально підходить для формування щоденного раціону людей, хворих на целіакію. Додавати амарантове борошно можна в вегетаріанські та дієтичні страви.

Плоди обліпихи характеризуються значним вмістом у них вітамінів (С, В₁, В₂, В₆, К, Е, Р, фолієвої кислоти), каротиноїдів (провітаміну А), вуглеводів, органічних кислот (яблучної, винної, янтарної, щавлевої), дубильних речовин, флавоноїдів, жирних кислот, азотовмісних сполук, мікроелементів та фітонцидів [6]. За вмістом токоферолу обліпиха може забезпечити добову потребу людини. Обліпиха запобігає накопиченню зайвого жиру в організмі, знижує ризик розвитку діабету і серцево-судинних захворювань, допомагаючи підтримувати здорову вагу. Завдяки високому вмісту вітаміну С обліпиха допомагає у виробленні колагену, що допомагає зберігати шкіру здоровою і пружною і надає їй природне здорове сяйво [7].

З метою визначення раціональної рецептури, концентрації амарантового борошна та порошку обліпихи у складі панкейків, складено модельні композиції на основі традиційної рецептури (табл. 1).

Таблиця 1

Орієнтовна рецептура панкейків з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи

Назва інгредієнта	Вміст в рецептурі, г
Яйце	8
Цукор	5
Молоко	38
Борошно пшеничне	30-12
Амарантове борошно	5-20
Порошок обліпихи	3-6
Масло вершкове	10
Сода	0,5
Лимонний сік	0,5
Разом	100,0

Порівняльна характеристика органолептичних показників (зовнішнього вигляду, смаку, запаху, консистенції та кольору) контрольного та дослідних зразків панкейків з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи наведена у табл. 2. Оцінювання проводили за 5-ти бальною шкалою та з урахуванням коефіцієнтів вагомості.

Таблиця 2

Органолептична оцінка панкейків з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи*

Показники	Коефіцієнт вагомості, од.	Контроль, балів	Дослідні зразки, балів			
			Дослід №1	Дослід №2	Дослід №3	Дослід №4
Зовнішній вигляд	0,20	5,0	4,0	4,6	4,7	4,4
Колір	0,15	5,0	4,0	4,5	4,8	4,5
Смак	0,25	5,0	4,4	4,5	4,7	4,5
Запах	0,15	5,0	3,8	4,7	4,7	4,4
Консистенція	0,25	5,0	4,3	4,8	4,7	4,4
Загальна оцінка	1,0	5,0	4,2	4,6	4,7	4,4

*Примітка: дослід №1 – вміст інгредієнтів: вміст борошна пшеничного – 30 г, амарантового борошна – 5 г, порошку обліпихи – 3 г; дослід №2 – вміст борошна пшеничного – 24 г, амарантового борошна – 10 г, порошку обліпихи – 4 г; дослід №3 – вміст борошна пшеничного – 18 г, амарантового борошна – 15 г, порошку обліпихи – 5 г; дослід №4 – вміст інгредієнтів: вміст борошна пшеничного – 12 г, амарантового борошна – 20 г, порошку обліпихи – 6 г.

Аналізуючи дані таблиці 2, можна зробити висновки, що в технології панкейків раціональним є використання амарантового борошна в кількості 15 г та порошку обліпихи – 5 г від загальної маси пшеничного борошна. При додаванні сировини у більшому співвідношенні, погіршується в першу чергу, зовнішній вигляд, запах та консистенція. При менших концентраціях рослинної сировини спостерігаємо погіршення зовнішнього вигляду, кольору та консистенції.

При додаванні до рецептури панкейків плодівих порошоків підвищується кислотність готових виробів, але вона знаходиться в межах вимог до борошняних кулінарних виробів із борошна пшеничного вищого сорту. Насичений аромат та яскраве забарвлення ягідних добавок дозволяє створити виріб з новими заданими властивостями, надаючи їм природний ягідний смак і колір.

Виробництво панкейків з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи здійснюється відповідно до розробленої технологічної схеми її виробництва (рис. 1).

Запропонований спосіб виробництва американської страви панкейки з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи дає новий технічний результат: дозволяє отримати продукт з високими споживними властивостями, підвищеним вмістом макро- та мікроелементів, вітамінів, харчових волокон (табл. 3) [8].

На основі даних табл. 3 робимо висновок, що додавання амарантового борошна та порошку обліпихи в технологію панкейків позитивно впливає на її хімічний склад, а саме: збільшується вміст білку – на 33,9%, харчових волокон – на 120,1% та зменшується кількість вуглеводів та енергетична цінність страви, що є позитивним для людей, які страждають зайвою вагою. Покращився вміст мінеральний речовин: зросла кількість кальцію – на 131,5%, магнію – на 51,5%, фосфору – 42,9% та заліза – на 67,9%. Вітамінний склад розробленої страви підвищився за такими показниками: вітамін В₉ – на 59,6%, вітамін С – в 15 разів.

Споживання 100 г розроблених панкейків «Сюрприз» з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи забезпечує 15,4% добової потреби у білку, харчових волокнах – 42,7%, вітаміні В₉ – 16,7%, вітаміні С – 16,8% та мінеральних речовинах: магнії – 26,4%, залізі – 25,0% та фосфорі – 22,8% порівняно з контролем.

На основі хімічного складу контрольного і дослідного зразків панкейків побудовано профілографу якості (рис. 2).

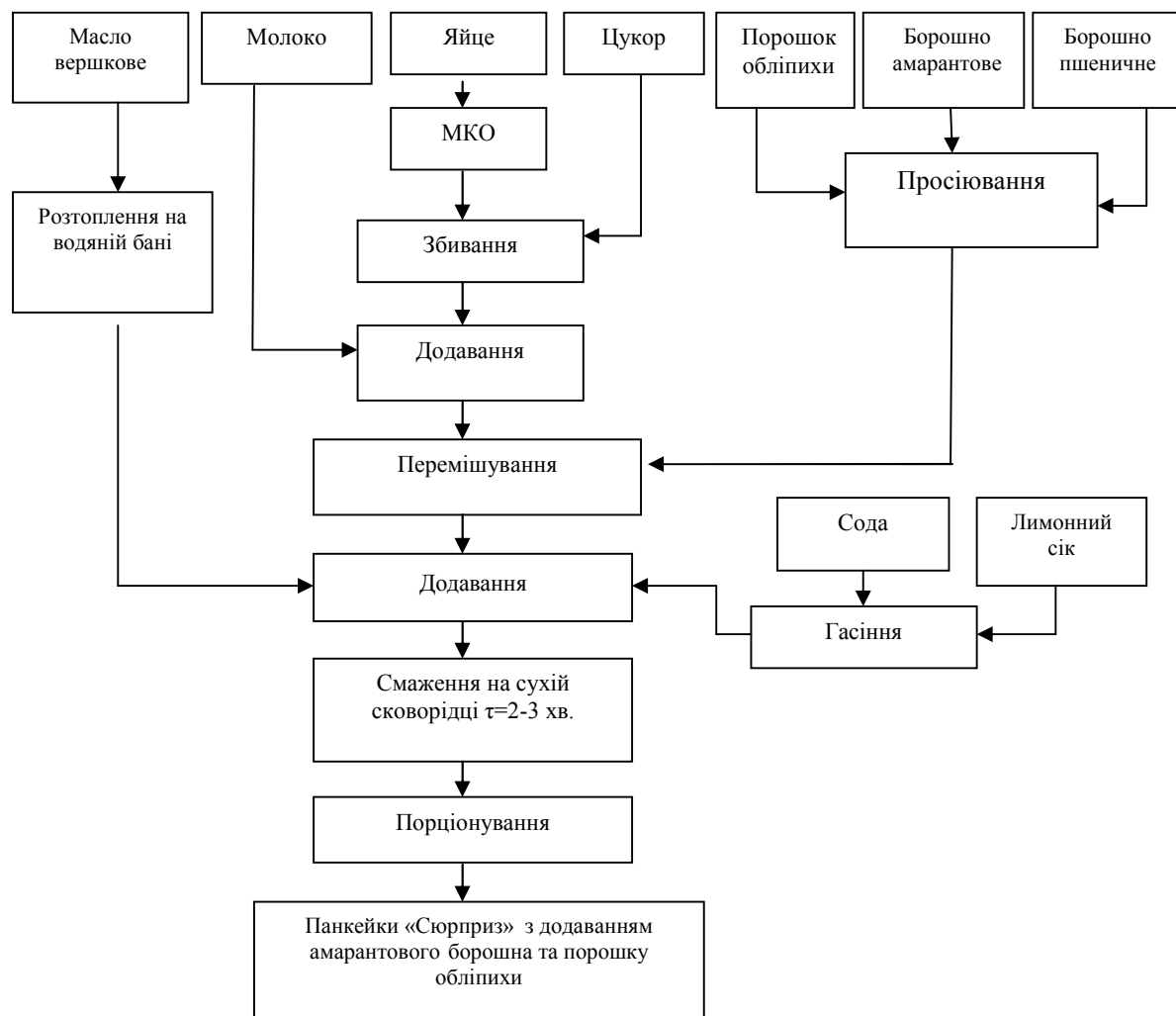

Рис. 1. Панкейки «Сюрприз» з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи

Таблиця 3

Хімічний склад панкейків «Сюрприз» з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи, у розрахунку на 100 г

Нутрієнти	Панкейки (контроль)	Панкейки «Сюрприз» (дослід)	Різниця, %	Добова потреба	Задоволення добової потреби	
					Контроль	Дослід
Білки, г	9,2	12,3	33,9	80	11,5	15,4
Жири, г	10,9	12,4	12,9	80	13,7	15,5
Вуглеводи, г	56,8	52,2	-8,2	360	15,8	14,5
Харчові волокна, г	3,9	8,5	120,1	20	19,4	42,7
Енергетична цінність, ккал	361,5	344,3	-4,8	1660	21,8	20,7
Вітамін В ₁ , мг	0,1	0,2	11,9	1,5	13,0	14,6
Вітамін В ₂ , мг	0,1	0,2	9,2	2	8,2	8,9
Вітамін В ₉ , мкг	20,9	33,3	59,6	200	10,4	16,7
Вітамін С, мг	0,1	15,1	15000,0	90	0,1	16,8
Вітамін Е, мг	0,4	1,2	218,3	15	2,5	7,8
Кальцій, мг	17,4	40,2	131,5	800	2,2	5,0
Калій, мг	197,0	275,3	39,8	3500	5,6	7,9
Магній, мг	69,7	105,6	51,5	400	17,4	26,4
Фосфор, мг	159,8	228,3	42,9	1000	16,0	22,8
Залізо, мг	2,2	3,6	67,9	15	14,9	25,0
Цинк, мг	1,8	1,8	3,1	15	11,7	12,1

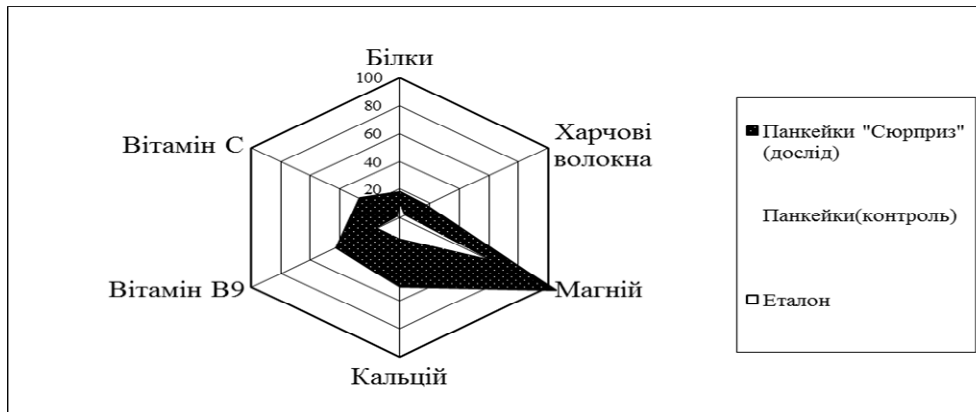

Рис. 2. Профілограма якості панкейків «Сюрприз» з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи

За результатами проведених досліджень можна зробити висновок, що розроблена американська панкейків «Сюрприз» з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи має підвищений вміст білків, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин у порівнянні з традиційною технологією.

На основі органолептичної оцінки визначено раціональну кількість амарантового борошна та порошку обліпихи, яка склала 50% від маси пшеничного борошна. Розроблено технологію виробництва та досліджено хімічний склад панкейків «Сюрприз».

Соціальний ефект від приготування панкейків «Сюрприз» з додаванням амарантового борошна та порошку обліпихи в забезпеченні населення України стравами підвищеної харчової та біологічної цінності, які можуть бути рекомендовані в раціони харчування для всіх верст населення.

Список використаних джерел:

1. Ботштейн Б.Б. Основні принципи розробки та впровадження F&B-концепції кухні тематичного ресторану / Б.Б. Ботштейн, Н.В. Чорна // Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі: зб. наук. пр. / відпов. ред. О.І. Черевко. – Харків: ХДУХТ, 2019. – Вип. 1 (29). – С. 7-18.
2. Опорний конспект лекцій з курсу «Технологія національних кухонь» для студентів напряму підготовки 6.051701 «Харчові технології та інженерія» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр денної та заочної форми навчання / укладачі С.В. Журавльов, Є.О. Коротаєва – Електрон. дані. – Х.: ХДУХТ. – 2015. – 100 с.
3. Панкейк. URL: <https://ru.wikipedia.org>
4. Панкейки пошаговый рецепт. URL: https://art-lunch.ru/recipe/pankejki_foto/
5. Амарантовое борошно: значения для здоровья и хлебопечения. URL: <http://amaranth-association.com/>
6. Плотникова Т.В. Плодово-ягодные порошки в мучных изделиях /Т.В. Плотникова, Е.В. Тяпкина // Продукты&Ингредиенты. – 2006. – №2. – С. 20-21.
7. Гімалайський суперфуд. Чим корисна обліпиха. URL: <https://nv.ua/ukr/style/food-drink/gimalayskiy-superfud-chem-polezna-oblepiha-i-kak-ee-est-50042194.html>
8. Скурихин И.М. Химический состав пищевых продуктов / Скурихин И.М. Справочник. М.: ДеЛипринт, 2002. 236 с.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУТЬ, ЕЛЕМЕНТИ ТА ПРИНЦИПИ

Гошуляк В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Чичун В. А.

У статті визначено суть поняття «управління персоналом». Також виділено основні елементи системи управління персоналом підприємств, які реалізують його основні функції, здійснено аналіз принципів.

The essence of the concept of "personnel management" is defined in the article. The main elements of the personnel management system of enterprises that implement its main functions are also identified, the analysis of principles is carried out.

Основи системи управління персоналом вдосконалюються із розвитком технологій, виникненням нових поглядів щодо організації роботи працівників на підприємстві, зміни елементів та принципів управління ними. Тому теоретичні погляди щодо суті, виділення елементів та принципів управління персоналом на підприємстві є актуальним питанням на сьогодні.

Різні науковці розглядали питання системи управління персоналом, але до уваги були взяті праці: Галенко В. П., Страхової О. А., Файбушевич С. І., які описували особливості управління персоналом та ефективність підприємств. Домюк В., Воронкова В. Г., Беліченко А. Г., Попов О. М., Пашко Л.А описували ключові моменти управління персоналом. Маркова Н. С. зосереджували увагу на принципах, функціях та моделях управління персоналом. Лелі Ю. Г. описувала сучасні системи управління персоналом та їх вплив на ефективність управління персоналом.

Метою статті є визначення теоретичних аспектів системи управління персоналом на підприємстві, а саме: суть, елементи та принципи.

Завданнями статті є:

- визначення суті поняття «управління персоналом»;
- виділення основних елементів системи управління персоналом підприємств, які реалізують його основних функцій;
- аналіз принципів управління персоналом.

Об'єктом дослідження є система управління персоналом, яка представляє сукупність елементів та базується на принципах, що забезпечують її ефективну роботу. Предметом виступають причинно-наслідкові зв'язки між елементами системи та їх взаємодія.

Система управління персоналом на сучасному підприємстві, незалежно від форми власності, є наймогутнішим інструментом забезпечення конкурентоздатності й розвитку. Тому виникає необхідність у підвищенні ефективності системи управління персоналом з урахуванням вимог ринкової економіки [1].

В літературі можна зустріти приклади різного тлумачення поняття «управління персоналом». Одні автори у визначенні оперують ціллю та методами, за допомогою котрих можна досягти цієї цілі, тобто акцентують увагу на організаційному аспекті управління. Інші у визначенні найбільшого значення надають змістовій частині, що відображає функціональний бік управління. Типовим прикладом першого підходу є визначення Галенко В.П. Страхова О. А., Файбушевич С. І.: «Управління персоналом – це комплекс взаємопов'язаних економічних, організаційних та соціально психологічних методів, що забезпечують ефективність трудової діяльності та конкурентоспроможності підприємств» [2]. Інший підхід відображається у визначенні управління персоналом, що прийнятий в німецькій школі менеджменту: «Управління персоналом – область діяльності, найважливішими елементами якої являються визначення потреби у персоналі, залучення персоналу, задіяння в роботі, вивільнення, розвиток, контролінг персоналу, та структурування робіт, політика винагород та соціальних послуг, політика участі в досягненні успіху, управління затратами на персонал та керівництво співробітниками», зазначає Домюк В. [3, с. 11].

На нашу думку, управління персоналом - це сукупність принципів, методів і засобів цілеспрямованого впливу на персонал, які забезпечують максимальне використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій, що забезпечують ефективність трудової діяльності та конкурентоспроможності підприємств.

Реалізація цієї кінцевої мети передбачає виконання багатьох функцій, які становлять систему основних елементів управління персоналом підприємств. До цієї системи основних елементів управління персоналом входять, зазначає Маркова Н. С.:

- 1) забезпечення підприємства кадрами;
- 2) забезпечення раціональної розстановки кадрів, їх професійно-кваліфікаційне зростання і можливі посадові підвищення, заміни тощо;
- 3) ефективне використання трудового потенціалу підприємств;
- 4) навчання, підготовка і перепідготовка працівників, просування їх по службі;
- 5) умови наймання на роботу, праця і система оплати праці;
- 6) створення нормальних умов праці і відповідного психологічного клімату
- 7) мотивація додержання встановленого на підприємстві порядку і дисципліни;
- 8) забезпечення безпечних умов праці на підприємстві;
- 9) організація відповідних зв'язків між представниками трудових колективів профспілками і керівництвом підприємства;
- 10) реалізація соціальних функцій, пов'язаних з виробничою діяльністю підприємства [4]. Які забезпечують безперебійну роботу персоналу та сприяють реалізації основної мети підприємства.

Управління персоналом

Для забезпечення системності у взаємодії вище зазначених елементів управління персоналом слід врахування принципів: науковість, функціональність, економічність, адаптивність, комплексність, відповідальність, справедливість, інноваційність, двовекторність, безперервність (таблиця 1).

Таблиця 1

Принципи управління персоналом на підприємстві*

№ з.п.	Назва	Опис
1.	Принцип науковості	Означає, управління розвитком персоналу відбувається на науковому підґрунті, із використанням світового досвіду, щоб врахувати накопичений досвід із планування, організації, мотивації, координації та контролювання процесу розвитку. Тісний зв'язок між теорією та практичною діяльністю дає можливість забезпечити раціональність, комплексність та цілісність управління розвитком, врахувати можливі прорахунки та надбання фахівців підприємства, використовуючи світовий науковий досвід.
2.	Принцип функціональності	Орієнтація керівництва підприємства на всебічний розвиток персоналу не повинна переслідувати мету «розвиток заради розвитку». Тільки розвиток заради досягнення глобальної стратегічної мети діяльності підприємства може забезпечити отримання необхідного результату. Ці положення пояснює принцип функціональності, за допомогою якого можна узгодити інтереси суб'єкту та об'єкту, а також елементів системи управління розвитком персоналу з тим, щоб поставлені цілі були адекватні витраченим на їх досягнення ресурсам.
3.	Принцип економічності	Повинен забезпечити раціональне використання коштів на розвиток персоналу з тим, щоб досягнути максимально можливого ефекту за критерієм «витрати-результат». При цьому фінансування програм з розвитку персоналу не повинне здійснюватися за остаточним принципом після реалізації цілей з інноваційної, маркетингової, виробничо-господарської діяльності тощо, в іншому випадку такий підхід суперечить сучасному постулату в сфері менеджменту персоналу «працівники – ключовий актив підприємства».
4.	Принцип адаптивності	Застосування моделей, додержання певних підходів та способів з розвитку персоналу повинно здійснюватися з урахуванням вимог внутрішнього та зовнішнього середовища системи, а зарубіжний досвід – в найбільшому ступені пристосований до вітчизняної дійсності.
5.	Принцип комплексності	Означає, що при формуванні системи управління персоналом слід враховувати всі фактори, що впливають на систему управління персоналом;
6.	Принцип відповідальності	Принцип відповідальності має двояке трактування: з одного боку – це відповідальність менеджерів за якість управління розвитком персоналу, його комплексність, безперервність, з іншого – відповідальність найманих працівників за покладені на них функції та обов'язки в межах посадової інструкції, трудового договору та інших нормативно-правових документів внутрішнього характеру, які реалізуються в контексті норм чинного законодавства.
7.	Принцип справедливості	Доцільно розуміти як рівність прав та обов'язків осіб, які перебувають на одному рівні службової драбини. Справедливість розуміється, по-перше, як дотримання цих прав та обов'язків, по-друге, застосування системи переваг для тих державних службовців, які найефективніше реалізують свій особистісний, творчий, професійний потенціал у процесі служіння державі й громаді на державній службі. Очевидно, що саме таке розуміння цих термінів свідчить про безпосередню належність цього принципу до мотивування співробітників на добросовісне виконання адміністративно-службових обов'язків.
8.	Принцип інноваційності	Головною передумовою успішного інноваційного управління є гармонізація відносин між учасниками інноваційного процесу, яка полягає у створенні і підтримці сприятливого інноваційного клімату в організації. Інноваційна діяльність – це елемент функціонування організації; ця діяльність повинна бути організована як одна з функцій кожного підрозділу інноваційної організації і на кожному рівні управління. А це, в свою чергу, обумовлює необхідність розуміння інноваційного управління людськими ресурсами як гнучкої системи, яка формується інноваційний процес.
9.	Принцип двовекторності	Принцип двовекторності як один з базових принципів сталого розвитку суспільства можна використовувати відповідно до дії мікроекономічних систем з позиції поєднання жорсткого регулювання управління розвитком персоналу на основі застосування правил, процедур, програм, проєктів, з іншого – надати можливість певним процесам здійснюватися самостійно, без здійснення будь-яких управлінських впливів.
10.	Принцип безперервності	Управління розвитком персоналу – це повторюваний з певною періодичністю процес, який здійснюється час від часу, що залежить від наявності ресурсів, бажання керівництва, необхідності, викликаного дією зовнішніх чинників. Тільки забезпечення безперервності розвитку дозволить виконати умови якісного управління, постійного еволюційного процесу в єдності досягнення цілей як співробітника, так і підприємства.

*Джерело: [5; 6; 7].

На нашу думку, слід також ввести принцип соціальної спрямованості, який необхідно розглядати з боку потреб працівників та визначають характер і умови трудової діяльності, які забезпечує адміністрація.

Отже, управління персоналом - це сукупність принципів, методів і засобів цілеспрямованого впливу на персонал, які забезпечують максимальне використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій, що забезпечують ефективність трудової діяльності та конкурентоспроможності підприємств. Елементами системи управління персоналу є: забезпечення підприємства кадрами; раціональної розстановки кадрів, ефективне використання трудового потенціалу підприємств; навчання, підготовка і перепідготовка працівників, просування їх по службі; забезпечення безпечних умов праці на підприємстві; та інші. Які представляють якісну систему функціонування персоналу підприємства, базуючись на принципах: науковість, функціональність, економічність, адаптивність, комплексність, відповідальність, справедливість, інноваційність, двовекторність, безперервність та соціальна спрямованість, яка потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Лелі Ю. Г. Сучасні системи управління персоналом та їх вплив на ефективність управління персоналом. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/72005884.pdf>
2. Галенко В. П., Страхова О. А., Файбушевич С. И. Управление персоналом и эффективность предприятий: Учеб. пособие ; Санкт-Петербург. ун-т экономики и финансов, Высш. экон. шк. - СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ун-та экономики и финансов, 1994. - 79 с.
3. Домюк В. Модель фахівця з управління персоналом і економіки праці. *Україна: аспекти праці*. 2013. № 6. С. 8-19.
4. Основні елементи системи управління персоналом підприємства. <https://studfile.net/preview/7007625/page:46/>
5. Маркова Н. С. Принципи, функції та моделі управління персоналом. *Ефективна економіка*. 2010. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=302>.
6. Воронкова В. Г., Беліченко А. Г., Попов О. М. Управління людськими ресурсами: філософські засади : навч. посібник для внз / ред. В. Г. Воронкова ; ЗДІА. - Київ : Професіонал, 2006. - 567. URL: http://pidru4niki.com/12810419/menedzhment/printsipi_upravlinnya_lyudskimi_resursami
7. Пашко Л.А. Принципи управління людськими ресурсами як основа дієвості суб'єкт-об'єктної взаємодії. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10plasov.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ НОВІТНІХ ПІДХОДІВ ДО МОТИВАЦІЇ

Грігоца Б., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент»

Наук. кер. – Урсакий Ю. А.

Стаття присвячена розкриттю сутності такого явища, як мотивація. Визначенню його впливу на персонал та підприємство в цілому. Визначено основні підходи до мотивації. Розглянуто новітні підходи.

The article is devoted to revealing the essence of such a phenomenon as motivation. Determining its impact on staff and the company as a whole. The main approaches to motivation are determined. The newest approaches are considered.

Постановка проблеми. Мотивація чи не найважливіше явище взаємовідносинах підлеглого і керівника. Оскільки керівник який не може спонукати, заохотити підлеглих до праці не може вважатися справжнім лідером. В цьому випадку виникає проблема мотивації підлеглого персоналу, тому багато хто з дослідників вважає що для цього треба використовувати не тривіальні а якісь новітні підходи.

Аналіз останніх досліджень. Мотивація як явище стало об'єктом дослідження багатьох вчених: Урсакий Ю.А., Кубіцький С.О., Гурова К.Д. Тому є дуже багато різноманітних підходів до мотивації персоналу. Це питання досліджували Дуда С.В., Вилюнас В.К., Абаєва Є. Н.

Метою дослідження є визначення новітніх підходів до мотивації.

Завдання дослідження:

- визначити основну суть мотивації;
- дослідити вплив мотивації на працездатність персоналу;
- висвітлити новітні підходи до мотивації.

Виклад основного матеріалу. досліджуючи новітні підходи до мотивації в першу чергу слід розглянути поняття мотив та стимул, оскільки без них не вдасться повністю розкрити суть такого явища як мотивація. Мотив — внутрішнє прагнення людини, яке спонукає її до дії. Стимул — зовнішній чинник який часто не корелюється з інтересами індивіда. Отже з цих двох понять можна зробити висновок що мотивація як така – це зовнішні та внутрішні чинники, які спонукають людину до дії.

Жодна система керування не стане ефективно функціонувати, якщо не буде розроблена ефективна модель мотивації, тому що мотивація спонукує конкретного індивіда і колектив у цілому до досягнення особистих і колективних цілей. Еволюція застосування різних моделей мотивації показала як позитивні, так і негативні аспекти їхнього застосування, і це природний процес, тому що в теорії і практиці керування немає ідеальної моделі стимулювання, що відповідала б різноманітним вимогам. Існуючі моделі мотивації дуже різні за своєю спрямованістю й ефективністю.

Результати вивчення моделей мотивації не дозволяють із психологічної точки зору чітко визначити, що ж спонукує людини до праці. Вивчення людини і її поведінки в процесі праці дає тільки деякі загальні пояснення мотивації, але навіть вони дозволяють розробляти прагматичні моделі мотивації працівника на конкретному робочому місці.

Отже, слід розглянути різні теорії щодо мотивації від відомих вчених, які розглядали це поняття. Виділяють два підходи до вивчення теорії мотивації.

Перший підхід ґрунтується на дослідженні змістовної сторони теорії мотивації. Такі теорії базуються на вивченні потреб людини, які і є основними мотивом їх проведення, а отже, і діяльності. До

прихильників такого підходу можна віднести американських психологів Абрахама Маслоу, Фредеріка Герцберга і Девіда Мак Клееланда. Розглянемо докладніше ці теорії.

Суть теорії Маслоу полягає в тому, що людина по своїй природі має широкий спектр потреб, які вона прагне задовольнити, це є мотивом її поведінки. Ієрархію потреб він вибудував у виді піраміди, що складається з п'яти шарів. У самої основи піраміди розташувалася група найнеобхідніших фізіологічних потреб; потім шар потреб, що забезпечують соціальні і страхові гарантії; далі йдуть соціальні потреби (приналежність до спільноти, підтримка, визнання); далі – потреби в самоствердженні, статусі і репутації; на самій вершині – потреби в самовираженні і самореалізації. Основна маса людей керується в житті потребами першого і другого рівнів; значно менше – потребами третього і четвертого рівнів; на самому верху – одиниці. Значення такої ієрархічної побудови полягає в тому, що пріоритетні для людини потреби нижчих рівнів і це позначається на його мотивації. Іншими словами, в поведінці людини більш пріоритетними є задоволення потреб спочатку низьких рівнів, а потім, у міру задоволення цих потреб, стають стимулюючим чинником і потреби більш високих рівнів.

Теорія мотивації Д.Мак Клееланда є теорією набутих потреб, яка стверджує, що потреби людей набуваються і вивчаються на основі їх життєвого досвіду. Автор виділяє три види потреб: успіх, причетність і влада.

Теорія мотивації Фредеріка Герцберга. Ця теорія з'явилася у зв'язку з необхідністю з'ясувати вплив матеріальних і нематеріальних чинників на мотивацію людини, що росте.

Фредерік Герцберг створив модель двохчинника, яка показує задоволеність роботою. Він виділяє такі чинники, що впливають на задоволеність в роботі: гігієнічні чинники (Політика фірми і адміністрації; Умови роботи; Заробіток; Міжособові відносини; Ступінь безпосереднього контролю за роботою) та безпосередньо мотивація (успіх; просування по службі; визнання і схвалення результату; високий ступінь відповідальності; можливість творчого і ділового зростання).

Другий підхід до мотивації базується на процесуальних теоріях. Тут мовиться про розподіл зусиль працівників і вибір певного виду поведінки для досягнення конкретних цілей. До таких теорій відносяться теорія очікувань, або модель мотивації по В. Вруму, теорія справедливості і теорія або модель Портера — Лоулера.

Теорія очікувань Віктора Врума ґрунтується на посиленні, що мотивація працівника досягається за допомогою винагороди. При цьому сила прагнення до отримання винагороди залежить від трьох ситуаційних факторів:

- наявність зв'язку між затратами праці і досягнутими результатами, тобто від сподівання, що затрати праці дадуть бажані результати. Якщо такий зв'язок відсутній, мотивація слабшає;
- реальність отримання винагороди, тобто очікування, що результати будуть винагородженні (Р — В). Відсутність такого зв'язку послаблює мотивацію;
- цінність винагороди. Через власну систему цінностей конкретна винагорода може і не представляти для людини цінності, тобто мотивація залежить від сподівань щодо цінності винагороди (В — Ц).

Якщо очікування високі, то сила спонукаючого мотиву зростає. Отриманий раніше позитивний досвід в аналогічних ситуаціях підкріплює сподівання. Навпаки, якщо очікування не справджуються, виникає відчуття марності зусиль, внаслідок чого зменшується мотивація. Позбавитися відчуття марності зусиль допомагає встановлення досяжних для конкретного працівника цілей діяльності й винагородження його таким способом, який він особисто цінує. Фактором, що спричиняє виникнення відчуття марності зусиль є брак власних здібностей працівника. Внаслідок цього завдання виконується невдало і демотивує працівника. Отже, складність завдань конкретного працівника повинна відповідати його кваліфікації, здібностям і майстерності.

Теорія мотивації Дугласа Мак-Грегора. Дуглас Мак-Грегор проаналізував діяльність виконавця на робочому місці і виявив, що керівник може контролювати наступні параметри, що визначають дії виконавця:

- завдання, які одержує підлеглий;
- якість виконання завдання;
- час отримання завдання;
- очікуваний час виконання задачі;
- засоби, що є для виконання задачі;
- колектив, в якому працює підлеглий;
- інструкції, одержані підлеглим;
- переконання підлеглого в посильності задачі;
- переконання підлеглого у винагороді за успішну роботу;
- розмір винагороди за проведену роботу;
- рівень залучення підлеглого в круг проблем, пов'язаних з роботою

Зрештою, він всі ці чинники систематизував і дійшов висновку, що є люди, яких потрібно стимулювати (підлегли), і люди, які повинні стимулювати (лідери). Цю теорію він назвав теорія х і у.

Теорія справедливості. Згідно з цією теорією ефективність мотивації оцінюється працівником не по певній групі чинників, а системно з урахуванням оцінки винагород, виданих іншим працівникам, що працюють в аналогічному системному оточенні.

Теорія мотивації Л. Портера – Е. Лоулера, побудована на поєднанні елементів теорії очікування і теорії справедливості. Суть її полягає в тому, що введено взаємозв'язок між винагородою і досягнутими результатами. Л. Портер і Е. Лоулер ввели три змінні, які впливають на розмір винагороди:

1. Витрачені зусилля.
2. Особистісні якості людини і її здібності.
3. Усвідомлення своєї ролі в процесі праці.

Елементи теорії очікування власне проявляються в тому, що працівник оцінює винагороду відповідно до витрачених зусиль і вірить в те, що ця винагорода буде адекватна витраченим зусиллям. Елементи теорії справедливості виявляються в тому, що люди мають власну думку, з приводу правильності чи неправильності винагороди, в порівнянні з іншими співробітниками. Таким чином формується важливий висновок про те, що саме результати праці і є причиною задоволення працівника, а не навпаки.

Багато з цих теорій з кожним роком все більше втрачають свої позиції, оскільки, беручи навіть теорію Маслоу, ми можемо сказати, що у нас майже всі первинні потреби задовольняються автоматом. Здавалося б це мало призводити до переходу на інший, вищий рівень мотивів, однак це зовсім не так і більшість просто пливе за течією не намагаючись щось поміняти. Саме тому вводяться новітні, експериментальні теорії. Це ще спричинено тим що насамперед працівники перетворилися з інструментів на індивідуальності зі своїми потребами, з власним емоційним та психологічним станом. Тому у сучасних умовах господарювання, для більш широкого застосування мотиваційного механізму на підприємствах, необхідна комплексна методологія і заснований на ній інструментарій. Це допомогло б підвищити привабливість і інтенсивність людської праці.

Одним з таких можна назвати профайлінг. Профайлінг — це збір інформації про працівника, створення індивідуального підходу. Саме профайлінг дає змогу якнайкраще дослідити власного працівника. Як-не-як всі люди індивідуальності, а отже те що підходить одному, в іншого може викликати відчуття дискомфорту, лють та відчуття пригнічення. Як це повинно працювати в теорії: роботодавець вже на стадії прийому на роботу повинен скласти певну анкету або поглиблене резюме, в якому максимально точно буде описано характер, когнітивні здібності індивіда, його захоплення та хобі. Звичайно це все не просто так. Крім цього нам на підприємстві потрібна спеціальна людина котра б займалася систематизацією цієї інформації та б складала профайл. Як зазначалося вище, це дає змогу якнайкраще підібрати індивідуальний підхід.

Можна ввести також систему прогресивної мотивації. Оскільки потреби вищих і нижчих щаблів управління відрізняються кардинально, то й логічно що речі або явища які будуть їх мотивувати також різні. Така система буде спонукати працівників нижчих щаблів рухатися вгору по кар'єрним сходам, а працівників вищого щабля управління не розслаблятися оскільки завжди може знайтися більш ініціативніший, більш впертий, більш цілеспрямований працівник.

Мотивація через суперництво або як я її називаю гра на бали. Суть полягає в тому що є таблиця рейтингу, просування по таблиці вгору буде означати прогрес того чи іншого робітника, опускання, навпаки, регрес. Мало того що це суперництво і так є добре спонукає працювати щоб просто довести що ти тут топ 1, так і винагороди будуть відповідні.

Висновок. Отже, мотивація є однією з рушійних сил того чи іншого підприємства. Вона ґрунтується на індивідуальності того кого мотивують на різним зовнішніх стимулах та внутрішніх мотивах. Також мотивація це єдиний чинник який може змінити ставлення людини до тієї чи іншої роботи, заохотити старатися, та вдосконалюватися у тій чи іншій сфері діяльності. Але так як люди індивідуальності то використання старих методів мотивації не завжди доцільне та в деяких випадках здається архаїзмом, саме тому існують новітні підходи які ми розглянули вище.

Список використаних джерел:

1. Вилунас Витис Казиса. Психологические механизмы биологической мотивации. — Москва : Издательство Московского университета, 1986. — 208 с. — 12 000 прим. (рос.) (<https://studizba.com/lectures/61-psihologiya/947-lekcii-po-psihologii/17402-psihologicheskie-mehanizmy-biologicheskoy-motivacii.html>)
2. Психологія мотивації та емоцій / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман. - М.: АСТ: Астрель. ООО «Издательство АСТ» ISBN 978-5-271-23290-9 (ООО «Издательство Астрель») (<https://zu.edu.ua/spf/pdf/imm/3/201516%20%D1%96%D0%BC%D0%BC%20%D0%BF%D0%BF%D0%BE%20.pdf>)
3. Абаєва Є. Н. Оптимізація системи мотивації працівників промислового підприємства / Є. Н. Абаєва // Науковий вісник ДГМА. — 2009. — № 2. — С. 190–197.
4. Гурова К. Д. Формування системи мотивації персоналу підприємства в умовах глобалізації / К. Д. Гурова // Бізнесінформ. — 2010. — № 4. — С. 102–104.)
5. Дуда С. Т. Мотивація та результативність праці персоналу підприємства : їх сутність та взаємозв'язок / С. Т. Дуда // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — № 20.14. — С. 188–193(<https://cyberleninka.ru/article/n/motivatsiya-ta-rezultativnist-pratsi-personalu-pidpriemstva-yih-sutnist-ta-vzaimozvyazok/viewer>)
6. Урсакий Ю.А., Кубіцький С.О. Роль лідера в мотивації персоналу / Ю.А. Урсакий, С.О. Кубіцький // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. — 2020 — Вип. I-II. С. 325–338. (http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2020/v1_2/28.pdf)

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ВАЖЛИВА ТА ЕФЕКТИВНА ФУНКЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кочало О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Хитрова О. А.

У статті визначено суть мотивації праці. Також виділено позитивні наслідки та вплив мотивації праці на персонал підприємства. Здійснено аналіз видів та форм мотивації праці на підприємстві.

The essence of work motivation is defined in the article. The positive effects and the influence of work motivation on the staff are also defined. The analysis of types and forms of work motivation at the enterprise is done.

У сучасному світі мотивація праці робітників на підприємстві виступає необхідним і вирішальним фактором в управлінні, адже здійснює вплив на результативність, старанність, якість роботи,

відповідальність, сумлінність. Тобто ефективність роботи будь-якого економічного суб'єкта багато в чому залежить від якості виконуваної роботи його співробітників. Для того щоб досягти позитивного результату в цьому, необхідно дослідити суть, теорії, форми та види мотивації, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Різні науковці намагались описати суть, роль, види та форми мотивації праці, але для даного дослідження були виділені праці: Горбоноса Ф.В., Черевко Г.В., Павленчика Н.Ф., Павленчика А.О., які описували теоретичні аспекти та вплив мотивації праці на ефективність діяльності підприємства; Васюта В. Б., Бульбаха Л. І. описували мотивацію праці персоналу на підприємстві в сучасних умовах господарювання; Киш Л. М., Гичак О. О. розглядали мотивацію праці на підприємствах України; Дядечко Л.П. у своїй праці описував вплив мотивації праці на економіку туристичного бізнесу.

Тому метою даного дослідження є визначення впливу мотивації праці на ефективність управління персоналом на підприємстві. Виходячи із мети, завданнями є:

- визначення суті мотивації праці;
- виділення позитивних наслідків та вплив мотивації праці;
- аналіз видів та форм мотивації праці на підприємстві.

Об'єктом вступає мотивація як ефективний спосіб управління на підприємстві, його види, форми та способи. Предметом є позитивний ефект та результати застосування різних форм та видів стимулювання праці.

Горбонос Ф.В., Черевко Г.В., Павленчик Н.Ф., Павленчик А.О. зазначають, що мотивація праці - одна з найважливіших функцій менеджменту, яка стимулює працівника або групу працівників до діяльності, спрямованої на досягнення мети підприємства через задоволення їх власних потреб [1]. Васюта В. Б., Бульбаха Л. І. вважають, що в управлінні, мотивація - це функція керівництва, що полягає у формуванні в працівників стимулів до праці (спонукати їх працювати з повною віддачею), а також у довгостроковому впливі на працівника з метою зміни по заданих параметрах структури його ціннісних орієнтацій та інтересів, формування відповідного мотиваційного ядра і розвитку на цій основі трудового потенціалу [2]. Отже, систематизуючи дані трактування вважаємо, що мотивація - це ефективна функція управління, яка стимулює працівника або групу працівників до діяльності (спонукати їх працювати з повною віддачею), шляхом задоволення їх власних потреб для досягнення мети підприємства.

Мотивуючи співробітників, керівники прагнуть:

- утримати постійний штат;
- мінімізувати число звільнених (усунути «плинність кадрів»);
- окреслити цілі і орієнтувати персоналу на досягнення результатів у визначені терміни;
- виявити і заслужено нагородити кращих співробітників;
- зацікавити і залучити цінні кадри;
- здійснювати контроль за виплатами заробітної плати [3];
- ефективно виконувати цілі та задачі підприємства, шляхом мотивації персоналу.

Сучасна система управління персоналом ґрунтується на тому, що люди є найважливішим економічним ресурсом підприємства, джерелом його прибутків, конкурентоспроможності та процвітання [4]. Того важливим елементом ефективного функціонування підприємства - це є робота працівників, їх результативність та бажання. Для існування стимулу праці повинна бути ефективна мотивація, тому доцільно розглянути її основні теорії.

Теорії мотивації поділяють на дві групи:

- теорії змісту мотивації, в рамках яких виділені фактори, що мотивуюча дія, описана структура потреб, їх зміст і те, як вони пов'язані з мотивацією людини до діяльності; найбільш відомими теоріями змісту мотивації є ієрархія потреб А. Маслоу і теорія факторів задоволеності або незадоволеності роботою Ф. Герцберга;

- теорії процесу мотивації, в яких конкретним мотиваторів діяльності людини уваги не приділяється, стверджується що загальних для всіх мотиваторів не існує, всі вони носять індивідуальний характер, а людину до дії спонукують деякі процеси (наприклад, усвідомлення реальності досягнення власних цілей в теорії очікувань В. Врума або вірної оцінки керівництвом результатів своєї роботи в теорії справедливості) [5]. Дані теорії аналізують фактори, що впливають на мотивацію. Значною мірою їх предмет зосереджений на аналізі потреб і їх вплив на мотивацію. Ці теорії описують структуру потреб, їх зміст і те, як дані потреби пов'язані з мотивацією людини до діяльності. У даних теоріях робиться спроба зрозуміти, що спонукає людину до діяльності.

Дядечко Л.П. до основних форм мотивації працівників підприємницьких структур відносять такі:

- заробітна плата, що відповідає внескові працівника до результатів діяльності підприємства;
- система матеріальних пільг працівникам;
- нематеріальні пільги і привілеї (надання відгулів, додаткових відпусток та ін.);
- заходи, що підвищують інтерес до праці, самостійність і відповідальність працівника, стимулюють підвищення його кваліфікації;
- створення сприятливої соціальної атмосфери, усунення різних бар'єрів між рядовими працівниками й апаратом управління;
- моральне заохочення працівників;
- просування працівників по службі [6].

Якщо говорити про види мотивації персоналу, то їх поділяють на [7]:

1. Матеріальна. Передбачає винагороду в грошовому еквіваленті, як послуг і матеріальних об'єктів. Вона може бути застосована по відношенню до одного працівника або групи, до всієї організації вкрай рідко, тому що вважається малоефективним методом.

2. Нематеріальна. Працівник отримує емоційні вигоди, це усунення комплексів, душевну рівновагу, визнання власних достоїнств і ін. Вона може бути застосована до одного працівника, і всьому колективу, так як допомагає формувати ставлення кожного індивіда до організації.

3. Позитивна мотивація характеризується застосуванням позитивних стимулів.

4. Негативна мотивація заснована на негативних стимулах.

5. Зовнішня мотивація. Сприятливий або несхвальний вплив на персонал, який веде до бажаного результату. В якості нагороди передбачається, благо або покарання.

6. Внутрішня мотивація. Передбачає самостійне розвиток мотивації у працівника. Здійснення певних завдань приносить їм моральне задоволення. Але при цьому персонал може залишатися в пошуку вигоди. Зовнішніх мотиваційних важелів при внутрішній мотивації недостатньо, для отримання бажаного блага.

Науковці зазначають, що одним з найбільш дієвих видів мотивації є матеріальне заохочення, а саме заробітна плата. Вона може залежати від кількості годин, виробленої продукції. За цих умов будь-який співробітник прагне ретельніше і якісніше виконувати свої обов'язки, оскільки саме від цього залежить розмір його оплати. Але, на нашу думку на різних підприємствах, що займаються певним видом господарської діяльності та знаходяться на певному фінансовому рівні мають різні можливості для мотивації. Також важливо враховувати цінності, матеріальний та духовний стан персоналу. Але однозначно, саме мотивація праці є ефективним способом управління працівниками на підприємстві. Подальшого дослідження є вивчення зарубіжного досвіду мотивації праці на підприємствах із врахуванням специфіки їх діяльності та менталітету персоналу.

Список використаних джерел:

1. Горбонос Ф.В., Черевко Г.В., Павленчик Н.Ф., Павленчик А.О. Економіка підприємств. URL: https://pidru4niki.com/1595021036262/ekonomika/motivatsiya_oplata_pratsi
2. Васюта В. Б., Бульбаха Л. І. Мотивація праці персоналу на підприємстві в сучасних умовах господарювання. Ефективна економіка 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5041>
3. Мотивация персонала. URL: https://www.audit-it.ru/terms/trud/motivatsiya_personala.html
4. Киш Л. М., Гичак О. О. Мотивація праці на підприємствах України. URL: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201481/65.html>
5. Мотивация труда. URL: <https://www.cfin.ru/encycl/motivation.shtml>
6. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. URL: https://tourlib.net/books_ukr/dyadechko82.htm
7. Мотивация персонала: основные виды и методы. Система мотивации персонала. URL: <https://blog.iteam.ru/motivatsiya-personala-osnovnye-vidy-i-metody-sistema-motivatsii-personala/>

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Кушнір Д., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент організацій торгівлі»

Наук. кер. – Долга Г. В.

У даній статті розглянуто поняття управління розвитком персоналу підприємства та охарактеризовано систему його напрямів. Визначено сутність та роль соціальної відповідальності в забезпеченні розвитку персоналу підприємства. Сформувано основні завдання розвитку персоналу підприємства.

This article considers the concept of personnel development management of the enterprise and describes the system of its areas. The essence and role of social responsibility in ensuring the development of enterprise personnel are determined. The main tasks of enterprise personnel development are formed.

Актуальність теми. Враховуючи турбулентні умови сучасного середовища, відбуваються зміни у змісті та характері праці, збільшується її інтелектуалізація, зростає мобільність працівників та інші тенденції обумовлюють постійне зростання людського фактору як ключового аспекту ефективності та конкурентоспроможності організації. Загально відомим фактом є те, що персонал – це стратегічно важливий ресурс кожної компанії на сучасному ринку, а його розвиток – головною передумовою її конкурентоспроможності. На сьогоднішній день, планування та організація процесу розвитку персоналу є провідним завданням для досягнення поточних і довгострокових цілей компанії з метою формування висококваліфікованого, конкурентоспроможного та освіченого працівника. Відповідно до класичних підходів розуміння соціальної відповідальності, підприємство зобов'язане бути соціально відповідальним не тільки перед суспільством, але й перед власними працівниками. Таким чином, необхідно впроваджувати інноваційні методи управління розвитком персоналу, серед яких передові позиції займає корпоративна соціальна відповідальність. Відтак, соціальна відповідальність крок за кроком набуває статусу нової філософії управління, ґрунтуючись на яку компанії своєю головною метою виділяють не тільки збільшення прибутків, але й створення суспільного блага і підтримку соціальної стабільності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів управління розвитком персоналу підприємства на засадах соціальної відповідальності.

Об'єктом статті є дослідження процесу управління розвитком персоналу підприємства на засадах соціальної відповідальності.

Предметом статті є теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти забезпечення управління розвитком персоналу підприємства на засадах соціальної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретико-методологічних положень із управління розвитком персоналу підприємства були численно розглянуті у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як Єгоришин А.П., Меньшикова М. О., Щекин Г. В., Савченко В. А., Хентце І., Збрицька Т. П., Грішнова О. А. та інші. Зростання інтересу науковців до сфери соціальної

відповідальності забезпечило вагомий внесок у дослідження сутності, змістовності та значення її в управлінні персоналу розвитку підприємства. Серед них відомі такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Дейч М. Є., Пермінова Г. В, Супрун Н. А., Усатенко О., П. Друкер, Д. Грейсон, А. Ходжес, А. Колот та інші. Необхідність поглиблення теоретичних і методичних аспектів, пов'язаних з визначенням розвитку персоналу підприємства та їх ролі в розв'язанні проблем підвищення ефективності господарювання, обумовили актуальність теми дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження. Управління персоналом є однією із найважливіших сфер забезпечення життєдіяльності підприємства, адже, воно є рушійною силою у збільшенні його ефективності. Безумовно, персонал є найбільшою цінністю організації. Швидкий розвиток суспільства, зміни в розвитку продуктивних сил в реаліях сьогодення, де найбільш головним є знання, кваліфікація, вимагають від керівництва посиленої уваги до людини і її творчих здібностей. Рівень розвитку персоналу є ключовим фактором у ефективності функціонування кожної компанії. Звідси, в умовах турбулентності зовнішнього середовища, швидкого зношення теоретичних знань, умінь та навичок, спроможність організації підвищувати рівень професійності своїх працівників є одним із найвагоміших показників забезпечення конкурентоспроможності її на ринку.

На думку А. П. Єгоришина, термін «персонал» об'єднує усі складові частини трудового колективу підприємства та включає усіх працівників (трудоий колектив), що виконують виробничі чи управлінські функції та зайняті переробкою предметів праці із використанням засобів праці [1, с. 15]. Ковальчук І.В. зазначає, що персонал підприємства – це сукупність постійних (штатних) кваліфікованих працівників, які отримали необхідну професійну підготовку або мають досвід практичної діяльності [2, с. 65]. Отже, персонал – це працівники організації, що володіють певними навичками, кваліфікацією, здібностями які організація використовує з метою досягнення власних завдань.

М.О.Меншикова вважає, що управління персоналом – це сукупність механізмів, принципів, форм і методів взаємодії при формуванні, розвитку та діяльності персоналу організації, що реалізується як ряд взаємопов'язаних напрямків та видів діяльності [3, с.127]. Так, Щекин Г.В. управління персоналом (людськими ресурсами) трактує як процес забезпечення співробітництва між усіма членами трудового колективу для досягнення поставленої мети, з використанням елементів навчання, мотивації та інформування працівників; діяльність, що виконується усіма керівниками, а також спеціалізованими структурними підрозділами організації (підприємства, фірми, установи), яка сприяє найбільш ефективному використанню людей (працівників) для досягнення цілей організації і особистих цілей кожного з них [4,с.71]. У економічній енциклопедії менеджмент персоналу трактується як комплекс засобів кадрової роботи, цілеспрямований активний вплив управляючих (кадрових менеджерів) підприємства (фірми, компанії) за допомогою взаємопов'язаних організаційно-економічних і соціальних засобів на підвищення виробничої і творчої активності працівника та розробку перспективної кадрової політики [5, с. 195].

Головними напрямками діяльності у сфері управління персоналом підприємства чи його складовими, є:

- визначення потреби у персоналі (планування кількісної та якісної потреби у персоналі, вибір методів розрахунку кількості потреби у персоналі);
- відбір персоналу (аналіз джерел відбору персоналу, встановлення зв'язків із зовнішніми організаціями, ділова оцінка кадрів під час відбору);
- розстановка персоналу (поточна періодична оцінка кадрів, цілеспрямоване переміщення кадрів);
- розвиток персоналу (адаптація, навчання, службове та професійне просування, вивільнення працівників);
- підтримка комфортного соціально-психологічного клімату (регулювання стосунків керівника та колективу, трудових взаємостосунків);
- вплив на мотивацію поведінки (адекватна оплата, створення творчої атмосфери, підтримка кар'єри, виховання «корпоративного духу»);
- управління безпекою персоналу (створення нормальних умов праці, охорона праці, спрямованих на формування у працівників безпечних дій, забезпечення соціальної інфраструктури);
- правове та інформаційне забезпечення процесу управління персоналом (правове регулювання трудових взаємостосунків, облік та статистика персоналу, інформування колективу) [6].

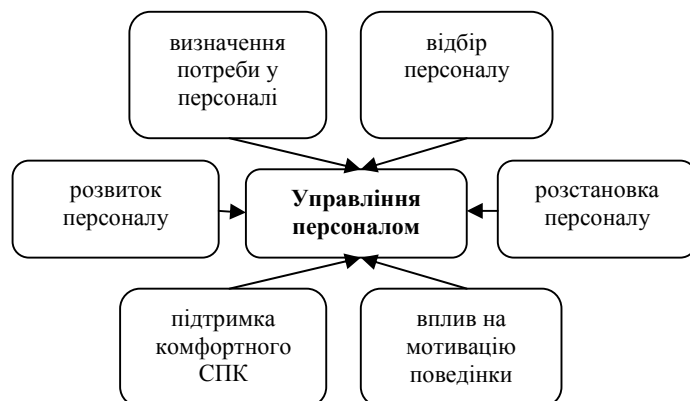

Рис. 1. Напрямки управління персоналом

Як бачимо, що розвиток персоналу є однією з функціональних елементів системи управління персоналом, тобто, його підсистемою. Розвиток персоналу є складовою взаємопов'язаних елементів

(підсистем), які діють автономно, проте, спрямовані на досягнення однієї мети – ефективного та продуктивного управління.

Розглядаючи поняття «розвитку персоналу», О.А. Грішнова зазначила, що це сукупність всіх організаційно-економічних заходів підприємства у сфері навчання персоналу, його перепідготовки і перекваліфікації. А в ширшому розумінні розвиток персоналу також охоплює питання професійної адаптації, оцінки кандидатів на вакантні посади, поточного періодичного оцінювання персоналу, планування ділової кар'єри, службово-професійного просування та багато інших. Розвиток персоналу – це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу [7, с.145]. Український мобільний банк знань дає трохи інше тлумачення терміна «розвиток персоналу»: система навчання, організаційного розвитку й професійного зростання персоналу, функціонування якої спрямоване на рішення й поточних, і стратегічних завдань організації завдяки забезпеченню більшої індивідуальної й організаційної ефективності [4, с.143].

У цілому, узагальнюючи вище перераховані тлумачення даної категорії, можна зробити декілька таких висновків:

1. Розвиток персоналу розглядається або як сукупність заходів у сфері навчання, підвищення кваліфікації, або як процес надбання необхідних навичок, навчання, розкриття потенціалу працівників. Безперечно, обидва підходи мають право на існування, однак, на нашу думку, розвиток персоналу має розглядатися як процес, безперервність якого забезпечується послідовною реалізацією запланованих заходів у даній сфері.
2. У більшості визначень термін «розвиток персоналу» обмежують професійним розвитком. Однак, не можна, на нашу думку, відокремлювати професійний і навіть організаційний розвиток працівника від його розвитку як особистості. Тільки у випадку гармонійного розвитку всіх (особистісних, професійних, соціальних й ін.) характеристик людини можна говорити й про розвиток працівника як такий взагалі.
3. Розвиток часто ототожнюють із надбанням додаткових навичок, знань, умінь, компетенцій тощо. Щодо персоналу, на наш погляд, розвиток варто розглядати не як збільшення числа якісних характеристик (екстенсивний процес) працівника, а як процес їхнього вдосконалення й виведення на якісно новий рівень (інтенсивний процес).
4. Крім того, необхідно розглядати розвиток персоналу не як формальний, одноразовий захід по відношенню до співробітників, а як динамічний і чітко спланований процес, що носить стратегічний і перманентний характер.

Отже, після проведеного аналізу вище поданих понять, можна дійти висновку, що управління розвитком персоналу – це дії, спрямовані на розробку та реалізацію заходів, направлених на досягнення необхідного рівня якісних характеристик працівників відповідно до стратегії розвитку організації. Дане управління повинне розкривати потенціал працівників, розширювати наявний спектр знань, змінювати відносини між людьми та посилювати комунікації. На нашу думку, Мажник Н.А. надала найбільш змістовне тлумачення даного поняття, що це серія безперервних взаємопов'язаних дій, що забезпечують цілеспрямований і безперервний вплив на працівників за допомогою професійного навчання протягом їхньої трудової діяльності в організації з метою підвищення адекватності якості робочої сили вимогам робочого місця, більш ефективного використання їх потенціалу та залучення факторів зацікавленості у праці [6]. Звідси, можна сформулювати основні завдання розвитку персоналу, завдяки яким досягаються стратегічні цілі організації, до них можна віднести:

- пошук і підтримка потенційного до навчання персоналу;
- поширення знань і передового досвіду як системи безперервного навчання персоналу;
- активізація потенційних можливостей співробітників;
- зміцнення духу творчості та змагання;
- робота зі створення резерву керівників;
- створення системи службово-кваліфікаційного розвитку і планування трудової кар'єри.

Якщо коротко резюмувати, то основне завдання розвитку персоналу полягає у збільшенні «віддачі» кожного працівника, структурного підрозділу, організації в цілому. Кожна система розвитку персоналу вимагає дотримання принципів, якими слід керуватися та відповідати певним нормам, тому це вагомо впливає на процес розвитку персоналу та є умовою успішного кінцевого результату.

Враховуючи сучасні умови середовища, соціальна відповідальність стала вагомою основою функціонування підприємств, адже, бізнес є частиною суспільства і не може працювати ізольовано. Соціальна відповідальність є найскладнішою та найважливішою частиною сталого розвитку, вона впливає на всі етапи життєвого циклу організації. Впровадження соціальної відповідальності є важливою передумовою конкурентоспроможного розвитку організації. Тому, основним завданням компанії є створення сприятливого середовища всередині компанії, мотивація персоналу, забезпечення безпечних умов праці, а також вдосконалення існуючих та запровадження нових методів управління та розвитку власного персоналу, де ключове місце займає значення соціальної відповідальності.

Найбільш точне визначення було сформульоване в Міжнародному стандарті ISO 26000: «Соціальна відповідальність – це зобов'язання компанії взяти на себе відповідальність за результати своєї діяльності на навколишнє середовище та суспільство через відкриту та етичну поведінку, яка: відповідає концепції сталого розвитку, включаючи соціальну, екологічну та економічну складові; враховує очікування стейкхолдерів; створюється відповідно до законів країни та міжнародних норм; пропагується по всій структурі компанії» [3, с.127]. Виходячи із зазначеного, можна підсумувати, що соціальна відповідальність – це добровільна діяльність організації, яка шляхом визначення пріоритету на сталий розвиток та якісної

співпраці з персоналом, бере на себе зобов'язання перед суспільством, цим ж підвищуючи свою конкурентоспроможність та репутацію. В основі концепції соціальної відповідальності лежить розуміння пріоритетності людських цінностей, а отже, і людського ресурсу в реалізації основних бізнес-цілей і стратегії розвитку підприємства.

Висновки. Отже, розвиток людини як особистості, як професіонала, як носія та споживача культурних надбань, традицій і цінностей є визначальним критерієм соціально-економічного розвитку будь-якої організації. Розвиток персоналу є важливим напрямом позиціонування підприємства як соціально відповідального, невід'ємною умовою побудови соціально-трудова відносин, а також підвищення лояльності, мотивації та відповідальності самих працівників.

Список використаних джерел:

1. Воронкова В. Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, С. М. Попов. – К : Професіонал, 2006. – 576 с.
2. Лихолобов Е. А. Технології управління персоналом в контексті формування організаційної поведінки / Е. А. Лихолобов // Управління проектами та розвиток виробництва. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2011. – № 2 (38). – С.60–67.
3. Харун О.А. Конкурентоспроможність персоналу підприємств в системі їх ефективного управління / О.А. Харун // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи : матеріали II між нар. наук.-практ. конф., Житомир, 17-18 квітня 2008 р. / . – Житомир, 2008. – С. 126 - 129.
4. Дороніна М. С. Управління поведінкою персоналу. Гендерний аспект : наукове видання / М. С. Дороніна, В. І. Ковальова. – Х. : АдваАтм, 2009. – 284 с.
5. Доронін А. В. Поведінка персоналу виробничої організації. Оцінка, управління, розвиток : монографія / А. В.Доронін. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2008. – 320 с.
6. Корсаков Д.О. Організаційна діагностика системи управління персоналом підприємства [Електронний ресурс] / Корсаков Д.О. // Бібліотечний вісник. – 2011. – №4. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecoroz/2011_3/e113kors.pdf.
7. Гавкалова Н. Л. Соціально-економічний механізм ефективності менеджменту персоналу: методологія та концепція формування : наукове видання / Н. Л. Гавкалова. – Х. : вид. ХНЕУ, 2007. – 400 с.

ОСНОВНІ РИСИ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Маковійчук І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент»

Наук. кер. – Кифяк В. Ф.

У статті визначено сутність поняття «кадровий потенціал». Також проаналізовано елементи кадрового потенціалу підприємств, їх класифікація та систематизація, визначено основні риси, які забезпечують ефективне управління кадровим потенціалом.

The essence of the concept of "personnel potential" is defined in the article. Elements of human resources of enterprises are analyzed, their classification and systematization are carried out, the main features that ensure effective management of human resources are identified.

Актуальність проблеми управління кадровим потенціалом зумовлена тим, що в сучасних умовах роль працівників у виробництві істотно посилюється, адже відбулися зміни у змісті праці, необхідність впровадження інновацій, підвищення ролі самоконтролю та самодисципліни, зростання освітнього та культурного, соціального рівня працівника, також відбулися зміни пріоритетів у системі цінностей персоналу.

Дану тему досліджували такі науковці, як: О.С. Федонін [1], І.М. Рєпіна [1], О.І. Олексюк [1], Н.С. Краснокутська [2], В.В. Безсмертна [3], О.С.Виханський [4], М. В. Корінь [5], О.О. Шевченко [5], О.О. Шовкопляс [5], Білорус Т.В. [6], Л.І. Чернишова, М.В. Тропанець, В.В. Гайтанжий [7], Т.М. Хаянок [8].

Метою даної статті є визначення основних рис, які сприяють розвитку кадрового потенціалу підприємства, але для цього слід здійснити наступні завдання: визначення сутності поняття «кадровий потенціал, визначення елементів кадрового потенціалу підприємств, їх класифікація та систематизація, визначення рис, які забезпечують ефективне управління кадровим потенціалом.

Об'єктом виступає кадровий потенціал та його риси, які є потужним рушієм розвитку підприємства. Предметом є елементи кадрового потенціалу, які при ефективній взаємодії забезпечують реалізацію стратегічних цілей підприємства.

Різні науковці пропонують різні трактування поняття «кадровий потенціал». О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк під кадровим потенціалом розглядають існуючі на сьогодні та передбачувані трудові можливості, які визначаються чисельністю, віковою структурою, професійними та іншими характеристиками персоналу підприємства[1]. На думку Н.С. Краснокутської, кадровий потенціал підприємства – це сукупність здібностей і можливостей кадрів для досягнення цілей довгострокового розвитку підприємства [2]. В.В. Безсмертна розглядає кадровий потенціал як сукупність якісних і кількісних характеристик персоналу підприємства, до складу яких входить чисельність, склад і структура, фізичні та психологічні можливості працівників, їх інтелектуальні й креативні здібності, професійні знання і кваліфікаційні навички, комунікабельність і здібність до співпраці, відношення до праці та інші якісні характеристики [3]. На нашу думку, кадровий потенціал – це сукупність якісних і кількісних здібностей персоналу підприємства: їх інтелектуальні й креативні здібності, професійні знання і кваліфікаційні навички, комунікабельність і здібність до співпраці, відношення до праці та інші якісні характеристики, які направлені на досягнення цілей довгострокового розвитку підприємства.

На думку Виханського О.С., елементами кадрового потенціалу підприємства є:

– кількісні показники (склад, структура персоналу, чисельність зайнятих на підприємстві, середній вік працівників, середній стаж роботи на підприємстві, динаміка плинності кадрів, середня заробітна плата робітників, фахівців, керівників, її співвідношення з відповідними виплатами на підприємствах-конкурентах). До кількісних показників кадрового потенціалу також відносять кількість робочого часу, можливого до відпрацювання в нормальному рівні інтенсивності праці (межі можливої участі працівника в роботі);

– якісні характеристики персоналу (стан здоров'я, працездатність, рівень освіти, професійні знання та навички, рівень кваліфікації, практичний досвід, компетентність, інтелектуальні й творчі здібності, професіоналізм, прояв трудової та інноваційної активності);

– наявні та потенційні можливості працівників;

– наявність якісної системи управління персоналом – кадрової політики [4].

Це лише неповний перелік використовуваних кадрових технологій, але він дозволяє представити діапазон роботи з персоналом. Всі елементи системи управління кадровим потенціалом можна розділити на три блоки:

1) технології формування персоналу, до яких відносяться кадрове планування, визначення потреби в наймі, набір, відбір, прийом, вивільнення, іноді сюди включають адаптацію працівників;

2) технології розвитку персоналу, які об'єднують навчання, кар'єру і формування кадрового резерву;

3) технології раціонального використання персоналу, що включають оцінку, мотивацію, нормування праці [5, с.242].

Білорус Т.В. вважає, що система організаційного забезпечення взаємодії цих елементів кадрового потенціалу являє собою взаємозалежну сукупність внутрішніх структурних служб і підрозділів підприємства, що забезпечують розробку й прийняття управлінських рішень по окремих аспектах його кадрової діяльності, і несуть відповідальність за результати цих рішень [6]. Основу цього забезпечення становить структура управління його кадровою діяльністю на підприємстві, елементами якої є окремі менеджери, служби, відділи та інші організаційні підрозділи управлінського апарату.

Щодо фінансового забезпечення, то воно представлене у вигляді коштів, які спрямовуються на забезпечення діяльності в галузі кадрового управління. Тому на підприємстві необхідно створити надійну систему накопичення та залучення коштів, спрямованих на розвиток професійних якостей провідних співробітників та здійснення мотивуючих виплат персоналу. Її ефективне використання забезпечуватиме повернення капіталу в майбутньому і стимулювання економічного розвитку, що виступає одним з ключових завдань розвитку будь-якого підприємства.

Щодо інформаційного забезпечення системи управління та розвитку кадрового потенціалу, це сукупність реалізованих управлінських рішень з обсягу, розміщення та форм організації інформації, яка присутня в системі управління кадрами. Воно включає важливу інформацію: дані щодо планування кількості кадрів та професійного підбору персоналу; нормативно-довідкову інформацію, яка пов'язана із регламентацією посадових обов'язків, охороною праці, нормуванням праці; класифікатори техніко-економічної інформації та системи документів (уніфікованих та спеціальних), пов'язаних із забезпеченням ефективного використання робочого часу, вживанням ефективних систем матеріального і морального стимулювання праці тощо. Науково-методичне забезпечення полягає у побудові єдиної системи документів організаційно-методичного характеру, які визначають норми, правила, вимоги, які використовуються для вирішення завдань, пов'язаних із розвитком кадрів. Воно направлене на забезпечення ефективності процесів підвищення кваліфікації і професійної підготовки кадрів підприємства; науково-методичний супровід процесів розвитку професійно-технічної освіти; впровадження сучасних навчальних та управлінських технологій, стимулювання професійного зростання кадрів, підвищення їхньої професійної майстерності та компетентності, зокрема, через ефективне застосування сучасних форм і методів навчання. Мотиваційні фактори є складовими механізму формування зацікавленості у досягненні максимальних економічних та соціальних результатів діяльності. Це можуть бути фактори різного походження, під впливом яких має місце мотиваційна дія. А оскільки мотиваційна поведінка працівників формується під впливом різноманітних факторів, серед яких зміст праці, визнання її іншими, усвідомлення своїх досягнень, об'єктивна оцінка керівництвом, прагнення до службового зростання, почуття відповідальності, самореалізація у праці, рекомендується проводити мотиваційний моніторинг своїх кадрів. Це дозволить отримати актуальну інформацію, потрібну для прийняття своєчасних управлінських рішень. З одного боку, система мотивації праці визначатиме якісний склад кадрового потенціалу, а з другого — вона буде пристосована до параметрів наявного кадрового потенціалу та сприятиме його розвитку [7].

Хаянок Т.М. зазначав, що у результаті розвивається кадровий потенціал працівника, основними рисами якого є наступні:

- постійне накопичення працівником професійної компетентності, що допускає поєднання навчання з виконанням трудових завдань, саморозвиток, трансформацію нових знань в необхідні вміння та навички, вирішення конкретних трудових проблем;

- постійне підвищення задоволеності працею, яка багато в чому залежить від здатності людини вибрати заняття, цілком відповідає його потребам, інтересам, прагненням, а так само фізичним можливостям, що розкривається в сфері діяльності;

- надання працівникові максимальних можливостей для поліпшення його статусу, тобто для кар'єрного зростання, здійснюваного в тій чи іншій формі і ототожненого з певним рівнем соціальних благ;

- реконструкція самого процесу праці, спрямована на розширення функціональних прав і обов'язків, ротацію кадрів, поліпшення умов праці;

- використання співробітників в якості «ресурсів» для розвитку один одного, залучення їх в управління господарською діяльністю підприємства (організації) [8, с.68].

- створення належних умов розвитку кадрового потенціалу, вивчення соціального аспекту кадрової політики на підприємстві шляхом експертних оцінок.

Отже, кадровий потенціал – це сукупність якісних і кількісних здібностей персоналу підприємства: їх інтелектуальні й креативні здібності, професійні знання і кваліфікаційні навички, комунікабельність і здібність до співпраці, відношення до праці та інші якісні характеристики, які направлені на досягнення цілей довгострокового розвитку підприємства. Ефективне управління кадровим потенціалом забезпечує постійне підвищення продуктивності праці завдяки матеріальному та нематеріальному заохоченню. Також сприяє наданню працівникові максимальних можливостей для поліпшення його статусу, забезпечує реконструкції самого процесу праці та сприяє використанню співробітників в якості «ресурсів» для розвитку один одного.

Список використаних джерел:

1. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І.Олексюк. – К. : КНЕУ, 2003. – 316 с.
2. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навч. посібник] / Н.С. Краснокутська. – Х.: ХДУХТ, 2004. – 587 с.
3. Безсмертна В.В. Стратегічне управління кадровим потенціалом підприємства / В.В. Безсмертна // Економіка і управління : науко-практичний журнал. – 2007. – № 3. – С.48–53.
4. Виханський О.С. Стратегическое управление : [учебник] / О.С. Виханский. – 2-е изд., перераб. и допол. – М. : Гардарики, 1998. – 296 с.
5. Управління розвитком кадрового потенціалу підприємств в сучасних умовах / М. В. Корінь, О. О. Шевченко, О. О. Шовкопляс // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 60. – С. 238-245.
6. Білорус Т.В. Стратегічне управління кадровим потенціалом підприємства: монографія / Т.В. Білорус. — Ірпін: Національна академія ДПС України, 2007. — 174 с.
7. Чернишова Л.І. Безпечення розвитку кадрового потенціалу підприємства / Чернишова Л.І., Тропанець М.В., Гайтанжий В.В. // IV Міжнародна інтернет-конференція «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (Одеський національний політехнічний університет. — Одеса, 21—22 травня 2015). — Одеса: ОНПУ, 2015. — С. 205-208.
8. Хаянок Т.М. Формування кадрового потенціалу сільськогосподарського підприємства / Т.М. Хаянок // Агросвіт. – 2015. – № 9. – С. 65–68.

МЕНЕДЖМЕНТ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Пентякова А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджмент організацій торгівлі»
Наук. кер. – Вдовічен А. А.

Стаття присвячена розгляду сутності та впливу корпоративної соціальної відповідальності на ефективність діяльності підприємства. Розкрито основні види корпоративної соціальної відповідальності. Наведено приклади реалізації стратегії соціальної відповідальності на конкретних підприємствах. Проведено аналіз функцій і принципів внутрішньої корпоративної соціальної відповідальності, а також формування рекомендацій щодо використання її механізмів в управлінні підприємством.

The article is devoted to the essence and influence of corporate social responsibility on the efficiency of the enterprise. The main types of corporate social responsibility are revealed. Examples of implementation of the strategy of social responsibility at specific enterprises are given. An analysis of the functions and principles of internal corporate social responsibility, as well as the formation of recommendations for the use of its mechanisms in enterprise management.

На сьогодні розробка стратегії корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ) для підприємства є однією з невід’ємних складових успішного функціонування підприємства, адже переносить на вищий рівень взаємозв’язки підприємства з суспільством та є одним з найбільш важливих чинників на шляху до економічного розвитку як окремого підприємства, так і нашої країни в цілому. Сучасний бізнес не може розглядати себе окремо від його найважливіших стейкхолдерів, тому саме реалізація корпоративної соціальної відповідальності є тим опосередкованим чинником, який забезпечує КСВ збільшенням ефективності діяльності підприємства. Метою статті є аналіз впливу інформаційно-комунікаційних технологій на управління бізнес-процесами при веденні малого і середнього бізнесу в Україні.

Об’єкт є концепція корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в соціальному управлінні.

Предметом виступає внутрішня і зовнішня корпоративна соціальна відповідальність як механізм управління підприємством.

Питання використання та імплементації корпоративної соціальної відповідальності розкрито в публікаціях українських та зарубіжних дослідників. Економічні, інституціональні та правові аспекти КСВ останнім часом знайшли висвітлення в роботах українських науковців, зокрема, В. Воробєя, Л. Денисюка, Р. Колиско, Р. Краплич, Є.Б. Кубко, О. Лазаренко, Л.Г. Лаптевої, М. Саприкіної, В.В. Сміренського, М. Стародубської та інших. Однак, недостатньо уваги приділяється визначенню можливостей корпоративної соціальної відповідальності, а саме, ефективних інструментів менеджменту, які дозволяють підвищити ефективність управління підприємствами, а також дозволяти утримувати достатній рівень конкурентно спроможності.

У науковій літературі корпоративну соціальну відповідальність розглядають як просування практик відповідального бізнесу, які приносять користь бізнесу і суспільству і сприяють соціальному, економічному і екологічно стійкому розвитку шляхом максимізації позитивного впливу бізнесу на суспільство і мінімізації негативного [1, с. 23]. В українських умовах процес інституалізації корпоративної соціальної відповідальності знаходиться на початковому етапі розвитку. Сьогодні сильно відчувається провідна роль

державних ініціатив у сфері соціальної захищеності громадян. Таке домінуюче становище держави відносно обґрунтовано оскільки слабкий розвиток громадянського суспільства, тиск олігархічних структур бізнесу, розмитість юридичного поля не здатні формувати здоровий інститут КСВ [2].

Для того щоб компанія здійснювала свою діяльність таким чином, щоб відповідати очікуванням суспільства, вона повинна виробити програму дій, пов'язану з дотриманням етичних, правових, благодійних, природоохоронних, комерційних і громадських принципів. Іншими словами, мова йде про те, як стати гідним корпоративним членом громадянського суспільства. Так, КСВ повинна будуватись на таких принципах: відкритість, системність, значимість, недопущення конфліктів. Формування активного соціально-економічного простору передбачає застосування різних методів, з урахуванням сучасних принципів управління, поєднання яких дозволяє залучати до процесів, що відбуваються в соціально-економічному просторі, все більшу кількість учасників. Наприклад, такі як соціальні і приватно-державні партнерства, саморегулювання, со-регулювання, некомерційні організації та ін., а також застосовування стандартів системи менеджменту корпоративної соціальної відповідальності [3].

Стандарти системи менеджменту КСВ – це певні положення, за допомогою яких бізнес реалізує соціально орієнтований підхід, формує систему соціальної відповідальності в рамках корпоративної культури [4]. Існують чотири базових складові, ідентичні для всіх стандартів менеджменту КСВ. Соціально-орієнтованого підходу в окремий механізм з ефективно збудованими процесами, функціями, індикаторами ефективності [5].

1. Цінності і принципи – інтегруються в корпоративну культуру, репрезентуються першою особою компанії, відображають соціальну місію економічної діяльності.

2. Організаційний процес, який є об'єднуючим началом для всієї сукупності цінностей, принципів та інструментів соціальної відповідальності, стиків їх на практиці з політикою і методами управління.

3. Інструменти менеджменту КСВ – інструментальний набір управлінського стилю компанії, що допомагає реалізовувати концепцію КСВ в корпоративній системі (в т.ч. алгоритми взаємодії з усіма учасниками, соціальна / нефінансова звітність та ін.).

4. Гарантія (верифікація) – процедура внутрішнього аудиту та зовнішньої перевірки, спрямовані на підвищення кредитоспроможності загальної системи менеджменту.

З метою ефективної інтеграції системи менеджменту КСВ в загальну стратегію компанії необхідно формувати надбудову управлінських елементів, які вдало корелюють із загальними корпоративними процедурами і принципами.

Дані елементи при інших рівних умовах входять в синергію з колишніми цінностями, культурою і системою управління, якщо досягається здоровий баланс і використовується якісний підхід, а не формальне декларування.

Досвід провідних країн світу сформував низку джерел, відповідність яким дозволяє визначити окрему організацію як соціально відповідальну [6]:

– добросовісна сплата податків, виконання вимог міжнародного, державного, регіонального законодавств;

- виробництво та реалізація якісної продукції;
- реалізація корпоративних програм з охорони та зміцнення здоров'я співробітників;
- реалізація корпоративних програм морального стимулювання персоналу;
- реалізація благодійних і спонсорських проектів;
- участь у формуванні позитивної суспільної думки про бізнес.

Розглянувши вищенаведені джерела формування соціальної відповідальності бізнесу, можна стверджувати необхідність їх виконання у послідовному порядку. На ТОВ «МПА Україна» сумлінно виконуються лише декілька контекстів соціальної відповідальності бізнесу, а саме:

- добросовісна сплата податків;
- виконання вимог державного законодавства;
- виробництво та реалізація якісної продукції;
- реалізація корпоративних програм морального стимулювання персоналу.

Проте, дослідження особливостей діяльності підприємства у рамках соціальної відповідальності презентує наступні бар'єри, що потребують подолання при прийнятті рішення щодо реалізації стратегії відповідального підприємства:

1. Прийняття рішення щодо реалізації цілей корпоративної соціальної відповідальності потребує планування фінансування, з огляду на що можливим стає усвідомлення обсягу дій, оцінка реальності можливостей, тривалість соціально відповідальних дій.
2. Хоча соціально спрямовані дії мають позитивний вплив на підприємство (покращення мікроклімату, отримання привілеїв від органів влади, підвищення іміджу тощо), такі дії мають витратний характер, зменшуючи рівень прибутковості підприємства. Витрати на соціальну відповідальність потребують компенсування, джерелом чого може виступати прибуток або підвищення цін на виготовлену продукцію.
3. Відсутність досвіду підприємств щодо особливостей вирішення соціальних питань потребує залучення відповідних фахівців, що також пов'язано з певним підвищенням обсягу витрат.
4. Недостатній рівень визначеності щодо необхідності соціальної відповідальності, з огляду на відповідність між понесеними витратами та отриманими перевагами.

Таким чином, через існування певних перешкод у створенні напрямків соціально відповідальної діяльності підприємства необхідним є постійний системний аналіз такої діяльності, починаючи від етапу планування та завершуючи етапом оцінки отриманих результатів. У таблиці 1 наведено SWOT-аналіз корпоративної соціальної відповідальності ТОВ «МПА Україна».

SWOT-аналіз корпоративної соціальної відповідальності ТОВ «МПА Україна»

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
1. Наявність проектів, що мають соціальне спрямування, зокрема проведення роз'яснювальних, консультаційних робіт щодо особливостей споживання газу для населення, підвищення кваліфікації працівників аварійно-диспетчерських служб тощо. 2. Мережевий характер підприємства надає можливість об'єднання у реалізації соціально відповідальної діяльності, обмін досвідом.	1. Епізодичний характер реалізації та оприлюднення соціальних проектів. 2. Фінансування соціальних програм винятково за рахунок коштів підприємства. 3. Відсутність інтеграції політики соціальної відповідальності у загальну стратегію підприємства. 4. Незначний рівень співпраці у напрямку соціальної відповідальності з аналогічними підприємствами країни.
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
1. Усвідомлення двоїстого характеру соціальної відповідальності, суть якого у взаємовигідному співробітництві залучених сторін. 2. Створення нових та покращення існуючих взаємовідносин із організаціями регіону (бізнесорганізаціями, громадськими організаціями, навчальними закладами тощо). 3. Введення в загальну стратегію діяльності підприємства політики соціальної відповідальності.	1. Відсутність планування та оцінки реалізації соціальних проектів та їх впливу призводить до формування хибного уявлення щодо реалізації зазначених проектів. 2. Фінансування соціальних проектів за рахунок підприємства може мати негативний вплив на рівень прибутковості підприємства.

Зазначене підприємство у своїй діяльності здійснює низку соціальних проектів. Проте на цьому етапі, з огляду на запропонований SWOT-аналіз, підприємство має як сильні сторони, так і слабкі, низку можливостей та загроз. Так, проаналізувавши позиції кожного з напрямків аналізу, необхідно зазначити, що ключовим питанням є планування та оцінка програм соціальної відповідальності, оскільки реалізація будь-якого соціального проекту пов'язана як з отриманням переваг, так і з виникненням супутніх витрат, ризиків, які повинні передбачатися на етапі планування. Крім того, позиціонування підприємства як соціально відповідального потребує інтеграції соціальної політики у загальну стратегію.

Отже, раціональне і системне використання підприємством принципів КСВ робить позитивний вплив на економічний, соціальний і екологічний аспекти діяльності організацій. Проаналізувавши основні елементи формування і розвитку концепції, підходи до визначення значущості та необхідності КСВ, була показана істотна роль і суспільна цінність використання концепції КСВ, а також необхідність більш глибокого укорінення принципів концепції в управлінську ланку підприємств в Україні.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Ф. Котлер Ф., Лі Н. / Пер. з англ. – К. : Стандарт, 2005. – 302 с.
2. Хамідова А. Корпоративна соціальна відповідальність як фактор підвищення ефективності механізму державного регулювання економіки. URL: <http://www.csrjournal.com/news/2661-korporativna-socialna-vidpovidalnist-yak-faktor-pidvishchennya-efektivnosti-mexanizmudержavnogo-regulyuvannyaekonomiki.html>
3. Лещенко О. А., Корчагіна Е. В. Сучасні методики оцінки ефективності діяльності компаній у сфері КСВ 2014. № 1. с. 11-18.
4. Мазуренко В.П. Сучасна концепція корпоративної соціальної відповідальності у міжнародному бізнесі / В.П. Мазуренко//Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1199>
5. Соціальна відповідальність – основа філософії бізнесу. URL: <http://www.svb.org.ua/reviews/sotsialna-vidpovidalnist-osnova-filosofii-biznesu>
6. Ворона О. Практика реалізації соціальної відповідальності бізнесу в Європі та в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62028.doc.htm.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

**Томашенко О., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Долга Г. В.**

У статті визначено суть поняття «мотивація». Також досліджено механізм виникнення мотиву. Для виокремлення особливостей застосування мотиваційних механізмів в управлінні підприємством, було здійснено аналіз його складових та механізм його дії.

The essence of the concept of "motivation" in article defined. Also investigated the mechanism of motive. It was an analysis of its components and its mechanism of action A separation application features motivational mechanisms in enterprise management.

Актуальність. Від ефективності функціонуючої системи мотивації багато в чому залежить соціальна, творча і трудова активність будь-якого найманого працівника, яка в підсумку, позитивно впливає на кінцеві наслідки всієї виробничо-господарської діяльності підприємства. А механізм, який приводить в дію

цю систему, є мотиваційним. Незважаючи на очевидну актуальність опрацювання даного питання, в сучасній літературі немає певних тлумачень сутності та змісту мотиваційного механізму.

Багато науковців із різних сторін вивчали питання мотивації праці на підприємстві, але до уваги були взяті праці наступних: Прищак М., Лесько О., Михайлов С., Балановська Т., Степасюк О., Михайлова С., Шишкін В., Ханіна А., Щербанюк В., Ареф'єв С., Йіфань Ч. та інших.

Метою даної статті є визначення особливості застосування мотиваційних механізмів в управлінні підприємством. Виходячи з мети, завданнями виступають:

- визначення суті поняття «мотивація»;
- дослідження механізму виникнення мотиву;
- аналіз складовими мотиваційного механізму та його дії та їх проблеми.

Об'єктом виступає мотиваційний механізм, предметом є особливості мотивації, її впливу на працівника підприємства та діяльності фірми загалом.

Мотивація – сукупність причин психологічного характеру (система мотивів), які зумовлюють поведінку і вчинки людини, їх початок, спрямованість і активність; процес спонукання себе та інших до певної діяльності, спрямованої на досягнення особистих цілей або ж цілей організації [1].

Мотивація – це процес спонукання, стимулювання себе чи інших до цілеспрямованої поведінки або виконання певних дій, спрямованих на досягнення власної мети або мети організації [2, с. 165].

Отже, мотивація, на нашу думку, це сукупність імпульсів, які зумовлюють зміну поведінки працівника спрямованої на досягнення особистих цілей або ж цілей фірми.

Особливість виникнення мотивації полягає в тому, що виникає внутрішня (психологічна) потреба (див. рис. 1).

На рис. 1 чітко видно механізм виникнення мотивів, де рушійною силою є потреба працівника отримати щось краще або більше.

Основними складовими мотиваційного механізму на підприємстві Шишкін В. вважає:

1) вдосконалення системи заробітної плати, надання можливостей працівникам брати участь у прибутках організації;

2) вдосконалення організації праці, що включає постановку цілей, розширення трудових функцій, збагачення праці, виробничу ротацію, застосування гнучких графіків, поліпшення умов праці [3].

Рис. 1. Механізм мотивації*

*Розроблено автором самостійно.

Слід зауважити, матеріальне заохочення має накопичувальний ефект, кожного разу працівник бажає отримувати ще вищу плату. Щодо організації праці, створення умов, то цей ефект довший, адже працівник до них звикає, але існує вірогідність виникнення потреби ще кращих. На думку багатьох науковців, більш тривале є нематеріальне заохочення – грамоти, визнання серед працівників, похвала.

Мотивація персоналу є однією із функцій управління поряд з іншими функціями, такими як планування, організація, контроль, прийняття рішень. Тому успіх управління організацією залежить від того, наскільки ефективна мотивація людей, які працюють в установі [4, с.188].

Сильне захоплення працівників діяльністю організації викликає скорочення плинності кадрів, але не має виразного впливу на поліпшення ефективності праці. Тому виникає потреба матеріального або нематеріального заохочення працівника.

Мотивація є чинником ефективності праці, але надто висока мотивація особистості призводить до численних ускладнень в її функціонуванні. Тому потрібно оптимізувати процес мотивації. Звідси виникає об'єктивна необхідність створення науково-обґрунтованого механізму мотивації праці персоналу підприємств, який би зміг за допомогою дійових важелів і стимулів підвищити зацікавленість працівників продуктивно і якісно працювати, сприяти піднесенню їх конкурентоспроможності, забезпечити якісне оновлення трудового менталітету. Необхідний і інструментарій мотиваційного механізму, здатного поєднати в єдиний вузол цілі і результати діяльності персоналу, щоб на практиці реалізувати цілеорієнтовану мотивацію його високопродуктивної праці [5, с.307]. Тобто слід створити групу оцінки мотивації та визначати її вплив на продуктивність праці, для цього слід вивести окремі показники оцінки та здійснювати аналіз помісячно, щоквартально, річний.

Мотиваційний механізм на підприємстві вимагає вирішення цілої низки непростих завдань, серед яких Камалтдинова Р. М. виділяє:

- виявлення обставин, що обумовлюють структуру мотиваційного механізму, конкретизацію їх сутності в умовах встановленої соціального середовища, оцінку впливу на мотивацію співробітників факторів внутрішнього і зовнішнього середовища;
- виявлення можливості спонтанного або навмисного зміни факторів відповідно до умов розвитку виробничої системи;
- вибір ефективних методів впливу на мотивацію, їх раціональне комплексне поєднання;
- вибір належного комплексу інструментів впливу на трудове поведінка персоналу і вироблення важливих функцій такого комплексу;
- виявлення мотиваційних ресурсів в управлінні (організація праці, принципи громадського партнерства, можливості соціальної політики підприємства);
- оцінку результативності мотиваційної політики господарюючого суб'єкта [6].

Висновки та пропозиції. Отже, мотивація - це сукупність імпульсів, які зумовлюють зміну поведінки працівника спрямованої на досягнення особистих цілей або ж цілей фірми. Механізм мотивації складається з етапів: виникнення внутрішньої потреби, сприйняття імпульсів, що йдуть від потреби, аналіз ситуації з урахуванням очікувань, бажань, стимулів (останні можуть при цьому відхилятися або прийматися), актуалізація мотивів. Основними складовими мотиваційного механізму на підприємстві є: вдосконалення системи заробітної плати, вдосконалення організації праці. Мотиваційний механізм на підприємстві вимагає вирішення цілої низки непростих завдань та подальшого дослідження вимагає питання формування конкретних груп для проведення експертизи та розробка показників оцінки мотивації праці по відношенню до її продуктивності.

Список використаних джерел:

1. Прищак М. Д. Лесько О. Й. Психологія управління в організації : Навч. посіб. – 2-ге вид., виправл. й доповн. Х. : ХНАМГ, 2012. 202 с.
2. Менеджмент : навч. посіб. I / С. І. Михайлов, Т. І. Балановська, О. С. Степасюк та ін. За ред. С.І. Михайлова - 2-ге вид. випр. та доп. К.: "Центр учбової літератури", 2012. 536 с.
3. Шишкін В. Мотиваційний механізм на підприємстві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: тези доповідей / відп. ред. Шишкін В. // Інтернет-конференції. URL: http://confiapv.at.ua/publ/konf_20_21_zhovtnja_2011_r/sekcija_5_ekonomichni_nauki/ 23-1-0-1196
4. Синицька О. І. Мотиваційні механізми управління персоналом підприємств сфери послуг: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Академія муніципального управління. К., 2013. С. 240. Бібліогр.: арк. 182-193.
5. Ареф'єв С.О., Йіфань Ч. Мотиваційний механізм стимулювання діяльності робітників підприємства. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/7424/1/20170330_Cluster_P305-314.pdf (дата звернення 16.11.2020 р.)
6. Камалтдинова Р. М. Рыночная мотивация формирования и развития человеческого капитала. Ульяновск: УлГТУ, 2010. 149 с.

СУТЬ ЛІДЕРСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Топор К., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Менеджер митної справи»
Наук. кер. – Урсакий Ю. А.

Стаття присвячена розкриттю сутності та значення лідерства в системі управління персоналом на підприємстві. Визначено основні підходи до розуміння лідерства. Наведено головні складові які притаманні лідеру.

The article is devoted to revealing the essence and importance of leadership in the personnel management system at the enterprise. The main approaches to understanding leadership are identified. The main components inherent in the leader are given.

Актуальність даної теми полягає в тому, що проблеми управління і лідерства в організації сьогодні стоять доволі гостро, і тому велике значення має вивчення феноменів лідерства. Основні теорії лідерства прагнуть з'ясувати, які характеристики лідерства виявляються найбільш ефективними та чому. Дослідники цієї проблеми справедливо підкреслюють, що для успішного виконання своїх функцій керівник-менеджер має бути обов'язково і лідером.

Метою статті є визначення основної суті лідерства в системі управління персоналом на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання впливу лідерства на організаційну роботу персоналу.

Предметом дослідження є соціальні та організаційні відносини між лідером та підлеглим, які виникають в процесі керування підприємством.

Лідерство стало об'єктом дослідження багатьох вчених, і на сьогодні сформульовано основні теоретичні підходи до вивчення проблеми лідерства. Тому, основні питання лідерства було розглянуто у дослідженнях таких науковців як: К. Б. Козак, М. Возна, В. М. Лугова, О. А. Єрмоленко, С. Соболев, В. Багацький, В. К. Кушнірюк, О. Евтихов, Л. Г. Данченко, В. В. Гордіна. Зокрема, питання лідерства, його значущості для забезпечення успішності навчання й розвитку особистості розкрито такими зарубіжними науковцями, як: Джон Коттер, Пітер М. Сенге, Шарлотта Робертс, Арт Клейнер, Брайан Сміт, М. Лінські, Р.А. Гайфец, П. Друкер та багато інших.

Лідерство як новий напрям дослідження виник наприкінці ХХ століття в сучасному менеджменті внаслідок психологізації та соціологізації як відповідь на потреби суспільства більш повно використовувати та розвивати творчий потенціал робітників. Лідерство включає саморозвиток особистості, заснований на самопізнанні, самовизначенні, самоврядуванні, вдосконаленні, подоланні стереотипів свідомості, самоконтролі і, отже, на самореалізації у вибраній сфері діяльності. Така робота над собою дозволяє розкрити весь свій творчий потенціал та максимально використати свої можливості та здібності [1].

Лідерство дозволяє особливо підсилити керівні дії менеджера в таких сферах, як визначення мети, координація зусиль підлеглих, оцінка результатів їхньої роботи, мотивування діяльності (через власний приклад, рішучість, впевненість, вміння вести за собою тощо), забезпечення групової синергії, обстоювання інтересів групи за її межами, визначення перспектив її розвитку. З огляду на все зазначене можна дати таке визначення поняття лідерства: **лідерство** – це тип управлінської взаємодії, який ґрунтується на більш ефективному для даної ситуації поєднанні різних джерел влади і спрямований на спонукання людей до досягнення загальних цілей [2].

У процесі вивчення проблеми лідерства вчені запропонували багато різних визначень цього поняття. У своїх визначеннях лідерства чимало авторів намагалося чітко сформулювати той особливий компонент, що його вносить сам лідер. Так, Р.-Л. Дафт (Richard L. Daft) трактує лідерство як взаємовідносини між лідером і членами групи, які чинять вплив один на одного і спільно прагнуть реальних змін і досягнення результатів, що відбивають загальну мету. Дж. Террі (J. Terry) вважає, що лідерство – це вплив на групи людей, який спонукає їх до досягнення спільної мети. Р. Танненбаум (Robert Tannenbaum), І. Вешлер (I. Weshler) і Ф. Масарик (F. Masaryk) визначають лідерство як міжособистісну взаємодію, яка виявляється в конкретній ситуації на основі комунікативного процесу і спрямована на досягнення мети. Американський вчений Б. Балдер (B. Balder) висловлює думку, що лідерство – це «ярлик», який наклеюють на поведінку інших людей. Тут потрібна віра в те, що якість, котра визначається як лідерство, спричинює певну поведінку [2].

Найзагальнішим визначенням лідерства є пояснення цього феномену як соціально-психологічного процесу в колективі чи групі, побудованого на впливі особистого авторитету якоїсь людини на поведінку її членів. Лідерство можна назвати одним з унікальних феноменів політичного і суспільного життя, пов'язаних із здійсненням владних функцій. Воно є неминучим у будь-якому цивілізованому суспільстві і пронизує всі сфери життєдіяльності [3].

Нині сформульовано три основні наукові підходи, до розуміння лідерства.

До першого відноситься харизматична дія, яка стверджує, що лідером може стати лише людина маюча певний набір особистих якостей, та здатність спонукати інших до високопродуктивної праці.

До другого відноситься синтетична теорія, яка розглядає лідерство, як процес організації міжособових відносин у групі людей, а лідера – як суб'єкта управління цим процесом. Точніше, це поєднання зусиль лідера та його працівників, як сумісної групової діяльності.

До третього відноситься ситуаційна теорія, яка визначає, що люди стають лідерами не стільки в силу своєї особистості, скільки завдяки різним ситуаційним факторам і відповідностей у взаємозв'язку між лідером і ситуацією [4, с.84].

Основу лідерства становить процес міжособистісного впливу між лідером і послідовниками, у якому стороною ініціації групові дії є як лідер, так і його послідовники. Таким чином, кінцева мета впливу в лідерстві – орієнтація співробітників нерегламентованими, особистісно зумовленими засобами на вирішення поставлених перед групою завдань [5, с. 234].

Будучи лідером, керівник соціальної групи здійснює свої управлінські функції через призму неформального лідера. У підпорядкованому йому колективі складаються стосунки «лідер – послідовник», які є набагато тіснішими й результативнішими, аніж стосунки «начальник – підлеглий».

У сучасній літературі науковці зазначають, що лідеру властиві певні риси, а саме: порядність, розуміння призначення підприємства, ентузіазм, дружелюбність, фізична і емоційна витривалість, вміння бути керівником, вміння розв'язувати конфлікти, вміння обробляти інформацію, вміння приймати нестандартні управлінські рішення, вміння розподіляти ресурси, мистецтво самоаналізу.

Також, успішного лідера характеризує те, що він наділяє послідовників відповідними правами та можливостями щодо здійснення поставленої мети, може визнати свої слабкі сторони та виправити їх.

Тому, сучасний лідер має керуватися такими принципами:

- базуватися на людських ресурсах;
- укріплювати конкурентоспроможність;
- використовувати зовнішню перспективу;
- спиратися на гнучкість та здібність приймати рішення в умовах невизначеності;
- орієнтуватися на перспективу.

Одним із найважливішим аспектом в діяльності лідера, це створювати певну атмосферу в колективі завдяки своїй енергії. Відсутність енергії в компанії – відповідальність лідера. Більш того, лідер з низькою енергією не зможе залучити в команду людей з палаючими очима, за таким лідером не захочуть слідувати натхненні співробітники. А результати зростання бізнесу залежать виключно від людей, які працюють в цьому бізнесі. Якщо енергія низька – результати будуть теж низькими. І не ринковий клімат, ні клієнти не

зможуть вплинути на результати. Чим більше енергії передається від вищого керівництва компанії до безпосередніх працівникам, тим потужніше організація і її лідер [6].

Таким чином, лідерство є одним із суттєвих атрибутів сучасного управління і важливим складником управлінської діяльності ефективного керівника, тому стосовно результативного управління можна вживати поєднання «лідерське управління», яке означає дієве керівництво з використанням лідерства як каталізатора ефективних владних відносин, які сприяють досягненню організаційних цілей.

Висновки. Отже, лідерство – мистецтво, вінець управлінської діяльності. Влада лідера ґрунтується на знанні підлеглих, умінні поставити себе на їхнє місце, аналізувати ситуацію, визначати наслідки своїх дій, прагненні до вдосконалення, здатності вселяти в підлеглих упевненість, тому що поведінка підлеглих залежить від керівника лідера. Неможливо ефективно виконувати функції менеджменту, якщо відсутні ефективне керівництво й лідери, які здатні позитивно впливати на працівників і тим самим досягати максимальних результатів у роботі організації.

Список використаних джерел:

1. Лисак У. А як у них? Особливості кадрової політики Японії / У. Лисак // Довідник кадровика. 2014. № 08 (98). та С. 71–73.
2. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 384 с.
3. Сергеева Л. М., Кондратьєва В. П., Хромей М. Я. Лідерство: навч. посібн. / за наук. ред. Л. М. Сергеевої. – ІваноФранківськ. «ЛілеяНВ». 2015. – 296 с.
4. Наumenко О.С. Лідерство як соціально – філософська проблема. // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. - №16 – 2010. – С.83–87.
5. Кричевський Р. Л. Социальная психология малой группы / Р. Л. Кричевський. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 362 с.
6. Урсакий Ю. А., Кубіцький С. О. «Роль лідера в мотивації персоналу» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://orcid.org/0000-0002-7691-8606>

СИСТЕМА СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Андрусенко К., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Готельний і ресторанний менеджмент»
Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті досліджено можливості застосування та використання статистичних показників для розвитку туристичної сфери в Україні.

The article examines the possibilities of application and use of statistical indicators for the development of tourism in Ukraine.

На сучасному етапі туризм набув масового характеру, ставши однією з високоприбуткових і найбільш динамічних галузей світової економіки. У багатьох країнах туризм відіграє важливе соціально-економічне значення, оскільки за рахунок нього: збільшуються доходи та створюються нові робочі місця; розвиваються як галузі, що пов'язані з виробництвом туристичних послуг, так і соціальна й виробнича інфраструктура регіонів; відроджуються народні промисли та традиції; зростає життєвий рівень населення, а також збільшуються валютні надходження. Тому подальший розвиток сфери туризму в Україні сприятиме не лише наповненню державного та місцевих бюджетів, але й забезпечить раціональне, змістовне використання вільного часу кожним громадянином.

Метою дослідження є систематизація та вдосконалення системи показників для потреб статистичного аналізу стану та розвитку туристичної сфери в країні.

Об'єктом дослідження є система статистичних показників оцінювання туристичної сфери країни.

Предметом дослідження є практичне використання статистичних показників для розвитку сфери туризму в Україні.

Аналіз останніх публікацій показав, що проблеми розробки системи показників статистичного аналізу туризму висвітлені у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте до цього часу не досягнуто єдності наукової думки серед вчених щодо системи показників статистики туризму та методики їх розрахунку. Полемічним залишається питання виділення підприємств, які будуть відноситися до цієї сфери залежно від виду їх діяльності. Відповідно до цього має розроблятися і статистична звітність, щоб була можливість виокремити обсяги наданих послуг саме суб'єктами сфери туризму.

Початок систематичному обліку туристичних потоків було покладено в першій половині ХХ ст. Збір та обробка відомостей здійснювалися в інтересах національної безпеки, контролю за міграційними процесами та дотриманням норм законодавства про оподаткування. Таким чином, туристичні цілі обліку відходили на задній план: туристів ураховували разом з іншими особами, не виділяючи як особливу категорію. Новий етап у розвитку статистики туризму настав після Другої світової війни. Країни почали розвивати сферу туризму, покладаючи на неї великі надії, пов'язані з активізацією платіжного балансу, досягненням фінансової рівноваги і, врешті-решт, довгостроковим економічним підйомом. Починаючи з другої половини ХХ ст. масовість міжнародних подорожей відвела туризму перше місце в економіці більшості країн. У результаті виникла гостра необхідність в обліку, прогнозуванні та плануванні подорожей і туризму в цілому. Методи визначення та обліку показників, що застосовувалися раніше, все більше застарівали в період становлення туризму як галузі [1].

На сьогодні досить гострою залишається проблема дослідження туристичного ринку, зважаючи на посилення конкуренції на ньому серед вітчизняних виробників туристичних послуг та іноземних туристичних компаній. Відповідно, виникає необхідність у ґрунтовному дослідженні ринку туристичних послуг та його складових, що дасть змогу отримати об'єктивну інформацію про процеси, що відбуваються на туристичному ринку, та запропонувати дієві заходи щодо його розвитку. Однак специфічність туризму, як сфери економіки (об'єднує низку галузей: транспорт, зв'язок, готельне господарство, банки, сферу розваг тощо), зумовлює значні труднощі в отриманні економічної інформації для аналізу туристичної діяльності на всіх рівнях. Крім того, розбіжності в методиці обчислення окремих показників туристичної діяльності за національною системою обліку і зарубіжною не дають можливості зробити обґрунтовані висновки щодо тенденцій розвитку туристичного ринку України порівняно зі світовим туристичним ринком.

Проблема удосконалення статистичного обліку основних туристичних показників була вирішена спільними зусиллями Всесвітньої туристичної організації (ВТО) та Статистичною комісією Організації Об'єднаних Націй, які в 1993 р. презентували перші системні документи з цього питання: Стандартна міжнародна класифікація видів туристичної діяльності (СІКТА) та Рекомендації зі статистики туризму. Вищезазвані документи були прийняті за основу при розробці вітчизняної Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 8 грудня 2003 р. за № 1128/8449. У Методиці було визначено систему показників, єдину за змістом та порівнянню на всіх рівнях державного управління в Україні та на міжнародному рівні, що характеризують обсяги туристичної діяльності та вплив туризму на економіку країни (регіону). Дана Методика передбачала гармонізацію на державному рівні показників та джерел статистичної інформації, що визначають економічну та соціальну вагомість туризму в Україні, для підрахунку розмірів туристського споживання і, залучених, таким чином, до обігу грошових коштів, інших вигод від розвитку туризму [2].

Система показників статистики у туристичній сфері – це сукупність взаємопов'язаних числових характеристик статистичних показників, які всебічно характеризують стан і розвиток процесів та явищ туристичного господарства у відповідних умовах часу та регіону (світу, країни, області, міста тощо). Важливим аспектом дослідження розвитку туристичної сфери є визначення сукупності показників, які зображають кількісний обсяг реалізації туристичних послуг та їх якісний складник. Систему показників розвитку сфери туризму для країни, на основі опрацьованих літературних джерел та власних узагальнень, на нашу думку, слід поділити на такі групи:

- показники обсягів та напрямів туристичних потоків;
- показники економічної ефективності туризму;
- показники ефективності туристичної діяльності на рівні підприємств сфери;
- показники оцінки стану туристичної інфраструктури;
- показники розвитку туристичної сфери на національному рівні.

Розглянемо детальніше кожну з груп показників [1]. Обсяг туристичних потоків – це фактична кількість туристів (Кт), екскурсантів (Ке) та одноденних відвідувачів (Ков).

В першу чергу зазначимо, що туристи – це особи, які подорожують у місцях, що знаходяться поза межами їх постійного проживання, впродовж періоду, що не перевищує одного року підряд, з метою дозвілля і відпочинку, лікування, спорту та оздоровлення, відвідання знайомих та родичів, вирішення службових питань тощо. Загальна кількість туристів (Кт) включає зарубіжних (в'їзних), іноземних (виїзних) і внутрішніх туристів.

Екскурсанти – це особи, яким надаються послуги з організації подорожей на території України, що не перевищують 24 годин, у супроводі фахівця-екскурсовода за заздалегідь складеними маршрутами з метою ознайомлення з пам'ятками історії, культури, природи, музеями, з визначними місцями тощо. Кількість екскурсантів (Ке) відповідно методики розрахунку обсягів туристичної діяльності складає число осіб, яким були надані екскурсійні послуги суб'єктами туристичної діяльності (Ке_{орг}), та число відвідувачів музеїв (Ке_{муз}): $Ке = Ке_{орг} + Ке_{муз}$.

Одноденні відвідувачі (Ков) – це особи, період перебування (відпочинку) на території України яких не перевищує 24 годин і до яких належать іноземні (в'їзні) транзитні відвідувачі (іноземці, які в'їжджали в країну з метою транзиту) (Кв_{трнз}) та іноземні особи, які в'їжджали до України в якості обслуговуючого персоналу (Кв_{обслуг}): $Ков = Кв_{трнз} + Кв_{обслуг}$.

Отже, загальний обсяг туристичного потоку (ТП) можемо представити наступним чином: $ТП = Кт + Кзт + Квт + Ке_{орг} + Ке_{муз} + Кв_{трнз} + Кв_{обслуг}$.

Показники оцінки стану туристичних ресурсів характеризують фактичний туристичний потенціал регіону. Головна мета їх розрахунку – виявити співвідношення між туристичною привабливістю території та можливістю її реалізації: з якою ефективністю можуть бути використані туристичні ресурси регіону при даному рівні розвитку туристичної та іншої інфраструктури [3].

Серед основних показників, щодо оцінки обсягу туристичних ресурсів виділимо:

- кількість об'єктів природних ресурсів (Птр): ландшафтні (кліматичні, рельєфні, біотичні, водні), бальнеологічні (лікувальні грязі, мінеральні фонди);
- кількість об'єктів історико-культурних ресурсів (Ктр): археологічні, архітектурні, історії та культури, техногенні;
- кількість об'єктів туристичної інфраструктури (Ітр): туристичні підприємства, готелі санаторно курортні заклади, садиби зеленого туризму, транспортні перевізники тощо.

До другої групи належать:

- ліжковий фонд готелів, санаторіїв, будинків відпочинку та інших місць розміщення туристів;
- кількість місць на підприємствах харчування туристів, що обслуговують;
- кількість місць на підприємствах розваг (аквапарки, театри тощо), відведених для туристів, тощо.

Потужність ліжкового фонду визначається за такою формулою:

$$ПЛФ = ЧКр \times 365 + ЧТс \times Тс,$$

де:

ПЛФ – потужність ліжкового фонду, од.;

ЧКр – кількість ліжко-місць цілорічного використання;

ЧТс – кількість ліжко-місць сезонного використання;

Тс – кількість днів сезонного використання [1].

Будь-яке підприємство, в тому числі і туристичне, вперше чергу прагне отримати максимальний ефект від здійснення своїх господарських операцій. Отже, значення групи показників ефективності туристичної діяльності зумовлено тим, що на їх основі можна здійснювати аналіз доцільності капіталовкладень в сферу туризму, розробляти стратегію поведінки підприємства, проводити фінансовий аналіз туристичної діяльності. В інформації, що отримується в результаті розрахунків даної групи показників в першу чергу зацікавлені підприємства туризму та потенційні інвестори в туристичний бізнес. Обсяг наданих туристичних послуг (Отп) – це виручка від реалізації, якою вважається продажна вартість наданих туристичних послуг, що вказана в оформлених як підстава для розрахунків з покупцями (замовниками) документах, або у вигляді платежу, зарахованого на рахунок суб'єкта туристичної діяльності в установах банку. До туристичних послуг включається вартість путівок на туристські маршрути і екскурсійне обслуговування, а саме [2]:

- проживання і харчування в туристських готельних комплексах, туристських центрах, готелях, турбазах, пансіонатах і кемпінгах;
- проживання в орендованих приміщеннях інших відомств та індивідуальних оселях громадян;
- екскурсійне, туристсько-оздоровче, культурно-масове обслуговування тощо;
- послуги пасажирського транспорту.

Показники зайнятості статистики туризму складають особливо важливу групу, адже є основою для визначення ефективності роботи персоналу та формування кадрової політики як на рівні підприємства, так і на рівні галузі.

Розрахунок показників зайнятості, виходячи з їх значення, важливий в першу чергу власникам та управлінцям підприємства, що зацікавлені в результатах роботи працівників, та безпосередньо самим працівникам, що зацікавлені в отриманні винагороди за свою роботу. Також актуальним є розрахунок показників на загальнодержавному рівні, наприклад, при формуванні стратегії розвитку вищої освіти в

країні, коли можуть прийматися рішення щодо зміни напрямів підготовки майбутніх фахівців на більш актуальні в умовах сьогодення або перекваліфікації вже існуючих спеціалістів.

Середньооблікова чисельність працівників (Чт) галузі охоплює усіх зайнятих, які за основним місцем роботи уклали трудову угоду. До цієї категорії віднесені працівники великих, середніх та малих туристичних підприємств державної та недержавної форми власності. Середньомісячна заробітна плата (ЗПтм) штатних працівників визначається діленням суми нарахованого фонду оплати праці за рік на середньорічну кількість працівників за 12 місяців.

Продуктивність праці (ППт) показує, який обсяг реалізованих послуг припадає на одного середньооблікового працівника. Окремо варто виділити показники, що характеризують стан і розвиток туристичної сфери на національному рівні. На цьому рівні прийнято використовувати абсолютні та відносні економічні показники. Останні співвідносять з показниками, що вимірюють обсяги національного виробництва суспільного продукту.

Отже, оцінка економічної ефективності та соціальної важливості розвитку туристичної сфери здійснюється у відповідних сукупних базових показниках, визначених і розрахованих спеціально, оскільки у міжнародному класифікаторі видів економічної діяльності та Національному класифікаторі України: Класифікація видів економічної діяльності – туризм не визначений як окремий вид економічної діяльності, а лише як розділ у відповідній секції, позначений через діяльність туристичних підприємств.

Зауважимо, що вагомість туристичної сфери для національної економіки нечітко визначена, оскільки в загальному обсязі спожитих у певному періоді товарів і послуг (а також окремо за кожною з галузей економіки) неможливо виділити ту їх частку, яка припадає на споживання туристів (туристське споживання), тобто забезпечене лише завдяки туристичній діяльності та залежить від грошових витрат туриста. Практично неможливо із загальної кількості продажів виділити частку товарів або послуг, придбаних туристами (наприклад, обсяг спожитих туристами продуктів харчування чи послуг зв'язку). Ці питання частково вирішуються завдяки розрахункам на підставі наявної статистичної інформації, експертних оцінок, виходячи з нормативів споживчих витрат туристів.

Таким чином, ефективне функціонування туристичного ринку України, збалансованість його розвитку залежатиме від запровадження нових підходів до проведення аналітичної роботи і, в першу чергу, від удосконалення інструментарію проведення дослідження та показників статистики туризму. Гармонізація показників розвитку сфери туризму з міжнародними стандартами сприятиме обґрунтованій оцінці результатів туристичної діяльності українських суб'єктів туристичного бізнесу порівняно із зарубіжними, а також надасть можливість визначити реальний внесок туристичної сфери у економічне зростання України.

Список використаних джерел:

1. Колосінська М. І., Колосінський Є. Ю., Система статистичних показників оцінювання туристичної сфери країни // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 7, Частина 2. С 17-21.
2. Скляр Г. П., Дробиш Л. В., Вишневецька Л. І. Статистичні показники розвитку сфери туризму в Україні: напрями удосконалення та гармонізація з міжнародними стандартами // Економічний вісник Донбасу. 2017. № 2 (48). С. 157-162.
3. Колесник О. О, Система показників статистики туризму // Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2009. №7(18). С. 241-244.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДНІСТРОВСЬКОГО СУБРЕГІОНУ

Баженова Ю., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Туризм»
Наук. кер. – Гищук Р. М.

Стаття присвячена нинішній системі організації управління туризмом у Хотинському, Кельменецькому та Сокирянському адміністративних районах Дністровського субрегіону Чернівецької області. Розкрито головні аспекти та порядок управління туризмом державними та місцевими органами у кожному районі зокрема, окреслено головні проблеми та недоліки управлінської структури Дністровського субрегіону.

The article is devoted to the current system of tourism management organization in Khotyn, Kelmentsi and Sokyriany administrative districts of the Dniester subregion of Chernivtsi region. The main aspects and procedure of tourism management by state and local administrations in each district are revealed, the main problems and shortcomings of the management structure of the Dniester subregion are identified.

Актуальність теми дослідження. Порядок управління у сфері туризму виступає як частина системи публічного управління та як сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих ієрархічних компонентів, суб'єкта та об'єкта публічного управління (органів державного управління та місцевого самоврядування, професійних спільнот фахівців-управлінців у галузі туризму). Вона діє в межах зазначеної компетенції. На підставах визначених законодавством вони справляють повноважний вплив на суспільні відносини за рахунок реалізації управлінських функцій, а також технологій стратегічного управління у сфері туризму та зв'язки між вказаними органами.

Метою статті є аналіз сучасного стану системи управління сферою туризму в умовах нової адміністративної реформи децентралізації влади та формування нових адміністративних одиниць субрегіонального рівня.

Об'єктом дослідження є процес управління розвитком туризму Дністровського субрегіону в Чернівецькій області.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади формування механізмів управління туристичною діяльністю для виокремлення практичних засад функціонування туристичного бізнесу в субрегіоні.

Даною проблематикою на різних регіональних рівнях займалися М. Біль, Р. Гищук, І. Григорчак В. Кифяк, О. Крайник, Г. Третяк та ін., проте у вказаних авторів немає комплексної оцінки нинішньої системи управління туризмом на субрегіональному рівні, зокрема в Дністровському.

Характеризуючи систему управління у сфері туризму на державних, регіональних та місцевих рівнях в Україні, варто виділити декілька елементів (органів державної влади та місцевого самоврядування), які взаємодіють один з одним та мають спільну мету – розвинути туризм в Україні. Їхньою метою є забезпечити комплексний розвиток території, створити належні умови задля забезпечення швидкого розвитку діяльності туризму, замінити її на більш ефективну, інтегровану на світовий ринок галузь.

Важливими елементами в системі управління сферою туризму, який відбувається на регіональному та місцевому рівнях в Україні, є обласні та районні державні адміністрації. Місцеві державні адміністрації включають в себе центральну виконавчу владу в регіоні, а тому відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій» [10] та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій» [8]. Про затвердження рекомендаційних переліків рекомендують утворити підрозділи, які будуть відповідати за туризм та курорти. Види структурних підрозділів (департаменти, управління, відділи, сектори) та їх статуси як юридичних осіб публічного права визначаються головою обласної або районної державної адміністрації відповідно до складності поставленого завдання [2].

Після завершення революції Гідності, в умовах обмеженості ресурсів, навесні 2014 р. було проведено чергову оптимізацію систем ЦОБВ, в результаті якої було ліквідовано Державне агентство України з питань туризму та курортів, а разом з ним і ЦОБВ, який безпосередньо займався питанням розвитку туризму. Вже восени 2015 р. у структурі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України було створено відділ, а вже згодом Департамент туризму та курортів, що функціонує і на сьогоднішній день у складі реорганізованого Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України [7].

Тим часом проблема, яка виникла із покращенням функціонування регіональної системи управління в туристичній сфері, виносилася на обговорення на першому засіданні Ради туристичних міст і регіонів, яка була створена наказом № 204 від 09 лютого 2016 року Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [11]. Метою учасників стало підвищити ефективність управління завдяки цьому вирішили удосконалити організаційну структуру управління туризмом, та упорядкувати чи структурувати місце в туристичній діяльності на регіональному рівні управління. Рада туристичних міст і регіонів прийняла рішення «розробити типові положення щодо створення єдиної моделі для всіх регіонів і виділення сфери туризму і курортів до окремих структурних підрозділів» [12].

Також передбачалося, що діяльність Ради буде спрямована на вирішення таких завдань: удосконалення чинної нормативно-правової бази у сфері туризму та курортів, імплементацію законодавства ЄС, гармонізацію з міжнародними стандартами, формування конкурентоспроможних національного, регіонального та місцевого туристичних продуктів, їхнє просування на внутрішньому та міжнародному ринках, а також створення рівних умов для суб'єктів туристичної діяльності, розвитку доступного і прозорого туристичного ринку. До складу Ради увійшли керівні посадовці місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, уповноважені у питаннях розвитку туризму та курортів [12]. Про створення Ради туристичних міст і регіонів ішлося і в Рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України», схвалених Постановою Верховної Ради України № 1460-VIII від 13 липня 2016 року [9]. Враховуючи це, у вересні 2016 року Департамент туризму та курортів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України розробив такі методичні рекомендації по розробленню положень про структурний підрозділ туризму та курортів місцевої державної адміністрації були затверджені. Відповідно до них обласним державним організаціям запропонували створити окремий структурний підрозділ, який буде відповідати за розвиток туризму та курортів. Відповідне рішення прийняли Постановою Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 392 «Про внесення змін у додатки 1 і 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 р. № 606», де урядом запропоновано розмежувати регіональний структурний підрозділ – інфраструктури та туризму на такі окремі одиниці: інфраструктури; туризму та курортів [7].

Проведений на початку липня 2019 року аналіз офіційних веб-сайтів ОДА на предмет функціонування в її складі окремого структурного підрозділу з розвитку туризму та курортів І. М. Григорчаком, показав, що «далеко не всі голови ОДА прислухалися до побажань уряду» [3].

Нині в межах Дністровського субрегіону, принаймні до кінця 2020 року, на районному рівні за розвиток туризму відповідають ще певні структурні підрозділи старих районних державних адміністрацій трьох відповідних районів: Хотинського, Кельменецького та Сокирянського. Кожен із них має свою завдання та функції.

Ми проаналізували роботу трьох підрозділів (рис. 1), ознайомились із їхніми повноваженнями та завданнями, що стосуються туристичної діяльності. Звідси зазначимо основне з Положень про відповідні відділи стосовно діяльності в галузі туризму.

Хотинська районна державна адміністрація. Чіткої приналежності туризму до певного відділу віднайти не вдалося. Однак, виходячи з Постанови Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 392 «Про внесення змін у додатки 1 і 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 р. № 606»

про відокремлення інфраструктури від туризму, можемо припустити, що питання туризму в нинішній структурі міжвідомчих питань стосовно нього належать сектору культури в складі відділу житлово-комунального господарства, містобудування, архітектури, інфраструктури, енергетики та захисту довкілля (керівник Гарбуз Сергій Васильович). Очолює нині сектор культури Марко Юрій Михайлович [13].

Кельменецька державна адміністрація. Тут, на відміну Хотинської РДА, структура управління туризмом у районі чітко належить до «Відділу культури, молоді та спорту», який очолює Чепурняк Наталія Миколаївна (згідно до «Положення про відділ»).

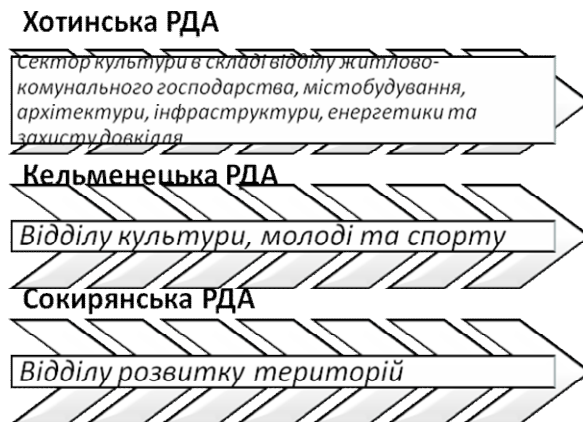

Рис. 1. Відділи (секції) з питань туризму районних державних адміністрацій в Дністровському субрегіоні

На даний час відділ має такі повноваження:

- відділ підзвітний та підконтрольний голові Кельменецької РДА;
- одними із завдань відділу (всього їх 7) є і реалізація державної політики в галузі культури, мистецтва, державної, мовної та молодіжної політики, культурної спадщини, релігій, туризму (це лише частина першого завдання), питань фізичної культури та спорту, а також участь у розробленні та виконанні регіональних програм розвитку, в тому числі й туризму;
- покликаний (всього 24 пункти):
 - розглядає в установленому законодавством порядку звернення громадян, інформує населення про стан реалізації державної політики у сфері культури, туризму, культурної спадщини релігії, молоді та спорту (пункт 1);
 - сприяє ... організації культурного дозвілля... (пункт 3);
 - організовує проведення фестивалів ... (пункт 4);
 - створює умови для охорони культурної спадщини, розвитку внутрішнього та іноземного туризму, екскурсійної діяльності (пункт 9);
 - здійснює контроль за збереженням пам'яток історії та культури, що знаходяться на території району та включені до Державного реєстру національного культурного надбання, музейного фонду і Національного архівного фонду (пункт 10);
 - забезпечує виконання нормативно-правових актів про охорону культурної спадщини (пункт 11);
 - організовує створення інформаційної мережі на території району (пункт 12);
 - сприяє в межах повноважень організації відпочинку, дозвілля дітей та молоді (пункт 17) [6].

Сокирянська районна державна адміністрація. Питаннями розвитку та управління туризму в Сокирянській районній державній адміністрації відносяться до «Відділу розвитку територій». Очолює сьогодні даний відділ Селезньова Лариса Миколаївна. У своїй структурі стосовно туристичного сектору відділ для управління розвитком пропонує туристичний маршрут «Перлини Сокирянщини» та один інвестиційний проект «Туристичний розвиток Сокирянщини». Окрім туристичної відділ займається інвестиційною діяльністю та секторами харчової, легкої та деревообробної промисловості, оновленням високопродуктивного агропромислового комплексу.

Згідно до сучасного «Положення про відділ соціально-економічного розвитку Сокирянської районної державної адміністрації» основними завданнями та повноваженнями стосовно туризму (Розділ 2 і 3) є:

- забезпечення «Державної політики у сфері туризму» (пункт 10, розділ 2, всього 10 пунктів);
- відділ відповідно до визначених галузевих повноважень бере участь у підготовці пропозицій щодо розроблення районних і регіональних програм розвитку туризму, впровадженні економічного механізму природокористування, раціонального використання природних ресурсів (пункт 59, розділ 3, всього 64 пункти) [1].

Перспектива управління із реорганізацією трьох адміністративних районів у один Дністровський до кінця ні адміністративно, ні регіонально не визначена. Найбільш ймовірним залишається управління туризмом на рівні законодавчої гілки влади у одній районній раді у Кельменцях як єдиного районного центру Дністровського субрегіону на чолі з депутатами відповідного рівня після 25 жовтня 2020 року. Іншою гілкою, вже виконавчого рівня, є окремі ОТГ Дністровського субрегіону та ймовірні повноваження стосовно питань розвитку туризму у їхніх громадах і в руках їхніх службовців (до кінця невідомо чи це будуть відділи, чи окремі повноваження посадової особи). Нагадаємо, що їх із 2021 року має бути 10: Клішківська сільська громада, Вашківська сільська громада, Кельменецька селищна громада, Лівинецька сільська громада, Мамалигівська сільська громада, Недобойська сільська громада,

Новодністровська міська громада, Рукшинська сільська громада, Сокирянська міська громада, Хотинська міська громада [4].

Утім, за недавньою інформацією міністра Кабінету Міністрів Олега Немчинова, новий адміністративно-територіальний устрій України можуть переглянути вже в наступному 2021 році. За його словами, в рамках децентралізації був закладений фундамент районування на основі сильних громад. Тому рано чи пізно повинні об'єднатися ті, які свого часу не хотіли добровільного укрупнення. Райони зараз все менше мають функцію адміністративну, а більше статистичну, тому що переважна більшість повноважень відійшло на рівень громад [5]. Очевидно, з цих слів матимемо, крім змінених нових адміністративних районів, також і більші повноваження в управлінні туризмом на рівні громад.

Із викладеної аналітичної інформації про організаційну структуру управління туристичною діяльністю в Дністровському субрегіоні можна зробити висновки, що вона є вкрай слабкою, невизначеною та різномістовною для забезпечення належного розвитку туризму, а тому потребує істотного її вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Відділ розвитку територій Сокирянської РДА. URL: <https://sokyriany.bukoda.gov.ua/page/group/1259#page-1281>
2. Гончарук Н., Коледа Г. Система управління сферою туризму в умовах децентралізації влади в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування, 2018. Вип 4 (39). С. 95-103.
3. Григорчак І. М. Особливості функціонування регіональних органів державного управління в сфері туризму та курортів: організаційно-структурний аспект. Інвестиції: досвід та практика. № 14. 2019. С. 58-64.
4. Громади Дністровського району. Загальна інформація. URL: <https://decentralization.gov.ua/newrayons/1416/communities>
5. Новий розподіл України на райони можуть переглянути. URL: <https://prm.ua/v-uriadi-zaiavyly-shcho-novy-rozpodil-ukrainy-na-rayony-mozhut-perehlyanuty/>
6. Положення про відділ культури Кельменецької районної державної адміністрації Чернівецької області. Розпорядження РДА 22.03.2018. № 85. URL: <https://kelmentsi.bukoda.gov.ua/uploads/orders/2019-12/5e0328318ae31.pdf>
7. Положення про департамент туризму та курортів. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=784b17ac-2da8-44b3-93c6-ef89edb68834>
8. Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій : Постанова Кабінету Міністрів від 18 квіт. 2012 р. № 606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2012p#Text>
9. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 33, ст.580. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1460-19#Text>
10. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 берез. 2005 р. № 179. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-p#Text>
11. Про утворення Ради туристичних міст і регіонів. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від. 09.02.2016 № 204. (у редакції наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 25.05.2018 № 725). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0204731-16#Text>; <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=52e49366-df79-418a-a1a4-6a9b28fca63b&title=ProUtvorenniaRadiTuristichnikhMistIRegioniv>
12. Склад Ради туристичних міст і регіонів. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1afe24cc-a51c-44e9-a38d-4c5710c83632&title=SkladRadiTuristichnikhMistIRegioniv>
13. Структурні підрозділи Хотинської РДА. URL: <https://khotyn.bukoda.gov.ua/page/group/1024#page-1049>

УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Костриж Х., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Ки́фяк В. Ф.

У статті визначено суть та особливості діяльності елементів внутрішнього середовища підприємства готельного бізнесу. Визначено особливості аналізу внутрішнього середовища фірми готельно-ресторанного бізнесу. Також виділено принципи, що забезпечать ефективність управління готелями.

The essence and features of the elements of the internal environment of the hotel business are defined in the article. Features of the analysis of the internal environment of the hotel and restaurant business are described. The principles that will ensure the effectiveness of hotel management are indicated.

Підприємство готельного бізнесу можна розглядати як складний організм, який має внутрішню будову, у науці його називають середовищем. Для ефективного діяльності такого підприємства, внутрішнє середовище слід постійно вивчати та аналізувати, щоб підвищувати конкурентоспроможність фірми, і як наслідок, стабілізувати його становище. Тому вивчення суті та особливостей управління внутрішнім середовищем підприємства готельного бізнесу є актуальним питанням сьогодні.

Василенко В. О. [1], Ткаченко Т. І. [2], Нечаюк Л.І. [3], Телеш Н.О. [3] описували теоретичні аспекти внутрішнього середовища підприємства. Нікифорова А.А. [2] та Бабаєва С. [2] вивчали особливості організації внутрішнього середовища готельного підприємства. Капліна А. С. [4] визначила принципи управління розвитком підприємств готельного господарства, що стосуються внутрішнього середовища.

Тому метою даної статті є визначення суті та особливостей внутрішнього середовища підприємства готельного бізнесу. Але для досягнення мети завданнями є:

- визначення суті та особливостей (помилки) діяльності його елементів;
- аналіз внутрішнього середовища підприємств готельно-ресторанного бізнесу;

- виділення принципів, що забезпечать ефективність управління готелями.

Об'єктом дослідження виступають елементи внутрішнього середовища. Предметом же є результативність діяльності елементів внутрішнього середовища, яке повинно базуватись на основі принципів та мати позитивний ефект, що проявлятиметься прибутковістю даного виду бізнесу.

Одне з найпоширеніших і найбільш вживаних визначень внутрішнього середовища належить В. О. Василенку, який зауважив, що внутрішнє середовище – це сукупність чинників, що створюються і контролюються підприємством [1, с. 201]. На нашу думку, це сукупність елементів, що формуються на основі принципів та аналізуються керівництвом підприємства.

Нікіфорова А.А., Бабаєва С. вважають, що внутрішнє середовище організації - являє собою частину загального середовища, яка знаходиться в рамках організації і надає постійне і безпосереднє вплив на її функціонування. У внутрішнє середовище включені цілі і завдання організації, її структура, працівники, техніка і технології, застосовувані на виробництві, організаційна культура, внутрішня інформація і інші елементи. Особливе місце в будь-якій організації, незважаючи на важливість всіх цих складових, займають все ж люди, оскільки результат діяльності безпосередньо пов'язаний зі здібностями, кваліфікацією, відносинами до праці і мотивацією її персоналу [2, с.213]. І з цим неможливо не погодитись, адже внутрішнє середовище формує основу діяльності підприємства.

На нашу думку, внутрішнє середовище підприємства готельного бізнесу - це система, цілісність і життєздатність якої забезпечується завдяки цілям і завданням підприємства, її структурі, працівникам, техніці і технологіям, внутрішній інформації та іншим елементи з яких вона формується. Сукупність цих елементів становить внутрішнє середовище організації.

Готельні послуги, як і послуги інших підприємств, мають свої особливості, і цей факт слід враховувати, щоб запобігти ризику падіння на ринку послуг і не допустити здійснення помилок при організації внутрішнього середовища підприємства. Відзначимо деякі з них [2, с.214]:

1. Одночасність процесів споживання і виробництва. Надання готельної послуги вимагає активної взаємодії, як споживача, так і виконавця, причому реалізації цієї послуги відбувається на території виконавця. Персонал, що виробляє послуги, безпосередньо контактує зі споживачем, і останній повинен розглянути його як невіддільну частину самої послуги. Саме з поведінки персоналу в більшій мірі і оцінюється гостем якість, запропонованих готелем послуг.

2. Невідчутність. Готельний продукт непомітний. Послуги існують тільки в процесі надання та споживання, вони нематеріальні, тому вони не можуть бути оцінені до того, як послуга буде виконана. Послуга постає як якесь обіцянку і передбачає високу довіру до того, хто її надає, оскільки вона не може бути оглянута перед вживанням.

3. Неможливість виробництва готельного продукту запас, складування, зберігання. Готельний продукт, розрахований на задоволення реальних потреб, наявних в даний момент, не може бути заготовлений на майбутнє. Потенційний дохід готелю може бути втрачений і не заповнений, якщо послуга не виявляється якісно і вчасно.

4. Мінливість якості. Послуги сфери гостинності відрізняються мінливістю, їх якість залежить від того, хто їх надає і за яких умов. Вплинути на якість наданої послуги може стан надає послугу в момент її виробництва. Одна і та ж людина може чудово обслуговувати клієнта сьогодні і значно гірше на наступного дня з різних причин.

5. Мінливість і коливання в якості послуг, що надаються є головні причини невдоволення, висловлюване постійльцями на адресу індустрії гостинності.

6. Сезонний характер попиту. До значних сезонних коливань схильні готельні послуги. Попит на готельний продукт може коливатися в залежності від дня, тижня або сезону. Наприклад, попит на послуги готелів в літні місяці значно зростає, так як більшість туристів відпочиває в даний період.

7. Взаємозалежність мети подорожі і готельних послуг. Значне вплив на реалізацію готельного продукту надають дії турагентів і туроператорів, адже готельний бізнес дуже тісно пов'язаний саме з туристичною діяльністю.

Для того щоб визначити, наскільки готель може використовувати власний потенціал, проводиться аналіз внутрішнього середовища організації, який часто називають управлінським аналізом. Управлінський аналіз - процес комплексного вивчення поточного стану різних функціональних зон готелю з метою визначення необхідних ресурсів і сфер її діяльності, які сприятимуть успішній реалізації загальної стратегії підприємства, забезпечення задоволеності споживачів і довгострокової прибутковості.

Аналіз внутрішнього середовища підприємств готельно-ресторанного бізнесу, на думку Нечаюк Л.І., Телеша Н.О., включає:

- оцінку діючої стратегії;
- аналіз використання потенціалу підприємства;
- порівняльний аналіз конкурентних переваг;
- виявлення слабких і сильних сторін підприємства;
- визначення стратегічних проблем (завдань) [3] та цілей.

Разом із функціями для системи управління розвитком підприємств готельного господарства Капліна А. С. вважає, що важливо сформулювати окремі принципи, дотримання яких забезпечить ефективність управління готелями:

1. Принцип законності (діяльність органів управління розвитком підприємств готельного господарства і працівників регулюється нормами права, забезпечення відбувається системою організаційно-правових заходів).

2. Принцип наукової обґрунтованості (усі управлінські дії з розвитку ПГГ базуються на застосуванні наукових методів і підходів з урахуванням законів розвитку суспільства).

3. Принцип соціальної орієнтації управління розвитком (врахування інтересів окремих людей і трудового колективу загалом).

4. Принцип системності забезпечує структурне удосконалення і функціональну єдність системи управління розвитком готелів.

5. Принцип комплексності поєднує усі складові управління розвитком (технологічні, економічні, соціальні, психологічні, організаційні тощо).

6. Принцип оптимальності (ефективним для розвитку є той метод, який найбільш оптимальний для подібної ситуації).

7. Принцип ієрархічності та зворотного зв'язку – розвиток супроводжується постійним контролем за усіма ланками управління з урахуванням зворотного зв'язку.

8. Принцип стабільності економічної системи зумовлює здатність ефективно використовувати та змінювати в автономному режимі ресурси свого розвитку. При цьому накопичувати позитивні показники змін.

9. Принцип гнучкості управління передбачає швидке реагування на потреби ринку готельних послуг, що дозволить підприємствам орієнтуватися на здатність до оновлення і досягнення результатів стійкого розвитку [4, с.171].

Зважаючи на запропоновані принципи підприємству готельного бізнесу буде легше налагодити внутрішнє середовище, роботу його елементів та сформулювати стратегію, що базуватиметься на вище зазначених принципах. Подальшого дослідження вимагає аналіз внутрішнього середовища підприємства, формулювання показників їх оцінки з метою ліквідації недоліків.

Список використаних джерел:

1. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. *Стратегічне управління*: Навчальний посібник. К.: В-тво ЦУЛ, 2003. 396 с.
2. Никифорова А.А., Никифорова А.А., Бабаева С. Особенности организации внутренней среды гостиничного предприятия. *Международный журнал социальных и гуманитарных наук*. 2016. Т. 7. №1. С. 213-218.
3. Нечаук Л.І., Телеш Н.О. *Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент : навчальний посібник*. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 348 с.
4. Капліна А. С. Розробка ефективних систем управління розвитком підприємств готельного господарства Полтавського регіону. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. № 1 (63).

МЕДИКО-ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ АКТУАЛЬНОГО НАПРЯМУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ КУРОРТНОЇ СПРАВИ

Міх С., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент»

Наук. кер. – Гищук Р. М.

Стаття присвячена аналізу впливу навколишнього середовища на здоров'я людини. Досліджено взаємозв'язок між розвитком хвороб та медико-екологічними проблемами. Акцентовано увагу на необхідності пошуку нових шляхів вирішення цих проблем з метою формування актуального напрямку спеціалізації курортної справи та покращення здоров'я українців та збільшення тривалості життя.

The article is devoted to the analysis of the impact of the environment on human health. The interrelation between development of diseases and medico-ecological problems is investigated. Emphasis is placed on the need to find new ways to solve these problems in order to form a relevant area of specialization of the resort business and improve the health of Ukrainians and increase life expectancy.

Актуальність даної теми полягає в тому, що ХХІ століття характеризується зростанням дії антропогенних чинників. Поява нових технологій, джерел енергії і матеріалів, упровадження у виробництво найновіших досягнень науки і техніки призвели до великих змін у житті населення. З одного боку, вдосконалення технологій і зростання виробництва сприяють повному задоволенню потреб людей, збільшенню комфорту, виробництва продуктів харчування тощо. Але з іншого – забруднюється повітря, земля і вода, знищуються ліси, що негативно впливає на здоров'я людей, зменшує тривалість життя, ставить під загрозу існування людини.

Метою статті є аналіз медико-екологічних проблем України для формування актуального напрямку спеціалізації курортної справи.

Об'єктом дослідження є медико-екологічний стан України.

Предметом дослідження є шляхи вирішення медико-екологічних проблем України сьогодні.

Значний внесок у дослідження медико-екологічного стану України зробили такі вчені, як Н. Андреева, О. Амоша, О. Бородіна, В. Геєць, В. Горлачук, С. Ілляшенко, О. Лазор, Г. Мінцберг, Л. Мельник, І. Роздобудько, К. Ріхтер. В сучасних умовах науково-технічного прогресу погіршилися взаємовідносини суспільства із природою. Людина отримала здатність впливати на рух природних процесів, а також підкорила сили природи, водночас почала руйнувати і забруднювати навколишнє середовище.

Втручання людини у природні процеси швидко зростає і може спричинити зміну режиму ґрунтових і підземних вод у цілих регіонах, поверхневого стоку, структури ґрунтів, інтенсифікацію ерозійних процесів, активізацію геохімічних та хімічних процесів у атмосфері, гідросфері та літосфері, зміни мікроклімату тощо. Сучасна діяльність викликала значні зміни довкілля, а ці зміни сильно впливають на здоров'я населення. До основних чинників, які безпосередньо впливають на здоров'я людини, належить: рівень медичного обслуговування, умови і спосіб життя, якість навколишнього середовища та генетичні чинники (рис. 1).

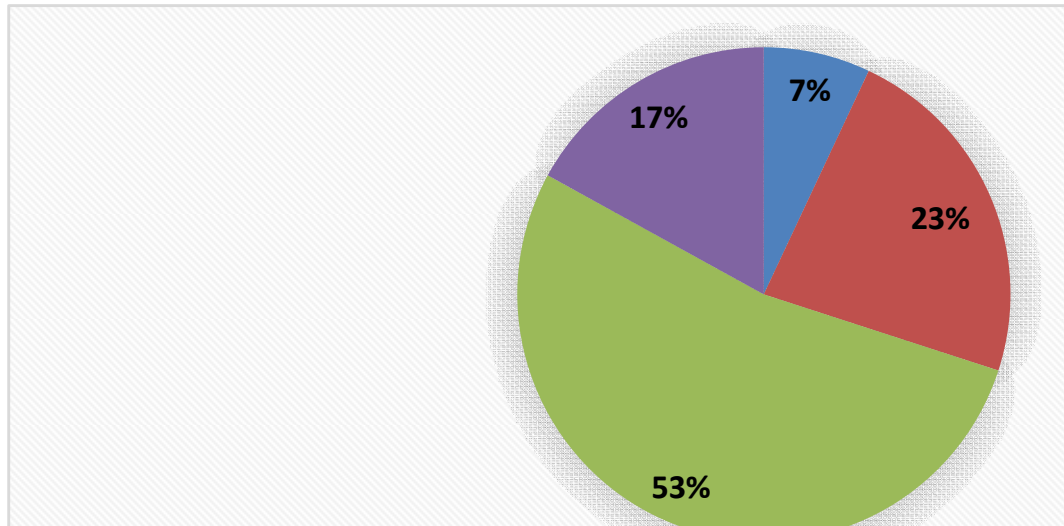

Рис. 1. Чинники рівня здоров'я населення [1, с.148]

За даними Державної служби статистики України кількість смертей у 2018 р. була понад 580 тис. ос. Основними причинами смерті були: інфекційні хвороби, хвороби органів дихання та органів травлення, новоутворення, хвороби нервової системи, серцеві хвороби, а також зовнішні причини (травми, отруєння та нещасні випадки) та інші причини (рис. 2).

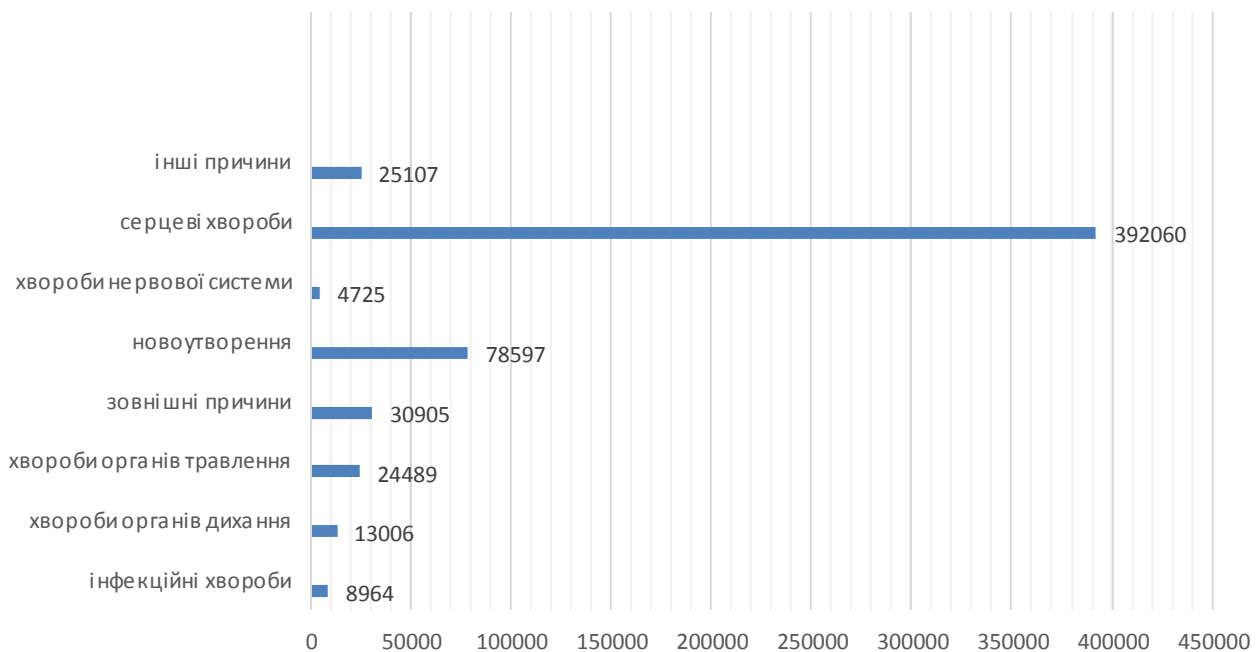

Рис. 2. Смертність в Україні за основними причинами в 2018 р.

Забруднення навколишнього середовища вплинуло на стан здоров'я українців. Якість довкілля в останні роки погіршилась у всіх регіонах України. Надзвичайною забрудненістю відзначаються Дніпропетровська, Донецька та Запорізькі області, а задовільний екологічний стан мають Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська та Волинські області (рис. 3).

Джерела забруднення повітря поділяють на природні та антропогенні (штучні). До природних джерел відносяться: пил (рослинного, вулканічного, космічного походження, внаслідок ерозії ґрунту, частинки морської солі тощо); туман, дим, гази від лісових та степових пожеж; гази вулканічного походження; різноманітні продукти рослинного, тваринного та мікробіологічного походження. Природні забруднювачі бувають розподіленими, наприклад, випадання космічного пилу, або короточасними стихійними, наприклад, лісові та степові пожежі, виверження вулканів тощо [3, с. 58]. А до антропогенних відносять: транспорт, перш за все автомобільний; чорна та кольорова металургія; тепло-, гідроелектростанції, атомні електростанції та теплоцентралі, що спалюють органічне паливо; машинобудування; хімічне виробництво; видобуток і переробка мінеральної сировини; викиди, пов'язані з видобутком, обробкою і зберіганням радіоактивних речовин.

Ще п'ятдесят років тому природа досить успішно ліквідовувала різноманітні забруднення, оскільки атмосфера мала могутні властивості самоочищення, але сьогодні вона з цим завданням вже не справляється. Основна маса забруднень повітря припадає на спалювання органічних енергоносіїв

(вугілля, нафти, газу, торфу, сланців, деревини), у містах до 60% забруднень дає автотранспорт. Забруднення повітря стало великою соціальною і економічною проблемою для багатьох розвинених країн, особливо для великих міст, промислових агломератів. Сьогодні в містах забруднення повітря 15 разів вище, ніж у сільській місцевості та у 150 разів вище, ніж над океаном. У промислових районах за добу випадає понад 1 тону пилу на 1 км², у забруднених містах за рік — більше 1 кг/м² пилу і сажі [3, с. 59].

Рис. 3. Рівень забруднення довкілля у областях України [2]

Помітним чинником формування медико-екологічної ситуації в Україні стала аварія на Чорнобильській АЕС. При споживанні забруднених радіонуклідами продуктів цезій потрапляє практично в усі тканини організму, а стронцій осідає переважно в кістках, у результаті чого накопичується «внутрішня доза опромінення». В міській зоні радіаційна небезпека є меншою, ніж у сільській, завдяки проведенню відповідних заходів з дезактивації, а також забезпеченню постачання чистих продуктів харчування і води.

За рівнем радіоактивної забрудненості ізотопами цезію в Україні виділяють такі території:

- пересічного радіоактивного контролю — 0,5-1,0 Кі/км² (північний, центральний та західний регіони);
- посиленого радіоактивного контролю — 1,0-5,0 Кі/км² (північні та південні райони Київської обл.; північ Житомирської, Рівненської, Чернігівської, Сумської, Чернівецької; південь Хмельницької, Вінницької; схід Волинської; північ, центр і захід Черкаської обл.);
- гарантованого добровільного відселення — 5,0-15,0 Кі/км² (переважно населені пункти Красяницького, Іванівського, Богуславського районів Київщини; північної частини Житомирщини; Дубровицького і Рокитнянського районів Рівненщини; Чернігівського та Ріпкинського районів Чернігівщини; центральних та південних районів Вінниччини; Кіцманського і Заставнівського районів на Буковині);
- відчуження — більше 15,0 Кі/км² (30-ти кілометрова зона навколо ЧАЕС у Красяницькому та Іванівському районах Київщини, окремі ареали на півночі Житомирщини) [1, с.152-153].

Рівень забруднення навколишнього середовища формує небезпеку для самого існування деяких курортів, розміщених неподалік або безпосередньо в зонах інтенсивного забруднення. Зростання рівня захворюваності, відновлення деяких «фонових» хвороб і поширення нових протягом останнього десятиліття значною мірою обумовлені зниженням рівня медичного обслуговування. Витрати на охорону здоров'я в Україні виражаються одним із найменших показників у Європі і є співставними з відповідними показниками для Єгипту, Болгарії, Гватемали, Кірибаті, Малайзії, Нікарагуа, Марокко, Свазіленду, Туркменістану [1, с.154].

На нашу думку, основними шляхами вирішення медико-екологічних проблем України є:

- допомога економічно розвинутих країн країнам, які розвиваються;
- об'єднання зусиль усіх областей України для розв'язання проблем;
- збільшення витрат на подолання екологічної кризи;
- посилення відповідальності областей за збереження природи;
- стимулювання виробництва таких зразків транспортних засобів, техніки, які б не завдавали шкоди довкіллю, забезпечували економію всіх паливно-енергетичних ресурсів;
- збільшення кількості природоохоронних територій;

- економія ресурсів;
- правильна державна екологічна політика;
- розвиток актуальної мережі та спеціалізації курортів та їхньої інфраструктури згідно до структури та проблем захворювання населення України.

Якщо застосувати хоча б один з таких шляхів, то вже через певний час можна буде помітити поліпшення медико-екологічного стану України, що приведе до покращення здоров'я українців та збільшення тривалості життя.

Список використаних джерел:

1. Стафійчук В. І. Рекреологія – Херсон: Альтпрес, 2006. – 264 с.
2. Корнева М. Рейтинг забрудненості областей України / Марина Корнева. – 2017. URL: <https://infokava.com/59800-reyting-zagryaznennosti-oblastey-ukrainy.html>.
3. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища (Екологія та охорона природи) / В.С. Джигирей та ін.; за ред. Я.П. Скоробогатого. Львів: Афіша, 2000. 102 с.

АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Олексюк Х., 2 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент», спеціалізація «Готельний і ресторанний менеджмент»

Наук. кер. – Багрій К. Л.

У статті проведено статистичний аналіз підприємств готельного господарства. Висвітлено позитивні та негативні сторони тенденції функціонування зазначених підприємств. За допомогою методу екстраполяції здійснено прогноз розвитку готелів та аналогічних засобів розміщення в Україні.

The paper conducted a statistical analysis of the business hotel industry. The article deals with the positive and negative aspects of these trends functioning enterprises. By means of extrapolation made forecast of hotels and similar accommodation facilities in Ukraine.

Україна, будучи унікальною країною з унікальним природно-кліматичним потенціалом, в перспективі має всі ресурси для підвищення конкурентоздатності економіки на основі використання її культурно-природничих можливостей. Але щоб задовольнити всі потреби туриста, відпочиваючого, бізнесмена, потрібно забезпечити комфортність його проживання, високу якість обслуговування, тобто створити атмосферу гостинності. Це можливо лише на основі статистичного аналізу розвитку підприємств готельного господарства, оцінювання особливостей функціонування готельних підприємств, визначення тенденції їх розвитку на майбутнє.

Мета статті полягає в статистичному аналізі та прогнозуванні розвитку підприємств готельного господарства.

Об'єктом статті є підприємства готельного господарства.

Предметом статті методичний інструментарій статистичного аналізу підприємств готельного господарства.

Значний внесок у розробку питань побудови статистичного інструментарію та статистико-економічного аналізу господарювання підприємств, регіонів, видів економічної діяльності і держави в цілому зробили вітчизняні вчені-статистики. Теоретичні, методологічні та організаційні аспекти цих проблем знайшли відображення у наукових працях З. Бараник, О. Васечко, Е. Галицької, С. Герасименка, А. Єріної, С. Семіколенової, Ю. Цал-Цалко та ін. Але тема статистичного аналізу та прогнозування розвитку підприємств готельного господарства залишається маловивченою і потребує подальшого дослідження.

Термін «готель» походить від латинського *hostel* та англосаксонського *hospitality*, що в перекладі означає «гостинність». Тому готельне господарство називають індустрією гостинності. За словами О. В. Балахонної, Т. М. Дячук та М. В. Заїкіної [1], «готельні підприємства в структурі індустрії туризму й гостинності виконують ключові функції, формують і пропонують споживачам комплексний готельний продукт, у просуванні якого беруть участь всі сектори й елементи туризму й гостинності».

На даному етапі розвитку готельне господарство передбачає надання послуг з розміщення, харчування та обслуговування, тобто представляє собою комплекс заходів по задоволенню потреб споживачів, забезпечуючи при цьому комфортність перебування гостей. Головною метою діяльності підприємств готельного господарства є надання бездоганного обслуговування. Для досягнення своєї мети підприємства готельного господарства мають поставити перед собою та вирішити наступні завдання:

- прагнути до досконалості, впроваджуючи новітні технології з надання готельних послуг та ведення готельної діяльності (в тому числі з енергозбереження), а також нестандартні підходи для найкращого задоволення потреб споживачів і ефективнішої роботи персоналу;
- створити атмосферу гостинності, орієнтуючись на потреби та комфортність перебування гостей;
- наближати надання послуг та ведення діяльності до міжнародних стандартів;
- дотримуватись оптимального співвідношення «ціна-якість»;
- турбуватись про довкілля та його збереження тощо.

«В даний час світове готельне господарство нараховує близько 350 тис. комфортабельних готелів, що мають більш, ніж 14 млн. номерів (26 млн. місць)» – вказують Л. В. Овчаренко та А. В. Овчаренко [2]. При цьому кількість номерів за останні 20 років щорічно в середньому збільшується на 3-4 %, що свідчить про значну динаміку зростання засобів розміщення туристів. Окремі показники розвитку готельного господарства за країнами проаналізовано в таблиці 1.

За 2014 р. готельне господарство України нараховувало 2 644 готелі та аналогічних засобів розміщення, з яких готелі склали 1 523 одиниці (57,6%). Номерний фонд готельного господарства за 2019 р. складав 69 237 номерів, житлова площа якого нараховувала 1 604,8 тис. кв. м, де було

Туризм та готельне господарство

розташовано 135 518 місць, в яких було розміщено 3 814 201 особа та отримано доходу від надання готельних послуг на 3 404 439 тис. грн. [3].

Таблиця 1

Розвиток готельного господарства у країнах світу

Показник розвитку готельного господарства		Країни
Потужність готельного фонду	3,5 млн. номерів	США
	1,65 млн. номерів	Японія
	1 млн. номерів	Італія
	0,5 млн. номерів	Франція, Іспанія, Англія, Китай, Австралія
	0,3 млн. номерів	Австрія, Мексика, Канада, Греція
	0,15–0,23 млн. номерів	Таїланд, Російська Федерація, Індонезія, Туреччина
	Менше 0,15 млн. номерів	Швейцарія, Бразилія, Аргентина
Темпи зростання готельного фонду		Туреччина, Китай, Малайзія, Сінгапур, Марокко, Іспанія, Німеччина, Аргентина
Найбільші темпи готельного будівництва		Китай, Туреччина, Марокко, Сінгапур, Малайзія

Динаміка розвитку готельного господарства України відображена в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка розвитку готельного господарства України за 2016-2019 рр. [4]

Рік	Кількість підприємств готельного типу, од.		Кількість номерів, од.		Житлова площа усіх номерів, тис. кв. м	
	Абсолютне значення показника, од.	Темп зростання, %	Абсолютне значення показника, од.	Темп зростання, %	Абсолютне значення показника, тис. м ²	Темп зростання, %
2016	3162	182,67	76986	96,43	1624,6	95,53
2017	3144	99,43	81441	105,79	1805,3	111,12
2018	3582	113,93	89685	110,12	1996,1	110,57
2019	2644	73,81	69237	77,2	1604,8	80,4

Виходячи з даних, наведених у таблиці 2, можна стверджувати, що протягом останніх років відбувається укрупнення готелів та аналогічних засобів розміщення, а зменшення показників у 2019 р. пов'язано з економіко-політичною та фінансовою нестабільністю країни. Підприємства готельного господарства функціонують здебільшого в курортних зонах, або бізнес-регіонах України. Розподіл підприємств готельного господарства України за регіонами відображено на рис. 1.

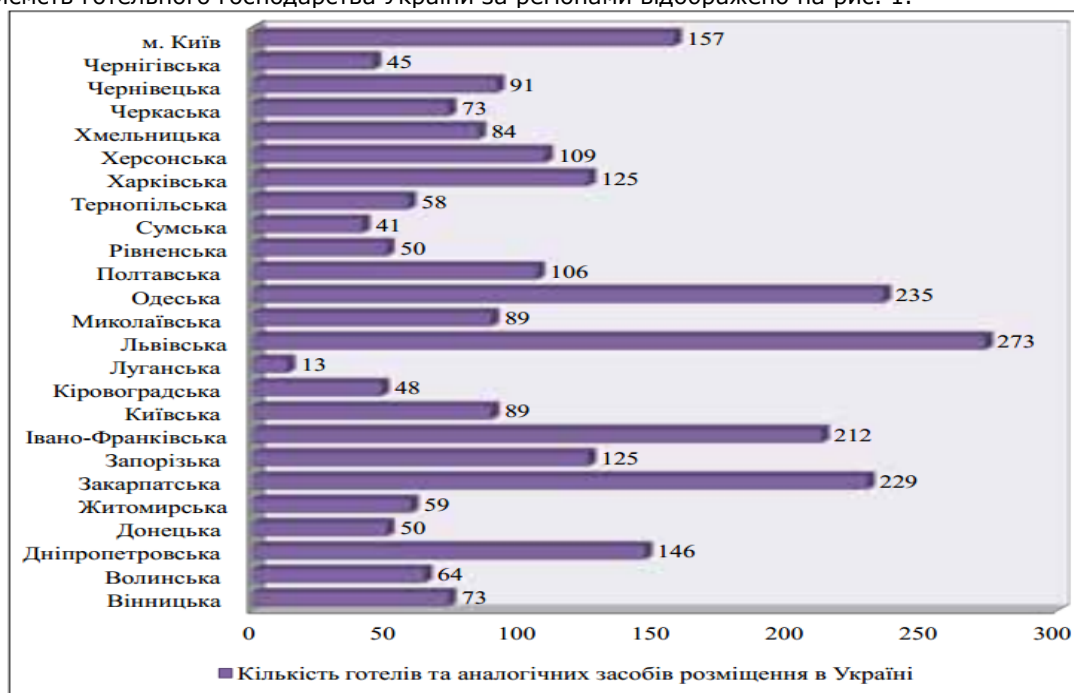

Рис. 1. Розподіл підприємств готельного господарства України у 2019 р. за регіонами [4]

Туризм та готельне господарство

Цікавим є те, що завантаження готелів є сезонним (в областях, що не належать до активних туристичних зон, влітку вона найнижча, в курортних же зонах – влітку та взимку вона найвища). Також завантаження готелів протягом року, як правило, ще нерівномірне і за днями тижня – на вихідних воно знижується, зростаючи в будні за рахунок тих осіб, яких перебувають у відрядженні.

Суттєву конкуренцію підприємствам готельного господарства, у т. ч. великим готелям, створюють фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які переважно утримують невеличкі готелі та є власниками приватних будинків і квартир. Вони пропонують відвідувачам повний спектр основних та додаткових готельних послуг при значно нижчій їхній вартості. Питома вага таких підприємств у 2019 р. складала майже 59%. Жорстку конкурентну боротьбу витримують лише ті готелі, котрі можуть запропонувати своїм клієнтам високоякісне обслуговування, а це неможливо без професійно підготовленого персоналу.

Однією з основних тенденцій функціонування сфери готельного господарства нашої держави є розвиток підприємств готельного господарства, як створення та розвиток еко-готелів (або «зелених» готелів). Найбільш поширені вони на рекреаційних або туристично-привабливих територіях. За словами Еріка Ван Дейка, міжнародного координатора Програми Green Key («Зелений Ключ»), яка є одним із п'яти проектів міжнародної недержавної незалежної організації Foundation for Environmental Education (Міжнародної організації з екологічної освіти), оцінювання екологічної діяльності готелю базується на 12 основних критеріях, розроблених міжнародним комітетом, та включає екологічний менеджмент на підприємстві, моніторинг споживання води та енергії, поводження з відходами, підвищення екологічної обізнаності серед персоналу та гостей, співпрацю із місцевою спільнотою, в якій працює готель. Українські підприємства готельного господарства, що пройшли екологічну сертифікацію Green Key, є у таблиці 3.

Таблиця 3

Підприємства готельного господарства України, що пройшли екологічну сертифікацію Green Key [4]

Місце розташування	Кількість «зелених» готелів	Назва еко-готелю
м. Київ	3	Radisson Blu Hotel
		Rus Accord Hotel
		Баккара Артготель
м. Львів	3	Reikartz Dworzec Lviv
		Reikartz Medievale Lviv
		Дністер Прем'єр Готель
м. Миколаїв	1	Reikartz Рівер Миколаїв
м. Запоріжжя	1	Reikartz Запорізький
м. Дніпро	1	Reikartz Дніпропетровськ
м. Харків	1	Reikartz Харків
Закарпатська обл.	1	Ковчег

Серед тенденцій розвитку готельного господарства у світі слід відмітити тенденцію утворення міжнародних готельних ланцюгів (об'єднання готелів, що мають централізоване управління та утворюють єдиний господарський комплекс). Така ситуація є позитивною для готельного господарства країни загалом з точки зору корпоративного регулювання якості готельних послуг, знання клієнтурою бренду готелю, проте недоліками утворення таких ланцюгів є зниження конкурентноздатності невеликих готельних закладів, що функціонують у певному регіоні. Міжнародні готельні мережі, які функціонують в Україні, відображено в таблиці 4.

Таблиця 4

Міжнародні готельні ланцюги в Україні [5]

Бренд	Зірковість	Місткість готелю, номерів	Місце знаходження
Rixos, PRYKARPATYA	5	769	м. Трускавець, Львівська обл.
Intercontinental, InterkontinentalKiev	5	272	м. Київ
Hyatt, Hyatt Regency Kiev	5	234	м. Київ
Rezidor, Radisson SAS Kyiv	4	255	м. Київ
Rezidor, Radisson Blu Resort, Bukovel	4	252	Івано-Франківська обл.
Accor, IBIS	3	212	м. Київ
Wyndham Hotel Group, Ramada Lviv	3	103	м. Львів
Wyndham Hotel Group, Ramada Encore Kiev	2	264	м. Київ
IHG, Holiday Inn Kiev	4	208	м. Київ
Rezidor, Radisson Blu Hotel Kiev Podil	4	164	м. Київ
Fairmont Raffles International, Fairmont Grand Hotel Kyiv	5	258	м. Київ

Як демонструє таблиця 4, до готельних ланцюгів входять здебільшого п'яти- та чотирихви́ркові готелі, які розташовані в основному в м. Київ, яке є економічно та фінансово вигідним, так як є центром розвитку бізнес-проектів та бізнес-зустрічей.

Аналізуючи тенденцію розвитку готельного господарства України, можна відзначити, що конкурентноздатність вітчизняних підприємств готельного господарства з року в рік знижується порівняно з європейськими та азіатськими підприємствами туристичних та рекреаційних зон. Це спричинено рядом факторів, зокрема політичного та економічного характеру, та вимагає адаптації існуючих управлінських механізмів діяльності таких підприємств, з одного боку, до потреб ринку послуг з тимчасового розміщування та харчування серед населення України та зарубіжних туристів, з іншого, підвищення ефективності господарської діяльності самих підприємств як самостійних господарських одиниць.

За результатами дослідження, за умовою збереження тенденції, кількість підприємств готельного господарства України надалі збільшуватиметься і в 2020 р. складатиме близько 3 884, а в 2021 р. – 4 388 таких підприємств. Це підтверджує й інформаційне агентство «ЛІГА Бізнес-Інформ», яке повідомляє, що лише в Києві до кінця 2020 р. заплановано відкрити дев'ять комфортабельних готелів.

Кількість номерного фонду готельного господарства має тенденцію до зменшення та складатиме приблизно 69 081 номер в 2020 р. та 66 159 – в 2021 р. відповідно. Житлова площа номерів також дещо зменшуватиметься – до 1703,46 кв. м в 2020 р. та 16027,04 кв. м в 2021 р. Це свідчить про те, що за даних умов існування готельний бізнес розвиватиметься й надалі, відкриваючи при цьому малі готелі та підприємства готельного типу: кемпінги, хостели, туристичні бази [5].

Отже, проведений аналіз динаміки кількості готелів в Україні та світі, а також тенденції зміни готельного фонду дозволяє зробити висновок, що дана галузь економічної діяльності є перспективною сферою капіталовкладень, оскільки розвивається достатньо швидкими темпами, зумовлює рівень зайнятості у відповідних регіонах, створює матеріальну базу для розвитку туризму. Але в останні роки підприємства готельного господарства розвиваються в негативних умовах, зокрема нестабільної економіко-політичної ситуації країни, що призводить до зниження туристичної та бізнес-активності, дефіциту фінансування, відсутності привабливих для будівництва готельних комплексів земельних ділянок, довгої окупності таких проектів тощо. Поліпшенню ситуації, на нашу думку, сприятиме розробка програми розвитку готельного та туристичного бізнесу, пошук фінансових джерел та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Список використаних джерел:

1. Балахонова О. В., Дячук Т. М., Заїкіна М. В. Бухгалтерський облік готельних послуг // Оцінка перспектив розвитку економічного потенціалу України в ХХІ ст. : мат. міжнародної науково-практичної конференції. Київський економічний науковий центр, 2011. Ч. II. С. 49–51.
2. Овчаренко Л. В., Овчаренко А. В. Развитие гостиничного бизнеса: современные мировые тенденции // Мир человека. 2009. Т. 9. № 1. С. 120–126.
3. Бурак Т. В. Розвиток контрактного управління готельними мережами в Україні // Економіка. Управління. Інновації. 2013. № 1. С. 45–47.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 27.10.2020).
5. Ташматова Л. Объезжают стороной: заполняемость отелей снизилась до 30% // ЛІГА Бізнес-Інформ. URL : <http://www.liga.net> (дата звернення: 27.10.2020).

ЗНАЧЕННЯ КЛІМАТОТЕРАПІЇ В ЛІКУВАННІ ТА ОЗДОРОВЛЕННІ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Ончуленку І., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Туризм», спеціалізація «Туризм»
Наук. кер. – Гищук Р. М.

Стаття присвячена розкриттю значенню кліматотерапії та її ефекту в лікуванні організму людини. Розкриттю видів кліматотерапії та їх безпосередньому впливу на стан здоров'я людини.

The article is devoted to revealing the importance of climatotherapy and its effect in the treatment of the human body. Disclosure of types of climatotherapy and their direct impact on human health.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день роль курортів у житті людини почало відіграти велику роль і з кожним роком вплив цієї діяльності тільки зростає, адже вплив модернізації та урбанізації суспільства та всіх його ланок негативно впливає на фізичне та психологічне здоров'я людини. Кожного дня наша планета приймає нові винаходи, які разом зі своїм позитивним характером несе поганий вплив на стан середовища, яке нас оточує, та безпосередньо на організм людини. Вихлопні гази, радіація, магнітні бурі, та безліч інших негативних сторін більшості сучасних винаходів угнітають людське здоров'я, тим самим скорочуючи роки нашого життя. І саме для того, щоб утримувати баланс, людям потрібне постійне відновлення на курортах.

Метою статті аналіз позитивного впливу кліматотерапії на організм людини.

Об'єктом дослідження є вплив кліматотерапії на організм людини.

Предметом дослідження є досягнення найвищого лікувального ефекту при здійсненні кліматотерапії.

Наукова проблематика тлумачення та перспектив розвитку кліматотерапії спостерігається у працях А. Ремізова, П. Мезерницького, В. Климовицького, Г. Данишевського, С. Чубинського, Б. Богуцького, В. Бокша, А. Парфенова, М. Воробйова та інших.

Виклад основного матеріалу. При складанні будь-якого плану лікування передбачається санаторний режим, де регламентується час активності й сну, харчування, лікувальних процедур, прогулянок і розваг. Режим лікування і відпочинку в санаторіях і на курортах має поєднувати елементи руху і спокою. Він

жодним чином не повинен розслабляти хворого, а навпаки, всіляко зміцнювати і тренувати його функціональні здібності. Реакції акліматизації спрямовані на стимулювання механізмів адаптації з метою мобілізації компенсаторних можливостей організму і підвищення витривалості до різного роду впливів. У кліматі Чорного моря першорядне значення має адаптація до гіпертермії і надмірної ультрафіолетової радіації, в кліматі Балтійського моря – до чинника охолодження і вітрів, у прибережних районах мусонного клімату – до сильних морозів взимку і жаркої вологоти погоди влітку. Акліматизація до гірського клімату пов'язана із зовнішньою гіпоксією, підвищеною сонячною радіацією і великими добовими коливаннями температури. Передусім, відбувається мобілізація тієї функціональної системи, яка домінує в реакції на даний конкретний подразник. Як наслідок, включаються стресреалізуючі системи (симптоадреналова і гіпоталамо-гіпофізарно-надниркова), що стереотипно реагують на найрізноманітніші зміни в організмі.

На багатьох курортах, нарівні з санаторним, проводиться й амбулаторно-курортне лікування, на яке направляють хворих, що не потребують суворого санаторного режиму і постійного медичного спостереження. Для лікування амбулаторні хворі прикріплюються до курортних поліклінік. Призначене лікування проводиться в бальнеофізіотерапевтичних об'єднаннях, кліматопавільйонах та інших загальнокурортних лікувально-діагностичних кабінетах або на лікувально-діагностичній базі санаторіїв. Харчуються ці хворі в дієтичних їдальнях курорту, розміщуються в готелях, приміщеннях, орендованих у місцевих жителів. Залежно від тих природних лікувальних чинників, які є на курортах, останні ділять на декілька типів: кліматичні, бальнеологічні, грязьові. Курорти, що мають поєднання різних чинників, відповідно називаються кліматогрязьовими, бальнеокліматичними, бальнеогрязьовими.

Залежно від тих природних лікувальних чинників, які є на курортах, останні ділять на декілька типів: кліматичні, бальнеологічні, грязьові. Курорти, що мають поєднання різних чинників, відповідно називаються кліматогрязьовими, бальнеокліматичними, бальнеогрязьовими. Приморські курорти характеризуються теплим і жарким сонячним літом, м'якою зимою, нестійким вітровим режимом. До цієї групи належать: Одеська група курортів (Аркадія, Великий Фонтан, Затока, Куяльник, Лермонтовський курорт, Лузанівка, Черноморка); Кримські курорти (Алупка, Алушта, Гаспра, Гурзуф, Євпаторія, Лівадія, Масандра, Мелас, Місхор, Ореанда, Сімеїз, Судак, Феодосія, Форос, Ялта); курорти узбережжя Азовського моря (Бердянськ, Кирилівка, Маріуполь). Гірські курорти, їм властива підвищена інтенсивність сонячної радіації, висока іонізація повітря, його особлива чистота, знижений парціальний тиск кисню, різкі перепади добових температур. До цієї групи курортів належать Верховина, Гірська Тиса, Карпати, Поляна, Синяк (Закарпатська обл.), Ворохта (Івано-Франківська обл.). Лісові й лісостепові курорти. Їм притаманне тепле літо з переважанням сонячної і змінно-хмарної погоди, помірно м'яка зима. До них належать Ворзель, Конча-Заспа, Пуща-Водиця (Київська обл.), Печера (Вінницька обл.). Провідний лікувальний чинник бальнеологічних курортів – води мінеральних джерел, що використовуються для ванн, питного лікування, інгаляцій, зрошування, промивання шлунка, кишківника та ін.

Клімат – це багаторічний режим погоди, що складається в певній місцевості. Вплив клімату на організм людини складається з різноманітних впливів чинників зовнішнього середовища, що створюють багатокомпонентний комплекс. Кліматотерапія – використання особливостей клімату різної місцевості для лікування хворих. На кліматичних курортах, які відзначаються сприятливими для організму умовами зовнішнього середовища, основними методами лікування є аеротерапія, геліотерапія, таласотерапія. Ці природні методи фізіотерапії є максимально адекватними подразниками для організму хворого, легко переносяться та не дають побічних ефектів. З огляду на актуальність знання лікарями основних понять кліматичного лікування загальну ціль засвоєння даного розділу можна сформулювати так: уміти обґрунтовано призначати кліматичне лікування, проводити відбір пацієнтів для лікування різних патологічних станів з урахуванням особливостей курортів, показань і протипоказань до кліматотерапії[1].

Кліматотерапією вважають використання впливу різних метеорологічних чинників і особливостей клімату певної місцевості, а також спеціальних кліматичних процедур з лікувальною та профілактичною метою. Основна частина починається з прибуття хворого на курорт, що характеризується сприятливими кліматичними впливами на патологічний процес. Тому не ставлячи високих вимог до адаптаційних фізіологічних механізмів, які у хворих зазвичай ослаблені, поступово тренують механізми адаптації, розширюють можливості компенсації порушених функцій. Зміна кліматичних районів може діяти стимулююче, змінювати реактивність організму і зумовити перелом у перебігу хвороби, що має значення при патологічних процесах з млявим перебігом і сприяє їхньому вилікуванню. Лікування на курортах, що не відрізняються за кліматичними умовами від постійного місця проживання, має значення для хворих з 39 ослабленими адаптаційними механізмами, які різко реагують на зміни кліматичних районів. Також, у поняття кліматотерапії входять застосування спеціальних кліматичних впливів, які називають кліматотерапевтичними процедурами: повітряні й сонячні ванни, сон на повітрі, таласотерапія (сон на березі моря, морські купелі), за яких досягається максимальний вплив кліматичних чинників на хворих. Кліматичні впливи у всіх випадках є елементами правильно організованого санаторного лікування. Особливістю кліматотерапевтичних процедур є широкий діапазон їхньої дії від щадного до різко подразнювального. Завжди можна вибрати для хворого такий вплив кліматичних чинників, який відповідав би його загальному стану, характеру хвороби, ступеню тренуваності тощо. Отже, застосування кліматотерапії тією чи іншою мірою показано всім хворим, які приїжджають на курорт. Кліматичні впливи можна використовувати для лікування й профілактики у будь-яких кліматичних районах, не лише на курортах, у санаторіях і будинках відпочинку, однак, певною мірою, у клініках та лікарнях.

На кліматичних курортах, що характеризуються сприятливими для організму умовами довкілля, кліматотерапія є основним методом лікування. Тут, по-перше, значно триваліший, ніж в інших місцевостях, період часу, найсприятливіший для використання кліматичних чинників. По-друге, на кліматичних курортах є широкий вибір кліматичних впливів. По-третє, кліматичні курорти достатньо обладнані кліматолікувальними спорудами: аеросоляріями, кліматопавільйонами, пристосованими лікувальними

пляжами. Медичний персонал, що працює на курортах, має підготовку в галузі медичної кліматології і кліматотерапії, навички щодо проведення процедур, контролю за їхньою дією на організм хворого тощо. Кліматичне лікування складається з впливу особливостей кліматичних умов місцевості та спеціальних кліматотерапевтичних впливів, які називають кліматопроцедурами. До спеціальних методів кліматотерапії належать аеротерапія, геліотерапія, таласотерапія. Головною умовою досягнення високого лікувального ефекту в результаті кліматотерапії є застосування фізіологічно обґрунтованих методів дозування кліматолікувальних процедур. Ці методи дозування містять правильну оцінку сили подразнення призначених кліматичних процедур і дають можливість узгодити її з функціональним станом організму, його резервними можливостями. Це, у свою чергу, дає змогу уникнути передозування кліматичних впливів і появи негативних реакцій[2].

У поняття кліматотерапії входить вплив зміни кліматичних районів. Кліматокоонтрастні переміщення впливають стимулюючим чином на реактивність організму. Вплив метеорологічних умов у звичному кліматі (місцеві санаторії) застосовується у пацієнтів з виснаженими адаптаційними можливостями з вираженою реакцією на зміну клімату. І, нарешті, кліматичні впливи (процедури), спеціально дозовані надають максимальну і оптимальну лікувальну дію. Серед них виділяють аеротерапію, геліотерапію, таласотерапію та інші.

Аеротерапія – це метод кліматолікування, що ґрунтується на впливі відкритого свіжого повітря. Може використовуватися в будь-яких кліматичних районах, не тільки на курортах, в санаторіях і будинках відпочинку, але і в поліклініках і лікарнях. На кліматичних курортах зі сприятливими для організму умовами зовнішнього середовища, аеротерапія є одним з основних методів лікування. Аеротерапія справляє складний ефект, що містить у собі дію температури, тиску, вогкості, руху повітря, електричного і магнітного поля, хімічних речовин, що виділяються в повітря рослинами, та ін. Оптимальні значення параметрів, при яких виникають мінімальні метеопатичні реакції: температура повітря +18°C, відносна вогкість 50%, швидкість вітру 0 м/с, хмарність 0 балів, мінливість тиску 0 гПа/доб. Аеротерапія – лікувальний і профілактичний вплив відкритого свіжого повітря – важливий метод, який можна застосовувати в будь-яких кліматичних районах у всі пори року. Аеротерапія є основою кліматолікування, складовою частиною санаторно-кліматичного режиму. Вплив свіжого повітря під час прогулянок, екскурсій, спортивних ігор є елементом аеротерапії, кліматичним фоном, на якому найефективніше діють спеціальні види аеротерапії. До них відносять: тривале перебування (включаючи сон) на відкритих верандах, балконах, перебування (сон) на березі моря є різновидом аеротерапії, при якому на організм людини діє морське повітря, насичене солями, озоном, фітонцидами водоростей (морська аеротерапія), повітряні ванни – дозована дія свіжого повітря на організм повністю або частково роздягнутої людини. Фізіологічна дія аеротерапії пов'язана з підвищенням забезпеченням організму киснем та з ефектом охолодження. При аеротерапії змінюється функція зовнішнього дихання, збільшується надходження кисню в тканини, нормалізуються функції організму, і в першу чергу – центральної нервової системи.

Геліотерапія – застосування сонячних променів з профілактичною та лікувальною метою. При геліотерапії на тіло людини діє сонячна радіація, яка випромінюється або безпосередньо від сонця (пряма радіація), або від поверхні різних предметів (відбита радіація). Органи які безпосередньо сприймають сонячну радіацію, – це шкіра й очі. Безпосередня дія УФ випромінювання визначає бактерицидний ефект сонячної радіації. Вітаміноутворююча дія геліотерапії пов'язана з перетворенням у шкірі під впливом УФ променів провітаміну D у D³. Сонячне випромінювання є потужним засобом профілактики та лікування ряду захворювань і станів. Воно збільшує працездатність людини, підвищує опірність до різних інфекцій і простудних захворювань, прискорює загоювання ран і виразок, підсилює тканинне дихання, затримує розвиток атеросклерозу.

Залежно від фізичних умов, освітлення сонячним промінням, сонячні ванни поділяють на ванни сумарної, розсіяної, ослабленої радіації. Крім того, розрізняють загальні і місцеві сонячні ванни. Загальні сонячні ванни послабленої радіації проводяться під тентами і екранами, які знижують інтенсивність сонячного випромінювання, що падає на пацієнта. При загальних сонячних ваннах розсіяної радіації хворий підлягає сонячній радіації, яка йде з небосхилу. При місцевих сонячних ваннах опромінюються окремі ділянки тіла. Дозування сонячних ванн сумарної сонячної радіації проводиться в калоріях або біодозах. Доза, яку називають лікувальною, становить 5 кал/см² (1/4 біодози).

Таласотерапія як один з методів кліматотерапії має різне тлумачення. У широкому розумінні таласотерапія включає використання з метою загартовування, лікування різних кліматичних, бальнеологічних і гідротерапевтичних факторів, пов'язаних з перебуванням біля моря. У такому розумінні таласотерапія, по суті, причетна до кліматотерапії, оскільки до неї входить і аеротерапія, і геліотерапія. Хоча аеротерапія на березі моря має свої особливості як щодо впливу на організм (дія морських солей, інше), так і щодо організації. У більш вузькому розумінні таласотерапія – це морські купання. Цей вид кліматобальнеологічного впливу специфічний для таласотерапії і має найбільший ефект. Фізіологічна дія морських купань на організм пов'язана з хімічними та термічними факторами. Термічний вплив залежить від охолодження, оскільки температура води в морі нижча, ніж температура тіла. Чим нижча температура води, тим більша тепловтрата і сильніша дія купання. Морські хвилі роблять своєрідний гідромасаж, у результаті чого поліпшується стан шкіри. Людині в морі потрібно протистояти рухливій масі води. Удари хвиль підсилюють м'язову роботу, яка витрачається на те, щоб зберегти рівновагу тіла у воді. Хімічний вплив води залежить від подразнюючої дії солей на шкіру. Морська вода містить катіони натрію, калію, магнію, кальцію, аніони хлору, броду та ін. Велике значення має вплив бактеріальної флори і фітонцидів морських водоростей. Сильну дію при купаннях справляє підвищення іонізація морського повітря, сонячна радіація, емоційно-психологічна дія купання. Усе це підвищує загальний тонус організму, настрій. Купання приводить до тренування органів серцево-судинної системи, нервової системи, дихальної функції, нормалізує обмін речовин, має виразну загартовувальну дію. Купання в басейні з морською водою має багато спільного з купанням у морі. Однак у басейні слабше виражений гідромасаж і охолоджувальна дія у

зв'язку з вищою і стабільною температурою води. Купання в озері або річці менш активне в порівнянні з морськими купаннями. До методів комплексної кліматотерапії належать плавання, лікувальна гребля, катання на морських велосипедах, дозована ходьба, прогулянки пішки (ближній туризм), спортивні ігри, гімнастика (на пляжі, спортмайданчику), катання на велосипедах, лижах. Поєднання кліматичних дій з лікувальною фізкультурою підсилює загартовування і тренування організму, сприяє підвищенню імунітету[3].

Висновок. Проведення даного аналізу показало, що на сьогоднішній день курортна справа є вкрай важливою діяльністю, яка потрібна не тільки хворим особам, але і здоровим людям. Можна побачити, який вплив має діяльність такого роду, будучи необхідною для громадян певної держави, вона може стати дуже хорошим джерелом прибутку та способом збільшення туристичних потоків до держави, що в свою чергу допомагає країні розвиватися. Проте, основною ціллю відвідання таких закладів є рекреація та оздоровлення. Існує багато видів оздоровлення на курортах, але одним з найефективніших є кліматотерапія. Як вже було вище згадано, кліматолікування базується на використанні природних ресурсів та в деяких випадках додаткових приладів та систем, які збільшують позитивний на здоров'я. Даний вид оздоровлення є одним з найкращих, адже зазвичай він не потребує використання медикаментів та препаратів, які негативно впливають на стан нашого здоров'я. В основному, рекреанти залишаються дуже задоволені, адже це дійсно хороший спосіб оздоровитися та відпочити від буденного життя та постійних проблем. Кожен з видів кліматотерапії відповідає відновленню та регенерації певних процесів в організмі людини, починаючи нервовою системою та закінчуючи банальним посиленням імунітету.

Список використаних джерел :

1. Кліматотерапія. Загальний опис. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кліматотерапія> (дата звернення: 16.11.2020).
2. Методи кліматотерапії. URL: <https://studfile.net/preview/5461745/page:6/> (дата звернення: 16.11.2020).
3. Курортолігія і кліматотерапія. URL: <http://kaf-fis-reab.dsmu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/Ч2Р12.pdf> (дата звернення: 16.11.2020).

ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТУРИЗМУ

Ончуленку І., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Туризм», спеціалізація «Туризм»
Наук. кер. – Гищук Р. М.

Стаття присвячена розкриттю сутності та значенню технології доповненої реальності (ДР). Проведено аналіз конкретних існуючих програм та інсталяцій за допомогою технології ДР в світі та України. Висвітлені переваги використання даної технології в сучасному світі та їх позитивний вплив на життя людей.

The article is devoted to the disclosure of the essence and meaning of augmented reality (AR) technology. The analysis of concrete existing programs and installations by means of AR technology in the world and Ukraine is carried out. The advantages of using this technology in the modern world and their positive impact on people's lives are highlighted.

Актуальність теми. Однією із пріоритетних галузей економіки в Україні визначено туризм. Саме від формування, нарощування та використання туристичного потенціалу країни у значній мірі залежить подальший поступ економічної системи, її місце і значення у міжнародному конкурентному середовищі. народному конкурентному середовищі. Так як прями́й вклад туристичної сфери у створенні ВВП в Україні складає 2,2% при середньоєвропейських показниках 8%, то зрозуміло, що необхідність у її прискореному розвитку стає очевидною. Залучення туристів досягається дуже складними шляхами, адже потрібно їх привабити чимось новим та інноваційним, що зробити сьогодні, в нашому високотехнологічному суспільстві дуже важко. На сьогоднішній день саме технологія доповненої реальності та її поступове ведення в екскурсійний та туристичний процес може суттєво збільшити потік туристів до країни. Більше того, впровадження чогось нового та небаченого раніше сильно приваблює туристів з будь-якого куточку світу.

Метою статті є збільшення знань про новий для більшості людей винахід, а саме технологію доповненої реальності або Augmented Reality (AR) та аналіз існуючих програм та інсталяцій світу та України.

Об'єктом дослідження є процес обслуговування туристів із використанням технології доповненої реальності.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти щодо організації формування екскурсії з використанням AR.

Наукова проблематика розвитку, трактування та перспектив технології доповненої реальності спостерігається у працях С.Ростовцева, Л.Божко, П.Петриченка, К.Костіна, Б. Келлера, М. Мьохрінга, Р. Шмідта, К. Байєра, А. Кечкеша, І. Томічіча, І. Ілхана, Е. Челтека та інших.

Виклад основного матеріалу. Вислів «доповнена реальність» (augmented reality або просто AR) вже стала входити в наше життя. Сьогодні це вже не просто теорія чи красивий демонстраційний ролик з презентації, а цілком працездатні додатки, якими, наприклад, користувачі можуть користуватися тут і зараз.

Доповнена реальність – це доповнення фізичного світу за допомогою цифрових даних в режимі реального часу. Доповнена реальність – термін, що позначає всі проекти, спрямовані на доповнення реальності будь-якими віртуальними елементами. Доповнена реальність – складова частина змішаної реальності, в яку також входить «доповнена віртуальність» (коли реальні об'єкти інтегруються у віртуальне середовище)[1].

Однією з найбільш футуристичних і в той же час вже реальних технологій супроводу туристів є системи доданої реальності (ДР, AR – augmented reality). У рамках цієї технології за допомогою спеціального програмного забезпечення реальність додається різними віртуальними елементами. Основними характеристиками ДР є суміщення віртуального і реального, взаємодія у реальному часі, робота в трьох вимірах. Процес доповнення реального середовища, віртуально прив'язане до певної географічної точки інформацією, має великий потенціал в обслуговуванні туристів на маршрутах їхнього проходження. Результати останніх досліджень показують необхідність відповідності сприймання характеристики фізичного об'єкта і задоволення інформаційних потреб користувачів при проектуванні систем ДР. Досить часто ці системи викликають інтерес навіть у місцевих жителів, а у туристів підвищують ступінь ознайомлення з приймаючою місцевістю, рівень задоволеності і, як наслідок, можуть формувати додаткові грошові надходження в економіку приймаючої сторони.

Цікаві можливості можуть запропонувати програми, які засновані на технології ДР, за допомогою накладання тактильних відчуттів, звуків або зображень із віртуальної реальності на об'єкти фізичного світу. У майбутньому на основі технологій портативних пристроїв, ДР і пірінгових комунікацій вдасться об'єднати інформацію, яку людина отримує за допомогою своїх органів почуттів і по захищених каналах передачі даних, що дозволить створювати виключно цікаві та корисні пристрої. Наприклад, видавці путівників і карт будуть масово пропонувати інтерактивні путівники і додатки для смартфонів.

Те, де ми можемо застосувати і використовувати доповнену реальність, показує нам, що ця технологія дуже перспективна і вже зараз затребувана. Ні для кого не повинно стати одкровенням, що на сьогодні на ринку мобільних технологій явними лідерами є компанії Apple, Samsung і Huawei. А так як AR сьогодні найбільш активно застосовується і розвивається саме в смартфонах і планшетах, то інтенсивніше всіх і більш продуктивно розробкою і вдосконаленням доповненої реальності займається саме це тріо. Кожен з них намагається індивідуально підійти до цього процесу і являє нам свої власні технології і концепції.

BixbyVision. Корейська компанія Samsung побудувала свою стратегію розвитку технології доповненої реальності трохи інакше. Вони вирішили розвивати її паралельно зі своїм інтелектуальним помічником Bixby. Подібна стратегія може виявитися цілком виправданою, адже вона має масу можливостей практичного застосування. Завдяки BixbyVision ми можемо перекладати текст незнайомою мовою. При цьому нам необхідно лише навести камеру смартфона на напис, і вона буде миттєво перекладена на зрозумілу нам мову. Bixby може надавати нам інформацію про різні об'єкти, які потрапляють в кадр. Так ми зможемо отримати наочну інформацію про визначні пам'ятки або навіть дізнатися модель автомобіля і салон, де його можна придбати. Доповнена реальність від Samsung так само має можливість показати нам, як ми будемо виглядати в тому чи іншому образі. Так ми зможемо легко змінити свій імідж на найбільш зручний, що сподобався нам.

3D Moderator. А ось компанія Huawei вирішила заморочитися над тим, щоб ми могли не тільки користуватися плодами праці розробників компанії. Завдяки їхній системі 3D Moderator, ми самостійно беремо участь в розробці і сценаріях застосування доповненої реальності. Працює ця система завдяки системі камер і датчиків, які сканують обраний об'єкт, наприклад ляльку, і створюють його віртуальну копію. Далі 3D Moderator здатний перенести цей об'єкт в реальність і імітувати рухи кінцівок ляльки і її переміщення в просторі. Це дуже цікаво і стимулює наш мозок до творчої діяльності [2].

Подорожуючи по світу, ми можемо мати справу з ситуацією, коли опиняємося в незнайомому місці, люди навколо говорять чужою мовою, а всі покажчики і вивіски нагадують якусь «абракадабру». У цьому випадку, нам так само може прийти на допомогу технологія доповненої реальності. Нам достатньо лише навести камеру на покажчик з незнайомим текстом і тут же «абракадабра» перетворюється в зрозумілий для нас текст. Таким чином, AR може дуже серйозно виручити нас в незручній ситуації.

До недавніх часів технологія доповненої реальності в різних додатках була не сильно розвиненою та включала в себе функціональні можливості переважно для розваг. Найяскравішими представниками розвитку доповненої реальності до 2016 року були фан-трекери (додатки для розпізнавання рис обличчя) та маркерне розпізнавання. З виходом популярної гри Pokemon GO починає розвиватися нова інноваційна технологія розпізнавання реальної поверхні, не використовуючи спеціальних зображень або об'єктів. Таким чином користувач отримує змогу створювати будь-які об'єкти в смартфоні та «ставити» їх на реальну поверхню в себе в кімнаті чи надворі. Одним з перших таку ідею реалізувала компанія IKEA, яка в своєму мобільному додатку дозволяє заставити весь будинок меблями з каталогу магазину і обрати необхідні речі не виходячи з дому. Побудовані ці програми були на базі VIO.

Про використання доповненої реальності у сфері туризму в Україні стало відомо не так вже і давно, але на сьогодні існує декілька яскравих прикладів такого. На першому Українському хакатоні, організованому Zruchno. Travel і EUkraine, одна з команд-переможниць представила на конкурс проект міських квест-екскурсій, у яких можна взяти участь за допомогою мобільного додатку. В основу програми лягло використання 3D-контента і доповненої реальності. Проект викликав по-справжньому живий інтерес усіх представників галузі, які зібралися на захід, адже затребуваність такого продукту на ринку вже сьогодні очевидна [3].

Не обминула технологія AR і місто Чернівці. Український оператор мобільного зв'язку «МТС Україна» доповнив інноваційний туристичний маршрут «Відкрий для себе Чернівці» авторськими відеоекскурсіями. При їх створенні використовували сучасні інформаційні технології згідно з концепцією Ukraine4all. Мета: розвиток туристичної інфраструктури міст України. Жителі Чернівців та гості міста мають змогу знайти та прочитати інформацію про найближчу пам'ятку. А з останніх новин міста Чернівці відомо, що завдяки 3G-Інтернету також можуть подивитися відео-екскурсії від чернівчанина Богдана Ластівки. Розпочинає їх з привітання міський голова Олексій Каспрук. Головним символом маршруту «Відкрий для себе Чернівці» став їжачок. Він об'єднав 21 пам'ятку. Тваринка зображена на дорогах та тротуарах міста на спеціальній табличці з QR-кодом, номером локації та стрілкою, яка вказує до наступної пам'ятки [4].

Висновок. Провівши наш теоретичний аналіз, можна зробити висновок, що доповнена реальність – це є реальний простір, який при взаємодії з новітніми технологіями може прикрашати реальний світ певними 3D моделями. Потрібно зауважити, що всі предмети, які підлягають під вплив даної технології, повинні бути налаштовані під неї. Тобто над такими предметами проводиться певна робота, яка потребує кваліфікованих працівників, які зможуть створювати якісні маркери для взаємодії з приладом, що в свою чергу демонструє появу різних моделей та їх анімацію. Також можна з впевненістю сказати, що ця технологія допомагає та буде допомагати нам в наших повсякденних справах, у освіті та в усіх інших сферах нашого буття. Завдяки таким програмам, ми з легкістю можемо перекласти безліч тексту на іноземній мові, тільки навівши камеру смартфона на потрібний нам текст. За декілька хвилин ми можемо самі скласти план кімнати, підібрати меблі та килим, визначитись із прийнятною зачіскою, приміряти на себе костюм чи плаття, яке сподобалось, сидячи вдома на дивані та багато іншого. Ця технологія стане в нагоді кожній людині та значно покращить та полегшить наше життя. За результатом аналітичного дослідження, можна зробити висновок, що всі провідні країни світу вже повним ходом вводять у технологію доповненої реальності в суспільство, освіту та повсякденне життя. Вони розуміють наскільки ця технологія зменшує навантаження на людей та полегшує їхнє життя. Україна починає входити простір інноваційних технологій поступово. Ми бачимо, що наші люди також можуть створювати те, що користується великим попитом в Європі та Америці. В свою чергу залучення технології доповненої реальності буде створювати нові робочі місця та кваліфікованих фахівців. Це буде сприяти розвитку економіки країни загалом. Про вплив технології, який буде зосереджено на привабленні туристів з усього світу, і говорити не потрібно. Наплив туристів буде неймовірним: туристи дуже люблять побачити щось нове, щось не бачене раніше. Саме така технологія може спровокувати туристів до подорожей до України, що в свою чергу є дуже важливим фактором розвитку економіки. Ця технологія допоможе Україні зайняти провідні місця на ринку туристичних послуг, збільшить туристичні потоки та прославить нашу країну як одну з провідних держав Європи.

Список використаних джерел:

1. Доповнена реальність. Загальний опис. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Доповнена_реальність (дата звернення: 10.11.2020).
2. Рональд Азума. Доповнена реальність. URL: <https://habr.com/ru/post/47876/> (дата звернення: 10.11.2020).
3. Про досвід використання доповненої реальності в Україні. URL: <https://zruchno.travel/ObjectSearch?ObjectType=2&Cat=18&> (дата звернення: 10.11.2020).
4. Технологія ДР і Чернівці. URL: <http://sumdu.edu.ua> (дата звернення: 10.11.2020).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ У МІЖНАРОДНОМУ ТУРИЗМІ

Попович А., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Туризм»
Наук. кер. – Гищук Р. М.

Стаття присвячена сучасним проблемам та перспективам організаційних, правових та інших вимог у розвитку туристичних формальностей до туристичних фірм та держави стосовно їхнього місця в міжнародному туризмі.

The article is devoted to modern problems and prospects of organizational, legal and other requirements in the development of tourist formalities for travel companies and the state in relation to their place in international tourism.

Актуальність теми дослідження. Сьогодні будь-яка туристична діяльність супроводжується низкою туристичних формальностей, які стосуються як туристичної фірми, так і безпосередньо самого туриста. Формуючи туристичні маршрути, фірми долають багато труднощів. З одного боку, це пов'язано з існуванням великої кількості формальностей, зокрема обміну національних валют, офіційні курси та курси «чорного ринку» яких постійно коливаються, митних обмежень, політичних та економічних обмежень тощо. З іншого – в окремих випадках навіть найактивніші туристи не бажають їхати в деякі регіони через несприятливі обставини – військові дії, екологічну ситуацію, національні та релігійні конфлікти та ін.

Метою статті є виявлення основних проблем і шляхів вдосконалення туристичних формальностей для захисту державних кордонів від неконтрольованої міграції та країни від тероризму, що є однією з найактуальніших глобальних проблем людства.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникають із питань організації міжнародної туруператорської діяльності.

Предметом дослідження є перспектива розвитку туристичних формальностей із позиції організації туруператорської діяльності та туристичного бізнесу.

Даною проблематикою на різних рівнях та часові проміжки займалися Є. Адельсеїтова, Є. Абдураїмова, В. Ганський, М. Мальська, Л. Марценюк та ін., проте у вказаних авторів немає комплексної оцінки нинішньої системи організації міжнародного туризму стосовно туристичних формальностей на державному рівні чи в туруператорській діяльності.

Аналіз стану вітчизняного туристичного ринку свідчить про те, що розвиток туризму в Україні перебуває лише на початковій стадії. Складна політична та економічна ситуація в Україні стримує розвиток туристичної індустрії. Ситуація невизначеності відлякує потенційних іноземних туристів. А отже, для покращення ситуації потрібно, в першу чергу, вести грамотну інформаційну політику, спрямовану на створення позитивного іміджу країни.

Згідно зі статистичними даними, у сфері подорожей і туризму Україна посідає 78-е місце серед усіх країн світу [2].

Задля вирішення поставлених проблем необхідна міцна підтримка держави. Спочатку потрібно створити належні умови для роботи туристичних підприємств, установ та організацій. Потребують розробки й впровадження прогресивні методи і стандарти туристичного обслуговування; потрібно пропонувати вигідні умови для підприємців малого та середнього бізнесу; підвищувати ефективність використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини; зміцнити матеріально-технічну базу туризму. Серед важливих напрямків роботи з питань розвитку туризму є потужна інформаційна політика [1].

Регулювання туристичної діяльності в Україні здійснюється різними шляхами, одним з найважливіших державних регуляторів є правове регулювання. Так, Законом «Про туризм» встановлено, що державна політика у галузі туризму визначається Верховною Радою України. Центральним органом державної виконавчої влади в галузі туризму нині є Департамент туризму і курортів України при міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. В подальшому потребує розробки механізм виконання стратегічних рішень державних органів влади. Йдеться про видання на їх підставі відповідних підзаконних актів та інструкцій, які б сприяли зростанню соціально-економічної ефективності туризму в Україні та поповненню бюджетів усіх рівнів. Вкрай необхідно спростити прикордонні і митні формальності, паспортно-візовий режим тощо [2].

Кількість держав, з якими Україна має безвізовий режим, протягом наступних п'яти років планується збільшити ще на 14 країн. Таке завдання постановлено для МЗС у Програмі діяльності Кабінету міністрів України, зареєстрованій на сайті Верховної Ради. «Збільшення переліку країн із безвізовим режимом для власника українського паспорту – запорука відкриття світу для українців, підвищення поваги до нашого громадянина, забезпечення його прав. За наступні 5 років цей перелік буде розширено за рахунок Гватемали, Гренади, Коста-Ріки, Маврикію, Маршаллових островів, Монголії, Науру, Палау, Перу, Сальвадору, Самоа, Сен-Вінсент і Гренадін, Соломонових островів та Ямайки» [5], - йдеться у документі.

Як зазначається у Програмі, в 2020 році буде збільшено терміни безвізового перебування в Аргентині, спрощено існуючий режим поїздок до Мексики, завершено відповідні переговори з Великою Британією, Республікою Корея, Канадою, Японією, Австралією та іншими державами [5].

Окрім того, Кабінет міністрів у вересні 2019 року передав на розгляд до Верховної Ради свою програму на найближчі 5 років. Відповідна постанова оприлюднена на сайті парламенту. Протягом наступних 5 років буде спрощено український візовий режим для громадян більшості країн світу, які не становлять імміграційної загрози нашій державі. Серед цілей уряду, зокрема, збільшення переліку країн із безвізовим режимом для власника українського паспорту.

Так, за наступні 5 років в плані дій заплановано запровадити безвіз із Гватемалою, Гренадою, Коста-Рікою, Маврикієм, Маршалловими островами, Монголією, Науру, Палау, Перу, Сальвадором, Самоа, Сен-Вінсентом і Гренадіном, Соломоновими островами та Ямаїкою.

Зазначимо, що у більшості цих країн українці і сьогодні можуть потрапити без віз за біометричним паспортом і за умови туристичної мети подорожі на певний термін, що підтверджується документами. У деякі країни візи можна отримати в аеропорту або в електронному вигляді за певну плату.

У відповідності до програми дій Кабінету Міністрів, на засіданні 19 лютого 2020 року ним було затверджено угоду між урядами України та Гренади про скасування віз. Колишня британська колонія Гренада є невеликою острівною державою з населенням близько 108 тисяч осіб. Уряд затвердив угоду між урядами України та Гренади про скасування віз. Громадяни двох держав матимуть можливість подорожувати цими країнами без віз строком до 90 днів протягом 180 днів. Посол України у Великій Британії Наталія Галібаренко уповноважена підписати зазначену угоду.

У вересні 2019 року Україна домовилась про встановлення дипломатичних відносин з карибською острівною країною Гренада. Гренада – острівна держава в Карибському морі, що включає, власне, Гренаду – найпівденніший із Навітряних островів, а також південну частину островів Гренадини, найбільший із яких – Каріюка. Гренада – острів вулканічного походження.

Україна запроваджує також безвізовий режим з Республікою Маршаллові острови. Повідомляється, що громадяни України та Маршаллових островів зможуть подорожувати цими країнами без віз строком до 90 днів протягом 180 днів. Уряд затвердив Угоду між урядами України та Республіки Маршаллові острови про скасування віз. Прийняття постанови дозволить виконати внутрішньодержавні процедури, необхідні для набрання Угодою чинності.

9 жовтня 2020 року Уряд схвалив проєкт Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Сент-Вінсента і Гренадін про взаємне скасування візових вимог. У межах підписання 25 вересня 2019 року Спільного комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Сент-Вінсентом і Гренадінами було досягнуто домовленості щодо укладення двосторонньої угоди про запровадження безвізових поїздок громадян України та Сент-Вінсент і Гренадін. Проєктом Угоди передбачається запровадження безвізового режиму взаємних поїздок громадян України та Сент-Вінсента і Гренадін строком до 90 днів упродовж 180 днів [6].

За схожими сценаріями задля інтенсифікації розвитку туристичної галузі діють інші країни світу, в яких вона визнана галуззю міжнародної спеціалізації. Так, з 2 березня 2020 року Туреччина запроваджує безвізовий порядок в'їзду в країну на 90 днів для громадян Австрії, Бельгії, Нідерландів, Іспанії, Польщі та Великої Британії. Про це заявив речник МЗС Туреччини Хамі Аксой. Зазначається, що дозволений термін перебування громадян цих країн з туристичною метою в Туреччині становитиме 90 днів упродовж 180-денного періоду. За словами речника МЗС, це зроблено з метою збільшення туристичного потоку, а також розвитку культурних, торгових і економічних відносин між державами.

Окремою групою проблемних питань туристичних формальностей є нинішня пандемія COVID-19, яка скасувала та обмежила розвиток організацію світової економіки та міжнародного туризму зокрема. У цьому контексті як для України, так і для іншого світу гостро постало питання повноцінного відновлення

туристичних безвізових поїздок. І хоча все залежить від тренду розвитку пандемія COVID-19, все ж деякі країни сподіваються і роблять певні заяви у цьому сенсі.

Зокрема, посол Німеччини в Україні Анка Фельдгузен прогнозує повноцінне відновлення роботи безвізового режиму України з Європейським Союзом до літа 2021 року. До цього часу, за її словами, все ж має з'явитися вакцина, що дозволить відкрити кордони для вільних подорожей [4].

Важливий урок, який кожен повинен винести з періоду пандемії – це розуміння того, наскільки важлива особиста гігієна та санітарія у громадських місцях. Це означає, що ретельне прибирання номерів у готелях, салонів літаків та громадського транспорту тощо буде здійснюватися регулярно. Можливо, для працівників, які постійно контактують з людьми (наприклад, бортпроводники), будуть вироблені окремі вказівки щодо заходів обережності. Вартість проживання у готелях знизиться. Принаймні на перший час після того, як світ буде відходити від спалаху COVID-19. Також мандрівники можуть почуватися більш безпечно саме в готелях, аніж, наприклад, в орендованих на Airbnb апартаментах. Оскільки в останніх важче відстежити, наскільки ретельно прибирають приміщення.

Зараз туристична сфера становить 10% світового ВВП, втрати для економіки світу у 2020 році через вимушену паузу в галузі можуть сягати 2,1 трлн доларів.

WTTC закликає уряди скасувати або спростити отримання віз, де це можливо, зменшити туристичні збори та запровадити стимули, коли спалах коронавірусу мине. Також заохочують гнучкість у секторі. Скажімо, щоб мандрівники могли свої плани відкладати без штрафів, а не скасовувати [3].

Таким чином, спрощення візових формальностей для громадян України є важливим кроком у міжнародному туристичному бізнесі. Це сприяє збільшенню туристичних потоків між Україною та іншими країнами світу, а також впливає на формування позитивного туристичного іміджу України у світі та її перспективи економічного, суспільного та іншого розвитку в контексті організації міжнародного туризму.

Список використаних джерел:

1. Адельсеитова Е.Б., Абдураимова Е.Р. Стратегическое управление предприятиями индустрии туризма. Культура народов Причерноморья, 2012. № 235. С.7-8.
2. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. Економічний вісник, 2015, №3. С. 76-82
3. Попова С. Життя після коронавірусу: як пандемія змінить подорожі. URL: https://news.24tv.ua/zhittya_pislya_koronavirusu_yak_pandemiya_zminit_podorozhi_n1312302 (дата перегляду 15.11.20)
4. Посол Німеччини спрогнозувала, коли повноцінно відновиться безвіз для України. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/10/16/7270097/> (дата перегляду 15.11.20)
5. Туристичні формальності [Електронний ресурс]. URL: <https://studfiles.net/preview/1623676/page:3/> (дата перегляду 20.10.20)
6. Уряд схвалив проєкт угоди про безвіз із Сент-Вінсентом і Гренадінами. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3115246-urad-shvaliv-proekt-ugodi-pro-bezviz-iz-sentvinsent-i-grenadinami.html> (дата перегляду 15.11.20)

ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

Роїк Д., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент»

Наук. кер. – Гищук Р. М.

Стаття присвячена сучасному стану та розвитку лікувально-оздоровчих ресурсів у Карпатському регіоні. Зроблено аналіз основних показників діяльності санаторно-курортних закладів Карпатського регіону і запропоновано шляхи для розвитку цього виду туризму.

The article is devoted to the current state and development of health and wellness resources in the Carpathian region. The basic indicators of activity of sanatorium and resort establishments of the Carpathian region are analyzed and the ways for development of this type of tourism are suggested.

Актуальність даної теми полягає в тому, що лікувально-оздоровчий туризм - одним з найперспективніших видів туризму в Україні. На його розвиток впливають значні ресурси: гарячі, теплі, холодні, мінеральні джерела, морські узбережжя, лікувальні родовища грязей, ліси та всі інші природні ресурси, якими багата наша країна.

Метою статті є теоретико-методичні дослідження розвитку лікувально-оздоровчих ресурсів у Карпатському регіоні.

Об'єктом дослідження є стан лікувально-оздоровчого туризму і його розвиток у Карпатському регіоні.

Предметом дослідження є розвиток лікувально-оздоровчого туризму Карпатського регіону сьогодні.

Значний внесок у дослідження сфери туристично-рекреаційних послуг та лікувально-оздоровчого туризму зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: Л.Г. Агафонов, О.О. Бейдик, Б.І. Вихристенко, Б.І. Герасименко, Л.С. Гринів, П.В. Гудзь, В.Г. Гуляєв, А.П. Дурович, В.К. Євдокименко, Г.А. Карпова, Г.В. Казачковська, В.Д. Калитюк, В.І. Карсекін, В.А. Квартальнов, В.Ф. Кифяк, Н.Й. Коніщева, В.С. Кравців, Н.Н. Кузнецова, О.О. Любіцева, В.К. Мамутов, В.І. Цибух та багато інших. Проте, не дивлячись на значну кількість робіт в області лікувально-оздоровчого туризму, шляхів для підвищення ефективності ще не достатньо розроблено.

Карпатський регіон є одним з таких регіонів, який надає великий спектр послуг санаторно-курортного лікування та стає конкурентоспроможним зі світовими курортами завдяки лікувальній дії. У регіоні розташовані джерела цінних і різноманітних за своїм хімічним складом та лікувальними властивостями мінеральних вод та великі масиви лісів. Тут налічується більше 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод всіх відомих типів. Запаси цих вод здатні забезпечити лікування понад 7 млн. чол. на рік [1, с. 184].

За фізико-хімічними особливостями мінеральні води Карпатського регіону відносять до таких бальнеологічних груп:

- мінеральні води без специфічних властивостей і компонентів, лікувальна дія яких обумовлена іонним складом і загальною мінералізацією. Запаси цих води поширені в Львівській області і на них функціонують курорти Трускавець, Моршин та Східниця;
- вуглекислі води – в основному зосереджені у Закарпатській області з функціонуючими на її основі курортами Свалявської групи – Поляна та Голубине; Сойми, Шаян і Кваси. Незначні запаси вуглекислих вод мають поширення в південній частині Івано-Франківської області, в межах Верховинського району та Чернівецькій області;
- сульфідні води знаходяться в Львівській області на базі яких функціонують курорти Любін Великий, Шкло та Немирів. В Івано-Франківській області курорт Черче та Закарпатський Синяк;
- залістисті води поширені лише в Чернівецькій та невелика кількість в Закарпатській області. Курортів на базі залістистих вод в Карпатському регіоні не існує [1, с. 59];
- бромні, йодні і йодобромні води виступають на території Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей [2, с. 55];
- кременисті термальні води від +38 до 60°C виявлені лише в Закарпатській області і на їх базі функціонують санаторії Боржава та Теплиця [1, с. 59];
- миш'яковмісні води в Україні є тільки в Карпатському регіоні в Рахівському районі Закарпатської області, де функціонує курорт Кваси;
- радонові води залягають лише на території Закарпатської області в Берегівському та Рахівському районах;
- борвмісні води виявлені лише в Свалявському районі Закарпатської області і курортів на основі борвмісних вод в регіоні не існує взагалі;
- мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин. Зразком цього типу вод є Трускавецька «Нафтуся», яка традиційно пов'язується з Трускавецьким і Східницьким курортами. Незначні запаси поширені в Івано-Франківській та Закарпатській областях [2, с. 57].

Найбільша кількість джерел та свердловин зосереджена у Закарпатській області – 51% загальної кількості регіону. Львівська область налічує 26% водопунктів, в Івано-Франківській області – 13%, а в Чернівецькій – 10% (рис. 1).

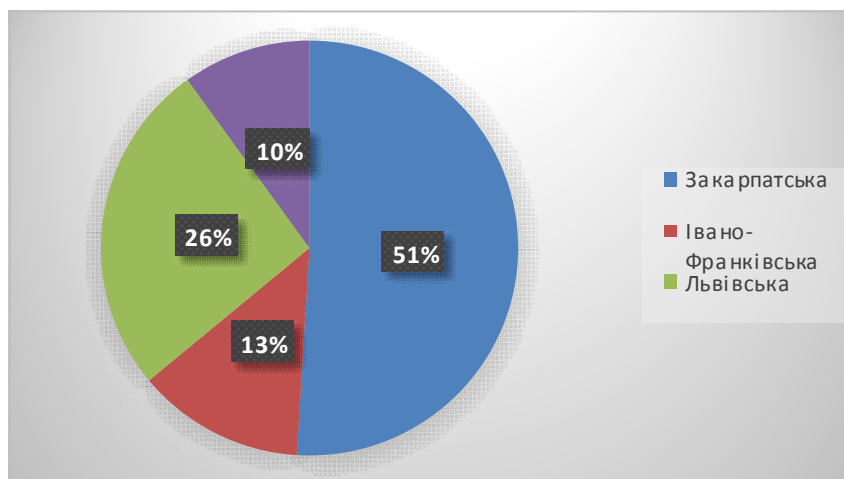

Рис. 1. Розподіл запасів мінеральних вод за областями

Торфові лікувальні грязі, до яких відноситься торф з високим змістом (понад 25%) і мірою розкладу (понад 40%) органічних речовин, забезпечують природний потенціал грязелікування Карпатського регіону. Лідером, де знаходиться найбільша кількість запасів торфової грязі є Львівська область, на другому місці знаходяться Івано-Франківська та Чернівецька області і найменші поклади лікувальних грязей зосереджені в Закарпатській області. Найбільшим родовищем природно-лікувальних грязей вважається Моршинське, де запаси грязей становлять 239 тис. м³ [3, с. 80]. На базі родовищ торфових грязей функціонує грязебальнеологічний курорт Черче в Івано-Франківській області та Любін Великий в Львівській області. Такі бальнеологічні курорти як Моршин, Трускавець, Шкло та Немирів Львівської області, супутньо використовують лікування грязями. Дані курорти спеціалізуються на лікуванні захворювань периферичної нервової системи, опорно-рухового апарату, жіночих статевих органів, урології та шкіри.

На території Карпатського регіону також знаходяться значні запаси озокериту, який являє собою суміш високомолекулярних сполук вуглеводів, смол і асфальтенів, що й визначає його лікувальні властивості [3, с. 81]. Більшість родовищ озокериту в Україні відкрито в Передкарпатті. Саме тут знаходяться найбільші у світі Бориславське і Трускавецьке родовища. На території Львівської області озокерит виявлено також у смт. Стара Сіль та с. Івана Франка.

Найбільше лікувальних курортів і курортних місцевостей розташовано в Закарпатській області, де їх кількість досягає 10 (Поляна, Голубине, Синяк, Сойми, Кваси, Шаян, Теплиця, Боржава, Солочин, Солотвино), на другому місці знаходиться Львівська область з 6 курортами (Трускавець, Моршин,

Туризм та готельне господарство

Східниця, Немирів, Любень-Великий, Шкло), на третьому місці Івано-Франківська область з 4 курортами (Черче, Яремче, Косов, Шешори) і на останньому місці Чернівецька область з одним курортом (Брусниця).

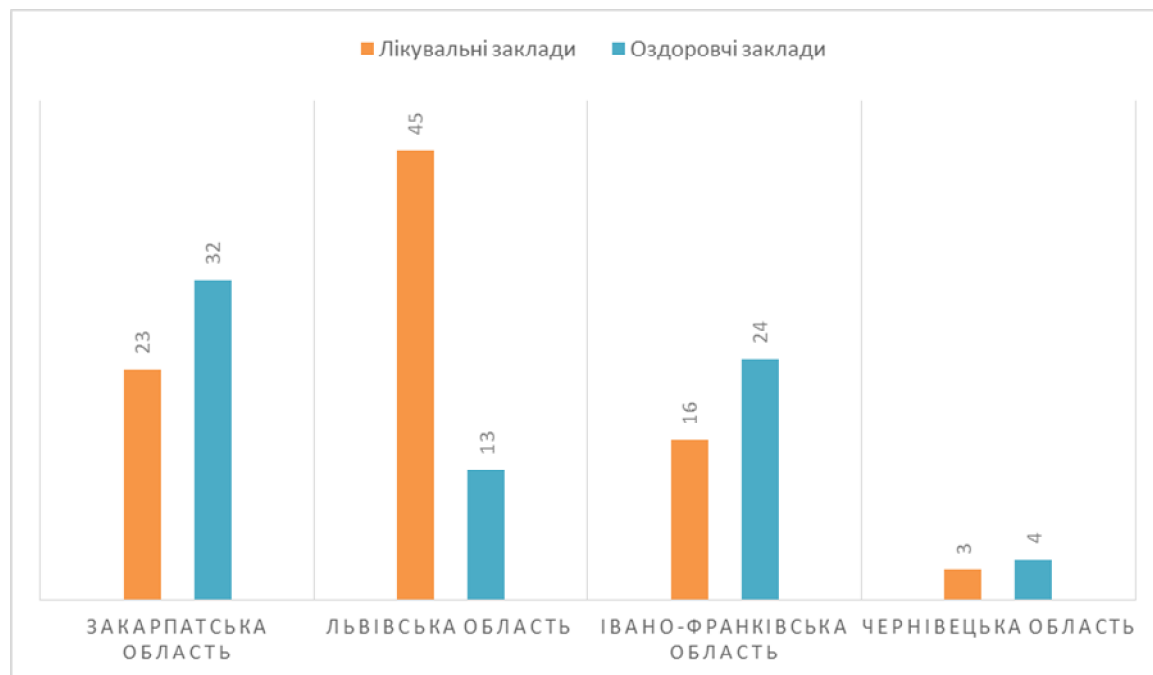

Рис. 2. Співвідношення лікувальних і оздоровчих закладів Карпатського регіону

Найбільше забезпечена лікувальними закладами Львівська область, у якій зосереджено 45; 23 знаходиться в Закарпатській області, на Івано-Франківську припадає 16 закладів та незначна їх кількість знаходиться в Чернівецькій області 3 заклади. Серед оздоровчих закладів їх найбільша частина розташована в Закарпатській області 32, в Івано-Франківській 24, Львівській 13 і на останньому місці знаходиться, як і за кількістю лікувальних закладів, Чернівецька область 4 заклади (рис. 2).

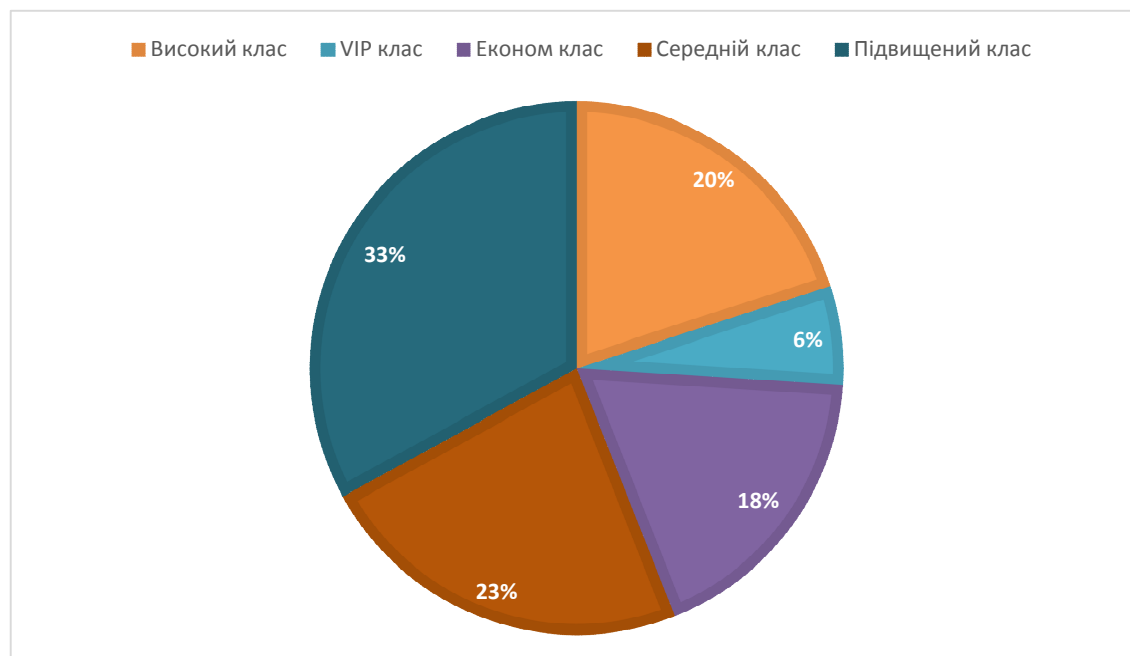

Рис. 3. Структура санаторно-курортних засобів Карпатського регіону за рівнем категорійності

Однією з головних характеристик санаторіїв та впливом на їх попит є ціни, які включають в свою вартість розміщення, харчування та перелік основним медичних послуг і процедур. В залежності від категорійності санаторних комплексів середні ціни стандартних номерів коливаються від 350-500 грн. у санаторіях економ, 500-700 грн. середнього, 700-1000 грн. підвищеного, 1000-1500 грн. вищого і понад 1500 грн. VIP-класу (рис. 3).

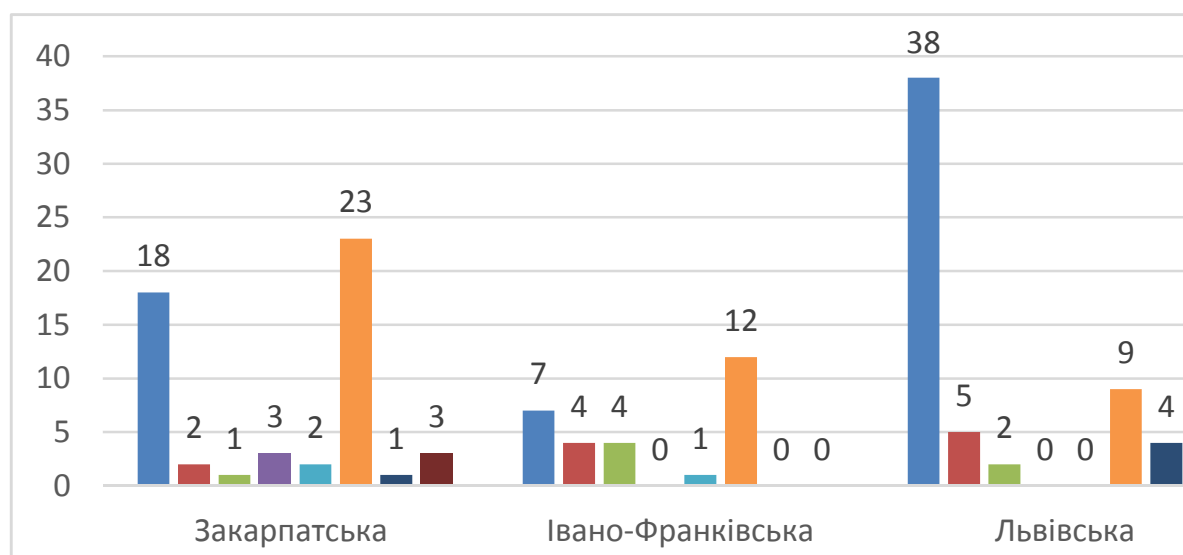

Рис. 4. Забезпеченість Карпатського регіону санаторно-курортними закладами за областями

По території регіону розподіл санаторіїв нерівномірний, більше половини з них у Львівській області – 38, на Закарпатську область припадає більше 18, у Івано-Франківській області – 7 і у Чернівецькій області тільки 2. З 14 пансіонатів з лікуванням України половина знаходиться в Карпатському регіоні – 7 (Івано-Франківська – 4, Львівська – 2, Закарпатська – 1), також у Закарпатській області 3 дитячих закладах оздоровлення з 13 українських. У Карпатському регіоні практично не залишилось санаторіїв-профілакторіїв, в Закарпатській – 2 і Івано-Франківській – 1. З 12 будинків відпочинку України 3 в Закарпатській області і пансіонатів відпочинку 8 у Карпатському регіоні (4 у Львівській області, 2 в Івано-Франківській і по одному у Закарпатській і Чернівецькій областях). Половина баз відпочинку розташовано в Закарпатській області 23, в Івано-Франківській 13, у Львівській області 9 і у Чернівецькій 3 (рис. 4).

Висновки. Проаналізувавши показники діяльності санаторно-курортних закладів Карпатського регіону, можна виділити наступне: даний регіон багатий на лікувально-оздоровчі ресурси, має досить розвинену санаторно-курортну інфраструктуру, що дозволяє успішно розвивати курортну справу. Регіон має велике значення для розвитку санаторно-курортної справи в Україні. В перспективі розвиток санаторно-курортної діяльності має стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості населення та ін.. Розвиток санаторно-курортної діяльності Карпатського регіону має здійснюватися шляхом: удосконалення державної політики у сфері діяльності курортів; розроблення державної та місцевої програм розвитку курортів; забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері курортології; удосконалення матеріально-технічної бази; здійснення систематичного контролю за якістю послуг, що надаються; реконструкції наявних і будівництва нових засобів розміщення, закладів харчування та інших об'єктів; формування позитивного санаторно-курортного іміджу регіону. Запропоновані заходи дозволять підвищити імідж Карпатського регіону, як центру санаторно-курортної діяльності в Україні, сприятимуть притоку нових рекреантів, що дозволить збільшити надходження як в місцевий, так і державний бюджети. В перспективі санаторно-курортна справа має стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості населення у Карпатському регіоні.

Список використаних джерел:

1. Пендерецький О. В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення : монографія / за ред. Я.Б. Олійника. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ– 2011. С. 59.
2. Рудько Г.І. Конструктивна геоecологія / за ред. Г.І. Рудько, Адаменко О.М. – Чернівці : Маклаут, 2008. 320с.
3. Сайт готелів та санаторіїв України. URL: <http://uahotels.info/>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

Смотилевич Г., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
 Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Гищук Р. М.

У статті обґрунтовані та представлені у вигляді блок-схеми концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства. Окреслені фактори впровадження інновацій в санаторно-курортне господарство. Охарактеризовано окремі складові концептуальних основ інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства.

The conceptual bases of innovative development of sanatorium-resort economy are substantiated and presented in the form of the blockdiagram. Factors of introduction of innovations in sanatorium economy are outlined. Some components of the conceptual bases of innovated development of sanatorium-resort economy are characterized.

Актуальність даної теми полягає в тому, що незважаючи на підвищений інтерес науковців до проблеми інноваційного розвитку економіки, вона залишається ще недостатньо розкритою. Це стосується

окремих галузей господарювання, в тому числі й інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства. Особливо актуальним завданням є розроблення концептуальних основ інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства.

Метою статті є обґрунтування концептуальних основ інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства.

Об'єктом дослідження є концептуальні основи інноваційного розвитку.

Предметом дослідження є напрямки інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства.

Проблеми розвитку інноваційної сфери висвітлені у працях зарубіжних вчених-економістів, зокрема Х. Барнета, П. Друкера, Е. Менсвілда, Г. Менша, Б. Санто, Р. Солоу, Б. Твісса, Е. Тоффлера, В.Д. Хартмана, Е. фон Хіппеля, Й.А.Шумпетера і таких відомих українських вчених, як В. Александрова, О. Алимов, В. Андрійчук, Ю. Бажал, Л. Безчасний, В. Беседін, П. Беленький, А. Гальчинський, В. Геєць, Г. Добров, М. Долішній, А. Заїнчковський, Л. Кістерський, Д. Крисанов, О. Лапко, Б. Малицький, Ю. Ніколенко, Ю. Пахомов, І. Продіус, Д. Стеченко, А. Сухоруков, В. Трегобчук, Д. Черваньов, А. Юзефович, М. Якубовський та інших. Але особливості інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства висвітлені недостатньо.

При обґрунтуванні концептуальних основ інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства враховується те, що його теоретичним фундаментом мають бути теорії інновацій та теорії інноваційного розвитку. Обґрунтовані концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства регіону зображено у вигляді блок-схеми на рис. 1.

На впровадження інновацій у санаторно-курортну діяльність впливає економічна ситуація в країні, соціальний стан населення, поширеність і захворюваність населення, законодавство, рівень розвитку медичного обслуговування, ефективність використання рекреаційного потенціалу регіону, стан комунікаційних мереж тощо. Причини появи інновацій у діяльності санаторно-курортного господарства є різні, деякі з них, характерні для більшості регіонів (табл. 1).

Таблиця 1

Причини появи інновацій у діяльності санаторно-курортного господарства [1]

1.	Зростаючі потреби населення у зміцненні здоров'я.
2.	Загострення конкуренції між державними санаторно-курортними закладами та приватними пансіонатами, спорудженими навколо них, та джерел рекреаційних ресурсів.
3.	Небезпека втрати частини ринку.
4.	Необхідність стримувати виїзд населення регіону для отримання санаторно-курортних послуг у зонах, аналогічних за умовами регіонах (природа, культура, клімат, рекреаційні ресурси).
5.	Гармонійне об'єднання привабливих умов відпочинку, оздоровлення і подорожей для повного задоволення потреб найвимогливіших споживачів санаторно-курортних послуг.
6.	Перехід від економіки пропозиції до економіки попиту.

На думку Д.І. Асланова, інноваційна діяльність в санаторно-курортних комплексах повинна базуватись на таких типах інновацій:

- інновації, пов'язані з медичною діяльністю, вивченням бальнеологічних ресурсів регіону, – це наукові інновації, виражені інноваціями-продуктами й інноваціями-процесами;
- інновації технічного характеру, пов'язані з усілякими пристосуваннями для лікування хворих – представлені, в основному, інноваціями-продуктами;
- інновації господарського характеру, пов'язані з благоустроєм, також представлені інноваціями-продуктами;
- інновації, пов'язані з інституціональними, організаційно-управлінськими процесами [1].

Ми розділяємо думку Д.І. Асланова щодо цього, але вважаємо за доцільне доповнити їх. Інноваційна діяльність повинна стосуватись сфери техніко-технологічного забезпечення виробництва санаторно-курортних послуг, сфери збільшення виробництва, підвищення якості і здешевлення послуг, а також сфери соціальної політики: соціальні інновації, пов'язані із задоволенням потреб різних соціальних груп; юридичні інновації, спрямовані на створення нормативно-правової основи функціонування та розвитку санаторно-курортного господарства регіону; інформаційні інновації, які, базуючись на сучасних інформаційних технологіях, даватимуть можливість просувати санаторно-курортну продукцію на ринок, отримувати нові ідеї стосовно її удосконалення, здійснення досліджень ринку споживачів; екологічні інновації, виробництво та споживання яких сприяє зменшенню цілісного екологічного впливу на довкілля, збільшення ефективності у задоволенні санаторно-курортних потреб споживачів та розвитку санаторно-курортних закладів, що їх використовують; політичні інновації, що включають нові форми організації системи охорони здоров'я, управління на комунальному, регіональному, національному і міждержавному рівнях санаторно-курортним господарством, надання санаторно-курортних послуг малозабезпеченим сім'ям, пенсіонерам, дітям тощо.

На сьогоднішній день Д.І. Аслановим окреслено низку напрямків інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства [1]. Вважаємо за доцільне їх дещо розширити у межах наступних п'яти взаємозалежних домінант (табл. 2).

Здійснення інноваційної діяльності в окреслених напрямках не лише забезпечить розвиток санаторно-курортного господарства, але сприятиме соціально-економічному зростанню регіону. У зв'язку з цим, при впровадженні інновацій в діяльність підприємств санаторно-курортного господарства, треба дотримуватись таких принципів:

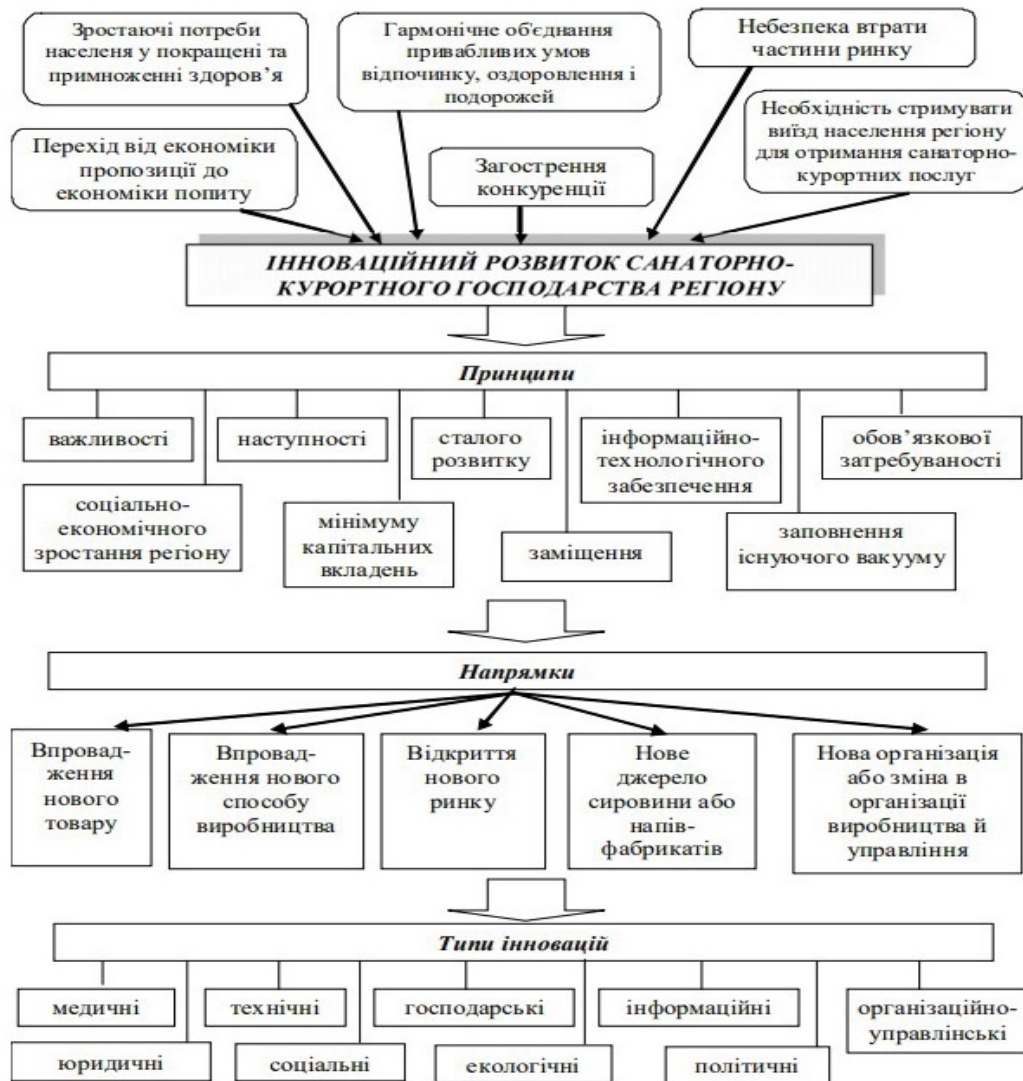

Рис. 1. Концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства [3]

Таблиця 2
Взаємозалежні домінянти інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства [1]

1. Впровадження нового товару.	Товар, з яким споживачі ще не знайомі, або нового різновиду якогось товару. Радикально змінити уже готову ситуацію в санаторно-курортному господарстві може новий вид рекреаційного продукту для даного регіону – туризм. Також необхідними інноваціями у даному напрямку є: - розробка нормативно-правової бази в області екології, природокористування, інноваційної і інвестиційної діяльності й тощо; - покращення умов життєдіяльності та комфортабельності санаторних підприємств; - розвиток сучасної інфраструктури розваг; - створення нових видів парків; - формування інформаційного потенціалу, завдяки використанню ЗМІ; - розробка й поширення маркетингу.
2. Впровадження нового методу виробництва.	По даному напрямку необхідним є здійснення інноваційного процесу, передусім, у подальших напрямках: - вивчати стан і розробляти інноваційні заходи щодо оздоровлення, відтворення й раціонального використання природних лікувальних ресурсів; - розробляти інноваційні концепції раціонального природокористування; - розробляти нові методи курортного лікування й підвищення ефективності їх використання.
3. Відкриття нового ринку.	Ринку, на якому дана галузь країни ще не була присутня, незалежно від того, чи існував до цього цей ринок. Тут необхідно здійснювати діяльність по чотирьох напрямках: - розширення внутрішнього ринку за допомогою забезпечення доступності санаторних послуг для різних верств населення; - залучення нових сегментів туристичного ринку; - створення перспективних позицій на аналогічних ринках; - вихід на світовий ринок курортно-рекреаційних послуг.

4. Оволодіння новим джерелом сировини.	У цьому випадку надмірну увагу варто приділити природно-ресурсній базі курорту. Необхідно провести такий ряд дій: - проводити заходи щодо розвідки й освоєння нових родовищ бальнеологічних ресурсів; - розвивати аеротерапію й геліотерапію, за допомогою розробки нових методів лікування повітрям. Тобто, пошук нових інноваційних методів застосування кліматичних умов. - використовувати інноваційний підхід до ландшафтотерапії, що базується на використанні ландшафту регіону.
4. Проведення нової організації або зміни в організації виробництва й управління.	Відповідно процесів, які будуть здійснюватися в результаті інноваційної діяльності по попередніх компонентах інновацій, буде відбуватися зміна структури санаторно-курортного комплексу й механізму його регулювання.

1) принцип важливості – значущість інновацій для розвитку санаторно-курортних закладів, примноження здоров'я населення, соціально-економічного зростання регіону, конкурентоспроможності національної економіки;

2) принцип наступності – активізація інноваційної діяльності повинна відбуватись з урахуванням перспектив розвитку санаторно-курортного господарства регіону;

3) принцип сталого розвитку – інновації повинні забезпечити досягнення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі;

4) принцип інформаційно-технологічного забезпечення – запровадження автоматизованих систем у діяльність санаторно-курортних закладів, використання всесвітньої мережі Інтернет для просування і рекламування послуг повинні стати обов'язковим атрибутом розвитку даної галузі;

5) принцип обов'язкової затребуваності – впроваджені інновації повинні обов'язково використовуватись при наданні санаторно-курортних послуг, організації санаторно-курортної діяльності тощо;

6) принцип соціально-економічного зростання регіону – від впровадження інновацій у діяльність санаторно-курортного господарства повинен досягатися соціальний та економічний ефект для регіону;

7) принцип мінімуму капітальних вкладень – в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, зокрема у сфері санаторно-курортного оздоровлення та відпочинку, шанси на впровадження мають більше ті інноваційні проекти, які вимагають найменших капітальних вкладень;

8) принцип заміщення – передбачає, що створений санаторно-курортний продукт із застосуванням інновацій по своїй вартості не повинен суттєво перевищувати вартість звичайного такого продукту;

9) принцип заповнення існуючого вакууму у сфері надання санаторно-курортних послуг – за допомогою інновацій мають прийматися новітні рішення.

Висновки. Запровадження інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства вимагає відповідного нормативно-правового забезпечення. Загалом інноваційна діяльність в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили – від законів до локальних нормативно-правових, серед яких Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету міністрів України, Накази Державного агентства України з інвестицій та інновацій. Але на сьогоднішній день це поле вимагає уточнення і розвитку.

Окреслено концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства регіону та дано коротку характеристику їх складових. Важливо продовжити дослідження у цьому напрямку, апробувати їх результати з метою впровадження цих основ у практику господарювання.

Список використаних джерел:

1. Асланов Д.І. Инвестирование инновационной деятельности в санаторно-курортных комплексах: на примере санаторно-курортного комплекса Кавказских минеральных вод. URL: <http://www.dissercat.com/content/investirovanie-innovatsionnoi-deyatelnosti-v-sanatorno-kurortnykh-kompleksakh-na-primere-san>

2. Гусарова В.Ю. Ретроспектива економічної теорії інновацій. URL: <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2003/issue3/econom3.html>

3. Жихор О.Б. Теоретичні основи формування інноваційної політики розвитку регіонів. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/...7/284_Zhychor_18_7.pdf

ТУРИЗМ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Смотилевич Г., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Верстак О. М.

У статті розглянуто поняття теорії міжнародних відносин. Розкрито особливості розвитку міжнародних економічних відносин у різних формах. Охарактеризовано одну із форм міжнародних економічних відносин – міжнародний туризм. На прикладі України розглянуто основні форми міжнародних туристичних відносин, сучасні тенденції їх економічного розвитку. Розглянуто позитивний вплив міжнародного туризму на національну економіку, так, як гроші витрачені іноземними туристами функціонують в економіці країни як засіб обігу, як засіб нагромадження.

The article considers the concept of the theory of international relations. The peculiarities of the development of international economic relations in various forms are revealed. One of the forms of international economic relations is described - international tourism. On the example of Ukraine the basic forms of the international tourist relations, modern tendencies of their economic development are considered. The positive impact of international tourism on the national

economy is considered, as the money spent by foreign tourists functions in the country's economy as a means of circulation, as a means of accumulation.

Актуальність даної теми полягає в тому, що туризм відіграє важливу роль у створенні робочих місць, і за прогнозами, впродовж наступних п'яти років у світі створюватиметься 2500 нових робочих місць щодня. Охоплюючи багато секторів економіки, майже неможливим стає визначення точної оцінки кількості працівників, зайнятих у сфері туризму. Тому вивчення основних складових функціонування туристичної галузі у сфері міжнародних економічних відносин є актуальним у наш час.

Метою статті є аналіз туризму у системі міжнародних економічних відносин.

Об'єктом дослідження є міжнародні економічні відносини.

Предметом дослідження є туризм як одна з провідних форм міжнародних економічних відносин.

Вивченням туризму в галузі міжнародних відносин та міжнародного туризму займалися такі вчені як А.Ю. Александрова, М.Б. Біржаков, Г.М. Долматов, О.О. Любіцева, М.П.Мальська, М.З. Мальський, М.М.Мацяк, Д.В.Ніколаєнко, Е.А.Окладникова, А.А.Самойленко, А. Сміт, Дж. К. Тейлор, А.Д.Чудновський, І.М.Школа та ін.

Жодна з держав світу в існуючих умовах не може існувати самостійно від інших країн та бути ізольованою від тих процесів, які відбуваються в регіоні або частині світу, де вона розташована. Країни, їх національні господарства взаємодіють між собою у виробничій, економічній, політичній, військовій, культурній, екологічній та інших сферах. Для реалізації цих відносин між країнами встановлюються дипломатичні відносини, укладаються угоди, договори, що регулюють співробітництво. Країни прагнуть брати участь у міжнародних світових організаціях, створюють міждержавні регіональні організації [5].

Численні міжнародні зв'язки об'єднують країни світу в тісну систему - світове співтовариство, а їхні національні економіки - у світове господарство. Найважливішу роль в об'єднанні країн у світову господарську систему відіграють міжнародні економічні зв'язки. Вони виражаються рухом товарів, послуг, капіталів, робочої сили, інформації між країнами, регіонами й частинами світу.

Міжнародні економічні відносини проявляються в різних формах. Найдавнішою і найбільш розвиненою з них є міждержавна, або зовнішня, торгівля товарами. Однак є й інші форми міжнародних економічних відносин: міжнародний туризм і міжнародні міграції робочої сили.

В загальному Україна має перспективи розвитку різних форм міжнародного науково-технічного співробітництва. Щорічно українські курорти, будинки відпочинку, туристичні бази, дитячі табори, а також власники приватних будинків приймають сотні тисяч відпочиваючих із країн колишнього СРСР, насамперед Росії й Білорусі. Найбільше їх приваблюють Чорноморсько-Азовське узбережжя, особливо Південний берег Криму, а також Карпати. Натомість зростає кількість українських громадян, які відпочивають у країнах Середземномор'я (Туреччина, Іспанія, Франція, Італія), країнах Середньої Європи, Америки. Україна зацікавлена у підтриманні та зміцненні тісних зв'язків з ЄС. Сучасна індустрія туризму - одна з найбільш прогресуючих галузей світового господарства, що можна розглядати і як самостійний вид економічної діяльності.

На сьогоднішній день туризм став діяльністю, яка увійшла у повсякденне життя майже третини населення планети. Більше того, на початку XXI ст. туризм за обсягами доходу справедливо посів третє місце серед провідних галузей світової економіки [1]. Основні економічні функції туризму представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Економічні функції туризму

1. Економічні вигоди, які він надає.	Туризм стимулює розвиток інфраструктури (готелів, ресторанів тощо), зумовлює збільшення бюджету за рахунок податків: прямих(плата за візу тощо) і непрямих (збільшення заробітної плати працюючих в цій сфері = збільшення сум податку, який сплачується ними в бюджет), спричиняє залучення іноземної валюти та інвестиції.
2. Диверсифікація економіки.	Утворюючи новітні галузі, що обслуговують індустрію туризму, забезпечує зростання доходів та підвищення рівня добробуту населення.
3. Підвищення ділової активності.	Забезпечує тісні зв'язки з іншими країнами, при цьому створюючи ділові відносини.
4. Розширення виробництва товару і послуг	Збільшує платоспроможний попит за рахунок іноземних екскурсантів.

З економічної точки зору привабливість туризму як галузі, що надає послуги, полягає у більш швидкій окупності вкладених коштів та отриманні доходу у вільноконвертованій валюті. У багатьох країнах світу туризм входить у першу трійку провідних галузей держави, розвивається швидкими темпами і відіграє важливе соціальне та економічне значення, оскільки він [1]:

- 1) збільшує місцеві доходи;
- 2) створює нові робочі місця;
- 3) розвиває всі галузі, пов'язані з виробництвом туристичних послуг;
- 4) розвиває соціальну та виробничу інфраструктуру у туристичних центрах;
- 5) активізує діяльність народних промислів і розвиток культури та сприяє їм;
- 6) забезпечує зростання рівня життя місцевого населення;
- 7) збільшує валютні надходження.

Але позитивний вплив туризму на економіку держави відбувається тільки у тому випадку, якщо він розвивається всебічно, тобто не перетворює економіку країни в економіку послуг.

Сьогодні можна стверджувати, що туризм є однією з форм міжнародних економічних відносин, історія розвитку яких починається ще за часів А. Сміта і Д. Рікардо. Центральне місце тут належить теорії порівняльних витрат, яка в тій чи іншій формі лежить в основі багатьох сучасних теорій міжнародних економічних відносин. А. Сміт, намагаючись обґрунтувати вигідність світової торгівлі, писав: «Якщо якась чужа країна може постачати нас яким-небудь товаром по більш дешевій ціні, ніж ми самі в змозі виготовляти його, набагато краще купляти його в неї на деяку частину продукту нашої власної промислової праці, прикладеної у тій галузі, в якій ми володіємо деякими перевагами» [3].

Значно далі в розв'язанні цього питання пішов Д. Рікардо. Розробляючи вчення про зовнішню торгівлю, він мав на увазі не тільки розв'язання проблеми у теоретичному плані, а й виконання суто практичного завдання. Своїми теоретичними висновками він намагався довести необхідність ведення вільної торгівлі, не пов'язаної з жодними обмеженнями, в умовах якої, на його думку, всі країни отримують більшу вигоду від розвитку зовнішньої торгівлі. Суть теорії Д. Рікардо полягає в тому, що кожна країна отримує «вигоду» від розвитку зовнішньої торгівлі, використовуючи різницю у витратах виробництва окремих товарів і послуг в різних країнах. Д. Рікардо доповнив теорію А. Сміта положенням про відносну перевагу у витратах, яке полягає в доцільності спеціалізації країни на виробництві тієї продукції чи тих послуг, де вона має найбільші переваги у витратах. На думку Д. Рікардо, для країни не вигідно розвивати ті галузі, де витрати виробництва вищі, ніж в інших країнах, але різниця у витратах менша, ніж по продукції чи послугах найбільш продуктивної у цій країні галузі.

У теорії є раціональне зерно. Звісно, країні вигідно продавати ті чи інші послуги, національні витрати виробництва яких відносно менші, ніж на інші товари та послуги, і купувати товари й послуги, витрати на виробництво яких у цій країні відносно вищі. Кардинальні зміни в житті суспільства, викликані бурхливим науково-технічним та соціально-економічним прогресом у ХХ ст., суттєво трансформували теоретичне осмислення розвитку міжнародних економічних відносин. Ці зміни, в першу чергу, стосуються соціального статусу людини, оскільки підвищується рівень її життя, скоротився робочий час і збільшився вільний, розширився освітній рівень, зросли психологічні навантаження на людський організм, більш інтенсивними стали умови праці та ритм життя, погіршився стан природного середовища тощо.

Туристичні зв'язки у міждержавних відносинах набувають все більшої ваги, а надходження від міжнародного туризму вже сьогодні становлять одну з найбільш значних частин «невидимого експорту». Подорожі до інших країн, на різні континенти стали для мільйонів осіб популярним способом проведення вільного часу. Міжнародний туризм став найпотужнішою світовою галуззю промисловості: в експорті він посідає третє місце після енергетики та машинобудування.

У багатьох країнах світу надходження від іноземного туризму є основним джерелом отримання іноземної валюти. Окрім безпосередніх витрат на обслуговування, іноземні туристи витрачають кошти на придбання автомобілів, аудіо- і відеотехніки, сувенірів та інших товарів.

Позитивний вплив на національну економіку має і те, що гроші, витрачені іноземними туристами, функціонують в економіці країни як засіб обігу, як засіб нагромадження. Коли турист оплачує рахунок за готель, харчування та інші послуги, внесені ним гроші не залишаються без руху, вони використовуються для оплати цілого ряду послуг інших сфер діяльності.

Так, за даними американських спеціалістів, сума, отримана, наприклад, за обслуговування у готелі, витрачається таким чином: зарплата – 35-40%, адміністративні витрати – 7-10%, комісія турагентам – 5%, ремонт на утримання – 5-7%, податки – 10-12% і т. д., а кошти, отримані від продажу харчування, ідуть на купівлю продуктів – 35-37%, зарплату – 30-35%, страхування – 3-5%, повернення грошей кредиторам – 6% та ін. [2].

Процес створення і споживання послуг у більшості випадків передбачає особистий контакт виконавця послуг і їх споживача, всебічне врахування індивідуальних особливостей та запитів споживача. Саме тому процес надання послуг менше піддається механізації та автоматизації, ніж виробництво товарів.

Жодна з держав світу в сучасних умовах не може існувати відокремлено від інших країн та бути ізольованою від тих процесів, які відбуваються в регіоні або частині світу, де вона знаходиться. Для реалізації цих відносин між країнами встановлюються дипломатичні стосунки, укладаються угоди, договори, що регулюють різні напрямки співробітництва. Міжнародне міждержавне та міжвідомче туристичне співробітництво держави ефективно розвивається на двосторонньому, багатосторонньому, регіональному, субрегіональному, міжрегіональному та світовому рівнях, у тому числі в рамках міжнародних організацій, і є ефективним механізмом створення сприятливого для розвитку туризму середовища, інтеграції у світові туристичні процеси.

Україна значно поступається у конкурентній боротьбі на міжнародному туристичному ринку. Туристичний та курортний потенціал використовується частково, інфраструктура туристичної індустрії і курортів розвивається переважно стихійно.

Список використаних джерел:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм. Учеб. пособ. М.: Аспект Пресс, 2001. 461 с.
2. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг. Навч. посіб. / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. К.: Знання, 2008. 661 с.
3. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин. Навч. посіб. / М.З. Мальський, М.М. Мацях. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 392 с.
4. Офіційний сайт Всесвітньої організації туризму. URL: <http://www.world-tourism.org>.
5. Понятие и классификация международных организаций. URL: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1241_page_56.html.

ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Барасюк І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Економіка», спеціалізація «Міжнародна економіка»
Наук. кер. – Верстак О. М.

Стаття присвячена розкриттю місця електронної торгівлі в міжнародній економіці. Розкриттю понять електронна торгівля, електронна комерція та інтернет трейдинг. Поясненню різниці між електронною торгівлею та електронною комерцією і опису основних суб'єктів електронної торгівлі.

The article is devoted to the discovery of the place of e-commerce in the international economy. Disclosure of the concepts of e-commerce, electronic trade and online trading. Explain the difference between e-commerce and electronic trade and describe the main e-commerce actors.

Актуальність. Електронна комерція як сукупність економічних відносин між суб'єктами різних національних господарств з приводу обміну, розподілу і перерозподілу благ за допомогою використання в першу чергу комп'ютерних технологій як інструменту інформаційного обміну, стає закономірним наслідком науково-технічного прогресу, а також глибоких змін в структурі глобального споживання.

Метою є визначення нової форми економічних відносин суб'єктів бізнесу «електронної комерції». **Об'єктом дослідження** є електронна торгівля. **Предметом дослідження** є вплив електронної торгівлі на міжнародну економіку.

Значний внесок у розвиток проблематики електронного бізнесу, електронної комерції та торгівлі здійснили такі вчені, як: к І. Балабанов, Д. Белл, А. Береза, Л. Герстнер, Н. Дмитрієва, Г. Дункан, Д. Еймор, В. Звасс, М. Кастельс, Л. Клімченя, О.Кобелев, Д. Козьє, С. Маловичко, В. Плєскач, Є. Савельєва, А. Саммер, І. Стрелец, Л. Стюарт, Ян Тіме, В. Тріз, Р. Фрост, Л. Хасіс, О. Шалева, Дж. Штраус, А. Юрасов та ін., у працях яких сфокусовано увагу на визначенні сутності поняття електронної торгівлі, описано історію становлення та розвитку електронної торгівлі. Визначено різницю між поняттями електронної торгівлі електронної комерції й інтернет-трейдингу. Описано суб'єкти електронної торгівлі і взаємодія між ними.

Хоча сам термін «електронна торгівля» з'явився відносно недавно, в даний час існує велика кількість його трактувань. Часто під електронною торгівлею розуміють такий вид торгівлі, при якому угоди купівлі-продажу здійснюються з використанням комп'ютерних систем в мережі інтернет, але можливий більш широкий і не безперечний підхід: з будь-яких електронних мереж (наприклад, використовуючи ресурси інтерактивного телебачення). Визначити цей термін нерідко намагаються на основі старих, добре відомих і навіть трохи забутих фактів і явищ. Іноді електронну торгівлю вважають вдалим продовженням поштових торгівлі по каталогах, давно і широко розвиненою на Заході, яка дає можливість споживачам робити замовлення поштою і купувати необхідний товар без необхідності відвідування торгових підприємств. Іноді генезис електронної торгівлі шукають в появі електронних транспортних, біржових, банківських розрахункових систем, вже тривалий час функціонують в розвинених країнах. З 1970 р працює нью-йоркський міжнародна платіжна система розрахункових палат CHIPS, яка дозволяє нью-йоркським банкам досить швидко проводити розрахунки за міжнародними операціями після виставлення відповідних документів у вигляді електронних повідомлень, використовуючи кліринговий механізм. Всі ці та інші економічні процеси зробили свій вплив на формування феномену електронної торгівлі, але тим не менш комерційні відносини в мережі інтернет - абсолютно самостійне явище сучасної світової економіки, зі своїми правилами поведінки учасників і механізмами поставки розрахунків, що впливають з принципів функціонування глобальної інформаційної мережі. [1] Складність у визначенні суті даного явища полягає в тому, що поняття «електронна торгівля» як український еквівалент англійського терміна e-commerce (електронна комерція) не зовсім точно відображає його зміст, останній має більш широке тлумачення, ніж просто угоди купівлі-продажу, торгові транзакції. На думку СOT, електронна комерція - це виробництво, реклама, продаж і розповсюдження продукції по телекомунікаційних мереж. З СOT згодні експерти ОЕСР і ЄС. Тому, незважаючи на те що «Електронна торгівля» в повному обсязі відповідає в українській мові поняття «електронна комерція», ми слідом за більшістю міжнародних організацій, аналітиків і експертів вважатимемо ці терміни синонімами [2] і розуміння українського слова «торгівля» розширимо, додавши до нього виробничу складову і цілий ряд супутніх такому торгівлі аспектів. Визначальним елементом в розумінні електронної торгівлі є наявність комерційної угоди, до укладення та / або здійснення якої сторони приходять електронним шляхом в мережі інтернет, замість фізичного контакту. В результаті такої обробки право власності на товар або послугу, а також фінансові цінності переходить від одного відокремленого господарюючого суб'єкта (включаючи домашнє господарство) до іншого. Електронна комерція (торгівля) включає в себе наступні супутні комерційної угоди операції: інтернет маркетинг, інтернет-контакти з постачальниками, післяпродажне обслуговування клієнтів, систему платежів і доставку придбаних товарів онлайнним або традиційними способами і т.д. Позбавлені ключової ланки - комерційної угоди в інтернеті, всі ці елементи лежать поза процесом електронної торгівлі, і вже тим більше їх не можна називати видами електронної комерції в цьому випадку. Таким чином, електронна торгівля - це сукупність технологій з управління комерційною інформацією електронним способом, що призводять до здійснення торговельної угоди в мережі інтернет. [3] Проте яким терміном описати надання компанією безкоштовного доступу до інформаційних ресурсів, розміщених на веб-сторінці, тобто без укладення комерційної угоди про ознайомлення з ними? Як розглядати електронний документообіг на окремо взятому підприємстві, зв'язавшись за допомогою інтернету свої підрозділи? Для відповіді на ці питання, для більш глибокої характеристики процесів, що відбуваються в мережевій економіці, використовують ще одне поняття - електронний бізнес (e-business). Воно охоплює будь-яку діяльність фірми в мережі Інтернет, яка приносить дохід або сприяє отриманню основного або додаткового доходу. Інтернет-трейдинг - вже усталена категорія, яка означає торгівлю в мережі інтернет виключно фінансовими активами: іноземною валютою, цінними паперами, тоді як електронна торгівля включає більш

широкий перелік об'єктів, що продаються. Електронна торгівля може бути розділена на три стадії: стадію пошуку, на якій виробники і споживачі або покупці і продавці вперше взаємодіють; стадію замовлення і оплати, в разі якщо учасники згодні на здійснення цієї операції, і стадію поставки. Нерідко економісти-міжнародники намагаються виділити в електронній торгівлі внутрішню і міжнародну складові, говорити про зовнішньоторговельні її аспекти. Однак в даний час це зробити вкрай складно! Аналітичний і статистичний облік зарубіжних транзакцій національних компаній в інтернеті в багатьох країнах світу поки не ведеться. На електронну адресу в глобальній мережі - мережі без національних кордонів - визначити географічне розташування тієї чи іншої фірми, що здійснює електронні транзакції, практично неможливо. Хоча кожна адреса в інтернеті, або по-іншому домен, має закінчення, яке вказує на національність інформаційного ресурсу (by - білоруський, ua - український і т. д.), Фізичне розташування сервера або користувача, що підтримує цей ресурс, не завжди співпадає з закінченням. Це означає, що комерційні операції теоретично можуть здійснюватися з будь-якої країни, необов'язково тієї, на яку вказує закінчення електронної адреси.[4]

В електронній торгівлі в основному беруть участь два типи суб'єктів: приватний бізнес - компанії і домашні господарства. третя чинна особа - держава як господарюючий суб'єкт в силу економічних законів і з деяким відставанням від вищезазначених суб'єктів в освоєнні електронного економічного простору слабо залучено в комерційні угоди, але в окремих розвинених країнах вже були організовані, наприклад, держзакупівлі з використанням глобальної мережі. Необхідно відзначити, що електронна інфраструктура інтернету дозволяє використовувати мережу набагато ширше зазначених напрямків економічної взаємодії учасників. Дуже наочно структуру мережевої економіки описує матриця використання інтернету, наведена в одному з робочих документів ОЕСР (рис. 1). Ця матриця доповнена з урахуванням останніх явищ і подій в глобальній мережі і показує, в які ланки інтернет-економіки сьогодні активно впроваджується електронна торгівля (виділено курсивом) або які вже є її домінуючим елементом (виділено жирним).

	Государство (Government)	Частный бизнес (Business)	Потребитель (Consumer)
Государство (Government)	G2G (координация работы госучреждений, в том числе муниципальных органов власти)	G2B (информирование об изменениях в законодательстве, госзакупки)	G2C (социальные выплаты, предоставление информации населению)
Частный бизнес (Business)	B2G (развитие систем обеспечения государственных органов, уплата налогов)	B2B (коммерческие сделки, оптовая торговля, субконтракты, отношения с поставщиками и пр.)	B2C (розничная торговля, электронные услуги, послепродажное обслуживание и др.)
Потребитель (Consumer)	C2G (подача налоговой декларации, уплата налогов и сборов, другие операции)	C2B (участие в опросах и других маркетинговых исследованиях, поиск работы, сравнение цен продавцов)	C2C (аукционная торговля, доски объявлений и др.)

Рис. 1. Матриця мережевої економіки

Держава хоча і не так активно в електронній комерції, але має великий потенціал участі в мережевій економіці. На думку консалтингової компанії Andersen Consulting, держава може реалізувати в Інтернеті 157 своїх функцій, включаючи контрольні.[5]

Ключовим фактором, що забезпечує сталий розвиток всіх видів електронної торгівлі, виступає фактор безпеки електронних угод. Безпека онлайн-ових транзакцій складається з конфіденційності інформації, що передається і накопичуваної інформації (перешкода несанкціонованого доступу з боку третіх осіб), однозначної ідентифікації учасників угоди - аутентифікації, надійності електронних систем (забезпечення захисту від збою, стійкість до шкідливим програмам), правового захисту, фізичного захисту комп'ютерних систем. Багато з цих питань знімають законодавчо вводяться і технічно використовувані системи електронно-цифровий підписи, електронних сертифікатів та ін.[6]

Висновки. Отже, в даній статті було обґрунтовано що вивчення і аналіз електронної торгівлі є важливим фактором у розвитку міжнародних економічних відносин. Новітні технології поступово трансформують основні принципи традиційної ринкової економіки у напрямі використання сучасних зручних підходів до здійснення міжнародних операцій. Важливого значення у розвитку глобального ринку набула міжнародна інформаційна мережа Інтернет. Це зумовило можливість використання нових способів ведення бізнесу, зокрема, у вигляді он-лайн операцій. В Україні електронна комерція відіграє важливу роль в розвитку комерційно-економічного простору, знижуючи витрати на здійснення окремих операцій та стимулюючи розширення бізнес співробітництва. Подальший розвиток електронної комерції в Україні є ефективним способом виходу на світовий ринок для вітчизняних підприємств та підвищення рівня їх конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Rouse M. e-commerce (electronic commerce) / Margaret Rouse // SearchCIO. 2019. URL: <https://searchcio.techtarget.com/definition/e-commerce>
2. E-Business vs E-Commerce, Know The Differences // Magento Expert. - 2017. URL: https://medium.com/@Magento_expert/e-business-vs-e-commerce-know-the-differences-151ec9baf0fe.

3. Introduction to e-commerce // <https://www.semanticscholar.org/https://pdfs.semanticscholar.org/173c/819ce3fccafdc4f64af71fd6868e815580ad.pdf>. – 2018. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/173c/819ce3fccafdc4f64af71fd6868e815580ad.pdf>.
4. Bruno Moriset. E-Business and e-Commerce / Bruno Moriset // Jean Moulin Lyon 3 University – Lyon – France. 2018. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01764594/document>
5. What is B2B2C E-Commerce? // Basics. – 2019. URL: <https://www.thebalancesmb.com/b2b2c-ecommerce-1141601>.
6. Lastovetska A. Future of E-Commerce: Innovations to Watch Out For / Anastasiia Lastovetska // MLSDev. – 2018. URL: <https://mlsdev.com/blog/future-of-e-commerce-innovations-to-watch-out-for-new>.

ВЕБ-ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ CRM В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Войтов Д., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Економіка», спеціалізація «Міжнародна економіка»

Наук. кер. – Верстяк О. М.

Стаття присвячена розкриттю веб-захисту інформації CRM в міжнародній економіці. Розкрито поняття CRM, необхідність веб-захисту інформації CRM, основні необхідні складові для захисту інформації в веб-системах.

The article is devoted to the disclosure of web protection of CRM information in the international economy. The concept of CRM, the need for web protection of CRM information, the main necessary components for information security in web systems.

Актуальність даної теми полягає в тому, що CRM-системи на сьогоднішній день відіграють важливу роль в побудові та контролі бізнесу. Сучасне бізнес-середовище проходить черговий етап перетворень, що характеризується напруженням економічного клімату, посиленням процесів глобалізації та конкурентної боротьби за клієнтів, а також динамічним розвитком і використанням у маркетинговій діяльності підприємств інтернет-технологій, упровадженням систем управління витратами, злиттям і поглинанням компаній тощо. Все більше і більше організацій залучають CRM-системи для ведення бізнесу, і для того, щоб інформація не була викрадена або використана не по призначенню, існує необхідність захисту інформації CRM.

Метою статті є обґрунтування необхідності веб захисту інформації CRM в міжнародній економіці.

Об'єктом дослідження є процес створення інформаційної веб-системи.

Предметом дослідження є управління відносинами з клієнтами в міжнародній економіці.

Значний внесок у розвиток теорії управління відносинами з клієнтами (CRM) здійснили такі вчені, як: П. Грінберг [5], Е. Пейн [1], П. Гембл, М. Стоун, Н. Вудкок [2] та інші, у працях яких сфокусовано увагу на визначенні сутності поняття, наведено класифікаційні ознаки CRM-системи, висвітлено тонкощі побудови систем управління відносинами з клієнтами та оцінено можливі помилки при реалізації CRM-стратегії на практиці. Авторами вирішене велике коло питань теоретичного і методологічного характеру. Проте, не дивлячись на значну кількість робіт в області управління відносинами з клієнтами, важлива проблема, а саме, захист інформації, до цих пір викликає багато запитань.

Розділ 1. Поняття CRM. Роль CRM в міжнародній економіці

Customer Relationship Management або управління відносинами з клієнтами (CRM) – це побудова правильних взаємин із клієнтами, що дає змогу компанії підвищити прибутковість роботи без збільшення витрат на маркетинг, продаж, виробництво, продукт та надання послуг, обслуговування клієнтів [3, с. 15].

У вузькому значенні CRM можна представити як базу даних, що містить у собі, окрім адресної інформації про клієнта, хронологію будь-яких контактів із ним (від телефонного дзвінка до покупки продуктів/послуг і гарантійного обслуговування). Проте CRM – це інформаційні системи, що містять не тільки функції управління взаємовідносинами з клієнтами, а й саму стратегію орієнтації на клієнта. Сутність цієї стратегії полягає в тому, щоб об'єднати різні джерела інформації про клієнтів, обсяги продажів, відгуки на маркетингові заходи, ринкові тенденції для побудови найтісніших відносин із клієнтами [4, с. 125].

Наведені вище визначення дають можливість сформулювати думку про те, що CRM-модель взаємодії – це, з одного боку, певна всеосяжна філософія бізнесу, що ставить клієнта в центр ухвалення стратегічних рішень (тобто йдеться про клієнтоцентричність компанії), а з іншого – програмована (тобто керована комп'ютерними програмами) інтегрована система практичної реалізації, взаємодія різних каналів і провайдерів, кожний із яких робить свій внесок у споживчу цінність. Підтримка таких бізнес-цілей включає збір, обробку, зберігання й аналіз інформації про споживачів, постачальників, партнерів, а також внутрішні процеси компанії [1].

В міжнародних економічних відносинах CRM відіграє важливу роль, а тому захист інформації необхідна міра. Давайте уявимо систему міжнародної організації без захисту. Якщо аналізувати з боку користувача, то припустіть, що вашу персональну інформацію (адресу, номер телефону, паспортні дані, номери рахунків, тощо) викрали. В даному випадку вся викрадена інформація в тому чи іншому вигляді принесе користувачу багато проблем в подальшому. Якщо аналізувати з боку, власника ресурсу, то тут також виникає багато запитань, оскільки тут в дію вступає закон «Про захист персональних даних», відповідно до якого, власник ресурсу, зобов'язаний забезпечити захист інформації.

Розділ 2. Основні методи захисту інформації веб-системи

Захист інформації в хмарних CRM – ключовий камінь спотикання в суперечках між розробниками SaaS (програмне забезпечення як послуга) – модель поширення програм споживачам, при якій постачальник розробляє веб-програму, розміщує її й керує нею з метою використання її замовниками через інтернет і десктопних сервісів. Розберемося, як вирішують цю проблему представники першого табору.

2.1 Фізичний захист

Перш за все, необхідний фізичний захист інформації: щоб сервер з даними не був викрадений.

Для цього сервера розташовують в цілодобово охороняємому дата-центрі з відеоспостереженням і обмеженим доступом осіб в ці приміщення. Туди допускається тільки обмежене коло співробітників, і ні представники клієнтів, ні навіть інші співробітники компанії-розробника не можуть потрапити туди.

Другий рівень фізичного захисту - забезпечення збереженості самих даних, що містяться на цих серверах. Це питання вирішується застосуванням політики резервного копіювання інформації, яка передбачає щоденне автоматичне копіювання бази даних і файлів CRM, а також - двічі в тиждень - на окремі іноземні сервера і локальний зйомний носій.

2.2 Захист на рівні передачі даних

Передача даних теж потребує захисту, оскільки існує ймовірність перехоплення інформації в момент її транзиту. Для хмарних систем з веб-доступом актуально використання https-протоколу з використанням SSL-сертифіката. HTTPS - протокол безпечної передачі даних, підтримує технологію шифрування TLS/SSL.

Стандартний протокол HTTP передає дані у відкритому вигляді. Зловмисники можуть "вклинитися" в передачу - змінити або перехопити дані. У HTTPS для передачі даних створюється захищений канал. Ось як це відбувається:

- 1) користувач хоче перейти на сайт, який захищений SSL-сертифікатом;
- 2) браузер користувача посилає запит до сайту;
- 3) сайт відправляє у відповідь копію сертифіката;
- 4) браузер перевіряє справжність сертифіката - дізнається у центру сертифікації, який його видав;
- 5) якщо сертифікати не підроблений, сайт і браузер таємно домовляються про секретний симетричний ключ.

За допомогою цього ключа браузер користувача і сайт встановлюють захищене HTTPS-з'єднання. Ключ шифрує дані - шахраї не можуть отримати доступ до паролів і номерів кредитних карт користувачів. В результаті шифрування трафіку дозволяє захистити дані системи від перехоплення sniffером і т.п.

2.3 Авторизація в системі

Кожен користувач заходить в систему по виділеному йому логіну та паролю. Програма автоматично визначає наявність доступних користувачеві рішень і організацій, і при їх наявності пропонує йому вибрати базу для входу. Якщо така програма тільки одна, то здійснюється вхід в неї без додаткових питань. Дані паролів користувачів зберігаються в базі даних в закритому вигляді в вигляді хеша.

Щоб уникнути викрадення сесії авторизованих користувачів перевірка логіна і хеша пароля проводиться під час завантаження кожної сторінки системи. При непроходженні аутентифікації користувач автоматично розлогінується з системи.

Розділ 3. Додаткові методи захисту інформації

3.1 Система прав і об'єктів

Один із зручних варіантів алгоритму, який використовується при розробці CRM, ґрунтується на положенні «кожна операція в системі - це окремий об'єкт доступу». Цьому об'єкту доступу, в свою чергу, можна призначати права для окремих користувачів.

Політика ролей закладається при проектуванні розділу програми і на програмному рівні реалізується за принципом «чорного ящика» для прикладу: є сутність документів на основі профілю поточного користувача, який повертає спеціальним методом список номерів доступних йому документів, або, якщо розділ має на увазі велику кількість документів, будь-які формалізовані правила для їх фільтрації. Наприклад, це можуть бути параметри для вибірки SQL-запиту до таблиці бази даних, що містять документи або список співробітників, до документів яких є доступ.

3.2 Логування дій користувачів

Факт будь-якого доступу до будь-яких даних програми фіксується в системному журналі. Це дозволяє адміністраторам відстежити, хто отримував доступ до яких даних. Самий запис системного журналу може мати, для прикладу, наступні поля:

- дата дії;
- назва дії;
- IP-адреса, з якої вчинено дію;
- користувач, що зробив дію;
- використані права з таблиці прав;
- коментарі (містять значення оновлених полів, пояснення до дії і т.п.).

Завдяки логуванню дій користувачів адміністратори ресурса можуть переглядати, хто які дії вчиняв в системі, о котрій годині, які сутності були для цього задіяні, який статус дії, тощо.

Висновки. Отже, в даній статті було обґрунтовано необхідність веб захисту інформації CRM в міжнародній економіці. Описані способи веб захисту інформації. Таким чином, система захисту інформації в CRM переслідує кілька основних цілей: з одного боку, вона повинна виходити з того, щоб кожен користувач мав доступ до даних, які необхідні йому для роботи (і був застрахований від їх випадкового пошкодження або видалення), а з іншого боку, необхідно захистити комерційну інформацію компанії від несанкціонованого доступу. У хмарних CRM для вирішення цих завдань використовується відразу кілька інструментів, які не тільки дозволяють домогтися поставлених цілей, а й, при всіх їх перевагах, роблять їх не менш безпечними, ніж десктопні програми.

Список використаних джерел:

1. Пейн Э. Руководство по CRM. Путь к совершенствованию менеджмента клиентов / Э. Пейн. — «Гревцов Паблишер». — 2007. — 384 с.
2. Гэмбл П. Маркетинг взаимоотношений с потребителем / П. Гэмбл, М. Стоун, Н. Вудкок ; пер. с англ. В. Егорова. — М. : «ФАИР-ПРЕСС». — 2002. — 512 с. — С. 34, 250-252.
3. Werner J. Reinartz, Kumar V., Customer Relationship Management: Concept, Strategy, and Tools, 2012. 436 p.
4. Berry, L.L. Relationship Marketing, in: Emerging Perspectives on Services Marketing / L.L.Berry, G.L.Shostak, and G.Upah, eds. — Chicago : AMA, 1983. — PP. 25-28.

5. Гринберг П. CRM со скоростью света = CRM at the speed of light. / П. Гринберг. – С.-Пб. : Символ Плюс, 2007. – 528 с.

ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ АЛГОРИТМУ FACEBOOK

Золотарчук І., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Маркетинг, спеціалізація «Маркетинг»
Наук. кер. – Королук Ю. Г.

Стаття присвячена розкриттю сутності таргетованої реклами та основних принципів роботи рекламних алгоритмів соціальних мереж. Розкрито головні методи таргетованої реклами та описано їх актуальність. Обґрунтовано необхідність впровадження таргетованої реклами, а також охарактеризовано складові, з яких сформована робота їх алгоритму у Facebook.

The article is devoted to the disclosure of the essence of targeted advertising and the basic principles of advertising algorithms of social networks. The main methods of targeted advertising are revealed and their relevance is described. The necessity of introduction of targeted advertising is substantiated, and also the components from which work of their algorithm in Facebook is formed are characterized.

Актуальність даної теми полягає у тому, що найбільш популярні рекламні інструменти знають про людей велику кількість інформації. Щодня користувачі залишають слід в Інтернеті: пошукові запити, сайти, які відвідували, відео, які дивилися, а ще – лайки в соціальних мережах, коментарі, репости, перегляди груп і так далі. Це все формує наш цифровий відбиток, який згодом потрапляє в базу даних для налаштування реклами. Для будь-якого бізнесу виникає проблема по використанню цієї інформації, оскільки для ефективного використання даної бази потрібні спеціальні навички та знання. Користуючись інформацією з цієї бази, рекламні системи можуть показувати ту рекламу, яка націлена на певну аудиторію за інтересами, поведінкою, статтю, віком, географією – це називається таргетинг.

Таргетована реклама (від англ. «Target» – «ціль») – це реклама відповідно заданих критеріїв в соціальних мережах. Вона є однією з джерел трафіку, яка дозволяє показувати рекламу користувачам соцмереж, які підходять під задані нам критерії: вік, стать, інтереси, місце проживання, поведінка і т.д., щоб пропонувати їм максимально цільову рекламу і отримувати більше заявок, продажів, грошей [5, с.14]. Головна перевага таргетованої реклами полягає в тому, що вона може бути показана з точки зору будь-яких характеристик цільової аудиторії (географічних, демографічних, соціальних, поведінкових і т. д.), які показуються на рівні рекламного каналу.

Роль таргетування в рекламі досліджувалась не досить широко, але такі автори як Лиманюк В., Кеннеді Д. С., Щербаков С., Боб Д., Зачуєвич І., Назіпов Р. С., О. Шуригіної, С. Філіпова описують основні принципи роботи даного каналу просування. Оскільки у рекламному кабінеті Facebook та роботі алгоритму часто проводяться оновлення – цю проблему досліджено в інтернет-просторі на рівні інформаційних повідомлень і, новинних матеріалів про впровадження технологій на спеціалізованих сайтах в мережі Інтернет.

Метою статті є обґрунтування необхідності таргетованої реклами та його місце в сучасних рекламних каналах просування. Таргетовану рекламу можна налаштувати в таких соціальних мережах, як Facebook, Instagram. Також, таргетована реклама може бути налаштована в контекстно-медійній мережі Google і на YouTube. Це одні з найпоширеніших рекламних каналів, де використовується метод таргетування.

На сьогоднішній день саме Facebook є найбільш популярною соціальною мережею у Світі. У ній сотні мільйонів активних користувачів, сотні тисяч сторінок компаній та щодня додається величезна кількість матеріалу. Багато сучасних соціальних мереж використовують стандарти й тренди, які задавалися саме Facebook й саме тому таргетована реклама у цій мережі є найбільш популярною. Перевага Facebook як рекламної платформи в тому, що у ній є всі необхідні інструменти для пошуку будь-якої з груп серед мільйонів користувачів.

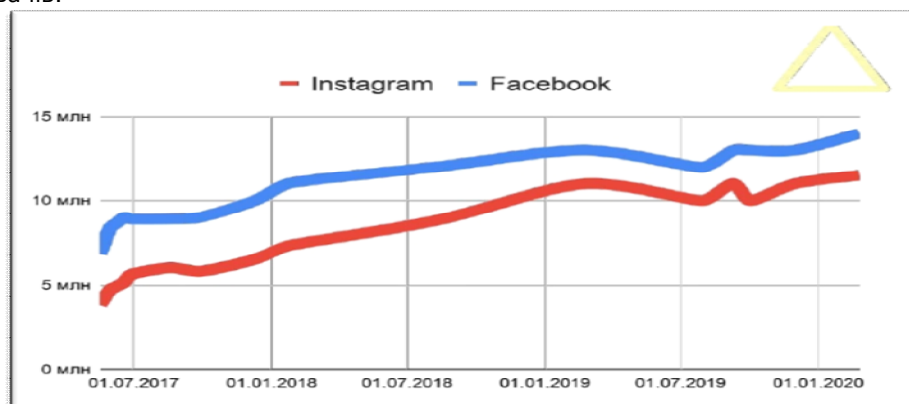

Рис. 1. Зміна кількості аудиторії у соціальних мережах Instagram та Facebook з 07.2017-01.2020 рр. [7]

Facebook – це не просто соціальна мережа для спілкування і знайомств, а потужніший діджитал-канал з 2,23 мільярдами користувачів з усього світу. З них більше 307 мільйонів користувачів – з Європи, серед яких більше 14 мільйонів з України [7].

За останні чотири місяці українська аудиторія соціальної мережі Facebook зросла на мільйон осіб і на початок 2020 р. склала 14 млн. Кількість користувачів Instagram зросла на 0,5 млн і досягла 11,5 млн. Цифрове агентство PlusOne опублікувало дослідження української аудиторії в цих соціальних мережах [6].

Українці стали значно активнішими користувачами мережі Facebook протягом першого півріччя 2019 року. Так, станом на вересень 2019 р., в середньому протягом місяця один юзер поширював 2 пости, залишав 3 коментарі та ставив 17 лайків. Це вищі показники, ніж середні у світі [6].

Коли ми бачимо таку популярність даного джерела трафіку для бізнесу, то розуміємо, що професійно зроблена таргетована реклама відмінно підходить для:

- збору лідів (від англ. «Lead» – «потенційний покупець»). Під лідами ми розуміємо контактні дані потенційної аудиторії, які добровільно їх вам залишила (тобто людина, яка володіє купівельним потенціалом) [3, с.157];

- отримання підписників в свої спільноти (групи, сторінки, заходи – в залежності від соціальної мережі, про яку йде мова). На сьогоднішній день 90% ймовірності, що без використання таргетингу підписників набирати досить важко й довго;

- збільшення кількості трафіку на зовнішні ресурси (сайти, лендінги, блоги, інтернет магазини). Неважливо, чи хочете ви привернути увагу до статті у себе в блозі або отримувати «заповнені форми» з сайту, таргетована реклама може допомогти в обох випадках;

- отримання більших охоплень для публікацій. За останній рік алгоритми в соцмережах посилилися настільки, що органічні охоплення рідко переважають за цифрою 20% від загальної кількості підписників [4]. Таргетована реклама дозволяє пробити цю межу і отримати покази на цільову аудиторію;

- збільшення впізнаваності бренду, продукту, події, тощо. Спеціальний формат реклами Facebook під назвою «Підвищити впізнаваність бренду» відмінно підходить великим і міжнародним компаніям, які свідомо готові витратити гроші на іміджеву рекламу, або таким, які хочуть розповісти широкому загалу споживачів про новий продукт;

- збільшення відвідуваності офлайн-точок (магазинів, шоу-румів, салонів, кафе і т. п.). Facebook максимально допомагає не просто рекламу показати, а й довести користувача, який її побачив, до потрібного місця;

- відкриття діалогів з цільовою аудиторією. У меншій мірі для цього підходить формат реклами «Залучення для публікації», в більшій – «Повідомлення» (маються на увазі цілі реклами Facebook). З неминучим поширенням месенджерів цей пункт буде тільки набирати популярності.

Таргетинг – це спосіб комунікації, тому використовувати його можна для будь-яких інших цілей. Починаючи з пошуку співробітників (таких прикладів в галузі досить багато) і закінчуючи пошуком партнерів й інвесторів у B2B [5, с. 95].

Для того, щоб ефективно використовувати таргетовану рекламу в соціальних мережах потрібно зрозуміти за якими алгоритмами працює Facebook та які є основні правила при створенні рекламного оголошення. Процес модерації рекламних оголошень Facebook повністю автоматизований – це робота дуже розумної машини. Мова йде про систему алгоритмів, які задіяні в запуску реклами, а також доставкою рекламного контенту до всіх користувачів соціальної мережі.

Facebook – це система, яка побудована з взаємопов'язаних частин. Як і всі системи, Facebook має входи, процеси, виходи, зворотний зв'язок. Все це є середовищем системи. Штучний інтелект мислить і приймає рішення, у нього є певні упередження, переваги – це ланцюжок мільярдів складних логічних обчислень, які система виробляє щосекунди.

Алгоритм Facebook – не людина, але він був створений людьми і досі ними оновлюється, він весь наповнений людськими намірами. В умовах конкуренції з боку інших соціальних мереж і великих рекламних майданчиків, головною метою Facebook є виживання. Він робить це, утримуючи користувачів на своїй платформі. Для цього необхідно, щоб користувачі були максимально залучені, тому потрібно забезпечити найкращий користувацький досвід. Створивши ці умови, Facebook може продавати рекламні місця, і заробляти гроші, і рости. Рішення, що приймаються системою щодо всього контенту на платформі, слугують тільки цієї мети [2, с. 80].

Очі Facebook – це вхідні дані, які живлять мозок системи, щоб він міг приймати раціональні рішення. Отже, система запускає процес аналізу вхідних даних, а саме рекламного оголошення (креатив, текст, домен, лендінг), параметри рекламної кампанії (аудиторії, ставки, бюджет) [5, с.59].

Алгоритм – не людина, він не може подзвонити людям безпосередньо і отримати від них зворотний зв'язок, дізнатися, які враження вони отримали в результаті взаємодії з контентом в мережі. Тому для рішень він використовує евристику – це правила, тобто способи, за допомогою яких система може швидко приймати рішення, не ідеальні, але дуже близькі до ідеалу. Евристичний алгоритм – це алгоритм рішення задачі, правильність якого для всіх можливих випадків не доведена, але про який відомо, що він дає досить хороше рішення в більшості випадків. Простіше кажучи, евристика – це не повністю математично обґрунтований, але при цьому практично корисний алгоритм [4, с.99]. Алгоритм використовує певні прийоми і методи, що полегшують і спрощують процедуру аналізу всіх вхідних даних. Такий підхід є евристикою, він заснований на емпіричних правилах, які використовує з метою спростити для себе процес обробки вхідного потоку даних. Тому, щоб зрозуміти, пріоритет якому рекламному оголошенню віддати перевагу в показах того чи іншого рекламодавця, алгоритм використовує евристику, що дозволяє швидко визначати й приймати рішення [5, с.184]. Алгоритм з'ясовує, що показати і кому, коли і як часто. Завдяки даному підходу Facebook розпізнає, чи безпечний рекламодавець чи ні, чи може він довіряти йому. Він виробляє масу логічних обчислень кожної секунди. Рішення алгоритму виражається в досяжності тими чи іншими оголошеннями обраної рекламодавця аудиторії і, врешті-решт, окремої людини.

Отже, зрозумівши основну механіку алгоритму Facebook можна скористатися такими порадами, щоб привернути увагу до рекламного оголошення.

По-перше, ваше оголошення не повинно бути схоже на рекламу. Через перенасиченість нею люди терпіти не можуть, коли їм показують рекламу, вони буквально її ненавидять. Якщо людям не подобається реклама, вона не повинна виглядати як реклама. Оголошення максимально не повинні походити на неї, хоч і є її різновидом. Те, що потрібно зробити, – це подивитися на рекламу конкурентів, трансльовані на ринку, у конкретній ніші, і зробити все можливе, щоб не виглядати як конкуренти. Згідно з дослідженнями 2019 року Асоціації мобільного маркетингу (ММА), людському мозку необхідно 400 мілісекунд (або 4/10-ї секунди, або менш ½ секунди), щоб визначити, що вони бачать рекламу, і оцінити, є вона для них позитивною або негативною [1]. Це означає, що час і увагу споживача можна сприймати як належне. По суті, в ту секунду, коли користувач моргне, його мозок уже бачить і обробляє рекламу. І більш того, на той час, коли серце зробить один удар, він, швидше за все, вже сформує емоційний відгук до реклами, а це менше 7/10 секунди.

По-друге, текст рекламного повідомлення для Facebook обов'язково повинен нести користь і бути досить довгим, щоб цільове посилання було приховане. Ближче до кінця ставиться питання із закликом до дії і з посиланням на цільовий ресурс. Відмінний варіант – це пост з креативом і текстом, але без заголовка. Пишеться довгий текст, потім ставиться всередину нього посилання, і це буде походити ще сильніше на пост, ніж на рекламу. Чим більше рекламне оголошення не схоже на рекламу, тим краще людина сприймає його. Але всередині тексту обов'язково мають бути сильні заклики до дії та посилання на цільові сторінки. Рекламне оголошення має задовольняти людей на Facebook або Instagram, але також бути досить агресивними, щоб люди діяли і це приносило нових клієнтів.

Висновки. Соціальні мережі ввійшли в наше життя вже давно, а таргетована реклама стала незамінним інструментом продажів для SMM-фахівців. Цією функцією соціальних мереж зараз користуються всі – власники малого бізнесу, контент-менеджери, незареєстрований підприємці і фрілансери. І часто всі ці люди витрачають багато грошей на рекламу в соціальних мережах в пошуках продаж, намагаючись розібратися в деталях її роботи. В першу чергу реклама в соціальній мережі налаштовується для збільшення прибутку або популяризації бренду. Це може бути реклама товару в соціальній мережі з переходом на сайт для покупки, а може це прямий продаж з мережі без переходів. Також можна рекламувати свої послуги, заходи, свою сторінку чи групу, спонукати учасників вступити в неї за допомогою цікавих відео або пропозицій. Реклама в Facebook, наприклад, має різноманітні налаштування для орієнтування. Тут ви можете збільшити впізнаваність компанії, бренду або приватної особи, підвищити активність або залученість для ваших публікацій, рекламувати свою сторінку для збільшення кількості передплатників і навіть збільшувати конверсії на сайті.

Загалом, механізм роботи таргетованої реклами дуже простий – головне зрозуміти принципи роботи алгоритм Facebook, щоб орієнтуватися на які моменти потрібно акцентувати свою увагу при налаштуванні реклами. Таргетована реклама налаштовується дуже просто. Для початку потрібно вибрати мету просування, про яку ми говорили раніше. Після цього потрібно налаштувати цільову аудиторію, якій ми будемо показувати рекламу. Таргетовану рекламу налаштовують, зазвичай, використовуючи наступні параметри: стать, вік, географію; мова, якою розмовляє цільова аудиторія; інтереси аудиторії; сфера діяльності; поведінка; статус і т.д. Варіантів, щоб вибрати багато – сьогодні соціальні мережі дозволяють рекламувати будь-які товари чи послуги й тим самим розвиваючи підприємницьку діяльність.

Список використаних джерел:

1. Асоціація мобільного маркетингу (ММА) в області нейробіології. URL: <https://www.mmaglobal.com/>
2. Боб Д. Фейсбутоміка Книга про логіку рекламних алгоритмів Facebook & Instagram / Д. Боб, 2019. – 162 с.
3. Дирза О. Енциклопедія інтернет-реклами / О. Дирза, 2019. – 571 с.
4. Зачуєвич І. Як налаштувати офіційну рекламу в Instagram? Секрети таргетованої реклами / І. Зачуєвич, 2020. – 198 с.
5. Назіпов Р. С. Таргетована реклама в соціальних мережах: Навчальний посібник / Р. Назіпов, 2016. – 224 с.
6. Цифрове агентство PlusOne. URL: <https://plusone.com.ua/>
7. StatCounter Global Stats – Social Media Market Share. URL: <https://gs.statcounter.com/social-media-stats/mobile/worldwide>

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: СУТЬ, РИСИ ТА ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Карпа В., 2 курс (ОС «магістр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Хитрова О. А.

У статті виділено суть інформаційно-комунікаційних технологій. Також для визначення ролі, здійснено аналіз основних рис ІКТ. У статті також виділяється значення ІКТ у сучасному світі.

The essence of information and communication technologies is highlighted in the article. An analysis of the main features of information and communication technologies to determine the role. The importance of ICT in the modern world is also highlighted in the article.

Інформаційно-комунікаційні технології відіграють все важливішу роль у сучасному світі. Адже скорочують час та полегшують спосіб передачі інформації. Значення їх зростає із розвитком та виникненням нових технологій, тому виникає потреба вивчення суті, основних рис та сучасного значення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Різні науковці досліджували дану тему, але до уваги були взяті праці наступних: Швачича Г. Г. [1], Толстого В. В. [1], Петречук Л. М. [1], Іващенко Ю. С. [1], Гуляєва О. А. [1], Соколенко О. В. [1], Павлова В. І. [2], Захарова І. Г. [3], Жалдак М. І. [5], Морзе Н. В. [6], Томилова В. В. [7], Трофимова В. В. [7], Бурмистрова А. М. [7], Бикова В. Ю. [9] та інших.

Тому метою статті є визначення теоретичних аспектів інформаційно-комунікаційних технологій із конкретизацією значення їх у сучасному світі. Виходячи з мети, завданнями виступають:

- виділення суті ІКТ;
- аналіз основних рис ІКТ, що визначають їх роль;
- виділення значення ІКТ у сучасному світі.

Об'єктом дослідження виступають технології, які за допомогою інформаційних ресурсів та комунікації використовуються у сучасному світі для вирішення багатьох завдань. Предметом є характерні риси та ефект від використання ІКТ та їх місце у сучасному світі.

Праці Швачича Г. Г., Толстого В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О.В. зазначають, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – засоби, пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформації. Цей широко вживаний термін включає в себе всі технології, що використовуються для спілкування та роботи з інформацією [1, с.7]. Як відомо, інформація – є одним з найцінніших ресурсів на ринку, підприємстві, є елементом роботи підприємця.

Павлова В. І. вважає, що інформаційні та комунікаційні технології - це загальне поняття, описуючі різні пристрої, механізми, способи, алгоритми обробки інформації. Найважливішими сучасними пристроями ІКТ є комп'ютер, потужний відповідний програмному забезпеченню та засоби телекомунікацій разом із розміщеною на них інформацією [2]. Тобто потребою ІКТ є наявність потужної матеріальної бази. Поняття «інформаційно-комунікаційні технології» має риси, які визначають його місце у сучасному світі:

1. Конкретний спосіб роботи з інформацією: це і сукупність знань про способи та засоби роботи з інформаційними ресурсами, і спосіб та засоби збору, обробки та передавання інформації для набуття нових відомостей про об'єкт, що вивчається [3]. Це надає можливість менеджеру зібрати, обробити та проаналізувати інформацію, яка наявна на ринку, який його цікавить.

2. Сукупність нових інформаційних технологій (методів та технічних засобів), що дозволяють знаходити, збирати, обробляти, створювати, передавати та подавати інформацію, керувати і користуватися нею та сприяти різним формам комунікації [4]. Тобто значно скорочує час на обробку, аналіз інформації.

3. Сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, зберігання, опрацювання, передавання та подання інформації, яка розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами [5]. Свідчить про наявність потужної матеріально-технічної бази або потребу у ній.

4. Цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість. Тобто представляє деяку систему, яка через канали передає необхідну інформацію.

5. Обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [6].

Представлені риси дещо описують значення ІКТ у сучасному світі, адже скорочують час, створюють можливість для одержання та обробки інформації, створюють систему для її передачі.

На думку Томилова В. В., Трофимова В. В., Бурмістрова А. М. значення інформаційно-комунікаційних технологій та їх вплив проявляється через:

- активізацію процесів ринкової взаємодії на основі ІКТ;
- створення ринку інформації, інформаційних послуг;
- постійно зростаючих потреб у інформаційних ресурсах;
- глобалізацію міжнародного бізнесу за рахунок Інтернету;
- зміни організаційних структур підприємств та інші [7, с.11].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології сприяють активізації ринкової взаємодії, створенню нового виду послуг – інформаційні, сприяють зростанню потреб на ринку, зокрема на дані послуги. Також зараджують якісні зміни на підприємствах та сприяють глобалізації міжнародного бізнесу загалом. Розвиток нових комунікаційних технологій прямо і опосередковано впливає на економічні процеси. Фахівцями прогнозується значне зміна ринку праці, а в якості показників нової фази ринкового господарства визначаються глобалізації, прискорення і децентралізація.

Інформаційні та комунікаційні технології, внаслідок великого їх потенціалу в зростанні і розвитку, в усьому світі визнані в якості утворити і центральної ланки нової світової економіки. У США концепція нової економіки вже відіграє значну роль при формуванні бюджету і фінансової політики держави. Зростання уваги до інформаційних і комунікаційних напрямків в усьому світі зумовлений загальним збільшенням ролі інформаційних галузей в глобальній економічній системі [8]. Інформаційно-комунікаційні технології безумовно відносяться до високих технологій, а їх розвиток і широке впровадження на законодавчому рівні віднесено до пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні на період до 2020 року. Тому, як зазначає Биков В.Ю., особливо важливим і складним завданням є підготовка висококваліфікованих кадрів для ІТ-індустрії, де позитивні результати в їх підготовці проявляються особливо разюче. Якість підготовки таких кадрів не тільки відображається на їхній індивідуальній конкурентоспроможності на ринку праці, але й безпосередньо впливає на науково-технічний рівень ІТ-продукції, її конкурентоспроможності на міжнародних ринках товарів і послуг, а тому і на загальну конкурентоспроможність економіки України. Мова йде практично про принципову можливість інтеграції України у світовий економічний простір, про національну безпеку країни [9].

Тому розвиток та активізація ІКТ має стати завданням на всіх рівнях, мікро- макро-, мез- та мегарівні. Адже їх зростаюче значення вимагає переходу суб'єктів господарської діяльності на новий рівень відносин та технологій збору, обробки та аналізу інформації.

Список використаних джерел:

1. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник/ Г. Г. Швачич, В. В. Толстой, Л. М. Петречук, Ю. С. Іващенко, О. А. Гуляєва, Соболенко О.В. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.

2. Павлова В.И. Сущность, роль и место информационно-коммуникационных технологий в образовании. URL: <https://cyberleninka/article/n/suschnost-rol-i-mesto-informatsionno-kommunikatsionnyh-tehnologiy-v-obrazovanii> (дата звернення 12.12.2020)
3. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. Завед. М. : Академия, 2003.192 с.
4. Основи нових інформаційних технологій навчання : посіб. для вчителів / авт. кол.; за ред. Ю. І. Машбиця ; Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України. К. : ІЗМН, 1997. 264 с.
5. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе. М., 1989. 48 с.
6. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики : навч. посіб. : у 3 ч. / Н. В. Морзе ; за ред. М. І. Жалдака. – К. : Навчальна книга, 2004. Ч. II : Методика навчання інформаційних технологій. 2004. 287 с.
7. Томилов В.В., Трофимов В.В., Бурмистров А.М. Информационно-коммуникационные технологии в управлении предприятиями. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2002. 147с.
8. Информационные и коммуникационные технологии в управлении организацией. URL: <http://www.managertip.ru/tubv-784.html>. (дата звернення 12.12.2020)
9. Биков В.Ю. Проблеми та перспективи інформатизації системи освіти в Україні. URL: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/kosn/article/download/284/246/> (дата звернення 12.12.2020)

ТОРГІВЛЯ ЯК ОДНА З ПРОВІДНИХ ФОРМ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

Міх С., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ
Спеціальність «Менеджмент»
Наук. кер. – Верстак О. М.

Стаття присвячена визначенню торгівлі, як однієї з провідних форм міжнародних економічних відносин. Однією з форм міжнародних економічних відносин є міжнародна торгівля, а однією з важливих форм міжнародної торгівлі є експорт.

The article is devoted to the definition of trade as one of the leading forms of international economic relations. One of the forms of international economic relations is international trade, and one of the important forms of international trade is export.

Актуальність даної теми полягає в тому, що протягом багатьох років торгівля залишається основною та однією з найбільш динамічних форм міжнародних економічних відносин. Однією з важливих форм прояву міжнародної торгівлі для кожної країни є експорт, який дає можливість використати свої порівняльні переваги та втілити свій експортний потенціал, тому ця є актуальною.

Метою статті є аналіз однієї з важливих форм міжнародної торгівлі-експорту. Об'єктом дослідження є міжнародні економічні відносини. Предметом дослідження є торгівля як одна з провідних форм міжнародних економічних відносин.

Дослідженням різних аспектів розвитку експорту та позицій України на світовому ринку займалися такі науковці як В. Бойко, В. Власов, С. Кваша, І. Кобута, П. Саблук, О. Шпичак та інші.

Міжнародні економічні відносини — це сукупність суспільно виробничих зв'язків суб'єктів світового господарства [1, ст. 11].

Форми міжнародних економічних відносин:

- Міжнародна торгівля - обмін товарами і послугами між країнами, включає вивіз (експорт) і ввезення (імпорт).
- Міграція робочої сили - переміщення осіб найманої праці між країнами і перерозподіл робочої сили між сферами світового господарства.
- Міжнародні валютно-фінансові відносини - система валютних платіжних розрахунків між країнами.
- Міжнародні валютно-кредитні відносини - стосунки між кредиторами і позичальниками різних країн.
- Міжнародна виробнича співпраця і інвестиційна діяльність - проявляється в міжнародній спеціалізації і кооперації виробництва і залученні іноземних капіталів у розвиток економіки. Основні форми - ТНК і спільні підприємства.
- Міжнародна співпраця у сфері послуг - це міжнародні відносини, де основним товарним об'єктом є різні види послуг.
- Міжнародна науково-технічна співпраця - це стосунки з обміну результатами науково-дослідних і науково-конструкторських робіт і спільному їх проведенню країнами.
- Міжнародні транспортні відносини - це відношення щодо переміщення (перевезення) вантажів і людей з однієї країни в іншу [1, ст. 24].

Експорт являється однією з важливих форм прояву міжнародної торгівлі, початковою стадією процесу інтернаціоналізації бізнесу. Відповідно до закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» експорт - продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України. Його роль полягає в тому, що він має бути засобом сприяння економічному зростанню, інструментом реалізації наявних та збільшення потенційних конкурентних переваг за метою наближення до економічного рівня провідних країн, налагодження економічних зв'язків з різними країнами, створення сприятливого міжнародного іміджу. За даними Державної служби статистики, експорт у 2016 р. складав 45112,7 млн. дол., у 2017 р. – 52 579,5 млн. дол., а у 2018 р. – 57 280,9 млн. дол. (табл. 1).

Таблиця 1

Темпи зростання експорту товарів України

Рік	2016	2017	2018
Млн. дол.	45112,7	52579,5	57280,9
% до попереднього року	96,4	116,6	108,9

За період 2017-2018 рр. дещо змінилась структура товарного експорту України, значно збільшилась питома вага промислових і продовольчих товарів та сировини для їх виробництва, чорних та кольорових металів і виробів з них та машин, обладнання, транспортних засобів. Питома вага мінеральних продуктів зменшилась на 2,8%, хімічної продукції зменшилась на 1,4%, деревини та виробів з неї зменшилась на 0,2% (табл. 2).

Торгівля, як одна з найбільш стрімко прогресуючих форм міжнародних відносин, існує під впливом середовища міжнародної економіки. Таке середовище поділяється на внутрішнє та зовнішнє. І зовнішнє, і внутрішнє середовища мають власний поділ на окремі частини, кожна з яких має своєрідний конкретніший вплив на існування та розвиток міжнародних економічних відносин.

Таблиця 2

Структура товарного експорту України

Назва товарів	Питома вага, %	
	2017 р.	2018 р.
1. Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	40	40,6
2. Мінеральні продукти	11,9	9,1
3. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	7	5,6
4. Деревина та вироби з неї	5	4,8
5. Промислові товари	1	1,5
6. Чорні та кольорові метали і вироби з них	27,7	28
7. Машини, обладнання, транспортні засоби та прилади	5,7	6,8
8. Інше	1,7	3,6

Внутрішнє середовище МЕВ — це внутрішня будова системи міжнародних економічних відносин разом з її внутрішніми законами існування, функціонування й розвитку. Внутрішнє середовище системи міжнародних економічних відносин, тобто її внутрішня будова, може бути представлена як набір таких елементів:

- зовнішньоекономічна діяльність країн та їхніх суб'єктів;
- управління міжнародними економічними процесами;
- регулювання міжнародних економічних відносин;
- форми і види МЕВ;
- внутрішні закони функціонування системи міжнародних економічних відносин, тобто це явища і процеси, що відбуваються у світовій економіці і мають чітко виражений причинно-наслідковий характер [2, с.32].

Зовнішнє середовище МЕВ – це зовнішні умови реалізації форм і видів різних рівнів МЕВ, що являють собою систему зовнішніх умов розвитку міжнародних економічних відносин і систему факторів, що впливають на поведінку суб'єктів МЕВ [2, с.32].

Зовнішнє середовище має певну структуру. За критеріями воно поділяється за сферами впливу й за безпосередністю впливу (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація зовнішнього середовища [2, с. 34]

Умови прямої дії на організацію утворюють певні суб'єкти — споживачі, конкуренти, постачальники, державні органи, фінансово-кредитні установи та інші зовнішні агенти й контрагенти. До найвагоміших факторів прямої дії належать закони України про підприємство, підприємництво, власність, охорону праці, захист прав споживачів, про обмеження монополізму й недопущення недобросовісної конкуренції, урядові декрети й постанови, нормативні документи галузевих і територіальних органів управління, спрямованих на правове та організаційне закріплення економічних відносин міждержавними владними структурами й господарськими суб'єктами, напрацювання норм і правил їхньої поведінки в економічному просторі [3, с.18].

Умови непрямої дії охоплюють матеріально-технічні умови, суспільні відносини та інституції, інші чинники, що впливають на організації опосередковано. Цим чинникам властивий високий рівень варіативності, невизначеності й непередбачуваності. До цих факторів належать: рівень і темпи інфляції, зростання і спад виробництва, коливання курсу національної валюти щодо валют інших країн,

оподаткування, умови одержання кредиту і відсоткова банківська ставка, рівень динаміки цін, розподіл прибутків і попит покупців, платоспроможність контрагентів тощо [3, с. 18-19].

У наукових працях авторів [4-6], наведена типологія факторів впливу на експортну діяльність підприємств та класифікаційні ознаки для типології факторів впливу на експорт (табл. 3).

Зазначені фактори можуть по-різному впливати на експорт окремих підприємств та країни в цілому: можуть сприяти його збільшенню або спричиняти його зниження, в залежності від тих чи інших умов. Ефективна державна політика буде сприяти розвитку експорту, а неефективна навпаки буде стримувати його розвиток.

Таблиця 3

Типологія факторів впливу на експортну діяльність підприємства

За ступенем спонукання до експортної діяльності:	За ступенем охоплення середовища впливу:	За рівнем важливості:	За ступенем контрольованості:	За рівнем комплексності об'єкта впливу:
- заохочуючі; - гальмуючі (ускладнюючі).	- зовнішнього середовища; - внутрішнього середовища.	- основні; - другорядні.	- контрольовані; - неконтрольовані; - частково контрольовані.	- одиничного впливу; - комплексного впливу.
За механізмом дії:	За часовим лагом дії:	За рівнем конструктивності (за ефектом впливу):	За сферою впливу:	
- прямого впливу; - опосередкованої дії.	- тимчасової дії; - постійної дії.	- конструктивні; - деструктивні; - нейтральні.	- фінансово-економічні; - маркетингові; - управлінські; - пов'язані з виробничим процесом; - логістичні; - соціальні тощо.	

Список використаних джерел:

1. Амеліна І. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Амеліна І. В., Попова Т. Л., Владимиров С. В. - К.: «Центр учбової літератури», 2013. - 256 с.
2. Міжнародні економічні відносини: підручник / А. П. Голікова, О. А. Довгаль. - Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. - 602 с.
3. Федулова Л. І. Менеджмент організацій / Л. І. Федулова. - К.: «Центр учбової літератури», 2016. - 560 с.
4. Ковтун Е.О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Е.О. Ковтун, В.М. Швець. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm.
5. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посібник/ Г.М. Дроздова. - К.: Вид-во ЦУЛ, 2002. - 172 с.
6. Фатенко-Ткачук А.О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / А.О. Фатенко-Ткачук // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. - 2010. - № 17. - С. 93-100.

ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

Роїк Д., 3 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Менеджмент»

Наук. кер. – Верстюк О. М.

Стаття присвячена розкриттю проблем освітньої міграції, її впливу на економіку країни. Визначено основні фактори, впливають на випускників при обиранні ВНЗ. Розкрито головні ризики та можливості освітньої міграції. Визначено статистику учнів та вступників протягом 2001/20 років. Зазначено шляхи покращення розвитку якості освіти в Україні.

The article is devoted to the disclosure of the problems of educational migration, its impact on the country's economy. The main factors influencing graduates when choosing a university are identified. The main risks and opportunities of educational migration are revealed. Statistics of students and entrants during 2001/20 are determined. Ways to improve the quality of education in Ukraine are outlined.

Актуальність. Незалежність, яку здобула Україна в 1991, посприяла відкриттю країни на міжнародному рівні, що в свою чергу посприяло вільному пересуванню громадян. Це змінило міграційний рух населення. В період руху України до європейського рівня, зросла така важлива інтелектуальна форма переміщень, як освітня міграція. З однієї сторони це зашкоджує соціально-економічній сфері та повноцінному розвитку громадян, адже одним з найважливіших чинників соціально-економічного розвитку є сформованість висококваліфікованих працівників, поповнення наукових праць, підвищення та покращення науково-технічної бази.

Метою статті є з'ясування основних факторів, які впливають на міграцію молоді України у зв'язку з освітнім процесом, виявлення чинників, які вплинуть на освітню міграцію та збережуть і збільшать інтелектуальний потенціал країни.

Об'єктом дослідження є проблеми освітньої міграції в системі вищої освіти.

Предметом дослідження є освітня міграція, її вплив на економічну сферу.

Значний внесок у розгляд питань з проблем освітньої міграції та її впливу на економічну діяльність внесли такі українські вчені Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська, О.В. Позняк, І. Марков, В. Трошинський, К. Чернова, А. Шевченко, У. Садова, З. Бараник.

Все частіше спостерігається бажання суспільства отримати знання кращого рівня, що спонукає до переїзду в більш розвинені країни. Доктори, науковці, учні, студенти, аспіранти та професіонали для підвищення рівня кваліфікації здійснюють освітню міграцію. Ці заклади стають орієнтиром для мігрантів:

коледжі, школи, університети. Міграція впливає на зміну кваліфікованості населення, відбуваються інформаційні зміни. Молоді, освічені люди, які долучаються до міграційного процесу, призводять до підвищення освітнього рівня країни-імпортера та зниження кваліфікаційного населення для країни-експортера. Для того, щоб не залишати свою наукову діяльність, молодь рухається по шляху покращення добробуту та перспективного майбутнього, а в цьому допомагає міграція. Значно зростає чисельність мігрантів, які мають учений ступінь кандидата наук. Більшість науковців з України за рахунок освітньої міграції отримують Сполучені Штати Америки, Німеччина, Канада, Польща, Чехія, Іспанія, Італія, Австрія, Великобританія, Франція [2]. Які ж чинники впливають на вибір студента при виборі «навчатись вдома чи закордоном»? Найперше, на що звертається увагу, це отримання диплому європейського зразка, що дає змогу вільно працевлаштуватись в будь-якій країні ЄС. Другим фактором є безкоштовне навчання або низька вартість, при цьому студенти мають змогу отримання стипендій та грантів. Не менш важливим є той чинник, що в деяких країнах не є обов'язковими вступні іспити, студенти тільки надсилають свої резюме та мотиваційні листи, а це значить легкий вступ до ВНЗ [1].

Дослідники стверджують, що освітня міграція за своїм характером є найменш негативною для країни, ніж інші види міграційних процесів. Бажання, щодо розвитку освітньої міграції зумовлюється збільшенням доходів не лише для наукової сфери, а й для економіки країни, яка забезпечує освітніми послугами в загальному.

Освітня міграція стає неодмінним покликом як для експортера так і для імпортера, оскільки експортер певними заходами впливає на те, що у громадянина виникає бажання отримати вищий рівень знань у більш кваліфікованих країнах. В той час імпортер створює належні умови, щодо навчання, проживання та ряд інших факторів, які в подальшому допоможуть залишити фахівця в країні. Поряд з цим країна експортер повинна вживати заходи для зацікавленості висококваліфікованих громадян, що забезпечить і збереже освітній розвиток держави. Так як Україна також є однією з країн, які приймають студентів чи науковців, це позитивно впливає на економічний фактор, оскільки отримується плата за навчання та інші супутні витрати проживаючих.

На сьогоднішній час головним та діючим інструментом стабілізації освітньої міграції є нагородження студентів спеціальними грантами які б могли впливати на повернення науковців, учнів та студентів на Батьківщину, але поки в Україні таких грантів немає. Тому ефективного способу впливу на молодь, котра навчається та паралельно працює закордоном наразі важко знайти. Спостерігаються значні зміни статистичних даних, щодо кількості випускників закладів середньої освіти та вступників до вищих навчальних закладів [3] (рис. 1).

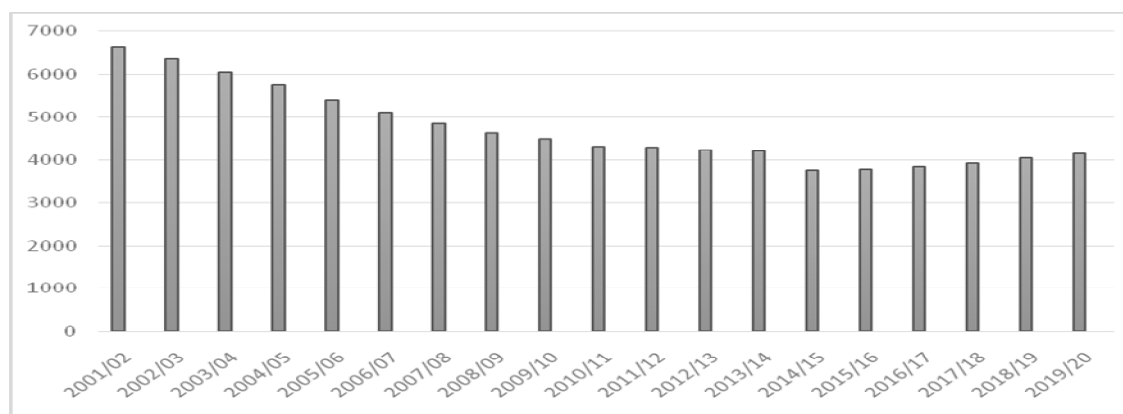

Рис. 1 Кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України

РИЗИКИ

- Втрата частини соціального капіталу серед студентів, які навчаються за кордоном і мають намір залишитися у цій країні.
- Зменшення внутрішнього попиту на ринку освітніх послуг ВНЗ, як наслідок – скорочення робочих місць у ВНЗ.
- Втрата частини фінансового капіталу в результаті імпорту освітніх послуг закордонних ВНЗ.

МОЖЛИВОСТІ

- Досвід міжкультурних комунікацій, їх використання і популяризація за рахунок тих викладачів і випускників, які повертаються в Україну.
- Формування нового соціального капіталу за рахунок студентської молоді, яка здобуває освіту за кордоном і може в подальшому її використати для реалізації міжнародних соціальних і бізнес-проектів.
- Використання досвіду українських викладачів, які працюють за кордоном, у розробленні національних і локальних стратегій розвитку університетської освіти в Україні.

Рис. 2. Ризики та можливості освітньої міграції

Які ж недоліки впливають на випускників при виборі вищого навчального закладу? Найголовнішими серед них є: мала кількість безкоштовних місць, середня оцінка якості освітнього процесу, бажання абітурієнтів переїхати на постійне місце проживання. Окрім цього, країна-імпортер бере на себе відповідальність за студента та в подальшому надання можливості працювати не лише у них, а по всьому світу [4]. Беручи до уваги певні ризики, освітня міграція отримує ряд можливостей (рис. 2).

Протягом останніх років все активніше прослідковується циклічність міграційних процесів з метою отримання нової інформації, навичок, практики та повернення до країни, цей процес визначається як «циркуляція мізків». Доцільно вважати, що така система набере популярності в майбутньому, перш за все при зменшенні економічних відмінностей між державами, відповідатиме інтересам країн призначення, і походження фахівців. Оскільки громадяни, які здобули вищий рівень знань, повертаються до країни, це збільшує освітній рівень країни та кваліфікованість особистостей, які не змогли отримати належні навички на батьківщині. У такому процесі відбувається не тільки міграція трудових інтелектуальних ресурсів, а й технологій та новинок провідних галузей економіки. Той факт, що більшість молоді в Україні бажає навчатись чи змінити постійне місце проживання не є секретом. Проте це стосується не тільки молоді, бо все частіше спостерігається відплив фахівців, науковців, спеціалістів до інших країн з метою вдосконалення себе та своїх знань, оскільки глобальні проблеми відіграють важливу роль у формуванні освітньої міграції. Саме стрімкі показники збільшення міграції призвели до розвитку світового ринку освітніх послуг. Кінець 40-их років 20 століття став початком розгляду освітньої міграції, як компоненту зовнішньої політики за допомогою, якої досягались геополітичні та гео економічні цілі. Опираючись на це, була сформована загальна система господарства – міжнародний ринок освітніх послуг. Щорічний обсяг від проданих послуг складав декілька десятків мільярдів американських доларів з кількістю у кілька мільйонів споживачів [1]. Підвищуючи та забезпечуючи вищий рівень розвитку та якості освітнього процесу призведе до зменшення кількості мігруючих студентів, та збільшить кількість вступників до вітчизняних ВНЗ. Пріоритетні напрями, які змінять якість освіти:

- механізми для забезпечення якості освіти
- поєднання з європейською платформою вищої освіти і наукових досліджень
- формування та розвиток освіти впродовж життя, яка сьогодні в Україні фактично у зародковому стані.

Головні кроки для покращення освітнього процесу:

1. Сформувати якісний контингент освітніх закладів за допомогою інструментів, які показують свою дію і підлягають вдосконаленню (ЗНО, єдиний фаховий іспит, адресне розміщення держзамовлення, широкий конкурс, конкурсний розподіл держмісць на магістратуру).
2. Використання сучасних підходів до навчання.
3. Використання новітніх підготовок спеціалістів.
4. Проведення атестації.

Щоб зменшити освітню міграцію, насамперед потрібно впровадити заходи, котрі чітко зовнішньо і внутрішньо спрямовані. Перше – вжити необхідних заходів спрямованих на стабілізацію і покращення макроекономіки, збільшення вакантних місць, іноземне інвестування. Зовнішня політика повинна забезпечити цивілізовану форму виїзду фахівців за кордон, вільний в'їзд по поверненню додому, гарантія захищеності у країні імпортерів.

Висновки. Новітній світ – складна система, яка ефективно розвивається. Глобалізація активувала всі форми міжнародних зв'язків і, зокрема, виділила на нову платформу таку систему як міграція інтелектуальних ресурсів, яка стала одним з найважливіших складників міжнародних економічних відносин. Швидкі зміни міжнародних процесів у сумі з міграцією перетворила це явище на одне із найважливіших у сучасному суспільстві. Порівняно з тим, що міграція була завжди складником життя людини, вона ніколи так не впливала на економічні та політичні процеси, соціальну сферу, культуру експортерів та імпортерів.

Україна є одним із найбільших імпортерів інтелектуальної власності, а це значить, що керівництву потрібно удосконалити рівень освіти і не втрачати висококваліфікованих працівників.

Список використаних джерел:

1. Кривенко Ю.І. Соціально-філософський аналіз причин та механізмів міграції людських ресурсів у постмодерному суспільстві. Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 2011. Вип. 561–562. С. 217–221.
2. Міграція в Україні. Факти і цифри. URL: <http://www.slideshare.net/presscvua/factsfigures-b5-uaf>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Причини освітніх міграцій українських студентів за кордон / В.М. Черба, Г.Д. Тополь, Д.В. Мушкаторова. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12/5017. С. 68–72.

ЕТАПИ ПРОСУВАННЯ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Юрченко А., 4 курс (ОС «бакалавр»), ЧТЕІ КНТЕУ

Спеціальність «Харчові технології», спеціалізація «Ресторанні технології»

Наук. кер. – Зеленюк О. В.

Стаття присвячена характеристиці просування послуг підприємств у соціальних мережах. Розкрито сутність послуг підприємств, охарактеризовано особливості представлення послуг у різних соціальних мережах, визначено їх позитивні та негативні аспекти.

The article is devoted to the characteristics of the promotion of enterprise services in social networks. The essence of services of enterprises is revealed, features of representation of services in various social networks are characterized, their positive and negative aspects are defined.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що в останні роки соціальні мережі міцно увійшли в життєдіяльність підприємств та є одним з основних джерел передачі ними інформації для покупців. Розвиток груп, блогів і сторінок на основі соціальних мереж збільшують способи просування продукції та послуг підприємствами, визначають їх специфіку та особливості. Слід підкреслити, що Маркетплейс в соціальних мережах важливий для конкурентної боротьби, для збільшення обсягів продажів і для залучення підприємствами нових покупців. Однак для досягнення успіху на ринку підприємствам недостатньо просто завести акаунти в Фейсбуці, Інстаграмі чи Твіттері та час від часу публікувати в них анонси своїх статей або подій, що відбуватимуться. Для успішного просування продукції та послуг у соціальних мережах дуже важливо врахувати різноманітні нюанси, які суттєво впливають на кінцеві результати діяльності підприємств.

Метою статті є обґрунтування необхідності використання соціальних мереж для просування послуг підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси просування послуг у діяльності підприємств.

Предметом дослідження є соціальні мережі, які використовуються для просування послуг підприємствами.

Дослідженням питань надання послуг підприємствами та просування їх до покупців займалися провідні зарубіжні та вітчизняні науковці, серед яких найбільш відомими є: Г. Амстронг, В. Вонг, О.Ф. Грищенко, С.М. Ілляшенко, Р.Б. Кожухівська, Ф. Котлер, Г.В. Мозгова, Д.С. Терехов, Д. Сондерс та інші. Однак в наукових працях відсутні процеси використання підприємствами просування своїх послуг через соціальні мережі

З огляду на специфіку послуги як економічної категорії, яка має властиві лише їй характеристики і, по суті, є особливим видом товару, можна відзначити, що процес просування послуг підприємствами є більш складним, ніж процес просування товарів.

Просуваючи товар, фахівці рекламують те, що вже вироблено та є у наявності. У свою чергу, послуга є нематеріальна, а отримати її можна тільки після продажу (оплати). Відтак, послугу спочатку продають і лише потім - виробляють.

Однією зі специфічних ознак просування послуги є те, що для покупця висока невизначеність якості при придбанні послуги тісно пов'язана з певним ризиком. Покупець для зниження ступеню ризику у переважній кількості випадків намагається оцінити те, що на момент вибору послуги є доступним, наприклад, наявність рекомендацій та відгуків, якість реклами, поведінка персоналу, інтер'єр і розташування офісу і т.п. Покупець спочатку «купує» підприємство і тільки потім його послуги. Необхідно зазначити, що послуги досить різноманітні і, часом, зовсім не схожі одна на одну, наприклад, косметологічні послуги і послуги консалтингової компанії. Саме тому єдиної формули для просування послуг підприємствами немає. Однак, враховуючи те, що при виборі сервісної компанії велика увага приділяється її репутації, можна стверджувати, що ключовими факторами успіху постачальників послуг є формування іміджу, система роботи з персоналом, ефективні стратегії зовнішнього і внутрішнього маркетингу.

Діапазон заходів підприємств по просуванню послуг на ринку, необхідних для постачальника послуг, визначається відповідно до основного комплексу маркетингу в цій сфері.

Підприємства для просування товарів використовують традиційну концепцію «4Р». Проте для просування послуг така концепція вважається обмеженою і недостатньою. Практика та характеристика використання послуг дозволила маркетингомам розширити для них комплекс маркетингу до «7Р», додавши чинники - People, Process і Physical Evidence (люди, процес і фізичне оточення). Це означає, що при розробці програм маркетингу та ринкової стратегії постачальник послуг повинен враховувати їх специфічні складові.

Просування підприємствами послуг в соціальних мережах має позитивні аспекти, серед яких практики зазначають перш за все те, що соціальні мережі мають величезну аудиторію, в якій, безумовно, є і цільова аудиторія, що представляє інтерес для них. Спілкування з користувачами здійснюється за допомогою простих і зрозумілих усім інструментів соціальних мереж. Просувати послуги в соціальних мережах набагато швидше, ніж за допомогою стандартних способів, таких, наприклад, як SEO (розкрутка в пошукових системах). Для цього підприємствам навіть не потрібно власного сайту в мережі Інтернет.

Разом з тим між користувачами соціальних мереж існує тісний взаємозв'язок через фото, відеоролики, зображення, статуси, новини. Кожен користувач ділиться зі своїми друзями чимось цікавим. В результаті виникає так званий ефект вірусного маркетингу. зацікавивши когось одного, підприємство, інтернет-магазин або web-ресурс швидко стануть популярними.

Також необхідно зазначити, що просувати послуги в мережах можна абсолютно безкоштовно. Це привертає до даного способу просування послуг веб-майстрів і блогерів.

При цьому вітчизняні рекламні агентства, відповідальні за розміщення медійної реклами в Інтернеті, звітують перед рекламодавцями, використовуючи різні показники її ефективності. За останніми даними наводяться такі основні фінансові/вартісні показники реклами в Інтернеті:

- CPI (Cost Per Impression) - ціна за один показ;
- CPC (Cost Per Click) - ціна за клік;
- CPA (Cost Per Action) - вартість одної (потрібної) дії;
- CPS (Cost Per Sale) - вартість за продаж;
- CPM / CPT (Cost Per Mille / Cost Per Thousand impressions) - вартість за тисячу показів;
- conversion rate - показник перетворення відвідувачів в покупців і т.д. [1]

Дані показники дозволяють порівнювати економічну ефективність різних носіїв з метою вибору найбільш прийнятної для покупців майданчика. Водночас значна частина медійної реклами сконцентрована навколо вивчення впливу різних характеристик реклами на її клікабельність. Сьогодні в центрі уваги зарубіжних і вітчизняних дослідників знаходиться CTR онлайн-реклама як показник її

ефективності. Проте не можна використовувати CTR для оцінки всіх видів реклами, особливо для тих, які націлені на довгостроковий ефект, запам'ятовування і / або мають подібні цілі. Однак даний показник дозволяє отримувати точні кількісні дані про миттєвий відгук аудиторії, легко і швидко вимірюється, що, в свою чергу, дозволяє рекламодавцям оперативно поліпшити рекламну кампанію.

Процес просування послуг у соціальних мережах складається з декількох етапів, кожен з яких має свої особливості. На першому етапі відбувається реєстрація в одній із соціальних мереж, цільова аудиторія якої найбільше близька для споживачів послуг, що просуваються. Наприклад, Фейсбук (facebook.com) - це нішева соціальна мережа з найбільш якісною аудиторією, у яку переважно входять покупці 25-40 років та підприємці [2].

Інстаграм (instagram.com) - на сьогоднішній день найбільш швидкозростаюча соціальна мережа в Україні на рівні з ТікТок. Характеризується дуже високим рівнем активності та залучення учасників. У даній мережі досить якісна, платоспроможна аудиторія. Жінок більше 70%. Вік ядра - 20-35 років [3].

Другий етап просування в соціальних мережах передбачає створення ділової атмосфери. Після реєстрації слід з особливою увагою поставитися до подання послуг. На особистій сторінці в соціальній мережі необхідно представити комплекс послуг, що надаються, за допомогою опису їх переваг, якості, широти асортименту, цінової політики. При цьому обов'язково необхідно «чіпляти» потенційного користувача наданої послуги відповідними фото і відеоматеріалами, основним завданням яких є підвищення рівня зацікавленості послугою.

Враховуючи те, що послуга нематеріальна, створити каталог послуг є досить складною задачею. Необхідно розміщувати відгуки про надавані послуги тих клієнтів і замовників, які вже скористалися послугами, що просуваються і можуть поділитися враженнями з зацікавленими потенційними покупцями. У зв'язку з цим слід зазначити, що негативні коментарі і відгуки більшість власників сторінок соціальних мереж найчастіше видаляють, проте є і ті, які до них дослуховуються. У будь-якому випадку, позитивні і негативні відгуки про послуги також привертають увагу покупців, а характер якої можна регулювати за допомогою видалення або репоста.

Крім цього, важливо створити ефект цілодобової присутності на сторінці - регулярно коментувати та відповідати на коментарі інших, ставити «лайки», ставити «Поділитися» та ін. Все це здатне викликати довіру в користувачів соціальної мережі.

Третій і найбільш відповідальний етап просування послуг в соціальних мережах стосується просування за зовнішніми і внутрішніми каналами. Процес просування в соціальних мережах відображає такі аспекти, як зовнішня розкрутка (Social Media Marketing (SMM)) і внутрішня оптимізація Інтернет-ресурсу під соцмережі (Social Media optimization (SMO)).

SMM (Social Media Marketing) вважається досить перспективним способом просування товарів і послуг за допомогою форумів, сфери блогінгу, соціальних мереж, сервісів миттєвих повідомлень, тобто всіх доступних на сьогоднішній день соціальних медіаканалів. Все більше компаній різного рівня і специфіки вдаються до його допомоги. SMM дозволяє познайомити цільову аудиторію з брендом або послугою, привернути увагу до власної діяльності, анонсувати і рекламувати товари і послуги, збільшуючи відвідуваність сайту. Крім того, SMM забезпечує можливість прямого контакту з покупцями, з'ясування їх потреб і отримання зворотного зв'язку.

Ключовими властивостями SMM вважається те, що пошукові системи не беруть участі в розкручуванні при використанні SMM, що є їх позитивним аспектом. При цьому відсутня залежність ефективності методу від алгоритмів пошукових систем, які регулярно змінюються і вимагають постійної оптимізації. Водночас SMM охоплює тільки зацікавлених користувачів, не є спамом або рекламою, яку більшість користувачів ігнорує. Необхідно зазначити, що реклама при SMM переважно прихована і не викликає роздратування користувачів. Пряма реклама також може бути використана при встановленні лояльності цільової аудиторії.

Особливо слід відзначити, що важливу роль в SMM відіграє грамотне спілкування з користувачами цільових ресурсів, чітке визначення суті пропозиції і його конкурентних переваг. Не варто чекати від SMM миттєвого ефекту, але він обов'язково буде і при правильному підході виявиться довгостроковим. При цьому вкладення замовника мінімальні, особливо, в порівнянні з можливим результатом.

Social Media Optimization дозволяє вирішити завдання, за допомогою якого можна щільно пов'язати сайт компанії з активністю соціальних мереж. Це значно збільшує трафік і підвищує лояльність потенційного клієнта.

Суть SMO полягає в тому, щоб змінити сайт з метою підвищення до нього інтересу цільової аудиторії, тобто його повинні активно цитувати, посилатися на цей ресурс, щоб сайт став займати кращі позиції в пошуку по соціальним медіамережам. Слідом за SMO цілком логічно використовувати просування або розкручування сайту. В такому випадку ефективність інтернет-кампанії буде набагато більшою, так як розкрутка сайтів дозволить вивести сайт в топ пошукових систем. Разом з тим необхідно зазначити, що етап зовнішньої і внутрішньої розкрутки в соціальних мережах є найбільш відповідальним і для досягнення позитивного результату слід використовувати обидва способи просування.

Таким чином, практика показує, що підприємствам можна як самостійно здійснювати просування послуг в соціальних мережах, так і залучати до професіоналів даного сегменту ринку, що зекономить час і принесе прибуток і замовнику, і виконавцю.

Список використаних джерел:

1. Бхаргава Р. Народження І-брендів. Як вижити компаніям в епоху соціальних мереж»: «Ексмо», 2010. 304 с.
2. Макієнко І. І. Поведінка споживачів в Інтернет-середовищі / Маркетинг и маркетинговые исследования, 2003. № 4. С.8-16. URL: <https://grebennikon.ru/article-Y8nQ.html>
3. Россітер Дж., Персі Л. Реклама і просування товарів. Пер. з англ. - СПб. и др.: Питер, 2000. 651 с.

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ВИПУСК XXVII

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
58002, м. Чернівці, Центральна площа, 7

Відповідальна за випуск: *Кравчук Р.В.*

Комп'ютерна верстка та макетування: *Савельєва Н.С.*

Підписано до друку 23.12.2020 р.
Тираж 50 примірників.

Віддруковано ПВКФ «Технодрук»
(0372) 55-05-85